સ્ત્રીબોધ.

કહે નપોલ્યન દેશને, કરવા આબાદાન; સરસ રીતછે એજકે, દો માતાને જ્ઞાન.

પુસતક ૯ મું.

જાનેવારીથી ડીસેમબર સન ૧૮૯૫ સુધી.

મુંબઈના

દફતર આશકારા છાપાખાનામાં છાપીઉંછે.

સને ૧૮૯૫

સાંકલીઉં સ્ત્રી બોધના પુસતક ૯ માનં.

આંક ૭ મો—જુલાઈ શને ૧૮૬૫.

આંક ૮ મો—આગસટ શને ૧૮૬૫.

આંક ૯ મો—સપટેમબર શને ૧૮૬૫.

આંક ૧૦—મો અકટોબર શને ૧૮૬૫.

આંક ૧૧ મો—નવેમબર શને ૧૮૬૫.

આંક ૧૨ મો—ડીસેમબર શને ૧૮૬૫.

સ્ત્રીબોધ

તક ૯ મું. | જાનેવારી ૧૮૯૫ | આંક ૧ લો.

સ્ત્રીની વફાદારી અને વચન.

એક વારતા. †

પરકરણ ૧ લું.

મીતરાઈનો ગાંઠ.

: મીતરાઈનો ગાંઠ ઘણો પવીતર છે, પણ જો તે નબલે
ધે વાલેલો હોએછે તો તેને જે કોઇ બેઈમાનીનાં નખે છો
૧ માંગેતો કશો વીલંબ લાગતો નથી. પણ તેમાં મોટો
ય છે. જેની સાથે એકવાર બેસીને ખાધું, જેની સાથે
કો દીવસ ફરીઆ તથા હરીઆ, જેને મનની બે છુપી વા
કહી અને તેની સાંભલી, તેની સાથે, એકે પાછલથી દ
કરવો, અને તેને ફસાવી પોતાનો સવારથ સાંધવો, એ
તું નીચ કરમ બીજું કંઈજ નથી. પણ દુનીઆં પોતા
દારમાં કદી દીવાલી કરતી નથી, એકવાર તે ઘોડો થઈ,
ફાઈને પોતાની પીઠ ઉપર સવાર કરી એકને આફતનાં
રમાં કચડી નાખવા જાએ છે, પણ તે કચડાઈ નહી સ
ા ધાએ તેની આગમચ તે પોતા ઉપરના સવારને એવા
રથી પટકે છે કે, જેથી પેલો ચકરમાં ફસેલો, એક આંચકા
નેત બાહાર ઉડી પડે છે, અને તેની જગાએ પેલો પડી
ખેરે કચડાઇ જાએ છે, કે ઈઆતો શખત જખમી થઈ,
ડાં ઉપર કાલા ડાઘ લઈ પાછો ઉઠે છે.

સ્ત્રી વગર દુનીઆં ચાલતી નથી, એટલું નથી પણ
. વગર દુનીઆંની વસતી વધતી નથી; તે છતાં તેને
રે ઘણાક પુરૂશો ધીકાર રાખે છે ! પુરૂથવીના જુદા જુદા
ગ ઉપર જુદા જુદા લોકો વસે છે, જેમનાં રંગ, રૂપ, રી
અને ચીત એ સરવે જુદાં છે. તેમાં ઘણાકો એવા પ
છે, કે સીને પેટે તેઓ જનમીઆ છે. સીને તેઓ માં ક
છે, બેન કહે છે, અને વલી તેમને ધીકારે છે ! તેમને ની
હલકાં બેવીસવાસી બેઈમાન, બેવકુફ અને બેવફા
ણે છે ! વલી ઘણાકો એવા છે, કે જેઓ સ્ત્રીને પેટે જનમ
, તેને પોતાની મા બેન ગણી તેમને નમે છે તથા માન
આપે છે, એટલુંજ નહી, પણ તેમને ગંભીર, નાજુક, ઈમાનદાર અને વફાદાર ગણે છે; તેમને પોતાની બરોબરનાં ગણે છે, અને પોતાના જેટલા હક તેમને આપે છે. જેઓ સ્ત્રીના નાજુક ટોલાની વીરૂધમાં છે, તેઓ સદા તેમની બેવફાઈની વાતો કરે છે, અને જેઓ તેમની તરફેનમાં છે તેઓ સદા તેમની વફાદારીની વાતો કરે છે, પણ તેજ પરમાણે જો પુરૂશોની ચાલ ચલણ તપાશીએતો તે કાલાં અને ધોલાં પડ વગરની કદી હોવાની નહીં. તેથી થોડીની બેવફાઈને માટે સઘલીને બેવફા ગણવી, તેમજ થોડીની વફાઈને માટે સઘલીને વફાદાર ગણવી, એ બંનેમાં બેવકુફી છે. તોપણ જે દુનીઆંનો ખરો અનુભવી છે, તેના જોવામાં સ્ત્રી જાતની બેવફાઈ કરતા વફાદારીના નમુના વધારે માલમ પડશે.

ઈઅજદ નામનાં શેહેર મધે, પસંગ અને હોશંગ નામે બે જુવાન પુરૂશો રેહેતા હતા. તે બંને વચે દોસતીનો એવોતો મજબુત ગાંઠ બંધાએલો હતો કે, એકને એકથી જરાવાર છુંટું પડતાં પાંણી અને માછલીના સરખુ થઈ પડતું હતું. તે બંને મીતરો બચપણથીજ સાથે ઉછરેલા હતા, અને બંનેએ સાથેજ અભીઆશ કરેલો હતો. તેઓ સદા એક બીજાને મલતા ભેટટા રેહેતા, અને એક બીજાની જાહેર તથા છુપી વાતો કેહેતા. તે બંને જન એકજ મતના હતા, અને સદા એક બીજાંના બોલવાને મલતા આવતા હતા, તથા બ્યાહાલ રાખતા હતા.

એવામાં એતફાક એવો બનીઓ કે, પસંગને જેલીકા નાંમની એક જુવાન ઘણીજ ખુબશુરત અને કુમારી છોકરી સાથ દોસતી પડી. તે દર વખતે તેની પાસે જતો અને તેનાં મેલાપથી તથા તેની મીઠી અને ડાહાપણ તથા નીતી ભરેલી વાતચીતથી ઘણો ખુસી થઈ પાછો ઘર તરફ ફરતો. જીઆરથી એ પરમાંણે પસંગને જેલીકા સાથ દોસતી પડી, અને જીઆરથી તેની આગલ જવા આવવા લાગો તીઆરથી જેવો તે હોશંગને મલતો કે સઘલી વાત પડતી મેલી પરીતની અને તેનાં પરીતનાં હાર જેલીકાનીજ વાત કરતો, જેને હોશંગ મલતો આવતો ન હતો. કેમકે હજુ તે પરીતની જાલમાં પડેલો ન હતો તેથી તેને પરીતી વીશે તથા તેનાં દુખ અને સુખ વીશે કશો વીચાર ન હતો. જીઆરેબી પસંગ એવી વાત કાહાડતો કે હોશંગ તે સાંભલવાને ના પાડતો, અને તેને કેહેતો કે—

† આ વારતા કવી શેકસપીઅરની એક પલે ઉપરથી રચાં આવીછે.

વાત પડતી મેલ: પરીતીમાં તું ઘેલો થઈ ન મૃાંથી તારા હાથમાં કશું ન આવશે.' સ્ત્રી વગ જેવા શુખ અને ચેનથી જીંદગીનો મારગ ક તું ને હોવાથી બનતું નથી. સ્ત્રીના સંબંધમાં એઆ ગુલામગીરી છે, જેને હું મારા અંતઃક છું. તે કેહેતો કે—"વાહાલા પસંગ, તારે પરીતીમાં રમ, પણ તેની વાત મારી આગલ ના કર". એવી રીતે માતરે એજ બાબદમાં હોસંગ અને પસંગ જુદા પડતા, અને બંને એક બીજાને બેસમજ ગણી હસતા. જીઆરે હોસંગ ઉપરનાં સરખી સઘલી વાતો કરતો તીઆરે પસંગ પરીતીના ફાએદા, અને સ્ત્રીની સાથે રેહેવાનાં શુખ વીશે લાંબાં લાંબાં ભાસાણ કરી તેને સમજાવતો એ પરમાંણે રોજ ચાલીઆ કરતું હતું.

હોસંગ કશી પણ માએઆમાં પહેલો ન હતો, તેથી તેને ઈઆજદમાંજ પડી રેહેવું કંટાલા ભરેલું લાગીઉં. તે જાતે ઘણો ચંચલ અને હીમતવાન હતો, તેથી તણે કયે પણ પરદેશ જવાનો વીચાર કીધો. અંતે તેણે કરમાન જવાનો ઠરાવ કીધો. એ વાત તેણે પોતાનાં મીતર પસંગને કહી જે તેનાથી કદી છુટો પહેલો નહીં હતો તથી તને મુદલ ગમી નહીઃ તેણે તેને ઘણોક સમજાવીઓ, અને તે ઠડાવથી પાછો ફરવાને તેને કાલાવાલા કીધા. પણ હોસંગનાં મનમાંતો પક્કોજ ઠડાવ કરેલો હતો તથી. તેણે પસંગને પોલી રીતે કહીઉં કે—"વાહાલા પસંગ, તું મને એવું સમજાવાનું છોડી દે હું કેટલાક આલસુઓની માફક, ઘરમાં પડી રહી જનાની જીંદગી ભોગવનાર નથી. ઘરમાં રહેલા જુવાનોને માતરે ઘરના જેટલીજ સમજણ હોએ છે. જો તું તારી મનમોહન જેલીકાના પીઆરમાં, જેમ મધમાં માંખી લપટાએ, તેમ લપટાએલો ન હનેતો, બેશક હું તને મારી સાથે મુસાફરીએ આવવાને, અને અહીં પડી રહેઆના કરતાં દુનીઆમાં ફરી, તેની અજાએબી જોઈ, ત બાબેનો અનુભવ મેલવવાને કેહેતે, પણ જીઆંવેર તું પીઆરની ચલકતી જાલમાં લપટાએલો છે, તીઆવેર હું તને કંઈ કહી શકતો નથી. પણ મારા પીઆરા પસંગ, જો તું પીઆરમાંજ પડીઓ છે, તો તેમજ કર, અને તેમાં ફતેહ મેલવ. માહારા વાહાલા પસંગ, તું મને વીસરતો ના; જેવી તારી ખીતરાઈછે, તેવી કાએમ રાખજે, અને અહીના જાણવા જોગ બનાવોથી મને જાણીતો કરતો રેહેજે. છેલી સલામ!" એટલું કહી મોટા પીઆરથી ભેટી હોશંગ પસંગથી છુટો પડીઓ, અને કરમાન શેહેર તરફ મોહો કરીઉં.

પરકરણ ૨ જું.

પસંગથી જેવો હોસંગ છુટો થએઓ તવીજ તેને દલગીરી લાગી, અને પોતાનાં ઓરડામાં જઈને બેઠો. થોડે કલાકે તેનો હાંફરો નરમ પડીઓ તેથી ત પોતાની વાહાલી જેલીકા ઉપર એક પતર લખવાને બેઠો. ઘણેક વારે લાંબાં વીચારે, અને મોટા બોલે એક પતર લખી જેલીકાની દાસીને આપીઓ, જે પોતાની ગેકાણી પાસે લઈને ગઈ.

જેલીકા જોકે પસંગને પોતાનાં ખરા જીગરથી ચાહાતી હતી, અને તેનાં સીવાએ બીજા કોઈને પણ પોતાનો હાથ નહી આપવાને ઠડાવ કરેલો હતો, પણ તે એવું મ્જતી હતી કે, સ્ત્રી જાતે પોતાનો દરજ્જો જાલવવા, ને પરીતને પાકી કરવા, પુરૂસને એકદમ સેહેલાઈથી ધીન ન થવું જોઈએ તેથી તે બાહેરનાં દેખાવમાં લગાર કત તથા ભારમાં રેહેતી હતી. તે ઓરડામાં બેસી પોનાં પરીઅ પસંગનોજ વીચાર કરતી હતી, પણ તેવામં ની દાસી તેનો પતર લઈને આવી. આએ વેલાએ તે રમાં શું લખેલું હશે તે જાણવાને જેલીકાનાં મનમાં ઘ આતુરતા પેદા થઈ, પણ દાસીનાં દેખતાં પોતાનો ભાર લવી રાખવાને તે પતર લાવવા માટે તેણીને ઠપકો દી અને ધમકાવીને એકદમ ઓરડાની બાહેર જવા ફરમાઉં. દાસી પાછી ફરી, પણ તે પતર વાંચવાને જેલીકા ટલીતો અધીરી પડી હતી કે તેનો જીવ રહીઓ નહી, તે તરત દાસીને પાછી બોલાવી, અને બાંહાનું કરીને પુછીઉં કે, "હમણાં કેટલા વાગા છે"! અલબતે તે દાસી ચતુર હોવાથી જેલીકાનો સઘલો ભરમ સમજતી હતી, થી કેટલા વાગાછે તેનો ઉતર દેવાને બદલે પાછુ તે પ હાથમાં લઈને જેલીકાની આગલ ધરીઉં. અલબતે દા તેનો ભરમ સમજતી હોએ એવું. તેણીએ ડોલ દેખાડથી તેનો શક દુર કરવાને જાણે ખુબ ચીડમાં આવી હોએ તેમ તેનાં હાથમાંથી તે પતર જુંટી લઈને ફાડીરીઆં કરી કકડા જમીનપર ફેંકી દીધા. દાસી એકબી બોલીઆ વગેરે મુગી મુગી તે કકડા ઉચકવા ગઈ, પણ લીકાનેતો હજુ તેમાંની મતલબ જાણવી હતી, તેથી ચીરઈને તેને કહીઉં," ઉઠ બેસમજ દાસી, હમણા મારા રડામાંથી બાહાર જા, અગર નહીતો જેટલોવાર તું એ કકડા ઉંચકવા અહી રેહેશે, તેટલો મને વધારે ગુસો હડશે, માટે અતરઘડી અહીથી જા."

દાસી ઓરડામાંથી જતી રહી, કે જેલીકાએ તરત સઘલા કકડા ઉંચકી લીધા, અને તેને છાતી સાથે દાબ તે પતર ફાડી નાખીઉં તેને માટે ઘણોજ પસતાવો કર બેડી. તોપણ તેનો જીવ રહેઓ નહી, તેથી તેમાંનો બોલબી તેને માલમ પડે, એવી મતલબથી તે એક જગા બેસીને સઘલા કકડા એકઠા ગોઠવવા લાગી. અલબતે મ કરતાં તેને આખાં પતરની મતલબતો મલીજ નહી, પ તેમાથી એક વાકીઅ મલી આવીઓ જેમાં એવા શબદ તા કે, "પીઆરથી ઘાએલ થાએલો પસંગ." પીઆર ઘાએલ થએલો, એ શબદ જેલીકાને એવાતો લાગા કે, વેલાએ જાએઆ ત પોતે જખમી થઈ ગઈ. તેણે એવા રીત ભરેલાં પતરને ફાડીઉં, તેથી તે ઉપર તે બહુ શોક કવા લાગી, અને તે વાકીઅને ફરી ફરીને વાંચવા લાગી તે મન સાથ બોલવા લાગી, "પસંગ લખે છે કે, ઘાએલ એલો; હા' એ શબદને મારાં અંત.કરણમા સાંતી રાખ અને જીઆવેર તે જખમ રૂજશે નહી, તીઆંવેર તેને બાહર નહી કાહાડશ. ખરે, પસંગ, તું ઘાએલ થએઓ હશે પણ ધીરજ રાખજે, હું તે જખમને રૂજવશ, અને જે મ પડીઓ છે, તે તું રૂજવજે. આકેબત હું તારોજ હાથ રનારછું, માટે તું મારો ધરવાને તઈઆર રેહેજે." એવા એવા ઘણાક પરીત ભરેલા શબદો બોલી, તથા કાગરના કકડા ગોઠવીને થાકી તીઆરે, આએ ઉપીઓગી પતરને

ડી નાખવામાં જે પોતે બેવકુફાઈ કરી, તેને માટે છેલે
રિડાઇ, તે હાથમાંથી મેલી, પસંગ ઉપર તેનો ઉતર લખ
ને બેઠી. અલબતે પસંગનું પતર આખું તેના વાંચવા
માં આવેલું ન હતું, પણ જે, "પીઆરથી ઘાએલ થએલો
સંગ" એવો જે વાકીઅ તેણે વાંચીઓ હતો, તેથી તે આ
પતરની મતલબ સમજી હતી, અને મનમાં ખાતરી ક
હતી કે, પસંગ તેને ખરાં જીગરથી ચાહેછે, તેણે તેમા
રમાં પીઆરનાં મીઠા શબદો સીવાએ બીજું કશું લખે
ન હતું. તેથી તેવીજ મતલબનો તે તેનો ઉતર લખવા
ઠી, પણ રોજ કરતાંને તેમાં પોતાના ખરા અને નીતી બ
આ પેઆરની પુશકલ શાકર મેલી, પસંગ ઉપર તે રવા
ા કીધું:

મારો,
...

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૨૯.

ારાં બેન,

ગઈ વેલાએ મેં તમુને લખીઊં હતું કે, હાલ
હું ઈજીપર દેશમાં આવીઓ છું, જેનો સેહેજ એ
વાલ તમુને લખી જણાવસ. તે પરમાણે હાલ ફ
સુદ જોઈ લખુંછું, જે વાંચી તમો લગાર ખુશી થશો.
ીસરદેસ આફરીકાના ઈસાનખુનામાં આવેલો છે, અ
એક ગમ લાલ સમુદર અને બીજી ગમ રેતીનું મો
રણ આવેલુ છે. એ રણમાંથી પુશકલ રેતી ઊડી
શેહેરોમાં આવે છે. અને તેથી ઘણો કંટાલો ઊપજે
. વરસના ચોકસ દાહાડાઓ ઊપર, તે રણુની ત
ફથી એક જાતનો ગરમ પવન ચાલે છે, જે ઘણાક
ાણસોની તથા જનાવરોની ખરાબી કરે છે. એ
ેશમાં વરસાદ મુદલ પડતો નથી, પણ તેની ગરજ,
શરવ શકતીમાન શાહેબે, ઘણીજ અચરત રીતે, પુ
ી પાડી છે. એ દેશમાં એક મોટી જબરી નદી
છે, જેને નાઈલ અથવા નીલ કરી કહે છે. એ નદી
માં દર વરસે મોટી રેલ આવે છે, જેથી એનુ પાંણી
અરધાં મીસર ઊપર ફરી વલેછે. એ રેલ ઓસરી
જએઆ પછે, તે જમીન ઊપર તીઆંનાં લોક ખેતી
વાડી કરેછે, અને તે ઊપર ઘઊં, મકાઈ, રૂ વગેરે
ઘણીક જાતનો પાક કરે છે. તેને માટે તેમને જ
મીન ખેડવી પડતી નથી, કે પાણી જોઈતુ નથી. બી
વાવીઆં, કે થોડે દાહાડે તે ઊગી નીકળે છે! એવું કે
હે છે, કે એ જગાએ આજ તરણ હજાર વરસ થએ
આં રેલ આવેછે, અને તીઆં દર વરસે, તે જગાની
વગર ખેડણીએ તથા તેમાં કશો પણ સુધારો કે ફેર
ફાર કરીઆ વગેરે, પુશકલ પાક ઊતરે છે! અલબતે
એ અજબ જેવુ છે. એ નીલ નદીનુ મુલ, એટલે તે
કીઆંથી નીકલે છે, તે આજવેર કોઈને ખબર ન હો
તી. તે શોધી કાહાડવાને આજ ઘણાક વરસ થએ
આં અંગરેજ મુશાફરો લાગીઆ હતા, પણ ઠરો પરો
હાથ લાગતો નહોતો. અલબતે કોઈબી નદી મુલ વ
ગરતો હોએજ નહી, તેમ નીલનું પણ મુલ જોઇએ,
પણ તે હજારો વરસ શુધી કોઈને માલમ ન પડવા
થી ઘણું અજબ લાગતું હતું. અંતે કેપટનસ પેક ના
મનો એક નામીચો મુશાફર, જે આપણા દેશ ખાતે
ની એક રીજમીટનો સરદાર હતો, અને જે હાલમાં
થોડાક મહીના થએઆ, એક તીતરનો શીકાર ક
રતાં મરણ પાંમીઓ છે! તેણે તે શોધી કાહાડીઊં.
તે (મુલ) મધીઅ આફરીકામાં બે હજાર માઈલને
અંતરે એક મોટું સરોવર માલમ પડીઊં. તે સ
રોવરમાં વરસાદનું પાંણી ભરાએ છે, અને તીઆંથી
તે વેહેતું આવી નીલ નદીમાંથી ઊભાઈ જઈ મીસ
ર દેશ ઊપર ફરી વલે છે. આહા! જગત કરતા ઈ
શવરનું કેવું ડાહાપણ! માસરમાં વરસાદ નહી વર
સે તેને માટે બે હજાર માઈલપર વરસતા વરસાદનું
પાંણી તેને પુરૂ પાડે! નીલ નદીની અંદર મગર
ઘણાં વસે છે, અને તેઓ દાહાડાનો ઘણોક લાગ કી
નારે આવી તડકે રેતોમાં સુઈ રહે છે. તેઓ પોતા
નાં ઈંડાં પણ રેતીમાંજ મેલે છે, જેમાંથી બચાં નીકલી
આ પછે પાંણીમા દોડી જાએ છે.

એ દેશમાં વસતી આજ લગભગ તરણ હજા
ર વરસ ઊપરની ગણવામાં આવે છે. અસલનાં વા
રામાં એ દેશ ઘણોજ શુધરેલો હતો, અને તીઆંના

લોક ઘણા હુનર વાલા હતા. તેમજ હુનરો તથા કા
રીગરીની હજુ ઘણીક નીશાન હાલમાં ભાગી ટુટી હા
લતમાં મલી આવે છે, જે જોઈ આપણને મોટી અચ
રતી પેદા થાએ છે. એ દેશમાં સઊથી જાણવા જો
ગ તીઆંની પીરેમીડો છે. એ પીરેમીડો એટલીતો
ઊંચી છે કે તે ઘણાજ દુરથી નજરે આવે છે, અને
જાણે મોટા ડુંગરો હોએ તેમ તેનાં મથાલાં આકાસ
સાથે લાગેલા જણાએ છે. એવી મોટી પીરેમીડો
શાને માટે બાંધવામાં આવી હશે, તે હજુ બરોબર
માલમ પડીશં નથી. એ બાબે ઘણાક ગરંથ કરતા-
ઓ જુદા જુદા મત આપી ગએઆ છે. કેટલાકો કેહે
છે કે એ દેશનાં પાદશાહાઓએ એબાદત કરવાને
તે બંધાવીઆ હતાઃ કેટલાકો કેહે છે કે તે કાંઈ જોતી
શ શાસતરને લગતી શોધ કરવાને બાંધવામાં આવેલી
છે, અને કેટલાકો કહે છે કે તે તે વખતનાં પાદશાહા
ઓની કબર છે. એ પરમાંણે હજુ ચોકશ સીધ ન
થી થઈશં કે તે શાને માટે છે, તેમજ હજુ એ પણ
માલમ નથી પડીશં કે તે કીઆં વરસમાં બાંધવામાં
આવેલી છે. એ પીરેમીડો મધેની જે સઊથી મોટી
છે તેનો તલીએથી વીસતાર ૭૪૬ ચોરસ ફીટનો છે,
અને તેની ઊંચાઇ ૪૬૧ ફીટની છે. એની પાસે એક
સ્રીની સુરતનું કમરવેરનું જબરૂ બાહાવલું છે, જેની ઊ
ચાઈ ૬૦ ફીટની છે, અને તે એકજ પથરાનું, એક ખ
ડકમાંથી કોતરી કાહાડેલું છે! તેનું એક ચીતર તમારી
ઉપર મોકલીશ છે. બેન, એ પીરેમીડો અને એ બા
હાવલું કંઈ થોડા અજાએબી ભરેલાં ના સમંજશો.
આખી દુનીઆમાં એ બાહાવલાં જેવું મોટુ બાહાવલું
કેથે નથી, અને પીરેમીડો જેવું ઊંચું બાંધકામ પણ
નથી. કેહે છે કે એ પીરેમીડો બાંધવાને એક લાખ મા
ણસ વીશ વરસ વેર કામે લાગાં હતાં!!

એ દેશની રાજધાની કેરો શેહર છે. તેના રસ
તા એવાતો સાંકડા છે, કે ઘરો આમણ સામણ લગભગ
મલી ગએલાં છે. વલી એવા સાંકડા રસતામાં, આખો
દાહાડો ગધેડાં તથા ઊંટપર લાવતા લઈજતા માલની
તથા આવતાં જતાં લોકની ભારે ગરદી હોએ છે, રસ
તાઓ ઊપર ધુલ ઘણીજ છે, તે ગરદીથી આખો
દાહાડો ઊડતી રેહ છે. પગે ચાલનારાં માણસોની પણ
ભારે ગરદી હોએ છે. તીઆના પુરૂશો ઢીલા જભા અ
ને માથે પાઘડીઓ પેહરી ફરે છે, અને સ્રીઓ મોહાડાં
પર બુરખા નાખી ફરે છે. તેઓ જાતે મુસલમાન
અને હાલનો લોક ઘણાખરા અરબોની ઓલાદના

એ સીવાએ, મીસરનું બીજું જાણવા
શેહેર અલેકઝાનડરીઆ છે, એ શેહેર; નામીચા પા:
હા સીકનદરે, બે હજાર વરસની વાત ઊપર બંધા
ઊં હતું. મીસરના અસલના લોકો પોતાનાં મુ-
ડદાંને બાલતાં કે ડાટતા ન હતા, પણ તેમનું પેટ ચી
રી તેમાંથી કલેજું, આંટરડાં વગેરે સઘલું કાહાડી ના
ખી માંહે ખુશબોઈના સરખી કેટલીક દવા ભરી એમનાં
...ટલીતો આ. એવા મુરડાંને મમી કરી કહે છે.

...તરત વા મમીઓને રાખવાની એક જગા,
...ને કાટીકોમબ કરી કહે છે, તે હાલમાં
...વોહેરની પડોસમાં છે. તીઆં આજ
...રણ હજાર વરસની વાત ઊપર મર
પામેલાં માણસનાં મમીઓ હજુ જેવી
તેવી હાલતમાં રહેલાં છે. તેમને તરે
આ હોએતો, તેમનાં મોડાં અને સ્રી
એવાં દેખાએ છે કે જાણે તેઓ હમણ:
મરણ પામેલાં હોએ! અસલનાં વખતે
જીઆરે એ ચાલ ચાલુ હતો, તીઆ
લોકો એ મમીઓને માટે ઘરમાં એક ઓરડો
રી રાખેલો હોતો, તેમાં મેલી રાખતા, અને
મરણ પાંમેલા માંણસનાં હઈઆતીનાં વખતનાં ક
લા કેટલાક કાંમોનાં ચીતાર તે ઓરડાની ભીત

પર પાડતાં. તેનાં પણ
ક બે ચીતરો તમારી
પર મોકલીઆં છે. એ
કરવાથી તે મરણ પાંમેલ
માંણસને જીઆરે તેનુ
કોઈ પણ સગું વાહાલુ
જોવા માંગતું તો તે
શકતું હતું, તથા તેનાં કાં
મોનાં પાડેલાં ભાતપરનાં

ચીતાર જોઈ તેનાં જનમ ચરીત
રનો કેટલોએક હેવાલ માલમ પડ
હતો.

બેન, મીસર દેશ વીશે હાલનો તમોને એટલું

જ લખી જણાઊં છું. અતીઆર શુધીતો હું એજ દેશમાં છું પણ હવે પછે કીઆં જઇશ તે હું તમારી ઊપર લખી શકતો નથી, કેમકે હજુ મેં ઠરાવ કરી ઓ નથી. હું ધારૂછું કે આ પતરમાંથી કેટલીક વા તો નવાઈ જેવી લાગશે પણ વાહાલાં બેન, તમારે ખ ચીતે જાણવું કે દુનીઆં કશી ચીજથી ખાલી નથી: જીઆં જોઈશું તીઆં તે જગત કરતા સાહેબની ખુબી ના કંઇ નહી ને કઈ પણ અદભુત સરખા નમુનાઓ મલતાજ રેહેવાના એજઅરજ.

હું છું તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

સ્રી દરપણ.

સની સાંજે શું શું લે!

પીરોજબાઈ—કેમ આટલા વારમાં બધી ખુશ એક ઠી થઇ કે ? મરેરે, હાંતો ઘેરના સાવણુ પુંજામાંથીજ નીવે રો નહીં આવતો.

કુંવરબાઈ—ચાલ તારા પગ સાંસું જો, એમ કરીને હમુને પરવાર મલી તેને નજર લગારેચ કે ?

ધનબાઈ—ઓવાએ કુવરબાઇ, વરી એમા તુને ન જરબી લાગી ગઇ કે ?

ગુલબાઈ—હા માંએ આજે નજર ઘણી સસતીછે. મરેરે નજરતો આપરી આંખને કહીએ, તે તે કેમ લાગતી હશે વારૂં ?

કુંવરબાઈ—હા માંએ, તું કાંએ નહીં કરકરા કરે, તારો વરતો જાણે શુધારાવારો, તારે તુંબી કાંએ નહી શુ ધારાવારી હોએ. હોએ માએ, તે તમુને નજર નહી લા એ, કંઇ નહી લાગે.

કોલીબાઈ—અરે અકરા નારે, અકરા ના. જરા એકુને આવવાદે, પછી જોઉંચ કે તું કેવું બધું વીસરી જાએચ, ને પછી કેવી પગે લાગીને બધું કરવા જાએચ. એક લટીગણુ આવવુ જોઇએ. પછી તમેબી ઠેકાણે આ વી જશો, ને તમારા વરબી ઠેકાણે આવી જશે.

ડોસીબાઈ—મરે, કોઇ ચીતરવારો જોવતો તેરએઃ મુઆની આજે બેબે દાહારા થએઆ વાટ જોઉંચ તોબી કોઇ મલે નહીં; નહીતો મુઆ અમથા દાહારામાં દશવરા ભુમ પારે.

પીરોજ૦—કાંએ, તે હમણા શું કાંમ પરીઉં ? અખઇ રહેઆં ચીતરતો હાથ ભરીને છે; બેસોની, ને હમણા વરી શું કરોચ ?

ડોશી૦—એ માંએ ઘણા દાહારા થએઆં પેહેરેલાં છે તે હવેતો મરૂ એને અખઇ કરીને કંઇ બીજા રંગનાં પેહેરૂં.

કોલી૦—ઓવાએ ડોસીબાઇ, અખઇ રહેઆં આવાં મજેનાં ચીતરછે તેને અખઇ કરશે ?

ધન૦—ઓ લેઓ પેલો ચીતરવારો જાએચ. ઓ ચીતરવારા ! (ઓટલાપર જઈને મોટે સાદે) ઓ ચીતરવારા ! અહીં આવ, અહીં આવ, આએ ઓટલાપર આવ.

ડોશી૦—(લાંબો હાથ કરીને) જો, આએ મારે હાથ ના ચીતર છે કે ?

ચીતરવારો૦—(હાથ ચાંપી જોઈને) હા બાઇ છે, પ ણ કેવા રંગના જોઇશે ?

ડોશી૦—તારી પાસે દુધની ચાહેને રંગનાં છે ?

ચીતર૦—હા, છે. આ જોવ.

કુંવર૦—મરેરે મુઆ એવાં શું કાહારેઆં, જાણે ઉ ઘાઈ રહેલાં હોએ તેવાં, બીજા સારાં હોએતો કાહારની.

પીરોજ૦—નહીં નહીં બરેઆ એ શું, મનેતો કંઇ નહીં ગમતાં. તારી પાસે જાંબુરને રંગના છે ?

ડોસી૦—(જોઇને) નહી નહી બરેઆં, એ શું મને તો જરા નથી ગમતાં. પેલાં ગોલાબી હોએતો કાહાર.

ધન૦—મર મુઆ, આવાં ગોલાબી ચીતર કે, તે દા રે મારી ભોજાઇએ પેહેરેઆંચ તે જાણે નરી ગોલાબનાં ફુ લનો રંગ !

ચીતર૦—બાઇ લેવાં હોએ તે લે, નહીતો રેહેવા દે, અમથી ગાલ કાએ આપેમ.

ડોસી૦—ઓવાએ મુઆ, ગારે શું મરો ઉઠેઆં કે ? એમ લાહેરી શાનો કરેચ, લાવ મજેની આતસીઆ રંગ નાં હોએ તે કાહાર. (જોઇને) બરેઓરે એ આતસીઓ રં ગ કે ? ઓવાએ મુઆ સોજાં હોએ તે કાહારની. નહી તો કેરને રંગનાં હોએ તે દેખાર;નહીતો દુધને રંગનાં ઉજરાં છે ?

ચીતર૦—તમે લીધાં લીધાં બાઈ; અમસઘું લેવાનું નહી ને પેલાં કાહાર, પેલાં કાહાર, ને જે રંગ બતાવે તે તો નહી (ગાંસરી બાંધે છે.)

ડોસી૦—ઓ લેરે, મુઆનો મીજાશતો જોવ, જા ણે મુઓ સાલેચલેબીનો છોકરો.

કુંવર૦—પણ જવા કાંની દેતાં જો, એનાં બાપ શો, વરી હમણાં કોઈ બોલશે.

ચીતર૦—તમે લીધાં લીધાં, લેવા વારાનાં આએ મો ડાં કે ? (જતો રેહે છે.)

ગુલ૦—અરે પણ તમે બોલબોલતો તેને ગારજ દે ઓ, તે બીચારો સાંખે તે કેટલી ?

કોલી૦—અરે એતો મુઆ એવાજ, મુઆ એમજ ધાંધલ કરે; કેહેશે કે એમ કરતે જલદી લઇ લે.

ધન૦—ઓ રંગારા ! ઓ રંગારા ! અહીં આવ.

રંગારો—શું જોઇએ છે બાઈ ?

ધન૦—ઓ વાએ મુઆ ઉપરતો આવ, હેઠેજ ઉભો રહીને બોલેચ કે.

રંગારો—શું બાઇ તમે લો નહીં ને અમથા ખોટી કરો તે શું કામનું.

કુંવર૦—ઓ વાએ મુઆ, કોઈ લેવા વગર અમધું તેરતું હશે ? લાવ તારી પાસે એક દાનાની બાંધનીની ઈજાર છે કે ?

પીરોજ૦—તારી પાસે સુઇસનાં ચીકનનાં જભલાંછે કે?

ધન૦—તારી પાસે કેરને રંગની પાજછે કે?

રંગારો—હા બાઈ હા બધું છે, પણ તમે લેશો? નહીંતો બેનીની વખત અમથાં ગાંસરી નાં છોરાવતાં. (કાહાડીને) આએ જોવ.

કુંવર૦—બરેઓરે, બધો દાનો તો છુટી ગ્રેલોછે, એવી શું કાહારી, બીજી દેખારની.

પીરોજ૦—મરેરે એવાં શું ચીકન. કઈ મોર, ચલી, પોપટ, એવી કોર હોએ તે કાહારની, આએ શું બરી આં કરો ને ધતુરો જેવી (ગાંસડીપર નાખી દે છે.)

ધન૦—હરવાએઆ, આએ પાજ કાંહાંથી ઝીજાં જેવી કાહારી, કઈ ઘર કુમાસની હોએ તો દેખારની વારૂં કઈ બાટલીવારાના કરેરાની કોર છે કે?

રંગારો—હું કહુચની બાઈ, કે તમે લેસો નહી ને અમથા ખોટી કરશો. જોવ.

કુંવર૦—ઓ વાએ મુઆ એમ પતરાજી શું કરેચ, વરી માગે તે દેખારની, જોએઆ વગર કોઈ લે કે?

રંગારો—હા બાઈ હા, જોવની પણ મોડાંમાંથી ગાલ કાંએ આપોચ આ ચીકણુ શું નરશાંછે?

કોલી૦—અરે રંગારા, તારી પાસે મતીઆખાનીછે?

ધન૦—તારી પાસ મરચાંની કોર હોએ તો દેખારની જોઉ. વારૂં બોલ આએ પાજ કેમ ગજ આપરો?

રંગારો—એના બાઈ નકી, ગજનો દોઢોર રૂપીઓ પરશે, એમાં કંઈ ઓછું નહીં

ધન૦—ચઃ મુઆનું ફોઆ મહીનામાં, આ આનો દોઢોર રૂપીઓ કે! વારૂં આએ જભલાંનું શું?

રંગારો—બાઈ, એ જભલાના નકી સાહારા સાત ને બે આના પરશે; તમારે જોઈએતો લેઓ ને નહીંતો રેહેવા દેઓ.

પીરોજ૦—તું તો મોઘોજ ઘણો દેખું. પેલી કોરનુ શું કહીઉં?

રંગારો—બાઈ મોઘાં તે શું કરીએ, લાવીએ તેમ વેચીએ એના નકી ૭ રૂપીઆ પરશે, તમે કેઓની શું આપશો; બોલો સાંજવરા વકરો કરીએ.

પીરોજ૦—ચાર. રૂપીઆ લેશે?

ધન૦—આએ પાજ બાર આને ગજ આપશે કે?

રંગારો—મેલો બાઈ મેલો તમે લીધી.

કુંવર૦—ઓવાએ હરવાએઆ શું થઈઉ, હાથને શાનો વલગેચ; વારૂ આ જભલાંના સાહારા ચાર રૂપીઆ આપું.

રંગારો—મેલો બાઈ મેલો, મેં પરથમજ કહીઉં હતું કે તમે લેશો નહીં ને અમસથો ખોટી કરશો.

ડોસી૦—જા ખલા લેતા નહીતો, તારા વગર કંઈ અટકી રહીઉં કે!

કોલી૦—જોવતો મુઆનો મીજાશ.

ગુલ૦—પણ લેવાતું નહી તારે કોઈને અમથો કાંએ ખોટી કરોચ?

ડોસી૦—માંએ તુંને શુંછે, તુનેરા હજી ધની લાવીને આઈતું પેહેરાવેચ તે પેહેરેચ. જોએએ જાએઆ વગર કેમ લઈજીએ? દશ બારની ગાંસડી છોરાવીએ તારેએ કપાશેથી લેજીએ!

ગુલ૦—ઠીક તારે તેખી કમાઈ રહેઓ ને આપરેબી લઈ રહેઆં.

ધન૦—ઓ કાપરીઆ, અહીં આવ.

કાપરીઓ—તમે લીધું બાઈ.

ધન૦—ઓ વાએ મુઆ એમ શું કરેચ, તારી પાસે ઝીણી નેટ છે કે?

કાપરીઓ—છે, પણ રૂપીએ ગજ પરશે.

ધન૦—લાવની, લાવની, જોઉતો ખરી (જોઈને) મરેરે આએ રૂપીએ ગજની નેટ કે, જાણે નરી માછીની જાર. વારૂં તારી પાસે મોઘરાંબાતો દોરીઓછે?

કાપરીઓ—છે, પણ થાનના પાંચ રૂપીઆ પડશે; કહોતો કાહારૂં.

કુંવર૦—ઓ વાએ પણ હરવાએઆ ગાંસરીતો છોર; લાવ દોરીની ગાન છે કે?.

કાપરીઓ—તમે કીમત કરોતો બધું કાહારૂં.

કુંવર૦—ઓ વાએ મુઆ, તે જોએઆ વગર કીમત કેમ કરે.

કાપરીઓ—મોઢામાંથી સીધું બોલની (ગુસે થઈ જઈને) ગારો શાની દેચ. હું જાણુંછ તમારા લોકની એમ ચાલ છે (જતો રેહે છે.)

કુંવર૦—સધાવો ભરેઆ પુરેઆ; મુઓ શું ઘોરાપર બેસીને આએઓચ.

ધન૦—ઓ પેરવારા, લાવ. દોરીઆનાં કેટલાં આપેચ?

પેરવાલો—ચાર ચાર દોઢોરીએ એકકું પરશે બાઈ.

ધન૦—ઓ તું મુઓરે! મુઆને ઘેર ધાર આવી જાણે.

કોલી૦—મરેરે, આંજે સંધાં પરજ ધાર આવીચ કે ની, સસતું છે શું? મુઆ દોરીઆંની છ જાુહરી દીવાસરી આંપતાતા તેખી બે કરી મેલીચ, કોઈ મુઆઓને પુછેચ?

ગુલ૦—મરેરે કોલીબાઈ, તમુને સઉ કશામાં દીવાસલીની ફકર પડી કે?

પીરોજ૦—અહીં આવ ઓ મેમાન; તારી પાસે શાલકલાક છે કે? આતશીઆ રંગનો? કેમ વાર આપચે?

મેમાન—લો બાઈ, ઘણો ઉંચો શાલકલાકછે, એનો રંગતો જોવ. પણ બે રૂપીઆ વારનાં પડચે.

પીરોજ૦—જોએઓ, જોએઓ, બાર આંતે વાર આપશે કે? વારૂં તારી પાસે ચલીબાતી છીટ છે કે?

મેમાન—છીટતો નહી પણ મજલીનછે. જોવ કાહારો વારનાં દશ આનાં, એમ પેહેરશો એટલે ગોલી રેહેચે.

પીરોજ૦—ઓવાએ મુઆ, કંઈ તારે ઘેર ધારબાર આવી કે? પેલો હમણાં આએઓતો તે રૂપીઆની તન વાર આપવા કહી ગએઓ ને. વારૂં તારી પાસે કઈ નરી ઉનની ફલાનીલ છે કે?

મેમાન—હા બાઈ છે, પણ વારનાં બે રૂપીઆ પરશે. છે મરજી? હોએતો કાહારૂં.

કુંવર૦—જા, જા, નહીં જોઈએ, એતો વરી છેકજ મોંઘો થઈને આએઓ દેખું.

મેમન—હું, જાણુચની બાઈ, કે તમે બધું લેશો (જતો રેહેછે)

ધન૦—ઓ ગલાશ તમલેલ વારા, અહીં લાવ, તારી પાસે ખરકાવાનાં કાંસીઆ છે કે?

ગલાશવારો—નહીં બાઈ નથી.

પીરોજ૦—આએ શું તારા હાતમાં છે તે, ને મુઓનો કેહેમ.

ગલાશ—એ વેચવાનાં નથી બાઈ.

કુંવર૦—તારે મીઠું ભરવાનાં કે! મુઓઓઓ.

કોલી૦—હવે છેક સાંજ થઈ, પોરીઓ કંઈ કાંમકાજ છે કે નહીં?

ગુલ૦—ચાલો, બધું લઈ રહેઆં? શું શું લીધું? જોઉં.

ધન૦—હા માએ, તું મશકેરી કરની, હમેતો ગરીબ માંણસ આએ હમે શું લેતાતાં.

પીરોજ૦—બેન, જે દાહારે એમ લેવું પરશેની તે દાહારે સમજશો.

કોલી૦—જોની માએ, તુંતો નાદાનછે. લઈએ કે નહી લઈએ, પણ જરા જોઈએતો ખરાં. ચાલો માંએ હું તો જાઉંચ હવે.

પીરોજ—ધનબાઈ, કુંવરબાઈ, ચાલો મારપર જઈએ, માતીડા આવવાની વખત થઈ, (બધા જતાં રેહેછે.)

પીસતાલીસ દાહાડાવેર ભુખમરો!

ઈસવી સન ૧૭૬૯ ના વરસમાં, ડેવીડ હેરીસન નાંમે એક કેપટન, પેગી નામનું વાહાણ લઈને, શએઆલના ટાપુએથી મુસાફરીએ નીકલીઓ. થોડાક દાહાડાવેર સલામતીથી મારગ કાપીઆ પછે એક દાહાડે એકાએક દરીઆમાં શકત તોફાન ઊઠીઊં. એ તોફાન કેટલાક દીવસવેર ફુંકતું રહીઊં, જેથી તે વાહાણનો એક ડોલ અને તે ઊપર એક સડ સીવાએ સઘલુ પાણીમા ગઈઊં. એટલા આધાર ઊપર પણ તે વાહાણ ચાલવા લાગું, પણ ઘણુજ ધીમું અને ડોલા ખાતું. એ પરમાણે કેટલાક દીવસો ગએઆ પછે તે માહેલો ખોરાક ઘટી ગએઓં, અને તે ઊપરનાં સઘલાં માણસો, ખોરાક ઘટાડતાં ઘટાડતાં, દરરોજ માણસ દીઠ પા રતલ ખોરાક અને થોડુંક પાણી તથા દારૂની એક પૈંટ ઊપર આવીઆ.

પણ તેવામાં તેમનાં માઠાં ભાએગે એકદમ જોર મરડી વાહાણનું એકાએક ગાબડું નીકલી ગઈઊ, અને તેમાં પાણી ભરાવા લાગાં. વલી એ વેલાએ તોફાનનો જોર, એટલેતો વધી ગએઓ કે દરીઆની અંદર ડુંગર સરીખા મોજા ઊઠવા લાગા, જેના આચકાથી વાહાણ કડકડ બોલવા લાગું, અને દર પલે તે છેદ્રએલા દરને તલીએ જવાની ધાસતી આપવા લાગું. તે સાથે જાણે આકાશ ફાટી ગઈઊં હોએ તેમ ઊપરથી પાણીના ધોત પડવા લાગા, અને વીજલીના ચમકાટથી તથા ગગડાટના આવાજથી, પથર સરખા જીગરો થરથર કાંપવા લાગાં. આવા ભયંકર વખતમા, મોત બે તરફથી તેમના ઊપર તાકતું હતું; જો તે તોફાનમાં વાહાણ બુડેતો તેઓ સઘલા સમુદરને તલીએ જાએ, અને નહીતો, તેમાં ખોરાક વગર ભુખે મરી જાએ. બાપડા ખલાસીઓ તથા કેપટન એવા દુખ ભરેલા વીચારમાં શોક કરતા હતા, તેવામાં બે વાહાણના સડ તેમની નજરે પડીઆ, જે જોતાંજ તેમની પોણી ફીકર મટી ગઈ, અને એકવાર ભયંકર મોતના પંજામાંથી બચવાની આશા આવી. પણ અફશોશ! તે વાહાણો તે બાપડાઓનો છુટકારો કરવાને બદલે એકદમ સમુદરને તલીએ ગએઆં. એ બનાવ જોઈ બીચારા ખારવાઓ ઘણાજ શોકાતુર થએઆ, અને એકવાર ફરીને આફત ભરેલાં મોતનાં ઘરમાં પેઠા. જેમ જેમ દાહાડા જતા ગએઆ, તેમ તેમ તેમનો ખોરાક ઘટતો ગએઓ, તે આખરે તદન થઇ રહેઓ. સઘલા ખોરાકમાં માતરે ટાંકીને તલીએ, રગડા સરખું બે ગીઆલણ પાણી રહી ગઈઊં, જે કેપટને પોતાને માટે રાખીઊં. આ બનાવથી સઘલાં ખારવાઓએ તદન હીમત મેલી દીધી, અને કેપટન તરફની સઘલી તાબેદારી છોડી દઈ તે વાહાણમાં જે દારૂ ભરેલો હતો તે કાહાડી કાહાડી પીવા મંડી ગએઆ. આથી કરી તેમની ભુખમાં ઘટાડો થવાને બદલે ઓર વધારો થએઓ, અને તેથી તેઓ દીવાના સરખા બની ગએઆ. એવામાં વલી એક વાહાણ દુરથી આવતું તેમની નજરે પડીઊં, જેથી સઘલા લગાર ખુશીમાં આવી, ડોલા તાણી તાણીને તેની તરફ જોવા લાગા. તે વાહાણને પોતા તરફ આવતું જોઈ તેઓએ તરત દુખની નીશાન કીધી, અને તેની પાસે મદદ માગી. તે વાહાણ વાલાએ પણ તેમનો ઊતર વાલીઓ, અને તે મદદને માટેજ આવેછે એવું જણાવીઊં. એ જોઈ પેગી ઊપરના સઘલા ખલાસીઓ ઘણા ખુશી થએઆ, પણ અફશોશ! આફત ગો

ઓઆ તેમની મશકરી કરતી હતી. તે વાહાણ વાલાએ જવાબ આપીઆ પરમાણે તેમની મદદને માંટે તેમની બોરદુપર આવવાને બદલે તેનો ખુની કેપટન, તેના સઘલા સડ ચહડાવી, સપાટાબંધ દુર નીકલી ગએઓ

આથી કરી તે બાપડા બીજીવાર પોતાની જીંદગીથી હાથ ધોઈને બેઠા, પણ તેમને મરવા ગમતું ન હતું. તેઓ ઘણુંજ ભુખીઆ થઈ ગએઆ, અને વાહાણના એક નાકાથી બીજા નાકા શુધી દોડવા લાગા. એવામાં તેમના હાથમાં, બે કબુતર અને એક બીલાડી આવીઆં. તેમાંથી તરત તેઓએ તે બંને કબુતરને કાપીઆં, અને પોત પોતામાં, જરા જરા વેંહેંચી લઈ ખાઈને બેઠા. બીજે દાહાડે બીલાડીને કાપી, અને તે પણ કબુતરની માફક વેહુંચીને ખાધી. તે બીલાડીનું માથું કેપટનને ભાગે આવીઉં હતું, જે તેને એટલું તો સવાદ લાગું હતું કે, તે બોલીઓ હતો કે એવી લેહેજત તેને કોઈ માંસમાંથી મલી ન હતી ! તે બીલાડી બી ખવાઈ ગઈ, પણ ભુખનો ઊપદર કશી રીતે ઘટીઓ નહી, તેથી તેઓએ વાહાણની બાજુ ઊપરે બંધાએલી લીલ ઓખની કાંહાડીને ખાવાનો વીચાર કીધો. તેઓ દોરડાં મેલી વાહાણની બાજુ ઊપર ટંગાએઆ, પણ મોજાના જોરથી તે લીલ એવીતો ધોવાઈ ગઈ હતી કે તે બાપડાઓના હાથમાં કશું આવીઊં નહી. આખરે તેઓ પાછા અંદર આવીઆ, અને ભુખ ન ખમાવાથી પાછા દારૂ પીવા લાગીઆ. કેપટન બીચારો, આખે દાહાડે ચાર ગોટ પાણીના પીને પડી રેહેતો હતો.

એટલું છતાં પણ વાંહાણ પેગી ઊપર જે એક સડ બાકી રહીઓ હતો, તેથી તે ધીમે ધીમે આગલ ચાલતું હતું, જેથી છેક ઝાંખી આસા હતી કે, કદાચને તે કીનારે લાગે; પણ આફત, જે તે બાપડાઓની બોચીએ વલગી હતી તે કીઆંથી મીટે? તા૦ ૨૮ મી ડીસેમબરને દીને ફરીને એકવાર દરીઆમાં શક્ત તોફાન ઊઠી આવીઊં, જેમાં તેનો એકપુરો સડ પણ ફાટીને ચીથડાં થઇ ગએઓ, અને હવામાં ઊડી ગએઓ. હવે પેગી એક ભાગેલાં ખોખાંની માફક તોફાંની પવન અને છેડાએલા મોજાઓને આસરે પડીઊં. એ દીવસથી તે તા૦ ૧૩ મી જાનેવારી શુધી, એટલે સોલ દીવસ સુધી તેઓ શા ઊપર રેહીઆ તે માલમ પડતું નથી, પણ તેઓ સઘલા જીવતા હેતા ખરા. તા૦ ૧૪ મીને દીને કેપટન હારીસન બીચારો મુરદાલ થઈ પડેલો હતો, તેની પાસે તે વાંહાણનો વડો માલમ, સઘલા ખલાસીઓ સાથે આવીઓ, અને એક ગજબનાક માગણી કરી. તે સઘલા તરફ હાથ બતાવી બોલીઓ, "હવે વધારેવાર ભુખમરો હમારીથી ખમાતો નથી. હમો ભુખના મારીઆ, બુમબાના સઘલાં ચાંમડાં ખાઈ ગએઆ, અને બદીઆનનાં બટણ વરીક ખાઈ ગએઆઃ હવે હમારી પાસે કંઈજ વસતુ ખાવાંની રહી નહીં, અને ભુખે મુદલ રેહેવાતું નથી, તેથી હમોએ, અંતે નાચાર થઈ, એવો થડાવ કરીઓછે કે, (સોરતીની માફક) ચીઠીઓ કહાડી, જેને આંવે તેને કાપીને સઘલાઓએ ખાવો ! ! આ શબદો સાંભલતાંજ કેપટન હેરીસનનાં હાડ કમકમીઆં, અને તેનું શરીર કાંપવા લાગીઊં. આવાં કરપીણ કામથી હાથ ઊઠાવવાને કેપટન હેરીસને તેમને ઘણુબી સમજાવીઊ, પણ ફોકટ; તે બીચારા ભુખથી દીવાના બની ગએઆ હતા, જેથી તેઓ કશું પણ કરવાંને તઈઆર થએઆ હતા. કેપટન હેરીસને તેમને સમજાવતાં એક દાહાડો તો કાહાડી નાખીઓ, પણ બીજે દાહાડે તેનું કશું ચાલીઊં નહીં. તે માલમ તથા ખલાસીઓ સઘલા એકઠા બેઠા, અને ચીઠીઓ કાહાડી, જેમાની પડેલી ચીઠી એક હબસી, જે તેમની સાથે હતો, તેના હાથમાં આવી. તે જોતાંજ તે બાપડો હબસી ગભરાઈ ગએઓ, અને મરવાની બીકે ધ્રુજતો અને કાંપતો, બચાવ કરવાને, કેપટનને કાલાવાલા કરવા લાગો. પણ તેવામાં એક ખલાસીએ પીસ્તોલ ભરી, અને તે બીચારા કમનસીબને પાંખડું પકડી વચમાં ઘસડી લાવી માથાંની માહે ગોલી મારી, જેથી તે બીચારે થોડાવારમાં મરણ પામીઓ. તેને મરેલો જોઈ કેટલાક ચોરો આતસ સલગાવવા મંડી ગએઆ, અને કેટલાક તેની લાથને કાપવા અથવા વેતરવા મંડી ગએઆ. પરથમ તેઓએ તેનું પેટ ફેડીઊં, કે ઝડપથી તેમાંનાં આતરડાં કલેજાં વગેરે કાહાડી, તલી નાખી ખાઈ જવામાં આવે. પણ તેવામાં કેમપબેલ નામનો એક ખલાસી એટલો તો અધીરો બની ગએઓ કે, પેટ ફેડતાં વાર તેમાંથી કલેજું કાહાડી કાચુંને કાચું ખાઇ ગએઓ ! ! તીઆર પછે તે લોથના કકડા કીધા; અને તેમાનો થોડોક ભાગ તે દાહાડે ખાવાને રાખી, બાકીનાને મીઠું દઈ ઊંચે મેલીઓ.

(એનું સાંધણછે.)

કીમતી પથરાઓ.

ભાગ ૩ જો.

માણેક અથવા લાલ.

શરવેને જાણીતો ડીઊક આફ બરનશવીક જે હાલ પારીશ શેહર મધે રેહછે તેની પાશે ૪૫૦૦૦૦૦ રૂપીઆનાં હીરાનો એક મોહટો જથો હાલ મોજુદ છે. જેમાનાં દરેકની જાણવા જોગ તવારીખ હાલ તેને ૨૬૮ પાનાંની એક ચોપડીમાં બાહેર પાડી છે, જે ઊપરથી માલમ પડે છે કે એ ધણી પાશેથી જેવાં જોઈએ તેવી કીમત તથા કદનાં હીરા મલી આવે છે. તીશ, ચાલીશ, શાહાઠ હજારથી તે એક લાખ પાંચ હજાર શુધીનાં હીરાઓ તેની પાસે છે અને એટલું બધું છતાં પણ એવું કેહ છે કે હાલ એક બે ઘણાંજ મોહટા અને કીમતી હીરા ખરીદવાનું તે શારૂં કરે છે, જેમાનાં એકની કીમત ૩૫૦૦૦૦ તથા બીજાની ૯૭૫૦૦૦ રૂપીઆની છે.

આટલી મોહટી દોલત છતાં આએ કરોડપતીને અરધી ભારનું શુખ નથી, તે પોતાની દોલતનો ગોલામ થાઈ પડીઓછે, તેને રાતનાં પુરી પાધરી ઊંઘ આવતી નથી, કાંએજે તે એટલોતો બીહે છે કે રખેને તેની દોલત કોઈ લુટી લીએ—તે એક એવા ઘર મધે રેહછે કે જાંહાં શુખનાં કરતાં મજબુતાઈ ઊપર વધારે ધીઆંન આપવામાં આવીઊ છે, અને જેમાં એવી ગોઠેવણ કીધી છે કે આગ અથવા ચોરની ધાશતી રેહ નહી—તેનાં ઘરની આશપાશ એક કીલાની માફક મજબુત દીવાલ બાંધી લેઈ તેની ઊપર લોહડાનાં અણીદાર કાંટાઓ જડી લીધામાં આવીઆ છે, જેમાનાં એક પણ કાંટા ઊપર જો કોઈ હાથ લગાડેતો એક શાંચાની મારફતે આખા ઘર મધે ઘંટ વાગી મોહટો ઘોંઘાત થાએ, ફકત આટલા બચાવ તથા હીકમતને શારૂં તે બીચારાને ૨૦૦૦૦ રૂપીઆ આપવા પડીઆછે. તેનું શઘલું જવેહર કાંમ, જમીનમાં ચીની લીધેલી એક મજબુત લોહડાંની પેટીમાં મુકવામાં આવીઊ છે અને તેના બારના ઊપર એ અમીરે પોતાનો ધોલીઓ મુકીઓ છે કે જેથી કોઇ ચોર રાતની વેલાએ તેને જગાડીઆ અથવા મારી નાખવા શીવાએ ઊઘાડી શકે નહી—વલી એ પેટી મધે એવી ગોઠવણ કરવામાં આવી છે કે જો તેને ભાંજીને અથવા કોઈ અનજાનો શખશ કાંઈ પણ બીજી રીતથી ઊઘાડેતો તેમાથી ચાર ભરેલી બંદુકો તરત ફુટે—અને તેજ બંદુક શાથ જડેલા ઘંટો વાગીને ઘરના શરવે માણશોને જાગરૂત કરે—જે ઓરડામાં એ જવાહેરની પેટી મુકવામાં આવી છે તે ઓરડામાં ફકત એકજ નાધલી બારી રાખવામાં આવી છે—અને તે ઓરડાના બારણાના તાલામાં એવી હીકમત કીધી છે કે જે કોઈ તેને ઊઘાડી જાનતો હોએ તે શીવાએ બીજા કોઈથી તે ઊઘડાએ નહી.

વાંચનારી બાઇઓ માણશ જાત આ દુનીઆમાં લોભ લાલચમાં કેટલું ફશેલું છે તેનો આ એક ઘણોજ શારો દાખલો મલી આવે છે—આવા માતબર પણ કંગાલ આદમીની દોલત કોણ લેવાને તઈઆર છે?

હીરો જેને શુધરેલી દુનીઆના લોકો "જવાહેરોની રાણી" ને નામે ઓલખે છે તેનું અતરે બએઆન કરીઆ પછી, માણેક જે હીરાથી કાંઇ પણ રીતે ઊતરતુ નથી તે વીશે અતરે થોડુ બોલીએ છે

જુદા જુદા લોકોમાં જુદાં જુદાં જવાહેરોને માન આપતા આવીઆ છે—જવાહેર કાપવા તથા પાલીશ કરવાનો હુનર બરોબર માલમ ન હતો તાંહાંવેર રંગીન જવાહેર વગર રંગના કરતાં વધારે પશંદ કરવામાં આવતુ હતું—પણ જેમ જેમ એ હોનરમો શુધારો થતો ગએઓ તેમ તેમ લોકો વગર રંગના પથરાની ખુબી પીછાનવા લાગા. માણેક એટલુંતો કઠણ છે કે હીરા શીવાએ બીજી કાંઈ પણ ચીજથી કાપી શકાતુ નથી—અને વજણમાં પાંણી કરતાં ચાર ઘણું અને તેથી કરી હીરા કરતાં તે વધારે ભારી ગનાએ છે. ધાતુની પરીકેશા કરનારાઓ માણેક, શનીચર અને મરતીશને એકજ વરગમાં મુકે છે કાંએજે તેઓ કઠણાંઇ, વજન અને ચલકાટમાં એક એકને મલતાં આવે છે—માણેકનો રંગ લોહી જેવો રાતો હોએ છે અને એજ શબબથી હીંદુસથાનીમાં એ જવાહેરને "લાલ" કરી કહેવામાં આવે છે—ખરાં માણેકમો હમેશાં આશમાની રંગની છાંટ હોએ છે જેથી તેના તેજ અને પરકાશમાં વધારો થાએ છે. એક રોમન ગરંથકાર લખી ગએઓ છે કે પેગુના રાજા પાસે એક લાલ હતું તે કેટલીક વખત દીવાની ગરજ શારતું હતું. એનો ખોલાશો માતર એજ છે કે શશફરશ નામની એ

ક વશતુ એ જવાહેરમાં હોવાથી જારે તેને શુરજ અ થવા આતશ શામું ધરીઊં હોએ છે તારે તેનું તેજ અ શલ કરતાં ઘણું વધે છે. માણેકમાં પણ જુદી જુદી જા ત હોએ છે—કેટલાંકનો રંગ ગોલાબી, કીરમજી, થો ડે રાતો, તદન શપેદ, અને થોડે આશમાંની હોએ છે. આ સઘલામાં હીંદુસથાનમાં કાશમીર આગલથી જે લા લ મલી આવે છે તેની કીમત બજારમાં ઘણી પોશાએ છે, કાંએજે તેના જેવા રંગનું માણેક દુનીઆંમાં કેથે મ લતું નથી—ઊપલી જગા શીવાએ સારાં માંણેક આ વા, શીલોન અને અમેરીકાના કેટલાક ભાગમાંથી પણ મલી આવે છે. માંણેક ઘણી રીતે કાપવામાં આવે છે પણ ઘણુંકરી તેની ઊપલી શપાટી પોહલી રાખી આશ પાશ પાશા પાડવામા આવે છે. જડતી વેલાએ માણેક ને ઘણુ ખરૂ ખોલું રાખવામાં આવે છે પણ કોઈ વેલા નીચે શોનાનો દાંખ મુકી તેના તેજમાં વધારો કરવામાં આવે છે અને કટલીક વેલા તેની આશપાશ હીરાની જીની કનીઓ જડીને પણ તેનુ તેજ વધારવામાં આ વે છે. ઘણીએક વેલાએ માણેકની કીમત હીરા કરતાં પ ણ વધારે ઊપજે છે. પારીશ તથા લંડનનાં બજારમાં એક કેરટ માણેકની કીમત ૨૫ થીતે ૩૨ રૂપીઆ શુધીની ઊપજે છે.

મોહોટામા મોહોટુ માણેક હાલ ઈંગલંડની રા ણીના તાજમાં જડેલું છે. ટેવરનીઅર નામનો એક ઘ ણોજ પંકાએલો મુશાફર જહેવેરી જે ૧૭ મી શદીમાં હીંદુશથાનમા આવીઓ હતો તેને બીજાપોરના રાજા પાશે બે મોહટાં લાલ જોએઆં હતાં જેમાના એકની કીમત ૬૦૦૦૦૦ તથા બીજાની ૭૫૦૦૦ ફરાંકની આંકી હતી, કેહે છે કે વજનમાં પેહલું ૫૦ કેરટનુ તથા બીજું ૧૭॥ કેરટનુ હતું.

માણેક વીશે અશલનો લોકોમાં ઘણોજ વેહમ હતો, કેહે છે કે અશલના વારામાં કેટલાક એ કાચનો ભુકો કરી જેઓએ જેહર ખાધું હોએ તેઓને દવા દા ખલ આપતા હતા, જેઓ એ પેહરતા હાં તેઓનુ શરવે દીલનું દુખ દુર થાતું હતું, ઊદાશી તથા દલગીરી માણશ જાતમાંથી દુર કરતું હતું અને મગજના ખરાબ વીચારો નેદુર કરી મગજને શરવે રીતે હલકુ કરતુ હતું. તેના પે હડનાર ઊપર જો કાંઈ આફત આવી પડવાની હોએતો તેનો રંગ બદલાઈ જાઈને તેના ધણીને ખબર આપ તું હતું અને જારે તેની આફતમટી જાતી હતી તારે પો તાનો અશલ રંગ પાછું પકડતું હતું. આટલી બધીચી જો એક પથરથી બની શકે કે નહી તે હમો વાંચનારી બાઈઓની મુનશફીપર રાખીએ છઈએ.

(લખાઈ આવેલું.)

મીસીસ ઓપાઈ.

આ નામીચી ગરંથ કરતા અને કવીએણ સ્ત્રી નોરવીચ નામનાં શેહેરમાં ઈસવી સન ૧૭૬૯ નાં ન વેમબર મહીનાની ૧૨ મી તારીખે જનમી હતી. એ નો બાપ ડાકટર આલડરસન નામનો એક વઈદ હતો, અને તે પોતાનાં ધંધાની ચાલાકી કરતાં પોતાનાં ધં ધાની રૂએ ગરીબોને મદદ કરવામાં વધારે પરખીઆ ત થએલો હતો. એ નામીચી સ્ત્રીનું નામ એના બા પે એમીલીઆ કરી રાખીઊં હતું, તેથી તે લોકની રીત પરમાંણે તે પરણવાની અગાઊ એમીલીઆ એ નડરસનને નાંમે ઓલખાતી હતી. એમીલીઆની શ રૂઆતની કેલવણી તેની માનાં હાથમાં હતી, જે આ પતાં તેના બચપણનાં વખતથીજ તે આગલ ચાલતાં ઘણી ચાલાક અને મજબુત મનની સ્ત્રી નીકલશે, એ વી તેની માની ખાતરી થઈ હતી. તેટલા માટે તેણી એ તેને બનતાં સુધી સારી કેલવણી આપવાનો, અ ને સઘલી બાબદમાં અનુભવી કરવાને પકો ઠડાવ કરી ઓ હતો. એમીલીઆ જાતે ખુબશુરત હતી, અને દરેક ખુબસુરત વસતુ જેવી કે ફુલો, ફલો ઈતીઆંદી વગેરેને ઘણી ચાહાતી હતી. તે હમેશ સહવારનાં ઘ ણેજ સકારે ઊઠતી, અને પરોઢીઆનાં પકશીઓનાં ગીતો તથાદેવલનાં ઘંટો સાંભલી ઘણી ખુશી થતી, અ ને વાદલ વગરનાં આકાસ તરફ નીહાલી નીહાલીને જો તી હતી તે વખતે તે પોતાને મનથી આકશ જોઈ એવું સમજતી કે તે ફરેસતાઓને રેહેવાનું મકાંન છે. જેમ એમીલીઆ દરેક ખુબસુરત અને શોભીતી વસ્ તુને જોઈ ખુશી થતી હતી તેમ બદસુરત અને કઢંગી વસતુઓ જોઇ ઘણી કંટાલતી અને તેથી બીહીતી. તે ભમરાને, હબસીને અને ઘેલા માંણસને જોઈને ઘણી જ બીહીતી હતી. પણ તેની ડાહી માં, જે સઘલી પરક રે સમજુ અને ભણેલી હતી, તેથી તેણે એવી તેની બી કને ખોડ સમજી ભારે કોશેશથી તે મેલાવી દીધી. કેટલાં ક ગરીબ અને ગંદાં લોકને, તથા તેમનાં ઘર જોઈને

એમીલીઆ ઘણી સુગાતી હતી, તેથી તે પણ ટેવ ખ
રાબ જાણી તેની ડાહી માએ છોડાવી દીધી: એ ટેવ
છોડવાને તે તેને એવાં ગરીબોનાં ઘર આગલ લઈ
જઈ તેઓ સાથ વાત કરાવતી એટલુંજ નહી પણ તે
મનો હાથ પકડી હેતથી હીલવાવતી હતી. એથી ક
રીને એમીલીઆમાં જે એવી કુદરતી ખાપણો હતી તે
સઘલી દુર થઈ ગઈ અને તે એક ઘણીજ ડાહી છોક
રી થઈ.

એમીલીઆ જેમ જેમ મોટી થતી ગઈ તેમ તે
મ તેની ઊતમ બુધીનો પરકાશ વધારે વધારે બાહેર
જણાવા લાગો. તેને નેઆઓની દરબારોમાં જઇને
બેસવાનો, અને તીઆં માંણસોનાં કઢંગાં કાંમોને મા
ટે તેમને થતી સજાઓ જોવાનો એટલો બધો તો શો
ક વધીઓ હતો કે, તે એવી દરબારનું કાંમ ચાલતી
વખતે નીત રોજ તીઆં જઇને બેસતી, અને એવાંતો
ધેઆનથી સઘલી બાબદો સાંભલતી, કે તે જોઈ તીઆં
ની એટલે નોરવીચની કોરટનો જડજ મી૦ જસટીસ
ગોલ્ડ, ઘણો ખુશી થતો, અને જેવી તે કોરટમાં આવે
તેવી તેને બેસવાની જગા આપવાને તીઆંના અમલદા
રને હોકમ કરતો. ૧૭૮૪ માં એમીલીઆની મા મર
ણ પામી, જેથી તેનાં ઘરનો સઘલો બોજો તેને માથે
પડીઓ, જે તેણે ઘણી સાવચેતી અને ચાલાકીથી ઊ
ઠાવીઓ. એ વેલાએ ફરાંનસમાં મોટું હુલડ ચા
લતું હતું, તેમાં બનતા બનાવો, તેનાં કારણો
વગેરેની જે રાત દાહાડો વાત ચીતો ચાલતી હતી, તે તે
ઘણી આતુરતાઇથી સાંભલતી હતી. એમીલીઆનો
બાપ તે હુલડમાં સવતંતરતા જાલવી રાખનારી ટોલી
ની તરફેણમાં હતો, અને તે એક હાથે પડેલાં તથા
જુલમી રાજને ધીકારતો હતો. એમીલીઆ પણ ફ
રાનસનાં બોરબોન વંસનાં રાજાઓનો એવી રીતે અ
ખતીઆર તુટતો જોઈ ખુશી થતી હતી, અને સવતંતર
તાને વધારે ચાહાતી હતી. એક વેલાએ તે લંડન ગ
ઈ, જીઆં તે હુલડ કરનારા મમેના કેટલાક સખશોની
થતી તપાસ જોઈ, અને તેમાં તેઓ ઊપર નીપજવું ઘા
તકીપણું જોઇ તેને એવોતો જુસો ચહડી આવીઓ,
અને તે જુસાનાં બાહારમાં તેણે એક એવોતો પતર
પોતાના બાપ ઊપર લખીઓ, કે જે તેને વાંચીને તરત
ફાડી નાખવો પડીઓ કેમકે જો તેવો પતર તે વેલા
એ સતાવાલાઓના હાથમાં જાએતો વખતે બંનેનાં
પરાણને હાંણી પોંહોચે. એમીલીઆની માનાં મ
રણ પછે કેટલીક મુદતે, અથવા એમીલીઆના ૧૯
માં વરસે, તેને નાટક લખવાનો શોક થએઓ, જેથી તેણે
એક ઘણોજ ગંભીર નાટક "એડીલેડ" નામનો રચી
ઓ, જે ઊપરથી તે વખતનાં વીદવાનો તથા એવી
બાબદનાં અનુભવીઓએ પકું મત બાંધી લીધું હતું
કે, એમીલીઆ આગલ ચાલતાં એક નામીચી લખનાં
ર નીકલશે. પણ માહાં ભાએગે તેની ઊપર ઘરની
કડાકુટનો બોજો હોવાથી ઊપલા નાટક સીવાએ નવ
દશ વરસ સુધી વચે કશું લખી શકાઈઊં નહી, તોપ
ણ તે છેક આલસુ પડી રહેલી ન હોતી: તે વખત
મલતાં કેટલાંક સુંદર ગીતો જોડતી, અને તે ઘણા સુંદ
ર સરોદથી ગાતી.

અતીઆર શુધી એમીલીઆ કુમારી હતી, અ
ને પોતાનાં બાપનાં ઘરમાં દાહાડા કાહાડતી હતી.
એમ કરતાં તેની ૨૮ વરસની ઊમર થઈ હતી.
એટલા વખત શુધી તેને કોઈ પરણનાર નહી મલી
ઓ હતો એમ નહી, પણ તેનાં પરણવા સંબંધી વીચા
ર ઘણાં જુદાજ હોવાથી તે અતીઆર શુધી કુમારી
રહી હતી. અંતે તેને મી૦ ઓપાઈ નામનાં એક
નામીચા ચીતારા સાથ ઓલખાંણ પડી. જેણે તેને પે
હેલી જોતાંજ તેની ઊપર એટલોતો મોહીત થઈ ગ
એઓ કે, એકદમ તેની સાથ પરણવાનું માગું કીધું.
તે આગલની માફક એમીલીઆએ ના પાડીઊં,
પણ મી૦ ઓપાઈ, જેણે એમીલીઆની ખુબસુરતી,
ચાલાકી, અને ઇમાનદારીનો ચીતાર, એવાતો જોરથી
પોતાનાં દીલ ઊપર ચીતારી લીધો હતો કે, તેણે બોહો
ળથી એટલે ભારે કાલાવાલાથી પરણવાને માગીઊં.
અંતે એમીલીઆનું દીલ પીઘલીઊં, અને તે ૧૭૯૯
માં મી૦ ઓપાઇ તેનીસાથ પરણી.

પરણીઆ પછે એક ગમથી મી૦ ઓપાઈ નવા
ઈ સરખા ચીતારો કાહાડી માન મેલવવા લાગો, અ
ને બીજી તરફથી એમીલીઆ, હવે મીસીસ ઓપાઈ,
તરેવાર વાતોની ચોપડીઓ લખી માન મેલવવા લાગી;
તેમાં તેના ભરથારનાં ચીતરો કરતાં તેની વાતની ચો
પડીઓ લોકોને વધારે પસંદ આવતી, અને તેથી તે
ની લાંબી વીચાર શકતી, અને શોધક બુધીની ઘણી
તારીફ થતી. પણ તે બીચારીનું એવું સુખ ઝાઝાં
વરસ ટકીઊં નહી. તેનો ભરથાર, મી૦ ઓપાઈ, એકા

એક આજારી પડી ૧૮૦૭ નાં વરસમાં અર્નચીતીઓ મરણ પામીઓ. એ બનાવથી એમીલીઆ ઘણી દુખી થઇ, અને પાછી પોતાના બાપને ઘેર ગઈ, જીઆં તે તેનાં મરણ શુધી રહી. તેણે ફરીથી બીજો ભરથાર કીધો નહી. એમીલીઆ એવી દુખી થઇ ખરી પણ તેથી તે બીજી સ્રીઓની માફક તેનો શોક ધરીને આંલસાઈમાં બેસી રહી નહી. તેણે પરથમ માં પોતાનાં ભરથારનું કેટલુંક અતી ઊપીઓગી લખાણ હતું તે છપાવીઊ, અને તેની પછવાડે પોતે ઘણીક ચાનાક આપનારી અને નીતી શીખવનારી વાતોની ચોપડીઓ કાહાડી. એમીલીઆએ અથવા મીસીસ ઓપાઇએ પોતાની હઈઆતીમાં એવા એવા ઘણાંક પુસતકો માહા મેહેનતથી અને અતી ચંચલાઈથી રચી બાહેર પાડીઆં છે જે હજુ ફરી ફરીને છપાએ છે, અને લોકોમાં હોંસથી વંચાએ છે. સબબ કે તેની જોડેલી દરેક વારતામાંથી શીખામણનાં બેકીમત ઝવેરો બેશુમાર મલી આવે છે. એ નામીચી ગરંથ કરતાની કેટલીક વારતાઓ સ્રી જાતને માટે અતી ઊપીઓગી છે, જેથી તે સઘલી વાંચવાને હેનો વાંચનારી બાઇઓને ભલાંમણ કરીએ છઇએ, ણ તેની આગમચ જોઈને દલગીર થઈએ છે કે મનાંથી તે પુસતકો, જે ઈંગરેજી ભાશામાં છે, ત ાંચી શકાવાનાં નથી. તોપણ હાલમાં આપણે કુ ઊપાએ વગરનાં નથી, એ જોઈ પાછી ખુશાલી ઊતપન થાએછે, અને તેથી આ ચોપાંનીઆની મારફતે વખત મલતે એ નામીચી સ્રીની નામીચી વારતાઓ વાંચનારી બાઈઓનો ખોરાક કરવાની આસા રાખીએ છઇએ. એમીલીઆ અથવા મીસીસ ઓપાઈ આવી માંન ભરેલી જીંદગી ભોગવી મોટી આબરૂ અને કીરતી સાથે ૧૮૫૩ નાં ડીસેમબર મહીનાની ૨ ૭ તારીખને દીને મરણ પાંમી.

ગાંમડાંનાં લગન.

બેનો, તમોને ખબર હશે કે, જેમ આપણા ઘણાક પારસીઓ શુરત, નોશારી, ભરૂચ, ખંભાત વગેરે શેહેરોમાં વસે છે; તેમજ તેઓ ઊદવાચ, ચીકલી, સોનઘડ મોરા, અરાજન વગેરે ગાંમડાંઓમાં પણ વસે છે. ઘણાક પારસીઓ, ધંધાને ખાતેર સઊથી નાનાં ગાંમ, જીઆં માતરે વીસ પચીસ કોલી કે કણબીઓ વસતા હોએ, તીઆં પણ વસે છે. એવી જગાઓમાં, પારસીનુએકથી બીજુ ઘર કદાચજ નજરે આવે છે, અને તે ઘર પારસીનું છે એવું કદાચજ બાહરથી જણાએછે. એ લોકો અગત કરીને, એવા ગાંમોમાં, સરકાર પાસે ઈજારો લઈ દારૂ તથા તાડી વેચે છે, અને તેની સાથે ખેતીનુ કાંમ પણ કરે છે. એવાં ગામડાંના પારસીઓ જોકે ગામડીઆ કહેવાએછે, તોપણ તેઓ ઘણા ભલા અને નમનતાઈ ભરેલા તથા પરમાણીક હોએછે. જો તેમની તરફ એકાદો પારસી કે પારસીનું કુટુંબ જઈ લાગેછે તો તેઓ તેમની પરોણાચાકરી ઘણી સારી રીતે કરેછે, ને તેમના આવીઆથી તેઓ ઘણા ખુશી થએઆ હોએ એવું બતાવે છે. તેઓ જાતે ઘણા દોલતવાલા નથી હોતા; તોપણ પોતાના ધંધામાંથી, તેમની હાજતો પુરી પડે એટલું મેલવે છે, અને તેમાંથી પોતાના કુટુંબ સહીત સંતોષથી રહે છે. દારૂનો ધંધો કરનારા એટલીજ વાતે દુખીછે કે સરકાર તેમની કદર જ રાખે જાણીઆ વીના, તેમને જેમ બને તેમ નીચવવાની કોશેશ કરે છે. તે એકે તેમને દારૂ તથા તાડી વેચવાને જે પરવાનો આપેછે, તેનું દર વરસે લીલાંમ કરેછે, તેથી દર વરસે તે ઊપર નાણાનો વધારો થાએછે, અને તેનો બોજો એ બીચારા વનવાસીઓ ઊપર ઘણો પડે છે. અલબતે એમ થવાથી સરકારની આએપતમાં દર વરસે વધારો થાએ છે, પણ તેનો બોજો ઊંચકવેતે ધંધાધારીઓને તથા મેહેનતુ પરજાને ઘણો ભારી પડે છે. એમ કરવામાં સરકાર એવી મતલબ રાખે છે કે એ કેફી વસતુ મોંઘી થવાથી તેનો ખપ ઓછો થાએ, અને તેથી લોકને તેમાંથી થતી નુકશાનીમાં ઘટાડો થાએ; પણ એ સબબ ઝાઝો વાજબી લાગતો નથી.

એવા ગાંમડાઓ મધેનાં વલસાડ કસબાની પુરવે પાંચ કોશપર આવેલાં એક "અડગામ" નામનાં ગાંમડામાં હમોને જવાનો સબબ પડીઓ હતો, કેમકે તીઆં થતાં એક લગનની કીરીઆમાં હમોને સાંમેલ થવું હતું. અલબતે એવા ગાંમડાનાં લગન હમોએ કોઈવાર જોએઆં ન હતાં તેથી તેમાં કાંઈ નવાઈ સરખું હશે, એમ જાણી તેમાં સાંમેલ થવાને હમોને રૂચી થઈ, અને તે પરમાંણે કરીઊં. ખરેખર તીઆં જોતાં હમોને ઘણુંક નવાઈ સરખુ નજરે પડીઊં, જે વીશે હાલમાં હમો વાંચનારી બાઇઓને વાકેફ કરવા

ને ઈછીએ છઇએ. અલબતે તે લોકોમાં ઘણીક અનઘટતી તથા હીંદુઓને લગતી કીરીઆઓ છે, પણ તેથી તેઓની મશકરી કરવી તથા તેમને દોશ દેવો ઘટતો નથી; કેમકે એવી ખામીઓથી મુંબઈ સરખાં, સુધરેલાં શેહેરની સ્ત્રીઓ કંઇ ખાલી નથી. મુંબઈની સ્ત્રીઓ પોતાની આગલ નાનખટાઈ વાલાઓ, જેમનાં માથાંપર ટોપી કે પગમાં જોડા નહી મલે તેવાઓનું વાજું લઈ પછવાડે ઘણીં તથા ચોખાનાં વાસણ, બાંણુ, કબટ, પેટી, ખુરસી (જાણે ઘેર ખાલી કરી જતાં હોએ તેમ) અને તાબુતની માફક કુરતની તથા ગોદરાં સાથનો ઢોલીઓ ચાર હેલકરીનાં માથાંપરે મેલી, મોહોલે મોહોલે ભટકે છે, અને લોકોને દેખડાવે છે કે, જુઓ આ હમારા ભુખે મરતા વેહેવાઇને તીઆં ખાવાનું નહી મલે તેથી ચોખા, ઘર, સર સામન નહી મલે તેથી તપીલાં, ખુરસી, કબટ અને ઢોલીઆ લઈ જઇએ છઇએ, તેવા ફેસતા કરતાંતો તેઓ ઘણાં ભલાં છે. ઊપલી બાબદમાં (મુંબઈની) પારસી સ્ત્રીઓ સેંકડો લોક વચ્ચે પોતાનો રકાસ દેખાડીઆ સીવાએ બીજું કશું કરતીઓ નથી. જાણે છોકરાનો બાપ ભીખારી હોએ, અને તેમનાં ઘરમાં ખાવાનું, બેસવાનું કે સુવાનું કશુ નહી હોએ તેમ સઘલુ લઈ મોહોલે મોહોલે ઢોલનાં આવાજે લોકોને બારીએ બારીએ તથા ઓટલે ઓટલે બોલાવી દેખાડી દેખાડીને તેને ઘેર લઇ જાએ છે. એવી ચાલથી મુંબઇ સરખાં શેહેરની સ્ત્રીઓ જેઓ ઊપલાં ગાંમડાંઓની સ્ત્રીઓને મનથી ઘણી સુધરેલીઓ, શીખેલીઓ તથા ડાહીઓ ગણાએ છે, તેમને ભારે શરમાવું જોઇએ. જો એ બાઇઓમાં જરા પણ પોતાનો ટેક રાખવાની ફીકર હોએતો હવેથી એ ફેસતા ભરેલા ચાલનો તદન તીઆગ કરવો.

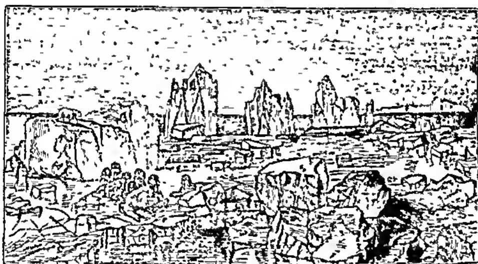
ઊપર લખીઆ પરમાણે, એવાં ગામડાંઓમાં પારસીઓના એક કે બેજ ઘર હોએછે, તેથી તેઓ એક બીજાથી ઘણાક ગાઊને છેટે વસે છે. તેના સબબથી બંને વેહેવાઇઓને પોત પોતાનાં ઘરમાં રહી લગન કરવાને બનતું નથી, કેમકે તેમ કરતાં છોકરાને પરણવા જતાં ઘણાક ગાઊની મુસાફરી કરવી પડે, જે બની શકે જ નહી. વખતેતો બંને વેહેવાઇના ઘરો એક બીજાથી એટલેતો અંતરે હોએછે કે તીઆં પોંહોંચતાં એક, બે કે તેથી પણ વધારે દાહાડા થાએ. તે સબબથી તેમનામાં એવો ચાલ પડેલોછે, કે, બેમાંથી એક વેહેવાઈ, એકુન્ને તીઆં પોતાની સાથનાં સઘલાં માંણસો લઈ લગણની બે, તરણ, કે ચાર દાહાડા આગમચથી આવીને રહેછે. ઘણુ કરીને છોકરાની તરફવાલાં છોકરીની તરફના વેહેવાઇને તીઆં જઈને રહેછે, પણ કેટલીકવાર છોકરીવાલાં છોકરાને તીઆં પણ જાએછે. એ પરમાણે જે વેહેવાઈ બીજાને તીઆં જાએછે, તેને "જાન" કહે છે. જીઆરે તે વેહેવાઇ, બધી ગાડીઓની હાર લઈને પોતાની આગલ ઢોલ વજાડાવતો, આવી પોહોચેછે, તીઆરે કહેછે કે, "જાન આવી." તેને આવી પોહોંચવાની ખબર સાંભલતાંજ પેલો વેહેવાઈ, પુરૂષ તથા સ્ત્રીઓ સુધાં, ઢોલ લઈને શામને લેવા જાએછે, અને મોટી ધામધુમથી, ઢોલ વજાડતાં તથા (સ્ત્રીઓ) ગીતો ગાતાં પોતાનાં ઘરમાં લાવી માંડવામાં ઊતારો આપે છે. એ પછે જેટલાં માણસ લઇ તે વેહેવાઈ આવીઓ હોએ, તે સઘલાંને ખાવા પીવાનું પેલાજ વેહેવાઈએ પોંહોંતું પાડવુ જોઈએ છે. તે સઘલાંને ખવાડવુ પીવાડવું જોઈએ છે એટલુંજ નહીં પણ તેમની સાથે જેટલી ગાડીઓ હોએ તેમનાં સઘલા બલદોને પણ ઘાસ તથા દાણો પુગો પાડવો જોઇએછે. અલબતે એમાં તે બાપડાની ખાલ-ઘસાઈ જાએછે કેમકે તેને બેવડો ખરચ કરવો પડેછે. જેમ એક વેહેવાઈને તરણ ચાર દહાડા આગમચથી બીજાને તીઆં આવવું પડે છે, તેમ પેલા વેહેવાઈને તીઆં જેઓને નોતરાં દઇ ગાંમે ગામથી બોલાવેલાં હોએછે, તેઓ પણ તરણ ચાર દહાડા આગમચથી આવેછે, અને રાત દીવસ તીઆંજ રહેછે, કેમકે તેમનાં ઘર પણ ઘણા ઘણા ગાઊને છેટે હોએ છે. અલબતે એ પરમાંણે બંને તરફનાં મલી પાંચશેં શાતશેંથી તે હજાર વેર માંણસો થાએ છે, તેમને તરણ ચાર દાહાડા વેર એક જગાએ સગવડથી રાખવા એ ઘણુંજ મુશકેલ અને મેહેનતનું કાંમ હોએ છે. વાંચનારી બાઇઓ કદાચ અચરત થશે કે એટલા બધાં માંણસોને પાંત માંડીને ખવાડી તો શકાએ, પણ બધાંને સુવાડતા કીઆં હશે; અને એટલા બધા ઢોલીઆ, તરાઈ, તકીઆ અને ઓઢવા તથા પાંથરવાનાં કીઆંથી લાવતા હશે! પણ એમ ઝાઝું અચરત થવાનું નથી. એવાં ગાંમોમાં ઘરની આસપાસ ઘણા મોટા વાડાઓ હોએ છે, જેમાં એકને બદલે દશ હજાર આદમી સમાઈ શકે. એવા વાડાઓમાં તેઓ ઘાસનાં કે એવીજ બીજી વસતુઓનાં

ઘણાક માંડવાઓ નાખે છે, અને તીઆં રાંધણા ખાવાનું તથા સુવા બેસવાનું સઘલું બની આવે છે. વલી તીઆં પાટીનાં મોટા ઢોલીઆઓ કરતાં દોરડીનાં હલકા ઢોલીઆ ઊપર સુવાનો ઘણો ચાલ હોએ છે, તેથી તેવા ઢોલીઆ ઘણાં સસતા પડેછે, અને એવી વખતે જોઇએ તેટલા મલી શકે છે. તરાઇને બદલે તેઓ જાડી સુજની જેવાં રંગેલાં કપડાનાં ગોદરાં વાપરે છે, જેને તેઓ પાંથરવાનાં તેમજ ઓઢવાનાં કાંમમાં પણ વાપરે છે. એ ગોદરાં દેખીતાં પાતલાં લાગે છે, પણ ગમે એવા દોરડીનાં ઢોલીઆ ઊપર પાંથરીને સુતાં જરાએ અડચણ લાગતી નથી, તેમજ તે ઓઢવાથી ઘણીજ ઊંપ વલે છે. ઘણાંખરા નોતરાઊઆ એવાં ગોદરાં પોતાને તીઆંથી ગાડીમાં સાથે લેતાં આવે છે, અને તે ઓઢે છે તથા પાંથરે છે. તોપણ લગન વાલા ધણીને એવા ઘણાંક ગોદરાં તથા ઢોલીઆ તઈઆર રાખવા પડે છે. એવા સઘલા સાંધનોથી આપણે ધારીએ તેવી અગવડ તીઆં પડતી નથી, અને તેવાંમાં તીઆનાં લોકોને મુદલ અગવડ જણાતી નથી.

(એનું સાંધનછે.)

પુરૂથવી અને તેને લગતા બનાવો.

ભાગ ૪ થો.

ઊતર ધરૂવ.

ગએઆ આંકમાં, પુરૂથવીના આકારની બાબદમાં જણાવીઊં છે કે, વીશુવ વરતથી ઊતરે તથા દકશીણે જે લીટીઓ દોરતા જઇએ, તેમને અકશાંશ વરત કહે છે. એ અકશાંશવરતો જેમ જેમ વીશુવ વરતથી ઊતર તથા દકશણ તરફ દોરતા જઈએ, તેમ તેમ તે નાની થતી જાએ છે. એમાં જે ભાગ છેક નાનો થાએ છે, તેને ઊતર તથા દકશણ ધરૂવ કહે છે. દકશણ ધરૂવ કરતાં ઊતર ધરૂવ તરફ વધારે શોધ થએલો છે, અને તીઆંની વધારે જાણવા જોગ બાબદો બાહેર પડી છે, તેથી હાલમાં એજ વીસએ ઊપર લખવું દરસત લાગે છે.

એ લતાપર વધારે શોધ બે સબબથી થઈ છે— એક, તીઆનો મહાસાગર, જેને ઊતર ધરૂવ મહાસાગર કહે છે, તેમાં વેહેલ નાંમનાં ઘણાજ જબરાં પરાંણી, જેમને આપણે મગરમછને નાંમે ઓલખીએ છઈએ, તે ઘણા થાએ છે, તેને પકડવાને ઘણાક વાંહાંણ વાલાઓ તીઆં જાએ છે. બીજું એકે, ઈંગલંડ, ફરાંનસ, સપેન વગેરે મુલકોથી હીંદુસથાન તથા ચીન વગેરેનાં દેશોમાં જવાનો મારગ, ઘણો લાંબો હોવાથી ઘણાકોએ એ ધરૂવ પસાર કરી ટુંકે રસતે જવાની મતલબથી તે તરફ મુસાફરી કરી હતી.

જેઓ રસતાની શોધને મારે, એ ધરૂવ તરફ, ઈઆને ઊતર મહાસાગરમાં ગએઆ છે, તેઓમાંનાં ઘણાકો મરણ પામીઆ છે, અને ઘણાકો મહા મહા

કૂષટ વેઠી લાંબી મુદતે, ધારેલુ કામ પાર પાડીઆં વીના પાછા ફરીઆ છે; પણ તેઓએ તીઆં જોએલી જે હકીકતો, પોતાના દેશમાં આવી, લોકોને જાહેર કીધી છે, તેથી તેઓને ઘણીજ નવાઈ લાગી છે, તથા તેમનાં ગનાનમાં ઘણો વધારો થએઓ છે. જે બાપડાઓ, એ વેરાન મહાસાગરમાં અટવાઈ ગએઆ છે, તેમાં છેલો સર જાન ફરાનકલીન છે. એ બીચારો એકવાર પોતાના દેશનો કીનારો છોડીને ગએઓ તે ફરીને પાછો જોએઓજ નહીં. તેની ખબરજ નહી પડી કે તેનું શું થઈ ગઈશે. એ નામીચા વહાણવટીની શોધને માટે સરકારે તથા તેની ભલી સ્રી લેડી ફરાનેકલીને ઘણી પણ કોશેશ કીધી, અને ઘણાં પણ વાંહાણો તે તરફ મોકલીઆં, પણ તે જીવતો તો કંઈ મલીઓજ નહી: આખરે, મહા મેહનતે એટલું જણાઈશે કે, તે બાપડો તીઆંના એક બીઆબાન જગામાં મરણ પાંમીઓ છે. એ લતા તરફ ઘણાકીએ મુસાફરી કરી છે, તેમાં કેપટન પેરીએ જે કરી છે, અને તેની ઊપર જે તીઆં વીતીશે છે, તથા તીઆં જે તેણે જોઈશે છે, તેનો હેવાલ નીચે પરમાણે તેણે આપીઓછેઃ—

કેપટન રાસનાં પાછા ફરવા પછે, કેપટન પારી, હેકલા નામે એક ૩૭૫ ટનના બોજાનું વાંહાણ અને તે ઊપર ૫૮ ખારવા લઈ, બીજુ એક વાંહાણ તથા તે ઊપર ૩૬ ખારવા સાથે લઈ, નોર બંદરથી તા૦ ૧૧ મી મેએ ૧૮૧૯ ને દીને નીકલીઓ. તેણે પોતાનાં વાંહાણ એકદમ આટલાનટીક મહાસાગરમાં ઝોકાવીઆં, અને ઈઆહોમ આગલ ચાલીઓ, તેને તા૦ ૧૫ મી જુનને દીને કેપ ફેરવેલ આગલની ટેકડીનું મથાલું જોઈશે. તા૦ ૧૮ મીને દીને પેહેલ વેહલે વાંહાણ આઈસનાં તરતા ઢગલા અથવા ટેકડાઓથી ઘેરાઈશે, અને હવામાં પુસકલ ઝીણા જનાવરો જે એ ઊતર તરફનાં દરીઆની હવામાં ઘણા હોએ છે, તેઓ જણાવા લાગાં. વાંહાણ હેકલા પોતાનાં સોબતી સાથ એ પરમાંણે આઈસથી ઘેરાએઆથી, કેપટન પારીએ તેમાં રહીને ઊતર અને પસચમ તરફનો મારગ લેવાને કોશેશ કરી, પણ તેમાં ફાવીઓ નહી. અંતે તા૦ ૨૫ મીને દીને તે વાંહાણોની આસપાસ એવો અને એટલોતો બરફ જમી ગએઓ કે બંને વાંહાણો જરા ચસકી પણ શકે નહી. એવી હાલતમાં પારી અટકી પડીઓ હતો, તેવામાં બીજે દાહાડે એક બાજુનું આઈસ ફાટી છુટું થઈ એક એવો મોટો ઢગલો તણાઈ આવી તે વાંહાણો સાથ અથડીઓ કે, તેઓ માતરે તેની મજબુત બાંધનીથીજ ટકી રહેઆં, અગર નહીતો તેમનાં કકડા થઈ જતે. એવા બનાવથી કેપટન પારીથી ધારેલે મારગે ન જવાઈશે, તેથી તેણે તે આઈસનાં વીશાલ મેદાનની કોરેકોર ઊતર તરફ ચાલવાનો ઠરાવ કીધો, કે આગલ ચાલતાં ખુલો દરીઓ મલે. તે પરમાણે તે આગલ ચાલીતો ગએઓ, અને વચે છુટા છુટા જે આઈસનાં ઢગલા તરતા આવતા તે સંભાલતો ગએઓ, પણ કેટલેક દાહાડે તે ઢગલાઓમાં એટલો તો વધારો થએઓ કે વાંહાણોને આગલ ચાલતાં ઘણીજ અડચણ તથા ધાસતી પડવા લાગી. તોપણ તે આઈસની વચેનાં પાંણીના ગલી સરખા રસતામાં ભારે હીમતથી આગલ ચાલીઓ, પણ તેવામાં એક એવો જબરો કકડો વચે આવી આડો પડીઓ કે વાંહાણોનો રસતો તદન બંધ કરી મેલીઓ. એ પીડા ટાલવાને મહા મેહનતે તે મોટા કકડાને કરવતીઓ વતે કાપી કાહાડીઓ, અને તેમાં થઈ આગલ મારગ લીધો, તે તા૦ ૩૦ મી જુલાઈને દીને લાનકાસટર સાઊનડ નામની જગાએ પોહોંચીઓ. એ સાઊનડના ખાડી સરખા દરીઆમાં આસપાસ ડુંગરોની હાર જોતો પારી આગલ ચાલીઓ, પણ મોડાંપરનો પવન હોવાથી વાંહાણોની ચાલ ઘણી ધીમી પડી ગઈ. વલી પાંણીતો એટલા જોરથી ઊછલતું હતું કે વાંહાણોની અંદર આવતું હતું, પણ તે જોઈ સઘલા ખુશી થતા હતા કે, એ પરમાણે અહીં પાંણીનો જોર હોવાથી આગલ મારગ આઈસ વગર મોકલો અને બોહોલો હશે. એવા વીચારથી તેઓ આગલ ચાલીઆ અને ઘણેક દાહાડે થોડીક જમીન તેમની નજરે પડી. તે જગા તથા બીઆબાન અને બીહામણી સરખી હતી, અને તીઆં આવીઆ પછે તેમનો હોકા ઈઅંતર બગડીઓ, કેમકે તે ઊતર ધરૂવની તરફ વધારે નજદીક આવવાથી તેનું બરાબર ઠેકાણું રેહેવા ન લાગું. તે છતાં તેઓ આગલ ચાલીઆ, પણ તારીખ ૧૫ મીને દીને વલી એકાએક આઈસ એવું તો વાંહાંણોની આસપાસ ફરી વલીશે કે તેનો મારગ બંધ કરી મેલીઓ. વાંહાણ ઊપરથી કેટલાંક માંણસોએ ઊતરી આઈસનાં એક ઊંચા ટેકડા ઊપર ચહડીને

જોઇઊં તો જીઆંયેર નજર પોંહાંચે તીઆંયેર સઘલું આઈસજ નજર આવવા લાગું. એ જોઇ તેઓ વીચાર કરતા બેઠા હતા, તેવામાં તા૦ ૧૮ મીને દીને એક શક્ત પવન નીકલી આવીઓ, અને તેની સાતે વરસાદ પણ થોડો પડીઓ. એ પવનનાં જોરથી સઘલું આઈસ એવું તો તીઆંથી જતું રહીઊં કે, તા૦ ૨૧ મીને દીનેતો જે જગાએ પરથમ સઘલાઓએ આઈસજ જોઈઊં હતું, તેને બદલે સઘલું પાંણીજ તેમની નજરે પડવા લાગું.

(એનું સાંધનછે.)

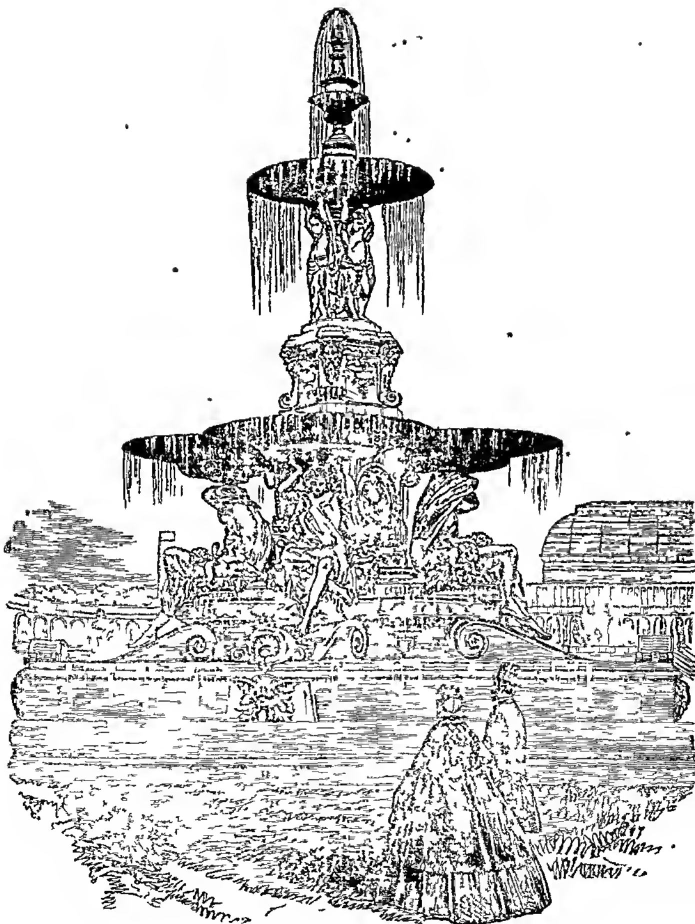
—∘∘—

ફ્રાંનસની પાદશાહી બાગાએત મંડલીનાં બાગ મધેનો કાંસાંનો ફ્રુવારો.

બેનો, ફુવારાતો તમોએ મુંબઈમાં ઘણા દીઠા હશે. હાલમાં લોકોને ઘેરેઘેર અને વાડીએ વાડી ફુવારા નજર પડેછે, પણ દશ બાર વરસની અગાઊ તેમ ન હતું. કોઈજ કોઈ બાગમાં એવોં ફુવારો નજર આવતો, અને તે લોકો ખુશી થઈ જોતા હતા. તેનો સબબ એ હતો કે અગાઊ અહીં વેહારથી પાંણી આવતું ન હતું, અને હાલમાં આવે છે. વેહારનાં પાંણીની જરૂર એટલા માટે પડે છે કે, એવા ફુવારામાં ઊડાડવાનું પાંણી ઊંચી જગાપરથી આવવું જોઇએ; અગર નહીતો તે ઊંચે ઊડે નહી: કેમકે પાંણીની એવી ખાશીઅત છે કે, જેટલે ઊંચેથી તે નીચે આવે, તેટલું તે પાછું પોતાની મેલે ઊંચુ ચહડે; તેથી હાલમાં વેહારનુ પાંણી મુંબઈની જમીન કરતાં ઘણી ઊંચી જમીન ઊપરથી આવે છે, તેથી તે લોકોનાં ઘરમાં તરીજા; ચોથા કે પાંચમાં માલ શુધી ચહડે છે; તેમજ ફુવારાઓની નલીઓમાંથી પણ ઊંચે ઊડે છે. જીઆરે વેહારનું પાંણી આવતું ન હતું, તીઆરે એ કાંમને મારે એક ઊંચુ બાંધકામ કરવું પડતું હતું, અને તે ઊપર રેહેંટની મારફતે પાંણી ચહડાવી પાછું ફુવારાની નલીમાં ઊતારવામાં આવતું હતું, જેથી તે ઊંચું ઊડતું હતું. એમ કરતાં ઘણોક ખરચ લાગતો હતો, જેથી ઘણાખરા લોકો તે કરતા ન હતા. હાલમાં ઊપર લખેલાં બાંધકામ કરીઆ વીનાં પાંણી પોતાની મેલેજ નલીમાં ઊંચે ચહડે છે, જેથી લોકોને માંતરે એક કુંડ બાંધી તેમાં એક નલીજ ગોઠવવી પડે છે, જેમાં ઘણો ઓછો ખરચ લાગે છે તેથી હાલ તે ઠરેઠાર નજર આવે છે.

જે ફુવારા આપણે અહીં જોઇએ છઇએ તેમને ઈંગલંડનાં તથા ફરાંનસનાં ફુવારા સાથ સરખાવતાં ઘણાજ સાદા અને હલકા નજર આવે છે. ઊપલાં દેશોમાં એવાતો મોટા અને રોનકદાર ફુવારા બાંધેલા છે કે, તે જોતાંજ માંણસો ખુશી થઈ જાએ છે. અહીનાં ઘણાખરા દોલતમંદો સાદાઈને વધારે પસંદ કરે છે, તેથી તેઓ સઘલાંમાં સાદાઈ વાપરવાની કોશેશ કરે છે. પણ જો બધા લોકો એવોજ વીચાર કરેતો દુનીઆં દુબલી રહી જાએ. ઈંગલંડ તથા ફરાંનસનાં તવંગરો એવો વીચાર કરત તો, તેમના શેહેરો, આજે પુરથવીપર સઊથી વધારે રોનકદાર અને શોભીતાં ગણાએ છે તેવું થાત નહી, અને એવી અનેક પરકારની રચનાંથી જેવાં તે લોકો સુખ મેલવે છે, તેવાં મેલવત નહી. હાલમાં પાલવા આગલ એક એવો ફુવારો બંધાએ છે, જે તઈઆર થએઆ પછે થોડો ઘણો ઊપલાં દેશોના રોનકદાર ફુવારાઓને મલતો આવશે. પણ તેનુ કાંમ એટલુંતો ધીમું ચાલે છે, કે ખોદા જાણે કીએ જનમ તે પુરો થશે.

પાસેનાં પાના ઊપર એક મોટા ફુવારાનું ચીતર આપીઊં છે, તે જોતાંજ તરત માલમ પડી આવશે કે, તે કેવો રોનકદાર છે, અને એક ચીતર છતાં તે કેવો શોભે છે! એ ફુંવારો ફરાનસની પાદશાહી બાગાએત મંડલીના બાગ મધે, ૧૮૬૨ નાં વરસમાં મેલવામાં આવીઓ હતો. એ સઘલો કાંસાંનો બનાવેલો છે, કેમકે પથરનાં બનાવેલા ફુવારા કરતાં તે પાણીની અંદર વધારે શોભે છે. એ ફુવારો જોતાં ઘણો ભભકાદાર દેખાએ છે. તેમાંથી પાણી ગોલ ફરતું ઊડે છે. જીઆરે સમીસાંજનો વખત હોએછે, અને આસપાસનાં લીલાં ઝાડો ઊપર રંગ બેરંગી ફુલો શથીર થઇ ઊભેલાં હોએછે, તે વખતે એ અને એની સાથે એક બીજો એવોજ, બલકે એનાથી સરસ ફુંવારો છે, તેમાંથી પાણી ઊડે છે, તીઆરે તે જગાનો દેખાવ ઘણોજ રમણીક લાગે છે, અને જોનાર માણસોની આખા દાહાડની ધંધાની થાક ઊતરી જાએ છે, તથા ફીકરમંદ જીવને બે ઘડી ખુશાલી ઊતપન થાએ છે. એ ફુંવારાની રોનકનુ વરણન હમો કરીએ

ફ્રેગનનની પાદશાહી બાગાએત મંડળીના બાગ મધેનો ક્રોમાનો ફુવારો

તેનાં કરતાં તેનું ચીતર જોઇ વાંચનારી બાઈઓ પો તેજ પોતાની તીકશણ બુધીથી સમજશે તો વધારે ઠીક પડશે.

સાધારણ સમજ—ગરમી.

ભાગ ૪ થો.

સવાલ—આકસીજન એટલે શું?

જવાબ—એક જાતની ગેઆસ: તે હાઈડરોજન કરતાં ઘણી ભારી હોએ છે; તે બલતાંને ટેકો અથવા જોર આપે છે; અને તેના વડે પરાણી માતર જીવે છે.

સ૦—બલતું એ શું ચીજ છે?

જ૦—આગલ કહીશું તેમ હરેક વસતુને સલગાવતાં, તેમાંથી હાઈડરોજન ગેઆસ બાહાર નીકલે છે, અને તેને બાહેરની હવા માહેલું આકસીજન મલી જઈ, બલતી ચીજમાંથી એક પીલા રંગનો સોલો ઊઠે છે, ને બલતું કહેવાએ છે. એ બલતાંમાં ગરમી પુસકલ હોએછે, તેથી તેને બીજી સલગી ઊઠે એવી વસતુ લાગતાંજ તે સલગી ઊઠે છે.

સ૦—ચુલામાં મેલેલું લાકડું સલગીઆ પછે, તે ઘણું ગરમ સાથી થઈ જાએ છે!

જ૦—આગલ જણાવીઊ છે કે જે જે વસતુઓ આપણને ઠંડી લાગે છે તેમાં પુસકલ ગરમી છે પીવાનાં પાંણીમાં ગરમી છે, એટલુંજ નહી પણ આઈસમાં વટીક છે. તેમજ લાકડાંમાં તથા હવામાં એવી જે છુપી ગરમી રહેલી છે, તે એવી વસતુઓનાં મેલાપથી તેમાં રસાએણ કીરીઆ ચાલી, બાહેર આવે છે.

સ૦—લાકડું બલીઆ પછે, આતસ થતાં તેનો રંગ લાલ કેમ થઈ જાએ છે?

જ૦—લાકડું અથવા કોએલો સલગીઆથી તેમાં પુરતી ગરમી આવે છે, અને તે ગરમીના જોરથી તેમાંના કોએલાનાં રજકનો, હવા માંહેલી આકસીજનના રજકનો સાથે ઘણી ઝડપથી મલી જાએ છે, તેથી તે એવો રંગ પકડે છે.

સ૦—લાકડું અથવા કોએલો સલગાવતાંવાર, અથવા તેને ચુલામાં મુકતાંવાર તેમાથી ધુમાડો કેમ નીકલે છે, અને તે શું છે?

જ૦—લાકડાં અથવા કોએલામાં નહી બલે એવી અથવા નહી બલેલી વસતુની, તથા તે માહેલા કોએલાની બારીક કરચો છુટી પડે છે, તેને ધુમાડો કહે છે; અને તે ગરમ હવાના આંચકાથી, તથા તે સાધારણ હવા કરતાં હલકો હોવાથી, ઊપર ચહડે છે, અને ઘરમાં ચીમની, એટલે ધુમાડીશ હોએતો તેમાંથી તે બાહેર નીકલી જાએ છે. આપણા ઘરોમાં ધુમાડો જવાનાં ધુમાડીઆં ન હોવાથી આપણને ઘણી અગવડ તથા નુકશાન ખમવાં પડે છે. ધુમાડો દમમાં જવાથી ફેફસાંને ખરાબ કરે છે, અને આંખને ઘણુ નુકશાન કરે છે. ઘરની ભીતો તથા ઘર માહેલો સઘલો સામન કાલો થઇ જાએ છે, અને આખું ઘર બદ સુરત તથા મેલું દેખાએ છે. વલી તે સાથે કામકાજ સુહુજ પડતું નથી, અને જીવ અકલાઈ આવે છે. એટલી બધી આપદા તથા નુકશાની છતાં, હજુ લોકો ઘર બાંધે છે, તેને ધુમાડીઆં મેલતા નથી. જો નવા ઘર બાંધનારાઓ, તથા જુના ઘરવાલાઓ, પોતાનાં ઘરોમાં ધુમાડીઆં મેલવા માગેતો તેમને કશી અડચણ નથી. તેથી કાંઈ તેમને નુકશાની થતી નથી, કે તેમની રીતભાતને તથા ધરમને કશી હરકત પોહાચતી નથી: વલી તે કરતાં કાંઈ ઝાઝો ખરચ બેસતો નથી. એટલું છતાં પણ હજુ લોકો કરતા નથી, તેનું કારણ એછે કે, ઘણાક એટલો તથા અનસમજુઓ, અસલ જેમ ચાલતા હોએ તે, અથવા બાપદાદા જેમ કરતા આવીઆ હોએ તેજ રીતે કરવું તથા ચાલવું, એવો વીચાર તેઓ હમેશાં પોતાનાં ટુકાં મગજમાં ભરી રાખે છે, અને તેથી તેઓ કશું પણ નવું અને ફાએદેકારક કામ કરવાને બીહે છે તથા છીત કરે છે. પણ તેઓ સમજતા નથી કે જો સઘલા જમાનાના સઘલા લોકો એજ વીચારથી ચાલીઆ હોતતો, દુનીઆંમાં જે આ જે આપણે મોટો ફેરફાર તથા સુધારો જોઈએ છે, તે મુદલે હોત નહી. આપણા લોકનાં કોઈજ ઘરમા ધુમાડીઆં નથી એમ નથી; પણ ઘણાક સમજુ લોકો એ પોતાનાં ઘરમાં તે બાંધેલાં છે, અને તેથી તેઓ તેના ઊપર લખીઆ પરમાણેના ઊપદરવથી તદન મોકલા રહી, તે પાંતીનું મોટું સુખ ભોગવે છે. તેમનો દાખલો બીજાઓ પણ લેતો કેવુ સારું!

સ૦—લાકડું તથા કોએલા પેહેલા ચુલાંમાં મેલતાંજ તથા સલગાવતાંજ તેમાંથી ઘણો ધુંમાડો કેમ નીકલેછે, અને પછે નરમ કેમ પડી જાએ છે.

જ૦—કોએલાને તથા લાકડાંને ચુંલામાં મેલી તેને ગરમી આપતાં જેવી તેનામાં રસાએણ કીરીઆ ચાલુ થાએ છે, તેવીજ ધુમાડાની વસતું તેમાથી જોરમાં બાહેર નીકલી આવી ઊડી જાએ છે: એ પર માંણે તે સઘલી નીકલી રહી કે પછે ધુમાડો થતો નરમ તથા બંધ પડે છે.

સ૦—ચુલા માહેલું બલતું પોતાનીજ મેલે કાઈવાર જોરમાં અને કોઈવાર ધીમું કેમ બલે છે.

જ૦—કેમકે, હવા પાંણીના માફક સદા હીલતી તથા દોડતી છે, પણ તેનું હીલવું તથા દોડવું બધી વખતે એકસરખું હોતું નથી, તેથી જીઆરે તે ઝડપથી હીલે છે તથા દોડે છે તીઆરે તેનો મોટો જથો બલતી ચીજપર જઈ પડે છે, જેથી તેમાંથી વધારે આકસીજન નીકલી બલતું વધારે જોરથી બલે છે: અને જીઆરે તે ધીમે હીલે છે તીઆરે તેનો થોડો થોડો જથો બલતી ચીજને લાગાથી તેમાંથી થોડું થોડું આકસીજન તેને મલે છે, તેથી તે ધીમે ધીમે બલે છે. આગલ જણાવીઆ પરમાંણે, જો હવા ધીમી હોએ, અને થોડી પડતી હોએતો વીણાએ વીઝસીને, એટલે હવાને આંચકી મારી બલતી ચીજ ઊપર નાખવી પડે છે, કે તેમાંથી તેને વધારે આકસીજન મલે અને તેથી તે વધારે જોરથી બલે.

સ૦—લાકડાંનાં કરતાં કાગલ, રૂ, કપડું વગેરે વસતુઓ વધારે જલદી કેમ સલગી ઊઠે છે?

જ૦—કારણકે તેમાં બલી શકે એવી વસતુઓ ઘણાજ ઓછા જોરથી એક બીજા સાથ મલી રહી છે. જેથી તેને સેહેજ ગરમી લાગતાં તરત તેમાં રસાએણ કીરીઆ ચાલી, જલદીથી તે બાહેર આવે છે, અને હવા માહેલાં આકસીજન સાથ મલી જઈ ભડકો લઈ ઊઠે છે. જેટલી ગરમી એ લાકડાંમાં રસાએણ કીરીઆં પુરી થઈ ભડકો ઊઠે છે, તેનાં કરતાં કાગલ તથા કપડું, રૂ વગેરેને ઘણીજ ઓછી ગરમી જોઈએ છે.

સ૦—લાકડાં કરતાં કોએલા વધારે જોરથી કેમ બલેછે, એટલે તે વધારે ગરમી કેમ આપે છે?

જ૦—કારણકે, લાકડાં કરતાં કોએલામાં બલે એવી વસતુઓ વધારે હોએ છે, તેથી તે વધારે જોરથી બલેછે, અને વધારે ગરમી આપે છે.

સ૦—લાકડાંની માફક, ચુલામાં પથર કેમ નથી બલતો.

જ૦—આગલ લોહોડાં વીશે જણાવીઆ પરમાંણે તેમાં હાઈડરોજન તથા કાએલો નથી, તેથી બલતો નથી. વલી આકસીજન તેની સાથે આગલથીજ મલેલી હોએ છે.

માણસનું ડોંગાપણું તથા વજન.

માણસનું વજન તેના કદ ઊપર આધાર રાખે છે. પાતલાં અને સુકાઈ ગએલાં માણસ કરતાં કદાવર અને ડોંગાં માણસનું વજન વધારે છે. શરીરની અંદર ચરબીનો, કે એવીજ બીજી વસતુનો વધારો થવાથી માણસનું શરીર ડોંગું થાએ છે, પણ તે થોડું અથવા ઘણું કંટાલા ભરેલું હોએ છે. ડોંગાં માણસોને ચાલવાની, દોડવાની ઈતીઆદી વગેરેની કેવી અગવડ પડે છે, તથા ગરમીની રૂતમાં તેમનાં શરીરપર કેવો ઘામ થાએ છે, તેથી થોડીજ બાઈઓ અંજાણી હશે. તેમજ એવી કોઇજ બાઈ હશે, કે જે પોતાનાં પાતલાં સરવ જેવાં કદમાંથી ડોંગી થવાને ઈછતી હશે. પુરૂસનાં કરતાં સ્રીનું ડોંગાપણું ઘણું ખોટું હોએછે, કેમકે તેથી તેની ખુબસુરતી બગડે છે, અને ફલવંતપણું જતું રેહે છે. પાતલાપણું એ પણ સ્રી જાતની ઘણીક શોભાઓ મધેની એક શોભા છે, જેને માટે સઘલી બાઈઓએ કાલજી રાખવી જોઈએ. જે બાઈઓ પાતલી હોએ તેઓ ડોંગી થવાને બીહીતી હોએ, તથા જે બાઈઓ ડોંગી હોએ તેઓ પાતલી થવાને ઈછતીઓ હોએ, તેમને હમો સેહેલાં અને સાદા ઊપાએ એ બતાવીએ છઈએ કે, ખાઈને કાચપર આડાં પડવાને બદલે, અને આખો દાહડો ખુરસીપર બેસી, ગોહોલા અને દાસીને હાંક મારી સઘલું કામ કરાવવાને બદલે આખો દાહાડો ઘરમાં ફર હર કરવું તથા કામકાજ કરવું, અને સહવારનાં પોહોરમાં તથા સમી સાંહાંજને વખતે ખોલાં મેદાનપર, કે દરીઆને કીનારે ખોલી હવામાં ફરવા જવું, અને તીઆં ખુબ ચાલવું. મેહેનતને

ઈને ડોંગાપણું નાહાસેછે, અને મેહેનતુ માણસ ઊપર તે તરાપ મારવાને સંઘ બીહેછે.

ઘણાક માણસો જનમથીજ ઘણા ડોંગાં હોએ છે, અથવાતો ધીમે ધીમે પણ પોતાની ઓલાદની મા ફક માતતાં જાએ છે. ડોંગાં માણસો ઘણુ કરીને બલવાન હોતાં નથી, પણ તેમ સઘલાં નથી: કોઈ કોઈ તો એવા બલવાન હોએ છે કે, પંદર માણસને પુરાં પડી શકે છે; પણ એવાં થોડાંજ હોએ છે. અસલના વખતમાં ડોંગાં માણસને લોક ઘણા પસંદ કરતા ન હતા. આગલા વખતની રોમન સ્ત્રીઓ ડોંગી થવાને ઘણી બીહીતી હતીઆ, જેથી તેઓ તેવી નહી થાએ તેથી પોતાનાં પાસલાં ઊપર "એનજલ" જાતની માછલીનું કાચું માસ ખાંધતી હતીઓ. આગલા વખતના એશીઆખંડના એક રાજાના શેહેરમાં એક અમલદાર રાખવામાં આવેલો હતો, જે પરજાનાં લોકો ડોંગાં નહી થાએ તેની સંભાલ રાખતો હતો! અને જે કોઈ ડોંગું થઈઊં હોએ, તેની ખોરાક વગેરેની માહાવજત કરી તેને પાછું પાતલું કરી નાખતો હતો. આગલા વખતની ટીઊનીસીઅન સ્ત્રીઓ, પોતાની છોકરીઓને પરણાવવાને વખતે ઘટતી ડોંગી તથા ઘટતી પતલી કરી સરખાં કદની બનાવતીઓ હતી, અને રોમન સ્ત્રીઓ પોતાની છોકરીઓને એમજ પરણાવવાને વખતે પાતલી રાખવાને ખુબ લુબે રાખતીઓ હતી.

પણ ચીન દેશમાં એથી ઊલટેજ રેવાજ છે. એ દેશમાં ડોંગાં માણસને ઘણુ માન મલે છે, અને તેને લોકો ભાગ્યશાલી સમજે છે. ચીનાઓ એવું સમજે છે કે, જેમ કોઈ માણસ વધારે ડોંગો તેમ તેનામાં બુધી વધારે. તેથી તેઓ એવાં માણસને ઘણો બુધીવાન તથા ડાહેઓ ગણી તેને ઘણું માન આપે છે. ચીનાઓનાં ઘણાંખરા દેવતાઓની મુરતી તથા ચીતાર પણ ઘણા ડોગા જોવામાં આવે છે, તેનો સબબ પણ એજ હોવો જોઈએ.

માણસ જેમ વધારે ડોંગું હોએ છે, તેમ તેનું વજન પણ વધારે હોએછે. તેના ઘણાક દાખલા જણાએલા છે. લીનકોલન ખાતે એક સખશ રેહેતો હતો, જે દરરોજ ૧૮ રતલ ગોસ ખાતો હતો; અને તેના શરીરનું વજન ૫૨૦ રતલ હતું. તે ૨૮ વરસની ઊમરમાં મરણ પામીઓ હતો. ઇનશોમની મદરેસાનો સીકશક મી૰ કોલેટ જીઆરે બે વરસનો હતો, તીઆરે તેનું શરીર એટલુંતો ભારી હતું કે, બે આએઆઓ મલી તેને ઝોરીમાં સુવાડતી તથા ઊઠાડતી હતીઓ. જીઆરે તે બાર વરસનો થએઓ તીઆરે તેનું વજન ૩૬૪ રતલનુ થઈઊં હતું. શન ૧૭૫૪ માં એસેકસ મધે જેકોબ પાવેલ નામનો સખશ મરણ પામીઓ તીઆરે, તેને ઘોરમાં લઇ જવાને ઊંચકવા માટે ૧૬ માણસો લાગાં હતાં. તેનાં શરીરનો ઘેરાવો ૫ ફુટનો હતો, અને તેનુ વજન ૫૬૦ રતલનું હતું. ગરોસ નામે એક સખશ એવોતો ડોંગો હતો કે, જે કસાઇને તીઆંથી તે ગોસ વેચાતું લેતો હતો, તે કસાઈ તેને રોજ કાલાવાલા કરી કેહેતો કે, "તું લોકને કહે કે હું ફલાણા કસાઈ પાસેથી ગોસ લઊછું!" એટલે તે ઊપરથી તેનું ગોસ ઘણુ સરસછે એવું લોકોને લાગે! લીસેસટરશએર નામનાં શેહેરમાં એક ડાનીએલ લેમબરટ નામે સખશ હતો, તે ૬ ફુટ ઊંચો હતો, અને તેનાં શરીરનુ વજન ૭૩૯ રતલનું હતું. સેમીઊએલ શુગર નામનો એક અંગરેજ, જે ૧૮૧૬ નાં વરસમાં મરણ પામીઓ હતો, તેનું શરીર, પેટી સુધાં તોલતાં, ૭૦૦ રતલ થઇઊં હતું. જેમસ માનસફીલડ નામનો એક સખશ ૧૮૫૬ નાં વરસમાં ઈંગલંડ મધે ૮૨ વરસની ઊમરે મરણ પામીઓ, તેનું વજન ૪૭૬ રતલનું હતું. એકસીમીઅમ નામનો એક શાહાનશાહ એટલોતો માતેલો હતો કે, તેની સ્ત્રીના હાથની બાંગરી, તે વીંટીની જગાએ પોતાનાં છેલાં આંગલાંમાં પેહેરતો હતો! ટીનેસી મધે, માઈલસ દારવન નામે એક સખશ હતો, જે ૧૮૫૭ નાં વરસમાં મરણ પામીઓ, તેના શરીરનું વજન ૧૦૦૦ રતલનું હતું.

ઊપલું વજન વાંચનારી બાઈઓએ થોડું નહી સમજવું, તેમજ તેવાં માણસને કાંઇ હલકાં નહી ગણવાં, કેમકે ૨૮ રતલે એક મણ થાએછે, જે પરમાંણે ગણતાં છેલા સખશનું વજન, જે ૧૦૦૦ રતલનુંછે તે લગભગ ૩૬ મણ થવા ગઈઊં; અને માણસનું સાધારણ વજન ૬ કે ૭ મણનું ગણાએછે. એ પરમાંણે દુનીઆંમાં તરેવાર રીતનાં માણસો તે સાહેબે પેદા કરીઆંછે.

જલોં.

જલોનો સઘલી બાઇઓએ જોઈ હશે. તેનો આકાર લાંબો લેવરાનાં જેવો હોએ છે, પણ લેવરાને પાંખ, પુછડી વગેરે હોએ છે, અને એનાં શરીરપર તે સું કશું નથી. તેને પગ નથી તેથી તે પોતાનાં શરીર ને મરડીને અલાસીઆંની માફક ચાલે છે. કેટલીક જાતની જલોની ચાંમડીનો રંગ તદંન કાલો તથા લીલો હોએ છે, અને કેટલીકને પીલી કોર તથા બીજા રંગનાં ડાઘા હોએ છે. તેનાં શરીરમાં વીંટી વીંટી જેવા સાંધા હોએ છે, જેથી ચાલતી વેલા તેનું શરીર લાંબુ તથા ટુંકું થાએ છે, એ જનાવર ઘણું કરીને પાંણીનાં ખબોચીઆઓમાં રેહે છે, જીઆંથી બાહાર કાહાડતાં તે પોતાનાં શરીરને સંકોચી નાંખી ઘણી નાની થઈ જાએ છે.

દુનીઆમાં કેટલીક જાતનાં જનાવરો એવાં આવે છે કે એકનીજ અંદર નર અને માદા એ બંનેનો ગુણ હોએ છે. તેમાં જે નરનો ગુણ હોએ છે તેથી તેને બચાં રેહે છે, અને તેમાં જે માદાનો ગુણ હોએ છે તેથી તે બચાં જણે છે. અચલ શકતીનાં શાહેબની આ કેવી કરામત કે એકમાં બેની જરૂર પોંહોંતી પાડી છે! જલો પણ એક એવીજ જાતનું પરાણી છે, એટલે તેમાં નર અને માદા જુદાં નથી હોતાં પણ તે બંને એકજ હોએ છે. એ જનાવર પોતે પોતાનાંજ મેલાપથી હમેલદાર થઈ ચાલીશથી પચાશ સુધી બચાં જણે છે એ જનાવરને બાટલીમાં પાંણી ભરી માહે રાખીશં હોએતો તેને કશો પણ દેખીતો ખોરાક મલીઆ વગર તે ઘણાક મહીનાં બલકે વરશો સુધી તેમાં જીવતું રહી શકે છે. અને તેલમાં રાખે છે તો તેમાં પણ જીવતી રેહે છે. આપણાં દેશનાં લોકો એને એક જાતની મરોડીમાં રાખે છે, તેમાં પણ તે લાંબો વખત શુધી જીવતી રહી શકે છે. આપણા દેશમાં તથા એવાજ બીજા ગરમ દેશમાં જલો છ, સાતથી તે આઠ ઇંચ શુધીની અને ઘણી જબરી મલી આવે છે, પણ ઠંડા દેશોમાં ચાર ઇંચથી વધારે થતી નથી "ઘોડાની જલો" નાંમની એક જાતની જલો આવે છે, તે સઊ કરતાં મોટી હોએ છે, અને તે પાંણીના ખબોચીઆમાં તેમજ કોઈ કોઈ મોટી નદીઓમાં પણ હોએ છે. કોઈ કોઈ ખબોચીઆમાંતો તે એટલી બધી હોએ છે કે કોઈ માંણસ તેમાં નાહાવા ગએઓ હોએતો તેનાં શરીરપર તથા પગપર બધે વલગી જાએ છે. અને તેને લોહી લુહાણ કરી નાખે છે.

જલોનો ઊપીઓગ શું કરવામાં આવે છે તે તો સઘલી બાઇઓને ખબર હશે. કેટલીક દરદ.વાલી જગા જીઆંથી નસતર વડે લોહી બરાબર કાહાડી નાખવાને નહી બની આવે તીઆં એ જનાવરને વલગાવે છે, જેથી તે જોઇએ એટલું લોહી તેમાંથી ચુશી કાહાડે છે. એ જનાવરનાં મોડાંની રચનાં ઈશ્વરે ઘણીજ અજબ જેવી કરેલી છે. તે સઘલી રીતે ઘુમબાને મલતી આવે છે તેનાં મોડાંને બે હોઠ હોએ છે, જેને તે દરેક જનાવરની ચાંમડીપર એવી રીતે બેસાડી શકે છે કે તે ગોલ આકાર પકડે, અને તેમાંથી જરા પણ બાહેરની હવા માંહે જાએ નહી. તે હોઠોની અંદર એક ઝીણો દંખ હોએ છે, જેની ઊપર શુકરમદરશકઈસં તરફથી જોતાં ઘણાંજ બારીક દાંતની બે હાર નજર પડે છે. તે બે હારની વચ્ચે એક ઝીણી જીભ છે જે વડે તે હવા ચુસે છે. હવે જેવી એ જલોને ચાંમડીપર વલગાવે છે, તેવીજ તે પરથમ ગોલ આકારમાં પોતાનાં હોઠને મજબુત ચાંમડી સાથે વલગાવે છે, અને પછે પેલા દાંતોની મદદથી માંહે દંખ મારી જીભની મદદથી તે જગા માંહેલી હવા ચુસવા મંડી જાએ છે. તેનાં જોરથી ચાંમડીમાંથી લોહી ખેંચાઈ આવે છે, તેને તે ગલી જાએ છે. કુદરતે તેનામાં એવી શકતી મેલેલી છે કે કહી જગાએથી જલદી લોહી નીકલી આવશે તે તેને માલમ પડે છે, તેથી જો કોઈ ઘણા માંસ વાલી જગાપર તેને વલગાવી હોએતો તીઆંથી છુટી થઈ બીજીજગમ વલગે છે. જે લોહી એ જનાવર ચુસે છે, તે તેનાં પેટમાં જરી નથી જતું, પણ ઘણા લાંમબા વખત શુધી જરા પણ બગડીઆ વીનાં એમનું એમ રેહે છે, અને પછે તે અંતે તેનાં શરીર માંહેલા છીદરને વાટે બાહાર નીકલી જાએ છે.

પરચુટણ.

જાણવાજોગ બાબદો.

છાપવાની હીકમત—રશીઆની અંદર એક સખશ, પેનસીલના ચીતાર તથા લખેલાંને છાપી કાહાડવાની ઇ

ઉકતી શોધી કાહાડીછે. તે એવી રીતે કે તે પેનસીલથી ચીતારેલાં તથા લખેલાં કાગલને પરથમ, કોઈબી જાતની એસીડ પાંણીમાં નાંખી તેમાં બોરવું અને પછે તેની ઉપર સાહી લગાડવી. તે સાહી માતરે પેનસીલના રેખા તથા અક્શરવાલાજ ભાગ ઉપર લાગશે, અને બાકીનું કાગલ કોરૂંજ રેહેશે. પછે તેને પથરપર દાબી, તે ઉપરથી જોઈએ તેટલી નકલો છાપી કાહાડવી.

માછલીનો ખપ—હેરીંગ કરીને એક જાતની માછલી થાએ છે, તેનાં, ૧૮૬૨ નાં એક વરસમાં ૧૫૩૮૫૬ પીપ ભરીને ઈંગલંડથી પરસીઆ ખાતે મોકલવામાં આવી હતી. તે સઘલીની આંએપત રૂ૫૨૪૨૫૫૦ ની થઈ હતી.

દેહેડાંમાં બચાવ—પોંમપીઆઈ નામનું શેહેર, જે અસલના વખતમાં ધરથીકંપથી ગરક ગઈઉં હતું, અને જેને હાલમાં ખોદી કાહાડવામાં આવે છે, તેમાંથી હાલ એક મોહું દેહડું નીકલીઉં છે. તે દેહડાંનાં મોટા વાવટા ઉપરથી ૨૦૦ માણસના ખોખાં મલી આવીઆ છે. એવું માલમ પડે છે કે, ધરતીકંપની વખતે તે બાપડાઓ, ખોદા પાસ આસરો માગવાને તે દેહડાંમાં ભરાએઆ હશે.

પીઆર કેવી રીતે લાગેછે! કેટલીકવાર એક સ્ત્રી અને પુરૂસ વચે ઘણી નવાઇ જેવી રીતે પીઆર લાગી જાએછે. કહેછે કે, વીલીઅમ ધી કાનકરર નામના મોટા સરદારની માએને, એક લીલા મેદાંન ઉપર છલાંગ મારી ચાલતી જોઈ, નારમંડીનો મોટો ડીઉક તેની ઉપર મોહીત થઈ ગએઓ. ટીઉડર નામના સખશે નાચ નાચતાં આંચકો ખાધો તે તીઆં બેઠેલી રાણી કેથેરાઈનના ખોલાપર જઈને પડીઓ, જેથી તે રાણીને તેની સાથ ઘણોજ પીઆર બાઝી ગએઓ!

હરખથી મરણ—કેપટન કરેટ નામના એક લશકરી અમલદારને, ફરાનસના શાહાનશાએ એક માન ભરેલો ખેતાબ આપીઓ, જે મલતાંવાર તે એટલીતો ખુશીમા આવી ગએઓ કે, તરત તેનો જીવ ફરી આવીઓ, અને થોડાવારમાં મરણ પાંમીઓ.

પકવાન વગેરે બનાવટ.

એક શેહેલું પ્લમ પુડીંગ—પોણો રતલ આટો, પોણો રતલ કીસમીસ દરાખ, છ આંઉંસ ઘી, જરાક મીઠું, જરાક તજ, તરણ ઈડાં અને એક પેંટ દુધ; એ સઘલાંને એકઠું મેલવી, મસલી, એક ઉંડી રકાબીમાં ભરી સવા કલાકવેર આતસપર રાખી ઉતારી લેવું, પછે ખાધામાં લેવું.

પોમેટમ—ગાએની અથવા ડુકરની ચરખી લઈ તેને ચુલાપર મેલી તાવી નાખવી. માહે ચામડાં જેવું રહે તે કાહાડી નાખી, બાકીનાં ઘી જેવા ભાગમાં મરજીમાં આવે તે ખશબોનાં તેલનાં ટીપાં નાંખી ઠંડું પડવા દેવું, પછે ભરવાને કામમાં લેવું.

ગાજરનો મુરબો—ગાજરને બાફી કાહાડી, તેની ઉપરની છાલ ઓખવી કાહાડવી, પછે જેમ બીજા મુરબાને માટે શીરો કરેછે તેમ શીરો તઈઆર કરી તેમાં નાંખી દેવો; પણ તેની શાથે દર રતલ શીરાએ એક આંઉસ આદું તથા સુંઠ લેવી, અને પછે તેને કાચનાં વાસણમાં ભરી મેલવો.

ઝુંપતોતર વાત.

એક દાહાડે નાં પોહોરમાં, મારા નાં ૧૨ણા આગલ એક છાકચા સેલરને પડેલો જોઈ, હું એવીતો બીધી કે, એ ઝ પણ પડાઈ ગઈ. ને સાંભલી ઘરમાંથી બધાં દોડી આવીઆં, અને મને અંદર લઈ જઈ એક પર રસાડી. તેવાંમાં મારા ભાઈ, જેઓ મારપર ક કરતા હતા તેઓ નીચે આવીઆ, તથા મારા ઘરમાનો લઇને આવીઓ, અને બંને જન તેને ઊઠાડવા ગએઆ. સીપાઇએ તેને ઊઠવા કહીઉં તેથી તેનેતો કરી કાહાડીઓ, પણ મારા ભાઇએ અંગરેજીમાં કંઈ કહીઉં તેથી કરી તેમને શેકહેનડ કીધી પણ તીઆંથી ઊઠીઓ નહી; તેથી બંને જન તેને ઘસડતા લઈ જઈ સામર એક તલે સુવાડીઓ. તીઆં તે પોતાનું પેટ ઊં મેલીને સુતો, અને ઘડી સ ખાવા લાગો. તેવામાં એક સીપાઈ આવીઆ તેને માં નાખી ચોકીમાં લેઈ ગએઓ.

સમશીઆં.

(ચોપાઈ.)

(૧) છઈએ હમે, બાઈ, બંને બેન;
સમજો ચીતે હમારૂં કેહેન.
એક માતની બેઉ દીકરી;
સંગ જનમી, નવ સંગ ઉછરી.
એક રહે નીત છુટી બાહાર;
બીજી બંધમાં દુઃખી અપાર.
એક વહડકણી લડકણી જની;
ને બીજી ઉસકેરનારી ઘણી.
રાતે મલી સલગાવે આગ;
દીવસે નીરે 'નીરજ બાગ.'

(૨) હું એક માણસ છું: મારા નામનો પેહેલો અક્શર લેતો એક ઉભીઆનવઈ અવીઅઈઅં થાએ; બીજો ને તરીજો લે તો ઘઉં ને દાલથી થએલું એક પકવાન થાએ; અને ચોથો ને પાંચમાં લે તો ખેતરમાં ઉગતી, માણસને ખાવાની, વસતુઓનું નામ થાએ. મારૂં દેશ કીઉં તે કહો—જો તેના પેહેલા બે અક્શર લે તો અનાજ ભરવાનાં એક માપનું નામ થાએ; તેના છેલા બે અક્શર લે તો શરીરમાં લોહીને ફરવાની એક જગા થાએ. હું તીઆં શું ઓધો ધરાઉંછું તે કહો—મારા ઓધાનાં નામનો પેહેલો અક્શર લેતો હર કશાના ચાર કકડામાંનો એક કકડો થાએ; અને છેલા બે લો તો દરેક ગામ, શેહેર, જગા કે ઘરના ચાર ભાગનાં ચાર નામ મધેનુ એક નામ થાએ.

ખોલાસો.

માણસ, ઝાડ વગેરે હરેક વસતુનો ઓલો.

નાઃ નાખ, નાગ, નામ, નાજ, નાથ (બલદના નાખમાં પોએછે તે) નાદ; નાંન, નાર (સાંકડી ગલી—સ્ત્રી) નાલ; નાશ.

રમત.

જેટલાં જન રમવાને બેસે, તેટલી કાગલની ચીઠીઓ કરવી, અને તે દરેક ઉપર દરેક રમનારે હરેક દેશ અથવા શેહેરનું નામ લખવું. તે બધી ચીઠીઓને ઘડીવાલી લેલી નાખવી, અને પછે એક એક જન પાસે ઉંચકાવવી. જેના હાથમાં જે દેશ તથા શેહેરની ચીઠી આવે, તેણે તીઆંના રેહેવાશીઓ, તીઆંની પેદા થતી વસતુઓ, તીઆંની અજાએબ જેવી વાતો વગેરેનુ વરણન કરી જવું. જેનાથી નહી થાએ તે હારે. એ રમતમાં રમુજ સાથે ગનાન મલેછે, અને દરેકને મોડેથી તરેવાર વાતો સાંભલતાં ખુશાલી ઉપજેછે.

અગનાનપણાના સંકટમાં ફસેલી બે સ્ત્રીઓ વચેનો શોક.

(રાસડો.)

સાચું શુન કહું છું બેની સાચું શુન કહું છું;
સેથે ના લઈશ જુઠું માની, હો બેનુરી.
કરી લે તું તોલ બેની વિવેકી તોલમાં;
કહું છું સમજ ડાહી જાણી, હો બેનુરી.
સીનો ધર્મ બેની કેલતણા પાન સમ;
અડતાં જરાએ ઝટ ફાટે, હો બેનુરી.
સીનો ધર્મ બેની કાચો તે કુંભ છે;
ફુટતાં વેરાએ જ્યારે વાટે, હો બેનુરી.
સ્રીનો ધર્મ બેની વિધ શ્રેષ્ટ જાતનું;
કુળુધ હાથે જતાં મર્ણ, હો બેનુરી.
સ્રીનો ધર્મ બેની દિપ ઘોર રાતની,
બુજતાં જવાએ સંકટ શર્ણ, હો બેનુરી.
એવો જ ધર્મ બેની તારો ને માહરો;
કેમે સંભાલી તને શકપે, હો બેનુરી!
કીધાં સુકાની બેની સંસારી વાહાણનાં;
અનુભવ વિના કેમ ટકપે, હો બેનુરી.
મારગ ન દીશે બેની આખેછે પડ બહુ,
વલ્યાં અગ્નાનપણાનાં સામટાં, હો બેનુરી.
વલી વરસેછે ધુમર બેની વેહેમતણુ આસપાસ;
ગુસ્સે ગુંગલાવી સદા નાખતું, હો બેનુરી.
વલી દરીઓ તોફાની બેની મોજા બહુ મારતો;
સમો અંધારી અતિ રાતનો, હો બેનુરી.
નીચેછે નીર બેની ઉંચેછે આભલાં;
ચારો ન દિશે કશી વાતનો, હો બેનુરી.
હવે કરપે તે કેમ બેની કરપે તે કેમ રે!
કેમે અજાણી રાહા કાપે, હો બેનુરી!
ખડકને બોહોથી બેની ભરપો આ સાગરો;
જાણીને જીવ કેમ આપે, હો બેનુરી.
પડયાં છે નાનાં બેની મોટાં કંઈ આસરે;
ધરયા છે પાય કોઈએ હાથ રે, હો બેનુરી.
વલગ્યુંછે કોઈ બેની કેડે ને છાતીએ,
કોઈએ બોચીએ ભીંડી બાથ રે, હો બેનુરી.
તેનું શું કરપે બેની તેનું શું કરીએ!
કેમે કરીને મરવા દઈએ, હો બેનુરી!
લાગેછે તીર બેની કારી આ દીલમાં;
કેમે કરીને હવે સહ્રે, હો બેનુરી!
બાંધ હવે બાંધ બેની તારાં આ પીઠપર;
બાંધું આ છાતીપર મારાં, હો બેનુરી.
ચાલ હવે જઈ બેની બેરપે આ કોર પર;
મરપે વલગીને કોટે સારાં, હો બેનુરી.
દયા ન લાવ્યા બેની પાપીઓ કંઈ દીલમાં;
ગયા નાખી આ દુખ તાણમાં, હો બેનુરી.
ભલું શું થશે બેની તેમનું આ જગમાં!
વદે નાનાબાઈ કરુ વેણમાં, હો બેનુરી.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. ફેબરવારી ૧૮૬૫ આંક ૨ જો.

સ્ત્રીની વફાદારી અને વચન.

એક વારતા.

પરકરણ ૭ જું.

ભોગનો જોગ.

જેલીકાનો પતર, જેવો તેની દાસીએ લઈ જઈને પસંગના હાથમાં આપેઓ, તેવોજ તે મોટી ઉલટથી ઉખેડીને વાંચવા બેહો. વાંચતાં તેને તે પતર હમેશ કરતાં ઘણો પીઆર ભરેલો, તેને મનથીતો, ખરોખર બોલીએતો ઘણી મેહેરબાની ભરેલો લાગો, જેથી તે ઘણોજ ખુશીમાં આવી ગએઓ, અને બોલીઓ—"આહા ! એ કેવા પરીત ભરેલા શબદો ! કેવી આ પરેમ ભરી લીટીઓ ! અને તેથી આ કેવી સુખી જીંદગી !" એ પરમાણે પસંગ, જેલીકાનો પતર વાંચી, પુર આનંદમાં મઘન થાએ છે, તેવામાં તેનો બાપ તે જગાએ આવી લાગો, અને બોલીઓ "કેમ પસંગ આ કોણનું કાગલ તું વાંચેછે ?" પસંગે તરત જવાબ દીધો "સાહેબ, એ પતર, મારો મીતર હોસંગ, જે હાલમાં ફરમાન ગએઓ છે, તેની તરફથી આવીઓછે." એ સાંભલી તેનો બાપ બોલીઓ, "જોઉ તીઆરે, આ પતર મારા હાથમાં આપ; જોઉ કે તેમાં ફરમાનની શું ખબર લખી છે." આ શકુન સાંભલી પસંગ ગભરાટમાં પડી ગએઓ, પણ મકમ રહી બોલીઓ "નહી સાહેબ, તેમાં કાંઈ ઝાઝા અગતનાં તથા જાણવાજોગ સમાચાર નથી. હોસંગ માતરે લખે છે કે, તે હાલમાં ફરમાનની દરબારમાં ઘણા સુખ ચેનથી રેહેલો છે, અને તીઆંનો પાદશાહા તેને ઘણો ચાહે છે; એ સીવા એ બીજું કશું એમાં લખેલું નથી." તીઆરે તેનો બાપ બોલીઓ "કેમ તીઆરે, આ પતર વાંચી તને કેવું લાગેછે ? તને પણ એમ પરદેશ જવાની મરજી થાએ છે કે નહી ?" "સાહેબ" પસંગ બોલીઓ "તે સઘલું તમારી મરજી ઉપર આધાર રાખેછે: મારી અને મારા મીતરની ઉપર કશો આધાર નથી."

હવે અહીંઆં એતેફાક એવો બનેલો હતો કે, પસંગનો બાપ તરતનોજ એક સારાં માણસ સાથ વાત ચીત કરીને તીઆં આવીઓ હતો, જે વાત એવી થએલી હતી કે, શાબણા ઘણીએ ઘણી અચરતીથી તથા લગાર ઠપકાથી તેને કહીઉં હતું કે હજુ સુધી તે તેના છોકરા પસંગને કેથે પણ બાહેર પરદેશ મોકલી, કંઈ સાહાસીક કામ કરાવી તેને કીરતીવંત કરવા, અને પોતે થવાને બદલે, હજુ તેને ઘરમાં, "ટોલીઆમાંના માકડ" ની માફક રાખી મેલીઓ છે. તે વલી વધારે બોલીઓ હતો કે—આજે તમારા જેવા ઘણાઓએ, પોતાના છોકરાઓને, કોઈને લડાઈ પર, કોઈને નવી નવી શોધો પર અને કોઈને મોટી મોટી માહીતગારીઓ મેલવવા પર પરદેશ મોકલીઆ છે, અને પસંગ આવડો મોટો થએઓ તોપણ તેને ઘરમાંથી બાહાર કાહાડીઓ નથી. તે મીતરનાં આવાં બોલવાથી પસંગનાં બાપના મન ઉપર ઘણીજ અસર થએલી હતી, અને તે તે વેલાએ ઠેડાવજ કરીને આવીઓ હતો કે, પસંગને કેથે પણ પરદેશ મોકલવો. વલી તે સાથે તે માણસ એવો હતો કે, જે તે તેના છોકરાને કહે, તે થવુંજ જોઈએ, અગર ન હોતો તે ઘણાજ ગુસામાં આવી જતો.

તેથી પસંગનો બાપ એક ગમથી મનમાં એવો ઠડાવ કરીને આવેલો, અને વલી પસંગે તેને કહીઉં કે, (જો કે તેતો તેણે પોતાના બચાવને માટે ખોટું કહીઉં, પણ તેમ કરતાં તે બાપડો વધારે ફસી ગએઓ. એમ ઘણીવાર બને છે કે, માણસ વખતે પોતાના બચાવને સારૂં ઈઉકતી કરી એવું બોલી દે છે કે, તેમાંથી તેના બચાવને બદલે એવો મરો થાએ છે કે, જેનો તેણે સવપનામાં પણ વીચાર કરીઓ નહી હોએ) હોસંગ ફરમાનની દરબારમાં ઘણા સુખ ચેનથી રહે છે, અને તેને તીઆંનો પાદશાહા ઘણો ચાહે છે, તેથી તેના (પસંગના બાપના) મનનો ઠડાવ ઘણોજ મજબુત થએઓ, અને એકદમ પસંગને હોકમ કીધો કે, તેણે પણ ફરમાન ખાતે કુચ કરી જવી, અને તીઆની દરબારમાં હોસંગની સાથે રહી, તેણે પુણ પાદશાહાનો પીઆર મેલવવો. અલબતે પસંગને તેના બાપનો હાવો હોકમ જોઈ ઘણુંજ આશચરીઅ લાગીઉં, અને ગભરાઈ ગએઓ. તેમ થવાનો સબબ બીજો કંઈજ નહી પણ એજ હતો કે, તે જેમ વધારે જોરથી જેલીકાને વલગી રેહેવાને ચાહાતો હતો, તેમ તેને એકદમ તેનાથી છુટું પડી જવાનો હીગામ આવીઓ. તેને ઓછામાં ઓછું દાહાડામાં એકવાર પણ જેલીકાનું મોડું જોએઆ વગર ચેન પડતું

ન હતુ, તેમજ જેલીકાને પણ હતુ આ વેલા પસગ જેલીકાના પીઆરમા એટલોતો ગુથાઈ ગએને હતો કે, તે કશાને મારે પણ ઈઅનદ છોડી બીજે કેયે જાએ નહી પણ નાચાર ! તે તેના બાપના સવભાવને સારી પેઠે જાણતો હતો, અને તે સમજતો હતો કે તે જે બોલીઓ છે, તે કરીઆ વીગર રેહેશે નહી તેવામાજ, પસગને એવી અચરતીમા પરેલો જોઇ તેનો બાપ બોલીઓ, "કેમ, એમ ગભરાઈ શાને મારે જાએ છે" ? મેં તુને અનચીતીઓ બાહેર જવાનો હોકમ કીવો તેથી તુ એમ અનજબ ના થા ગમે તે હોએ, અને ગમે તે થાએ તુ મારી આગલ કસ પણ બાનુ લાવતો ના કેમકે, જે મેં કહીઉ છે, તે નહી ફરીઉ એમ થનાર નથી, મારે આજની આજ તુ*તારી તઈઆરી કર, કેમકે મારે તને કરમાન તરફ કુચ કરી જવાની ફરજ પડશે

પસગે જોઈઉ કે, અહીં કશી પણ તકરાર તથા વાત ચાલવાની નથી, તેથી તેણે નાચારીએ કબુલ કીધુ, અને બાપના હોકમને તાબે થઇ, પોતાની તઈઆરી કરવા પડીઓ સઘની તઈઆરીમા તેને એજ કરવાની હતી કે, તેની તનથી વાહાલી, અને સદાકાલનો સોબતી થનારી, એટલે તેની સાથ પરણનારી, જેલીકાને એ શોક ઉપજાવનારી ખબર કેહેવી, અને તેની રજા લેવી એ મતલબથી તે જેલીકા પાસ દોડીઓ, જેણે એવી નાખુશ ખબર સાભલતાજ પોતાની બેહદ દલગીરી બતાવી, અને ભારે ગમ કરવા લાગી પણ તે જાણતી હતી કે તેના તેમ કરવાથી પસગથી અહીં રહી શકાવાનુ નથી, પણ ઉલટો તે મનમા ખેદ પામશે, તેથી તેણે હીમત રાખી પસગને કહીઉ, "મારા વાહાલા પસગ, ફીકર નહીં, તુ થોડી મુદત બાહાર જા, અને જેવો તુ તીઆથી કીરતીવત થઈને આવશે, તેવોજ આ મારો પરીત ભરેલો નાજુક હાથ આ તારા વાહાલા હાથમા આપુ." એવા એવા તેને કેટલાક દીલાસા દઈ પસગની દલગીરીમા ઘણોક ઘટાડો કીધો, અને અને તે બને જણે, પોતાની આપેલી કબુલાત પુરી પાડવાની નીશાની દાખલ, એક બીજાની વીટી બદલી લીધી, અને તે જીદગીના છેડા શુધી સાચવી રાખવાનો એક એકને કોલ આપી, છેલી સલામ કરી છુટા થએઆ

અલબતે એ વેલાએ જેલીકાના, તેમજ પસગના દીલમા કાઈ થોડુ લાગીઉ નહી હશે કેમકે તે જેલીકાને કઈ થોડી ચાહાતો ન હતો, અને જેલીકા તેને થોડો ચાહતી ન હતી જેમ દુધમા સાકર મલી જાએછે, તેમ તે બનેનો પવીતર પીઆર મલી ગએલો હતો, અને તે બનેના તન, મન અને ધન જાણે એકજ હતા પણ જીઆ નાચારીની ફરજ આવી પડી, તીઆ બીજો કશો છુટકો નથી પરીતને મારે, પરાણ આપવો એમ લોકો કહેછે, પણ તે અનીતીની રાહે, તથા બેઈમાની કે નાફરમાની કરી આપવો નહી કેમકે તેમા કીરતીને બદલે ધીકાર છે તેમજ જેલીકાના પીઆરને મારે પસગ પોતાના બાપનો હોકમ તોડે, અથવા કાઇ બીજુ આડુ કામ કરે, અથવા જેલીકા, પસગના પીઆરને મારે પોતાના માબાપોને ઠગે, અથવા દુખ દે, કે કાઈ તેમા આડુ કામ કરે, તો તેમા બનેની પરીત કશી પણ રીતે વખાણવા જોગ તથા ભલી કેહેવાએ નહી એવા પીઆરને મારે નીચ કરમ કરનારા હમેશ નીચજ ગણાએ છે, અને હમેસા તેઓ ધીકારવા જોગ થઈ પડે છે મારે પરીતમા જો એવી કીસમની અડચણ આવી, તો તેને મારે કાઇ આડુ કામ કરી તેને દુર કરવાને બદલે, થોડોક વખત તે આપદાને તાબે થઈ, પોતાને ભલુ કેહેવાડી, વખત મલતે તે પરીતી સાથ પાછુ મલવુ એ કીરતી ભરેલુ છે પરીતીને મારે જાન આપવો કે લેવો કીઆ પડેછે કે, જીઆ એકની ઉપર એવુ સકટ આવી પડીઉ હોએ, જેમાથી તેનો બચાવ કરવો હોએ નહી કે ખાતરે પોતાની બીજી પરકારની કોઈ નીચ મતલબ પાર પાડવાને

તેમજ આએ વેલાએ પસગ તથા જેલીકાએ ધીરજ રાખી જે આમ ચલાવી, તેને મારે તે બનેના વખાણ કરવા ઘટેછે પસગ જેવો જેલીકાની વીટી પોતાને આગરે પેહેરી, તેને મલી ભેટી છુટો થએઓ, તેવોજ પોતાને ઘેર આવીઓ, અને કાઈ અગતજોગ સામનની તઈઆરી કરવા મડીઓ બીજે દાહાડે સહવાર પડતા તે કરમાન તરફ કુચ કરી ગએઓ

---

*પરકરણ ચોથુ.

સઘળુ પડતાંજ જણાએ.

પસગ જેવો ઈઅનદ છોડી નીકલીઓ, તેવો કેટલીક મજલ કાપી કરમાન શેહેરમા આવી પોહોચીઓ અને તીઆની દરબારમા જઈ હોશગને મલીઓ હોશગ તેને જોઈ ઘણોજ ખુશી થએઓ, અને તે સાથે ઘણો અચરત પણ થએઓ, કેમકે પસગ જેલીકાની પરીતમા એટલો બધો તો પડેલો હતો કે, તે ઈઅનદ છોડી કેયે પણ જવા માગતો ન હોતો પણ તેનુ કારણ નીરાતે પુછવા ઉપર રાખી તેની હેતથી મુલાકાત લીધી અને પોતાની સાથે ઉતારો આપીઓ

અહીં પસગ જોએછે તો, જે તેણે તેના બાપને જેલીકાનો પતર છુપાવવાને મારે, અમસથુ કલપણાથી કહીઉં હતુ કે, હોસગ કરમાનની દરબારમા ઘણા સુખ ચેનથી રેહેછે અને તીઆનો પાદશાહ તેની ઉપર ઘણો પીઆર રાખેછે, તે ખરુ નથી હોસગને રેહેવાને પાદશાહે એક ઘણુજ સરસ મકાન આપેલુ હતુ, અને તેને દરરોજ પોતાના મેહેલમા બોલાવતો અને તેની સાથે ખાતો તથા વાતચીત કરતો પણ એ કરતા તેની બીજી વાતની ઘણીજ અજાએબી લાગી તે એકે હોશગ જે પરીતનો રાત દાહાડો મોટો ધીકાર કરતો હતો, અને જીઆરે તે (પસગ) તેની આગલ, જેલીકાની પરીતની વાત કરતો તીઆરે તે ભારી કટાલો ખાતો, અને કેહેતો કે, એ વાત રેહેવા દઈ કઈ બીજી વાત હોએ તે કર, તે સઘલુ તે વીસરી ગઓ હતો, અને કરમાનના પાદશાહની એક છોકરી, જેનુ નામ શીરીન બાનુ હતુ, અને જે જાતે ઘણીજ ખુબસુરત, ડાહી અને નીતીમાન છોકરી હતી, તેના પીઆરમા તે પડીઓ હતો વલી એવોતો પડીઓ હતો કે, તેને શીરીનબાનુ વના જરા પણ ચાલતુ ન હોતુ. તેમજ શીરીનબાનુ પણ હોસંગની ઉપર તેવોજ પીઆર રાખતી હતી, કેમકે તે પ

પણ જાતે ઘણો ખુબસુરત, કદાવર, બાહાદુર અને અકલ વાલો હતો. અલબતે જેમ પાણી સાથે પાણી, અને દુધ સાથે દુધ તરત મલી જાએછે, તેમ જીઆં બે ખુબસુરત અને ડાહેઆં, અથવા સમજુ મલીઆં કે તરત મલી જએઆ વગર રેહેતાં નથી. તેમજ હોસંગનું અને શીરીનખાનુનું દીલ એક મલી ગએલું હતું, અને તે બંનોએ એક બીજા સાથ નેકા પાડવાને એક બીજાને કોલ આપેલો હતો. પણ એ સઘલું શીરીનખાનુએ પોતાના બાપ, પાદશાહાથી છુપાવી રાખેલું હતું, સબબ કે, જોકે પાદશાહા હોસંગને ઘણોજ ચાહાતો હતો ખરો, પણ તેને સઘલા સદગુણ તથા બાહાદુરી તેણે હજુ જોઇ ન હતી, અને વલી તેણે શીરીનખાનુને સામ નામના એક જુવાન દરબારી સાથે પરણાવાનો વીચાર કરેલો હતો; જે જુવાન દરબારી, કસી પણ રીતે શીરીનનો ભરથાર, અને પાદશાહાનો જમાઈ થવાને લાએક નહી હતો; તેથી જીઆંવેર તે બંનેમાંથી એકના સદગુણ અને બીજાના દુરગુણ, એકબાહાદુરી અને બીજાનું હીચકારાપણું જાહેરમાં બરોબર આવે નહી તીઆંવેર, એ વાતથી પાદશાહાને જાણીતો કરવાને તેમને દરૂસત લાગીઉં હતું નહી. એ સીવાએ તે વાત છુપાવવાની તેમની બીજી કસી પણ ખોડી મતલબ હતી નહી. કેમકે જે સ્ત્રી અને પુરૂસ બંને સદગુણી હશે, અને એવી રીતે ગમે એવી એક બીજા સાથ મોહોબત રાખશે, તોપણ તેમાં ખોડું પરીનામ કદી નહી નીપજશે.

હોસંગની હાલતમાં, તથા તેના વીચારમાં આવો મોટો ફેર પડી ગએલો જોઇ પસંગને ઘણું અચરત લાગું પણ તેણેણી તેનાં કારણો પુછવાને બીજા વખત ઉપર રાખીઉં. બીજે દાહાડે હોશંગ જીઆરે રાબેતા પરમાંણે પાદશાહાના મેહેલમાં ગએઓ, તીઆરે પસંગને સાથે લેતો ગએઓ, અને તેની પાદશાહ તથા શીરીનખાનું સાથ મુલાકાત કરાવી, જેથી તે સઘલાં ખુશી થએઆં, અને તેને (પસંગને) પણ દરબારમાંજ રેહેવાને પાદશાહે જણાવીઉં.

સર રીચરડ આરકરાઈટ.

માંણસ ગમે તેવી ગરીબ હાલતમાં જનમી, ગમે તેવી ગરીબ હાલતમાં મોટો થઈ પાછલથી પોતાની જાતી અકલ, ઊદીઓગ અને ખંતથી કેટલું કરી શકે છે, તથા પોતાનાં બાઈબંધોને અને પોતાના દેશને કેટલો ફાએદા કરી શકે છે, અને પોતે કેવા દરજાને પોહાંચે છે તેનો એક સઊથી સરસ દાખલો સર. રીચરડ આરકરાઈટની જીંદગીનાં હેવાલમાંથી મલે છે. વસ જે માંણસ જાતને સઊથી પેહેલી જરૂરની અને જેનાં વગર એક પલ પણ નહી ચાલે એવી વસતુ, તે જેમ સસતી અને શોભીતી તથા જથાબંધ મલી આવે એવી કોશેશ અથવા સોધ કરવી એ કાંઈ નાનું પરાકરમ નહી કહેવાએ; તેમજ એક પુરૂથવી ઊપર મોટાં દબદબા વાલા દેશમાં એવો હુનર દાખલ કરવો કે જેથી તેને બોહાલો ફાએદો થતાં પુરૂથવીનાં મોટા ભાગને તે કરી શકે, તે કાંઈ થોડું કોરેતી ભરેલું નથી.

આજે સઊ કોઈ જાણે છે કે, ઈંગલંડ જે આજે પુરૂથવી ઊપર મોટી જાહોજલાલી વાલુ દેશ છે, તેની દોલતનો મોટો ભાગ તીઆંનાં કાપડ બનાવવાનાં કારખાનાં છે. એ કારખાનાંઓથી ઈંગલંડનાં લખો ગરીબોને રોજી મલે છે અને તેમનું પોષણ થાએ છે; અને તેમાંથી કરોડો રૂપીઆની આએપત સરકારને થાએ છે. એ દેશનું કાપડ આખી પુરૂથવીપરનાં દેશોને પોહાંચતું પડે છે, અને સઘલા લોકો આજે તરેવાર જાતનાં કપડાં ઘણાંજ ઓછા દાંમથી મેલવી તથા પેહેરી શકે છે. એ પરમાંણે ઈંગલંડમાં સઊથી સરસ અને સઊથી સસતાં કપડાં થવાનું મુલ તીઆંનાં સાંચા છે, અને તે સાંચાઓનું મુલ સર રીચરડ આરકરાઈટ છે. એ નામીચા પુરૂષે પોતાની જાતી અકલ અને ઊદીઓગથી સુતર કાંતવાનો સાંચો શોધી કાહાડીઓ છે, અને તે આજે આખી દુનીઆને મહા ઊપીઓગી થઈ પડીઓ છે. જે પુરૂષે આવી મહાભારત શોધ કીધી, અને જેણે લગભગ આખી દુનીઆંની વસતીને સગવડ કીધી, તે એક ઘણાંજ ગરીબ ના બાપનો દીકરો હતો, અને હંજામનો ધંધો કરતો હતો એવું સાંભલી કોણ અચરતીનાં ઊંડા સાગરમાં બુડીઆ વગર રેહેશે ! ખચીત તે કોઈ માને નહી પણ ખરેખર તેમજ છે. જે માંણસ પઈસાવાલો તેજ અકલ વાલો હોએ એમ નથી: અકલ એ એક ગોહર છે, જે તે સરવ શકતીમાન સાહેબે સરવેને સરખાજ ગણી આપીશ છે; જેથી તે તવંગરનાં કરતાં ગરીબમાં ઓછું હોતું નથી. તવંગર પોતાનાં પઈસાપર મુસતાક રહી પોતાની અકલનો પુરો ઊપીઓગ કરતાં બેપરવા રેહે છે, અને ગરીબ પોતાની ગરીબાઈપર ભએ ભરેલી નજરે જોઈ પોતાની અકલનો ઊપીઓગ કરવાને વધારે ખંતી તથા સાવચેત થાએ છે; અને આકેબત તેમાં તે શાવી તવંગરને ઢાંકી નાખેછે. માટે અકલ એ માંણસની મોટાઈ તથા ગરીબાઈ સાથ કશી નીસબત ધરાવતી નથી.

સર રીચરડ આરકરાઈટ પરેસટન નાંમના કસ

બામાં શન ૧૭૩૨ નાં વરસમાં જનમીઓ હતો. તેનાં મા બાપ ઘણાંજ ગરીબ હતાં, અને તેમને પેટે ૧૩ છોકરાં હતાં, તેમાંનો રીચરડ સઊથી નાનો હતો. તે કદી નીશાલમાં સીખવાને ગએઓ ન હતો, પણ પોતાની મેહનતથી કેટલીક મેહનતે સેહેજ વાંચવા શીખીઓ હતો. સર રીચરડ જીઆરે નાનો છોકરો હતો, તીઆરે તેનાં બાપે તેને એક હજામને તીઆં હજામત કરવાનું કાંમ શીખવાને મુકીઓ, જીઆં તે કેટલીક મુદ્દત શુધી રહીઆ પછે શન ૧૭૬૦ માં તેણે એક ઘેરની તલેનાં નાંનાં ભોંએરામાં હજામત કરવાની દુકાંન કાહાડી, અને તીઆં એક પાટીઊં મારી તે ઊપર એવું લખીઊં કે—"આ ભોંએરાંમાં રેહેનાર હજામની દુકાંનમાં આવો, તે એક પેનીએ (બે પદીએ) હજામત કરે છે". હજામતની એ કીમત ઘણીજ થોડી હોવાથી બીજા હજામનાં ઘરાકો પણ રીચરડને તીઆંજ જવા લાગ્યું, જેથી તેઓએ ચીરડાઈને પોતાનો ભાવ પણ ઘટાડી બે પદીઆં કીધાં. એથી કરીને રીચરડનાં ઘરાક જરા ઘટીઆં તેથી તેણે પોતાનો ધંધો બને તેમ આગલ ચલાવવાની મતલબથી અરધી પેનીએ એટલે એક પદીએ માથું બોરવા માંડીઊં.

એ પરમાંણે હજામનાં ધંધામાં કેટલાક વરસ કાહાડીઆ પછે રીચરડે બાલ લેવા તથા વેચવાનો ધંધો કરવા માંડીઓ, કેમકે તેને એવી વાતમાં વધારે ગુમ પડી રહેલી હતી. લાનકેશાઅર નામનાં ગામમાં ઘણીક સ્ત્રીઓ પોતાનાં માથાનાં લાંબા બાલો કાતરીને વેચતી હતીઓ, તે તરફ તે જઇ તેની ખરીદી કરવા લાગો. અને તેમાંથી નફો ખાઈ બીજાઓને વેચવા લાગો. એ ધંધામાં જરા પગભર થએઆ પછે, તેની સાથે બાલ રંગવાનાં તરેવાર રંગોનો પણ ધંધો કરવા લાગો. એ વખતે તેની હાલતમાં કેટલોક ફેરફાર થએઓ અને એક સ્ત્રી સાથ લગન કીધાં.

રીચરડ જોકે આવી હાલતમાં અને આવા ધંધામાં પડેલો હતો, તે છતા તેના મગજમાં તે સરવ શકતીમાન શાહેબે ઊમદા શોધક શકતી મેલેલી હતી, તે તેહાં નીરાંતે પડી રહી નહી. ઘણાક એવા નામીચા શોધક લોધીનાં પુરૂષની માફક રીચરડનું મન નવા નવા સાંચા શોધી કાહાડવાપર દોડીઊં, અને પરથમમાં "પોતાની મેલે ચાલુ ગતી" શોધી કાહાડવા પાછલ તેનું મન લાગીઊં. તે બાબેનાં અખતરા કરવામાં તેનું મન એટલુંતો ગુતાઈ ગઈઊં કે, પોતાનો ધંધો છોડતાં પોતા પાસે જે થોડાઘણાં પઇસા હતા તે પણ સઘલા તેમાં ખોઈ દીધા જેથી તે ઘણીજ ગરીબ હાલતમાં આવી ગએઓ, અને તેની તથા તેની સ્ત્રી ઊપર ભુખમરો પડવા લાગો. એક દાહાડે તેની સ્ત્રી તેનાં એવા કાંમને માંટે એવી તો ચીરડાઈ ગઈ કે, તેણે જે આટલી બધી મેહનત કરીને અને આટલા બધા પઈસા ખરચીને જે એક નાનું જેવું ઈઅંતર ઊભું કીધુ હતું, તે લઈ તેણીએ ભાંજી નાખીઊં. એથી કરીં રીચરડને એવું તો દુખ લાગુ અને એવોતો દલગીર થઈ ગએઓ કે પોતાની સ્ત્રી સાથ કેટલોક કજીઓ કરવા પછે અંતે બન્ને જન છુટાં થએઆં.

રીચરડ જેવો પોતાની સ્ત્રીથી છુટો થએઓ તેવોજ તે મુસાફરીએ નીકલી પડીઓ, અને શેહેરે શેહેર ભટકવા લાગો. એ પરમાંણે ભટકતાં તેને વારીંગટનનાં કસબા ખાતે એક "કે" નામના ઘડીઆલી સાથ ઓલખાંન પડી, અને તેની સાથે પાછું પોતાનું આગલું ઈઅંતર બનાવવા બેઠો. એક દાહાડે તે ઘડીઆલીએ રીચરડ આગલ રોલરથી સુતર કાંતવાની બાબદની વાત કરી, જે તેનાં મનમાં એટલીતો લાગી કે તેનું મન તરત તે ઊપર લાગીઊં. એ વાત તેણે પેહેલીજ મી૦ "કે" ને મોડેથી તે દાહાડે સાંભલી હતી. એ વાતનાં વીચારનો ભરેલો રીચરડ પરેસટન ખાતે પાછો આવીઓ, અને સઘલું કામ છોડી તેનાં ગાંમની એક "ફરીચરચ ગરામર સકુલ" નામની એક મોટી નીશાલ હતી, તેના હાલમાં તે સુતર કાંતવાનો એક સાંચો બનાવવાનાં કાંમમાં ગુતાએઓ. એ વેલાએ તે એટલીતો ગરીબ હાલતમાં આવી ગએલો હતો કે, તેનાં ગાંમની તરફથી પારલામેનટમાં એક વકીલ મોકલવાને ચુટી કાહાડવાને મત આપવા માટે સભામાં જવાને તેનાં કેટલાક મીતરોએ પોત પોતામાં ઊઘરાણું કરી થોડાક પઈસા કરી આપીઆ, જેમાંથી તેણે એક કપડાંની જોડી ખરીદ કીધી, અને તે સભામાં ગએઓ. એ ગામમાં ઘણાખરા વણકર લોક રેહેતા હતા તેથી જીઆરે તેમને એવી ખબર પડી કે રીચરડ શુતર કાંતવાનો એક સાંચો બનાવે છે, તીઆરે તેઓ ભારે ગડબડ કરવા લાગા; કેમ કે તેઓ એવું સમજતા હતા કે સુતરનો સાંચો નીકલવાથી તેમનો ધંધો ભાગી જશે. ખલાકબરન નામનાં

એક ગામમાં એક "હારગરીવ" નાંમનો પુરૂપ પણ એમાં કાંમ પછવાડે લાગો હતો, જેની અખર તીઆંનાં વણકર લોકોને પડતાંજ તેઓએ તેને માર મારી તીઆંથી નહસાડીઓ હતો, અને તેનું તપાસનું ઈઅંતર ભાંજી નાખીઉં હતું. તે વાત રીચરડને ખબર હોવાથી અને ગામમાં ચાલતી ગડબડ તેને માલમ પડવાથી તે બીધો, અને પોતાનું ઈઅંતર લઈ તીઆંથી જતો રહેઓ, તે નોટીંગહેમ નામનાં ગામમાં ગએઓ. તીઆં જઈ તેણે એક શાહુકાર પાસે નાંણાંની મદદ માંગી, જેનાં બદલામાં તેણે પોતાની શોધમાંથી થનારા નફામાંથી ભાગ આપવાને જણાવીઉં. એ કબુલાતે તે શાહુકારે રીચરડને નાંણાં ધીરીઆં, પણ તેનો સાંચો જલદી તઈઆર ન થવાથી તેઓએ પોતાનાં નાંણાં પાછાં માંગીઆં, અને તેને એક બીજા સખસની મદદ લેવાને જણાવીઉં, જેણે સટાકીંગસ વણવાનો સાંચો શોધી કાહાડેલો હતો, અને તેને માટે તેને પેટંટ મલેલો હતો. રીચરડ તેની પાસે ગએઓ, અને તેને પોતાનો સાંચો દેખાડીઓ, જે જોતાંજ તેને લાગીઉં કે એમાં એ ખચીત પાર પડશે. તેણે તરત રીચરડને જોઈતાં નાંણાં ધીરીઆં, અને તેને જે તે સાંચાનો પેટંટ મલે તેમાં પોતાનો ભાગ કીધો. અંતે રીચરડ પોતાની મતલબમાં ફલદરૂપ થએઓ, એટલે તેનો સાંચો તઈઆર થએઓ, અને તેને માટે તેને ૧૭૬૯ માં પેટંટ મલીઓ.

પણ એ પરમાંણે રીચરડ પોતાની મતલબમાં ફતે પાંમીઆથી કંઈ તેનો દહાડો ફરીઓ નહી, પણ ઊલટો વધારે આપદામાં આવી પડીઓ. જેવો તેને પેટંટ મલીઓ તેવુંજ તેણે ક્રોમફરટ નામનાં ગાંમડામાં એક મોટું રૂ કાંતવાનું કારખાનું કાહાડીઉં, અને તેમાં પોતાના સાંચા ગોઠવી કામ ચલાવવા લાગો. એ મામલો જોઈ લાનકેશાઅરના સઘલા વણકરો, જેઓ અતીઆર શુધી હાથે કાંતી, વણીને ગુજરાન કરતા હતા, તેઓ ગભરાએઆ, અને રીચરડને જેમ બને તેમ હેરાન કરવાનો યત્ન કીધો. તેઓ સઘલા બીચારા રીચરડના દુશમન થઈ લાગા, તેની ઊપર તરેવાર તોહોમતો મેલીઆં, તેના કારખાંનામાં કંતાએલું શુતર સઘલાઓએ ખરીદવાને બંધ કરીઉં, અને અંતે તેનાં કારખાંનાંનો નાશ કરી, તેની ઊપર એક મોટું તરકટ ઊઠાવી, નેઆએની દરબારમાં ઘસડી લઈ જઈ, તેનો પેટંટ છીનવી લીધો.

રીચરડ ઊપર આવી મોટી આફતો પડી, અને છેક લાઈલાજ થઈ ગએઓ, પણ તે છતાં તે હારી ખાઈને બેશે નહી. તેણે ફરીને ભારે કોશેશ કીધી, અને દરબીશાઅરમાં તથા નીઊલેનારક નામના ગામોમાં બે મોટાં કારખાંના ઊભાં કીધાં. એ કારખાંના પછે ધમધોકાર ચાલવા લાગાં, અને તેમાંથી રીચરડને મોટો નફો થવા લાગો. તીઆર પછે થોડેક વરસે તેનું આગલું કારખાનું, જે તેનો ભાગીઓ ચલાવતો હતો, તે પણ તેનાં મરણથી તેનાં હાથમાં આવીઉં. એ તરણે કારખાનાં ઘણી સારી રીતે ચાલવા લાગાં અને તેમાંથી પુષ્કલ નફો થવા લાગો. અંતે રીચરડ એક મોટો દોલતમંદ અને જાણીતો પુરૂષ થઈ ગએઓ, અને છેલે તેને "સર" નો માંન ભરેલો ખેતાબ મલીઓ.

એ પરમાંણે સર રીચરડ આરકરાઈટ એક ગરીબ મા બાપનો છોકરો છતાં, અને જાતનો એક હજામ હોવા છતાં, તે પોતાની જાતી ચંચલાઈ, ઊદીઓગ અને હીમતથી આગળ ચાલતાં ઈંગલંડ સરખાં મોટાં દેશનો એક ઊમરાવ થઈ ગએઓ. ગરીબ માંણસને જેઓ હલકાં ગણી ધીકારે છે, તેઓને આ બાબદ ઊપરથી કેવો ધડો મલવો જોઈએ!

માંણસ અને તેનું કદ.

પારસી, હીંદુ, મુસલમાંન, ખરીસતી વગેરે સઘલી વરણનાં ઘણાક લોકોમાં એવું માંનવામાં આવે છે કે, હાલમાં માંણસો જીવે છે તેનાં કરતાં અસલનાં વખતમાં ઘણી લાંબી મુદત શુધી એટલે પાંચશોંથી હજારે વરસ શુધી જીવતા હતા; અને તેમજ હાલમાં માણસનું જેટલું કદ છે તેનાં કરતાં તેમનાં કદ પણ ઘણાંજ મોટાં, એટલે વીશ, પચીશથી પચાશ ફુટ વેરનાં બલકે તેથી પણ વધારે હતાં. જોકે આજે ઘણા લોકો એવું માને છે ખરા, પણ તે વાતની સચાઈ ઊપર મુદલ ઈતબાર આવતો નથી; અને કુદરતનાં નીઅમે તરફ જોતાં તે બીલકુલ માની શકાતી નથી. માણસ ઘણામાં ઘણું સોની ઊપર થોડાંક વરસવેર જીવી શકે છે, તથા ઘણામાં ઘણું આઠ ફુટ શુધી ઊંચુ મલી આવે છે. એવા દાખલા ઘણાક જણાએલા છે, અને તે ઊપરથી તે માનવાને સબબ મલે છે; પણ એથીબી વધારે વરસ જીવે તથા એથી વધારે કદનાં હો

ઓ, એમ બની શકેલું માહાલ છે. એમ આપણે અટકલેજ કહીને બેશી નહી રહીશું, પણ તેની આપણી પાસ સાબેતીઓ છે. મીસર દેશનાં અસલી રેહેવાશીઓ પોતાનાં મુરદાંને જે દવા ભરી જાલવી રાખતા હતા, તેમાનાં આજે હજારો વરસનાં મુરદાં આપણા જોવામાં આવે છે, તેમનું કદ હાલનાં માણસોનાંજ જેટલું છે. એવી જાતનુ ૩૦૦૦ વરસનું સઊથી પુરાણું એક મુરદુ મીસરની મોટી પીરેમીડમાંથી મલીઊં છે, તેની લંબાઈ ૬ ફુટથી જરાકજ વધારે છે. હજારો વરસની જુની અને ભાગી ગએલી ઈમારતો જોતાં તેમાં દાખલ થવાનાં દરવાજા વગેરેની ઊંચાઈ હાલનાં જેટલા માણસોને બસ આવે એટલીજ છે. તેમજ હજારો વરસની તલવારો, તથા લડાએક પુરશોનાં બખતરો હાથ આવીઆં છે, તેઓ પણ હાલનાં માણસોને બેસતાં આવે એવાં જણાએઆં છે. તે છતાં પલીની, પલુટારખ વગેરે ગરંથ કરતાઓ નહી મનાએ એવી માણસોની લંબાઈ લખી ગએઆ છે, જેમ કે, પલુટારક લખે છે કે સારબોનીઅસે એક ઘોર ઊખેડી જેમાં ૧૦૫ ફીટ લાંબુ એક માણસનું ખોખું પડેલુ જોઈઊં, પલીની લખે છે કે કરેટી નામની જગાએ એક મોટો ધરથીકંપ થએઆથી એક માણસનાં હાડકાં નીકલીઆં હતાં, જેમાનાં એકની લંબાઈ ૮૧ ફીટની હતી, અને કરચનર નામનો ગરંથકાર લખેછે કે ચઊદમી સદીમાં સીસલી મધે તારાપાની નામની જગા આગલનાં એક ખોહોમાંથી એક માણસનું ખોખું મલી આવીઊં હતું, જેની લંબાઈ ૩૦૦ ફીટની હતી (?) અને તેનાં એક દાંતનું વજન આસરે ૪ રતલનું હતું, ને સઘલામાં, નામીચો ભુચર શાસ્ત્રી કુવીઅર કહે છે કે, તેઓ મગર, હાથી વગેરે બીજા ઘણાંક મોટી જાતનાં જાનવરો અસલ આ જમીનપર વસતાં હતાં, તેમનાં હાકડાં જોઈને તેઓ ઠગાએઆ છે. એ સઊથી નામીચો પંડીટ પણ એમજ કહે છે કે, માણસની ઊંચાઈ હાલમાં આપણા જોવામાં ઘણામાં ઘણી ઊંચી આવે છે, તેનાં કરતાંને વધારે કોઈ વખતે ન હતી.

જોકે માણસની સાધારણ ઊંચાઈ સાહાડા ચાર થી છ કે સાહાડા છ ફીટની હોએ છે, પણ જેમ કોઈ કોઈ માણસો ઘણાજ ઠીંગણાં મલી આવે છે, તેમજ કોઈ કોઈ એ કરતાં વધારે લાંબા પણ મલી આવીઆં છે. કેહે છે કે શાહાનશાહા કલાડીઅસનાં વખતમાં રોમમાં એક સખશ હતો, જેની ઊંચાઈ ૧૦ ફીટની હતી, અને તેને આરબસતાનથી લાવવામાં આવીઓ હતો. પરોસેરેસીઅસ નામનો એક ઈઊનાની ફીલસુફ હતો, તેની ઊંચાઈ ૯ ફીટની હતી. પણ એવો અસલનો વખત પડતો મેલી આ ચાલુ વખતમાં પણ એવા અસાધારણ ઊંચાઈનાં કેટલાંક માણસો જણાએલાં છે. લેનકેશાએર નામનાં પરગણામાં જોન મીડલ્ટોન નામનો એક શખસ રેહેતો હતો, તે ૯ ફીટને ૩ ઈંચ ઊંચો હતો. પારસનનો એક લોહાર ૭ ફીટને ૨ ઈંચ ઊંચો હતો, અને ફરેડરીક ધી ગરેટનો એક સુઈડીસ સીપાઈ ૮ ફીટ ને ૬ ઈંચ ઊંચો હતો. પેટરીક કોટર નામનો એક આઅરલંડનો રેહેવાશી જે ૧૭૬૧ નાં વરસમાં જનમાઓ હતો, તેની ઊંચાઈ ૮ ફીટ ને ૭ ઈંચની હતી, અને તેનાં હાથનાં પોહોંચાથી વચલાં આગલાનાં નખ શુધી હથેલીની લંબાઈ ૧૨ ઈંચની હતી; અને તેનાં પગનો જોડો ૧૭ ઈંચનો હતો. બીગશેમ નામનો ઈંગલંડનાં એક શાહાજાદાનો નોકર હતો, તે ૮ ફીટ ૪ ઈંચ ઊંચો હતો, અને ૧૮૦૮ નાં વરસમાં લનડનનાં એક ઓપેરા હાઊસમાં એક રાખશશની જગાએ ખેલ કરવા આવીઓ હતો.

એ પરમાણે જોતાં માણસની ઘણામાં ઘણી ઊંચાઈ ૯ ફીટની માલમ પડી આવે છે, જે જોતાંજ આપણે અચરતીમાં પડીઆ વગર રહીએ નહી. એથી વધારે ઊંચાઈનાં માણસ આજવેર કોઈને નજરે પડીઆં પણ નથી, અને આગલ તેવાં હતાં એવી કશી સાબેતી પણ મલતી નથી, જેથી એવી વાતો એક કથા તરીકે હોએ એમ માલમ પડે છે.

સ્ત્રી દરપણ.

ધાનપર ધાર આવી !

ઓ ! ઓ ! ઓઓઓ ! ઓ માઅરે ! ઓ ! ઓ ! ઓ કોઈ લેઓરે ! ઓઓઓ ! (પાસલું પકડીને)

શીરીનબાઈ—અરેરે ધનમાએ, વરી શું થઈઉં ? વરી કાંએ ઓ ઓ કરવા પડેઆં ?

ધનમાએ—ઓ માએ, ઓ ! ઓ ! અરે માએ, ઓ ઓઓ !

શીરીન૦—મરેરે શું થઈઉં બોલોની ? વરી શાંના ઓઓ કરોચ, શું છે ?

ધન૦—અરે માએ જોની, ઓ ! મરેરે જરા ઓ અઃ ! અ-રે માએ ચપરે મારીથી બોલાતું નહી.

શીરીન૦—મરેરે શુનાવહુ, બેસીને જોએઆ કરેચ તે કંઈ ભર ચોપરની ; મરેરે શું થઈઉં વરી, હમણાતો કેહેજે સારાં થએઆંતાં, જરા જરા ઉઠીને ફરતાંતાં ને વરી એ કાએક ઓ ઓ શાના કરવા પડેઆં ? નહીતો મરે ડાકટરને બોલાવની.

શુના૦—તમે બોલોના શીરીનબાઈ, મારો પીઓ પાકી જાએચ, ને મને ચીર લાગેચ. હું શું કરૂં, મારો જીવ કાહાડું ? જે માણસ કહેલુંજ નહી માને તેની સાથે શું કરૂં ? કેજીએચ તે કાઈ સમજતાબી નહી ને માનતાંબી નહી.

ધન૦—ઓ ! ઓ ! ઓ ! માએરે ! ઓ અઃ ! કોઈ લેઓરે ! ઓ માએ. હવે શું કરૂં.

શુના૦—કંઈ નહી, મુઆં તમે એવેજ લાગના છો તમારી પર આટલું બધું પરેચ તોબી તમે સમજતાં નથીઃ હવે જોઈએતો પરીને બુમ પારો કે ગરી જાઓ, હું શું કરૂં તેને.

ધન૦—અરે હારે, ઓ ! હું જાણુંચની, ઓ ! ઓ ! કે ઓગઓઓ ! તારા પેટમાં, ઓ ! જબરી અભીતરી ભરાએલીછે ! અ.રે ! તે તું કાંહાંથી મને જોએ ? ઓ !

શુના—જોવની, હજુ એવણના બોલતો સાભલો. કેહેવતછે કે "દોરડી બલે પણ તેનો વલ નહી જાએ," તેમ મુઆં મરેચ, પરીને બુમ પારેચ, તોબી પોતાનો તનકો છોરેચ ? એવણની પછવારે આજ તન તન મહીના થએઆ ચાકરી ખાંઉચ, તે એવણ જરાબી જોએચ ? મુઆ એવણની એવી ચાલે હણમાર થાએચ, અને ઉપરથી દુખી પણ થાએચ.

શીરીન૦—પણ હમણાતો સારાં થએઆંતાં, ફરતાતાં હરતાંતાં, ને વલી એકાએક આજે શું થઈ આઈઉં ? ને કેટલા દાહારા થએઆ કોઈ જાણતુંતું નહી ને ?

શુના૦—હું શું કરૂં માએ ? માને તેને કેઉં નહીતો કોણને કેહું ? ઉંતો બેવરા મારામા આવીને પરીચ. રાત ને દારો, શીરીનબાઈ માએ, તમે ખોદાના બંદાં હોએતો માનજો, એવણની પછવાડે એક વંતરીનો અવતાર લીધોમ, મારાં શુંનાં જેવાં બચાંને રરાવી ટવલાવી પેહેલું એવણનું કરવા જાઉંચ, ને તોબી એવણના બોલતો તમે હમણા સાંભલીઆ, અને વરી તેણાના પેરમાં આવશે તારે જુદું બોલશે કે—મારાં માએની કોઈ ચાકરી નથી કરતું ! હવે ચાકરીની કરનારી શું જીવ આપે ? જે માણસ વારીઉંજ વરે નહી તેને પછી કેમ કરીએ ? એવણતો જેમ ઘરડાં થએઆંચ તેમ ઘેલા થતાં જાએચ. તારે હું શું કરૂં કંઈ મારો જીવબીવ કાહારૂં ? બલા લેં, તેમ થતું હોએતો તેમબી કરૂંઃ કરૂં શું હવે ?

ધન૦—ઓ ! ઓ ઓ ઓ ! ઓ ! તારાં મહીરાં મરે રે ! ઉઠ અહીંથી. ઓ ! તું મરે ચાકરીની કરતી, તું ચાકરી કરતી હોએ, ઓ ! તો જોઈએ શુંઃ ઓ ઓ ! તુંજ કહેઓ ચારની હોએતો દુખ શાંનુંછે ! ઓ બાપરે ! કોઈ મારૂં પાંસરૂં ચાંપોરે ! મરેરે મહીરાં મુઈ, ઓ ઓ ઓ ! જરા કોલનવાટરતો ભર.

શુના૦—જુવોની, જુવોની એવણની જીભ હજું. મુઆંને શું લરવાનો બરોછે ! કંઈ નહીં, કઈ નહી તમારે ગમે તે બોલોઃ તમેતો હવે છેક ઘેલાં થઈ ગીઆંચ, હું જાણુંચઃ તમે ગમે તેટલી ગાર દેઓ કે બેર દેઓ, હું કંઈ તેની પરવા કરતી નથી, કેમકે હુંતો તમુને મારાં માએ જેવાં ગણુંચ, ને તમારૂં કરૂંચ, પછી તમારે ગમે તે બોલીઆ કરો; પણ આજે તમુને કંઈ ભરવાનીબી નહીં, ને ચોપરવાનીબી નહીંઃ જોઈએતો મરી જાઓ ! મારો છોકરો રરીને અરધો થાએચ.

ધન૦—ઓ તું મરે રે બોલતી. ઓહઃ !

શીરીન૦—લાવો ધનમાએ હું કોલનવાટર ભરૂં, મને કેહો કહી જગાએ. તેનોબી છોકરો રરીને ગોધીઆરૂં કરેચ તે તેબી શું કરે ? ને વરી ઉપરથી બોલ એવા બોલોચ કે, કોઈ આગર ઉભું રેહેતું હોએ તેબી ઉભું નહી રેહે.

ધન૦—ઓ માએ તારૂં પેટ તાહારૂ રેહે જરા ભરરે, ભર રે મરી જાઉં, ઓ ઓ ઓ અઃ ! જરા અહીં પાંસલીપર ભર મરી જાઉંઉંઉં.

શીરીન૦—ચાલો, હાથ ખીસારો, મને ભરવા દેઓ. એ હમણા નરમ પરી જશે.

ધન૦—ભર રે મરી જાઉં, ભર પેટ તાહારી, ઓ અઃ ! માએ જરા આસતે, માએ જરા આસતે ઓ એ એઃ ! ઓ ઓ ઓ. જરા અલગે હાથે ચોરનો મરી જાઉં, જરા અલગે હાથે.

શીરીન—કંઈ નહીં, કંઈ નહીં, ધનમાએ તમે હાથ ખીસારો હું અલગે હાથેજ ભરૂંચ. પણ મને કેહોની, વરી એ એકાએક શાને થઈ આઈઉ ?

ધન૦—અરે માંએ કંઈ નહીરે કંઈ નહીં, ઓ હ ! તારી કુંવરબાઈને તાંહાં આજે આદરની ગેઈ તે, ઓ ઓ ! તેને તાંહાંથી સધરાણાનું ભાણું આઈઉં તેમાંનાં જરા ધાન પર ધાર આવી રે માએ, જરા ધાનપર ધાર આવી, ઓ ! ઓ ! ઓ ઓ ઓ ! જરા ધાનપર ધાર આવીઃ જરા ધાનને દહીં કરીને ખાધું. ઓ ઓ ! મારૂં ઘણા દાહારાનું મોનું મોરાઈ ગેલું હતું, તે ઉઠીને બે બુક ખાધુંઃ તો મહીરા મુઈ, ઓ ઓ ! એ દુકતીએ ઉપરથી એવો અવાર કુટો કીધો કે, અંતે મને તે જરીઉંજ નહીં; ઓ ઓએ ! જરીઉંજ નહીં રે માએ ! એ ચોટલા બરીએ જે કહીઉં તેજ થઈઉં. એમ ભર મરી જાઉં, ભર માએ, હવે મને જરા જરા કરાર થાએચઃ ભર રે તારૂં પેટ તાહારૂં રેહે.

શીરીન૦—મરે રે મુઆં ધન માએ, તમે કંઈ ચરીગીઆંતાં, તમુને આવો સરદીનો મોકો થએલો, ને ઉપરથી ધાન ને દહીં ખાધું. તમુને ડાકટરે શું કહીઉંચ, કે પીલાંનો સેરવો ને પાઉં અથવા રોટલી સીવાએ બીજું કંઈ ના ખાતાં, તારે તમે ધાન ને દહીં ખાધું ! ને વરી તમારી વહુએ તમુને તે ખાવા નાં કહીઉં તારે તમે તેને બીચારીને આવી ગાર દેઓચ ? તમેં સાંભલીઉંતું નહીં, ડાકટર તમુનેબી અને તેનેબી કેટલું કહી ગએઓતો ?

ધન૦—ડાકટર મરે રે, ઓ ઓ ! ડાકટરોએ મુઆ એમ્મેજ એ વધારીઉંતો. તે મરે રે, મારા ગનબતુરાજને જો લાવેઓ હોતેતો કીમ્મેદારની મને સારી કરી ગીઓ હોતે. એ મુઆઓ એમ નહી કેહેતો કેમ કેહે ? ઓ ! એતો મુઆ કાલ ઉઠીને કેહેશે કંઈજ નાં ખાઓ, તો તેમ કંઈ ક રાએ માંએ ? એતો મુઆ એમજ કેહે.

સીરીન૦—મરેરે ધનમાએ, તમારી જીભ ચાલેચ કે બલા ! બીચારા ડાકટરને શું કરવા ગાર દેઓચ ? તે બીચારાએ તમારૂં શું નરથું કીધું ! તેણેતો તમુને કેટલો ફેર પારેઓ, નહીતો આખી આખી રાત બુમ પારતાંતાં તે જાણુતાં નહીં ? પણ તમેતો, આએ પરમાણે, કોઈનાં કહેઆ સર ચાલતાંજ નહીં દેખું તે પછી સારૂં તે કેમ થાએ, અને તેમાં ડાકટર તે શું કરે; કોઈ દુશમેનનો જીવ આપે ?

ધન૦—હા માએ હા; મનેતો ખાટું ખાધા વગર નહીં ચાલેજો મારોતો જીવ જાએ તોબી ખાટાં વગર ગરે બુક નહીં ઉતરે. જોની માએ, જારે મને તાપ આવેકેની, તારે માંએ મરૂં મારો રશતમજી કેહેકે, માએ, ડાકટરને તાંહાં જાઓ. વરી આએ દુકતી કેહે કે, ચાલો સાસુ, મારી સાથે ડાકટરને તાંહાં આવો; ઓ ઓ ! પણ જો તેમ કીધું, તો પુરી મરવા પરૂં. સુગી સુગી આમલી નાખીને ખાટું ખાટું માછલીનું દોહોરૂં ને ધાન અથવા ખીમરી ખાંઉ, એટલે બે દાહારામાં સાહાજી થઈ જાઉં. ને મુઓ ડાકટરતો કેહે કે કાંજી વગર ઓઅ ! બીજું કંઈજ ખાતાનાં, કલેજુ મુઆનું: બે દાહારામાંતો પોરા જેવી થઈ જાઉં.

શીરીન૦—તે તાહારેજ પછી એમ મરોચબીતો, મુઆં, તે પછી એમ વેઠવું પરેચ તે આ જોઓચ કેની ? એ બધી મોહોકાંન તેની. શું જેવું ખાઓ તેવુંજ તે લાગેકે ? તે ધીમે ધીમે પચી પચીને પછી એકદમ નીકરે. વલી આએ એકજ દાહારામાં જણાઈઉં કેની ? તમે કેવાં સાહાજાં થએલા જરા મોનું વસ નહી રાખવાથી આ પાછાં પરેઆં. એ જોવાચકેની ?

ધન૦—હા માએ, હા; તે ખરી વાત; તેતો હુંબી જાણુંચ, પણ કરૂં કેમ ? મારીથીતો ખાટાં વગર એક પલ નહીં રેહેવાએ.

શીરાન૦—મરો તારે આ એમ પડીને બુમ મારેઆ કરો. વારૂં ચાલો, હવે જરા મસકા નરમ પડેઆચ, તેટલે બંડુસ હોરીને દાબીને સુઈ જાઓ; હવે એ નરમ પડી જશે. ને સવારે ડાકટર આવે તેને કેહેજો.

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૩૦.

પીઆરાં બેન,

છેલાં પતરમાં, મેં તમોને જણાવીઊ હતું કે, હજુનો હું મીસરમાંજ છું, અને હવે પછે કીઆં જ દેશ તે લખી શકતો નથી, કેમકે તે વીશે હજુ કશો ઠરાવ કરીઓ નથી. પણ બેન, હવેતો અહીથી, આફરીકામાં, આગલ જવાનુ માંડી વાલીઊ છે, કેમકે હાલમાં અહીં મને એક સારાં માણસ સાથ મીતરાઈ થઇ છે, અને તે લગભગ આખા આફરીકા ખંડમાં ફરી વલેલો છે, તે કહે છે કે, હવે, એ ખંડના બીજા ભાગમાં કાંઇ ઝાઝુ જોવા જેવું નથી, અને વલી તેવી જગાઓમાં ફરતાં, તીઆંના લોક ઘણા જંગલી અને ઝનુંની હોવાથી જીવનુ મોટું જોખમ ખેંચવું પડે છે. તેટલા માટે હવે એ ઊજડ દેશ છોડી બીજી ગમ જવાની ગોઠવણ કરી છે. પણ તેની આગમચ ઊપલો મારો મીતર જે જે, આફરીકાના ભાગ જોઇ આવેલો છે, તેની તેણે સેહજ, મારી આગલ વાત કરી છે, તેનો ટુક સાર તમોને લખી જણાંઊ છું.

તમે જાણતાં તો હશો કે, આફરીકા ખંડની અંદર એક મોટું જબરૂં રેતીનું રણ છે. જે સેંકડો ગાઊ લાંબુ તથા પોહોલું છે. એ રણનો એવો બોહોલો વીસતાર હોવાથી, અને તે સઘલું ઊજડ અને રેતીથી ભરેલું હોવાથી તે એક મોટો રેતીનો સાગર ગણાએ છે. એ રણમાં રેતી સીવાએ બીજું કશું નથી, અને તેમાં તાપ એટલોતો પડે છે કે, માણસ અથવા જાનવરોથી ખમાતો નથી. તોપણ બેન, તમે જાણો છો કે માણસ જાત કોણથી ડરી બેઠું છે કે, એ રણથી બીહીને બેસે; તેથી એ રણમાં પણ કથે કથે માણસો વસે છે, અને તેમાં માણસો મુસાફરી કરી આએ પારથી પેલે પાર જાએ છે. એ રેતીના સાગરમાં મુસાફરી કરવાને ઈશવરે એક જાતનાં જીવતાં વાંહાણ (!) કરી આપેલાં છે, તે ઊપર બેસી માંણસો તેમાંથી આવજાવ કરે છે. તે જીવતાં વાંહાણ તે ઊઠ છેઃ ઊઠની ઊપર તીઆંનાં આરબો બેસી ટોલબંધ એકઠા થઈ તેમાં મુસાફરી કરે છે. એ દેશમાં ઊ

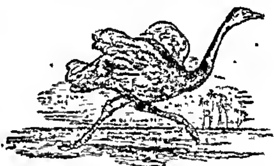

ઠને એજ કારણને મારે ઈશવરે પેદા કરીઆં હોએ એમ લાગે છે, કેમકે તેવાં રણમાં મુસાફરી કરતાં ઘણાક દાહાડા શુધી અન કે પાંણી મલતું નથી, અને વખતે મુસાફરી કરનારા માંણસો પણ પાંણીની તાનથી મરણ પણ પાંમે છે, તે સઘલા સંકટથી મોકલું રેહે એવું તેને કરીઊં છે, એટલે તે ઘણાકં દાહાડા શુધી ભુખું તરશું રહી શકે છે, અને વલી તેવી હલતમાં પોતાનો મારગ કાપતું જાએ છે. એ રણમાં મુસાફરી કરનારાઓ ઊપર કોઈ કોઈવાર મોટાં સંકટો આવી પડે છે, જેથી ઘણાકો મરણ પાંમે છે. તીઆં તાપ અતી શર પડે છે, તેથી મુસાફરોનાં તરસે ગલાં શુકાએ છે; અને તેવામાં જો વચે પાંણી ખુટી ગઈઊં તો તેમનાં પરાંણની ઘાત પણ થાએ છે. એવી રીતે તરસથી પીડા પામતાં મુસાફરો તે રણમાં ઘણીવાર ઠગાએ પણ છે. તે એકે તીઆંની રેતી ઊપર સુરજનો પરકાશ પડવાથી વખતે દુરથી રેતીનો કેટલોક ભાગ એવો ચલકતો જણાએ છે કે તે જાણે પાંણીની નદી હોએ એવું લાગે છે. તે જોઈ તે બાપડો નાચાર થએલો મુસાફર તે તરફ દોડે છે, પણ જઈને જોતાંતો તે માતરે રેતી નજર પડે છે. એને મરગજલ કરી કહે છે. એ સીવાએ બીજી આફત એ પડે છે કે, કોઈ કોઈવાર તે રણમાં પવનનું તોફાંન ઊઠી આવે છે, જેની સાથે એટલીતો રેતી ઊડે છે કે ખરે બપોરે મધ રાતનાં સરખુ અંધારૂં થઈ જાએ છે, અને તેમાં બાપડા મુસાફરો ડટાઈ મરણ પાંમેછે.

એ રણ છેકજ ઊજડ નથી, પણ તેમાં કેથે કેથે પાંણીનાં ઝરા હોએ છે, જેની આસપાસ ઝાડ વગેરેની લીલોતરી થઈ રેહેલી હોએ છે; અને તેમાં માણસો, થોડાંક ઢોરની સાથે વસે છે. એવી દરેક જગા દુરથી બેટના સરખી લાગે છે, કેમકે જેમ એક ખરા બેટની પાસે ચોમેર પાણીજ પાણી હોએ, તેમ તેમની પાસે ચોમેર રેતીજ રેતી છે. તેથી તેને રણના બેટ કરીનેજ કહે છે. એ બેટમાં વસનારા લોક સીધીની જાતના આરબ છે, અને મહમદી ધરમ પાલેછે. તેઓ ઘણા જંગલી અને ઝનુની છે તેથી તેઓ હરેક પારકા મુસાફરને જોઇ બનતાં શુધી તેને લુટી લઈ મારી નાખવાની કોશેશ કરે છે. મારો મીતર, જેણે એ વાત મારી આગલ કરી છે, તે પણ એકવાર, એ રણમાં મુસાફરી કરતાં, એવા બેટમાનાં જંગલી માણસોના હાથમાં સપડાઈ ગએઓ હતો, તે

વામાં જો તરત મદદ મલી આવી ન હોતેતો તેને બેશક મારી નાખીઓ હતે. તેની એ વાત એવીતો ભઅંકર છે કે, તેનો વીચાર તમારાં મનમાં આવે તેને મારે તેનું એક ચીતર પાડી તમારી ઊપર મોકલુંછું. એવા બેટમાં શીમુરગ ઘણાં નજર આવેછે, અને તેમને તીઆંનાં લોકોએ એવાતો પાલેલા હોએ છે કે તેઓ તેમનાથી જરાએ બીહીતા નથી. એ શીમુરગ

પકશીઓની જાતમાં સઊથી મોહું જનાવર છે, અને તેઓ આફરીકામાંથીજ મલે છે. કેથે કેથે એશીઆ ખંડમાંથી પણ મલે છે, પણ તીઆંના જેટલા નહી. એ પકશીઓનું કદ ઘણું મોહું હોવાથી તેમનાંથી હવામાં ઊંચે ઊડી શકાતું નથી, પણ તેઓ એટલીતો ઝડપથી દોડી શકે છે કે, જેની બરોબરી ઘોડો પણ કરી નહી શકે. તે સાથે તે બેટોમાં એક જાતનાં હરણો પણ ઘણા વસે છે, જેમનો તીઆં વસનારા સીંહ વગેરેનાં જનાવરો શીકાર કરેછે.

એ મારો મીતર, આફરીકાની દકશીણ બાજુએ, જેને કેપ કરી કેહે છે, તીઆં પણ તે ફરી આવેલો છે. તે કહેછે કે, તીઆં અસલ સીધીઓ તથા હાટેનટાટ જાતના લોકો વસતા હતા, પણ કીનારે કીનારે જગાઓ ઊપર, પરથમ ડચ લોકોએ પગ પેસારો ક

રી તેમને અંદર હાંકી કાહાડીઆ, અને તે જંગાના ધણી તેઓ થએઆ. પાછલથી તે જગા અંગરેજોનાં હાથમાં આવી, અને તેઓએ તીઆં સારી વસતી તસુધારો કરેઓ. તેને આજે કેપકોલોની કરી કહેછે. એ કેપકોલોનીની ઊતરે હજુ હાટંનટાટ જાતનાં લોકો વસે છે, જેઓ ઘણાજ ઘાતકી તથા ખાધરાછે. એ ભાગમાં હરણો એટલાંતો વસેછે કે વખતે દશ હજાર ઊપરનાં એકઠાં ટોળાં જંગલમાં ચરતાં માલમ પડેછે. તેમનો, તે જંગલમાં વસનારા જબરા શીંહો શીકાર કરીને ખાએ છે. કોઈવારતો તે પાદશાહી જનાવર ટોલાં ઊપર એકદમ હુમલો કરે છે, અને કોઇ વારતો એક જગાએ ઊભો રહી, મોહું નીચું કરી એક જોરથી બરાડ મારે છે, જે સાંભલતાં તે હરણનું ટોલું વીખરાઈ જઇ ચોમેર દોડી જાએછે, તેમાંથી જે નાહાસતું તે સીંહની જગા આગલે જઈ લાગું તે તેનાં પંજામાં ફસી જાએ છે. આફરીકાના એ ભાગપર પશચીમ તરફ પુશકલ હાથીઓ થાએ છે, અને તેમનાં પણ જબરાં ટોલાં ભટકટાં નજર પડે છે. તે હાથી

કદમાં ઘણા મોટા નથી, પણ તેમનાં દાંત ઘણા લાંબા હોએ છે. તે દાંત, તીઆંનાં સીધીઓ, ઈઊરોપીઅન વેપારીઓને, ધાતુ, દારૂ, કપડાં વગેરે વસતુઓને બદલે ઓપે છે. વાહાલાં બેન, એ સીવાએ તેણે મારી આગલ બીજી ઘણી વાત કીધી છે, પણ તે જરા પીજન સરખા મને લાગવાથી તે વાંચવાની તમોને તસદી આપવાંને ઝાઝી જરૂર જોતો નથી, માટે હાલતો એજઅરજ.

હું છું તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

કીમતી પથરાઓ.

ભાગ ૪ થો.

શેફાએર, શનીશ્ચર, અથવા નીલમ.

એમેરલડ, પાનું, જમરૂદ અથવા લીલમ.

શનીશચર માણેકને એટલુંતો મલતું આવે છે, કે ધાતુની પરીકશા કરનારાઓ એ બેહુ રતનોને એકજ વરગમાં મુકે છે, અને એઓમાં ફરક માતર એટલો જછે કે શનીશચર માણેકના કરતાં વધારે શકત છે—એક ખરાં શનીસચરનો રંગ ખોલો આશમાની હોએ છે પણ ઘણાખરાંની અંદર ઊપલાજ રંગની ઊંડી છાંટ હોવાથી તેઓની ખુબસુરતી અને કીમતમાં મોટો ફરક પડે છે. શન ૧૮૫૧ ના સંગરહસથાનમાં એ જવાહેરનો મોટો જથો મુકવામાં આવીઓ હતો જેઓમાંના એકમાં એવી ખુબી હતી કે શવારના બલુ અને રાતના એમેથીશટ ઈઆને મરટીજના જેવું તે દેખાતું હતું.

આ રતન ઘણું પારદરશક ન હોવાથી તેને હમેશાં ખોલું રાખી તેની આશપાશ મોતીના જીના દાંના જડવામાં આવે છે. એ જવાહેર માણેકના કરતાં ઊતરતી કીમતનું છે. એક સારા શનીશચરનાં લંડન તથા પારીશના બજારમાં એક કેરટે ૧૫ થીતે ૨૦ રૂપીઆ ઊપજેછે પણ બીજા જવાહેરોની માફક જેમ કદ અને રંગમાં ફેર પડતો જાએ છે તેમ તેની કીમતમાં પણ અજાએબ જેવો ફંરક પડે છે—જેમકે ફરાંનશ મધે એક વેલાએ ૬ કેરેટના એક શનીશચરની કીમત ૧૭૪૦ ફરેંકની ઊપજી હતી તેમજ ૬⅞ કેરટનાની કીમત ૧૫૦૦ ફરેંક આવી હતી. મોટામાં મોટું શનીશચર હાલ આવાના રાજા પાસે છે જે વજનમાં ૯૨૧ કેરટછે, પણ ખાધ અને ઓબથી તે કાંઈ ખાલી નથી.

શનીશચર વીશે જેવો આપણા લોકોમાં વેહેમછે તેવોજ આગલ ઈઊરોપીઆંનોમાં હતો. એવું કેહ છે કે જો તેને કોઈ છાકટો અથવા બદ નજરનો આદમી પેહડતો હનો તો તે પોતાનું પાણી તથા ખુબસુરતી તદન છોડી દેતું હતું. જે કોઈ શખસ તેને પેહડતો હતો તેની નજર પાખ રેહતી હતી અને ચાંમડીનો રોગ તેને કદાચજ થાતો હતો—કપાલ ઊપર મુકીઆ અથવા પેહડીઆથી હરશ અને એવાજ બીજા રોગો જેમાંથી

લોહી વેહતું હોએ તેને તે બંધ પાડતું હતું—અને તેની શામને વારેઘડીએ જોએઆથી આંખનું નેજં વધતું હતું અને એની ભુકી આંખમે આંજી હોએતો ધુલ અથવા હરકાંઈ જંતુ જાનવર આંખ મધ્યે ગએઊં હોએ તેને તે કાહાડી નાખતું હતું અને શહીએડ અથવા એવાજ બીજા રોગોથી આંખ ખરાબ થઇ હોએનો તે સારૂં કરવાને આએ જવાહેર શકતી ધરાવતું અને એનો ભુકો જો દુધમાં પીધો હોએતો તાવ, જેહર, મરકી અને હીશતરીઆ જેવા દુખોને તે દૂરે કરતું હતું—જેહરી જનાવરોને મારી નાખવાને એ અશલના વખતમાં ઘણુંજ કામ લાગતું હતું. કેહછેકે એક જેહરી કરારીઆને શીશીની અંદર મુકી તેની અંદર એક શનીશચર નાખીઊં હોએતો તે કરારીઓ તરત મરણ પામે છે. ઈઊરોપખંડના ધરમગુરૂઓ આ જવાહેરને હમેશાં પોતા પાશે રાખતા હતા કાંએજે તેઓ હેવું ધારતા હતા કે તે પેહડીઆથી સારા અને પાક વીચારો ઊતપન થાતા, ટુકામાં એ જવાહેરને દરેક જાતના દુખ અને આફતમાં અકશીર ધારવામાં આવતું હતું.

એમેરલડ, પાનું, જમરૂદ, અથવા લીલમ.

કીમતી પથરાઓમાં લીલાં પાનાના જેવાં ખુબસુરત જવાહેરો થોડાંજ હશે. માણેક પોતાના લોહી જેવા રાતા રંગથી આપણી આંખને દીપાવી નાખેછે. શનીશચર પોતાના રંગથી આપણું દીલ ખુશ કરેછે અને પાનું પોતાના શોભાએમાન લીલા રંગથી પોતા તરફ જોનારની આંખને ઠંડક આપેછે. જેવારથી એ શોધી કાહડવામાં આવીઊં છે તેવારથી આજ શુધી દરેક કોમ વાલાં એની તરફ પીઆર ભરેલી નજરથી જોતા આવીઆછે. અસલના લોકો એના રંગ ઊપર એટલાનો ફીદા હતા કે એ ઝવાહેરને ખરીદ કરતી વખતે તે પાર અથવા અપારદરશક છેકે નહી તે ઊપર થોડુંજ ધીઆન આપવામાં આવતું હતું.

ધાતુના પરીકશકો પાનાને તદન જુદાજ વરગોમાં મુકેછે તેજ અને કઠણાઈમાં આગલ કહેલા બે રતનોથી તે ઊતરતુંછે અને કાચને વધારે મલતું આવેછે, આટલી બધી ખાંમીઓ છતાં એ શરવે એબો એના રંગથી ઘંકાઈ જાએછે—પાનામાં એક ઘણીજ અજાએબ જેવી ખાશીઅતછે, કે આજ શુધી તે ખાણવનાનું કોઈપ્રણ ઠેકાણેથી મલી આવીઊં નથી તેમજ મારાં અને ઊંસાં પાંણીના પાનાઓ મલવાં મુશકેલ પડેછે

(લખાઇ આવેલુ)

—•—

ઉતર ધરૂવે.

(આપણ ગએઆ આંકને પાને ૧૬ મેથી)

એ તકનો લાભ લઇને કેપટન પારીએ વાંહાણનાં સઘલા સંઢ ચહડાવીઆ, અને પવન પડેલો હતો તોપણ આગલ ચાલીઓ. ચાલતાં વચે કેટલાંક. ઊજડ ટાપુઓ મલતાં ગએઆં તેમનાં તે નામ આપતો ગએઓ. એમ કરતાં અરધો સપટેમબર પુરો થએઓ કે વાંહાણની આસપાસ પાંણી ઊપર બરફ બંધાવા લાગો, જે જોઈ કેપટન પારીએ વીચાર કીધો કે, હવે શીઆલો બેસંવાનો વખત આવીઓ છે, તેથી એ આઈસ બંધાવા માંડે છે; માટે જેમ બને તેમ અહીંથી પાછું ફરી પાછલ મેલી આવેલા એક ટાપુનો કીનારો પકડવો જોઇએ. એ વીચારથી તે તરત પાછો ફરીઓ અને પસચીમ તરફનો રસતો લીધો. પણ થોડુંક ચાલીઆ પછે તેનું વાંહાંણ બરંફથી ઘેરાવા લાગું, અને છેલે અટકી ગઈઊં. પણ તે આડા પડેલાં બરફનો વીસતાર થોડોજ જોઈ તે ઊપરનાં માંણસો તેને કાપી માંહેથી વાંહાંણનો રસતો કરવા લાગા. કાપીને મોટા કકડા છુટા પાડતા, અને તેમને પાંણીપર આંચકો મારી ઢકેલી મેલતા. કેટલાકપરતો તેઓએ બોરોનાં સઢ બાંધીઆ કે તેનાં જોરથી તેઓ પાંણીમાં આગલ ચાલી જાએ, અને વાંહાંણને આગલ જવાનો રસતો મલે એવી મેહેનત કરતા આગલ ચાલતા તા૦ ૨૬ મીને દીને છેક ઊપાએ વગરનાં થઈ ગએઆ, કેમકે વાંહાંણની આસપાસ પુસકલ બરફ જમવા લાગો, અને તેને કાપી કાહાડવો ઘણો મુશકેલ પડીઓ. અંતે વાંહાંણની આસપાસ જીઆંવેર નજર પોંહોંચે તીઆંવેર આઈસ બંધાઈ ગઈઊં, અને તે તીઆંજ ઘમ થઈને પડી રહીઊં. એ જગના તરફ વરસનાં છ મહીનાં શુધી સુરજ દેખાએઆ કરે છે, અને છ મહીનાં મુદલ દેખાતોજ નથી, તેથી તીઆં છ મહીનાંનો દાહાડો અને છ મહીનાની રાત કેહેવાએ છે. છ મહીનાની રાત હોએ છે ખરી પણ તેટલો સઘલો વખત તેદનં અંધારૂં થતું નથી. જેમ

લોહી વેહતું હોએ તેને તે બંધ પાડતું હતું—અને તે
ની શામને વારેઘડીએ જોએઆથી આંખનું તેજ વધ
તું હતું અને એની ભુકી આંખમે આંજી હોએતો ધુલ
અથવા હરકાંઈ જંતુ જાનવર આંખ મધે ગએલાં હો
એ તેને તે કાહાડી નાખતું હતું અને શહીએડ અથવા
એવાજ બીજા રોગોથી આંખ ખરાબ થઈ હોએતો તે
સારૂં કરવાને આએ જવાહેર શકતી ધરાવતું અને એ
નો ભુકો જો દુધમાં પીધો હોએતો તાવ, ચોલવા વગે
અને હીશતરીઆ જેવા દુખોને તે થાએ છે, કેમકે એ
હેરી જનાવરોને મારી. કરવા, દેવાને કશી આનાકાની
માં ઘણુંજ કામ લ. જોકે તીઆં મોટા છોકરાઓ
આને શેર પરણતા નજર આવે છે, તોપણ ગમે એ
ર નાખી હોએ, મોઢાંપર કદાચ મુછ પણ હોએ, તોપ
છે. ઈઓ એવી કીરીઆતો શું પણ કપાલપર મોટો
શાં પીતહાડી, ગલામાં ફુલનો હાર પેહેરી, કાનમાં કલ
હતા કે લ્સી, હાથમાં નાલીએર ધરી અને પીઠપર ફુ
પન થમેલ પેહેરી ઘોડાપર બેસીને ફરવાને જરા તેઓ
અને ચ ખાતા નથી: તેમજ તેમને કોઈ તીઆં હસતું
ી, કેમકે તેમનામાં એવો ચાલજ પડેલો
એમે

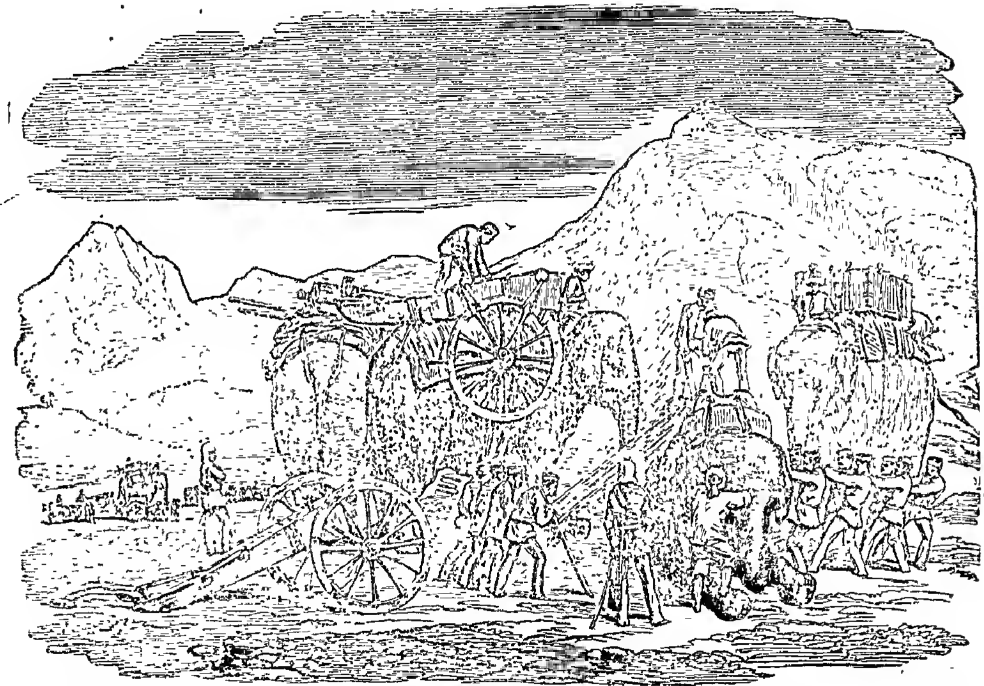
ત્રે ચાર દાહાડા શુધી બારણા આગલ જે કપ
સુરત જ ડવ કીધેલો હોએ છે, તીઆં એક મોટો માચ
વા રાતા તીઆં ઢોલીઓને બેસાડે છે. એ ઢોલ અ
શનીશ્ચરે ઢોલ કે ટકોરખાનાનાં સરખાં નથી હોતાં,
અને પાનું જ રીતે તે વાગે છે. એવાં ઢોલ મુંબઈમાં
૨૫ જોના પણ તે કોઈજવાર જોવામાં આવે છે, અને તે
કાહડવામ ીઓતો મુદલ કામે લગાડતાજ નથી. તેમનાં
વાલા ચાહીંના ટકોરખાનાનાં ઢોલનાં જેવાજ ઘાટનાં
વીઆછે, પણ કદમાં નાનાં હોએ છે, અને તેની સાથે
શીદ હઈ વજાડવામાં આવે છે. એ ઢોલને દુરથી કે પા
૨ અથ રાતનાં સાંભલીઆં હોએતો તેનો અવાજ ઘણોજ
આન મામણો લાગે છે. ઢોલીઓ જીઆરે શુરપર
ે છે, તીઆરે ઘણી સારી રમુજ આપે છે; સર
ઈની અંદર ઘણાં સુંદર ગીતો ગાએ છે, અને તે
માં સાથે પાવા વજાડેછે; વલી (ઢોલ) વજાડનારાઓ
નોરેડથી પણ ગાએ છે અને વજાડતાં વજાડતાં હાથમા
આં દાંડીઆ તરેવાર રીતે ફેરવે છે તેથી ઘણી ગમત
થઈ રેહે છે. રાતને વખતે સઘલા મરદો જમી ર
બેસે છે, તીઆરે તીઆં ઢો
નું કોઈપ્રણ ઠેકાણેથી એ વેલાએ સઘલી સ્ત્રીઓ પણ
રાં અને ભીસાં પ્રાં મને અને મલાહાજાથી બેસે છે, જે
લી ભરેલુંછે. ઢોલીઓ નાચતી વેલાએ
ઢોલ ઓલવી એક ચોકસ રીતે વજાડે છે, અ
ગેલ ફરે છે વખતેતો એવી ગેલ ચકરી ખાએ
છે કે, તે જોઈ આપણને અચરતી લાગે છે. એ વે
લાએ તીઆં બેઠેલા પુરૂશો તેમને બબેઆની આપી
પોતાનાં મીતરો સગાં વગેરેની "દોલતજાદા" બોલાવે
છે. એ રમત તીઆંના લોકોને ઘણી પસંદ પડે છે,
પણ તે કશી રીતે પસંદ કરવાજોગ નથી. ઢોલીઓ
જે વજાડે છે, તથા ગેલ ફરે છે તે કશી રીતે જોવા
લાએક નથી પણ ઓર કંટાલા ભરેલું છે. તેનાં ક
રતાં તેઓ બેસીને ઘણું સારૂં વજાડી શકે છે. ઢોલી
ઓ વીશે એટલું બધું કેહતાં તેમને માટે એક ઘણી
અગતની વાત કેહેવાની બાકી રહી છે, જે સાંભલતાંજ
વાંચનારી બાઈઓને લગાર અચરતી ઊતપન થશે,
અને સાથે જરા હસવું પણ આવશે. એ ઢોલનાં વ
જાડનારા ગામ માંહેલા હજામો હોએ છે! જીઆરે
લગન હોએ તીઆરે તેઓ ઢોલ લઈ વજાડવા જાએ
છે, અને નહી તીઆરે તોબરા લઈ લોકોનાં માથાં
બોરે છે! લગનમાં વજાડવા આવે છે તીઆરે પણ
પોતાની સાથે અસતોરા વગેરે સામન લેતા આવે છે,
અને લગનમાં આવેલા પુરૂષોનાં માથાં બોરે છે! જે
વેલાએ તેઓ અસતોરો લઈ માથું બોરવા આવે છે
તે વેલાએ તેમને કોઈ અડકતું નથી, પણ જેવો તે અ
સતરો મેલી ઢોલ લીધું કે તે તરત ચોખો થઈ જાએ
છે! ને પછે તેને અડકવાને કોઈ છીટ કરતું નથી. એ
ઘણુજ હસવા સરીખુંછે. જરાવારમાં તે અડકાએલો
અને જરાવારમાં ચોખો કેમ બની જાએ છે, ને સમ
જ પડતી નથી. એજ પરમાંણે નોશારી વગેરે મો
ટા કસબાઓમાં પણ છે.

વરણીને દાહાડેથી તે લગનનાં દાહાડા શુધી પર
ણતાં છોકરા તથા છોકરીની માએઓ, બેનો વગેરે ઘણી
ક બાઈઓ ઘણાક ભોશાલાં તથા કપડાં પેહેરે છે એ મો
શાલાં તથા કપડાં પેહેરતી વખતે તીઆંની સ્ત્રીઓ પોતા
ના કપાલ ઊપર કુંકાની એવાતો મોટી પીઅર કાહાડે
છે કે, એક કાનથી તે બીજા કાન શુધી લાંબી, અને આં
ખના ભવાંથી તે માથાના બાલ શુધી પોહોલી હોએછે!

ટુકામાં કહીએતો આખું કપાલ કુંકાએ લપેટી મેલે છે, અને તેની ઊપર મુઠીએક ચોખા ચોહાડેછે ! એથી મોડાંનો દેખાવ ઘણોજ બગડી જાએછે, અને તે જોઈ આપણને ઘણું હસવું આવેછે. એ ચાલ ઘણીજ નઠારી તેમજ હસવા સરીખીછે, તેથી તે બાઈઓને તે જલદીથી છોડી દેવાની હમો ભલામણ કરીએ છઈએ. ઘણીક બાઈઓના મોડાં ઘણા ખુબસુરત હોએછે, તેમાં નવાં કપડાંથી જે વધારો થવો જોઈએ તેને બદલે એવી ઘેલી રીતથી તેમાં ઓર ઘટાડો થઈ બેડોલ દેખાએ છે. મોસાલાં પેહરી સઘલી બાનુઓ ગીત ગાતી અને આગલ ઢોલ વજડાવતીઓ થોડેકવેર ફરી આવેછે. એ વેલાએ થોડું થોડું ચાલી ઢોલીઓ તેમને અટકાવી ઊભા રહેછે, અને મોસાલાં વાલી બાઈઓ પાસેથી પઈસા કહડાવેછે. એ વેલાએ તે ઢોલીઓ તરેવાર હસવા સરખા ચાલા કરેછે અને ઓછામાં ઓછો અરધો રૂપીઓ પણ લેછે.

લગનને દાહાડે સહવારથી મોટી ધાંમધુંમ થઈ રહેછે, અને આખો દાહાડો સઘલી તઈઆરી કરવામાં સ્ત્રીઓ તથા પુરૂષો ગુંતાએછે. સાંજનો વખત થવા આવીઓ કે ધારા પરમાણે છોકરાં પરણાવવા બેસાડેછે. એ વેલાએ પરણતી છોકરીને તેઓ એક જાતની ઘણીજ કઢંગી વસતુ મોડાંપર પેહરાવેછે, તેને બાસકી કહેછે. એ બાસકી આસરે એક ફુટ લાંબી અને તરણ ઈંચ જાડી હોએ છે. તે કોઈ જાતના હલકા ચેપાની બનાવેલી હોએછે, અને તેની ઊપર સુનેરી વરખ વગેરે વલગાવેલો હોએછે. છોકરીના માથાપર એક રેશમી કટકો ઓઢારી, કપાલપરથી એ બાસકી બાંધેછે, જેથી તેનું સઘલું મોહું ઢંકાઈ જાએછે, અને તે ઘણીજ બેડોલ લાગેછે. એવી રીત અતરે ઘાટી લોકોમાં જોવામાં આવેછે. એ રીતનો પણ તે બાઈઓ તતકાલ તીઆગ કરેતો ઘણું સારૂં. છોકરાને આગલ લખીઆ પરમાણે હસવા સરીખી રીતે શનગારી ઘોડાપર બેસાડેછે, અને ગાંમમાં કે મોહોલ્લામાં ફેરવેછે. ઘોડાપર બેસાડવાની આગમચ તે ઘોડાને ટીલો કરી ચોખા ચોહાડેછે, તેને બતાસા તથા નાલીએરથી વધાવી લે છે, અને તેના મોડાં આગલ લુબાન કરેછે ! એ વેલાએ બીચારો ઘોડો પણ મનમાં અજબ થતો હશે કે એતે શું થાએછે ! એ પરમાંણે લગન પુરાં થવા પછે તેઓ રાંદલ છઠી વગેરે ઘણીજ બેવકુફાઈ ભરેલી અને પાપી કીરીઆઓ કરે છે. તે માટે તે બાઈઓને જેટલો ઠપકો આપીએ તેટલો થોડો છે. એ ચાલ ખરેખર ધીકારવા જોગ છે.

એ પરમાંણે લગનસરાનું વરણન ટુંકમાં સમાપત કરી તીઆંની સ્ત્રીઓની ચાલ ચલણ વીશે થોડેક ખોલાશો કરીએ છઇએ, જે મુંબઈની સ્ત્રીઓને ઘણો અગતનો ધારીએ છઇએ. અલબતે જે લગનકીરીઆમાં હમો સામેલ હતા, તીઆં લગભગ તરણસોથી વધારે સ્ત્રીઓ હતી, અને વલી તેઓ તરણથી ચાર દીવસ શુધી રાત ને દાહાડો તીઆંજ હતી, જેથી તેમની ચાલ ચલણની પરીકશા કરવાને હમોને સારી તક મલી હતી. પરથમમાં તે સ્ત્રીઓની કપડાં પેહરવાની રીત તથા બોલવાની ધપ સઘલી. મુંબઈને મળતીજ હતી, પણ બોલવામાં કોઈ કોઈ **સ**ને બદલે હ વાપરતાં હતાં. એથી કરી તેઓ નોશારીની સ્ત્રીઓ કરતાં વધારે શારી લાગતીઓ હતા, કેમકે તે (નોશારીની) સ્ત્રીઓ સારીની કાછડી મારે છે, અને બોલવામાં **ષ** ઘણો વાપરે છે, તેથી તેઓ મુદલ શોભતીઓ નથી. ઊપલી સ્ત્રીઓ **સ**ને બદલે હ વાપરે છે, પણ તે છતાં તેમની બોલી રસીલી લાગે છે. તેમની અસલી જનસો, જેવીકે કંઠી, તુલસી, હલકા, પોલાં વગેરે કોઈજ કોઈનાં આંગપર નજર આવતાં પણ તેને બદલે મુંબઈગરી બાંગરીઓ વધારે દાખલ થએલી હતી. એ પણ તેઓમાં ઘણો સારો શુધારો થએલો કેહવાએ, કેમકે આગલી જનસો ઘણીજ બેદોલ છે. તે સ્ત્રીઓની ખાવા પીવાની રીત પણ ઘણીજ વખાણવા જોગ છે—તેઓ પાંતમાં બેસીને કશી પણ ગડબડ કરીઆ વગેરે ધીમે ધીમે અને અંદાજાથી જમે છે, અને જમતાં અચકી અચકીને ખાવા વગેરેની ખાલી ઈતરાજી મુદલ બતાવતાં નથી. રમુજની વેલાએ મજાહાજાથી પુરૂષોની મંડલી આગલ બેસે છે, અને ખોલશથી હસે છે તથા બોલે છે: એ તેમની ચાલ ઘણીજ તારીફ લાએક છે. એ સીવાએ તેઓ ઘણી ચાલાક અને સમજુઓ છે. તીઆં હમોએ એક વીધવા છોકરીને જોઈ હતી, જે એવીતો ચાલાક અને ઊંડા વીચારની હતી, અને જોકે તેણે મુંબઈ કોઈવાર જોઈ ન હતી, તે છતાં સુધારા સંબંધી તે બાઈનાં એવાતો સાચ વીચાર હતા કે તે જોઈ હમોને ઘણીજ અચરતી ઊપજી, પણ તેની સાથે દલગીરી પણ ઊપજી. દલગી

પાહાડી તોપખાનું.

રી એટલા માટે કે તે બીચારી વીધવા હોવાથી તેને એ વખતની સઘલી ધામધુમથી દુર રાખવામાં આવેલી હતી, અને જુનાજ કપડાં પેહેરી તે ફરતી હતી. એવો જુલમ બીચારી વીધવાઓ જેઓ તરણ કે ચાર વરસની એવી હાલતમાં હોએ, તેમની ઊપર શાને મટે જોઈએ, તે પારસી સ્ત્રીઓ હજુ સમજતીઓ નથી. વલી એવી ચાલાક છોકરીઓને જો પુરતી કેલવણી આપવામાં આવેતો તેમને તેમજ પારસીનાં ટોલાને કેવો ફાએદો થાએ ? કેમકે એવા ઘણાક બેમુલ હીરા એ પરમાંણે ખુણે પડી રહેલા હશે. ટુકામાં એટલું જ કહીએ છઈએ કે તે તરફની સ્ત્રીઓ ઘણી સારી ચાલની અને નીતીમાન છે, અને તેમની કેટલીક ચાલ ચલણ મુંબઈની સ્ત્રીઓ જેઓ ઘણી સુધરેલીઓ થવાનો શંકો રાખે છે, તેમનાં કરતાં વધારે સારી છે.

અલબતે કોઈબી ચીજ ખાંમી વગરની નથી, તેમજ તે સ્ત્રીઓ પણ કેટલીક ખાંમીઓથી ખાલી નથી. તેમનામાં બે મોટી ખાંમીઓ છે—એક એકે તેમને કેલવણી ન હોવાથી ઘણીજ વેહેમીઓ છે, અને બીજી એકે પોતાનાં બચાંઓને ઘણાજ નાનપણથી તથા સગા સગામાંજ પરણાવે છે. નાહાનાં એટલાં કે વખતે ધાવતાં પણ હોએ ! જીઆં શુધી કુટુંબમાં છોકરો હોએ, પછે તે ગમે એવો હોએ, પણ તેનેજ છોકરી આપે છે. એ બે ચાલ તેઓમાં ઘણાંજ માઠાં છે, અને તેમનાં સંસાર સુખનાં મુલમાં ઊધાઈ થઈ લાગેલા છે. જીઆંવેર એ માઠાં ચાલ તેઓમાંથી દુર થશે નહી તીઆંવેર તેમની હાલત પુરી શુધરવાની નથી.

પંજાબનું પાહાડી તોપખાનું.

લડાઈની જંજાલ અને આફત જેઓએ જોએઆં તથા સહણ કરીઆં હશે, તેઓ સીવાએ બીજું કોઈજ તેનો પુરતો વીચાર કરી શકનાર નથી. લડાઇમાં જઇ રણમાં ઊભા રહી લડવું, અને લડતાં કપાઈને નીચે પડી મરવું, કે ફતેહમંદ થઇ કીરતી સાથ પાછા ફરવું એમાં જેટલી જંજાલ છે તેનાં કરતાં બીકટ મારગો કાપી, અને ઊંચા ડુંગરો તથા પાહાડો ઓલંગી, સાથે હજારો માંણસોને મહીનાનાં મહીના શુધી ચાલે એટલો ખોરાક, તથા લડાઇને બરનાં તોપ, દારૂગોલો સરખાં અતી ભારી હથીઆરોને સાથે લઈ રાતની અંધારીમાં, અને દીસનાં તડકામાં, કકડતી થંડીમાં, કે તપતા ઊનાલામાં, ધુલ અને રેતીનાં ભઅંકર તોફાનમાં કે ગાજ અને વીજથી ધોધવાની માફક પડતા વરસાદમાં દાહાડાનાં દાહાડાવેર મુસાફરી કરવી, અને દુશમનની મુકાબેલ જઈને ઊભું રેહેવું એમાં કાંઇ ઓછી જંજાલ નથી.

એવા વખતમાં તલવાર ને બંદુક સરખાં હથીઆરો ઊચકવાને ઝાઝી મેહેનત પડતી નથી, પણ તોપ અને તેનાં મોટા ગોલા તથા તેનો અને ધાસતી ભરેલો દારૂ સરખી ભારે વસતુઓ લઈ જવાને ભારે મુશકેલ પડે છે; તેમાં રસતા સાફ હોએનો ભલું, નહીતો પાહાડી કે એવાજ બીજા રસતાપરતો મુસીબતનો કાંઈ પાર લાગતો નથી. એવી જગાઓમાં બલદ કે એવાં જનાવરનો આસરો લાગી શકતો નથી, તેથી હાથી, ઊંટ, ખચર વગરે જબરાં તથા પાહાડોનાં બીકટ મારગપર ચાલવાને અનુભવી જનાવરોને કાંમમાં લેવાં પડે છે. તેઓ પણ તેમને ગાડાંની માફક ઘસડી શકતાં નથી, પણ તોપ વગેરે તેમની પીઠ ઊપર લાધી પગે ચલાવવાંજ પડે છે. પાસેનાં પાના ઊપર એક ચીત્ર આપીઉંછે તેમાં જણાશે કે મોટી જબરી તોપો હાથીઓની પીઠ ઊપર લાધવામાં આવે છે. અલબતે હાથી એ ઘણુજ કદાવર અને જબરૂ જાનવર છે, જેથી તે એવી ભારી તોપો કે તેનો આસબાબ ઊઠાવી શકે છે, અને તે એક જગાએથી બીજી જગાએ લઇ જઈ સકે છે. માણસ જાતે સઘલી પાંતીનો શુધારો કરીઓ છે, ઘણુંક અઘટીટપણું દુર કીધું છે, અને વસતુનો ગેરઊપીઓગ કરવો તજી દીધો છે, પણ લડાઈ સરખી એક કમકમાટ ભરેલી અને જંગલી રસમ હજુ તેઓએ છોડી નથી. હજુ તેઓ એક બીજાના હકને માટે કે સવારથને માટે કાંઈ બીજા ઊપાએગોથી લડવાને બદલે તલવાર, બંદુક અને તોપ સરખાં ભઅંકર હથીઆરો વડે લડે છે, અને જે પોતાના ભાઈબંધો સાથ હલી મલી ચાલવું જોઈએ, જેમને સંકટ કે ઊદીઓગની વેલાએ મદદ કરવી જોઈએ, અને સઘલા સુખી થાએ એવું કરવું જોઈએ, તેને બદલે જંગલી જનાવરોની માફક તેમની શામણે હથીઆરો ઊઠાવી લડે છે, અને તેમનાં લોહીથી સુકી જમીનને તર કરે છે, અને મુરદાલ કી

ડાઓ તથા જંગલી હેવાંનોનાં પેટ ભરે છે. અમેરીકા સરખો નામીચો અને બલવંત દેશ લડાઈના ચકરથી આજ પાએમાલ થઈ ગએઓછે, અને દરેક માણસો જંગલ માહેલાં સઉથી જંગલી જનાવરો કરતાં પણ બદત્તર થઈ ભાઈ ભાઈને, બાપ દીકરાને અને દીકરો બાપને વાહાડેછે તથા તોપને ગોલે ઊડાડે છે. ખોદા જાણે માણસજાત કીએ દાહાડે પોતાની એ ભુલ સમજશે, અને કીઓ દાહાડે એવી કરપીણ રીતીનો તીઆગ કરશે.

વાંચનારનાં મનમાં કદાચ એમ આવશે કે હાથીઓ ઘણા ઊંચા હોએ છે, જેથી તેમની ઊપર તોપો ચહડાવતાં અને ઊતારતાં ઘણો વખત જતો હશે, અને ઘણી મેહેનત પડતી હશે, પણ તેવું કંઈજ નથી એ હાથી ઊપર તોપને ચહડાવતાં તેમજ ઊતારતાં પંદર મીનીટથી વધારે વખત જતો નથી. ચીત્ર તરફ નજર કરતાં જણાશે કે તોપ ચહડાવતી તથા ઊતારતી વખતે પરથમ હાથી બેશી જાએ છે, અને પછે બે પાટીઆં મુકી તે ઊપર તોપને લોટી ઊપર લે છે તથા ગગડાવી નીચે ઊતારે છે. એ કામ જેમ ઘણી ઝડપથી થાએ છે, તેમજ ઘણી સેહેલાઈથી પણ થાએછે. વાંચનારને ખબર હશે કે લડાઈપર જતાં લશકરને ઘણી સાવચેતીથી અને સઘલી તઈઆરીથી ચાલવું તથા રેહેવું પડેછે કેમકે ઘણીખરી વાર શતરૂઓ ઝાડીઓ માંથી અનચીતીઆ નીકલી આવી હુમલો કરે છે, કે વખતે રાતની અંધારીમાં આવી એકાએક ટુટી પડે છે. એવા વખતમાં જો શામણી બેરદુ તઈઆર ન હોએ તો તેઓ માર ખાઇ બેસે છે. તેથી એવા હાથીઓ ઊપર તોપો ચહડાવવા તથા ઊતારવાનું ઘણીજ ઝડપથી બની આવે એવાં સાધનો તેમને ખચીત કરવાં પડે છે. એ કામમાં અંગરેજી લશકરવાલા એટલીતો ઝડપ રાખેછે કે, વખતે દશ મીનીટની અંદર સઘલી તોપે જમીનપર ઊતારી દઇ, માહે દારૂગોલો ભરી તેમાંથી જમની સવારી સરખા ગોલા ફેંકવા માંડેછે.

એ ચીત્રને પંજાબનું તોપખાતું એટલા માટે લખીઉંછે કે, જીઆરે અંગરેજોને કાબુલીઓ સાથ લડાઈ ચાલતી હતી તીઆરે પંજાબ તરફથી, તેની ઊતરે આવેલા ડુંગરા ઓલંગી તેમાની ખીનો પસાર કરી જવાને એક તોપખાતું તઈઆર કરવામાં તથા મોકલવામાં આવીઉં હતું તેનું એ ચીત્રછે. વાંચનારને ખબર હશે કે હીંદુસથાનના ઊતર ભાગ ઊપર હીમાલીઆ પરવત આડો પડેલો છે, તેથી તે દીશાએથી બાહેર પડતાં ઘણા બીકટ ડુંગરાઓ ઓલંગવા પડે છે, તથા મોટી ભઅંકર અને ઊંડી ખીનો પસાર કરવી પડે છે. એવા રસતા પસાર કરતાં માણસો ઊપર જે મુસીબતો પડે છે, તે આગલ લખી આ પરમાણે, જેના ઊપર વીતીઉં નહીં હશે તેના વીચારવામાં કદી પણ આવશે નહી. એવી જંજાલોમાં સેંકડો બલકે હજારોથી લાખો માણસને નાખી, કેટલાક, ભલા રાજાઓ પોતાની પરજાનો અને દેશનો બચાવ કરે છે, અને કેટલાક લોભીઆઓ નાહેકને માટે પોતાના ગરીબ પડોશીઓને દુખ દેછે તથા મારેછે.

પીસતાલીસ દાહાડાનો ભુખમરો.

(ગએ ગએઆ આંકને પાને ૮ મેથી.)

જેમસ કેમપબેલ તે હબશીનું કલેજું ખાઈ જએઆ પછે તેનાં શરીરને બધાઓએ મલી વેતરીઉં અને તેમાંનો થોડોક ભાગ લુંછી ખાઈને બાકીનાને મીઠું દઈ શુકાતું મેલીઉં. તેની મુંડી અને હાથ તથા પગના આંગલાં સઘલાંઓએ એકમતથી વીચાર કરી પાણીમાં નાખી દીધાં. આએ કમકમાટ ભરેલા ખાનામાં કપતાંનને ભાગ લેવાને સઘલાઓએ ઘણું બી કહીઉં પણ તેણે તેમાં જરા પણ હાથ ઘાલીઓ નહી. તરીજે દાહાડે કેમપબેલ પેલું કાચું કલેજું ખાધાથી દીવાનો બની ગએઓ અને પછે મરણ પાંમોઓ તેનું શરીર પણ લુંછીને ખાઈ જવાનો વીચાર થએઓ, પણ તે આવે રોગે મુઓ હતો તેથી સઘલાઓને તેનું માસ ખાવાને ડર લાગીઓ. એ હબશીનું માસ જોકે તેઓએ ઘણીજ કસરથી વાપરીઉં તોપણ તા૦ ૧૩ મીથી તે તા૦ ૨૬ મી જાનેવારી સુધી ચરો ૧૩ દાહાડા જે ૬ જણ તે વેલાએ બાકી રહેલ હતા તેમને ચાલીઉં; અને વલી પાછા બાપડા ભુખમરામાં આવી પડીઆ, અને વાઈન સાથે લાગા. તરણ દાહાડાવેર એવો ભુખમરો ખમી વલી તા૦ ૨૯ મીને દીને ફરીને તેઓએ ચીઠી કાહાડવાનો વીચાર કીધો, અને આગલની માફક તેમાં સાંમેલ થવાને સઘલા કપતાનને કેહેવા ગએઆ. આએ વેલાએ પણ

કેપટને તેમને ઘણુંક સમજાવીઊં, પણ તેઓએ તેનું કશું માનીઊં નહી. કેપટન બીચારો નાચાર થએઓ અને પોતે અલગો રહી તેમને મરવાનો હક લેવા દેવાને દરૂસત ન વીચારી તેમની સાથે સાંમેલ થએઓ.

તેઓ સઘલા આંગલની માફક એકઠા બેઠા અને ચીઠીઓ કાહાડી જેમાં એક બીચારા દેવીડ ફ્લાટ નામનાં શખસની અજલ આવી. તે જોઈ તે તેમજ બીજા સઘલા ચુપ થઈ ગએઆ, અને એક બીજાનાં મોડાં તરફ જોવા લાગા પણ બીચારો ફ્લાટ જે ચી। જોતાંજ પોતાની હઈઆતીથી હાથ ધોઈ તઈઆર ઈ ઊભો હતો તે બોલીઓ, "મારા વાહલા મીતરો, ને મારા દુખી ભાઈબંધો હવે હું તમોને એટલીજ રજ કરૂછું કે મને કશું પણ વધારે દુખ લગાડવા રતાં ઝટ લઈને મારો અંત લાવો, કેમકે જેટલો વખત હવે જાએ છે, તેટલું મને વધારે દુખ પેદા થાએ છે." તે દાવીડ નામનો સખસ જેણે પેલા હબસીને ગોલી મારી હતી તેની તરફ ફરીને બોલીઓ, "મારી ખુશી છે કે તું મને હમણા એક ગોલી માર." દાવીડે ઘણીજ દલગીરીથી અને લગાર આનાકાનીથી કબુલ કીધું, અને હાથમાં બંદુક લીધી, પણ તેવામાં ફ્લાટે ખોદાની બંદગી કરવાને થોડેક વખત માંગી લીધો. તે તેને સઘલાઓએ મોટી ખુશીથી આપીઓ, અને જેટલો વાર તે બંદગીમાં રોકાએઓ તેટલોવાર સઘલા જણ ઘણી દલગીરીમાં બેઠા, અને તેને મારવાને આનાકાની બતાવવા લાગા. કેમકે ફ્લાટ ઘણો સારો અને નમનતાઈ વાલો માણસ હતો, અને સઘલાઓ તેને ઘણોજ ચાહાતા હતા; પણ તેમને ભુખીઆ વીચારે એજ આડો આવતો કે પછે ખાવું શું ? અંતે તેઓ ઊઠીઆ, અને સઊ આતસ સલગાવવાની, તથા એવીજ બીજી તઈઆરી કરવા મંડી ગએઆ.

ફ્લાટ બંદગીથી ફારેગ થએઓ, અને મરવાને તઈઆર થઈ આગલ આવીને ઊભો. તેને જોતાંજ સઘલાઓનાં મનમાં ઘણીજ દએઆ આવી, અને તેને મારવાને કોઇનું જીગર ચાલીઊં નહી. અંતે તેઓએ એવો ઠરાવ કરીઓ કે, ફ્લાટને મારવાનું આવની કાલે અગીઆર વાગતાં સુધી મોકુફ રાખવું, કે તેટલામાં જો કાંઈ ખોદાની મેહેરબાનીથી કાંઈ ફેરફાર બની જાએતો તે સલાંમત રેહે. તેઓએ કેપટનને અરજ કરી કે તેણે તેમની આગલ બંદગી વાંચી સમજાવવી, જે તેણે કબુલ રાખી. એ ઠરાવ તેઓએ બાપડા ફ્લાટને જણાવીઓ, અને કહીઊં કે તું પણ ખોદાની બંદગી કર, કે તે કંઈ પણ આપણને મદદ કરે, અને તારો જાન ઊગારે. બીજું એવું કહીઊં કે જોકે આજ શુધી એકુ માછલી પણ આપણા હાથમાં આવતી નથી, તોપણ આજે ફરીને સઘલા હુક પાંણીમાં નાખીએ છઇએ, કે ખોદાની મેહેરબાનીથી તેમાં કંઈબી આવેતો ઠીક થાએ. એમ કહી તેઓ સઘલા હુકો નાખી માછલી પછવાડે લાગા, પણ તે ઠરાવથી બીચારા ફ્લાટને કશી ખુશી ઊપજી નહી. જેમ જેમ વધારે વખત જતો ગએઓ તેમ તેમ તેનાં હાડ ગગડતાં ગએઆં, અને વધારે ભએ બીત તથા દુખી થવા લાગો. અંતે તેનાં દીલમાંની ચીંતા એટલી વધી ગઈ કે રાત પડતે તે કાને તદન બેહેરો થઈ ગએઓ, અને પાછલી રાતનાં ચાર વાગે તેટલામાં ઘેલો થઈ ગએઓ. તેની આવી હાલત જોઈ સઘલાઓ ઘણા દલગીર થએઆ, પણ હવે તેને જલદીથી મારી નાખવો કે ઠરાવ પરમાણે અગીઆર વાગાવેર રાખવો તેની ભાંજગડ ઊઠી. અંતે તેને આ પેલા કોલ પરમાણે તેટલા વખતવેર જીવતો રાખવાનુંજ નકી થઈઊં.

બીચારા ફ્લાટને એવા દુખમાં પડેલો જોઈ કેપટન દલગીરીથી શોક કરતો બેઠો હતો તેવામાં આઠ વાગતાને સુમારે બે માણસો ઘણાજ આફરા ગાભરા દોડતા તેની આગલ આવીઆ, અને તેનો હાથ પકડી બોલવા ગએઆં પણ તેમની જબાં બંધ થઈ ગઈ અને મોટા ડોલા કાહાડી તેની તરફ તાકીને જોવા લાગા. કેટલેક વારે તેમની ઊભરો નરમ પડીઓ, તીઆરે તેઓ હાંફતા હાંફતા બોલીઆ કે, એક વાંહાંણ આપણી નજદીક આવે છે ! એ બોલો સાંભલતાંજ, કેપટન એવીતો ખુશીમાં આવી ગએઓ કે એકદમ ઢલી પડીઓ, અને થોડોવાર બોલવાને પણ અશકત થઈ ગએઓ. જરાકવારમાં જોશાથી ઊઠીઓ અને તે વાંહાંણ વાલાને દુખની નીશાનો બતાવવાને સઘલાઓને હોકમ કીધો. સઘલા જના ભારે ખુશીથી આમથી તેમ તુતકપર લથડતા દોડવા લાગા, અને તે આવતાં વાંહાંણ વાલાને દુખની અને મદદની નીશાનો બતાવવા લાગા. જેમ જેમ તે વાંહાંણ નજદીક આવતું. ગ

ઇઊ, તેમ તેઓ "તે પાસે આવીઊં," તે પાસે આવી
ઊં," એમ બુમો મારવા લાગા, અને અહીંથી તહીં
દોડવા તથા કુદવા લાગા. તેઓએ એ ખુશાલીને મા
ટે એકકું દારૂનું ગલાસ પીવાનો ઠડાવ કરીઓ, પણ
કેપટને તેમ કરવાને ના પાડીઊં. અંતે તે વાંહાંણ
બે માઈલને અંતરે રહીઊં, તેવામાં પવન છેક પડી
ગએઓ, અને તે વધારે નજદીક આવી શકીઊં ન
હી. એ જોઈ પેલા બીચારા દુખીઆરાઓ જરા ગ
ભરાવા લાગા, અને તેમનાં ખુશીથી ફાટી જતાં ઉ
ગરમાં ભએ પાછી જરા જરા પેસવા લાગી, તેવામાં
તે વાંહાંણ પરથી કેટલાક માણસ સાથની એક બોટ તે
મનાં તરફ આવવાને નીકલતી જોઈ પાછા તેઓ પુ
ર ખુશીમાં આવીઆ. થોડાક વારમાં બોટ તેમનાં વાં
હાંણની બોરદુમાં આવી લાગી, પણ તે બાપડાઓનો
જે આવા ભઅંકાર દુખ અને ભુખમરાથી અતી બીહા
મણો દેખાવ થઈ ગએઓ હતો, તે જોઈ તેમાનાં માં
ણસો બીધાં, અને પુછવા લાગા કે તમો માણસ છો
કે કોણ છો ? અંતે તેઓની ખાતરી થઈ કે તેઓ ભુ
ત બલા નથી પણ ઘણાજ દુખીઆરા ભાઇબંધો છે,
તેવાજ તેઓ ઊપર ચહડી ગએઆ, અને તેમને સંભા
લીને પોતાની બોટમાં ઊતારવા લાગા. કેપટન બીચા
રો તદન હીલવાને અશકત થઈ ગએલો હતો તેથી
તેને દોરડાએ બાંધીને બોટમાં મેલીઓ; ગરીબ બી
ચારો ફ્લાટ જે અતીઆર શુધી ઘેલોજ હતો તેને તે
વીજ હાલતમાં ઘસડીને બોટમાં લીધો; અને તેમનો
માલમ જે આવા છુટકારાની ખુશાલીમાં ખુબ વાઈન
પીને પડેલો હતો, અને જંગલી જનાવરની માફક
મોટા ડોલા કાહાડી ખુશાલીથી તે બોટ તરફ જોતો હ
તો, તેને પણ ઊંચકીને મોંહ મેલીઓ, અને બોટ ત
રત પોતાનાં વાંહાંણ ભણી ચાલી. તે વાંહાંણ લનડ
નનું સુનાના નાંમનું હતું, અને તેનો કેપટન થોમસ
ઈવરસ કરીને હતો. તે ભલા કેપટને ઘણી ખુશીથી
સઘલાઓને ઊપર લીધા, અને તેમની ખુબ માહાવજ
ત કરવા લાગો. તેણે રાતો રાત પોતાનું વાંહાંણ તી
આંજ રેહેવા દેવાનો ઠડાવ કીધો કે તે ભાગેલાં વાંહાંણ
માં કેપટન હેરીસનની કાંઈ પણ મતા હાએતો તે બચા
વવામાં આવે; પણ તેવામાં પવન એવો જોરથી ની
કલીઓ કે તેને તરત સડ ચહડાવી આગલ ચાલવું
પડીઊં.

એ પરમાંણે તે-માટાં ભાઓગનાં માંણસોનો
૪૫ દાહાડે આવા મહા સંકટમાંથી છુટકો થએઓ,
અને ખોરાક તથા પાંણી મલીઆં. દાઊડ જેણે પે
લા હબસીને ગોલી મારી હતી તે પોતાનાં મનના પ
સતાવાથી રસતામાંજ મરણ પાંમીઓ, અને બાકી
નાં સઘલા મારચ મહીનાની શરૂઆતમાં સહી સલાં
મત ડાઊનનાં બંદર ખાતે પોંહોંતા. ગરીબ બીચા
રા ફ્લાટને પણ દેવાનાંપણાની હાલતમાં કીનારે ઊ
તારવામાં આવીઓ, અને પછે સઘલા પોત પોતાને ઠે
કાંણે લાગા.

પારસીઓનાં લગન તથા તલાક સંબંધી ધારો શને ૧૮૬૫ નો ૧૫ મો કાએદો.

પારસીઓમાં લગન તથા તલાક સંબંધી કશી પર
કારના ધારા તથા બંદોબસત ન હોવાથી ઘણાક કરપીણ
પુરૂસો પોતાની પરણી સ્ત્રીઓને નીરધાર નાખી છોડી મે
લતા હતા, અને કેટલીક બંધી સ્ત્રીઓ પોતાના ગરીબ
ભરથારોને છોડી બીજા સાથ પરણી જતી હતીઓ. એ
બાબે અતરેની નેઆએની દરબારોમાં ફરીઆદ સાંભલવા
માં આવતી ન હતી, કેમકે તે બાબેનો નેઆએ કરવાને
નેઆધીશો પાસે કશો ચોકસ ધારો નહી હતો. એથી
કરી ઘણાક સ્ત્રી પુરૂષોને ફાવીતું પડી ગઈઊં હતું, અને
એક બીજાને ગમે તેમ દુખ દેતાં તથા હેરાન કરતાં હતાં.
પારસીઓની એવી હાલત કેટલાક પરોપકારી પુરૂષોથી ન
જોવાઈ શકાવાથી તેઓએ પોતપોતામાં એક મોટી મંડ
લી ઊભી કીધી, અને આઠ વરસ ઉપર વેર મેહેનત કરી,
એક ધારો ઘડી કાહાડી, તે ઉપર તકરારો કરી તથા જરથો
સતીઓનાં મતો લઈ, તેમને નકી કરી પસાર કરાવવાને
કલકતાની લેજીસલેટીવ કાઉનસીલમાં મોકલીઆ, જીઆં
તેના ઘણાજ કાબેલ મેમબરોએ તેમાં કેટલોક ફેરફાર ત
થા શુધારો કરી, નામદાર ગવરનર જેનરલની પસંદગીથી,
† તા૦ ૭ મી એપરેલ ૧૮૬૫ ને દીને પસાર કરીઓ.
ધારાની કેફીઅત તા૦ ૨૦ મી એપરેલનાં સરકારી ગેજે
ના વધારા ઉપરથી, આ ચોપાનીઆંનાં સરવે વાંચના
ઓની જાણને માટે નીચે પરગટ કરીએ છઇએ.

ધારાનુ નાંમ—એ ધારાનું નામ, પારસીઓના
ગન તથા તલાક સંબંધી, શન ૧૮૬૫ નો કાએદો એ
રાખવામાં આવીઉં છે.

---

† ચોપાનીઆનો આ અંક ફેબરવારી મહીનાનો છે, અને
માં આ બાબદ એપરેલ મહીનામાં બનેલી લખવામાં આવી છે
તેનો સબબ એછે કે આ ચોપાંનીઉં કેટલીક અડચણોને સબ
થી પાછલ પડવાથી અને એવી અગતની બાબદને એપરેલના અં
ક શુવી ચોટી રાખવાનું દરસન ન લાગાથી એમ કરીઉં છે.

લગન કરવા બાબે—આ કાએદો અમલમાં આવીઆ પછે, જે જે જાતની સગાઈઓમાં લગન કરવાને પારસીઓમાં મનાં છે, અને જેની એક ટીપ પારસઓની ધારા સભાએ કાઉનસલમાં રજુ કરેલી છે, જે નામદાર ગવરનર જેનરલે પસંદ કરીઆ પછે, તથા તેમાં ઘટતો ફેરફાર કરેઆ પછે અમલમાં લાવવામાં આવશે, તેવી સગાઈમાં અથવા તેવાં સગાં સાથે જે લગન કરવામાં આવશે; તથા જે લગન પારસીઓની રીત પરમાણે આસીરવાદની કીરીઆથી, એક પારસી મોબેદ, બે સાખેધીઓ, જેઓ તે મોબેદથી જુદા હોએ તેમની હજુરમાં નહી કીધેલા હસે, તથા પરણુતા છોકરા અથવા છોકરીની ઉમર એકવીશ વરસની અંદરની હશે, અને તેવાં લગનને માંટે તેમનાં બાપ અથવા વાલીની પરવાંનગી મેલવેલી નહી હશે, તો તે લગન કાએદા પુરવક ગણવામાં આવશે નહી.

લગન તોડવા બાબે—આએ કાએદો અમલમાં આવીઆ પછે કોઈબી પારસી પુરૂષ અથવા સ્ત્રીએ કોરટથી ખાશ હોકમ મેલવીઆ વગર તથા કોરટનો હોકમ થએઆ વગર એક બીજાની હઈઆતીમાં, બીજી સ્ત્રી કે ભરથાર કરવો નહી: તેમજ આ કલમની સરીએતથી જે લગન કરવામાં આવશે તે રદ બાતલ ગણાશે.

લગન તોડવાની સજા બાબે—આ કાએદો અમલમાં આવીઆ પછે, જે કોઈ પારસી સ્ત્રી અથવા પુરૂશ એક બીજાની હઈઆતીમાં, કોરટના ખાસ હુકમ સીવાએ લગનનો ગાંઠ તોડશે, અને બીજો ભરથાર અથવા સ્ત્રી કરશે તેને, ઇનડીઅન પેનલકોડની ૪૯૪ મી કલમમાં ફરમાવીઆ પરમાંણે (૭ વરસ દેશનીકાલ કરવાની તથા તે સાથે મોટો દંડ પણ લેવાની) સજા કરવામાં આવશે. એવી રીતે લગન તોડી જે પુરૂશ અથવા સ્ત્રી બીજી સ્ત્રી કે બીજો ભરથાર કરશે, અને તે નવા પરણનારને જો પોતાનાં તોડેલાં લગનની બાબદથી અજાણીઓ અથવા અજાણી રાખશે, તો તેવા પુરૂશ અથવા સ્ત્રીને ઇનડીઅન પેનલકોડની ૪૯૫ મી કલમ મુજબ (૧૦ વરસ દેશનીકાલની, અને (જરૂર પડેતો) સાથે મોટા દંડની) સજા કરવામાં આવશે.

લગનની નોધ બાબે—આ કાએદો અમલમાં આવીઆ પછે, જેબી લગન કરવામાં આવે તેનો વીગતવાર ખોલાસો, આ કાએદામાં જણાવેલા કોઠામાં લખી, તે ઉપર તે લગનની કીરીઆ કરનાર મોબેદ, જે બે સાખશીઓની હજુર તે કીરીઆ કરવામાં આવી હોએ તેઓએ, પરણતાં જોડાંએ, અને જો તે એકવીશ વરશની અંદરનુ હોએતો તેમના બાપે અથવા વાલીએ સહીઓ કરી, જે શેહેર અથવા ગામમાં તે કીરીઆ થઇ હોએ, તીઆં ૧૮૬૪ ના કાએદા પરમાંણે જે રેજીસટરાર ઠરાવેલો હોએ તે રેજીસંટરારની ઉપર, ભરથારની તરફથી ફીના રૂ૨) સાથે, મોકલવી - તે સરટીફીકેટને તે રેજીસટરાર રેજીસટરનાં પુસતકમાં નોધશે. એ પુસતક માંહેલી નોધ કોઇબી જોવા માંગશેતો તેને દેખાડવામાં આવશે, અને જો કોઇ તેવી નોધની નકલ કરી લેવા માગશેતો તે રૂ૨) ફી લઈ કરવા દેવામાં આવશે. એવી નોધ રેજીસટરાર ઉપર મોકલવાને જે મોબેદ ગફલતી અથવા અખાડા કરશે, તેની ઉપર તે તકશીર સાબેત થવાથી તેને ૩ મહીના શુધી જેલની અથવા ૫૦૦ રૂપીઆ શુધી દંડની કે વખતે એ બંનેની સજા કરવામાં આવશે. તથા જે પુરૂશોને એ કલમમાં, તે નોધ ઉપર સહી કરવાને ફરમાવેલુ છે તેઓ જો જાણી જોઈને અથવા ગફલતીથી સહી ન કરશેતો તેમને ૧૦૦ રૂપીઆ શુધીનો દંડ કરવામાં આવશે, તથા એવી જાતની ખોટી નોધ ઉપર જે સખશો જાણી જોઈને સહી કરશે, તો તે ગુનાહ સાબેત થવાથી તેમના ઉપર ખોટો દસતાવેજ ઉભો કરવાનો (ફોરજરીનો) અનેઆએ લાગુ પાડવામાં આવશે, અને તેને માટે તેમને ઇનડીઅન પેનલકોડની ૪૬૬ મી કલમ પરમાણે (૭ વરસ દેશનીકાલની અને વખતે તેની સાથે મોટા દંડની) સજા કરવામાં આવશે. તથા જે રેજીસટરાર પોતાના દફતરમાં એવી નોધ કરવામાં જાણી જોઈને કે ગફલતીથી ચુક કરશે તેને ૧ વરસ શુધી કેદખાનાની અથવા ૧૦૦૦ રૂપીઆ શુધીના દંડની, કે વખતે એ બંનેની સજા કરવામાં આવશે. તથા જે કોઈ સખશ એવી નોધમાં જાણી જોઇને કાંઈ ફેરફાર કે કાંઈ એવો જ બીજો ડગો કરશે તો, જો તે સખશ કોઈ ખાનગી સખશ હશેતો તેને ૨) વરસ કેદ ખાનાની, અને જો તેવી તકશીર કરનાર રેજીસટરાર પોતે હશેતો તેને ૫) વરસ કેદખાનાની અથવા ૫૦૦ રૂપીઆ દંડની, બંનેની, સજા કરવામાં આવશે.

ખોટાં લગન સારવાની સજા બાબે—જે કોઈ મોબેદ જાણી જોઈને, આ કાએદાની સરીએતથી ઉલટી રીતે થતાં લગન સારી આપશે અથવા તેની કીરીઆ કરશે તેને ૩ મહીના કેદખાનની કે ૧૦૦ રૂપીઆ દંડની કે વખતે બંનેની સજા કરવામાં આવશે.

નેઆએ કરવા બાબે—એ બાબેની ફરીઆદો સાંભલવાને અથવા ચુકાદા કરવાને દરેક શેહેરમાં તથા પરગણામાં એક જુદી કોરટ કરવામાં આવશે, તેને "પારસી મેટરીમોનીઅલ કોરટ" કેહેવામાં આવશે. એવી કોરટો મધેની મુંબઇ, મધરાજ અને કલકતાની કોરટો મુખીઅ કેહેવાશે, અને તેમાં નેઆએકરતાની જગાએ તીઆંની હાઈ કોરટનો વડો જડજ બેસસે, અને તેની સાથે ૧૧ પારસીઓ, જેમને "ડેલીગેટસ" કેહેવામાં આવશે તેઓ (જુરીની માફક) બેસસે. બંધવો અથવા બંધવી તકશીરવાર છે કે નહી તે એ અગીઆર પારસીઓ ઠેરવશે, અને તે ગુનેગાર ઠરીઆ પછે જડજ તેને સજા ઠરાવશે. એ તરણ શેહેર સીવાએ બીજા શેહેરો તથા પરગણાઓની કોરટો નાની કેહેવાશે, અને તેમાં નેઆએકરતાની જગાએ તીઆંની જીલા કોરટનો નેઆએધીસ બેસસે, અને તેની સાથે ૭ પારસીઓ ઉપર લખીઆ પરમાણે કામ કરશે. એવા ડેલીગેટોને માંટે પરેસીડનસીમાંથી ૩૦ અને જીલામાંથી ૨૦ પારસીઓને સરકાર પોતે પસંદ કરી ઠેરવશે, અને પછે તેમાંથી દર વેલાએ ૧૧ તથા ૭ જણને નેઆએની ખુરશીએ બીરાજતો જડજ વારાફરતી કોરટમાં બોલાવતો જશે. એ નેમનુક જીઆંવેર કોઈ (ડેલીગેટ) પોતાની મરજીથી કે કાંઈ અડચણ અથવા સબબથી પોતાનો ઓધો છોડે નહી તીઆંવેર તે કાએમ રાખવામાં આવશે, અને તેવાં શખસો સરકારી નોકર તરીકે ગણાશે. જે જે વકીલો બારીસટરો વગેરે હાઇ કોરટમાં કામ ચલા

વતા હોએ તેમને એ કોરટમાં પણ કામ ચલાવવાનો હકછે. એ બાબેનો મુકરદમો જે જગામાં વાદી તથા પરતીવાદી હોએ તે જગાની કોરટમાં માંડવામાં આવશે, પણ જો બંધવો બરીટીશ ઈનડીઆ છોડી નાહાસી-ગએઓ હોએતો, જે જગાએ વાંદી તથા પરતીવાદી બંને સાથે છેલાં રહેઆં હોએ તીઆંની કોરટમાં માંડવો.

તલાકના હોકમ બાબે—૧ હરેક પારસી સ્ત્રી અથવા પુરૂશ લગનની વેલાએ દેવાનાપણાની હાલતમાં હોએ; અને તેની તેવી હાલત લગન થછે જેમની તેમ રહેલી હોએ, અને જાણી જોઈને તેવી સ્ત્રી અથવા પુરૂશના તેવી હાલતમાં લગન કરવામાં નહી આવીઆં હોએતો. તે લગન કોરટના હોકમથી રદ થઇ શકશે, અને શામણી બોરદુવાલાને બીજો ભરથાર અથવા સી કરવાનો હોકમ મલશે. ૨—જે પુરૂશ અથવા સી, કુદરતી બનાવથી મરદપણમા અથવા સ્ત્રીપણામાં નહી હશે, તો બેમાથી એકની ફરીઆદ ઉપરથી, સાબેત થતાં ફરીઆદ કરતારને તલાક મલશે. ૩—હરેક પુરૂશ પોતાની સ્ત્રીથી અથવા હરેક સ્ત્રી પોતાનાં ભરથારથી એવી રીતે દુર જશે, અથવા ગેરહાજર રેહેશે, કે ૭ વરસ શુધી તેના ઠેકાણાની કે હઈઆતીની કશી ખબર મલે નહી, તો સાત વરસ પુરાં થએઆં પછે, સી અથવા પુરૂશે, કોરટમાં અરજ કરવાથી, સાબેત થતે, કોરટથી તલાકનો ઈઆને તે લગન રદ કરી ફરીના બીજાં લગન કરવાનો હોકમ મલશે. ૪—હરેક પારસી પુરૂશ કોરટમાં એવી ફરીઆદ કરશે કે તેની સીએ લગન થએઆ પછે કોઈ થારકા પુરૂશ સાથે બદફેલી કરી; અથવા હરેક પારસી સી કોરટમાં એવી ફરીઆદ કરશે કે તેના ભરથારે કોઈ પરણેલી કે કુમારી સી શાથે (વેસીઆ શીવાએ) બદફેલી કરી, તથા હરેક સાથ એવુંજ બદફેલીનુ કામ કરીઉં, તો તે ફરીઆદ કોરટ સાંભલશે, અને તે સાબેત થવાથી, તેમનાં લગન કોરટ રદ કરશે, અને ફરીઆદ કરનાર પુરૂશ અથવા સીને તેના માગવાથી બીજી સી અથવા બીજો ભરથાર કરવાનો હોકમ મલશે. એવી જાતના મુકરદમાંમાં, જે સી સાથ જે પુરૂશે બદફેલી કરી હશે, તેની પાસે, ઘટતું જોતાં, તે મુકરદમો ચલાવવાનો સઘલો અથવા થોડો ખરચ કોરટ અપાવશે. ૫—હરેક ભરથાર પોતાની સ્ત્રી ઉપર એવું ઘાતકીપણું ગુજારશે અથવા એવી ચાલ ચલાવશે કે જેથી તેની સીનો જીવ જોખમમાં આવી થડે એવું કોરટને લાગે તથા તેવાં ઘાતકીપણામાં તે સીને તેના ભરથાર પાસે રાખવી કોરટને નાદરૂસત લાગે; અથવા હરેક ભરથાર પોતાના તથા પોતાની સીના મકાન પર વેશીઆને લાવે તથા રાખે તો, તેવી સીએ કરેલી ફરીઆદ સાબેત થતે, તેના માગવાથી તેના લગન કોરટ રદ કરી તે સીને બીજો ભરથાર કરવાનો હોકમ આપશે.' પણ એવી જાતના તલાક મેલવવાના સઘલા મુકરદમાંમાં કોરટે ખાતરી કરવી જોઈએ કે તેવા સી ભરથારે સંપ કરીને કે એવીજ બીજી રીત તે મુકરદમો માંડેઓ નથી, તથા મુકરદમો માંડતાં ઝાઝો વીલમ લગાડીઓ નથી, તોજ કોરટે તલાકનો હોકમ આપવો, અગર નહીતો નહી આપવો. એવી જાતનો તલાકનો મુકરદમો કોરટમાં ચલાવતી વેલાએ તે સીને પોતાનું પોષણ કરવાની કે મુકરદમો આગલ ચલાવવાની જો અવાઈ ન હોએ, તો સીના માંગવાથી, કોરટે તેના ભરથાર પાસે તેની કુલે આએપતમાંથી તેનાં પાંચમાં હીસા પરમાણે દર મહીને અથવા અથવાડીએ ચોકસ રકમ આપતી કરાવવી. એવા મુકદમામાં જો કોરટના ધેઆનમાં આવેતો તલાક આથવાનો હોકમ કરવા આગમચ તેવી સીને માટે તેના ભરથાર પાસે ચોકસ રકમનો ઉચકો અપાવવો, અને તે ઉચકો કોરટે તરસટીઓ થેડવી તેમના સવાધીનમાં આથવો.

સંબંધ રાખવા બાબે—હરેક પુરૂશ પોતાની સીને તજીને અથવા હરેક સી પોતાના ભરથારને તજીને દુર રહે, તથા સંબંધ રાખવાને ના થાડે, અને તેમ દુર રેહેવાનું તથા સંબંધ બંધ કરવાનું કશું વાજબી કારણ ન હોએ, તો જેણે એવો સંબંધ બંધ કરીઓ હોએ તેને તે સંબંધ રાખવાનો કોરટે હોકમ કરવો; અને જો તે હોકમ થએઆ પછેબી તેવો પુરશ અથવા સ્ત્રી સંબંધ નહી રાખેતો તેને ૧ મહીના શુધી કેદખાંનાની અથવા ૧૦૦ રૂપીઆં શુધી દંડની, કે વખતે બંનેની સજા કરવામાં આવશે.

ફરીઆદ સાંભલવા બાબે—આ કાએદામાં ફરમાવીઆ પરમાણેની ફરીઆદી કોરટમા માંડતી વેલાએ જો ભરથારની ઉમર ૧૬ વરસ અંદરની અને સ્ત્રીની ઉમર ૧૪ વરસ અંદરની હશેતો તેવી કોઈ જાતની ફરીઆદી કોરટ સાંભલશે નહી. આ કાએદામાં જણાવીઆ પરમાણેની ફરીઆદ વાદી કે થરતીવાદી, હરેકની મરજી બંધ બારણે ચલાવવાની હોએતો તે બાબે અરજ કરવાથી તે ફરીઆદ બંધ બારણે સાંભલવામાં આવશે. એવી જાતની ફરીઆદના દસતાવેજ ઉપર ૩૨ રૂપીઆનો સટામપ મારવો જોઈશે. એવી જાતની ફરીઆદીના થારસી મેટરીમોનીઅલ કોરટમાં થએલા ચુકાદા ઉપર કોઈ બોરદુવાલું રાજી નહી હોએતો તેણે તે બાબેની ૩ મહીનાની અંદર હાઈ કોરટમાં અપીલ કરવી.

બચાંના રોજગાર બાબે—આ ધારા પરમાણે હરેક જોડું જુદું પડેઆ પછે જે બચાં હોએ તેઓ ૧૬ વરસનાં થાએ તીઆંવેર તેઓના, તેમને • તથા કેલવણી આપવાનો કોરટે બંદો-લજીસલેટીવ કાઉનસીલ જ સીને બદફેલીના અ
નેઆં ઘણાજ કાબેલ મેમબરોએ રથારથી, જુદો કરવાંમો
સ્થા શુધારો કરી, નામદાર ગવરનર જીલકત હોએ, તો તે
તા૦ ૭ મી એપરેલ ૧૮૬૫ ને દરૂસત લાગે તેમ હી
રીઆત તા૦ ૨૦ મી એ
ઉપરથી, આ ચોપાનીઅ
ને માટે નીચે થરગટ કરશે જેની ઉપર દંડના
ભરવે નહી આપે, અને
નુ નાંમ—એ ધારાનં દંડી હરરાજ કરીને તે
તેની લાક સંબંધી, શરટ કાઈ થકેતો દંડના થર
માંથી વર્ આવીઉં જે વસુલ નહી
માણ થરમાંણે ક નાની સજા કરવામાં આવે.

એ કાએદો તા૦ ૧ લી સપટેમબર ૧૮૬૫ ને દીનથી અમલમાં આવશે. આ ધારાનો માતરે અમતનેમ સારુ અંતરે પરગટ કરીએછે.

———

પરચુરણ.

જાણવાજોગ બાબદો.

તલવારની ભેટ—ઉત્તર અમેરીકાની ફોજના સરદાર જેનરલ બેંકસને આ ચાલુ લડાઈમાં જુદી જુદી વખતે કેટલીક તલવાર ભેટ આપવામાં આવી છે, તે બધીની કીમત ૪૫૦૦૦ રૂપીઆની થઈ છે.

કેલવણીની કીમત—આખાં ગરેટ બરીટનમાં, વીદીઆ હુનરની કેલવણીને માટે, ગએઆં વરસમાં ૧૭૧૧૬૧૮૦ રૂપીઆનો ખરચ થએઓ હતો.

હુવાથી વણત—વણવાના સાંચા, જે હાલમાં બાફના સાંચાની મદદથી ચાલે છે, તેને બદલે હુવાના જોરથી ચલાવવાને એક થોમસ પેજ નામના એનજીનીઅરે શોધી કાહડીઉ છે. એ પરમાણે વણવાનુ કામ ચલાવતાં ઘણાંજ ઓછાં માણસો લાગી શકે.

આગનો ઉપાઓ—આતશ ઉપર પાણી નાખવા કરતાં પીઘલેલો નવસાગર નાખવાથી ઝટ બલતું બુજાઈ જાએ છે, એવું હાલ એક અકસમાતથી જણાઈ આવીઉ છે. એક ગાંધીની દુકાનમાં, કાંઈ બનાવથી પાટીઆંની ભોંએ સલગી ઉઠી, જે ઉપર બધા જણ બાલદી બાલદીએ પાણી નાખવા મંડી ગએઆ, પણ બલતું નરમ પડીઉં નહીં. તેવામાં તે ગાંધીની નજર એક બાલદીપર પડવાથી તે પણ તેણે ઉંચકી તેમાં નાખી, જે કરતાંજ તતકાલ સઘલું બલતું હોલવાઇ ગઈઉં. તે જોઈને બધાને અજાબ લાગીઉં. પણ પછે તપાસ કરતાં માલમ પડીઉ કે, તે બાલદીમાં પાણી નહી પણ પીઘલેલો નવસાગર હતો.

નેપોલીઅન એક ઘડીઆલથી બીધો! નામીચો શાહાનશા નેપોલીઅન બોનાપારટ, જરમનીપર ચડાઈ કરતી વેલાએ, પરશીઆના પાદશાહાનાં મેહેલમાં સુતેલો હતો, તેવાંમાં એકાએક રણશીંગડાંનાં આવાજો નીકલવાથી તે ભડકીને ઉઠીઓ, અને અચરત થઈ આસપાસ જોવા લાગો કે, રણનાં મેદાનમાંનાં સરખાં રણસીંગડાં અહીં કીઆં વાગે છે! તેની સાથનાં સઘલાં માણસો પણ ગભરાટમાં પડીઆ, પણ તેવામાં એકાએક તે સઘલું ચુપ થઈ ગઈઉ, અને થોડેવારે બધા પાછા ઉંઘાઈ ગએઆ. વલી થોડોક વખત ગએઆ પછે ફરીને તેવા આવાજ નીકલીઆ, જેથી ફરીને શાહાનશાહા નેપોલીઅન તથા તેનાં માણસો ઝબકી જાગી ઉઠીઆં, અને વલી અચરતીમાં પડી વીચાર કરવા લાગાં; તેવામાં માલમ પડીઉં કે, જે ઓરડામાં નેપોલીઅન શુતો હતો, તેની પાસેના ઓરડામાં એક ઘડીઆલ હતુ, જેમાં કલાક વાગવાની અગાઉ એવા આવાજો નીકલતા હતા. એથી એક નવાઈ સરખી કેહેવાત રહી ગઈ કે, શાહાનશાહા નેપોલીઅન એક ઘડીઆલથી બીધા!

વાહાણ લાગવાનો ઉપાઓ—માણસોને દરીઆની મુસાફરી કરેતાં જે વાહાણ તથા આગબોટ લાગેછે, અને તેઓ આજારી જેવા થઈ જાએછે તેનો ઉપાએ હાલ એક ડાક્તર ચેપમેન નામના વઇદે શોધી કાહાડીઓછેઃ—તે એકે ખરડાના હાડકાં ઉપર આઈસ બાંધવું.

બચાંનો ખોરાક—કેટલાક વઇદોએ એવું મત પરગટ કરીઉંછે કે, નાહાના છોકરા તથા છોકરીઓ, જેઓ સહવારના સકારાં માહે ઉઠેછે, તેમને દાહાડામાં ચાર વાર ખોરાક આપવાથી તેમની તંદોરસતી ઘણી સારી રહેછે; અગર નહીતો લથરી જાએછે.

પકવાન વગેરે બનાવટ.

એક સસતું પુડીંગ—એક રતલ ઘઉંનો આટો, એક રતલ ચરબી અથવા ઘી, પોણો રતલ ખાંડ, અરધો રતલ દરાખ, એ સઘલાંને એકઠાં મેલવી, તેમાં, એક રતલ પટેટા અને એક રતલ ગાજર બાફી મસલીને નાખી, સઘલાંને સારી પેઠે મેલવી દેવું, અને મેલવતાં સાથે જરા પાણી લેવું. પછે તેને એક વાસણમાં મેલીને તેને આઠ કલાકવેર ભઠીમાં ભુંજવું, અને પછે કામમાં લેવું.

ચોખાનું કસટર—ચાર મોટા ચમચા ભરી ચોખાનો આટો લઈ પરથમ તેમાં અરધો ચમચો તજ મેલવવો, પછે બે ઈડાંને ખુબ ચારવીને મેલવવાં પછે તેમાં દોહોડ પેંટ દુધ મેલવવું, પછે તેમાં એક ઝીણું વાઈન ગલાસ ભરીને બરાનડી અને થોડાંક બદામના તેલના ટીપાં નાખી, પુરતી ખાંડ નાખી સઘલાંને ખુબ મેલવવું. પછે તેને એક વાસણમાં રેડી અરધી મીનીટ વેર ચુલા પર મેલવું, અને તે સઘલો વખત તેને ચારવતા રેહેવું, કે બંધાઈને ગાંગડા નહી થઈ જાએ. અરધી મીનીટ પછે હેઠે ઉતારી એક બીજા વાસણમાં રેડી દેવું, અને જીઆંવેર ઠંડું પડે તીઆંવેર ચારવીઆ કરવું; પછે કામમા લેવું.

રમુજી વારતા.

કોઈએક ભંગી જંગલમાં બેસીને ભાંગ ઘુંટતો હતો તેવાંમાં ઝાડીમાંથી એક હરણ નીકલી આવીઉં અને તેની પાસેથી દોડી ગઈઉં, જેના આંચકાથી તેની ભાંગની કુંડી ઢોલાઈ ગઈ. એ જોઈ તે ભંગી બોલીઓ, "બચાં, હું તુંને એ બાબે શું કહું! તારા મુરબીને જઈને કહું." કેમકે તે હરણનું નાહાનું કદ જોઈને તેને કોઈ મોટાં ચોપગાંનું બચું સમજીઓ! તે પરમાણે તે પોતાના હાથમાં ભાગેલી કુંડી અને સોટો લઈ તીઆંથી ઉઠીઓ, તે પાસેનાં એક ગામમાં ગએઆ, અને તીઆં હરણને મલતાં આવે એવાં કોઈ મોટાં પરાણીની શોધ કરવા લાગો. તેવામાં તેની નજરે એક-ગધેડું પડીઉં, જે પેલા હરણને સેહેજ સાહાજ મલતું આવતું જોઈ સમજીઓ કે એજ પેલાં બચાંનો મુરબી હશે. એવું સમજી તેણે તે ગધેડાંના માલેકની આગલ જઈ તે વી

રો ફરીઆદ કરી કે "ભાઈ, આ તારાં જનાવરના છોકરાંએ મારી ભાંગની કુંડી ભાંજી નાખી." તેનાં ઉત્તરમાં તેને જણાવીજં કે, ભાઈ તે ગનેશું કહેછ, તે ગધેડાને જઈને કેહે!" એ સાંભળી તે ભંગી ગધેડા આગલે જઈ તેની પીઠ ઠોકી બોલવા ગએઓ પણ તેવામાં ગધેડાંએ ચોંકીને બંને પગની લાત એવાતો જોરથી તે બીચારાના પેટમાં મારી કે કલ ખાઈને નીચે બેસી ગએઓ. પછે થોડાવારમાં ઉઠીને બોલીઓ "જેના મુરબી એવા આડા, તેના બચ્ચાં આડાં હોએ તેમાં નવાઈ શું!" એટલું બોલી તે બીચારો તીઆંથી ચાલતો થએઓ.

અપલખતે આ ભંગીનું કામ બેવકુફાઈ ભરેલું છે, પણ તેના છેલા બોલ ઘણાજ અકલ ભરેલા છેઃ જેના વડા પાધરાં નહી હોએ, તેનાં બચ્ચાં કદી પાધરાં નીકસે નહી.

સમશીઆ.

(કીરિટ છંદ.)

(૧) સજ્જન સાંભલ વાત હમારી હમે જન પાંચ સગાં ભાઈ બેનજ;
પાંચ છએ પણ પાંચ નથી પણ સાતજ સાથ રહે દિન રેનજ.
સાત ગણે પણ બે જન ભાઈ અને ચાર બેન નપુસક એકજ.
વાણિ વદી સુનિ ઉત્તર રે ઝટ ધારિ મને ધિર લાવિ વિવેકજ.

(મનહર છંદ.)

(૨) ખસી ખસી આવે પાસ, હસી હસી નાખે પાસ,
મોરી મોરી આપે આસ, વંપર વગાવીને.
ભારી ભારી માને બોધ, સારી સારી કહે તોધ,
નાચી નાચી નગન. બનાવે રે છગાવીને.
ધીમે ધીમે લેઈ હાથ, સીમે સીમે આવી સાથ,
ભીરી ભીરી કરે વાત, જઈ એક ખુણમાં.
કસી કસી બાંધે બંધ, ઘસી ઘસી કાપે સંધ,
ફસી ફસી જાએ, હસી. ફેંકે આરે કુણમાં.

જોવાબો.

(૧) હાથરીતના અને આકરીતના જેઆસ.

(૨) ને. વે ઠી. અનઃ ફરા નસઃ ૫, ફરઃ નેપાળી અને ફરાતસનો પારદુહા.

સભાનુ ઘોલ.

"અઠો સખી સાનિએ, એરઃ જાઈએ"
એ રાગનુએ.

સખિ સભને અણની સભા શોભે છે શોરેઃ
સખિ સાજે કોઈ સ્વાની ઉતરે. ૧.

ગુણમય સરસ ગાલીચા બિછાવ્યારેઃ
જાણે મણિ મોતીના ચોક પુરાવ્યારે. ૨.
ઝળકતી ખુરસીઓ માંડીછે ખાસીરે;
પડના ઉલેચ રહ્યાછે પ્રકાશીરે. ૩.
તખતા ને હાંડીઓ જોઈ મન હરખેરેઃ
જગરૂપ રંગે કિરણ રંગ સરખેરે. ૪.
રમકડાં જુગતે ધર્યાં જોવા જેવાંરે;
અગણિત ચિત્ર છે મન હરે એવાંરે. ૫.
રૂડો મેજ ઉપર રૂપાના થાળરે;
રહ્યાં તેમાં પાનના બીડાં રસાળરે; ૬.
શિશિઓ સુગંધિની શોભે છે પાસેરે;
સુખ ઘણું ઉપજે છે એની સુવાસેરે. ૭.
તથા જુઓ ફુલના હાર ને તોરારે;
ગુણિયલ ગોટો ગુલાબના ગોરારે. ૮.
એવા એવા શણગાર સુંદર છાજ્યારેઃ
રૂડી રીતે સાજન આવી બિરાજ્યારે. ૯.
સારા સારા સાહેબ બેઠા છે સાથેરે;
જેને રૂડી બુદ્ધિ દિધી દીનનાથેરે. ૧૦.
મોટા મોટા શેઠ મળી બેઠા સામારે;
જેના અંગ ઉપર બરફશા જામારે. ૧૧.
મુખના પ્રકાશ તો પસરાઈ પડ્યારે;
*હિમગિરિ શિખરો ઉપર શશિ ઉગ્યારે. ૧૨.
નિરખતાં નેહભર્યાં દિસે નેણાંરે;
ઝળકેછે દાંત વદે જ્યારે વેણાંરે. ૧૩.
ગગનમાં તારા મંડળ જેવું ગણિયેરે;
ભલિ શોભા દાંતતણી એવી ભણીએરે. ૧૪.
દિસે રૂડી સૌની અમૃત ભરી દૃષ્ટિરે;
વળિ જેને આનંદની થાય વૃષ્ટિરે. ૧૫.
ભલાં ભલાં ભાષણ મુખથકી ભાખેરે;
કરતાં કલ્લોલ કચાશ ન રાખેરે. ૧૬.
ધન ધન આજ દિવસ એવું ધારોરે;
જોઈ આજ સુરત થયો જનવારોરે. ૧૭.
સખિ આજ કાજ ઉત્તમ એવું થાયેરે;
વિધ વિધે વિશ્વ વિધે વખણાયેરે. ૧૮.
આજનો ઉદારતા રાખશે એવીરે:
કિરતી વધારશે જગતમાં જેવીરે. ૧૯.
આવો રૂડો અવસર ફરિ કદાપિ આવેરે;
એવું જાણિ ઉમંગી ઉર ઉભરાવેરે. ૨૦.
ભલે એવા ઉમદા મનુષ્ય અવતરીઆરે;
જેણે એવાં તનમનથી વિચાર કરીઆરે. ૨૧.
પ્રભુ પૂરી આપણી આશા પળાવેરે;
આવા આવા દિવસ સદૈવ દેખાડેરે. ૨૨.
રૂડાં રૂડાં ગીત મનોહર ગાઈરે;
હૃદયમાં અનહદ હરખિત થાઈરે. ૨૩.
સરવને સંપત્તિ ને સુખ આપેરે;
દિદિ એવી આશિષ દલપત આપેરે. ૨૪.

---

* શિખર ઘ.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. માર્ચ ૧૮૯૫ આંક ૩ જો.

સ્ત્રીની વફાદારી અને વચન.

એક વારતા.

પ્રકરણ ૫ મું.

મીતરનો દગો.

બીજે દાહાડે હોસંગ અને પસંગ બંને સાથે વાત કરવાને અને એક બીજાની ખબર અંતર પુછવા લાગા. પરથમમાં હોસંગ બોલીઓ, "કેમ પસંગ આપણે તીઆ બધાં શું કરેછે, અને તારી વાહાલીની કેવી ખબર છે તથા તમારો બંનેનો પીઆર કેમ છે?" તે સાંભલી પસંગ બોલીઓ, "ભાઈ મારી પરીતની વાતથીતો તને કંટાલો આવે છે. હું જાણું છું કે પરીતીની વાત સાંભલી તું ખુશી થતો નથી." "હા, પસંગ," હોસંગ બોલીઓ, "પણ તે વખત હવે બદલાઈ ગએઓ છે. પીઆરને મેં આગલ ઘણો ધીકારીઓ છે; જેટલો મેં તેને ધીકારીઓ છે તેટલો તે હવે મારીપર વેર લેતાં મારી ઉંઘ અને ભુખ પણ લઈ મુકી છે. ઓ ભલા પસંગ, પીઆર એક ઘણોજ મોટો ફરેસતો છે. તેની ગેરહાજરીના જેવું દુખ અને તેની હાજરીના જેવું સુખ દુનીઆંમાં બીજું કશું મને લાગતું નથી! હવે મને પીઆર સીવાએ બીજી કશી વાત ગમતી નથી; હવે આ જે હું તેના માતરે નામને ખાતર મારૂં ખાવાનું અને સુવાનું સઘલું ભુલી જાઉં છું." હોસંગનાં મોડાંમાંથી આવા સબદો સાંભલી પસંગ ઘણોજ ખુશી થએઓ, પણ જેવો તે તેના સબદોથી ખુશી થએઓ તેવો તેની હાવી હાલતથી ખુશી ન થએઓ. પસંગ જોકે હોસંગનો એક સઉથી સરસ અને વાહાલો મીતર હતો, અને તે બંને જન વચે સગાં ભાઈ ભાઈ કરતાં વધારે પીઆર અને સંપ હતો, પણ અફસોસ! પરીતી; પરીતી, જે ચાહેતો સુરજ અને ચંદર એ બેને સાથે મેલવે, અને ચાહેતો આટલાનટીક અને પાસીફીક સરખા મહાસાગરનાં સંપે એકઠાં રહે પાણીને જુદાં પાડી વચે મોટા પરવતો ઉભા કરી દે, તે એક બે મીતરોનાં દીલને છુટાં પાડવાને કેટલો વીલમ લગાડે? માણસ જે પોતાની નબલાઈ અને નીમખહરામીને માટે આએ દુનીઆંની સપાટી ઉપર તેની શરૂઆતથી પરખીઆત થઈઉ છે, તેનું બચું એક પસંગ પોતાના મીતર સાથ, પોતાના દીલની નબલાઈએ, નીમખહરામી કરે તેમાં નવાઈ શી! પણ આખરે, આખરે સચાઈ અને એકીનદારીજ ફતે મેલવવાની અને નીમખહરામી ઉપર શરમ, અને ધીકારના વરસાદ સીવાએ બીજુ કશું વરસવાનું નહી.

જીઆરથી પસંગની નજરે શીરીનબાનું પડી હતી, તીઆરથી તે પોતાની શુધ અને બુધ ભુલી ગએઓ હતો, અને તેની તનથી વાહાલી જેલીકા, જેના વના તેને એક ઘડી નહી ચાલતુ હતું, અને જે તેને એક દાહાડો જોએ આ વગર આંધલી બની જતી હતી તેનો પીઆર તથા તેનો પરાણહીતુ સનેહી હોસંગ, જેની સાથે અતીઆરશુધી, પાણી અને માછલીની માફક રહેલો હતો તે મીતરાઈ, એ સઘલું સમીસાંજના વાદલના રંગની માફક એક પલવારમા જતું રહીઉં, અને શીરીનબાનુના પીઆરમાં પડી તેની જુદાઈના જખમથી પોતાના જીગરને ઝેરવવા લાગો. અને એટલો અધીરો બની ગએઓ કે તે પોતાનો આવો ગુરખાંઈ ભરેલો વીચાર એકદમ શીરીનબાનુ આગલ જાહેર કરે, પણ તેવામાંજ તેના મનમાહેલી બંધાઈ આડે પડી અને તેને ધીરજથી હોસંગનો ગર લેવાને ભલામણ કીધી.

હવે આણીગમ બનાવ એવો બનીઓ હતો કે, હોસંગ અને શીરીનબાનુએ પોતાની વાત પાદશાહાથી વધારે વાર છુપી રાખવાને દરૂસત ને વીચારીઉં, કેમકે જેમ જેમ દાહાડા જતા હતા, તેમ તેમ તે સુંદર રાજકુવરીનાં લગન શામ સાથે કરી આપવાની ગોઠવણ જનણુત થતી જતી હતી. અલબતે આગલ લખીઆ પરમાણે શામની ચાલ ચલણ તથા સવભાવ એવો ન હતો કે તે રતીબારખી શીરીન બાનુનો ભરથાર થવાને લાએક થાએ; તેથી તે તેનું નામ સાંભલી કંટાલો ખાતી, અને તેની સાથ પરણવાની વાત સાંભલી થરથર કાંપતી. શીરીન સારીપેઠે સમજતી હતી કે, ભરથાર તે શું અને તે કેવો કરવો જોઈએ; તે સારીપેઠે જાણતી હતી કે ભલા અને લાએક ભરથારથી જીંદગીનાં અંત શુધી કેવું સુખ મલે છે, તથા કટંગા અને નાલાએક ભરથારથી અંતના દાહાડા શુધી કેવુ દુખ વેઠવું પડે છે. તેની પકી ખાતરી હતી કે, જો તેનો જનમનો સાથી શામ થએઓ તો તેના દાહાડા કદી સુખમાં જનાર નથી, અને તેની આંખમાંથી આંસુ કદી શુ

કાનાર નથી. જેમ હરેક વસતુને ચાખવાથી તેનો સવાદ જણાએ છે, તેમ હરેક માંણુસને વાપરવાથી તેનાં ગુણ જણાએ છે. જેમ ઘણાક જનાવરોમાં સવાસથી પોતાને લાએક શીકાર શોધી કાહાડવાની શકતી હોએ છે, તેમ સ્ત્રીઓમાં વાપરવાસથી પોતાને લાએક ભરથાર શોધી કાહાડવાની કુદરતી શકતી હોએ છે. તેજ પરમાંણે શીરીને બંનેને વાપરવાથી જોઈ લીધું હતું કે, તેને લાએકનો ભરથાર શામ નથી પણ હોસંગ છે. તેને સુખનાં સાગરમાં તરાવનારો આખાં દરબારમાં એક હોસંગજ છે, તેથી હોસંગની સલાહથી શીરીને એક દીવશે પોતાનાં ભરમનો ખોલાસો પોતાનાં બાપ પાદશાહા આગલ કીધો, અને તે બાહાલ રાખવાને તેની પાસ માંગી લીધું. પણ એ વાતમાં પાદશાહે તદન નારાજી બતાવી, અને ખોલી રીતે શીરીનને જણાવીઉં કે એમ કદીબી બનનાર નથી: શામ સીવાએ બીજા કોઈની પણ સાથ તેને પરણાવનાર નથી, પછે તે ગમે તેવો હોએ. શીરીન પોતાનાં બાપનાં સવભાવથી સારીપેઠે જાણીતી હતી, તેથી તેણે જાણીઉં કે તે જે બોલીઓ છે તે કરીઆ વગર રેહેનાર નથી, અને તેને અપાર દુખનાં દરીઆમાં હોમેઆ વગર રેહેનાર નથી, તેથી તેણે એ દલગીરી ભરેલી વાતથી હોસંગને જાંણીતો કીધો, અને હવે શું ઉપાએ કરવો તેની સલાહ પુછવા લાગી. અંતે હોસંગેબી જોઈઉં કે પાદશાહા એ રીતે સમજવાનો નથી, અને તે એવું આડું કાંમ કરવાને જરા પણ અટકનાર નથી, તેથી તેને અંતનો અને દુખ ભરેલો ઉપાએ લેવા વગર બીજું કશું દરૂસત સુજીઉં નહી. બીચારી શીરીને પણ નાચારીથી, અને બીજો કશો ચારો ન રેહેવાથી તે કબુલ કરીઉં, અને મેહેલ છોડી મોરતાબ તરફ ચાલી જવાનો ઠડાવ કરીઓ.

ભોલો બીચારો હોસંગ! તે હજુ પસંગને આગલની માફક પોતાનો ખરોજ મીતર સમજતો હતો, અને તેનાં દીલ માહેલાં કપટથી તદન બેખબર હતો. જેમ આગલ હેનું અને તેનું દીલ મલી ગએલું હતું, અને જેમ એક બીજાની ગમે એવી છુપી વાત એક બીજાને કેહેતા હતા, તેમજ અતીઆર સુધી સમજતો હતો. તેથી તેનાં કાલાં દીલમાં ઉગેલા કાંટા તેની નજરે નહી પડીઆ, અને તેની અણીઓથી પોતાનાં જીગરને છુપા ઘા લગાડીઆ પસંગનાં મકર ભરેલા પીઆરમાં ઠગાઈ, હોસંગે પોતાની આએ સઘલી છુપી વાત તેને કહી, અને તેઓએ મેહેલ છોડી જવાને કેવી ગોઠવણ કરી છે તેબી કહી, એટલુંજ નહી, પણ દોરડાંની શીરી વડે શીરીનને બારીએથી ઉતારવાની હતી, અને જે તે કંમરે બાંધીને ફરતો હતો તે પણ બતાવી. એવી ગોઠવણ સાંભલી તથા તેને પાર પાડવાની ઈઉક્તી જોઈ પસંગનાં દીલમાં અદેખાઈનો એવો તો કારી જખમ લાગો, અને તેની અગન તેને એવી તો બલવા લાગી, કે તે બીચારાં દુખી જોડાંનું એકદમ સતીઆનાશ વાલવાનો વીચાર કીધો, ઈઆને એ સઘલી વાતથી તરત પાદશાહાને વાંકેફ કરવાનો ઠડાવ કીધો. પણ તે વેલાએ તે કરપીણ મીતરે હોસંગની ચાલને ઘણી પસંદ કીધી, અને તે જાણે તેમ થવાથી ખુશી હોએ, અને હરેક બાહોતે તેનું શુખ ચોય તો હોએ એવું ડોલ ઘાલી હોસંગને ઘણીક હીમત આપી, અને તેને તેનાં કામમાં ફતેમંદી ચાહી તેનાથી જુદો થએો.

જેવો તે નીમખહરામ મીતર હોસંગથી જુદો થએએ તેવોજ તે પાદશાહાની હજુરમાં ગએઓ, અને સેજદો બજવીને તેની પાસે બેઠો. બેસીને પરથમતો અહીં તહીંની વતો કાહાડી, અને તેમાં કેટલોક વખત કાહાડી નાખીઓ. પછે ભરમમાં ને ભરમમાં હોસંગની વાતનો એસારો કરવનો શરૂ કીધો, અને મોટા ડોલ તથા ભારથી, પાદશાહાને દખાવી દખાવીને બોલવા લાગો કે, જે વાતનો બોલાશો તે તે કરવા માંગે છે, તે કરવાને જોકે તેની ફરજ અને વચનથી ઉલટું છે, પણ તે (પાદશાહા) જે તેની ઉપર ઘણો પીઆર રાખે છે, અને તેને પોતાની દરબારમાં સઘલું સુખ આપે છે, તેને માટે જો તે તેન એવી અગતની વાતથી જાણીતો નહી કરેતો તેમાં મોટી નીમખહરામી ગણાએ. એવા એવા ઘણાક બોલોથી પાદશાંહાને અધીરો બનાવી મેલી અંતે હોસંગને મોહેની સાંભલેલી સઘલી વાત, તથા તેની કમરે વીટાલેલી જોએલી રેશમી શીડી એ સઘલું કહી દીધું. અલબતે એ ખોલાસો સાંભલી પાદશાહાને ઘણું દુખ ઉપજીઉં; તેમજ પસંગે કરેલી આવી નીમખહરામી વીશે તેને ઘણું અચરત લાગીઉં, અને જોકે તેણે તેને ઘણી અગતની વાતથી જાણીતો કીધો, તોપણ તેની એવી વીસવાસઘાતં ભરેલી ચાલથી તેને ધીકારવા લાગો. પણ તરતતો તે વેલાએ પસંગનો ઘણોજ ઉપકાર માનીઓ, અને તે વાત ખરી છે કે ખોટી તેની પસંગનાં કેહેવાપર પુરતો ભરોસો ન લાવતાં પોતે જાતે તપાસ કરવાનો ઠડાવ કરીઓ.

પરકરણ ૬ ઠું.

હીકમતની આફત.

પાદશાહાને બેવફા પસંગે જે કહીઉં તેની સચાંઈ વીશે તેણે પોતે જાતે તપાસ કરવાનો ઠડાવ કીધોતો ખરો, પણ તે કેમ કરવી તે વીશે વીચારમાં પડીઓ. અંતે કેટલોક વીચાર કરી મનમાં એવું ચેડવીઉં કે, હોસંગ સાથ એક ઠગાઈ કરવી, અને તે ઠગાઈમાં તેનો ભરમ લેવો. તે ઠડાવ પરમાણે તે હોસંગ પાસ જવા જાએ છે, તેવામાં તે તેને શામણોજ થએઓ; તેવો તેને અટકાવી પુછીઉં "હોસંગ તું ઝડપમાંજ કીઆં જાએ છે?" "કંઈ નહી સાહેબ," હોસંગ બોલીઓ, "મારે ગામ જનારો હલકારો મેહેલની બાહાર ઉભો છે, તેને મારા મીતરો ઉપરનાં કાગલો આપવાને જાઉં છું." "તે ગમે એવાં કાગલ હોએ," પાદશાહા બોલીઓ, "પણ જરા ઉભો રેહે; મને કાંઈ ઘણાજ અગતનાં કાંમસર તારી સલાહ લેવી છે." એટલું કહી હોસંગને પોતાની પાસે બેસાડીઓ, અને તેનો ભરમ લેવાને ચેડવેલી પોતાની ઠગાઈ શરૂ કીધી. પાદશાહા જાણતો હતો કે, શીરીનને શામ સાથ પરણાવવાની વાત હોસંગને ખબર છે, તેથી તે મોડાંપર ગંભીરાઈ લાવી બોલીઓ, "હોસંગ, તું જાણે છે કે મારી છોકરીનાં લગન હું શામ સાથે કરવા માંગું છું, પણ તે વાત તે કબુલ કરતી નથી, અને મારા હોકમની વીરૂધ જઈ બેહોસ પકડી બેઠી છે. એથી કરી એની ઉપરનો મારો સઘલો પીઆર ઉતરી ગએઓછે, અને તેની ઉપર મને ભારે ચીડ મહડીછે. તેથી અંતે મેં એવો ઠડાવ કરીઓછે કે, હું ઘરમાં એક રી

ારણી લાઉં, અને પછે એને (શીરીનને) જે કોઈ પરણવા
ાગે તેની સાથ, વગર રીત ભાતે પરણાવી કાહાડી મેલું.
ની જે ખુબશુરતીછે, તેજ તેની રીત દાખલ કાંમ લાગશે,
મકે તેને હવે હું મુદલ ચાહાતો નથી, અને તેને માટે ક
ું કરવા માંગતો નથી." પાદસાહાનાં મોડાંમાંથી એકાએ
એવા શબદો સાંભલી હોસંગ ઘણી અચરતીમાં તેમજ
ીકરમાં પડીઓ, અને વીચાર કરવા લાગો કે એ શું નવી
ંઆતી ઉભી થઇછે, અને તેનું સેવટ કેમ આવશે. પણ
રત તેણે પાદશાહાને પુછીઉં, "સાહેબ એ બાબદમાં તમો
ારી શું સલાહા માગો છો?" તે સાંભલી પાદશાહા બો
ીઓ, "તારી સલાહ એક અગતની બાબદમાં લેવીછે; અ
ે તે એછે કે—જે સ્રીને હું હમણા પરણવા માગું છું, તે
ણી જુવાંન અને ખુબશુરતછે, તેથી એકાએક મારી ઉપર
ાજી થાએ એવું લાગતું નથી, કેમકે હવે હું છેક ઉમરે પોં
ુંચેલો છું. વલી તેનો પીઆર ખેંચવાની રીત, જીઆરે
ું જુવાન હતો, તીઆરનાં કરતાં, હાલમાં તદન બદલાઇ
ાઇછે, અને તેની મને મુદલ માહીતગારી નથી; અને અ
ખતે તું જુવાન છે, અને તુને એ બાબે પકી માહીતગારી
ે, તેથી તે સ્રીનો પીઆર હું કેમ મેલવું તે વીશે હું તા
ી પાસે શીખવા માગુંછું. એ સાંભલી બીચારો ભોલો હો
ંગ, તે વખતના જુવાનોની પીઆર ખેંચવાની રીતો, જે
ીકે તે સ્રી ઉપર કાંઇ ભેટ મોકલવાની, તેની રોજ મુલાકા
લેવાની વગેરે કેટલીક કહી જણાવી. તેના ઉતરમાં પા
શાહે જણાવીઉં કે, તેણે તેની ઉપર કેટલીક ભેટો મોકલી
પાછી આવી, અને તેની ઉપર તેના બાપનો એટલોતો
પતોછે કે તેની કોઇપી મુલાકાત લેવાતી નથી. તીઆરે
ોસંગ બોલીઓ, "જો એ પરમાંણે દીવસે તેની ભેટ નહી
ેવાતી હોએતો તમારે રાતને વખતે લેવી." તીઆરે પાદ
ાહા બોલીઓ, "એ વાતતો ખરી, પણ રાતરે તેના ઘરનાં
ારણા મજબુત બંધ રેહે છે તેથી તેમ કેમ બને?" એનો ઉ
ર દેતાં ભોલો હોસંગ સપડાઈ ગએઓ. તેણે દોરડાંની
ીરીની બલામણ પાદશાહાને કરી, એટલુંજ નહી પણ સા
પોતાના દીલપરનો ડગલો બતાવી તેને કહીઉં, "તે સીડી
મરે વીટાલી રાખી ઉપરથી આવો ડગલો પેહેરવો. એ શ
દો સાંભલતાંજ પાદશાહાની સઘલી મતલબનો છેડો આ
ીઓ. તેણે તરત હોસંગને કહીઉં કે, તીઆરે એ તારો
ડગલો મને ઉતારી આપ; પણ તેમ કરવાને હોસંગ આ
ાકાની કરેછે, તેટલાંમાં પોતાને હાથે તેના નપરથી ડગ
ો કાહાડી નાખીઓ; અને તેવીજ તેની કમરે વીટાલેલી
ોરડાંની સીડી, અને તેમાં ખોશેલો શીરીનનો એક પતર
ની નજરે પડીઆં. હોસંગ ઘણોજ ગભરાઇ ગએઓ,
અને તેવામાં પાદશાહે પેલું કાગલ કાહાડી લઈ ઝટ ઉખેડી
ે વાંચીઉં, જેમાંથી તેમનો સઘલો ભરમ માલમ પડી આ
ીઓ, અને પસંગનું કહેલું સઘલું ખરૂં પડીઉં.

આ હા! આ વેલાએ હોસંગના ગભરાટનો અને પા
શાહાના ગુસાનો શો પાડ! પાદશાહે હોસંગને, તેની એ
ી ચાલને માટે ઘણાક ટાણા મારીઆ, અને તેને તરત
ોતાની દરબારમાંથી કાહાડી મેલી રાતોરાત કરમાન શેહેર
ોડી જવાનો હોકમ કરીઓ.

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૩૧ મો.

પીઆરાં બેન,

તમોને છેલો પતર મેં આફરીકા મધેથી લ
ખીઓ હતો. તીઆરબાદ તે છોડી, એક વાહાણપર
સવાર થઇ ભુમધીઅ સમુદરમાં રહી, જીબરાલટરની
સમુદરધુની વટાવી, આટલાનટીક સમુદરમાં થઈ નીઊ
ઈઆરકમાં, એટલે અમેરીકા ખંડમાં આવીઓછું. ત
મને ખબર હશે કે અમેરીકાખંડ એટલો મોટો છે કે તે
આખો પશચીમ ગોલારધ, એટલે પુરૂથવીનો પસચીમ
તરફનો આખો ભાગ, રોકે છે. તરણશો વરસની અ
ગાઊ એ ખંડની હસતી વીશે કોઇ જાણતું ન હતું.
અમેરીકા માલમ પડીઓ તેની આગમચ ઈઊરોપ, એ
શીઆ, અને આફરીકા એ તરણ ખંડ મલી આખી
દુનીઆં ગણાતી હતી. અમેરીકા ઇઊરોપ ખંડની
પશચીમ દીશાએ આવેલો છે, અને તેમની વચે મોટો
આટલાનટીક મહાશાગર છે. પંદરમી સદીની આખે
રી શુધી ઈઊરોપના લોકો એમજ જાણતા હતા કે, તે
મની પશચીમે જે મોટો મહાઆટલાનટીક શાગર છે, તે

અથાગ સમુદર છે, અને તેની પેલીમેર કશું નથી. પણ
તેવામાં કોલમબસ કરી એક તીકશણ બુધીનો માણસ
નીકલી આવીઓ, જે એવું કહેવા લાગો કે આટલાન
ટીક મહાસાગરની પેલીમેર કાંઈબી જમીન હોવી જો
ઇએ, માટે જો તેને કોઈ મદદ કરેતો તે વાંહાણ લઈને
જાએ, અને જમીન શોધી કાહાડે; પણ કોલમબસની
એ વાતને સરવે હસી કાહાડવા લાગા. અંતે કોલમબસ
સપેનમાં ગએઓ, અને તીઆં તે વેલાએ ઈસાબેલા
નામે રાણી રાજ કરતી હતી તેને જઈ મલીઓ, અ
ને તેને સમજાવીઊં કે જો તે તેને વાહાણ વગેરેની
મદદ કરેતો તે આટલાનટીક મહાસાગરમાં જઈ તેની
પેલીમેર જમીન શોધી કાહાડે. રાણી ઇસાબેલાના મ
નમાં એ વાત એકાએક ઊતરી ગઈ, અને કોલમબ
સને વાંહાણ તથા બીજો સરનજામ આપી તેની ધા
રેલી મુસાફરીએ રવાના કીધો.

એ વખતમાં આટલાનટીક પસાર કરવાની પે
હેલી કોશેશ કોલમબસેજ કરી હતી, કેમકે તેની પેલી
મેર શું હશે તેની કોઈને ખબર ન હોવાથી, તેનો છે
ડોજ નહીં હશે એવી બીકથી તે વખત શુધી કોઈ સ
ખશ વાંહાણ લઈ તેમાં ગએઓ ન હતો. વલી તે વે
લાનાં વાંહાણો હાલનાં વાંહાણો સરખાં જબરાં નહીં,
અને તે સાથે વાંહાણ ખેડવાનો હુનર પણ ઘણોજ
અધુરો જેથી, એવા એક અજાણીઆ અથાગ સમુદર
માં જોંકાવવું ઘણુંજ મુશકેલ અને ધાસતી ભરેલું કાં
મ હતું; પણ કોલમબસ જાતે એવોતો હીમતવાન પુર
શ હતો કે તે જરાએ ડરીઓ નહીં, અને ઈઆહોમ
પોતાનાં વાંહાણ આગલ ચલાવીઆં.

એ અજાણા મહાશાગરમાં થોડાક દીવસવેર તે
વાંહાણોએ સેહેલાઈથી મારગ કાપીઓ, પણ એક દા
હાડે એકાએક એક એવુંતો શકત તોફાન ઊઠી આવી
ઊં, કે જેથી તેનાં બધાં વાંહાણો અને તે ઊપરનાં સ
ઘલાં માંણસોને બુડી જવાની ધાસતી પડી. એ તોફા
નથી વાંહાણ માંહેલા માંણસો એટલાંતો ડરી ગએઆં
કે તેઓએ એકદમ વાંહાણ પાછાં ફેરવવાને કોલમબ
સને અરજ કીધી. અને જો તે તેમ નહી કરેતો તેને
મારી નાખવાની તેઓએ ધાસતી આપી. પણ કોલ
મબસ જાતે ઘણો હીમતી હોવાથી એ બનાવથી કશી
પણ રીતે ન ડરતાં સઘલા માંણસોને સમજાવી ધીરજ
આપી, અને પોતાનો મારગ આગલ કાપવા લાગી
ઓ. એ પરમાંણે શીતેર દાહાડાવેર વાંહાણો
ચાલવા પછે અંતે એક માણસ, જે ઊંચે ડોલ ઊપર
ઊભેલો હતો તેની નજરે જમીન પડી, અને તે મોટા
હરખથી પોકાર મારી બોલીઓ "જમીન! જમીન!"
એ બોલ સાંભલતાંજ કોલંબસનાં અને તેના સઘલાં
માણસોનાં દીલ હરખથી ખુશી થવા લાગાં, અને સઘ
લા મોટી ઊલટથી ડેર ઊપર આવી જમીન તરફ જો
વા લાગા. એ જમીન તેજ અમેરીકા.

જમીન જોતાં આગલ ચાલતાં થોડાક વખતમાં
સઘલાં વાહાણો કીનારાપર આવીઆં, જીઆં તેમને
લંગર નાખી થોભાવવામાં આવીઆં. એ વાહાણોને
કીનારા આગલ આવેલાં જોઇ, તે જમીન ઊપર જે
ઈનડીઅન નામે જંગલી લોક વસતા હતા, તે ટોલાંબં
ધ આવીને તીઆં એકઠાં થએઆં, અને ઘણીજ અચ
રતીથી તે વાહાણો તથા તે પરનાં માણસો તરફ જોવા
લાગા; કેમકે તેઓએ કદી પણ એવાં માંણસોને ત
થા એવાં વાંહાણોને જોએલાં ન હતાં. તેઓ જાતે
જંગલી હોવાથી તે વાંહાણો તથા ઈઊરોપીઅનોને
જોઈને તરેવાર વીચાર કરવા લાગાં, અને એવું સમ
જીઆં કે એ લોકો આકાશમાંથી, આકાશી મોટાં પક
શીઓ ઊપર બેસી આવીઆ છે! તેઓ ઇઊરોપી
અનનાં જેવા ગોરા કે હબશીઓનાં જેવા કાલા નહી
હતા, પણ તેમની ચાંમડીનો રંગ રાતાશપર હતો,
અને તેઓ શરીરે નાગા હતા. અંતે થોડેકવાર ર
હીને ઘણીક સાવચેતીથી કોલમબસ અને તેનાં માણ
શો આંગમાં શુંદર પોશાક પેહેરીને હાથમાં તરેવાર રં
ગીન તથા ચલકતી ચીજો લઈ કીનારે ઊતરીઆ, અ
ને તે ઈનડીઅનોને દેખાડી, જે જોઈ તેમને ઘણુંજ
આશચરીઅ લાગીઊં, અને બીહીતા બીહીતા તેમની
પાસે આવવા લાગીઆ. તેઓ તેમનાં આંગ માંહેલો
પોશાક તથા તેમનાં હાથ માંહેલી વસતુઓ જોઈ એર
લાતો અચરતીમાં પડતા કે ખચીત તેમને આકાશી લો
કજ માનીઆ.

એ ખંડ ઊપર ઈઊરોપીઅન આવીને વસીઆ,
તેની આગમચ તીઆં સઘલા એ ઈનડીઅન લોકોજ વ
સતા હતા. એ લોકો ઘણાજ જંગલી હોવાથી તેઓમાનાં
ઘણાકતો આંગપર વસતર સરખું પણ કાંઈ પેહેરી જાણ
તા નહતા, પણ જીઆરે ઘણો શીઆલો પડતો તીઆરે
માતરે જનાવરોનાં ચાંમડાં તેઓ શરીરપર ઓઢતા. એ

વા એક ઈનડીઅનનું ચીત્રંતમારી ઊ પર ખીડીઊ છે, તે જોવાથી તેમની હાલતનો તમને કાંઈક વીચાર આવ શે. તેઓ જંગલમાનાં જનાવરો મારી પોતાનું ગુજરાન કરતા, અને જંગલમાં નાની ઝુપડીઓ ઊભી ક રી તેમાં સુતા. પણ જીઆરથી ઈ ઊરોપીઅનો તીઆં આવીઆ, તીઆરથી તેમને દારૂ વગેરેના લતમાં નાખી તેમની જમીનો લઈ લેલી, તથા તેમના ઊપર ઘાતકીપણુ ગુજારી માર મારી તેમ ને જંગલોમાં નહસાડી મેલીઆ, જીઆરે ઈઊરોપીઅ નો પેહલા અમેરીકામાં આવીઆ, તીઆરે તેમને ઈનડી અન લોકોએ મોટાં હેતથી આવવા દીધા, અને તેમની સાથે ઘણી ભલમણસાઈથી ચાલીઆ, પણ તેના બદલા માં તેઓએ તે બાપડાઓને મારમારી તેમની ઝુપડી ઓ ખાલી નાખી, તેમને જંગલમાં નહસાડી મેલીઆ તથા કંઈકને મારી નાખીઆ, અને તીઆની સઘલી જગાના માલેક તેઓ થઈ બેઠા. આજે તેમની ઝુપડી ઓની જગાએ મોટાં મોટાં શેહેરો બંધાઈ ગએઆં છે, અને તીઆં લાખો ઈઊરોપીઅનો વસે છે, અને હવે ઈ નડીઅનો કેથેજ કેથે જંગલમાં માલમ પડે છે. જે મ ઈઊરોપીઅનોએ તેમની ઊપર ઘાતકીપણું ગુજારી ઊં તેમ તેઓ પણ લાગ શવતે તેમને છોડતા ન હતા.

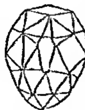
આ ચીત્ર ઊપરથી તમને જણાશે કે કેટલાક ઈનડી અનો કેવાં ઘાતકીપણાથી ઈઊરોપીઅન સીઓ તથા પશુ બચાંઓને મારે છે!

જે જગાપર કોલમબસ પેહલો ઊતરીઓ તે એક ટાપુ હતું, જેનું નામ તેણે "સેનટ સાલવાડોર" ક રી આપીઊં. એ ટાપુમાં તેઓ ઊતરીને ફરીઆ, અને તેને ઘણુજ રસાલ તથા ઝાડ પાનથી ભરેલું જોઈઊં. જેમ તીઆંનાં માણસો નવાં હતાં, તેમ તી આં ઘણીક વનસપતી પણ નવી હતી. તે સીવાએ તીઆં સોના રૂપાની તથા હીરાની ખાનો પણ હતી. થોડાક દહાડા રહીને કોલમબસ તીઆંથી પાછો ફરી ઓ, અને સપેનમાં આવી પોંહોંચીઓ. સપેનમાં આવીઆ પછે પોતાની શોધની સઘલી ખબર તીઆં ના લોકોને કરી, તથા તીઆંની વનસપતી તથા સુનાં રૂપાં વીગે, પણ ઘણુક કહીઊં, જેથી તવંગર થવાની લાલચે ઘણાક લોકો તીઆં જઈને વસીઆ, અને તેથી અમેરીકા ખંડમાં ઈનડીઅનોને બદલે ઈઊરોપીઅનો ની વસતી થઈ.

વાહાલાં બેન, હાલમાં મને ઘણી ફરસદ ન હો વાથી, અને વલી આ પત્ર આટલામાંજ ઘણો લાંબો થઈ જવાથી હાલ તરત તો મોકુફ કરૂંછું, અને એ ખં ડ ઊપર પરથમ ઈઊરોપીઅનોની વસતી કેમ થઈ તે ની વીગત આવતાં પત્રમાં જરૂર તમારી ઊપર લખી મોકલીશ, જે હું આસા રાખુંછું કે, તે તમને ઘણી ગ મશે તથા અગતની થઈ પડશે—હાલતો એજઅરજ.

હું છું તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

શર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટે ખરીદેલો હીરો.

આએ પાશેનું ચીતર, આપણા નામ દાર શર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટે હાલમાં એક કીમતી હીરો ખરીદીઓછે, તેનુ છે. એનું નામ શેનસી કરીને છે, અને વજનમાં પરા કેરટનો છે. એની કીમત બે લાખ રૂપીઆ આપવામાં આવી છે. આ હીરાની તવારીખ કંઈક ગુચવણ ભરેલી તેમજ જાણ વાજોગ છે.

એવું કેહ છે કે એ હીરો એક વેલાએ બરગન ડીનો ડીઊક ચારલશ ધી બોલડની તોપીમા જડેલો હ તો જેણે તે ૧૪૭૭ માં નેનશીની લડાઇમાં ખોએઓ. તાહાર પછે એ હીરો ૧૪૯૨ માં ૫૦૦૦ ડીઊકેટસ વાશતે પોરટુગાલના રાજાના હાથમાં ગઓઓ, અને જે વેલાએ આ છેલા રાજાને સપેનીઅરડોએ તેના રા

જા પાશેથી છીનવી લીધું તે વેલાએ ડોન આનટોનીઓએ પોતાનુ રાજ પાછું મેલવંવાની મતલબથી ઈંગલંડની ઈલીજાબેઠની રાણી પાશ ૫૦૦૦૦ રુપીએ આ હીરો ગીરવી મુકીઓ પણ આ શખશ ઊપલી રાણીને એ હીરા ઊપર વધારે નાણુ ધીરવાને કંટાલો આપીઆ કરતો હતો વાશતે ઈલીજાબેઠ રાંણીએ એ હીરો પાછો તેના અશલ ધણીને આપી દીધો. એ ઊપરથી ડોન આનટોનીઓએ શીઊર.ડી શેનસી નામના ઈંગરેજી દરબારના ફરેંચ એલચીને ૨૮૦૦૦ રુપીઆ વાશતે એ હીરો વેચીઓ, જે ઊપરથી તેનું નામ શેનસી કરી આપવામાં આવીઊં.

એક વેલાએ ચોથો હેનરી પઈસાની તંગીમાં આવી પડીઓ તેઆરે આ નીમખહલાલ શીઊર ડી શાનસીએ પોતાનાં રાજાને મદદ કરવાની મતલબથી પોતાનો એ હીરો મેટજ શેહરનાં ઈજીપીઓને ગીરવી મુકવાનો વીચાર કીધો. એ કારણથી તેણે પોતાનાં એક વીશવાશુ નોકરને પેરીશ શેહરમાંથી એ હીરો લાવવાને મોકલીઓ, અને એવી ગોઠવણ કીધી કે જો તે ચોરો અથવા બલવાખોરોનાં હાથમાં આવી પડે તો તેણે એ હીરો ગલી જવો. સીઊર ડી શેનસીએ પોતાનાં નોકરની ઘણાએક દાહાડા શુધી વાટ જોઈ, પણ આખરે જીઆરે તે પાછો નહીજ ફરીઓ તીઆરે આ શખશ પોતાનાં ચાકરની શોધમાં નીકલીઓ, અને ખબર કાહાડતાં તેને માલમ પડીઊં કે તે બલવાખોરોનાં હાથથી મારીઓ ગએઓ છે. એ ઊપરથી તેણે પોતાનાં ચાકરની મુએલી લાશ ઘોરમાંથી બાહેર કાહાડી તેનું પેટ ચીરી તેમાંથી આ હીરો બાહેર કાહડી પોતે લીધો ! એ પરમાંણે આ હીરો ૨૦૦) વરશ શુધી આ ધણીનાં કુટંબમાં રહેઓ, અને તીઆર પછે ૧૫ માં લુઈનાં હાથમાં ગએઓ. ૧૭૮૯ માં જે વેલાએ ફરાંનશમાં એક મોહટું રમખાન ઊઠીઊં હતું, તે વેલાએ એ હીરો ગેપ થઈ ગએઓ હતો, પણ ૧૮૩૦ માં પાછો તે એક વેપારીનાં હાથમાં આવીઓ હતો. એવું કેહ છેકે ૧૮૩૦ નો હીરો અસલનાં કરતાં ૧॥ કેરટ વજનમાં ઓછો નીકલીઓ હતો.

ખો આપેલીછે, પણ તેમાં આ વધારે ભરોશા ભરેલી કેહવાએ છે.

હમો આશા રાખીએ છઈએ કે, એ હીરો અતરે આવીઆ પછી આપણા માનવંતા બારોનેટ તેને કોઈ જાહેર જાગીઆ ઊપર દેશી સીઓને જોવાને માટે મેલશે.

સ્ત્રી દરપણ.

તાતમાં ઘાત !

મુંબઈમાં ચરણીવાડીના લતા ઉપર એક કુવરજી કરીને પારસી રેહતો હતો. તે કાંઈ ચીનનો વેપાર કરતો હતો, અને પોતાની હાલતે સુખી હતો. કુવરજીનાં ધનીઆનીબાઈના મરનથી કેટલાંક વરસનાં ગુજરી ગએલાં હતાં તેથી તે તેમનાં માએ જીવણબાઈ સાથે રેહતો હતો. કુવરજીની એક શીરીનબાઈ કરીને છોકરી હતી. જીઆરે તેનાં માએ મરણ પામીઆં તીઆરે તે છેક ૭ વરસની વએની હતી, તેથી તેને તેનાં મામાએ પોતાને ઘેર લઈ જઈને રાખી હતી; અને પોતાની એક આઈમાએ નામની છોકરી શાથ ઈસકોલમાં મોકલી તેને સારી કેલવણી આપી હતી. શીરીનબાઈના મામા તથા મામી એ બંને જણ ભણેલાં અને સારા તથા સુધરેલા વીચારનાં હતાં, તેથી તેઓએ પોતાની છોકરીને તેમજ શીરીનબાઈને ભણાંવી ગણાવી સારા સુધરેલા વીચારનાં; સદગુણી અને નીતીમાન કરીઆં હતાં. શીરીનબાઈના મામા હમેશ સારી સારી ચોપડીઓ લાવતા હતા, તેમાંથી જે તેમને લાએકની હોએ તે તેમને આપતા હતા, તે તેઓ બંને જન એટલે શીરીનબાઈ ને આઈમાએ સાથે બેસીને વાંચતાં હતાં, અને તેની માહેતું જે નહી સમજ પડે તે એક બીજાંને પુછીને સમજતાં હતાં, તથા જે વાત બંનેને એક સરખી પસંદ નહી આવતી હતી, તેને ખરી ઈઆ ખોટી ઠેરવવા મજબુત તકરાર કરતાં હતાં.

પે અદરાવીછે, તેનો કાલે દીવો કરવાનોછે." શીરીનબાંઈ ધભરાઈને બોલી "શું શું બપાઈ શું, મને અદરાવી?" "હા, માંએ તારે તુંને શું કહુંચ, આપણા મંચેરશાના પેસતનજીની સાથે." શીરીનબાઈ બીચારી ઉજલી ફક થઈ ગઈ અને આંખમાં આંસું આવી ગયાં; પણ જેમ તેમ ખ થઈને બેસી રહી. આઈમાએ પણ ધભરાઈને રડવા સમી થઈ ગઈ, અને શીરીનબાઈનાં મામી વીચારમાં પડીઆં. તેનું કારણ એજ હતું કે તેઓ સઘલાં મંચેરશાને અને તેના આખાં કુટુંબને સારી પેઠે ઓલખતાં હતાં. મંચેરશા બાઈના ભાઈનો છોકરો હતો. તે ઘણો વેહેમી અને પાજી સવભાવનો હતો. વલી તેની ધણીઆણી હીરાંબાઈ પણ તેવીજ વેહેમી, આકલા સવભાવની અને વગર ભણેલી હતી, તેથી કરીને તેમનાં બધાં છોકરાં પણ તેવાંજ ઉધરેલાં હતાં. તેમાં પેસતનજીતો બધાં કરતાંને ખરાબ અને આલશુ છોકરો હતો. તે તેર વરશનો હતો તોપણ ઈસકોલમાં તરીજી ચોપડી શીખતો હતો; અને વલી તે સાથે એવો બાપના જેવો પાજી સવભાવનો હતો કે જરા જરામાં મરાઈ પડે. વલી એવો બરીએલ કે કોઈ સાથે બરોબર બોલે નંહી કે હસે નહી. એવા છોકરા સાથ સીરીનબાઈને તેના બપાઈએ એટલાજ વાશતે અદરાવી હતી કે, તે તેમના ભાઈના છોકરાનો છોકરો થાએ. કારણકે જીવણાઈ પણ ઘણાજ વેહેમી અને અસલી વીચારનાં હતાં, તેથી જેમ બને તેમ સગાં સંગાંમાં લગન કરવાને તેઓ ઘણા રાજી હતાં. વલી શીરીનબાઈના બાવા પણ કાંઈ ઝાઝા સુધરેલા નહીં કે જીવણાઈને એવું આડું કાંમ કરતાં અટકાવે, તેથી તે બીચારી આવા ભોગના ખાડામાં પડી હતી.

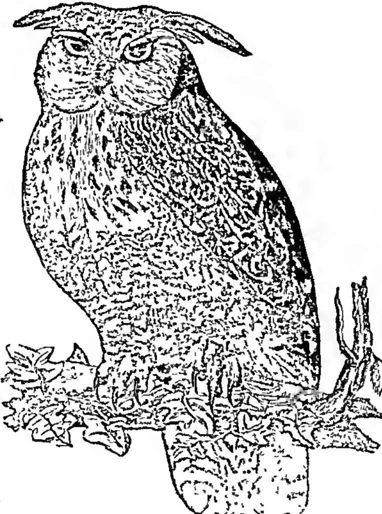
શીરીનબાઈએ બપાઈને મોંડથી આવી માઠી વધામણી સાંભલીને વીચાર કીધો કે, "આએ વાત કાંઈ જેવી તેવી નથી: અદરાવું અને પરણવું એ કાંઈ બે ચાર દાહાડાનું કાંમ નથી, પણ બધા ભવનું છે; વાસતે જો પરથમથી તેનો બરોબર વીચાર નહી કીધોતો આ જીંદગીના છેડા સુધી દુખના દરીઆમાં ડુંબકાં ખાવાં પડશે. હું સારી પેઠે જાણું છું કે જો મંચેરશાને ઘેર, અને તેના પેસતનજીની સાથ મને પરણાવીતો બેશક હું સુખી થવાની નથી. મારો સવભાવ અને તેનો સવભાવ મલતો આવવાનો નથી. વલી તેનાં ઘરમાંનાં બધાં વેહેમી, અને પાજી, તેથી મારેથી તેમની સાથે એક ઘડીભર પણ રેહેવાશે નહી. મારૂ બોલેલું તેમને નહીં ગમશે, અને તેમનું બોલેલું મને નહીં ગમશે. વલી પેસતનજીની હાલની સઘલી ચાલ ચલણ ઉપરથી માલમ પડેછે કે તે કાંઈ આગલ ચાલતાં સારો નીકલવાનો નથી, તથા આબરૂનો ધંધો કરવાનો નથી. વાશતે એવા સાથ અને એવે ઘેર પરણવું એ ગોએઆ હાથે કરીને વાઘનાં મોમાં જઈને ફસવા સરખુંછે." એવા એવા અનેક વીચાર કરીને શીરીનબાઈએ તેનાં બપાઈને કહીઉં "મારી ખુશી મંચેરશાને ઘેર અને તેના પેસતનજી સાથ પરણવાની નથી. કારણકે તેમાં મને સુખ જેવું કશું નજર આવતું નથી." એવી વાત સાંભલીને બપાઈજીના ડોલા ફરી ગએઆ, અને તેઓ એકદમ ભવાં ચહડાવીને બોલીઆં "શું? તારી ખુશી નથી? મરરે-આજનો વખત! આટલી આટલી પોરીઓ તે પોતાની ખુશીથી પરણવા માંગેચ. આજતો કેહેશે હમારી ખુશી પરમાણે પરણીએ, ને કાલે કેહેશે કે હમેતો——જઈએ. ઠીક, એ મઝેનું, માએ; મામાજીને ઘેર રહીને એવું શીખીઆં કે? સારૂં સારૂં." એ સાંભલીને શીરીનબાઈનાં મામી બોલવા જાએછે તેટલાંમાંતો જીવણાઈ ખુરશીપરથી ઉઠીને ઉભાં થએઆં અને તબકરો કરીને ચાલતાં થએઆં.

આએ મામલો જોઈને શીરીનબાઈ બીચારી ડીસકે રડવા લાગી. તે બીચારીને આખા ભવ સુધી દુખમાં પડવાની ફીકર પડી. તેને જોઈને આઈમાએ પણ રડવા લાગી. એ પરમાંણે બંનેને રડતાં જોઈ શીરીનબાઈનાં મામી તેમને સમજાવવા લાગાં અને શીરીનબાઈને કેહેવા લાગાં કે "તું હમણાથી એટલી બધી ફીકર શાની કરેછે, અને રડેછે? કંઈ તારા મામા એવું કરવા દેવાનાછે?" તે સાંભલી શીરીનબાઈ રડતી રડતી બોલી "મારાં વાહાલાં મામીજી, તમે જાણોછતો, ખરાં કે મારા બાવા અને બપાઈની બોહોશ આગલ મામાજીનું ને મારૂં શું ચાલવાનું છે? ઓ મારા ખોદાએ, ઓ મારાં માએ, આ મારી ઉપર શું આફત પડે છે. અરે, હવે હું શું કરૂં; ઓ મારાં મામીજી (મામીને વલગી પડીને) મને કંઈ ઉપાએ બતાવો, કંઈ રસતો બતાવો." મામી સીરીનબાઈને પેટમાં ચાંપીને બોલવા જાએ છે તેટલાંમાં તેના મામા આવી લાગીઆ. તેઓ એ પરમાંણે શીરીનબાઈને રડતી જોઈ ઘભરાઈને પુછવા લાગા, કે, "એ શું છે?" તીઆરે શીરીનબાઈનાં મામીએ તેમની આગલ સઘલી વાત કહી. તે સાંભલીને તેઓ ઘણા દલગીર થઈ ગઆ, પણ શીરીનબાઈને હીંમત આપીને કહીઉં કે "કંઈ નહીં માએ, તું કંઈ ફીકર ના કર, હું તારા બાવાને સમજાવશ, અને એ વાત માંડી વલાવશ" તે સાંભલી શીરીનબાઈએ મામાજીનો મોટો ઉપકાર માનેઓ, અને તેમનું કહીઉં માનીને મુંગી રહી; પણ તેનાં મન માહેલી ફીકર મટી નહી. એમ કરતાં સાંજ પડી, ખાવા બેઠાં, અને અંતે સઘલાં સુઈ ગઆં. પણ શું બાપડી શીરીનબાઈને ઉંઘ આવે? ના કદી નહી. શું ફાંસી જનાર માણશને રાતરે ઉંઘ આવે છે? કદી નહી. તારે બીચારી શીરીનબાઈને કેમ આવે! તેને ગલે પણ એક મોટી ફાંસી આવી પડી હતી. જો તે ફાંસી એવી હતે કે તે બીચારીના પલવારમાં પરાણ લે, તો તે ભલી, પણ આએ ફાંસી સઉથી માઠી. જેના ગલામાં ક જોડાંની ફાંસી પડે, તે બીચારૂં જનમ શુધી રીબી રીબીને મરે. તેનાં કરતાં મરવું બેહેતર, કારણ કે તે જીવીઉં ફોકટ અને દુખકારક છે. તેમ બીચારી શીરીનબાઈની આખી રાત [illegible]ખ સાથે આંખ લાગી નહી, અને તે બાપડીનાં મનમાં [illegible]રેવાર વીચારોની હારની હાર ચાલવા લાગી. એવી હાલતમાં સવારૂં પડતાં ઉઠી, અને હાથ મોડું ધોઈને મામાજી, મામીજી, અને આઈમાએની સાથે ચાહે પીવા બેઠી. જોકે તેને ચાહતો ભાવતીજ નહી હતી, પણ મામાજીને ખાતર ટેબલ ઉપર બેઠી હતી. તેવામાં અનચીતા તેના બાવા આવી લાગા. અને શીરીનબાઈના મામાને મોટે સાદે કેહેવા લાગા, કે "શાબાશ છે રશતમજી, તમે મારી છોકરીને ઘેરમાં રાખીને આવી કેલવણી આપી કે? અને આવી શીખ શીખવી કે માબાપ કેહે તે નહી અને મન ગમનો વર ક

રવો ! છોકરીની જાતથી મનગમતો વર ઠરાએ ? વાહ ! સા બાશછે તમુને." એ સાંભલી રૂશતમજી બોલેઆ, "કુંવરજી, તમે આજે એટલા નાદાન કેમ બની ગયા છો ? તમો બે સો, મારી સાથે વાત કરો, હું જરા કેહું તે સાંભલો" "અરે બલી ગઈ તમારી વાત મારી છોકરીને મારે ઘેર મોકલો." "હા હું મોકલું," રૂસતમજી બોલીઆ, "પણ જરા હું કહું તેતો સાંભલો. તમે શું વીચાર કરીને શીરીનબાઈને મંચેરશાને ઘેર પરણાવવા નીકલીઆ છો ? કંઈ જરા લાંબો વીચાર કીધો ?" તે સાંભલી કુંવરજી ચીરડાઈને બોલીઆ "શું, શું, શાનો વીચાર કરવાનો વલી ? આપણી છોકરીને આપણા કુટંબમાં નહીં તો કીઆં આપીએ ? લોકને બારણે આપીએ કે ?" "ખરી વાત," રૂશતમજી બોલીઆ. "પણ આપણા કુટુંબનો છોકરો સારો, ભણેલો, અને ઉદીઓગી હોએતો આપવી કેની ?" એ સાંભલી કુવરજી ખુબ ગુસામાં આવીને બોલીઆ, "શું તારે તેઓ ભુખાં મોટાં છે કે ? ઘેર છે, બાર છે, ગાડી ઘોડા છે, ઘરમાં ચાકર નફર છે, વલી બીજું શું જોઈએ ? જાઓ જાઓ જરા વીચાર રાખો, અને બચાંને એવી ખરાબ શીખ શીખવવાની છોડી દેઓ." એટલું કહીને કુવરજી શીરીનબાઈનો હાથ પકડી ઉઠાડીને ગાડીમાં બેસાડી પોતાને ઘેર લઈ ચાલેઆ.

(એનું સાંધનછે.)

ઘુઅડ અને તેને લગતા વેહેમ.

ઘુઅડ એ એક પકશીની જાતનું જનાવર છે. તે કદમાં સોરી કરતાં મોટું હોએ છે, અને તે જનાવરોનો શીકાર કરીને જીવે છે. એનું માથું મોટું અને ગોલ છે, અને તેની ચાંચ ઘણી મજબુત તથા વાંકી હોએ છે. તેનાં નહોરાં ઊપર ઝીણાં પીછાં હોએ છે, અને તેની આંખો તથા કાન મોટા હોએ છે. એ જનાવરની આંખો એવી હોએ છે કે, તેને ગમી સાંજનાં અંધારામાં ઘણું સારૂં દેખાએ છે તેથી તે પોતાનો શીકાર શોધવાને સુરજ અસત પામીઆ પછે બાહેર નીકલે છે, તે તદન અંધારૂં થાએ તેટલાવારમાં પોતાની જગાએ પાછું જાએ છે કે મટે તદ્દન અંધારામાં તેને કશું દીશતું નથી. એ જનાવરને દીવસેતો મુદલજ દેખાતું નથી, તેથી તે વખતે તે કદી બાહેર નીકલતું નથી; અને જો ભોગજોગે નીકલવાની ફરજ પડે છે તો, માણસો તથા બીજા પકશીઓ તેને મારી નાખે છે, તથા ઘણું હેરાંન કરે છે. તેને બીજા પકશીઓ એટલા મારે હેરાન કરે છે કે, તે તેમનો મોટો શતરૂ છે જેવાં તેઓ તેની ચાંચમાં ફસેછે તેવાંજ તેનાં પેટમાં જાએ છે, તેથી જીઆરે તે તેમના લાગમાં આવે છે તીઆરે તેને મારી નાખવાની સઘલી પરકારની કોશેશ તેઓ કરે છે. બેનો, કેહેવાત છે કે "આપ ભલાતો જગ ભલા," તેમ આપણે કોઈ શાથ બુરાઈ કરીએ નો કોઈ આપણી સાથ કવચીતજ ભલાઈ કરે, પછે તે બુરાઈ કરવાને કંઈ પણ આપણી પાસે સબબ હોએ. એ જનાવર ઘણું કરીને પોતાનું રેહેઠાન પથરોની ફાટોમાં, પોકલ ઝાડોમાં, ભાગેલી ઈમારતોમાં તથા એવીજ બીજી ઊંડા તથા અંધારા ખાડા જેવી જગામાં કરે છે, અને તેમાં આખો દાહાડો પડી રેહે છે. રાતનો પણ મોટો ભાગ તેમાંજ પડી રેહે છે, જે વેલાએ તેઓ એક જાતનો

આવાજ કાહાડે છે, જે ઘણો બીહામણો લાગે છે, અને તેને માટે ઘણાક વેહમી લોકો મોટો વેહેમ રાખે છે.

ઘુઅડનો દેખાવ કોઈબી રીતે શોભીતો નથી, તથા કોઇ રીતે તે કેલવાઈ શકાતું નથી, તેથી તેને કોઈ પોપટ તથા મેનાની માફક પીંજરામાં રાખી પાલતું નથી; પણ ઊપરથી તેને ધીકારે છે, અને તેને મારે બીહે છે. પારસીની ભોલી સ્ત્રીઓ એ જનાવર વીશે ઘણીક જાતનાં હસવા સરીખા તથા બેવકુફાઈ ભરેલા વેહેમો રાખે છે, અને તેથી તથા તેનાં નામથી બીહે છે. આ બાબદ વાંચતાં કેટલીક બાઈઓ કદાચ એમ પણ બોલશે કે "શું બીજું લખવાનું નહી જડીઊં કે એ મુંઆં નાપાકને શોધી કાહાડીઊં?" પણ બેનો, દુનીઆંમાં જગત કરતા ઈશવરે જે જે પેદા કરીઊં છે, તે કશી રીતે નીરૂપીઓગી તથા ધીકારવાજોગ નથી, પણ ઘણાકોના ખરા ઊપીઓગની માહીતી આપણને ન હોવાથી આપણે તેમને નકામાં તથા બીહામણા સમજી ધીકારીએ છઈએ.

ઘુઅડ સંબંધી એક ઘણોજ કઢંગો વેહેમ, સુરત, નોશારી વગેરે શેહેરોની સ્ત્રીઓ રાખે છે, જેથી તેમના બચાંઓની ઘણી ખરાબી થાએ છે: પણ લખવાને ખુશાલી ઊતપણ થાએ છે કે, એવા નાશકારક વેહેમે મુંબઈની સ્ત્રીઓમાં થોડીજ જડ ઘાલેલી છે, અને કોઈજ કોઈ બાઈ, જે ઘણું કરીને ઊપર કહેઆ સરખાં શેહેરો તથા ગામોની રેહેનારી હોએ છે, તે એવો વેહેમ રાખે છે. તેઓ એવું માને છે કે, ઘુઅડ, જે સાંજની તથા બામદાદની વેલાએ ફરવા નીકલે છે, તે વેલાએ જો કોઈ નાહાના છોકરાંને ચોકમાં લઈને ઊભાં હોએ, અને તેના માથા પરથી તે ગએઊં તો તેને એક જાતનું દરદ લાગેછે, જેને તેઓ "રેંહંવાંસ" કહે છે. તેની અસર તેઓ એવી માને છે કે, બચું ઘણુંજ ગલાઈ અથવા તવાઈ જાએ છે, અને છેલે રીબી રીબીને મરણ પામે છે. એવો વેહેમ તે સ્ત્રીઓમાં ચાલવાથી, કોઈ બચાંને બરાબર અથવા સારો ખોરાક, કે સોજી હવા ન મલવાથી, કે તેના શરીરમાં કાંઈ તેવો રોગ પેદા થવાથી તેનું શરીર ગલાઈ જાએ છે, તીઆરે તેને રેંહંવાંસ લાગેલું માની, તેની ઘટતી દવાઈ કરવાને બદલે, તે રેંહંવાસ ઊતારવાને ધંતર મંતર તથા ચીઠી દોરા વગેરે ઘણીક વેહેમ ભરેલી કીરીઆઓ કરે છે. અલબતે એવી કીરીઆની અસર માણસ તથા બચાં ઊપર કશી તરેથી થતી નથી, અને તે બચાંને થએલાં દરદનો ઘટતો ઊપાએ થતો નથી; જેથી આકેબત તે બીચારૂં નીરદોશ બચું દુખી થઈ થઈને મરણ પાંમેછે. એમ થએઆથી તે બચાંનું ખુન તેની માએજ અથવા તેના પોતાના સગાંએજ કરીઊં, એમ કહીએતો તે કશી રીતે અનઘટતું નહી કહેવાએ. એક માએ, વેહેમથી આંધલી થઈ જઈ પોતાના બચાંને પોતાનેજ હાથે મારે એ કેવું દુખ ભરેલું તેમજ પાપ ભરેલું છે!

જીઆરે બચાંને રેંહંવાંસ લાગેલું તેઓ સમજે છે, તીઆરે ઘુઅડની ચાંચ તથા નખ મેલવી તેમને દોરાએ બાંધી બચાંના ગલામાં પેહેરાવે છે. વલી કેટલાક લુચા અને પાપી ધુતારાઓ તે રેંહંવાસ ઊતારે છે; તે એવી રીતે કે—રવીવારને દાહાડે મધીઅમ રાતને વખતે તે ઠગારો આસપાસ અંધારૂ કરી પોતાનાં આંગમાંથી શઘલા કપડાં કાહાડી નાગો થઈ કંઈ ભણતર ભણી કેટલુંક સુતર લઈ તે બચાનાં જમણા ખભાં પરથી ડાબી ગમની કમર શુધી અને ડાબાં ખભાંથી તે જમણી ગમની કમર શુધી વીટાલે છે. એને "કાવર" બાંધી એમ કેહે છે. એવો ઢોંગ તે કેટલાક રવીવાર શુધી કરે છે. એવું કરવામાં તે બચાંની ભોલી તેમજ પાપી માતાઓ એવું સમજે છે કે તેથી તેમને આરામ થશે; પણ અફસોસ! તેનાં પીઆરા અને નીરદોષ બચાંને અંતે સદાનો આરામ થાએ છે, અને તે બાપડું હમેશગીની ઊંઘમાં જઈ ઊંઘાએ છે. હફ છે એવી કરપીણ માતાઓ ઊપર કે તેઓ ડાહઆં માંણસોનું કહીઊં ન માનતાં પોતાનાં આવા બુરા વેહેમોને પકડી રેહે છે, અને પોતાની તથા પોતાનાં પેઆરા બચાંઓની ખરાબી કરે છે.

એ જનાવર વીશે બીજો એવો વેહેમ છે કે, જે જગાએ તે રેહેતું હોએ, તે જગાએ જઈ તેનું મંતર આવે છે તે ભણી, તેને તાડી અથવા દારૂ પાએઓ હોએતો તેને જે પુછે તેનો તે ખરેખરો જવાબ દે છે!!! આ કેવી ઘેલાઈ! આ કેવી બેવકુફાઈ! એક પકશી તાડી તથા દારૂ પીને બોલે, અને વલી તે હવે પછે શું બનશે, એટલે ભવીશીઅની સઘલી વાત ખરેખરી કહે, એવી વાત કોઈ મુરખ તથા દેવાનો પણ કબુલ રાખે નહી. જે વાત એક મુરખ તથા દેવાનો પણ કબુલ રાખે નહી, તે વાત પારસીની સ્ત્રીઓ કબુલ રા-

ખે અને ખરેખરી માને, એ કેવી મુરખાઈ, તથા દેવાનાપણું! એવી સ્ત્રીઓને કેવી કહીએ, તે ખરેખર હમોને આવડતું નથી. એ વેહમથી પણ ભારી ખરાબી થાએ છે—કોઈ આજારી પડીઊં હોએ, કે કાંઇ એવોજ બીજો બનાવ હોએ, તીઆરે એવી બેવકુફ સ્ત્રીઓ તેનો ઘટતો ઊપાએ કરવાને બદલે તેને સારૂં થશે કે નહી તેની ભવીશીઅવાણી ઘુઅડ પાસે બોલાવી (!!) તેનાં આધાર ઊપર પાહાડ જેવા માંણસને મરતું મેલે છે, તથા આખેરે મારી નાખે છે. ખોદા જાણે આપણી સ્ત્રીઓમાંથી એવા પરાણઘાત કરનાર વેહમો કીએ દાહાડે જશે, અને કીઆરે તેમાંથી થતી આવી ખરાબીઓનો અંત આવશે.

—∞∘∞—

પરખીઆત કંજુશો.

દુનીઆમાં એવાં થોડાંજ માંણશો હશે, જેઓ પઈશાથી દુર રેહવા માંગતા હોએ, પણ એવા ઘણા શખશો મલી આવશે, કે જેઓ પઈશાથી પોતાનું જીવતર શમજે છે અને તેને કાંઈ પણ શારે મારગે વાપરવા અથવા ઊપીઓગમાં લાવીઆ વગર તેનો ગોલામ થઈ રેહવાને ઇછે છે. એવા શખશોને કાંઈ પણ રીતનું શુખ હોતું નથી પણ ઓર તેઓ દુખી અને શુના બાહવરા હોએ છે કેમકે તેઓ કંજુશ હોવાથી હમેશ બીહે છે કે રખે તેમની દોલત કોઈ ચોરી જાએ. તેઓ પઈસા કોઈનાં શાએદાને માટે વાપરતા નથી એટલુંજ નહી પણ પોતાને ખાવાને, પીવાને, અને પેહરવાને, કપડાં, તથા ખોરાક મેલવવા સારૂ માહ માહ શખતી ભોગવે છે. એવા કંજુશોએ પોતાની જીનદગીમાં શું શું કંજુશાઈ કરી છે તેના જુજ દાખલા હમે ધારીએ છઈએ કે વાંચનારી બાઈઓને નાપસંદ પડશે નહી.

ઓશતરવેલ્દ નામનો પારીસ શેહરનો એક જાણીતો શરાફ ૧૭૯૦ માં મરણ પાંમીઓ. તેને વીશે એવું કેહ છે કે તેનું મોત ભુખમરાથી નીપજીઊં હતું, કે જે ભુખમરો તેણે પઈસા ખરચવાની બીહીકે શેવીઓ હતો. તેનાં મરણની થોડા દીવસ આગમચ તેનાં એક શોબતીએ તેને બોહોશ કીધી કે, તારે માટે શેરવો બનાવવા શારૂ થોડું ગોશ મંગાવ, એ સાંભલી કંજુશે આનાકાની કીધી અને બોલીઓ, મને શેરવો ઘણો ગમે છે. એ વાત ખરી, પણ શેરવો કાહાડીઆ પછી ગોશ નકામું જાએ અને માહરા ખાધામાં નંહી આવે એ મને પસંદ નથી; તીઆરે ગોશ મંગાવેલું કામનું શું? એવી રીતે ઘણા દાહાડા રહેઆથી તે આખરે મરી ગએઓ, અને ખોલ કરતાં તેની દોલત ચાર લાખ પચાસ હજાર રૂપીઆની માલમ પડી!

ઈવીશ નામના શખસ વીશે એવું કેહ છે કે; તે પોતાને પેહરવાને શારૂં રસતામાં ફાટેલાં ચીકડાં શોધતો હતો અને તેમને શીવીને પેહરતો હતો અને ખાવાને શારૂ લોકો પાશથી ભીખ માંગી મેલવતો હતો અને જો નહીજ મલેતો બજારમાંથી શઊથી કોહેલી અને શશતી ચીજ લાવતો હતો. તેની દોલત હેંશી લાખ રૂપીઆની હતી!

દેનીઅલ ડેનસર નામનો એક મખીચુસ એટલોતો કંજુશ હતો કે જીઆરે તેનાં મીતરો ઘણાજ બજીદ થએઆ તીઆરે ઘણા દાહાડા રખડી રખડીને એક જુની ટોપી કોઈ ઈઆઊધી પાશથી દસ આંને વેચાતી લીધી, અને તેને માટે કેટલોક હેરાંન થએઓ. પછે બીજે દાહાડે વગર ટોપીએ તેનાં દોશતોએ તેને જોએઓ અને પુછીઊં કે તમે કાલે ટોપી પેહરી આવીઆહના તે કાંહાં છે, તીઆરે તે બોલીઓ કે તેતો તેણે એક શખસને અગીઆર આંને વેચી નાખી. તે એકુ ખબોચીઆમાં નાહાતો અને ટુવાલનો ખરચ બચાવવા પોતાનાં ભીના બદનને તડકામાં શુકવતો. એની મીલકત એટલી હતી કે જેની વરશ દાહાડે ૩૦૦૦૦ રૂપીઆ આવક થતી હતી!

બીજો જાણવાજોગ દાખલો, "વારવીક શાએરનાં" થામસ પીટનોછે. જીઆરે તે મરવા પડીઓ તીઆરે મરતો મરતો એક શશતું કફન શોધવા શારૂં તે આખુ શેહર રખડીઓ, તે એવી બીહીકથી કે રખેને તેનાં દોસતો તેને માટે મોઘું ખરીદે અને તેની કીમત એની પાશથી લે. એ પોતાનાં વારસામાં હડી લાખ રૂપીઆની પુંજી મેલી ગએઓ!

થામસ કુક વીશે એવું કેહ છે કે તેનાં ડાકટરે તેને એવું કહીઊં કે, મને લાગે છે કે તું લાંબો વખત જીવનાર નથી, પણ હું તારી દવા કરી જોઊં છું, તેથી જો કાંઈ તને ફાએદો થાએતો તારૂ નસીબ. એ ઊપરથી

તે બોલીઓ કે હવેથી મારી શીડી ઉપર તારે ચહડવું નહી, કેમકે તું જાણતો હતો કે હું જીવનાર નથી તે છતાં મારી દવા કરી માહરા પઈશા તેં શા માટે ખરચાવીઆ? તેની દોલત તેના મુઆ પછી તેર લાખ રૂપીઆની નીકલી!

સર વીલીઅમ સમીથ એક ઘણોજ તવંગર પુરૂશ હતો પણ શોભથી કંગાલ અને કંજુશ હતો. તેની શીતેર વરસની વએ તે તદન આંધલો થઓ અને પોતાની શુનાથી ભરેલી દેલીઓ જોઇ શકીઓ નહી તેથી તેને એક ટેલર નામના આંખ વઈદ શાથ કબુલાત કીધી કે જો તેહની આંખ શારી થાએતો ટેલરને ૬૦૦ રૂપીઆ આપવા. થોડા દાહડામાં દવાથી તેની આંખ તદન શારી થઈ, અને તે વગર ચશમાએ લખવા તથા વાંચવા લાગો. શારો થઆ પછે તે પશતાવા લાગો કે મેં કાહાંને કાંહ એટલી મોટી રકમની કબુલાત આપી, અને વીચાર કીધો કે કાંઈબી કરી એ રકમ ઓછી કરાંશ. એટલી નજીવી રકમ ઓછી કરવા તેને પોતાની આંખે પાટા બાંધીઆ અને બીજો એક મહીના શુધી અંધાપો શેવીઓ. તેનો ડાકટર બીચારો ઠગૌઈ ગીઓ અને ૬૦૦ રૂપીઆને બદલે ૨૦૦ રૂપીઆ લેવા કબુલ થઓ. ચાર વરશ પછી પેલો કંજુશ મરણ પામીઓ અને તેની દોલતમા બેદશેરડ શાએરના શોભથી મોહટાં ૧૩ ઘરો, ૩૭ લાખ રૂપીઆ બેંકમાં, અને ૧૦ લાખ રૂપીઆ રોકડઘરમાંથી નીકલીઆ!

હવે વાંચનારી બાઇઓ એવી દોલત રાખી તેવો શું શુખી થઆ, અને તેઓએ પોતાના જીવપર જુલમ ખેંચી જે નાણુ એકઠું કીધું તે તેમને શું કામ લાગું. કાંઈજ નહી પણ તેમના વારશોએ શેજમાં તે ઊડાવી દીધી અને આખરે તેમના બાપ દાદએ જીવ કરતાં શંભાલેલી દોલત ધુલમાં મેલવી.

એક પારસીને તીઆં લગનના દાહાડાપર થએલી એક કમકમાટ ભરેલી કીરીઆ.

મુંબઇમાં બલકે આખા હીંદુસથાંનમાં તેમજ ઇંગલંડમાં લોકોનો એવો વીચાર છે કે, મુંબઈમાં પારસીઓ જેટલા સુધારામાં આગલ પડીઆ છે તેવી બીજી કોઈ કોમવાલા પડીઆ નથી. અલબતે એ વાતનો તદ્દન ખરીજ છે. અને તેમાં શક કાંઈજ નથી. પણ તે ઊપરથી એમ નહીં ધારવું કે મુંબઈમાં દરેક પારસી શુધરી ગએઓ છે, અને તેમની દરેક સ્ત્રીઓએ વેહમને ઊંડા ખાડામાં દાટીઓ છે. હજુ ઘણી કંસીઓ, તેમજ પુરૂપો એવાં અપઢ, અનસમજુ અને હરરતાં વેહમી છે કે, તેમના વેહમોની વાત સાંભલીને તન કમકમે છે. એવા વેહમમાં પારસીની સ્ત્રીઓને ગીરફતાર થએલી જોઈને ઘણી દલગીરી ઊપજે છે, પણ તેમની શાથે પુરૂપોનેબી પડેલા જોઈ બેહદ દલગીરી ઊપજે છે. અલબતે આજના વખતમાં સ્ત્રીઓને જેવી જોઇએ, તેવી કેલવણી ગવતી નથી, પણ પુરૂપોને ઘટતી કેલવણી મલે છે, જેથી અબલા જાતીઓને શુધારવાની અને તેમનાં મન માહેલો વેહમ રૂપી મેલ ધોઈ કાહાડવાની ફરજ તેમને માથે આવી પડેલી છે. સ્ત્રી શુધરેતો બધી ઓલાદને શુધારે એ વાત ખરી છે, પણ પરથમ સ્ત્રી શુધારાનાં પઇડાંને ગતીમાં મેલી ગગડતું કરવાને પુરૂપોમાં બલ તથા ઊલટ આવવાં જોઈએ છે: ઈઆને સ્ત્રીઓને શુધારવાને પરથમ પુરૂપોએ શુધરેલા થવું જોઇએ છે. જીઆંવેર પુરૂપો પોતે શુધરવાના નથી, અને જીઆંવેર તેઓ પોતે વેહમની બેડીમાંથી નીકલવાના નથી, તીઆંવેર તેમની સ્ત્રીઓ શુધરે એ વાતને સવપના સરીખી સમજવી.

આ ચાલતા મહીનામાં કોટ મધેનાં એક મોહોલામાં એક આબરૂદાર પારસીને તીઆં લગનને દાહાડે એક ઘણીજ કમકમાટ ભરેલી કીરીઆ કરવામાં આવી હતી, જેને માટે તે ઘરની સ્ત્રીઓને તેમજ પુરૂપોને જેટલો ઠપકો આપીએ તેટલો થોડો છે. ઘણીખરી સ્ત્રીઓ તો જાણે વેહમી છેજ, તેમ એ ઘરની પણ હશે; પણ તે સાથે તે ઘરનાં પુરૂપોએ પણ વેહમી બની, કશો પણ અટકાવ ન કરતાં ઊપરથી મદદ આપીને તેમને એવી કમકમાટ ભરેલી કીરીઆ કરવા દીધી છે, એ ઘણુંજ દલગીરી તેમજ શરમ ભરેલુંછે. એવા પુરૂપોને સ્ત્રીઓ કરતાં પણ માઠાં કહીએતો ચાલે, કેમકે તેમની સાહેતાથી તેમનાં ઘર માંહેલી સ્ત્રીઓ એવા લગન સરીખા પવીતર અને ખુશી ખુશાલી ભરેલા દીવસ ઊપર એવી કમકમાટ ભરેલી કીરીઆ કરે. માંણસને અકલ છે, અને જનાવરને તે નથી, તેથી કાંઈ પેહેલાને તેનો પરાંણ વાહાલો અને બીજાને

અકારો નથી. તેમજ એકને કાંઈ દુખ, દીધાથી વેદનાં થાએ છે, અને બીજાને કંઈ લાગતું નથી એવું પણ કાંઈ નથી. વલી આપણે માંણસ અને બીજા જ નાવર વચે તફાવત ગણીએ છઇએ, પણ તે સારી જ ગતનો બાપ, જેણે આએ દુનીઆંની કુલે જીવંત તથા નીરજીવ વસતુઓ પેદા કરી છે, તેની નજરમાંતો સ ઘલા ચીજ સરખા છે. સઘલાને તેણે એકસરખી રીતે પેદા કરીઆં છે, અને સઘલાને તે એકસરખી રીતે ઊધારે છે તથા રકશણ કરે છે. માણસ સરવેથી મોટું આપસવારથી છે, જેથી તે પોતાનાં સવારથને માટે દરેક જાતનાં જનાવરને હલકું ગણે છે તથા દુખ દે છે, પણ તેમાં તે કુદરતનો ખાવીંદ મુદલ રાજી થ તો નથી. તીઆરે માંણસ જાતે પોતાનાં સુખને સા રૂ શાને માટે બીજા જનાવરોને દુખ દેવું જોઇએ, અને શાને માટે પારસીની સ્ત્રીઓએ પોતાનાં બચાંનાં "હલા માંહેલા કીલા" નાં સરખાં સુખને માટે તેમનો રીબાવી રીબાવીને પરાંણ લેવો જોઇએ ? શું એવાં કામને માટે તેમને તેમનાં કીરતારને જવાબ દેવો ન હી પડશે ? શું તે સરવે ઊપર દયાનો કરનાર શાહે બ, તેનાં બચાંને દીધેલા એવાં દુખનો જવાબ તમારી પાસે નહી માગશે ? અને તેને માટે તમને સજા નહી કરશે ? ખચીત તમને તમારા એવાં ઘાતકી કાંમને મા ટે તે સાહેબની હજુર એક પગે ઊભા રહી જવાબ દેવો પડશે, અને તેની ઠેરવેલી ભારે સજા ખમવી પડશે.

ઊપર લખીઆ પરમાંણે જે પારસીને તીઆં નાં લગનમાં જે કમકમાટ ભરેલી કીરીઆ કરવામાં આવી હતી તે એ હતી કે—લગનને દીવસે બે બકરા (કેમકે બે છોકરા પરણનાર હતા) મંગાવી સાહાજનની વખતે તેમનાં કાન કાપી તેમાંથી નીકલેલાં લોહીનાં ટીલાં પરણતા છોકરાઓનાં કપાલપર કરી તેમને પર ણાવવા લઈ જવામાં આવીઆ હતા. એવી રીતે ઘા તકીપણાથી તે બીચારા વગર વાચાનાં જનાવરોનો છરી વતે ઘસીને કાન કાપવાથી તેમને એટકું તો દુખ લાગુ હતું, અને તેથી તેઓએ એવીતો દયાના ઊપ જાવવા જોગ બરાડો મારી હતી કે જે સાંભલી દરેક માણસને કમકમાટ છુટીઆ હતા. એવી દુખ ભરેલી બ રાડો તે બીચારા નીરદોશ જનાવરોએ એક બે કલાક નહી પણ આઠ દાહાડાવેર પાડવાની જારી રાખી હ તી, કેમકે તેમને એવી દુખ ભરેલી હાલતમાં આખા સાત દાહાડા રાખી આઠમે દાહાડે, એટલે વારોવારને દાહાડે કપાવી તે ઊપર સઘલાઓએ મેજબાની કરી હતી. એટલા દાહાડાવેર, રાત અને દાહાડો, તે બી ચારા વગર વાચાનાં પરાણીઓની બરાડથી આખો મોહોલો કંટાલી ગએઆ હતા, અને એવા કાંમ કર નારાઓને દરેકે દોષ દીધો હતો. અફસોસ છે એવી ચાલ ઊપર. હમો ઈછીએ છઇએ કે ફરીને એવી શ રમ ભરેલી બાબદની જાહેરમાં ટીકા કરવાને હમોને ફરજ નહી પડે; અને હમો આસા રાખીએ છઇએ કે આ હમારા ટુક એસારા ઊપરથી એવી વેહેમી સ્ત્રી ઓ તથા પુરૂષો મજબુત ધડો પકડશે.

મારીઆ ડી સોજા.

"ઝાડ તેવાં ફલ," તેમ માએ તેવાં દીકરા હો એ તેમાં કશી નવાઇ નહીં. ડાહી માએનાં ડાહેઆં બચાં, ભલી માએનાં ભલાં બચાં, અને બાહાદુર મા એનાં બાહાદુર બચાં. જે દેશની સ્ત્રીઓ ભણેલીઓ હોએ છે તેઓ પોતાના ખોદા તરફની, પોતાના ભાઈ બંધો તરફની, અને પોતાના દેશ તરફની વગેરે ઘ ણીક ફરજો ઘણી સારી રીતે સમજે છે, અને તેથી તે ઓ, તેવી ફરજો અદા કરવાની કેટલી જરૂરછે, તે પો તાનાં બચાંનાં કુમલાં મગજ અને નાજુક હઈડામાં એવાતો જોરથી ઠસાવે છે કે, તેનો છાપ કોઈ દાહાડે પણ ઘસાઈ કે ઊડી જતો નથી. ધનીઅછે એવા દેશને, કે જીઆંની સ્ત્રીઓ એવી હોએ, અને ધનીઅ છે એ વાં કુલને, જેણે એવી સ્ત્રીઓને જનમ આપીઆ હોએ.

આપણા દેશની સ્ત્રીઓ જોકે આગલ ઘણી ભ ણેલીઓ હતી; પણ જમાનાના દોરે આજ માઠી હાલ તમાં આવી પડીઆથી કેલવણી રૂપી નીરમલ ઝરો તેમની આગલ સુકાઈ ગએઓ છે, અને તેની તાનની પીડામાં તેઓ સઘલી એવી પોતાની ફરજો ભુલીઓ છે, અને પોતે ભુલવાથી પોતાનાં બચાંને ભુલાવામાં નાખીઆં છે, અને તેથી આજે આખો દેશ ભુલાવામાં પડીઓ છે એમ કહીએનો અડચણ દીસતી નથી. તો પણ ધનીઅ છે કંઈક પરોપકારી પુરૂષોને, કે જેઓ આ જે તે પુરાઈ ગએલો ઝરો કંચનની કોદાલીએ ખોદવા

લાબા છે, જેથી તે એકવાર ફરીને પાછો તાજો થઈ આ દેશને તાજો કરે, અને તેની બેટીઓને એકવાર ફરીને તેમની અસલ પાએરી ઊપર લાવીને મેલે એવી આશા આવે છે.

માણસ જાતની જે તરેવાર ફરજો છે, તેમાં પોતાના દેશ તરફની ફરજ એ પણ એક મોટી છે, જે બજાવવાને, અને જેને બજાવતાં જેખી ભોગ આપવો પડે તે ખુશીથી આપવાને દરેક જણે શીખવું જોઈએ છે. સવદેશના અથવા પોતાના રાજાના બચાવને માટે પોતાની દોલતતો સું, પણ પોતાનો જીવ જો આપવો પડતો હોએ, તો તે પણ આપવાને દરેક માણસની ફરજ છે. જે સ્ત્રીઓ એવી ફરજ સારી રીતે સમજેછે, તેઓ પોતે હાથમાં તલવાર પકડી બાહાર નીકલવાને, કે પોતાના પરાણથી પણ વાહાલા ભરથારને અને જીગરથી પણ વાહાલા બેટાને વીજલીની માફક ચમકતી તલવાર અને નોકદાર ભાલાઓની શામણે મોકલવાને જરાએ બીહીતી કે આનાકાની કરતી નથી. પોતાનાં દેશનાં બચાવને માટે જે પડે તે સહેવામાં ઘણીક સ્ત્રીઓ અમર કીરતીવંત થઈ ગઈ ઓછે, તેમાં મારીઆ ડી ગોજા પણ એક છે, જેની બાહાદુરીનો નમુનો નીચે ટાંકીએ છઈએ:—

ડચ કઆને વલંદા લોકોએ અમેરીકાનાં બરેજીલ નામનાં શેહેરમાં પોતાનો અમલ મજબુતાઈથી બેસાડવાને તીઆનાં લોકો ઊપર જેવો તેઓએ જુલમ ગુજારીઓ છે, તેવો બીજા થોડા ઊપરજ ગુજરીઓ હશે. તેવા વખતમાં બરેઝીલનાં ઘણાક સવદેશહીતકારી પુરૂષો ડચ લોકોની સાંમણે લડાઈ કરતા હતા, જેમાં મારીઆનાં બે જુવાન અને કદાવર છોકરા પણ હતા. એક દાહાડે નાજેરથ નામની જગા આગલ એક મોટી લડાઈ થઈ, જેમાં મારીઆના બંને છોકરાઓ મારીઆ ગએઆ. એવી ખબર જેવી મારીઆને પડી, તેવીજ તે જરાએ ગભરાઈ નહી, કે આપણી સ્ત્રીઓની માફક મોટે મોટે બુમો પાડી રડવા અને કુટવા મંડી ગઈ નહી, કેમકે તે એવી હીચકારી અને અનસમજુ હતીજ નહી, પણ તરત પોતાના બીજા બે નાના છોકરા, જેમાના એકની ઊમર ૧૪ વરસની અને બીજાની ૧૩ વરસની હતી, તેમને પોતાની આગલ બોલાવીઆ, અને ધીરજથી તેમને તેમના બંને મોટા ભાઈઓનાં મરણની ખબર કહી. પછે તે બાહાદુર સ્ત્રી બોલી, "વાહાલા દીકરાઓ, આપણા દેશના અને આપણા રાજાને માટે આપણી ઊપર જેખી પડે તે સેહવું જોઈએ અને તેમનો બચાવ કરવો જોઈએ. વલી તે સાથે તમારા બે જુવાન ભાઈઓ ડચ લોકોની શામણે લડતાં મારીઆ ગએઆ છે, તેનું વેર તમારે લેવું જોઈએ; માટે હવે તમો એ તલવાર કમરે બાંધી લડાઈનાં મેદાનમાં જવું જોઈએ, અને તીઆં, ઈઆતો ફતેમંદ થઈ કીરતી મેલવવી, અગર નહીતો બે મોટા ભાઈઓની માફક મારીઆ જવું." એવી બાહાદુર માએનાં બચાં કદી હીચકારાં હોએ નહી, તેથી મારીઆનું ઊપલું ભાશણ પુરૂં થતાંજ તે બંને છોકરા મોટી ઊલટ અને ખુશી તથા ઝનુનથી બોલીઆ, "હા માએજી, લાવો હમોને હમારી તલવાર આપો, હમે હમણા રણના મેદાનમાં જઈએ, અને ઇઆતો હમારા ભાઈનો કીનો ડચ લોકો ઊપર લઈએ, કે નહી તો તેમની તલવારથી કપાઈ જઈ બંને ભાઈઓની પાસે જઈએ." આફરીન છે એવા હીમતવાન છોકરાઓ ઊપર. તેમની બાહાદુર માએ તરત બે તલવારો લાવીને તે બંને છોકરાઓને આપી, જે કમરે લટકાવી તેઓ બંને જન જીઆં લડાઈનું મેદાન ધુજી રહીઊં હતું તીઆં ચાલીઆ. અને આખરે ફતેમંદ થઈ મોટી કીરતી સાંથ પાછી ફરીઆ.

એ બંને છોકરાઓ ઘણુ સુધી જીવીઆ, અને પાછલથી ઘણાજ કીરતીવંત થઈ ગએઆ.

કીમતી પથરાઓ.

ભાગ ૫ મો.

એમેરલ, પાંનુ, જમરૂદ અથવા લીલમ.

લનડન તથા પારીશના બજારમાં એક કેરટના પાનાની ૪૦ થી તે ૫૦ રૂપીઆ વેરની કીમત ઊપજે છે; અને બે કેરટનાની ૧૦૦ થી તે ૧૨૦ રૂપીઆ આવે છે. એ ઊપરથી માલમ પડશે કે, જેમ જેમ વજનમાં એ જવાહેરો વધતા જાએ છે તેમ તેમ તેની કીમતમાં મોહટો ફેર પડતો જાએ છે. એવું કેહછે કે વીએના શેહેરની બાદશાહી તીજોરીમાં ૨૨૦૦ કેરટનુ એક પાનુ છે જેની કીમત ૩૦૦૦૦૦ કરાઊનની ધારવામાં આવે છે—ફરનાનદો કોરટેજ નામનો એક શી

હાશીક જનરલ અમેરીકામાંથી જે લુટ લાવીઓ હતો, તેની અંદર પાંચ ઘણાજ કીમતી પાનાં હતાં, જેની તે વેલાએ ૧૦૦૦૦૦ રૂપીઆની કીમત અંકાઇ હતી પણ આજનાં વખતમાંતો તેની કીમતજ નહી થઈ શકે! એ પાંચે પાંનાઓને જુદા જુદા આકારમાં કાપેલાં હતાં—પેહલાંને એક ગુલાબના ફુલનો આકાર કોતરીને આપવામાં આવીઓ હતો, બીજાનું એક નાધલું રણશીંગડુ બનાવામાં આવીઉં હતું, તરીજાનો ઘાંટ બનાવામાં આવીઓ હતો, જેની વાગવાની તકોરીને ઠેકાણે એક બેહુલું મોતી જડવામાં આવીઉં હતું, ચોથાને એક શનેરી આંખ શુવાંની માછલીનું રૂપ આપવામાં આવીઉં હતું અને પાંચમું જે શઊથી કીમતી હતું તેનુ એક શોનાની બેઠક સુધાનુ પીઆલું બનાવામાં આવીઉં હતું!

. એક વેલાએ જીનોઆ શેહરમાંની એક પાનાંની રકાબીએ આખા ઈઊરોપના લોકોને દીવાના બનાવીઆ હતા. આએ રકાબી એક મોટાં પાનામાંથી કોતરી કાહાડવામાં આવી હતી, અને એવો એતેકાદ છે કે ઈશુખરીશટે પોતાનુ છેલું ખાંનુ આ રકાબીમાં ખાધું હતું: બારમી શદીમાં આએ થાલીને પાલેશટાઈનમાંથી લાવીને "શેન લોરેનજા" નામના દેવલમાં મુકવામાં આવી હતી, જેની આશપાશ મોટા મોટા નાઈટો રાત અને દાહાડો ચોકી કરતા હતા. આએ રકાબીને વરશમાં એક વખત લોકોને દેખાડવાને માટે ખુલી મુકવામાં આવતી હતી—જે વેલાએ લાખો વેહેમી સખશો તેની પુજા કરતા હતા અને જે કોઇ તેને એક હીરાની મારફતે હાથ લગાડવાને ઇછતું હતું તેને ૧૦૦૦ શોનાના ડીઊકટ આપવા પડતા હતા! પણ એક વેલાએ ફરેંચ તથા ઈટાલી અનો શાથ એક જબરી લડાઈ થઇ, જેમાં ઈટાલીઅનોની હાર થવાથી ફરેંચો તેમના દેવલમાંથી આએ રકાબી કાહાડી લેઈ ગીઆ, અને ધાતુના પરીકશકો પાશ તપાશ કરાવીઆથી માલમ પડીઊ કે તે કાંઈ પાનાની ન હતી પણ શાદા કાચની હતી. તોએપણ ઇટાલી અનો આ વાત મુદલ કબુલ કરતા નથી અને કહેછે કે એમ કહી ફરેંચોએ રકાબી ખાઇ ગએઆ.

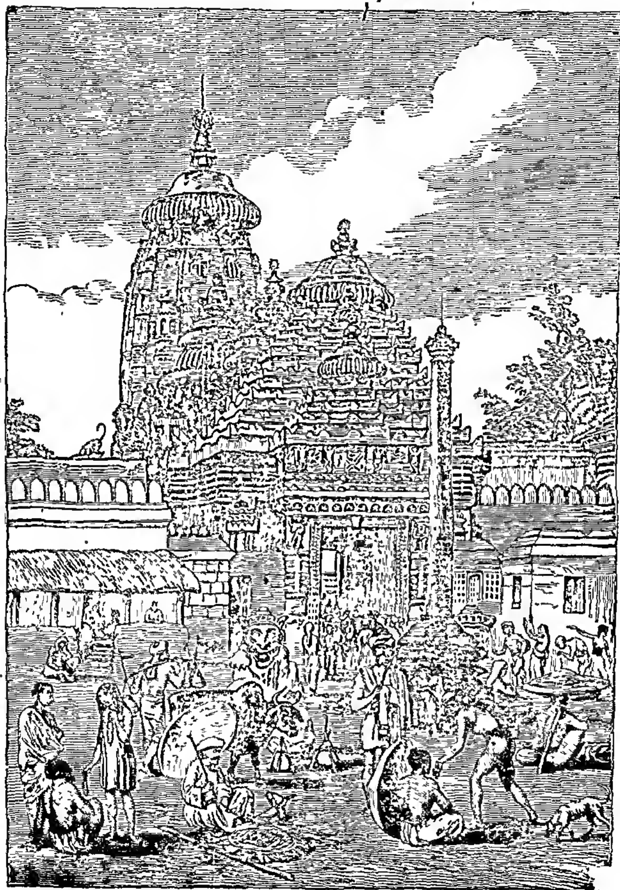
એક અરવાચીન મુશોફર એવું કહેછે કે, શીઆમ દેશની અંદર બુધના દેહડાંમાં મોટા પાનામાંથી કોતરી કાહડેલી મુરતી તેણે નજરે નેજર જોઇ હતી! પલીની નામનો ગરંથ કરતા લખે છે કે શાઈપરશના ટાપુ મધે હરમીશ નામના રાજાની ઘોર જે દરીઆ કીનારે બાંધવામાં આવી હતી તેની ઊપર જે શીંહ ઊભો રાખીઆમાં આવીઓ હતો તેની આંખોમાં બે મોટાં તેજસવી પાનાઓ જડેલાં હતાં, જે એટલાં તો તેજથી દરીઆમાં પરકાશતાં હતાં કે, તે જગાએ ધાશતીથી કરી માછલીઓ મુદલ આવતી ન હતી! એજ લખનાર એવું કેહે છે કે, નીરો પાદશાહ કુશતી ખેલનારાઓને લીલાં પાનાના ચશમાંથી જોતો હતો.

દખણ અમેરીકા જીઆરથી શોધી કાહાડવામાં આવીઉ છે, તીઆરથી .આખી દુનીઆમાં પાના ઘણાં શાધારન થઈ પડીઆં છે. જોશફડી આ કોશટા, જેણે નીઊગરાનાડા અને પીરૂ દેશની પાનાની ખાંનો નજરે જોઈ હતી, તે કેહે છે કે પેહલાં તે ખાનમાંથી એટલાંતો પાણાં નીકલતાં હતાં કે ૧૫૮૭ માં જીઆરે તે સપેન દેશમાં આવીઓ તીઆરે તેની શાથે એક એક હનડરેડવેટની બે પાનાથી ભરેલી પેટીઓ લાવીઓ હતો!

જેમ બીજા જવાહેરો વીશે અશલના લોકો ઘણો વેહમ રાખતા હતા તેમજ એ જવાહેર વીશે પણ કાંઈ થોડુ કેહવાતુ નથી પણ હાલમાં તે વીશે લખવાની હમો અગત જોતા નથી.

જધરનાથનું દેહડું.

હીંદુઓ લાકડાં, પથર, માટી વગેરેની મુરતીઓ બનાવી તેની પુજા કરે છે. એવી મુરતીઓને માટે તેઓ પુશકલ પઈસા ખરચીને મોટાં મોટાં દેહેડાં બંધાવે છે, અને માહ તેમને બેસાડી તેમની આગલ તરેવાર કીરીઆ કરી, તેમનાથી આ જગમાં સુખી થવા અને પેલી જગમાં પાપનો ઓધાર થવાને ચાહે છે. અલબતે આપણી બુધીતો આપણને નાજ કહે છે, કે એવાં નીરજીવ પુતલાંઓથી માંણસનો ઓધાર કદી થાએ નહી, પણ ઊપરથી એવું કહે છે કે, એમ કરવાથી માણસ પાપી થાએ છે, કેમકે તે પોતાનાં ખરા અને એકજ ખોદાને ભુલી જઇ તેનું રૂપ પથર અને માટીને આપે છે. ઘણાક ભણેલા હીંદુઓતો કહેછે કે હીંદુ ધરમનાં મુલ પુશતકોમાં મુરતીની પુંજા કરવાને શ

જગન્નાથનું દેહેરું.

તેથી તેમનો દેવ, જો તેને દેવ કહીએતો, કેમ રાજી થ તો હશે તે સમજ પડતી નથી. એવું પણ કેહેવાએ છે કે એ દેહડાંની જાતરા કરવાને ગએલાં લોકોમાંથી જે કોઇ લાગમાં આવે છે તેને તીઆંનાં ફકીરો અથવા જોગીઓ મારી નાખી તેનું જે કાંઇ હોએ તે લેઈ લે છે. એવા લુટારાઓને સ્ત્રીઓની નીતી લુટવાને કેટ લો વીલમ લાગતો હશે ? એ દેહડાંમાં કેટલાક જોગી ઓ, આંખને કંટાલો અને દીલમાં દએઆ ઉપજે એ વી તરેવાર રીતે, જેમકે કોઈ નીચી મુડી ને ઊંચા પગે, કોઈ એક હાથજ ઊંચો રાખીને, કોઈ કંઈ જુદીજ રીતે પડીને, એવી તરેવાર કપરી ભોગવીને તેઓ દેવની પુંજા કરે છે. જો શરીરને કશટી આપી ભકતી કર વાથી ઈશવર રીઝતો હોએતો, તેને દએઆલુ કેહવા માં ચોહું પાપછે ! એ દેહડાંને અંગે ઘણીક ગાએઓ તથા વાંદરા છે, તેઓ પણ પવીતર ગણાએ છે. એ દેહડાંનું ચીત્ર પાસેનાં પાનાપર આપીઊં છે.

સાધારણ સમજ—ગરમી.

ભાગ ૧ લો.

સવાલ—લાકડાં પાંણીથી ભીણાએલાં હોએ તીઆરે તે બલતાં કાંએ નથી ?

જવાબ—લાકડાંની ઊપર પાંણી હોવાથી હ વામાંની આકસીજન તેને લાગતી નથી; અને વલી જે આપણે તેને ગરમી આપીએ તે લાકડાંપર અસર કરે તેની આગમચ તે પાણીમાં ચુંસાઈ જાએ છે. એ પરમાંણે જીઆરે ઘણીવાર વેર ગરમી લાગે, અને જીઆરે લાકડાં ઊપરનું સઘલું પાંણી બાફ થઈ ઊડી જાએ, તીઆરેજ તે લાકડું સલગી બલવા માંડે. લી લાં લાકડાં જલદી સલગતાં નથી તેનો સબબ પણ એ જ છે, કારણ કે તેમાં ભીનાસ ઘણી છે. સુકાં લાકડાં જલદી બલે છે તેનો સબબ એકતો, ઊપર પરમાંણે, એક તેમાં ભીનાસ નથી તેથી તેમાં જતી ગરમીને કોઈ લેઇ લેતું નથી, અને વલી તે સુકું થએઆથી તેનાં છીદરમાં હવા ભરાઈ રેહે છે તેથી તેમાંની આ કસીજન તેને ઝડપથી સલગાવે છે. લીલાં લાકડાં સુ કાં કરતાં ભારી હોએ છે તેનો સબબ પણ એજ કે તેમાં ભીનાસ અથવા પાંણી હોવાથી તે ભારી લાગે છે, પણ જીઆરે ગરમીથી તેમાંનું પાંણી બાફ થઈ ની કલી જાએ છે તીઆરે તેનું તેટલું વજન ઓછું થાએ છે.

સ૦—ચુલામાં મીઠું નાખીઆથી તે ફુટીને ફ ટાકાની માફક આવાજ કેમ કરે છે ?

જ૦—મીઠામાં પાંણી છે, તેથી તેને ગરમી લાગતાં વાર તે ઊકલી જઈ તેનો બાફ થઈ જાએ છે, અને પછે જોર કરી મીઠાંની પોપરી ભાંજી બાહા ર નીકલી જાએ છે, તેથી આવાજ થાએ છે. પણ ઊપર લખીઊં છે કે લાકડામાં પણ પાંણી છે, તે છ તાં તે સલગતી વેલાએ મીઠાંની માફક આવાજ કરતું નથી, તેનો સબબ એ છે કે, મીઠામાં પાંણી ચોમેર તેની પોપડીમાં મલેલું હોએ છે તેથી તેનો બાફ તેને ભાં જીને બાહાર નીકલે છે, પણ લાકડામાંતો તેનાં છીદ રમાં પાંણી હોએ છે, જેમાંથી તેનો બાફ બાહાર ની કલી જાએ છે.

સ૦—રોશની એટલે શું ?

જ૦—સુરજ અને ચંદરમાંથી તેમજ હરેક બલે એવી વસતુને સલગાવીઆથી જે આપણને અ જવાલું સરખું કંઈ મલે છે તે. એ અજવાલું અથવા રોસની શું ચીજ છે, અને તે કેમ આવે છે તે હજુ ચોકશ જણાઈઊં નથી; પણ સર અઈજાક નીઊટન એ વીશે એવું કહી જાએ છે કે—જેમ એક ફુલમાંથી ઘણીજ બારીક કરચો હવામાં ઊડે છે, અને તે આપ ણા નાખમાં જવાથી આપણને વાસ લાગે છે, તેમ જ સુરીઅની સપાટી ઊપરથી એવી અથાગ બારી ક કરચો ઊડીને ચોમેર પથરાએ છે, અને આપણી આં ખ ઊપર આવે છે, તીઆરે અજવાલું જણાએ છે. પ ણ સઘલાં અજવાલાંમાંથી ગરમી નીકલતી નથી, તેમજ સઘલી ગરમ ચીજોમાંથી રોશની પેદ થતી નથી. આગીઆ કીડા અને માછલીનાં ભીંગડાં તથા ચંદર રાતના રોશણી આપે છે, પણ તેમાં ગરમી જ રાએ લાગતી નથી: તેમજ લોહોડાં, સુનાં વગેરેને ગમે એટલું ગરમ કરીએ, પણ તે રોશણી આપતું નથી. વલી સઘલી ગરમી આપનારી વસતુમાં એક સરખી ગરમી હોતી નથી, તેમજ ઘણી ગરમી વાલી વસતુ ઘણી રોશની આપતી નથી. ઘણું કરીને જોર ની રોસનીનો રંગ પીલો તથા સફેદાઈપર હોએ છે, પ

ણ તેનાં કરતાં રાતા રંગની રોશની, પીલીના કરતાં આંખી લાગે છે, તેમાં ગરમી વધારે હોએ છે.

સ૦—ઊનાલાના કરતાં તાહડના અથવા શરના દાહાડામાં અથવા રાતે બલતું જોરથી કેમ બલે છે?

જ૦—એ દાહાડામાં હવાને પુરતી ગરમી ન લાગીઆથી તે પાતલી થઈને ઊપર જવાને બદલે જાડી થઈને મોટા જથામાં ઘરમાં રહે છે, તેથી તેમાંથી પુષ્કલ આકસીજન મલી આવે છે; અને વલી ઠંડી હવા ભારી હોવાથી તે જલદીથી આતસને લાગી માંહેથી આકસીજન આવેછે. એથી બલતુંજ વધે છે એટલુંજ નહી, પણ સાથે ગરમી પણ વધે છે. ખુલી જગાએ સુરજનાં તડકામાં બલતું બરોબર બલતું નથી, અને વખતે આતસ હોલવાઈ પણ જાએ છે તેનો સબબ પણ એજ છે કે, તે વેલાએ સુરજની ગરમીથી હવા પાતલી થઈ જાએ છે, તેથી તે બલતી ચીજને થોડી થોડી લાગે છે, અને વલી સુરજનાં કીરણોમાં કાંઈક રસાએણ સંજોગ હોવાથી તે બલતી ચીજને બલવામાં ઘણીક અડચણ કરે છે. પણ હરેક ચીજને ખોલી હવામાં છાએડામાં મેલી હોએતો તે ઘરમાનાં કરતાં વધારે જોરથી બલે છે, કેમકે સીરાંમાં હવા જરા જાડી હોએ છે, અને વલી તે ચોમેરથી લાગે છે. બલેલાં લાકડાંને હાથમાં લઈને જોરથી હીલવે છે તીઆરે તે ઊપર બલતું સલગી આવે છે, તેનું કારણ પણ એજ છે કે તેમ કીધાથી તે લાકડાનાં બલેલા ભાગ ઊપર પુષ્કલ આકસીજન લાગે છે, અને તેથી તે ઊપર ભડકો થાએ છે. કોઈવાર દીવો હોલવાઈ જવા પછે તેનો બલનો કાકરો એકાએક પાછો સલગી ઊઠે છે, તે પણ એજ કારણથી છે, પણ તેવો બનાવ જોઈ અનસમજુ તથા વેહમીઓ તેને માટે ઘણોક વેહમ લાવે છે. એવો વેહમ લાવવાનો સબબ એકે હોલવાએલો કાકરો પોતાની મેલે કેમ સલગે, એ તેમને નવાઈ જેવું લાગે છે.

સ૦—આતસ ઊપર પાંણી નામીઆથી તે બુજાઈ કેમ જાએ છે?

જ૦—આતસની ઊપર પાંણી પડતાંજ તેની ઊપર તેનું પડ થઈ જઈ હવામાંથી આવતાં આકસીજનને અટકાવી નાખે છે, અને તે આતસમાંની ગરમી તે પાણીમાં દોડી જાએ છે, તેથી તે ગરમી વનાંનો થઈ જાએ છે, એટલે બુજાઈ જાએ છે. પણ જો આતશ ઊપર થોડું પાંણી પડીઊં હોએતો તે બુજાવાને બદલે જોરથી બલે છે, કેમકે તેથી તે પાંણીનો જલદીથી બાફ થઈ જાએ છે, અને તેટલામાં આતસમાંની સઘલી ગરમી કંઈ નીકલી જતી નથી, અને પછે તે બાફથી આતસને વધારે જોરથી બલવાને ટેકો મલે છે. એ કારણથી આગની વખતે પુરતું પાંણી મલી આવે તેની આગમચ થોડું થોડું નાખવાથી આગમાં ઊલટો વધારો થાએ છે, અને બલતું જોરમાં બલે છે; માટે એવી વખતે પાંણી નાખવું તો પુરતુંજ નાખવું, પુરતુ તે એટલું કે જેટલા આતસ ઊપર તે પાણી પડે તેટલા માહેલી સઘલી ગરમી તેમાં જવાની આગમચ તેનો બાફ નહી થઈ જાએ; કેમકે જો તેમ થઇઊં તો તે બાફના જોરથી બલતું વધારે મજબુતી પકડે છે. આગની વખતે ઘણાઓએ જોઈઊં હશે કે ઘરના બારવટ સરખા બલતા ભાગ ઊપર ઘણુક પાંણી નાખતાં છતાં પણ તે બુજાતા નથી; તેનો સબબ એજ કે તે ઊપર પાંણી એટલું બધું નથી પડતુ કે જેથી તેના બાફ થવાની આગમચ તેમાંની સઘલી ગરમી તેમાં સુસાઇ આવે. આગની વખતે અતરેનાં લોકો એ બાબદ ઊપર ઝાઝું ધેઆંન આપતાં નથી તેથી ઘણીવાર ભારે મેહેનત લેવા છતાં મોટી ખરાબીઓ નીપજે છે.

પારસી સ્ત્રીઓનાં નામ તથા તેનો અરથ.

પારસીની સ્ત્રીઓનાં તરેવાર નામો છે, પણ તે બધાં શું અરથ ધરાવે છે, તથા તે કેવા કેવા શબદો ઊપરથી ઊતપન થએઆં છે, તે જોકે ઘણું સેહેલું છે, તે છતાં ઘણીજ થોડી બાઈઓ જાણતી હશે; સબબ કે તેમને હરેક બાબદ ઊપર વીચાર કરવાની ટેવ નથી. તેમની નજર આગલ કાંઈબી નવુ બનીઊ હોએ, તથા કાંઈ નવાઈ જેવું તેમનાં સાંભલવામાં આવીઊં હોએ, તો માતરે હાથસે હાથ ઠોકી "અરે રે" એવા લાંબા ટાહાકાનો શબદ બોલી મુગાં રેહે છે, પણ તે શું હશે તથા કેમ હશે તેનો વીચાર બેસીને તેઓ કદી કરતાં નથી. એથી કરી ઘણી ચીજો તથા બનાવો જો કે રાત દાહાડો તેમના જોવામાં તથા સાંભલવામાં આવે છે પણ તેની ખાતરીઆત તથા

કારણથી તેઓ તદન અજાણીઆં હોએ છે. પારસી સ્ત્રીઓનાં બધાં મલીને આસરે ૪૧ નામ છે, જેમાનું દરેક જુદા શબદો ઊપરથી નીકલી જુદો જુદો અરથ ધરાવે છે. જેમ કેઃ—

આઈમાએ—આઈ—બપાઈ—ઘરડાં માએ.
આદરબાઈ—આદર—આદર રોજ—ફરેસતો.
આશીબાઈ—આસ—આસા—ઉમેદ.
આંવાંબાઈ—આંવા—દરીઓ—આવાંઈજદ.
કુંવરબાઈ—કુંવર—રાજાનો છોકરો.
કોલીબાઈ—કોલી—ઘણીજ સફેદ.
કુકીબાઈ—કુકું—નાનું બચું.
ખરશેદબાઈ—ખોરશેદ—સુરજ.
ગુલબાઈ—ગુલ—ગુલાબ.
ચાંદનબાઈ—ચાંદન—ચાંદની અથવા ચાંદ.
જરબાઈ—જર—કસબ—સોનું.
જાઈજી—જાઈ—છોકરી.
જીવણાઈ—જીવણ—જીવાડનાર (ઈશવર!)
ડોસીબાઈ—ડોસી—ઘરડી.
† તીરબાઈ—તીર—તીર રોજ.
દીનબાઈ—દીન—મઝબ—દીન રોજ.
ધનબાઈ—ધન—પઈસા અથવા દોલત.
નવાજબાઈ—નવાજેસ—મેહેરબાની તથા શખાવત.
નાલીબાઈ—નાની—નાની
નાજાંબાઈ—નાજાં—નાજ—લાડ.
પીરોજબાઈ—ફીરૂજ—ફતેહમંદ.
બચુંબાઈ—બચું—નાનું બચું.
† બમનબાઈ—બમન—બમન રોજ—ફરેસતો.
બાઈઆઈ તથા માએ—બાઈ—બેન.
બાનુબાઈ—બાંનુ—શેઠાની.
ભીખાઈજી—ભીખ—ભીખશા.
માણકબાઈ—માણક—માણક ઝવેર.
મીઠીબાઈ—મીઠી—મીઠું મીઠાશ.
મેહેરબાઈ—મેહેર—દએઆ.
મોટીબાઈ—મોટી—મોટી.
રતનબાઈ—રતન—ઝવેર.
રૂપાબાઈ—રૂપું—રૂપું.
રૂરીબાઈ—રૂરીં—શારી ભલી.
રાંણીબાઈ—રાણી—રાજાની સ્ત્રી—સી રાજા.
વીરબાઈજી—વીર—અકલ—દાનાઈ.
સાકરબાઈ—સાકર—સાકર.
શીરીનબાઈ—શીરીન—નરમાસ—મીઠાશ.
સુનાંબાઈ—સુનું—સુનું.
હમાએજી—બાઈ—હોમાએ—હોમાએ પરંદ.
હીરાંબાઈ—હીરા—હીરા.
હોરમજબાઈ—હોરમજ—ખોદા!

† જે નામો આગલ એ † નીશાણીઓછે, તે નામો મુમ્બઈમાં કોઈ રાખતું નથી, પણ નોશારીમાં રાખવામાં આવેછે. એવાં નામો ઘણું કરીને દેશાઈનાં તથા સમેદાનાં કુટુમમા રાખવામાં આવેછે.

ઓકનું ઝાડ.

જેમ જંગલનાં સઘલા જાનવરો ઊપર સીંહ સરદારી ભોગવે છે, અને તે તેમનો રાજા કેહેવાએ છે, તેમ જંગલનાં સઘલા ઝાડ ઊપર આપણા દેસમાં વડ અને ઈંગલંડમાં ઓક સરદારી ધરાવે છે, અથવા સઘલા ઝાડનો રાજા ગણાએ છે. ઓકનું ઝાડ કદમાં ઘણુંજ મોટું હોએ છે, અને જંગલમાં ઘણુંજ દબદબા ભરેલું ઊભું રેહે છે. એ ઝાડ ઘણુંજ ધીમુ વધે છે, અને તે સેંકડો વરસ વેર જેવીને તેવી હાલતમાં પુર ભભકથી રહી જીવે છે. પેનસહેંગર ખાતે એક મોટું ઓક છે, જેની ઊમર આજે ૨૫૦ વરસની ગણાએ છે, તે 'હજુ પુર જુવાનીમાં' ખીલતું હોએ એવું લાગે છે: પણ એ સીવાએ રેનફરશાએર અને જેડબરઘનાં પરગણાઓમાં બે મોટાં ઓક છે, જેની ઊમર સેંકડો વરસની ગણાએ છે. નોરફોક નામની જગાએ એક ઘણુંજ જબરૂં ઓક છે, જેને લોકો "વીનફારથીંગ ઓક" ને નામે ઓલખે છે. એ ઝાડની હસતી ઈસવી સન ૧૦૬૬ નાં વરસમાં, જીઆરે નારમન લોકે ઈંગલંડ ફતેહ કરીઊં હતું, તીઆરની ગણાએ છે; જેથી તેની ઊમર આજે ૮૦૦ ઊપર વરસની થવી જોઈએ. એ ઝાડનાં થડનો ઘેરાવો ૭૦ ફીટનો છે, અને તેની માંહે જે પોકલ જગા છે તેમાં ૩૧ માંણસ સમાઈ શકે છે. નોરધમપટનશાએર નામનાં પરગણામાં એક એવુંજ પુરાણું ઓક છે, જેને "પારલામેનટ" ઓક કરી કેહે છે: સબબ કે ઈસવી સન ૧૨૯૦ નાં સાલમાં ઈંગલંડનાં પાદશાહ પેહેલા એડવરડે તેની તલે પોતાની પારલામેનટ ભરી હતી. એ વેલાએ પણ એ ઝાડ ઘણુંજ પુરાણું ગણાતું હતું! એ ઊપરથી જોતાં તેની ઊમર આજે ૧૦૦૦ વરસની પણ ધારીએતો અડચણ નહી. એ ઓકનાં ઝાડ જીઆરે નાનાં હોએ છે તીઆરે તેની ઊપર અનાજનાં સરખા ઝીણાં ફલ થાએછે, જે આગાઊનાં વખતમાં લોકો તેને અનાજને ઠેકાંણે પુશકલ વાપરતા હતા.

ઓકનું ઝાડ જેમ કદ મોટું અને દબદબા ભરેલુંછે, તેમ તેનું લાકડું પણ ઘણુંજ ટકાઊ અને ચીમટછે. એનું લાકડું ઘણુ ચીમટ અને ટકાઊ હોવાથી આજે વેપારને બરનાં અને લડાઈનાં વાહાંણો બના

વવાને ઘણુંજ કામે લગાડવામાં આવેછે. એ લાકડાં નાં બનાવેલાં લડાઈના વાહાણના કાફલા ઊપર આજે ઈંગલંડ સરખો નાનો બેટ આખા ઈરોપમાં મોટી મગરૂબી ધરાવેછે, અને સઘળાથી બળવંત કહેવાએછે. તે મ ઓકનાં બનાવેલાં વાહાણો પાણીની અસરથી જલદી ખરાબ થતાં નથી, તેમજ જબરી તોપના ગોળા તે ઊપર પુરતી અસર કરી સકતા નથી. એવી મજબુતી સાથે ઓક ટકાઊપણામાં પણ પાછલ પડતું નથી. ઈંગલંડના વેસટ મીનીસટર એબી નામનાં દેવલમાં પાદશાહા એડવરડને નામનો એક ઓકનો બનાવેલો ઘુમણજ છે, જેને આજે ૮૦૦ વરસ થએ આંછે તોપણ તે હજુ જેવીને તેવી હાલતમાં છે. વીનચેસટરનાં સેંટ સટેફન નામનાં દેવલમાં એક ૧૮ ફીટ વીઆસની, એકજ કકડાની, ઓકની ટેબલ છે, જે આજે ૧૨૦૦ વરસની જુની ગણાએછે, તોપણ તે હજુ કશી પણ નુકશાની વગર જેવીને તેવી રેહેલી છે!

ઓકના ઝાડની છાલ તથા તેનાં લાકડાંનાં વેહેરને અગાઊ રંગવાના કામમાં લેતા હતા, અને રંગ કાહાડીઆં પછે બાકી રહેલો છુંછો કચરા તરીકે નાખી દેતા હતા; પણ તેને ખાતર તરીકે બાગ માંહેલા રોપાના થડમાં નાંખવાથી તેને ગરમી તથા પોષણ મલેછે એવી શોધ પારશાહા તરીજા વીલીઅમે કરવાથી તે કચરો પણ અતી ઊપીઓગી થઈ પડીઓ, અને તેથી બાગાએતના કામમાં ઘણો સુધારો થએઓ.

એ ઝાડ (ઈંગલંડમાં) ઊનાળો બેસતાં ઘણુંજ ખીલી નીકલેછે, અને તેના બલુ આસમાન તરફ ઊંચાં થએલાં, અને પવનની લેહેકી ઊપર ગંભીરાઈથી હાલતાં ડાલાં, અને તેના સુંદર લીલા રાતાશપરના રંગનાં કુમલાં અને પાકા પાતરાં ઘણાજ રલીઆમણા લાગે છે. તેનાં જબરાં ડાલાંઓના ચોમેર ફેલાવાથી જબરી ઘટા થઈ રેહેછે, અને તપતા સુરજની વેલાએ તેનો છાંએઓ વટેમારગુઓને ઘણોજ ઊપીઓગી તથા દીલપસંદ થઈ પડે છે.

પરચુટણ.

જાણવાજોગ બાબદો.

એક શાખરી ઓરત—નેપલસ શેહેરમાં નહી સારાં થાએ તેવાંઓની એક ઇસપીટાલછે તાંહાં હાલ એક ઓરતને દાખલ કરવામાં આવીછે, તેણીનું દરદ કંઈ ઘણુંજ અજાએબ જેવુંછે, કેમકે તે દર રોજ રોસ કરેલાં ગોશનાં પાંચ કટકા, ૭૦ ઇંડાં, કેટલાંએક પાંઊ અને મોટો જહો જાડી સેવનો ખાએછે! આએ તે ભુખ કેવી! એ ઓરતને સારૂં કરવાને ડાકટર જામીગલીઆએ માંથે લીધુંછે, પણ આજ સુધી કંઈ ફેર પડીઓ નથી. જો જરાબી તેણીનો ખોરાક ઓછો કરવા જાએછે તો, એક ઘેલી ઓરતની મીશાલે બુમ બરાડા પાડેછે, અને જીઆરે ઉપર પરમાંણે આપેછે તારેજ તે નરમ પડેછે.

પરોફેસર થોમસ નામનો હાલ એક તલવારનો રમતીઆલ નીકલીઓછે. તે જાતે એક સારજનટની પદવી ધરાવેછે પણ પોતાની ચાલાકીથી એટલાંતો ઇનામ મેલવી આંછે કે તેને પેહેલવાંનનો ખેતાબ મલીઓછે, તેની ૮૦ વરસની ઉમરછે. ચાલવાના અને દોડવાનાં કાંમમાંનો તે સરવેથી એકોછે, કેમકે આખાં ઈંગલંડ, સકાટલંડ અને આએરલાંડનાં સઊથી સરસ ચાલનારા તથા દોડનારાઓમાં એણે આસરે પચાસ ઈનામો મેલવીઆંછે; તેમાં આખી વેલાતના સઊથી સરસ ચાલનારાઓ સાથે ૧૮૬૧ માં તરણ માઈલ ધ્યડતા બરફમાં ૨૩ મીનીટમા ચાલી તે ઈનામ છુતીઓ હુતો! તાર પછી ૭ માઈલ ૫૪ મીનીટમાં અને ૩૦ શેકંડમાં ચાલીઓ; સવાએકવીશ કલાકમા ૧૦૦ માઈલ અને ૧૮૫૭ ના ઉનાલામાં નોરવીચ શેહેરમાં ૧૦૦૦ માઈલ ૧૦૦૦ કલાકમાં ચાલીઓ હતો!!

તાર પછી મી૦ હારફડની વખણાએલી ઘોડી નામે "બલાકબેસ" સાથે એક માઈલમા ૫૦ વાડ અથવા તતી કુદવામાં પણ એજ છુતીઓ હુતો! આએ સરત ડબલીન આગલ ૧૮૫૧ મા થઈ હતી. એજ પરમાણે બીજી કેટલીએક નામાંકીત ઘોડીઓ સાથે વાડો કુદવામાં એણેજ ઈનામો લીધાં હતા.

હવે તલવારની રમતો ઉપર ધીઆન આપો. એક નારંગીને દોરાવરે ટાંગી એક ઝટકાથી દોરો કાપી તે નારંગી જમીન ઉપર પડે તેની અગાઉ તેના બે કટકા કરીઆ હતા! શીશાંનાં જાડા શલીઆને એકજ ઘાએ બે કટકા કરીઆ હતા! એક લીબુને પોતાની હથેલી ઉપર મુકી તલવાર વરે બે કટકા કરીઆ હતા! તેવામાં એક તમાશગીરે હીમતથી પોતાની હથેલીમાં એક લીબુ પકડીઊં, તે પણ તેમજ ફતેહમંદીથી કાપીઊં હતું!

તીઆર પછી પોતાના દીકરાને પગતલે એક કાચી અને કઠણ નારંગી આપી તેને તેની ઉપર ઉભો રાખી તે નારંગીના તલવાર વરે બે કટકા કરીઆ હતા! તીઆર પછી પોતાના દીકરાના માથા ઉપર એક નારંગી મુકી તેને પણ તેવીજ રીતે કાપી હતી!

ઈંગલંડમાં નવાઈ જેવો મેવો—આજસુધી વેલાતમાં નારીએલીનું ઝાડ પુખત થતુ ન હતુ પણ હાલ એવી ખબર મલીછે કે મોટી મેહેનતે અને ખરચે એક ઝાડ ઉપર આખાં બે નરીએલ ઉગવીઆંછે! એબી એક નવાઈજતો!

તા૦ ૧૮-મી ફેબરવારીએ આખર થતાં અથવાડી આંમાં એકલા લંડન શેહેરમાં ૨૩૩૬ બચાંઓનો જનમ થએઓ હતો તેમાં ૧૧૦૧ છોકરા અને ૧૧૬૪ છોકરી! તે જ અઠવાડીઆમાં ૧૮૫૯ મરણ થયાં હતાં.

પારલીઆમેનટના એક મેમબર નાંમે કરનલ પાઉએલે મીશ લીઉઈશ સાથે નેકા કરવાનો વચન આપીઆ છતાં તે નહી કરીઆં અને ઉલટાં કાંઇ તોહોમતો મુકીઆથી ઉપલી બાઈએ પાંચ લાખ રૂપીઆની દાવીજની ફરીઆદી માંડી હતી તેમાંથી ૨૦૦૦૦) રૂપીઆ કોરટે તે બાઈને અપાવીઆ હતા.

મુછનો ચમચો!—માંણશો શોકને ખાતરે મોટી મોટી મુછો રાખે છે, પણ ખાતી વખતે તેમને ઘણીક અડચણ નડે છે તથા વખતે મંડલીમાં હસવું ઉતપન કરે છે કે મકે પાંણી જેવી વસતુને મોડામાં લેતાં તે ખરડાઈ જાએ છે. એવી અગવડને ટાલવાને માટે અમેરીકામાં એક જને એક જાતનો ચમચો બનાવીઓ છે, અને તેને માટે પેટંટ લીધો છે. એ ચમચાથી ગમે તેવી વસતુ ખાતાં મુછ ખરડાતી નથી.

વીજલીક એનજીન—બેલેટ અને ડીરોવર નામનાં બે સખશોએ એક એવું એનજીન બનાવીઉ છે કે, તે બાફને બદલે વીજલીથી ચાલે છે. અલબતે એમાં ખરચનો ઘણોજ ઘટાડો થવો જોઈએ.

દાઝેલાનો ઉપાએ—એક સખશ દાઝેલાંનો ઉપાએ એવો બતાવે છે કે પરથમ તે દાઝેલા ભાગ ઉપર ઠંડું પાંણી નાખવું, અને પછે તેની ઉપર એક ઈંચ જાડો કોરડો આટો ભભરાવવો એથી જલદીથી ચાંમડી આવી જશે.

બારીક પતરૂ—ઈઉરોપ ખંડમાં એક સખશે લોહોડાનું પતરૂ એટલું તો પતલું બનાવીઉ છે કે, તેની જાડાઈ એક ઈંચનો હજારમો ભાગ છે. તેની ઉપર સારા અકશરે લખાએ છે, અને તેની ગોલ ભીંદરી થઈ શકે છે.

કામની ઝડપ—બરમીગહાંમનાં સટીલપેન બનાવવાનાં કારખાનામાં દરેક સ્ત્રી આખે દાહાડે, દાહાડાનાં ૧૦ કલાક પરમાંણે ૩૬૦૦૦ પેન બનાવે છે, અને તેને માટે તેને ૭૨૦૦૦ વેલા પોતાનાં હાથ વલાવવા પડે છે!

રેલવે—અમેરીકાનાં એક નીઉઈઆરકનાં પરગણાંમાંહેલી રેલવેની બધી મલીને લંબાઈ ૩૫૦૦ માઈલ છે.

દરીઆઈ બલ—આખા ઇઉરોપમાં ગરેટ બરીટનની દરીઆઈ ફોજ તથા બલ મોટાં ગણાએ છે, અને તેમાં આજે બધા મલીને ૭૮૫ લડાઈનાં બારકસ છે; અને તેમાં ઓછામાં ઓછી ૧ થી વતામાં વતી ૧૩૧ સુધી તોપો છે.

પકવાન વગેરે બનાવટ.

અંજીરનું પુડીંગ—એક રતલ સોજા અંજીર લઈ તેને ખુબ બારીક કરી નાખી પા રતલ ઘીમાં મેલવી દેવાં, અને પછે તેમાં થોડોક આટો લઈને ખુબ મસલી નાખવાં. પછે એક રતલ પાંઉની પોપરી અને પા રતલ ખાંડ લઈ, તેમાં, એક ચાહેનું પેઆલું ભરી દુધ લઈ માહે બે ઈંડાં ખુબ ચારવીને ભેલી દેવું. તેમાં મસલેલાં અંજીર પણ નાખી સઘલુ ખુબ મેલવી દઈ, ઉપરથી થોડીક કાપેલી બદામ નાખી લુંગવા મેલવું, અને તેને ભઠીમાં ચાર કલાકવેર રાખવું.

લીંબુનુ પુડીંગ—અરધો રતલ પાંઉની પોપરી, પા રતલ ઘી, અને પા રતલ ખાંડ એ સઘલાંને ભેલી ઉપર તરણ લીંબુનો રસ, સારીપેઠે ગાલીને, નાખી, તેમાં બે ઈંડાં ખુબ ચારવીને મેલવી દેવાં. પછે તેને ભઠીમાં મેલી પોણો કલાકવેર ચરવા દેવું.

આરંજનો મુરબો—ગમે એટલાં આરંજ લઈ એક વાસણમાં પાંણી નાખી માંહે એક ચમચો મીઠું નાખી, તેમાં બે કલાકવેર ઉકાલવાં પછે નીચે ઉતારી તેમાંનું પાંણી કાહાડી નાખી ફરીને બીજું મીઠું પાંણી રેડી માંહે બીજા બે કલાકવેર બાફવાં; તેમાં પેહેલો અરધો કલાક જોરનાં બલતાંથી બાફવાં અને પછે જેમ વખત જતો જાએ તેમ બલતું ધીમુ કરતાં જવું. પછે એક ટાંચણીનું માથું માંહે બોશી જોવું. જો તે ગલી જાએતો બરોબર બફાએઆંછે એમ જાણવું. તીઆરે તેને નીચે ઉતારી માંહેનું પાંણી કાહાડી નાખવું, પણ તેને સીરાને માટે રેહેવા દેવું, અને પેલાં આરંજની બબે ચીર કરી માંહેથી ગર બાહાર કાહાડવો, અને તેમાંથી બીઆં કાહાડી નાખવાં. તે ગરને તથા છાલને ખુબ મસલી નાખવાં, અને પછે જેટલું તેનું વજન થાએ તેથી બમણી ખાંડ લઈ ઉકાલેલાં પાણીમાં તેનો શીરો કરી માંહે પેલો આવો ભેલી નાખી અરધો કલાકવેર ગુલાપર મેલવું. એ મુરબો જેલીનાં જેવો થશે.

એક રમુજી વારતા.

એક સખશ ઘણોજ અફીણી હતો, તેણે પોતાના ઘરમાં એક ચાકર રાખીઓ. તેની સાથે પગાર વગેરેની બોલી કરીઆ બાદ તેને પુછીઉ, કે તેને કોઈ જાતની કેફ કરવાની ટેવ છે કે નહીં. તીઆરે તે નોકરે તેને તરત જવાબ દીધો કે "સાહેબ, હું અફીણ સીવાએ બીજી કશાની કેફ કરતો નથી." એ સાંભલી તેનો અફીણી શેઠ ઘણોજ ખુશી થઈ ગએઓ, અને તેની ભારી વખાણ કરી, ગજવાંમાંથી દાબડી કાહાડી માંહેથી થોડું અફીણ પોતે ખાધું અને થોડું પોતાના નોકરને આપીઉં; તે તે તીઆંજ ગલી ગએઓ! પછે પેલા અફીણી શેઠે તેને હોકમ દીધો

કે બબરચી ખાનામાં જઈને મીઠા ચાવલ (પલાવ) પકાવે. તે નોકર શેઠને સલામ કરી બબરચી ખાનામાં ગએઓ અને ચુલાપર ચાવલ મેલી, અફીણની કેફમાં જુંફવા પડીઓ. પેલીગમ શેઠ પણ જુંફવા પડીઓ અને એમ કરતાં બપોર થઈ ગઈ. એ વખતે શેઠને જરા હુશીઆરી આવી, તીઆરે મોટે શાદે નોકરને હાંક મારી પુછીઉં, "ચાવલ થએઆ કે?" નોકર બોલીઓ "હા સાહેબ થાએછે. એમ પુછતાં ને જવાબ દેતાં છેક સાંહાંજ થઈ, તીઆરે પેલો નોકર રકાબીમાં ચાવલ મેલીને શેઠની પાસે લાવીઓ. નોકરે એટલું મોડું પકાવીઆથી શેઠનો ખીજાજ જતો રહીઓ તેથી તેને ખુબ ધમકાવીઓ. તે ધમકી સાંભલી તે નોકર બોલીઓ "સાહેબ મારેથી તમારી ચાકરી નહી થવાની; જો તમે એવીજ ઉતાવલે રોજ કરાવશો તો હું મરી જવાનો! એટલું બોલી તીઆંથી જતો રહેઓ!

"જેવા શેઠ તેવા વાણોતર" એવી કેહેવાત જે આપણામાં ચાલેછે, તે બરોબર છે.

સમશીઆ.

(દોહરા)

(૧) જે રાજા તન સર્વનો,
તેનો જે કોઈ થાય;
મન ગમેતું તેમ રાજ કરે,
અતિય ખરાબી થાય.

(૨) ઘડા સેંકડો જલે ભરયા,
માંહે તાતના તાત;
વસે સુસંપથી એકઠા,
કંઈક દિવસ ને રાત.

(૩) ગરીબ કુળથી ઉપજી,
ઉતમ જે કહેવાય,
અમુલ્ય જેનું નામ છે,
તેને સૈ જન ચહાય.

(૪) હું બે અકશરનો શબદ છું: મારા પેહેલા અકશરની પાસે કંઈ નહી કાહાડો તો તેનો અરથ લાગ અથવા તાલ થાએ; જો કાનો કાહાડો તો દશની ઉપરની એક સંખીઆ થાએ; જો અજુ કાહાડો તો એક જાતનો અંગરેજી દારૂ થાએ; અને જો કાનો માતરા કાહાડેતો એક જાતનું નાનું ફલ થાએ. જો મારા પેહેલાને કાનો રેહેવા દઈ છેલાને અજુ કાહાડો તો તે એક જાતની ખાંપણ વાલી આખ થાએ, અને વલી માલપર ઉજેરૂં તથા હવા આવવાની જગાનો રખેવાલ થાએ. જો તેને વકુ કાહાડો તો શેહેરની નજદીકનો દરીઆનો ભાગ થાએ, પણ તીઆં વાંહાંણો ઉભાં રેહેતાં નહી હોએ.

ખોલાસો.

(૧) પાંચ ઈંદરીઓ; પણ બે આંખ, બે કાન, એક નાક, એક જીભ અને એ ચાંમડી મલી શાત થાએ, જેમાં બે ભાઈ તે બે કાન, ચાર બેન તે બે આંખ, એક જીભ, અને ચામડી; અને એક નપુસક તે નાખ.

(૨) ડગાંબાજ દુનીઆં.

સાહસ.*

(ગરબી.)

બેનો † સાહસ જેવું કામ કો દી નવ કરીએ;
સાહસે જાયછે પ્રાણ, કે પસ્તાવે પડીએ.
હુતો રાજ પુત્ર કહું એક રૂડો રૂપાલો;
લાડકવાયો ભૂપ અતિ શુરસા વાલો.
કરયો એક દી એવો વિચાર જાઉંતો વનમાં;
ને કરવા શિકારો સાર એવું લઈ મનમાં.
ઝટ સજ્યો શિકારી વેશ કેશ સમારીને;
ભીડયા પીડક્ષું તીર—કમાન હિમ્મત ધારીને.
લીધો અશ્વ જે વાયુ સમાન દોડમાં પૂરો;
પટ કુદીને થાયો સવાર વન ચાહયો શૂરો.
મલ્યો વાટમાં પીતા સાથ રૂડી સ્વારીએ;
જોઈ રાય શિકારી વેશ ચોંકી વદો એ.
"ઓ પુત્ર તું મારા પ્રાણ ક્યાં જાય એખેલો?
ક્યાં ગઈછે તારી બુધ કેમે બન્યો ઘેલો?
આ જંગલ મોટું અઘોર ભારી ભયંકારી,
વલી વાઘ વરૂનો વાસ જેનો ડર ભારી.
ત્યાં જઈ શકે તું કેમ એકલડો મારે,
માનીને મારી શીખ પાછો પૂર વારે
નહીતો આપું તારી સંગ જુધ્ધા સૂરાઓ;
વલી આપું હાથી હય રણના પૂરાઓ."
સુની કુંવરજી કહે "હું, હું શું નામર્દાનો!
હું જુધ્ધા પરો શૂર જુક્તિએ દાનો.
શેને કાજે જોઈએ સાથ જુધ્ધાઓ મારે?
શેને કાજે જોઈએ હય હાથીઓ તારે?

---

* આકળા પડી જઈ અથવા ગુસ્સામાં આવી જઈ, કાંઇ અઘટીત કામ કરી દેવુ, એને સાહસ કહેછે

† આ ગરબીની દરેક કડીમાં તરણ વખત તાલી પડેછે: ને જે અકશરો કાળા અને મોટાછે, તીઆ તીઆ તાલી મારવી

ખરો મર્દ હું ત્યારે સાચ, જાઉં એકિલો,
મારી સિંહડા ને વાઘ અપાર ફરૂ પૂરે વ્હેલો."
એમ બોલતાં મારી એડ અશ્વ તો નાહોરે;
દોડી વાયુ ને વીજસમાન વનમાં પેહોરે.

જઇ ભટકે ત્યાં આમને તેમ ઢુંડે શિકારને;
પણ નજરે ના આવે એક ચીડીડે તેને કારણે.
દીઠી તેવામાં હરણી એક રમતી ફરતી જે;
ઝટ તીર ચહડાવ્યો કમાણ તાકપો ઊપર તે.

પણ હરણી જે અંચલ જાત ચુકવી ને નાઠી;
અતિ ચહડી કુવરને ઝાંઝ શું છોડું કર થી !
એમ બોલી દોડાવ્યો અશ્વ હરણીની પુંઠે,
જેમ દોડતો જાએ તેમ મન ચીંતા ઉઠે.

પણ હરણી ન આવી હાથ ગઈ ગુફે છુપી;
ઝટ તાકીને મારપો તીર થઈ આતશ રૂપી.
પણ હરણીતો નાઠી પાર ગુફા છોડીને,
ને જઈ લાગો તે તીર સુતી એક સિંહડીને !

તર્ત કુદી તે બાહાદુર નાર પાય પછાડતી;
આવી ઊભી ગુફાની બાહાર બરાડા મારતી.
જોઈ રાયને ઘોડેસવાર તાતી ભારીરે;
કુદી નાખપો ઝપાટે એક અશ્વ પછાડી રે.

જોતાં ગભરાયો બહુ રાય શુધ્ધ બુધ્ધ ખોઈને;
ભુલી ગીઓ તે તીર કમાન ઝપાટો જોઈને.
પીએ આશ્વને સિંહણ જેમ મણી મુખ ઊદરને;
ઉઠી નાઠો તેવામાં રાય થઈ હરીને શરણે.

ખુબ દોડતાં નાહાસતાં છેક થઈ સંધ્યા કાલે,
ત્યારે થાકપો કુંવરજી અપાર રહપો દમ નવ ચાલે.
ગીઓ બેસવા ઝાડની હેઠ તેવો પડીઓ રે;
જોઈ એવી અવસથાનીજ ભારી રડીઓ રે.

થયો પાણીનો પ્યાસો ખુબ તે કોણ લઈ આવે ?
થાક ભૂખ અને તાન યકીન મોડે ફીણ આવે.
લાગ્યા પાયમે કાંટા અપાર રૂધીર બાહુ ચાલે;
પીડ ચાલી રહી સારે શરીર ને બલતી ઝાલે.

નવ દીઠો એકે ઉપાય હવે કંઇ બચવાનો;
ધારયું આવ્યો હવે આ વેલ આખર મરવાનો.
એવા શોકમાં વીતી રાત ને વાહાણું વાયું,
ત્યારે રાયનું બગડયું શરીર દુઃખ ઘણું થાયું

પાય સુજયા થંભ સમાન ને સણકા આવે;
વલી ચહડયો શરીરે તાવ તે કોણ ઉગાવે.
એમ પડયો કરંતો શોક તેવામાં નીર્ખ્યો;
એક મર્કટ ‡ આવતો પાસ ને ઝટ લઈ ઓલખ્યો.

હતો રાયનો પાલેલો તે અતિ ગમ્મત કારી;
પણ નાઠો હતો એક દીન સૌ સુખ વીસારી.
ઓલખ્યો મર્કટે રાયને તર્ત બેઠો આવી પાસે;
જોઈ હર્ખ્યો જરાએક રાય ધરી મન કંઈ આસે.

કીધી હાથની ઈસારત પાણીને કાજે;
તર્ત સમજયું પશુ તે ચતુર ગયું ધરી મન દાઝે.
કીધો પાનનો દરીઓ એક જલ ભરીયું માહે;
દોડી લાવ્યો રાયની પાસ દીધો હોલવી લાહે.

વલી લાવ્યો ફલાદિ કાંઈક પાણીની સાથે;
દીધાં રાયને ખાવા કાજ પ્રીત થકી હાથે.
ત્યારે આવી મને કંઈ શુદ્ધ જીવ આવ્યો તનમાં;
માન્યો મેલુતણો બહુ પાડ આશિશ દઈ મનમાં.

પછે થાયો તે નિદ્રાવસ, મર્કટ શું જાએ,
આવી નાગણ મોટી એક દસવાને ધાએ !
ઝટ ઠાપટ મારી એક રાય જગાડીઓ;
ઉઠી રોષ ધરયો બહુ મન પણ પાછો પડીઓ.

વલી નાગણ આવી પાસ ફું ફું બહુ કરતી;
વલી મર્કટે મારી થાપ જોરે કરી કરથી.
ઉઠી ઝબકીને જાગ્યો રાય ઝાંઝ ચહડી ભારી;
પટકપો મર્કટ ભૂમિ સાથ ફેંકી દીધો મારી.

જઈ પડયો તે નાગણ પાસ ચોંકી તે ઊછલી,
જોઈ રાયે આ સંકટ સાચ મુખે કરડી આંગલી.
પછે બન્યો શોકાતુર બહુજ મર્કટને મારી,
કીધો પશ્ચાતાપ અતિશ દુઃખ ધરી ભારી.

હવે પેઠો ભારે મન ભય હામ ન ચાલેરે;
નિદ્રા લેવાની લેશ, થયો બે હાલેરે.
એક પાસેથી પામે દુખ જે ના સોહાએ;
બીજે પાસે થયો ભયભીત હવે બહુ પસ્તાએ.

અંતે બોલ્યો મુખેથી બોલ મારીને હાએ,
"કરે સાહસ જગમાં જે દશા તેની આ થાએ.".
આવ્યુ તેવામાં ટોલું એક શિપાઈઓનું પાસે;
હતા ઢુંડતા રાત ને દીન કુંવરને ચો પાસે.

લઈ લીધો રાય ખુશીથી સર્વને માલ્યા પેરે;
કહે નાનાભાઈ સાન કરી હરીએ મેહેરે.

—∘•∘—

‡ વાદરો

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. | એપરેલ ૧૮૯૫ | આંક ૪ થો.

સ્ત્રીની વફાદારી અને વચન.

એક વારતા.

પરકરણ ૭ મું.

ખરી વફાદારી.

કમનસીબ બીચારો હોસંગ! તેને રાતોરાત, તેનાં તનથી વાહાલી શીરીનને નજરે નજર જોએઆ વગર, અને છેલી મુલાકાતનો એક પરીત અને શોક ભરેલો બોલ પોતે બોલીઆ તથા તેનો સાંભલીઆ વગર, એકદમ કરમાન શેહેર છોડવું પડીઉં. એ વેલાએ બીચારા હોસંગને કેવું દુખ લાગુ હશે, અને શેહેરની બાહાર જતાં તેને દરેક ડગલું ઉચેકવું કેવું ભારી લાગુ હશે, તેનો વીચાર, ખરેજ, બીન અનુભવીને કદી આવનાર નથી. હોસંગે રાતોરાત કરમાન છોડીઉં, પણ તે છોડી તેણે એવી શરમ ભરેલી દેશનીકાલની હાલતમાં પોતાને વતન પોતાનાં બાપની પાસે જવાનું ઘણુંજ હીનપસતી ભરેલું ગણીઉં, અને તેવી હાલતમાં તેમ કરવાને બદલે તેણે જંગલમાં ભટકી મરણ પામવાનું વધારે પસંદ કીધું. વલી તેને તેની વાહાલી શીરીનની જુદાઈથી, અને તેને માટે ધારેલી આસામાં નીશફલ થવાથી તેની જીંદગી તદન અકારી થઈ પડી હતી, તેથી તેણે એકદમ જંગલનો રસતો લીધો, અને જીઆં જવાએ તીઆં ચાલી જવાનો મનમાં ઠડાવ કીધો. જેઆરે તે કરમાનનાં જંગલના મધીઅ ભાગમાં દાખલ થએઓ, તીઆરે તેને તેની શીરીન ઈઆદ આવી, અને આગલ કરેલા ઠડાવ મુજબ તીઆંથી આગલ ચાલવાને તેને મુદલ ગમીઉં નહીં. તેને બનતાં શુધી કરમાનની નજદીકમાં રેહેવાને એટલુંતો મન થઈઉં કે, ગોએઆ જાણે તેનો જીવ તે શેહેરમાં હોએ, અને તેનું ખોખું માતરે જંગલમાં ચાલી આવીઉં હોએ! તેથી હોસંગે આગલ ચાલવાનું મોકુફ કીધું, અને તે જંગલમાંજ અહીંથી તહીં ભટકવા લાગીઓ. એવામાં બનાવ એવો બનીઓ કે, તે જંગલ માંહેલા વાટપાડાઓનું એક ટોલું તીઆં આવી પોંહોંચીઉં, અને હોસંગને પકડી તેની પાસ જે હોએ તે તેમને આપી દેવાને તેને ફરજ પાડી. તે જોઈ હોસંગે ધીરજથી તે વાટપાડાઓને જણાવીઉં કે, તે એક ઘણોજ દુખી અને દેશનીકાલ થએલો માણસ છે, અને તેની પાસે તેનાં આંગપરનાં વસ્ત્ર સીવાએ બીજું કશું નથી. એ વાતથી તે વાટપાડાઓની ખાતરી થઈ, અને તેઓએ તેને એક ઘણોજ સારો અને ચાલાક માણસ જોઈ, તેને એવી દરખાસત કીધી કે, તેણે (હોસંગે) તેમની સાથે સાંમેલ થઈને રેહેવું, અને તેમની ઉપર સરદારનું કામ ચલાવવું, અને તેઓ બધા તેને તાબે રહી તેનાં હોકમ પરમાંણે ચાલશે: તેઓએ સાથે એવું જણાવીઉં કે, જો એ દરખાસતને કબુલ નહીં રાખશે તો તેઓ તેને મારી નાખીઆ વગર રેહેશે નહીં. એવો મામલો જોઈ દરખાસત કબુલ કરવાને હોસંગને ફરજ પડી, અને તે પરમાંણે તેણે તે વાટપાડાઓનાં સરદારનું કાંમ માથે લીધું; પણ તે એવી બોલીથી કે, તેઓએ કોઈ પણ સ્ત્રી ઉપર અથવા ગરીબ મુસાફર ઉપર કશી પણ રીતની જાસતી ગુજારવી નહીં. એ બોલી તે વાટપાડાઓએ બાહાલ રાખી, અને હોસંગ તેમની સાથે રહેઓ.

હવે આણીગમ, જીઆરથી પસંગ જેલીકાને મેલી કરમાન તરફ આવીઓ હતો, તીઆરથી તે તેની જુદાઈથી ઘણીજ બેચેન હતી, અને રાત દાહાડો તેને આવી મલવાની મોટી ઈનતેજારીથી રાહા જોતી હતી. પણ એમ કરતાં ઘણીક મુદત ગુજરી જવા છતાં પસંગ ઈઅજદ ખાતે પાછો ન ફરવાથી જેલીકાએ પોતાની સઘલી ધીરજ ખોઈ દીધી, અને કોઈબી પરકારે પોતાના વાહાલા પસંગને મલવાનો વીચાર કીધો. અંતે તેણે એવી ગોઠવણ કીધી કે એકદમ ઈઅજદ શેહેર છોડી કરમાન તરફ જવું, અને તીઆં જઈ પીઆરા પસંગનાં દીદાર જોવા. એ થડાવ પરમાંણે જેલીકાએ, રસતામાં પોતાના બચાવને માટે, મેહેર નામની એક દાસીને સાથે લીધી, અને બન્ને જને સ્ત્રાનો પોસાક કાહાડી નાખી પુરૂખનો વેશ લઈ, ઈઅજદ છોડી કરમાન તરફ નીકલી ચાલી.

કેટલેક દાહાડે, ભારે રંજ અને શકતીથી મુસાફરી કરતી, પુરૂખનાજ વેશમાં, મેહેરની સાથે, જેલીકા કરમાનમાં પોહોંચી, અને તીઆંની એક ધરમશાલામાં ઉતારો લીધો. હવે હર તદબીરથી જેલીકા પસંગની ખબર કાહાડવા લાગી. પણ મનમાં ઘણીજ ભએભીત થઈ કે, રખેને પસંગ તેની આવી ચાલ જોઈને નાખુશી થાએ, અને તેના આ

વા ખરા પીઆરને હલકાઈનુ રૂપ આપે; કેમકે પ્રરથમ પસંગ જેવો તેની ખુબ શુરતીથી તેનાપર મોહી પડીઓ હતો, તેવોજ તે તેની આબરૂ અને ભોળા ઉપર પણ મોહીત હતો. પણ હવેતો સઘલુ થઈ ચુકું હતું. તેથી ત વીશે વધારે અફશોશ તથા ફીકર કરવાની છોડી દઈ, તે તે ધરમશાલાના રખેવાલ સાથે વાતચીતમાં ગુતાઈ અને હરબાંને પસંગની જોસતેજોઇ કરવા લાગી. તે ધરમશાલાનો રખેવાલ એક જુવાન અને શોખીલો સખશ હતો, અને જેલીકાને એક ખુબશુરત છોકરો જોઇ તેની સાથે મોટાં હેતથી વાત કરવા લાગો, અને તેને દલગીર જોઈ, હરબાંને તેની દલગીરી છોડાવવાની કોશેશ કરવા લાગો.

બીજે દીને ધરમશાલાના રખેવાલને ખબર મલી કે આજે રાતરે પસંગ શીરીનબાનુને, રાતને વખતે તેના બાગમાં જઈ, મેહેલની બારી આગલથી કેટલુક ગાનુ ગાઈ સંભલાવવાનો છે, અને પોતાના પીઆરની કેટલીક વાતો કેહેવાનો છે, તેથી તે જાતે મોજીલો હોવાથી, અને વલી જેલીકાને પણ એક તેવોજ ખુબસુરત અને જુવાન સરખો છોકરો સમજવાથી તે જોવા જવાનો, અને સાથે જેલીકાને લઈ જવાનો ઘડાવ કીધો. જેલીકાએ તે કબુલ રાખીઉં, પણ તે બીચારી જાણતી ન હતી કે તે મેહેલની બારી આગલ ગાનું ગાનાર કોણ શખસ છે, અને તે રખેવાલ પણ કશું જાણતો ન હતો કે તે જુવાન છોકરો જેલીકા છે, અને તે તે પસંગનીજ શોધને માટે આવેલી છે. એ પરમાણે બંને જન ગફલતીમાં હોવાથી, માતરે એક રમુજ જોવાની મતલબથી તીઆં જવાનો ઘડાવ કીધો, અને તે પરમાણે મોડી રાત ગએઆ પછે તે બંને જન શીરીનના બાગ તરફ ચાલીઆં, અને એક બાજુ ઉપર છુપાઈને ઉભા રહીઆં, પણ અફશોશ ! અહીં બીચારી જેલીકા એક મોતી અચરતી અને ભારે દુખમાં ગીરફતાર થઈ ગઈ, અને પોતે શું જોએછે, અને તેની આગલ એ શું બનાવ બનેછે, તે એક સવપનાની માફક જોવા લાગી. જેલીકા જોએ શું, કે જે શખસ શીરીનના મેહેલની બારી આગલ ઉભો રહી શુંદર ગાનું ગાતો હતો, અને તેને ભારે કાલાવાલા કરતો હતો, તે તેનો વાહાલો, અને હવે નીમખહરામ, પસંગ પોતેજ હતો. પસંગની આવી બેવફાઈ જોઈ, બીચારી જેલીકાને ઘણુંજ દુખ થાઈઉં, કેમકે તેના પીઆરને માટે, અને તેની વફાદારી ઉપરના પકા ભરોશાથી તેણે આટલું બધું સંકટ પોતાના માથે ખેંચીઉં હતું, અને આખરે તેમાથી સારતો આવો જણાએઓ. બીચારી જેલીકા આવાં દુખમાં ગરકાવ થએઆ છતાં તેને પાછલથી એક વાતે કેટલોક દીલાશો મલીઓ : તે એકે, પસંગનું ગાનું તથા તેના કાલાવાલાનો આવાજ સાંભલી શીરીન મેહેલની બારીએ આવી, અને તેને દીલાશો દેવાને બદલે, તેણે જે તેના મીતર હોસંગ સાથ દગાબાજી કીધી હતી, અને તે એક ઓરત (તે જેલીકા) સાથ પીઆરમાં પડેલો અને તેને વચન આપેનો હતો, તથા તેની એવી નીમખહરામી અને બેવફાઈને માટે, તેને કેટલાક ટાણા મારી, ઉપરથી કેટલોક ધીકાર નાખી બારીએથી જતી રહી.

આ બનાવથી જેલીકાને દુખ અને દીલાશો બંને મલીઆં, પણ હવે તેણે કોઈ પણ મારગે, પોતાની તીઆં આવવાની મકશદ બર લાવવાનો ઘડાવ કીધો. તેણે કેટલીક મેહેનતે, અને પેલા ધરમશાલાના રખેવાલની મારફતે, પસંગના એક ખાશ નોકરની જગા મેલવી, અને ગસતેમને નામે તેનો એક નોકર થઈને તેની આગલ રહી. થોડા દાહાડામાં, એ નોકરની ઉપર, બરોબર બોલીએતો જેલીકા ઉપર, પસંગનો પુરતો વીસવાસ બેસવાથી, એક દીવસે તેના હાથમાં પોતાની વીટી, જે વીટી તેને ઈઆજદછોડતી વેલાએ તેની વફાદાર જેલીકાએ, પોતાના પીઆરની નીશાની દાખલ આપી હતી, અને જે વીટીથી એક પલબાર પણ છુટો નહી રેહેવાને પસંગે વચન આપેલો હતો, તે આપીને તેને શીરીનબાનુ પાસે મોકલી, અને તે તેને ભેટ કરી આવવાને ફરમાવીઉં. આહા ! માણસની બેવફાઈનો કીઆં પાર લાગશે ! જે વીટી જેલીકાએ મોટા પીઆર અને આસાથી, પસંગને પોતાના પરાણ કરતાં વાહાલો ગણી તેને આપી હતી, તેજ વીટી, તે બેવફા પુરૂપ, તેનીજ પાસે, એક પારકી સ્રી સાથ મોહોબત બાંધી તેની ઉપર મોકલે ! ગરીબ બીચારી જેલીકા ! આથી તેને કેવું માહાભારત દુખ લાગીઉં હશે, અને તેને પસંગ ઉપર કેટલો ગુસો લાગો હશે, તથા તે કેવો તેને અકારો થઈ પડીઓ હશે ? પણ નહી, તેમ નહી હતું. ખરા પીઆરની જડ પાહાડની મીસાલે, જીગરમાં ગુતી રહેછે. જે કોઈ પણ જાતના પવન કે તોફાનથી હાલતી નથી, પણ ખોટો પીઆર, પાણીના પરપોટાની મીશાલે જરા હવાના આંચકાથી ફુટી જાએ છે. તેમ જેલીકા, જેનુ દીલ ખરેજ ફરેસતાના સરખું હતું, અને તેનાં જીગરમાં પસંગને માટે ખરોજ પીઆર હતો, જેથી તેની આવી બેવફા ચાલથી તેને ઘણુક દુખ થઈઉં ખરૂં, પણ તે તેને જરાએ અકારો પડીઓ નહી, અને તેની ઉપરનો પીઆર જરાએ તે ભલી છોકરીએ ઓછો કીધો નહી. હજુ તે તેને જેમનો તેમ ચાહાતી હતી, અને હજુ તેની સાથ પરણવાનીજ તે ઈછા તથા આશા રાખતી હતી. પણ આએ વેલાએ તે એક નોકર તરીકે રેહેવાથી, પોતાના શેઠનો હોકમ બજાવવાને હાથમાં વીટી લઈને શીરીન બાનુ પાસે ગઈ, અને તેને પોતાના શેઠનો પેગામ કહી તે વીટી તેની નજર કરી. પણ ભલી શીરીને, વાજબીની રાહે, તે વીટીને હાથમાં ધરવાને ના પાડીઉં, અને પસંગની એવી બેવફા ચાલને ધીકારી, તેની આગલી બાનું જેલીકા વીશે કેટલીક વાત, જેલીકાનીજ આગલ, જે તેની શનમુખ એક નોકરના વેશમાં ઉભેલી હતી, તેની આગલ કીધી, અને તે બાનુ વીશે પોતે કેટલીક દલગીરી તથા દએઆ જણાવી. ખરાં એકીનવાલી શીરીનને મોડેથી આવા શબદો સાંભલી જેલીકાને હીમત આવી, અને તેની મરણ પામેલી આસા પાછી જીવતી થઈ; કારણ કે તે બીહીતી હતી કે રખેને તે વીટી શીરીન કબુલ કરી દીએ, અને તેની (જેલીકાની) આસાનો ભંગ થાએ. એ પરમાણે શીરીનને જેલીકાની દએઆ ખાતાં જોઈ, જેલીકા (નોકર) બોલી, "હા હું પણ તે જેલીકાને સારીપેઠે ઓલખુ છું, અને તેને જે ખોટાં દીલનો પસંગ આવો દગો કરવા જાએ છે, અને તે બીચારી હજુ તેને પોતાનો ખરો પીઆરો ગણેછે, તેથી મને પણ તેની ઉપર ઘણી દએઆ આવેછે. તેનું કદ મારા જેટલુંજ છે, અને તેનાં મોડાંનો રંગ પણ મારા જે

ચોજ છે: તેની આંખ અને બાલ પણ મારા જેવાજ છે, અને ટુંકામાં બોલીએતો તે લગભગ મારા જેવીજ છે, અને જાણે હું તે તેજછું". અલબતે આએ વેલાએ જેલીકા મરદના પોશાકમાં હતી, પણ તેથી તેની જાતી ખુબશુરતીમા કશો ઘટાડો થએલો ન હતો. તે એક ખુબસુરત છોકરીને બદલે ખુબશુરત જુવાન છોકરો દેખાતો હતો, અને તેનાં સઘલા દેખાવ પરથી કોઈબી સ્ત્રીની આંખ તેનાપર નહી ખેચાએ એવો જાણતો ન હતો, તેથી જીઆરે શીરીને એવું સાંભલીઉં કે જેલીકા પણ તેનાજ જેવી છે, તીઆરે તેને તેની ઉપર ઘણી દએઆ આવી, અને પસંગની બેવકુફી ઉપર શકત ટીકા કરવા લાગી; અને વલી એક એવી સુંદર સ્ત્રીએ, પોતાનાં ખરા પીઆરથી જે તેને વીટી આપી હતી, અને જેનાથી તે કોઈબી કારણુસર છુટો ન થવાને બંધાએલો હતો, તે વીટી તેની (શીરીનની) ઉપર મોકલતાં જરાએ અચકાએઓ નહી, તેથી તેનાં ઉપર ઘણીજ શરમ અને ધીકારે નાખવા લાગી. છેલે તે જેલીકાની તરફ જોઇને બોલી, "છોકરા તું બીચારી જેલીકાની આટલી બધી દએઆ ખાએ છે, તેથી હું તને ઘણી માહુછું, અને તારી ઘણી વખાણ કરૂછું; અને તેનાં બદલામાં, જેલીકાને ખાતર, તુને આએ નાંણાંની એક કોથલી ભેટ આપુછું." ભલી બીચારી જેલીકા, પોતાનાં હરીફ ગીરીનથી આવા શબદો સાંભલવાથી, અને તેનું આવું સવમછ અંતઃકરણ જોવાથી તેનાં મન માંહેલી સઘલી દલગીરી જતી રહી, અને તેનું દીલ ખુશીથી ખીલી ગઈઉં.

એવામાં, થોડાક મહીનાં પછે એવો બનાવ બનીઓ કે, ફરમાનના પાદશાહે શીરીનનાં લગન શામ સાથે કરી આપવાને એક દાહાડો નકી કીધો, અને લગનની સઘલી તઈઆરી કરવા મંડીઓ. જીઆરે એ વાતની ખબર શીરીનને પડી, તીઆરે શોકથી તેનું જીગર ફાટી ગઈઉં, અને શામ સરખા બેવકુફ અને નાલાએક પુરૂષ સાથ પરણવા કરતાં, પોતા ઉપર જે વીતે તે વેઠવાનો ઠડાવ કીધો. એ ઠડાવ પરમાંણે તે એક પોતાનાં બુટા અને નીમખહલાલ નોકરને લઈ, રાતોરાત મેહેલમાંથી જંગલ તરફ નીકલી ચાલી, અને તેને જે ખબર હતી કે હોસંગ ફરમાનનાં જંગલમાંજ કેથો છે, તેથી તેને શોધી કાહાડી મલવાની ઉમેદથી રાત દાહાડો જંગલમાં રાહા કાપવા લાગી. એવામાં એતેફાક એવો બનીઓ કે, એક ચોરનું ટોલું તીઆં આવી પોહોંચીઉં, અને સીરીન તથા તેનાં નોકરને ઘેરી લીધાં, પણ તેવામાં તેનો બુડો નોકર છટકી નાહાસી ગએઓ, અને બીચારી સીરીન તેમને હાથ સપડાઈ ગઈ.

ખુશબોનાં પાણી તથા તેલ.

કોલોંગવાટર, લવંડર, ગોલાબ, અતર વગેરે સેંકડો જાતનાં ખુશબોનાં પાંણી તથા તેલ આવે છે. એ પાણી તથા તેલને લોકો રૂમાલમાં નાખીને પાસે રાખે છે, તથા પોતાનાં દીલ માહેલાં કપડાં ઊપર છાંટે છે. એથી કરીને નાખમાં સુંદર અને મનપસંદ સુગંધી આવતો રહે છે, જેથી જીવને ઘણો આનંદ થાએ છે; અને વલી તેના વાસથી ખરાબ હવાની અસર માણસ ઊપર લાગતી નથી, જેથી તેની તંદરોસતીનો મોટો બચાવ થાએ છે. સુધરેલા દેશના ઘણાખરા પુરૂષો તથા સ્ત્રીઓ હમેશ એવી ખુશબોથી પોતાનાં શરીર બેક બેકતાં રાખે છે. અલબતે એમ કરવામાં કેટલોક ખરચ પડે છે, જેથી હમે એવી જાતની મોજ મારવાને તથા એવી રીતે તંદરોસતીની જાલવણી કરવાને ગરીબોને ભલાંમણ કરતા નથી. જે બીચારાંને સારો દાહાડો મેહેનત કરતાં પુરતું પોષણ જોગ મલી શકતું ન હોએ, તેવાંને એવી ખુશબો વાપરવાને હમો ભલામણ કરતા નથી એટલુંજ નહીં, પણ ઊપરથી મના કરીએ છઈએ. એવાં ખશબોદાર પાંણી તથા તેલ એક જાતનાં નથી આવતાં, પણ સેંકડો જાતનાં આવે છે. મુંબઈમાં જે અંગરેજ બજાર છે, તીઆંની એકાદી એવી દુકાનમાં વાંચનારી બાઈઓ મથેની કોઈ જઈને જોએતો, તેને અથાગ જાતની ખશબોની સુંદર સીસીઓ શોભીતી રીતે હારબંધ ગોઠવેલી નજરે પડે; પણ એવો દાહાડો કીઆંથી હોએ કે આપણી સ્ત્રીઓ એવી દુકાનોમાં જાએ! સેવડા અને બરામણોને ઘેર જતાં લાજ નહીં આવે, અને એવી આબરૂ ભરેલી દુકાંનોમાં જતાં "નાખ કપાઈને ડુંગી પડે."

એ સઘલી જાતનાં પાંણી તથા તેલ ફુલોમાંથી, કાહાડવામાં આવે છે. હાલમાં એ હુનર ઈઊરોપખંડમાં ઘણા સારા પાએઆ ઊપર આવેલો છે, અને તીઆના લોકો, મોટાં મોટાં કારખાનાઓમાં પુષ્કલ જાતનાં પાંણીઓ તથા તેલો બનાવી, સીસીઓમાં ભરી દેશે દેશ મોકલે છે. તેમની કીમત તરેવાર હોએ છે. તેની એક સીસી અરધે રૂપીએ પણ મલે છે, અને પાંચથી દશ રૂપીઓ પણ મલે છે. પણ એ સઘલી જાતનાં પાંણી તથા તેલમાં અતર સઊનો સરદાર છે. તેની બરોબરી કોઈ કરી શકતું નથી. તેમજ તેની કીમત પણ ઘણીજ મોટી હોએ છે. સોજાંમાં સોજું અતર પચાશથી પોણાસો રૂપીએ તોલો મલે છે. આખા ઇઊરોપમાં સઊથી સરસ અતર તુરકસથાન સીવાએ બીજે કથે બનતું નથી, કેમકે તીઆં જે ગોલાબ થાએછે, તે એવોતો ખશબોદાર હોએછે કે, તેની બરો

બરી આખા ઈઉરોપનાં કિથેનાં ગુલાબ કરી શકતાં નહીં: એ સીવાએ જે બીજાં અનેક જાતનાં પાંણી તથા તેલો આવે છે, તે સઘલાં ફરાંનસ, ઈટલી, સપેન વગેરે દેશોમાં બને છે. એ દેશોમાં ગરમી વધારે હોવાથી તીઆં તરેવાર ખુશબોનાં ફુલો પુશકલ થાએ છે, અને તેમાંથી તીઆંનાં લોક તેલ તથા પાંણી બનાવે છે.

એવી જાતનાં તેલો તથા પાણીને જનમ આપવામાં ઈંગલંડ દેશ ઘણો પાછલ રહેલો છે, કારણકે તીઆંની હવા ઘણી ઠંડી અને ભીનાસવાલી હોવાથી તીઆં એવાં પાણીઓ બનાવવા જોગ ફુલો થઈ શકતાં નથી. એવાં ફુલોને ઉગવાને ગરમ હવા જોઈએછે, જેથી ઈંગલંડમાં જો શોખને ખાતર થોડાંક ઉગાડવામાં આવેછેતો તેને કાચના બંગલામાં રોપી તેમાં ઉધારવાં પડે છે. જોકે ઈંગલંડનાં ફુલોમાં મજબુત સુંગંધી નથી, તેમ તેના રંગો એવા મનપસંદછે કે જેની બરોબરી વલી બીજા થોડાજ દેશનાં ફુલો કરી શકે. તોપણ ઈંગલંડ છેકજ તે વગરનું નથી: ઈંગલંડમાં જેવું લવંડર અને પેપરમીનત સરસ થાએ છે તેવું કથેનું નથી હોતું. ઈંગલંડમાં ગુલાબનાં ફુલ પણ ઘણા થાએ છે, પણ તેમનો વાસ એવોતો નબલો હોએ છે કે તેમાંથી પાણી (ગોલાબ) તથા તેલ બનાવીઆં હોએતો ઘણાજ નબલા વાસનાં થાએછે.

આપણો દેશ, જે કોઈબી જાતની ઉતપંતીથી ખાલી નથી, તે પણ કંઈ એવાં ફુલોને જનમ આપવામાં પછાટ નથી. હીંદુસથાનની ભુમી ઉપર ઘણી જાતનાં સરસ સુગંધીવાલાં ફુલો થાએ છે, જેમાં ગુલાબ અને મોઘરૂં એ મુખીઅ છે. પણ તેઓમાંથી પાણી તથા તેલ બનાવવાનો હુનર આપણા લોકોમાં ઝાઝો તથા ચહડતે દરજજેનો ન હોવાથી તેમાંની કુદરતની ઉમદા બખશેશો જેવી રીતે આપણા દેશીઓએ ભોગવવી જોઈએછે તેવી રીતે આજે ભોગવી શકતા નથી. આપણા દેશમાં ફુલો સીવાએ ઘણીક જાતનાં લાકડાં તથા ફલો એવાં સરસ સુગંધીવાલાં છે કે, જો સારી કેલવણીથી તેમનાં તેલો તથા પાણી બનાવીઆં હોએતો તે ઈઉરોપની બરોબરી કરે એમાં શક નહી.

સ્ત્રી દરપણ.

તાતમાં ઘાત !

(સાંધણ સફે ૫૨ થી.)

બાપડી શીરીનબાઈને ઘણે વરસે એ પરમાણે એકાએક તેના મામા મામી અને આઈમાએથી છુટું પડતાં, અને વલી આવી કિઠંગી-રીતે અને કઠંગી મતલબને સારૂં, તેથી મનમાં ઘણુંજ લાગીયું, પણ લાચાર ! રૂથતમજીની બોહોશા આગલ કોઈનું ચાલે નહી, અને શીરીનબાઈ એવી છોકરી નહી હતી કે તે પોતાના બાવાની સામને જરા પણ થાય. પછે તે દાહાડેથી શીરીનબાઈને તેનાં મામાને ઘેર મોકલવાની બંધાકરી અમે અંતે થોડાક મહીનામાં સઘલી ગોઠવણ તથા તઈઆરી કરીને બીચારી શીરીનબાઈને એક મોટા જવાલામુખી પરવતના મોડાંમાં નાખી દીધીઃ ઈઆને-તેને મંચેરશાને ઘેર પેસતનજી સાથે પરણાવી. ગરીબ બીચારી શીરીનબાઈ ! તે લાચાર, તે શું કરે; તે બાપડીનો કોઈજ ઉપાએ નહી. તોપણ તે જાતે ઘણી ડાહી હતી, અને વલી તેના મામા મામીએ તેને સારી કેલવણી આપી હતી, તેથી સબુરી પકડીને સઘલું ખમીઉં; પણ તે દાહાડેથી તેણે ખાવા પીવાનું તથા હસવા બોલવાનું સઉ તેકુંજ રાખીઉં. આસપાસનાઓનું મન રીઝવવાને, અને તેમને માઠું નહી લાગે તેને માટે તે જરા હસતી બોલતી ખરી, પણ પોતાના મનમાં હમેશ બલાપો અને ફીકર કરતી હતી, તેથી જેમ કોઈ વસતુને ઉધાઈ લાગે અને તે તેને ફોલી ફોલીને પોકલ કરી મેલે, તેમ તે બાપડીનું આખું શરીર ફીકર અને બલાપાથી ખવાઈ ખવાઈને દનપર દન પોકલ થતું જતું હતું. જો એકાદ તેવી ચોપડી તેનાં હાથમાં આવતી તો તેમાં જરા તેનુ મન ઘેરાતુ અને કંઈ તેવી બાબદ વાંચતાં વખતે ખુશી ઉપજતી, પણ તેવી ચોપડીઓ તેને પોતાના ઘરમાંથી મલી ન આવેઆથી વખતે, પીરોજશા કરીને ઘરમાના ભાડુતનો એક છોકરો હતો તેની પાસેથી માંગી લેતી હતી. પીરોજશા અટાર વીસ વરસનો જુવાન છોકરો હતો પણ જાતે ઘણો ચંચલ, માએઆલુ અને નીતીમાન હતો તે કાલેજમાં જતો હતો, અને સારૂ ભણેલો હતો તેથી શીરીનબાઈનું સઘલું દુખ મનમાં સમજતો હતો, પણ શીરીનબાઈએ માગેલી ચોપડી આપેઆ સીવાએ, અથવા કોઈવાર મલેતો "કેમ બેન કેમ છો" એટલું પુછેઆ સીવાએ બીજો કશો વેહેવાર તેની સાથ રાખતો ન હતો, કારણ કે તે તથા શીરીનબાઈ આપણા બઈરાંઓની શુગાંતરી અને એકની ચાર કરીને તાત નીંદા કરવાની ચાલ સારીપેઠે સમજતાં હતાં તેથી જેમ બને તેમ બંને જન એક બીજાથી દુર રેહેતાં, અને અગતસરજ કાંઈ બોલવું પડે તીઆરે બોલતાં.

હવે તે ઘરમાં બચુબાઈ કરીને એક ભાડુતની રેહેતી હતી. તેને લોકોની તાત નીંદા કરવાની, તથા એકની ચાર કરીને એક બીજાને અપડાવી મારવાની ઘણીજ ચાલ હતી. તેને એ વાતની ખબર પડી કે શીરીનબાઈ પીરોજસા પાસેથી ચોપડીઓ વાંચવા લેછે. વલી એક દાહાડે શી

રીનબાઈ જરા બારણા આગલ ઉભેલી હતી, તેવામાં પીરોજ
સા બાહારથી આવેઓ, તે તેને જોઇને જરા હસીઓ, તે
થી તે જોઇને સીરીનબાઈ પણ જરા હસી. તેવામાં બન્ને
જના ઉપર બચુબાઈની નજર પડી, અને તે જોતાંવારજ
દાંતમાં હોઠ પકડીને દોકું ધુનાવવા લાગી. પણ તરત તાં
હાંથી ખીશી ગઇ, અને કંઇ વધારે ચારા જોવાની મતલબ
થી એક જગાએ સંતાઇને જોવા લાગી, પણ પીરોજસાતો
એટલું હસીને માલપર ચહડી ગએઓ, અને શીરીનબાઈ
તાંહાંજ ઉભી રહી. બચુબાઈ પોતાની સંતાએલી જગાપરથી
બાહેર નીકલી સીરીનબાઇની આગલ આવીને પુછવા લા
ગી "કેમ સીરીનબાઈ અહીં શું કરવા ઉભાચ" ? સીરીન
બાઈએ જવાબ દીધો "નહી માંએ અમથી ઉભીચ; જરા ર
સતાપર જોઉંચ." "અંઅઅ, અંજથો ઉભાંચ", એમ જરા
ઠસાથી બોલીને માથું હીલવી બચુબાઈ ચાલી ગઇ ! નીરદોશ
બીચારી શીરીનબાઈ ! તે જેવી ચેહરે ખુબસુરત હતી, તે
વી તે દીલે ભોલી હતી. જેવું તેનું મોહુ સાફ હતું તેવું
જ તેનું અંતઃકરણ પણ તદન મેલ વગરનું હતું, તેથી તે
બીચારી પેલી કપટી બચુબાઈનું ઠસા ભરેલું બોલવું, અને
ડોકીનો લેહેકો, તે કશું સમજી નહી.

પણ પેલી ચંડાલ બચુબાઈ પોતાનું નોરી કરમ કરે
આ વગર રહી નહી. તેને જે સદા લોકોની તાત નીંદા
કરવાની ટેવ પડેલી, તેથી જો કંઇબી કોઇની વાત બે વધા
રીને કોઇને કેહે નહીતો તેનું પેટ ફુલી આવીઆ વગર રે
હે નહી. તેથી તે કરપીણ ઓરત વેહેલી વેહેલી જીવણાઇ
પાસે ગઇ, અને તેમને શીરીનબાઈ વીશે સઘલી વાત કહી,
પણ તેમાં તેણે જેટલું જોઇઉં હતું તથા સાંભલીઉં હતું તે
માં સેંકડે પંચાણુ ટકા વધારીને કહીઉં; અને વલી તે એ
વી ચતુરાઇથી કે સામનાં માણસનું દીલ જોસામાં આવે
આ વગર રેહે નહી; તેથી જીવણાઇ એકતો જાતે વગર
ભણેલાં અને વેહેમી, વલી શીરીનબાઇએ પોતાની મરજી
પરમાંણેનો વર માંગેલો અને પેસતનજી સાથ પરણવાને
ના પાહેલું, તેથી તેની એવી ચાલ ઉપર તેમને મોટો વેહેમ
પડેલો, તેથી બચુબાઈનું કહેલું સાંભલીને છેક લીલાં ને પી
લાં થઇ ગએઆં, અને શીરીનબાઇને હજારો ગાલ તથા
બદ દુવા દેવા મંદી ગએઆં. બચુબાઈ પોતાની આવી
નીચ ચાલની અને તાતની અસર જીવણાઈપર એટલી બ
ધી થએલી જોઇને મનમાં મથન થવા લાગી, અને "મારૂં
નામ ના દેતાં હો," એમ કહીને જતી રહી.

જેવી બચુબાઈ ગઇ કે જીવણાઇએ તરત શીરીનબા
ઇને ઉપર બોલાવી. શીરીનબાઇ બીચારી વેહેલી વેહેલી મા
લ પર આવીને બોલી "કેમ બપાઇજી શું કહોચ?" પ
ણ બપાઇજીનો મીજાજતો છેક જતો રહેલો તેથી ગલું ચપટા
વીને બોલીઆં, "અરે તારી બપાઇજીબી મરે ને તુંબી મરે,
ને તારૂં સતીઆનાશ જાએ, અંહી આવ, અંહી આવ,
અંદર મર, કે તારો તાલો ધરીને પીસું: તું મરે પેટની પર
તી, રાંડ બધા કટમને એબ લગારવાને, ને બધાં કટમનું ના
ખ કપાવાને જીવી; તારૂં નખોદ જાએ તારૂં, આ તું રાંડ
શું કારૂં ધોરૂં કરતી ફરેચ !" આવો મામલો જોઇને બી
ચારી શીરીનબાઇના હોશ કોશ ઉડી ગએઆ. તે ઘભરાઈ
ગઇ, તેની છાતી ભરાઇ આવી, અને બોલવાનું ગલું બં
ધ થઇ ગએઉં. તેવાંમાં વલી જીવણાઇએ બે હાથની ચોસ
ર તેની પીઠ ઉપર એવીતો જોરમાં મારી, કે તે બીચારીને
માથે ભમરી આવી ગઇ, અને તેથી ખુરશી ઉપર તુટી પડી,
પણ તરતજ પાછી ઉઠી અને ગભરાઇને રડી પડી, અને બ
પાઇને પુછવા લાગી "ઓ મારાં બપાઇજી, એ શું છે ! મેં
શું એટલું બધું કીધુંચ ? મારો શું વાંકછે ?" જીવણાઈ
બોલેઆં "અરે તારૂં ખાંનું ખરાબ થાએ, નખોદ ગેઈ હ
જીુર વાંક પુછેચ ? આ જગમાં નાખ કટી થાએ તેવું કરીને
વાંક પુછેચ ! આ બધાં કટમને એબ લગાડીને વાંક પુછેચ ?
તુનેતો હવે મારીજ નાંખુચ. તુનેતો હવે ઝેરનો ફાકો ભ
રાવીને સુવાડી મેલુંચ." બીચારી શીરીન રડતી અને થ
ર થર ધ્રુજતી ફરીને બોલી, "પણ બપાઈજી મને કેહોતો ખ
રાં કે મેં શું કીધું." તીઆરે બપાઇજી બોલેઆં, "શું કી
ધું, શું કીધું તે તું મને પુછેચ ? તે તારા જીવનેજ પુછ
ની, પેલા મુઆ પીરોજશા પાસે ચોપડી કોણ લેચ ? તેની
સાથે ઉંબરમાં ઉભું રહીને કોણ હશેચ ?" તે સાંભલી શી
રીનબાઈ અચરત થઇને બોલી "ઓ મારા ખોદાએ, બપા
ઇજી, તેને માટે આટલું બધું કરોચ ? શું મેં તેની પા
સે એક બે વેલા વાંચવાની ચોપડી માંગી અને હમો એ
કબીજાની ખબર પુછીને હશેઆં તેથી શું હમે ખરાબ કા
મ કીધું ? ઓ મારા પાક પરવરદેગાર ! આ શું આફત !"
તે સાંભલી જીવણાઈ બોલીઆં, "અંઅ, જરાક હશીને એ
ક બે ચોપડી માગી ? અરે રાંડ મકરખોરી, તું કાંહાં તા
રાં મકર લગારેચ ? મારી આગલ ? જરાક હસી ? તુંને
પારકા છોકરા સાથ હસવાનું શું કામ અને ચોપડી માગ
વાનું શું કામ ? તુને કોઈ પારકા માટીડાનું મોહું જોવા
નું શું કામ ?" સીરીનબાઈ જરા ખરી થઇને બોલી "અ
રે મારા ખોદાએ ! કોઈ પારકો માટીડો સાફ દીલથી બે
ન પરમાંણે ગણી આપણી સાથ બોલે અથવા હશી તેની
સાથ બોલીએ નહી ? શું બોલીઆં કે જરા હશીઆં એ
ટલે બગડી ગઆં ? અને તેથી શું કુટુંબનું નાખ કપાઈ
ગીઉં ? તારે શું ઘરમાં મોડાં ઢાંકીને ફરીએ ? અરે મારા
ખોદાએ, જો એમજ બગડતાં હોએતો પછી આ દુનીઆં
કેમ ચાલે ? જો એક પારકી અસતરી અને પુરૂષ સાફ દી
લથી એક બીજા સાથ અગતની વાત કરતાં બગડતાં હોએ
તો પછી થઇ ચુકું, દુનીઆં બધી બેહાલ થઇ જાએ."
એવાંમાં કુંવરજી આવી લાગા, અને ઘભરાઇને પુછવા લા
ગા કે "આએ શું છે ?" તેમને જીવણાઇએ બધી વાત કહી;
તે સાંભલતાંજ કુંવરજીતો એજથી કુદીને એમ પડીઆ, અ
ને બોલીઆ "અરે તારૂં નખોદ જાએરે શીરીન, આ તે
શું કીધુ ?" શીરીનબાઈ બાપની આગલ પણ ઉપર મા‌ફક
જ બોલી, પણ જીવણાંઇએ સાફ કહીઉં કે એ બધું જુ
ઠું બોલેછે. કારણ કે પેલી ચંડાલ બચુબાઇએ તેમને ઘ
ણુંજ વધારીને અને ઘણુ જુઠું જોડી કાહાડીને કહીઉં હ
તું. પછે કુંવરજીતો બોલીઆ "એનેબી ઝેરનો ફાકો ભ
રાઉં અને હુંબી ભરીને સુઇ રહું." એટલું બોલીને હા
એ અફશોશ કરતા બીજા ઓરડામાં ગઆ, અને જીવણા
ઇ તેમની પછવાડે ગઆં. શીરીનબાઇ બીચારી ઘેલી સર
ખી થઇને તેજ ઓરડામાંનાં એક કોચ ઉપર પડી, અને
ખુબ રડવા લાગી, અને મનશે બોલવા લાગી, "અરે ઓ

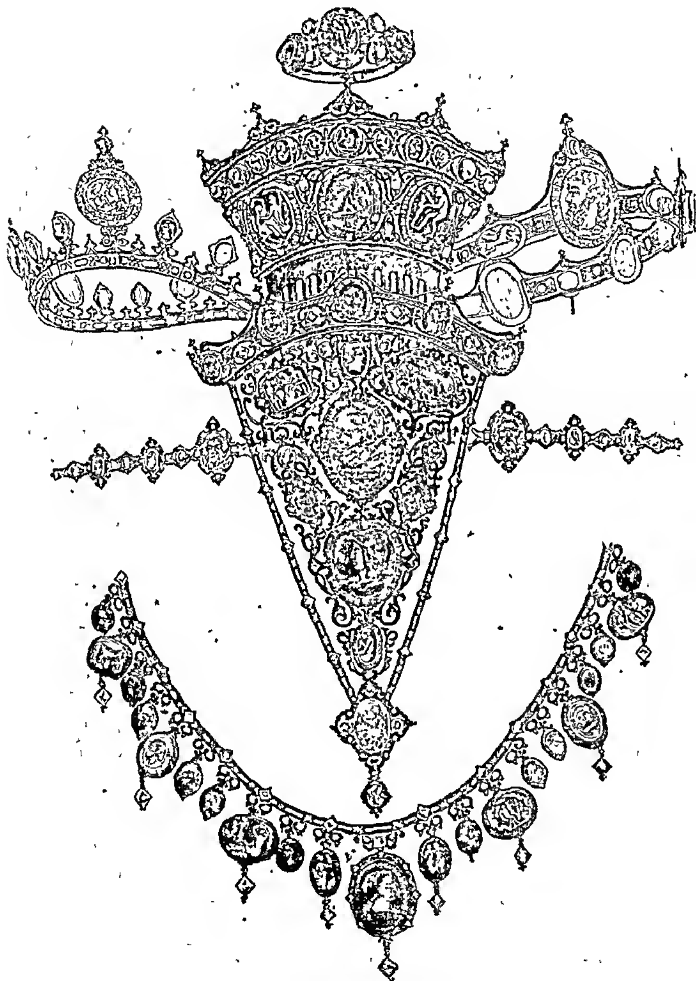
દા, આ શું આફત, આ શું જુલમ, અરે, મેં શું કીધું.
બીચારો પીરોજશા કે જે મને પોતાની બેન સમઝીને વખ
તે હશતો હતો, અને હું તેને મારા ભાઈ સરખો ગણી
ને તેની સાથ વખતે સેહેજ બોલતી હતી, કે વખતે કંઈ
ચોપડી માંગતી હતી, તેમાં આટલાં બધી આફત, આવી
મોટી ફજેતી, અરે ખોદા, હવે તો મરવું બેહેતરછે. અ
રે વેહેમી લોકો, તમારા વેહેમનો કીઆરે અંત આવશે;
મારા જેવી અબલાઓનાં દુખનો છેડો કીઆરે આવશે.
અરે ખોદા, જે લોક બોલવામાં પાપ ગણે, તે લોક બીજું
શું નહી કરે ! અરે, જે શેહેરમાં છીંકટાં દંડે, જે ઘરમાં
બોલતાં દંડે, જે લોકમાં હસતાં દંડે તેમાં શી રીતે રેહેવા
એ ! અરે ખોદા, હવે મારૂં મોત આપ. બલીઉં મારૂં
જીવતર, એવું જીવેલું શા ખપનું; અરે મારાં માઆે, મારાં
રતનબાઇ માઆે, મારાં બેહેશતી માઆે, હવે મને તેડી લો,
તમારી પાસે તેડી લો." એટલું બોલતાં બીચારી શીરીનબા
ઇને કાંઈ એવું તો થઈ આવીઉં કે ગોએઆ બેશુધ થઈ ગ
ઈ હોએ, પણ જરાકવારમાં તે ગુશ્રવારો મટી જતાં ખુબ
રડવા લાગી. એમ કરતાં રાતના નવ વાગી ગઆ, પણ
બીચારી શીરીનબાઇને જમવાબી નહીં બોલાવી, અને કો
ઈ આગલબી નહીં આવીઉં, તેથી બીચારી તાંહાંજ આખી
રાત પડી રહી. પણ આવી રીતે ધાસતી ખાધાથી, અને
ઘણુ રડવાથી પાછલી રાતના જોરમાં તાપ ચહડી આવી.

સહુવાર પડીઆ પછી શીરીનબાઇના હાથ ચોખા
ન રેહેવાથી નીચે જઇને બેઠી, અને જીવણાઇએ તેની ઉપ
ર પાટી ને બોરીઉં ફેંકી દીધું તે લઇને ઢોલકી ભરીને બી
ચારી ખડકીનાં એક ખુણામાં બેઠી. તેવામાં એક બીજી
ભાકુતનીની વહુના હાથ ચોખા ન રેહેવાથી તે પણ શીરી
નબાઈની પાસે ઢોલકી ભરીને બેઠી; પણ તેવામાં તેની સા
સુએ નીચે આવીને તેની ઢોલકી શીરીનબાઇની પાસેથી ખ
સેડાવી નાખી, અને જુદી ગમ બેસાડી; અને તેને ખુબ
ધમકાવીને શીરીનબાઈ સાથે કંઈબી વાત કરવાને મના કી
ધી. કારણકે શીરીનબાઈની ઉપલી વાત આખા ઘેરમાં ફે
લાઈ હતી અને તેબી તેજ ચંડાલ બચુંબાઇએ બધે કીધી હ
તી. બીચારી શીરીનબાઇને આએ બનાવ જોઇને ઘણુંજ
દુખ લાગું. આવો વગર વાંકનો નીચ ધીકાર તેનાથી ખ
માઓ નહીં, પણ લાચાર ! સુઈને, ભીતગમી મોડું કરી ર
ડવાસીવાએ તેની પાસ બીજો કશો ઉપાએ હતો નહી. પ
ણ એટલાંમાંજ તે બીચારીનાં દુખનો અંત આવેઓ નહી.
તેના ઉપર એક બીજું જબરૂં દુખ આવી પડીઉં. તે એ
કે તેની એ સઘલી વાત પેલીજ નાપાખ બચુબાઇ તેને સા
સરે કહી આવી; તેથી તે સઘલાંનું માથું ફરી ગીઉં. મં
ચેરશા અને તેમનાં ધણીઆંની બોલીઆં કે "એવી એબને
હવે મારા ઘરમાં નહી ઘાલું," અને પેસતનજી બોલીઓ,
"એવી ખરાબ બઇરીને હું નહી રાહાદું." અફશોશ ! આ
વાતની ખબર જેવી શીરીનબાઇને પડી, તેવીજ તેણે સઘ
લી ધીરજ ખોહી દીધી, અને છેક નાસીપાસ થઈ ગઈ. તે
કાંઈ તેના વર અને સાસુ સસરા ઉપરના પીઆરને માટે
નહી, કારણકે તેતો સઘલું તેને અનગમતું અને મરજીની
ઉપરાંત થએલું હતું, પણ વગર કારણે અને વગર વાંકે તે
ને માથે આવું નીચ તોહોમત ચોહોટીઉં, તેને માટે તેને
એટલું લાગું હતું. તે અંતે બોલી "હવે થઈ ચુકું: દુ
નીઆંમાં ફજેતી થઈ ચુકી. હવે ગાંમમાં ફરવું અને દુ
નીઆંમાં જીવવું શરમ ભરેલુંછે. એવા એવા તહરેવાર
વીચારોથી શીરીનબાઇની તાપ ઘણી વધી ગઈ, અને તે
ના બાવા અને બપાઈ તેની ઉપર ઘણા કફા થએલાં તેથી
તેની કાંઈ દાદ ફરીઆદ લીધી નહી, અને કોઇએ દવા દા
રૂ કીધી નહી, તેથી તે તાપનું જોર એટલુંતો વધી ગીઉં
કે, બાપડી શીરીનબાઇ અંતે પાંચમે દાહાડે દસતાનનીજ
જગામાં. મરણ પાંમી !!! અફશોશ ! અફશોશ ! સદ હજા
ર અફશોશ !

વાંચનાર બેનો, આએ પરમાંણે જીવણાઇની બોહોસ
માં, બચુંબાઇની તાતમાં શીરીનબાઇની ઘાત થઈ !!

દેવનશાયરનું ઝવેરાત.

શીનગાર કુદરતે સરવે ચીજને આપેલો છે, તેમ
માણસને પણ તેની જરૂર છે. જેમ એક ઝાડ, કે પશું,
કે પકશી, કે પથર પોતાના કુદરતી શીનગારથી શોભી
રહે છે, તેમ માણસ, શું પુરૂપ, કે શું સ્ત્રી, કે શું નાના
બચ્ચાં એ પણ શીનગારથી શોભેછે. જેમ કુદરતે માણ
સને અન અને વસ્ત્ર, બીજાં પરાંણીઓની માફક આઇતાં
આપીંઆં નથી, તેમ તેની જાતી ખુબસુરતીમાં વધા
રો કરવાને શીનગાર પણ તઈઆર આપીઓ નથીઃ જે
મ તેને મેહેનત કરી ખાવાનું તથા પેહેરવાનું જમીન
ખેડી બનાવવું પડેછે, તેમ શીનગારની જનસો પણ જ
મીન ખોદી માહેથી કાહાડી તે ઊપર કેટલીક કારીગી
રી કરી બનાવવી પડેછે. જોકે માણસમાં તરેવાર જા
તી ખુબસુરતીતો હોએજ છે, પણ તેમાં વધારો, કપડાં
તથા જનસ વગેરેના શીનગારથી થાએછે. શીનગાર
થી સ્ત્રી અને પુરૂપો શોભી રેહેછે, અને શીનગારમાંથી
મોહોબતના ઝરાનો ઘણોક ભાગ વહે છે. એ ઊપર
થી જોતાં શીનગાર કરવો, અથવા બીજા બોલોમાં
બોલીએતો શુંદર કપડાં તથા તરેવાર જણસો સ્ત્રી તથા
પુરૂપે પેહેરવાં, એ ઘટતું દીશે છે, અને તે છતાં હાલમાં
દેશી સ્ત્રીઓ જે શીનગાર કરવાને માટે જનસો પેહેરે
છે તેમને ઘણાક સુધરેલા અને શીખેલાઓ હશેછે તથા
મના કરેછે, અને એવી જાતની મના તથા ટીકા આ
ચોપાંનીઆંમાં પણ ઘણીવાર કરવામાં આવી હશે, જે
થી વાંચનારને અચરતી ઊતપન થશે કે, આએ વેલા
એ તેને ઘટતું કેમ ગણવામાં આવેછે; પણ તેનું કાર
ણ ઘણું સેહેલુંછે—એમતો કહેવાએજ નહી, કે કોઈ પ

ડેવનશાયરનું ઝવેરાત.

ણ સ્ત્રી અથવા પુરૂષે શીનગારને ખાતર કશી જનસ પેહેરવી નહી જોઈએ. જો એમજ હતેતો ખોદાએ હીરા, માણેક, મોતી વગેરે ઊમદા ઝવેરાત શાને માટે પેદા કરીઊં હતે, અને તેને માણસને માટે જમીનના તથા દરીઆના પેટમાં શાંતી રાખીઊં હતે.? પણ તેમ નથીઃ કોઈ એમ નથી કેહેતું કે હીરા, માણેક, જેના થી બને તેણે, કોઈએ પેહેરવાં નહી. એવી જાતની તથા સોનાં રૂપાંની જનસો આપણા લોક પેહેરે છે માટે સમજુઓ તેમને હસતા નથી, પણ જેવી જાતની જનસો છે, અને જેવી તેની પેહેરવાની રીતો છે તે હસવા તથા ટીકા કરવા જોગ છે. દરેક વસતુ, પછે તે ગમે એવી હોએ, પણ જો તેને ચોકસ ઘટતી રીતે ગોઠવી અથવા બનાવી હોએ તોજ શોભે, અગર નહીતો કંઈજ નહી. કુંભારને તીઆંના હાંલાંને પણ સારો ઘાટ આપીઓ હોએ તથા તેમને બરોબર રીતે ગોઠવીઆં હોએ, તો તબી શોભાએમાન દેખાએ, અને જે જગામાં તેમને મેલીઆં હોએ તે જગાનો તે એક શીનગાર થઈ પડેઃ પણ શોભાના વાંકા ટીકા સેંકડો કકડાનો ઢગ મારીઓ હોએ, સો તે જરાએ ન શોભશે, અને જે જગાએ તેને મેલેલાં હશે તે જગાની બીજી ખુબસુરતી જે હશે તેને ઝાંખી પાડી નાખશે. તેમજ આપણા દેશની સ્ત્રીઓ સીનગાર કરે છે ખરી, પણ તે એવીતો કઢંગી રીતની જનસોથી, તથા એવીતો તેમને કઢંગી રીતે પેહેરીને કરેછે કે, તેથી તેમની ખુબસુરતીમાં વધારો થવાને બદલે ઓર તેમની જાતી ખુબસુરતી ઝાંખી પડી જાએ છે, અને મોહાડું તથા બદન શોભાએમાન દેખાવાને બદલે બેડોલ તથા વખતે બીહાંમણા દેખાએછે. પારસીની સ્ત્રીઓના હાથમાં વારા ને સાંકરાં, હીંદુની સ્ત્રીઓના પગમાંના—અધમણના—પોલાં અને હાથમાના મોટા ચુરા, નાખમાંની મોટી મોટી નથો, કાનમાંના મોટાં ચોકરાં તથા કોકલો શું શોભા આપેછે, તે તે પેહેરનારી બાઈઓને સમજ પડતી નથી. જો તેઓ મોટી આરસીનો અને પોતાની વીવેકનો બરોબર ઊપીઓગ કરી, પરથમ એવી જનસો વગર, અને પછે એવી જનસો સાથે પોતાની ખુબશુરતીને જોએતો તેમને તરત ફેર માલમ પડી આવે. સફાઈ એ પણ એક જાતનો મોટો શીનગાર છે. તેજ, એવી જનસો પેહેરીઆ વગર કરીને રેહતો, તથી તેઓ વધારે શોભીતાં લાગે. એ અને એ વીગરે બીજી ઘણીક જાતની જનસો જે તેઓ પેહેરે છે તે મુદલ શોભા આપતી નથી, અને જે જનસો શોભા આપે નહી તેને શીનગાર કેહેવો મુદલ ઘટે નહી. એટલાજ માટે એવી બાઈઓને એવું પેહેરવાને સમજુઓ મના કરે છે. જો તેઓ ઘટતી રીતે, સુંદર બનાવટનાં કાનમાં ઈઅરરીંગસ, હાથમાં હીરાની, મોતીની કે સોનાની, સુંદર રીતે બનાવેલી, અકેકી બાંગરી, કે ગલામાં મોતી કે હીરાનો હાર કે વખતે આંગલામાં એકાદી સુંદર વીટી, એટલી અને એવી ઘટતી જનસોજ પેહેરેતો તેમને કોઈ મના કરે નહી, અને તેમની જાતી ખુબશુરતીમાં જરાએ ઘટાડો કે ખાંમી આવે નહી. શુધરેલા દેશની સ્ત્રીઓ એવીજ જનસો પેહેરે છે, તથી તેઓ ઘણી શોભાએમાન દેખાએ છે, અને તેમને કોઈ હસતું કે મના કરતું નથી. રાજવંસી સ્ત્રી તથા અમીરી ખાનદાનની સ્ત્રીઓ વખતે એથી પણ વધારે જાતની જનસો પેહેરે છે, પણ તે એવીતો રીતે પેહેરે છે, અને તે એવીતો રીતે બનાવેલી હોએ છે કે તે પેહેરનારનાં મુખડાં શોભી રેહે છે, અને જોનારની આંખ થોડોવાર અચરતીથી તેની ઊપર વલગી રહે છે. પાસેનાં પાનાં ઊપર જે ચીત્ર આપેલું છે, તે "કાઊનટેસ આફ ગરેન વાઈલ" નામની એક અમીરજાદીના જરીઆંનનું છે. એ જરીઆંન સઘલું હીરાનું બનાવેલું છે, અને તેમાં પાદશાહાને લાએકનું તથા અમીરને લાએકનું એવાં બે તાજ, ગલામાંનો હાર, હાથની પોંહાંચીઓ અને એ વીગરે બીજી કેટલીક જનસો છે. એ સઘલી જનસોને એકઠી કરી પાસેનાં ચીત્રમાં મેલેલી છે. એ સઘલું જરીઆન, ઊપલી અમીરજાદીએ, રશીઆનાં શાહાનશાહાને તખત નશીન થવાનાં દાહાડા ઊપર પેહેરીઊં હતું. એ જરીઆન માંહેલા સઘલા હીરા દેવનશાયરના એક અમીરના હતા, જેણે તેની ઊપલી જનસો બનાવી, ઊપલે દીવસે પેહેરવાને, ઊપલી અમીરજાદી, જે તેની સગી લાગતી હતી, તેને પેહેરવાને આપી હતી. એ સઘલી જનસો મી૦ હેનકાક નામનાં એક ઘણાજ કાબેલ કારીગરે બનાવી હતી, અને તેણે તેમાં સઘલા હીરા એવીતો ઊતમ રીતે ગોઠવીઆ હતા, અને તે જનસોનો એવોતો ઘાટ કાહાડીઓ હતો, કે તેને જે જોતું તે અજબ થતું અને તેનાં બનાવનારની તારીફ કરતું. એ સઘલી જનસોની કીમત ૨૦૦૦૦૦ રૂપીઆની થઈ હતી. ઊપર લ

ખીઆ પરમાંણે એ સઘલું ઝવેરાત દેવનશાયરનાં અ મીરનું હતું, તેથી એનું નામ "દેવનશાયરનું ઝવેરાત" કરી પડીઊં. આપણા દેશની સ્રીઓ પણ જે દાહાડે વારા, સાકરાં, પોલાં, પોલી, ઘુઘરી, નથ, ઈતીઆદી વગેરે બેડોલ જનસો તજી; એટલી ચોઘી નહી પણ પોતાની જોગવાઈ પરમાંણે, થોડી અને એવી સરસ કારીગીરીથી બનાવેલી જનસો પેહરવાને શીખશે, તે દાહાડેજ તેમની ખરી ખુબશુરતી બાહાર ચલકી નીકલશે. જે બાઈઓમાં એવી જનસો પેહરવાની શકતી નહી હોએ, તે બાઈઓને હમો સઊથી સરસ શીનગાર એ કરવાની ભલાંમણ કરીએ છઈએ કે, દીલ અને મોહું સાફ કરી માથું હોરી સરખો સેંથો પાડી, સોજાં કપડાં સફાઈથી પેહરવાં, એટલે તેમની ખુબશુરતી, એવી બેડોલ જનસો પેહરીઆનાં કરતાં દશ ગણી વધારે દીપી નીકલશે.

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૩૨ મો.

પેઆરાં બેહેન,

ગએઆં પતરમાં કબુલાત આપવા પરમાણે હાલમાં તમારી ઊપર અમેરીકામાં સંસથાનો કેમ બંધાએઆં અને તીઆં યુરોપીઅનોની વસતી કેમ વધી તે વીશે ટુક ખોલાશો કરી જણાઊં છું, અને આસા રાખું છું કે તે વાંચી તમે ઘણા ખુશી થશો, અને જાણશો કે માણસ ઊદીઓગી અને ચાલાક હોએ છે તો જંગલમાં પણ તે મોટુ શેહેર કરી શકે છે, અને દુનીઆંનો વઈભવ મેલવેછે.

કોલમબસે અમેરીકાની ખબર સપેનમાં કરવા પછે પરથમ તીઆંથી કેટલાક લોક તીઆં ગએઆ, અને સપેનની સરકારે, મોટી લડાઈ કરી દક્શણ અમેરીકા માહેલું મેકસીકો નામનું મોટું દેસ પોતાને હાથ કરીઊં. તીઆર પછે પીજારો નામના એક સરદારે પીરૂ.શોધી કાહાડીઊં, અને તેને પોતે તાબે કરી લીધું. એ પરમાણે કેટલાંક વરસવેર દક્શણ અમેરીકામાં મારફાડ તથા આવ જાવ ચાલવા લાગી અને ઊતરનો ભાગ જેમનો તેમ રહઓ હતો. અંતે તેની ઊપર ઈંગલંડના રેહેવાશીઓની નજર દોડી, અને ૧૬૦૭ ના વરસમાં આસરે સો ઊપર અંગરેજો ઈંગલંડથી ઊતર અમેરીકામાં જઈ તેના વરજીનીઆ નામના પરાંતમાં, જેમસ નદીને કાંઠે આવી સંસથાન કરીને રહેઆ. એ જગોએ તેઓએ પેહેલો એક કસબો બાંધીઓ, જેનું નામ "જેમસ ટાઊન" કરીને રાખીઊં. પરથમ એ જગાએ બધા ઈનડીઅનો વસતા હતા, પણ તેમને તીઆંથી અંગરેજોએ હાંકી કાહાડીઆ હતા, તથા તેમની ધાંકે તેઓ જંગલમાં નાહાસી ગએઆ હતા, પણ તેઓ અંગરેજો ઊપર ભારે વેર રાખતા હતા, અને જો તેમના હાથમાં તેઓમાનો એકાદો આવી ગએઆતો તેને ઘણા ઘાતકીપણે મારી નાખતા. એક દાહાડે એ જેમસ ટાઊન મધે રેહેનારો એક કેપટન સમીથ નાંમનો સખશ એક બોટમાં બેસીને જતાં ઈનડીઅનોની નજરે પડીઓ, તેવોજ તેને તે લોકો પકડીને તેમનાં "પાઊહાટન" નામનાં રાજા પાસે લઈ ગએઆ. એ રાજાએ તેને જોતાંજ તેને મારી નાખવાનો ઠરાવ કરીઓ, અને તે પરમાંણે તે બાપડાને જમીનપર સુવાડી, તેનું માથું એક પથરપર મેલાવીઊં અને રાજા પોતે પોતાનાં હાથમાં એક જબરો સોટો લઈ, તેનાં ફટકાથી તેનું માથું છુદી નાંખવાને તીઆં આવીને ઊભો. બીચારા સમીથનું માથું પથરપર બરોબર ગોઠવી જેવો તે રાજા ફટકો મારવા જાએ છે, તેવામાંજ તેની એક જુવાંન અને ખુબશુરત છોકરી ચીસ પાડતી દોડી આવી, અને કેપટન સમીથનાં આંગ ઊપર પડી જઈ તેને મારવાને

પોતાનાં બાપને મના કરીઓ. આફરીન છે એ છોકરી ઊપર ! વાહાલાં બેન, તે બનાવનું એક ચીત્ર તમારી ઊપર મોકલીઊ છે, તે ઊપરથી તમે જોશો કે કેવી તે ભલી છોકરી, તે દએઆનો સાગર, બીચારા સમીથનાં આંગ ઊપર પડી, પોતાનાં થ

રીરપર જંખમ થવાની દરકાર ન રાખતાં, એક હાથ સમીથની છાતી ઊપર મેલી બીજે હાથે પોતાનાં કરૂર બાપને મના કરે છે. બેન, એવી ભલી છોકરીની જેટલી વખાંણ કરીએ તેટલી થોડી. પાઊહાટને પોતાની છોકરીને એ પરમાંણે સમીથનાં દીલપર પડેલી જોઈ, તથા તેનાં કાલાવાલા જોઈ તેનાં દીલમાં દએઆ આવી, અને સમીથને પાછો ઊઠાડીઓ, અને બીજે દાહાડે તેને સલાંમત પાછો જેમસ ટાઊનમાં મોકલીઓ. ખરેખર જો તે ભલી છોકરી એ પરમાંણે વચે પડી ન હતેતો બીચારો સમીથ કેવાં ઘાતકી મોહોતે મરણ પાંમીઓ હતે તે તમને ઊપલાં ચીત્ર ઊપરથીજ માલમ પડશે.

તીઆર પછે ૧૬૨૦ ના વરસમાં કેટલાક "પીઊરીટનસ" પંથના અંગરેજો અમેરીકાના મેસેચુસેટ નામના પરગણામાં આવી નીઊ ઈંગલંડ નામના કસબામાં રહેઆ. તેઓ જે ચોકસ ધરમ પાલતા હતા, તેને માટે તેમને ઈંગલંડમાં કેટલીક અડચણો નડતી હતી તેથી તેઓ તે સુખથી અને સગવડથી પાલી સકે એવી મતલબથી તીઆં આવીઆ હતા. તેમની સંખીઆ એકશો ઊપરની હતી. જે જગામાં તેઓએ આવીને વાસો કીધો હતો, તે જગામાં આગલ પુષ્કલ ઈનડીઅનો રેહેતા હતા, પણ તીઆં એક જાતનો રોગ ફેલાવાથી ઘણાક ઈનડીઅનો મરી ગએઆ, તેથી તેઓ તે જગા છોડી જતા રહેલા હતા. એ પીઊરીટનો ઓગણીશ કુટુંબમાં વેંહેંચાઈ ગએઆ, અને દરેક પોત પોતાનું ઘર બાંધીને રહેઆ. એ પરમાણે તીઆં એક નાનો કસબો થઈ ગએઓ, અને તેથી આસપાસ જે થોડા ઘણા ઈનડીઅનો વસતા હતા તેઓ તીઆંથી નાહાસી જંગલમાં જઈને વસીઆ. એ પરમાંણે જે લોકો ઈંગલંડથી આવીને વશીઆ તેમને રેહેવાને જગાતો બીશીઆર મલી, પણ તેની સાથે તેમને કેટલીક આપદાઓ પડવા લાગી. કોઈવાર કાંઈ ભઅંકાર દરદ તેમનામાં નીકલી આવતું, કોઈ અનાજનો પાક બરોબર નહી ઊતરતો, અને કોઈવાર તેમને ઈનડીઅનોની સાથે લડાઈમાં ઊતરવું પડતું હતું; પણ તે છતાં તેઓ તીઆં હીમતથી રહેઆ, અને તેથી વસતી આગલ વધવા લાગી.

એમની પછવાડે ૧૬૨૧ ના વરસમાં કેટલાક સુવીડન તથા ફીનલંડ દેશનાં લોકો આવીઆ, અને તેઓ ડીલાવેર નામની જગા કરી વસીઆ. ૧૬૩૪ ના વરસમાં લારડ બાલટીમોર નામના એક ઈંગલીશ ઊમરાવે રોમન કેથોલીક પંથના અંગરેજોને તીઆં મોકલીઆ, જેઓ મેરીલેંડમાં આવીને વસીઆ. ૧૬૮૧ માં વીલીઅમ પેન નામનાં એક કુએકર પંથનાં આસરાથી કેટલાક કુએકરો આવીને પેનસીલ્વેનીઆમાં વશીઆ. એ પરમાંણે સાહાઠ વરસનાં અરસામાં ઊતર અમેરીકાનો ઘણોક ભાગ ઇઊરોપીઅનોથી વસી ગએઓ જે આજે ઈઊનાઈટેડ સટેટસ એટલે જોડાએલાં સંસથાનને નામે ઓલખાએ છે. પણ જેવી હાલત અને રચણાં આજે એ સંસથાનોની છે તેવી તે વખતે ન હોતી.

એ પરમાંણે ઊતર અમેરીકામાં દનપર દન સન ૧૭૫૬ શુધી ઈઊરોપ ખંડનાં જુદાં દેશોનાં લોકોની વસતી વધતી ચાલી, અને તેમને માહોમાહે સઘલું સમાધાંની ભરેલુ ચાલીઊં, પણ અંતે એ વરસમાં ફરેંચ લોકો જેઓ કેનેડામાં અને મીસીસીપી તથા ઓહીઓ નદીને કાંઠે આવીને વશેલા હતા, તેમની અને અંગરેજોની વચે મોટો ટંટો થએઓ અને તેમાંથી એક ખુનખાર લડાઈ ઊભી થઈ.

વાહાલાં બેન, આ પત્ર આટલીજ બીનામાં લંબાન થઈ ગએઓ છે, માટે હાલમાં તે એટલામાંજ બંધ કરૂછું, અને આવતામાં એ ફરેંચ લોકોની લડાઈ વગેરેની બાબદ તમોને લખી જણાવવાની આશા રાખુછું.

હું છું તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

હમામખાનાં.

તુરકસતાન, અરબસતાન, ઈંગલંડ વગેરે ઘણાક દેશોમાં, નાહાવાને માટે મોટી જગાઓ બાંધેલી હોએ છે, તેને હમામખાનાં કહે છે. એવાં હમામખાનામાં ઘણાક પુરૂશો તથા સ્ત્રીઓ પઈસા આપીને નાહાવા જાએ છે. એવાં હમામખાનાથી ઘણા ફાએદા થાએ છે, કેમ કે તીઆં જેવું જોઈએ તેવું; એટલે જેટલું ગરમ તથા જેટલું થંડુ પાણી જોઈએ તે તીઆં મલી આવે છે, અને તેવાં પાણીમાં ખોલાશથી નાહાવાથી માણસને ઘણોજ ફાં

એદા થાએ છે, અને તેની તંદોરસતીની ફુંપાકારી વધે છે. એવાં હમામખાનાં કંઇ નાહાનાં તથા મોરી જેટલાં નથી હોતાં, પણ તેને મારે મોટી અને રોનકદાર ઈમારતો બાંધેલી-હોએ છે, અને તેની અંદરની રચણા ઘણીજ સુંદર હોએ છે. અલબતે તે હમામખાનાં કેવાં હશે તે જાણવાની વાંચનારી બાઈઓને ઘણી હોંશ હશે, માટે એક અંગરેજ મુસાફર- હુમાસકસ શેહેરમાં મુસાફરી કરતાં, પોતાના શોખતીઓ શાથ તીઆંનાં એક હમામખાનામાં તે નાહાવા ગએઓ હતો, તેનું જે તેણે વરણન કરીઉં છે, તે નીચે જણાવીએ છઈએ:—

તુરકસતાનનાં હમામખાનાં ઘણાંજ સુખકારી છે. તવંગર લોકો પોતાના ઘરમાં હમામખાનાં બાંધે છે, તો પણ થોડે થોડે દાહાડે પોતાના મીતરોને મલવા તથા વાતચીત કરવાને માટે તેઓ જાહેર હમામખાનામાં જાએ છે. વલી ઘરમાનાં હમામખાનાં ઘણા નાહાનાં હોએ છે, અને તેમાં છ કે આઠ માણસથી વધારે માતાં નથી, તેથી રોજાના કે એવાજ બીજા તેહેવારના દાહાડામાં સ્રીઓને માટે જાહેર હમામખાનાઓ ભાડે લેવાં પડેછે. મોટાં શેહેરોમાંનો સ્રીઓને માટે જુદાં હમામખાનાંઓ બાંધેલાંજ હોએ છે. જીઆં જુદાં નથી હોતાં તીઆં સ્રીઓને માટે અઠવાડીઆનાં કેટલાક ચોકસ દીવસો ઠેરવે છે, તથા દહાડાનો ચોકશ વખત ઠેરવે છે.

હમોએ હમારા ભોમીઆને સાથે લીધો અને એક હમામખાનાં આગલ ગએઆ. તેનાં દરવાજા ઊપર એક બુઢો તરક, કાફી પીતો તથા હુકો તાણતો બેઠો હનો, તેને છ આનાના પઈસા આપી અંદર દાખલ થએઆ. પરથમમાં એક મોટાં દીવાનખાનામાં ગએઆ, જીઆં ઘણીક ગાદીવાલી બેઠકો ગોઠવેલી હતી, અને કેટલાક જન જેઓ નાહી પરવારેલા હતા તેઓ તીઆં નીરાંતે બેશી શરબત પીતા તથા હુકો તાણતા હતા. તે ઓરડાની વચોવચ એક મોટો સંગેમરમરનો હોજ બાંધેલો હતો, અને તેની આસપાસ બધાં ફુલ ગોઠવેલાં હતાં. તેની જમીન સઘલી સંગેમરમરના પથરની હતી, અને ભીત ઊપર લાલ, બલુ વગેરે રંગના ચીતારો હતા. તેનું છાપરું ચપટું હતું, અને તેમાં નાની જાલીદાર બારીઓ હતી. એ જગાએ હમારાં આંગમાંથી કપડાં કહડાવીઆં, અને એક રૂમાલ કમરપર બાંધવાને તથા એક પીઠપર બાંધવાને આપીઓ. તેમ કરવા પછે તે જગાનો એક માણસ, જેને લવંઘી કહે છે, તે હમોને એક બીજા ઓરડામાં લઈ ગએઆ. તે ઓરડો પણ આગલા ઓરડાની માફકજ સીનગારેલો હનો, પણ તેનું છાપરું મેહેરાપના આકારનું હતું, અને તેમાં જાલીદાર ઝીણાં ઝીણાં સુરાંખ હતાં, અને તેમાં પેહેલા ઓરડા કરતાં વધારે ગરમી હની. થોડોવાર તે ઓરડામાં ઊભા રાખીઆ પછે એક બીજા ઓરડામાં લઇ ગએઆ, જીઆં એટલીતો ગરમી લાગી કે તીઆં ઊભુ રેહેવાને ઘણુંજ ભારી પડીઉં, પણ થોડા વારમાં આખાં શરીરપર ખુબ પરસેવો છુટી આવીઓ.

એ ઓરડામાંથી થોડેવારે એક બીજા ઓરડામાં હમોને લઈ ગએઆ, જીઆં હમારી ઊપર એક નવાઈ-સરખું કામ ચાલીઉં. કેટલાંક માણસો આવી હમારા બરડા, બાચી વગેરે ખુબ ચાંપવા તથા રગડવા મંડી ગએઆ, અને હાથ પકડી કડાકડ કડકા ફોડવા લાગા. હમારી ડોકીઓ ધરીને એમથી તેમ ખુબ ફેરવી, અને છેલે હમારા ખરડા તથા છાતી ઊપર ચહડી બેઠા (!) અલબતે એ સઘલી કીરીઆ હમોને નવાઇ જેવી તેગજ કંટાલા ભરેલી લાગી, કેમકે કોઈ પણ ઇઊરોપીઅનને એવી ટેવ હોતી નથી, પણ તેમની રસમને તે વેલાએ તાબે થવું પડીઉં. ગમે તેવું હતું પણ એમાં હમોને દુખનાં કરતાં ગમત વધારે મલી.

એ કીરીઆ પુરી થઇ કે એક જાતના બાજટ કરેલા હતા તે ઊપર હમોને સુવાડીઆ, અને પછે પેલા માણસો હાથમાં જાડા ખીસા પેહેરી, હમારા આખાં બદનપર એવીતો રીતે ઘસવા લાગા કે, હમારી ચામડી પણ ઘસાઈ ગઈ! પછે મોટાં પેઆલામાં ગરમ પાણી પાસેની હોજમાંથી લઈ હમારા દીલપર ખુબ તરેથી રેડીઉં. વલી પછી એક જાતના રેશમના ડુચા લઈ, તેને સાબુ લગાડી હમારા આંગપર એવીતો રીતે ચોલવા લાગા કે તે સાબુ આંખમાં, નાખમાં, અને મોડામાં પણ જવા લાગો! એ પરમાંણે ચોલી રહી ફરીને ખુબ દીલપર પાણી રેડીઉં, અને પછે હમો નાહી રહેઆ. નહવાડવાનું કામ જેવું પુરું થઇઉં કે ધોતા તરણ ટુવાલો, એક કમરપર, એક પીઠપર અને એક માથાપર લપેટવાને આપીઆ, અને તીઆંથી બીજા ઓરડામાં લઈ ગએઆ. તીઆં જઈ હમારા આંગપરના ટુવાલો કાહાડી લીધા, અને બીજા સુકા તથા ધોતા આપીઆ. તીઆંથી હમોને ઊપર લખેલાં

દીવાનખાનામાં લેઇ જઇને બેસાડીઆ, અને હમારી આગલ શરબત, કાફી, હુકા વગેરે લાવીને મેલીઆ, જેનો સઉએ પોત પોતાની મરજી પરમાણે ઊપીઓગ કરીઓ, અને અંતે હમારા ખીદમતગારોને કાંઇક બખશીશ આપી હમો તીઆંથી હમારે મકાંને ગએઆ.

એવાં હમામખાનાઓની એવી ફીરીઆધી, અને તેમાં નાહાવાથી મુસાફરોને તથા મેહેનતુ માણસોને ઘણોજ ફાએદો થાએ છે. તેમની સઘલી થાક ઊતરી જાએ છે, અને શરીર ઘણુ હલકું તથા ચેન ભરેલું થાએ છે.

—∞∘∞—

સાહારા મારટીન.

પરમારથ પઈસા વગર થાએ નહી, એવું બોલવું સરફ ખોટું છે જો માણસમાં પરમારથ કરવાને ખરૂં દીલ હોએતો ને હરેક પરકારે કરી શકે છે, પછે તેની હાલત ગમે એવી હોએ. ઘણીક સીઓ દુનીઆમાં પરમારથને માટે પરખીઆત થઈ ગઈઓ છે, અને તેમનાં નામ આજે તવારીખનાં સફા ઊપર કાએમ ચલકી રહીઆં છે, જેઓએ એક ગરીબ ઝુપડીમાં જનમ લીધો હતો, અને એક હલકાં કફનમાં વીટલાઈ પોતાનો અંતનો મારગ લીધો હતો. પેહેલેથી તે છેલે શુધી દોલતે તેમની સાથ દુશમની રાખી હતી, તોપણ તેઓ પોતાનાં તન અને મનની મદદથી એવાં કાંમ કરી ગઈઓ છે કે, તેમનાં નામની આગલ સેંકડો લખશાપતીઓનાં નામો, તેમનાં તનની સાથે ઘોરમાં ગુમ થઈ ગએઆં છે.

એવી સીઓની સંફમાં સાહારા મારટીન પણ એક થઈ ગઇ છે. એ નામીચી સી, સન ૧૭૯૧ નાં વરસમાં "ગરેટ ઇઆરમાઊથ" ની પડોસમાં, "કૈસટર" નામનાં ગામડામાં જનમી હતી. તેનો બાપ એક નાનો વેપારી હતો. સાહારા નાની હતી તેટલામાંજ તેનાં બંને મા અને બાપ મરણ પામીઆં, જેથી તેને તેની બપાઇએ ઊધારી મોટી કરી. એ બપાઇને સાહારા ઘણી ચાહતી હતી, અને તેની તરફનો પોતાનો પીઆર, એક, "મારા વાહાલાં બપાઈની ઈઆદદાસત," એવે નામની સુંદર કવીતામાં ઘણી સરસ રીતે બતાવીઓ હતો. સાહારાની બપાઈ ઘણી ગરીબ હતી, જેથી તેને થોડીજ કેલવણી મલી હતી. સાહારા પંદર વરસની થઈ, તીઆરે વધારેવાર પોતાની ગરીબડી બપાઈ ઊપર બોજો પડી રેહેવાને તેને દરૂસત નં લાગાથી, તે એક ગરહસથનાં ઘરમાં સીવવા રહી, અને "જે કામ કરવું તેમાં સરસજ નીકલવું," એવી તેની ખાશીઅત હોવાથી તે થોડા વખતમાં એક ઘણીજ સરસ સીવનારી દાખલ વખણાવા લાગી. પણ અલબતે સાહારા એકગમ બેસીને ટાંકા ભરવાનેજ માટે સરજાએલી ન હતી, જેથી તે સીવતી સીવતી શેકસપીઅર વગેરે નામીચા કવીઓનાં પુસતકો મધેથી તરેહવાર કવીતાઓ મોડે કરતી, અને સાંજે પરવારીઆ પછે તે ઘરનાં માંણસો તથા છોકરાંઓ આગલ સુંદર આવાજે અને મનપસંદ રીતે ગાઈ સંભલાવતી હતી.

સાહારાની બપાઈ ધરમ ઊપર ઘણીજ સુસત હતી, તેથી તે સઘલી બાબદમાં ધરમનેજ વચે લાવી, તે સીવાએ બીજું કશું તેને સમજાવતી ન હતી, પણ સાહારાને તે વાતનો એટલોતો કંટાલો આવતો કે તે તેનાં ઊપર મુદલે ધેઆંન આપતી ન હતી. એમ કરતાં જીઆરે તે અઢાર વરસની થઈ, તીઆરે તેનાં હાથમાં એક ધરમ સંબંધી વાએજીનું પુસતક આવીઊં, જે વાંચવા પછે તેનું મન સઘલું ધરમની બાબદમાં એકદમ રોકાઈ ગઈઊં, અને તીઆર પછે ધરમને લગતી બાબદોનોજ ખુબ અભીઆશ કરવા માંડીઓ. એ અભીઆસને માટે તેને માતરે, આખો દાહડો પોતાનાં, તથા સાંજરે ઘરનાં કામમાંથી પરવારીઆ પછે, રાતનો વખત મલતો, અને તેને માટે તે બારે ઊતાવલથી ઘરનું કામ કરી લેતી તથા ખાઈ લેતી હતી. સાહારાની આવી ઊતાવલ જોઈ તેની બપાઈ તેને જીઆરે તીઆર ઠપકો આપતી, જેનાં ઊતરમાં તે હમેસ બોલતી હતી કે, "બપાઈજી, નકામો ખોવાને મારી પાસે મુદલ વખત નથી." એ પરમાંણે કેટલાક મહીના ધરમની બાબદનો અભીઆશ કરવા પછે તે વાત તેના મનમાં પકી બેઠી, તે એટલે શુધી કે, તેણે હવેથી બને એટલાં ધરમનાં અથવા પરમારથનાં કામો કરવાનો ઠરાવ કરીઓ. જેબી પોતાનાં હાથમાં આવે તે સખાવતમાં આપવું એવું તે હમેશ ચાહાતી, અને કોઈનાં પણ દુખને વીશે કોઈ તેની આગલ વાત કરતું તીઆરે તે તેને વાત કરવાને બદલે, તે દુખીનું ભલું થાએ એવી ભકતી કરવાને હમેસ કેહેની.

સાહારાએ પોતાની એ ભલી મતલબ પાર પાડવાને ૧૮૧૦ માં શરૂ કરીઊં, અને પેહેલ વેહેલી તે, જે મકાંનમાં આલસુ તથા ખંધાં લોકોને કામ કરાવવામાં તથા ધંધો આપવામાં આવે છે, તીઆં અઠવાડીઆંનો એક દાહાડો જઈ તે મધેનાં કમનસીબ સ્ત્રી, પુરૂષ તથા છોકરાઓની હાલત શુધારવાની કોશેશ કરવા લાગી. થોડાક મહીના પછે તેણે જેલમાં પણ જવા માંડીઊં, અને તેમાં પડેલા બંધવાઓની હાલત શુધારવાને પણ તે કોશેશ કરવા લાગી. એવાં પરમારથી કામમાં કેટલાંક વરસ ગુજારીઆ પછે, તેણે તે બંધ કરી, પોતાનાં ગામનાં કેટલાક ગરીબ છોકરાઓ કેલવણી વગર ભટકતાં ફરતાં હતાં, તેમને એકઠાં કરી શીખવવા બેઠી. થોડીક મુદ્દત ગુજરીઆ પછે તે ગામમાં એક ધરમની ઈસકોલ નીકલી, જેથી સાહારાનાં બધાં નીશાલીઆં તેમાં દાખલ થએઆં. જીઆરે સાહારા તેમાંથી છુટી થઈ તીઆરે, તેણે ઊપલાં આલસુ તથા ખંધાં માંણસોને કામ કરાવવાનાં મકાંનમાં જે છોકરા હતા તેમને શીખવવાનું માથે લીધું, કેમકે તે વેલાએ તે બચાંઓને શીખવવાને, તેજ મકાંન મધેનાં લુચા, ચોરા, છાકટા વગેરે ખરાબ ખસલતનાં માંણસોનેજ રાખવામાં આવતા હતા, જેથી તે માઠાં ભાએગનાં બચાંઓનાં કુમલાં મગજ ઊપર ઘણીજ માંઠી અસર થતી હતી, અને તેથી તેમનામાં સદગુણને બદલે દુરગુણ દાખલ થતા હતા. એ કાંમ સાહારાએ ૧૮૩૮ શુધી ચાલુ રાખીઊં, પણ તીઆર પછે તે બચાંઓને શીખવવાને ઘટતી ગોઠવણ થવાથી, એટલે જેવો જોઇએ તેવો એક શીખશક રાખવાથી તેમાંથી તે છુટી થઈ. એવામાં સાહારાનું કોઈ સગુ મરણ પાંમવાથી, તેને વરસ દાહાડે ૧૨૦ રૂપીઆની આએપતની એક મીલકત વારસામાં મલી, જેથી તેણે પોતાનું સીવવાનું કાંમ તદન બંધ કરી માતરે પરમારથનાંજ કાંમો પાછલ લાગવાનો ઠડાવ કીધો.

તેને દરરોજ જેલમાં જઈ બંધવાઓની હાલત સુધરે એવા ઊપાઓ લેવાને સઊથી વધારે દરસત લાગાથી, તે કાંમ પાછલ લાગવાનો ઠડાવ કરીઓ, અને થોડા દાહાડામાં સઘલી ગોઠવણ પુરી કરી તે કાંમ પાછલ લાગી. તે દરરોજ જેલમાં જતી, અને બંધવાઓને તરેહવાર નીતીની વાતો કેહતી તથા તેમને લખવા અને વાંચવા શીખવતી. પોતાની ચપરી લરી આએપતમાંથી કેટલુંક બચાવી તેમાંથી તે કાગલો ખરીદતી, અને તેની ઊપર, મોડી રાતવેર બેસી ધરમ અને નીતી સંબંધી તરેહવાર બાબદો લખતી, અને પછે તે બંધવાઓને આપતી. જે વેલાએ સાહારા બંધવાઓને માટે આવો પરમારથ કરતી હતી, તે વેલાએ જેલની હાલત તથા રીતભાત હાલનાં સરખી ન હતી. તે વખતમાં બંધવાઓને માતરે બેસાડીને ખવાડવામાં આવતું હતું, જેથી તેઓ આખો દાહાડો આલસુ રહી એક બીજા સાથે મસકરી, તોફાંન, ગાલબોલ વગેરે તરેહવાર જાતની મસતી કરતા, અને તેથી થોડા તથા નવા લુચાઓ, તથા નાના છોકરાઓ, તેમને લીધે વધારે બગડતા હતા; તેથી સાહારાને એ વાતની મોટી ખંત લાગી, કે એ લોકોને આખો દાહાડો કામ મલે, અને તેમાં તેઓ કાંઈ એવું શીખે કે છુટીઆ પછે પોતાનું ભલી રીતે ગુજરાણ કરી શકે તો ઘણુંજ બેહતર થાએ. તેમજ તે એમ પણ કેહતી હતી કે, એવાઓની સંઘમાંથી છોકરાઓને દુર રાખવાં જોઈએ, અને પેહલાઓને ધરમ સંબંધી બાબતો સમજાવવાં જોઈએ તથા છેલાઓને કેલવણી આપવી જોઈએ. જોકે તે વખતમાં કેટલાક વીવેકી પુરૂષો પણ કાંઈ એવી ગોઠવણનાં વીચારમાંજ હતા, પણ તે કેમ અમલમાં આવે તેની ફીકરમાં હતા, પણ હીમતવાન સાહારાએ તે કામ પોતે ઊઠાવી લીધું, અને ઘાસની ટોપીઓ બનાવવાનું, સીવવાનું, વણવાનું વગેરે કેટલીક જાતનાં કામો જેલમાં દાખલ કીધાં, અને પોતાની ચાલાકીથી તે કામો બંધવાઓ ખુશી થઇને હોંસથી કરે એવી ઇઊકતીઓ કરી. તેમજ તેમને ધરમ સંબંધી વાએજ કરી સંભલાવવાનું પણ સાહારાએજ માથે લીધું, અને અંતે સઘલામાં એવી ફતેહ પામી કે, જે કામને માટે મોટા મોટાઓ વીચારમાં હતા, તે ઝટ લઈને ટુંકા વખતમાં રાહા પાડી મેલીઊં: એથી કરીને બંધવાઓની હાલતમાં ઘણો ફેર પડવા લાગો, અને તેમની કેટલીક ચાલચલણો સુધરવા લાગી. જે વાત ગામનાં લોકોમાં સારી પઠે ફેલાવાથી, સરવે લોકો સાહારાની વખાણ કરવા લાગા, તથા તેને મદદ આપવાને નીકલીઆ. જેમ જેમ સાહારાને આસપાસની મદદ મલતી ગઈ તેમ તેમ તે પોતાની કોશેશમાં વધારો અને બંધવાઓની હાલતમાં શુધારો કરતી ગઈ. આખરે તેણે એટલું બધું તો કરીઊં, કે તે ગામના ઘણા

ક મોટા લોકોએ તથા સતાવાલાઓએ તેને તેનાં એવાં પરમારથના કામોના બદલામાં કાંઈ સારૂં ઈનામ આપવાનો ઠરાવ કરીઓ, પણ તે કબુલ રાખવાને સાહારાએ સાફ ના પાડીઊં. તેને ઘણુંજી સમજાવીઊં પણ કશાથી તે ન સમજવાથી અંતે તે લોકોએ એવું જણાવીઊં કે, જો સાહારા તેમનું ઇનામ કબુલ નહી રાખશેતો તેને જેલમાં જતી બંધ કરવામાં આવશે. એમ થવાથી સાહારાને તેમનું ઈનામ કબુલ કરવાની ફરજ પડી, અને તે પરમાણે તેણે કરીઊં.

એવાં ભલાં અને પરમારથી કામોમાં, સાહારાએ આએ દુનીઆ માહેલું પોતાનું સઘલું સુખ છોડી ચેતરીશ વરસ ગુજરીઆબાદ ૧૮૪૩ નાં વરસમાં તેની તંદોરસતી લથરી, અને શકત માદગીમાં પડી. ૧૮૧૯ નાં વરસથી સાહારાએ બંધવાઓની હાલત શુધારવાનું કામ માથે લીધુ હતું, તીઆરથી તે આ પેહેલીજવાર, તેમજ છેલીજવાર એવી આજારી પડી હતી: એ ભલી સીએ માદગીનાં બીછાનાંપર કેટલાક માસ ગુજારીઆ બાદ, શીઆલાની રૂતુમાં આએ દુનીઆનો પોતાનો અસબાબ ઊઠાવી હસતે મોડે તે જેહાનમાં પોતાના પેદા કરનારની હજુરમાં ગઈ. એ પરમારથી સીનાં મરણથી તેનાં આખા ગામનાં લોકોને મોટી દીલગી પેદા થઇ, અને સઊકોઈ તેની સુધાબાદ પણ ભારે વખાણ કરવા લાગાં, અને તેનાં નામને માન આપતાં રહેઆં.

સાધારણ સમજ—ગરમી.

ભાગ ૬ ઠો.

સવાલ—શું કોઈ ચીજ કોઈવાર વગર સલગાવવે પોતાની મેલે પણ સલગી ઊઠે છે ?

જવાબ—હાઃ કોલસા, રૂ, સન, કાથો, ઘાસ ઇતી આદી વસતુઓને એકઠી એક જગામાં ભરી મુકવાથી અથવા બંધ કરી રાખવાથી, ઘણીવાર તે પોતાની મેલે સલગી ઊઠે છે. જીઆરે કોએલાનો મોટો ઢગ મારી મેલવામાં આવે છે,તીઆરે તેની માહે, પોતાની મેલે કેટલીક ગરમી ઊતપન થઈ અંતે તે એકાએક સલગી ઊઠે છેઃ જો તેમા આગમચથી ખોલી હવા જવાની ગોઠવણ કરેલી હોએછે, તો તીઆરે એવું બનતું નથી. એને માટે ઘણીવાર લાકડાંની નલીઓ જેવી બનાવી કોએલાના ઢગના જુદા જુદા ભાગમાં ઊતારે છે. એ બે રીતે કામ લાગે છે—એક એકે તેમાં હવા દાખલ થવાથી કોલશો એકાએક સલગતો નથી, અને જો વખતે સલગે છે તો તે નલીઓને વાટે તેમાં અંદરના ભાગપર પાણી દાખલ કરવાને બની આવે છે. એજ પરમાણે ઘણીવાર રૂ, સણ વગેરેથી ભરેલી વખારો તથા વાહાણો પણ પોતાની મેલે સલગી ઊઠે છે, તેનો સબબ એછે કે, એ વસતુઓના જથામાં કોઈબી રીતે ભીનાસ દાખલ થવાથી તેમાં કોહાણ ચાલે છે, અને તે કોહાણ ચાલવાથી તે કોહેલા ભાગનો બાર આવી જાએ છે; તેમાં તે બંધ જગામાં ઊતપન થએલી ગરમી મલી જઈ એકદમ ભડકો લઈ ઊઠે છે. મેદાન ઊપર નાખેલી ઘાસની ગંજીને કોઈ રીતે તલેથી પાણી લાગવાથી, અથવા વરસાદનુ પાણી ઊપરં પડી માહે ઊતરી જઇ, ઊપર લખેઆ પરમાણે તેમાં કોહાણ ચાલી તે સલગી ઊઠે છે. ઘાસની ગંજી ઊપર ઠાર પડવાથી પણ એવો બનાવ બને છે. વખતે તે સલગી ઊઠવાને બદલે માહેથી, કાલું બલેલું જેવું થઈ રહે છે, અને તે જનાવરોના ખાવામાંથી નીરૂપીઓગી થઈ પડે છે. એટલા માટે જીઆં એવી વસતુઓને જથાબંધ ભરી હોએ તીઆં બરોબર હવા જવાની ગોઠવણ રાખવા જોઇએ, અને તેમાં કોઇબી રીતે ભીનાસ દાખલ નહી થાએ તેની મોટી સાવચેતી રાખવી જોઈએ.

સ૦—કોએલા એટલે શું ?

જ૦—લાકડું બલી, તેમાંથી જે ગેઆસ હોએ તે નીકલી જઈ, જે કાલી વસતુ રહી જાએ છે તે. એવા કોએલાને સલગાવીઆથી તે લાકડાં કરતાં વધારે ગરમી આપે છે. સબબ કે, લાકડામાં કેટલીક ગેઆસો જે બલવામાં હરકત કરે તે તેમાંથી નીકલી જવાથી, અને લાકડાં માહેલી ચોખી બરનારી વસતુ તેમાં રહી જવાથી તે વધારે જોરથી બલે છે, અને વધારે ગરમી આપે છે. એ કોએલામાં શોશક શકતી ઘણી છે, તેથી તેને પાણી ગાલવા વગેરેના કામમાં પણ વાપરે છે. જે પાણી સાફ પીવા જોગ નહી હોએ, અથવા તે વાસ મારતુ હોએ, તેને જો કોએલાનુ જાડુ પડ કરી તેમાંથી ગાલી કાહાડીઊં હોએતો તેમાંની સઘલી ખરાબ અથવા વાસ મારતી વસતુઓ

નો કરચો તે કોએલામાં શોશાઇ જાએ છે, અને પાણી સવચછ થાએ છે. આજારી માણસને પીવાનું પાણી ડાકટરો ફેલટર કરાવે છે, એટલે તેમાં પાંઊનો અથવા રોટલીનો કકડો બલી જાએ તેમ ભુંજાવી, અંદર નખાવે છે, અને પછે તે પાણી પાએ છે, તેનો સબબ પણ એજ કે તે રોટલી અથવા પાંઊની સપાટી બલીને કોએલો થાએ છે, તેથી તેને પાણીમાં નાખતાંવાર તેમાં જે કાંઈ પણ ખરાબ વસતુના રજકણો હોએ છે તેને શોશી લે છે. એથી આજારી માણસને ઘણો ફાએદો થાએ છે; કેમકે સવચછ પાણી અને સાદો તથા સોજો ખોરાક, એ તંદોરસતીની સુખાકારીનાં મુલ છે. અંગરેજ વગેરે લોકો કેટલીક જાતનું ગોસત ઘણાક દહાડાવેર વાપરેછે, તેથી જો તે બગડેછે કે તેમાંથી વાસ નીકલે છેતો, તેની ઊપર કોએલાની ભુકી ભભરાવવાથી તેમાંનો વાસ દુર થાએ છે. ઘણીવાર પાણી તથા વાઈન ભરવાના પીપોની અંદરની સપાટીને જરાક બાલી કોએલો કરી પછે તેમા તે ભરેછે, તેનું કારણ પણ એજકે તે સવચછ થાએ. નવાં લાકડાં ઢારમાં ખોલાં મેલવાથી ખરાબ થાએ છે, અથવા ફાટી ચીરા પડે છે, તેનો અટકાવ કરવાને તેની સપાટી ઊપર ગરમી લગાડી, તેને જરાક બાલી કોએલા જેવી કરે છે, એટલે પછે તેને કશી નુકશાની પોહોંચતી નથી; કેમકે કોએલા ઊપર ઢારની અથવા હવાની કશી અસર થતી નથી. તેમજ જે થામલાં ભોંએમાં ગાડવા હોએ છે, તેનો પણ નીચેનો ભાગ જરા બાલી તેની સપાટી કોએલા જેવી કરે છે, તેથી તે જમીનમાં દાટીઆ પછે જલદી કોહી જતો નથી. પણ એ પરમાંણે થામલાને કરવામાં એટલી સાવચેતી રાખવી જોઈએ કે, તેનો જે છેડો જમીનમાં દાટવાનો હોએ, તે છેડાથી તે જેટલો તે જમીનમાં રેહે તેનીથી કેટલેએક ઊપર સુધી તેને એ પરમાંણે બાલવો; અગર નહીતો જમીનની સપાટી ઊપરનું પાંણી તેમાં પચી તે કોહીને જમીન ઊપરથી ભાગી જાએ છે.

ખઈ રોગ, તેની ઉતપંતી અને ઉપાએ.

સઘલા રોગોમાં ખઈનો રોગ સઊથી બુરો છે. જે માણસ એ રોગનો ભોગ થએઓ, તેને ખરેજ કમનશીબ જાણવો ! એ બુરૂં દરદ એકવાર માણસને લાગું, કે પછે કદી સારૂં થતું નથી, પણ રીબાવી રીબાવી અંતે તેનો પરાણ લઈને જાએ છે. માટે એ નાપાક દરદની અસર પોતાને તથા પોતાનાં બચાંઓને નહીં લાગે, તેને માટે સઘલી બાંઈઓએ ઘણીજ સંભાલ રાખવી જોઇએ.

એ દરદ બે રીતે થાએ છે. એકતો એ આધે ઊતરે છે,-એટલે જેનાં મા અથવા બાપ એ બંનેને કે બેમાંથી એકુને એ દરદ હોએ તેથી તેનાં છોકરાંને પણ તે થાએ છે; અને બીજી રીતે દેહની ગેરસંભાલથી તે લાગુ પડે છે. એ દરદનું મુલ ફેફસાંમાં છે. જેને એ દરદ થાએ છે; તેને પરથમ કફ તથા ઠોંસો થાએ છે, અને પછે તેનાં ફેફસામાં આંધલાં પડી તે ખઈ જવા, એટલે ખરી જવા માંડે છે, અને તેમાંથી લોહી પડે છે. શરીરમાની શક્તી મુદલ જતી રેહે છે; દમ લેવાને ઘણી ટપટી પડે છે, અને છેલે માણસનો અંત આવે છે.

એ રોગનું મુલ, આધે ઊતરીઆ ન છતાં ઘણીક રીતે લાગુ પડે છે. જેણી કામથી અથવા બનાવથી ફેફસાંને નુકશાન પોહોંચે તે કામ તથા બનાવથી એ બુરા રોગનાં બી રોપાએ છે. રાત દાહાડો ઘણુ તથા મોટે બોલવાથી, છાતીને ઘણી સરદી લાગવી છાતીમાં કાંઈ શકત વાગાથી; દમમાં જાથુક મટોડું, ફુલઝાની કરચો, લોહોડાંની કરચો ઈતીઆદી જવાથ અને પીસાબના તથા એવાજ બીજા ખરાબ વાસલી જગામાં જાથુક વસવાથી ફેફસાં ખરાબ થાએ અને તેમાંથી એ રોગ ઊતપન થાએ છે ખ લા માટે એ ભએંકર રોગની તરાપમાંથી દુર રેવાને દરેક માણસોએ ઊપલી બાબદોની ઘણી સંભાલ રાખવી જોઈએ; અને તેમાં અકશેર કરી બચાંઓ ઊપર મા બાપોએ ઘણીજ સાવચેતી રાખવી જોઈએ; કેમકે ઊપર લખીઆ પરમાણે, પછે મોટપણે કે નાનપણથી, એકવાર એ રોગે જડ ઘાલી, તે પછે કદી જતી નથી. ગામઠી મેહેતાજીઓ, તથા જંદ અવઝતા પહડાવનારા મોબેદો છોકરાંઓને ઘણેજ મોટે સાદે સારો દાહાડો પહડાવે છે, એથી તેમનાં કુમલાં ફેફસાંને ઘણુજ નુકશાન પોંહોચેછે, અને વખતે નાનપણથી એવા ખરાબ દરદનાં ભોગ થઈ પડે છે. ઘણીક અનસમજુ માતાઓ પોતાનાં બચાંઓને શીઆલાના કે ચોમાંસાનાં દાહાડા

માં નાગાં રાખે છે, તેથી પણ સરદી પોહાંચી તેમનાં ફેફસાંને નુકશાન થાએ છે. ઘણી સોપારી ખાધાથી પણ એ દરદની ઊતપનતી થાએ છે, માટે એ વસતુને પણ ઘણીજ થોડી; અને બનતાં શુધી મુદલ નહી વાપરવી જોઈએઃ તેમાં નાંનાં બચાંનેતો જરાએ ખવાડવી ન જોઇએ.

એ બુરૂં દરદ નહીં થાએ, તેવું કરવાને, તથા થતું હોએ તેટલામાં અટકાવી દેવાને આટલા ઊપાએની જરૂરછે—બોલવાનું કમતી અને ધીરૂં કરી દેવું; શરીરને, તેમાં અગંત કરીને ગલું, તથા છાતીને ફલાનલથી ઢાંકેલું રાખવું; સાંજને વખત ખોલી અને ખારી હવામાં ફરવું, ખોરાક સાદો અને પુષ્ટીકારક લેવો, ધુલ મટોડું વગેરે ઊડતી જગામાં નહીં બેસવું, ઘણો ઊજાગરો તથા રાતે ઘણું વાંચવું કે ઘણો અભીઆશ નહીં કરવો, અને છાતી પોહોલી થાએ, અને ઘણો દમ નહીં ચહડે તેવી કસરત કરવી જોઈએ. છાતી પોહોલી થવાથી માંહે ફેફસાં મોટાં થાએ છે, તથા ખુલ્લાં પડે છે, અને તેથી સવાસોસવાસ બરાબર ચાલેછે તથા ફેફસાં ઊપર જે કફ બાઝી ગએલો હોએ તે નીકલી પડે છે. ધીરેથી, અને ઘણી થાક તથા દમ નહી ચહડે એવી રીતે આપણા લોકની (તાલીમની) કસરત પરમાણે રોજ જોર કાહાડે કે જોરી ફેરવેતો તેથી પણ છાતી મોટી થાએ છે. અંગરેજ લોકોમાં એવી રીત ન હોવાથી, અને વલી એવી કસરત, જે એ રોગ લાગાથી, કે કાંઇ બીજા સબબથી, કે નાજુક સીઓથી બનવાને લગાર કઠણ હોવાથી, તેઓએ બીજી રીતો શોધી કાહાડેલી છે. રબરનો એક દોરડાં જેવો ગોલ અને બે તરણ હાથ લાંબો એક કકડો લઈ તેને બે છેડે કડાં જેવાં જડેલાં હોએ છે, જેને "ચેસટ એકસપાનડર," એટલે "છાતી મોટી કરનાર," કહે છે તે તેઓ નાનાં બપાંને, મોટાંને, ઘરડાંને કે સીઓને સઘલાંને, પછે તેમને એ દરદ થએલું હોએ કે નહીં હોએ, તોપણ આપેછે, અને તે ઊપર કસરત કરાવે છે. તેમાં કસરત કરવાની એટલીજ છે કે, તેનાં બંને કડાં બંને હાથમાં પકડી, રબરને ખેંચી હાથ પોહોલા કરવા, અને પછે ધીમે રહીને પાછા સાંકડા કરવા. એમ રોજ કરવાથી છાતી ઘણીજ ખીલે છે. ડાકટર લાંગ નામના એક વઈદ એવોજ એક બીજો ઊપાએ શોધી કાહાડેલો છે, અને તે નાંનાંથી તે મોટાં શુધીને, એટલુંજ નહીં પણ જે માણસ એ બુરા રોગમાં પડીને રીબતું હોએ, તથા ઘણુજ નાતવાન થઈ ગીઊં હોએ, તેને પણ કામે લગાડવાની મજબુત ભલામણ કરે છે. તે ઊપાએ એછે કે, તરણ ફુટ લાંબી એક લાકડી લેવી, અને તેને વચોવચ સાંકલ જડવી તથા મજબુત દોરડું બાંધવું; પછે તે દોરડાંનો કે સાંકલનો એક છેડો ભારવટીઆમાં હુક ફેરવી તેમાં ભેરવવો. સાંકલ તથા દોરડાંની લંબાઈ એટલી રાખવી કે, પેલી લાકડી માથાથી બે ફુટ કરતાં વધારે ઊંચી રેહે. પછે તે ઝુલતી લાકડીના બંને છેડા બંને હાથમાં ધરી, તેને ટીંગાઈ, પગની ઠેસ મારી હીંચ ખાવી: અલબતે પરથમમાં તેમ કરતાં હાથ ઘણા દુખશે, તેથી તે છોડી નહીં દેવું, પણ પેહેલાં ધીમે ધીમે અને થોડો થોડો વારજ હીંચ ખાવીઃ જો હીંચ નહીં ખવાએ તો થોડા દાહાડા અમસથું, થોડોવાર ટીંગાઈ રહીનેજ છોડી દેવું. એમ કરવાથી ડાકટર લાંગ લખે છે કે, તરણ કે ચાર મહીનામાં માણસની છાતી તરણથી ચાર ઈંચ પોહોલી થાએ છે, અને તે પરમાણે માહે ફેફસાં પણ મોટાં થાએ છે, તેથી જો ખઈ સરખો રોગ નહીં લાગેલો હોએતો તે લાગી શકતો નથી, અને જો લાગો હોએતો તે ઘણો નરમ પડી જાએ છે, તથા તદન નાબુદ થઈ જાએ છે.

એ દરદની ઊપર પીવાની દવાઈ દાખલ જેવું કાડલીવર આઈલ, એટલે કાડ જાતની માછલીનાં કલેજાંનું તેલ, જેને આપણા ઘણાક લોકો ભુલથી મગરનું તેલ કહે છે, તે માફક આવીઊ છે, તેવી બીજી કોઈ દવા આજવેર આવી નથી. એ રોગના તરણ તબકા થાએ છે, તેમાના પેહેલાથી બીજા તબકા શુધીનાં દરદીઓ એ તેલથી ઘણુ કરીને તદન સાહાજા થાએ છે, અને તરીજા તબકાનો દરદી, એટલે ઘણોજ બેહાલ થઈ ગએલો, તદન સાહાજો નહીંતો જરા ફરતો હરતો પણ થાએ છે. એ તેલ મોટાંથી તે નાહાના બચાં શુધીને વગર ધાસતીએ આપી શકાએ છે.

ખઈ રોગ મજબુત બાંધાનાં માણસને મુદલ લાગુ પડી શકતો નથી, તેથી જો મા બાપો પોતાનાં બચાંને બચપણથીજ કસરત કરાવી મજબુત અને પોહોલી છાતીનાં કરેતો એ બુરા રોગથી તેઓ સદા વેગલાં રહે.

વાહાણ.

માણસ જાતે પોતાની ચપલ બુધીના બલથી વાહાણ સરખી વસતુની શોધ કરી દુનીઆંમાં નહતી ઘણીક બીકર અડચણો ઊપર મોટી ફતેહ મેલવી છે. પુરથવીની આખી સપાટીનો બે તરતીઆંઊસ ભાગ પાણીથી ઘેરાએલો છે, અને માતરે એક તરતીઆંઊસ ભાગ જમીન રહેલી છે. તે ઊપર એક એકથી સેંકડોથી હજારો કોશને અંતરે શેહેરો તથા ગામો બાંધી માણસો વસે છે. એવાં શેહેરોની વચે સેંકડો કે હજારો કોશના દરીઆઓ આવેલા છે, જે માતરે વાહાણ સરખાં ઊપીઓગી ઈઅંતરની મદદથીજ પસાર થઈ શકેછે, અને એક દેશથી બીજે દેશ જવાઈ શકાએછે, તથા મોટા વેપારો કરી શકાએ છે. જો એવાં ઇઅંતરની શોધ આજવેર થઈ ન હતે, તો કહેવાઈ નથી શકાતું કે આજે દુનીઆંના સઘલા ભાગ પરનાં લોકોની કેવી અવસથા હતેઃ પણ તે જગતકરતા ઈશવરે, એવી જાતની મોટી અડચણો નહી શોધવાને માણસ જાતને બુધીનો એવો ઊતમ ખજાનો આપીઓછે કે, જેની મદદથી તેઓ સઘલી આપદાઓને પગ તલે કચડી નાખે છે.

વાહાણ લાકડાંના તેમજ લોહોડાંના પણ બનાવવામાં આવેછે, પણ અસલથીજ કાંઈ લોહોડાંના બનતાં આવીઆં નથીઃ એ શોધ માતરે થોડાંજ વરસની થએલી છે. અલબતે લાકડું પાણી કરતાં હલકું છે, એટલે જેટલાં કદનું લાકડું હોએ, તેટલાંજ કદનું પાણી લઈ બંનેને તોલીઆં હોએતો, તેમાં પાણી ભારી થશેઃ અને લાકડું હલકું થશેઃ તેથી તે પાણી ઊપર રહી શકે છે, પણ લોહોડું તેમ નથીઃ જેટલાં કદનું લોહોડું લઈએ, તેટલાંજ કદનું જો પાણી લઈ સાથે તોલીએતો, તેમાં લોહોડું ભારી થશે, અને પાણી હલકું થશે, તેથી તે પાણી ઊપર ઠરી ન શકતાં તરત નીચે જાએ છે; પણ જીઆરે લોહોડાંના કકડા ટીપી પતરાં જેવા કરી તેને ગોલ વાલીએ, તો તે પાણી કરતાં હલકો થાએ, કેમકે એમ થવાથી, તેનું વજન તેટલુંજ રેહેતાં તેના કદમાં ઘણો વધારો થએઓ, તેથી જો હવે તેટલા બધા કદનું પાણી લઇએતો તે ભારી થશે, અને લોહોડાંનું પતરું, તથા વાસણ હલકું થશે, કેમકે તેમ કરતાં પાણીનો જથો વધીઓ, અને લોહોડાંનો જથો જેટલોને તેટલોજ રહેઓ. એથી કરી લોહોડાંના પતરાંના બનાવેલાં વાહાણો, લાકડાંના વાહાણોની માફક શેહેલાઈથી પાણી ઊપર તરી શકે છે.

હાલમાં આપણે મોટાં અંગરેજી, તરણ અથવા બેઊલના વાહાણો જોઈએછે, તેવાંજ કાંઈ અસલથી બનતાં ન હોતાં. અસલનાં વખતમાં, હમણાનાં કરતાં ઘણીજ જુદી જાતનાં વાહાનો હતાં, તેમજ તેઓ ઘણી ધીમી ચાલનાં હતાં, અને વલી બરાબર તથા મોટી મુસાફરી કરી શકતાં ન હતાં; કેમકે તે વખતમાં હાલના જેટલો વાહાણ ખેડવાનો હુનર લોકો જાણતા ન હતા. અસલના વખતના વાહાણનું આ એક ચીતર છે, તે

ઊપરથી જણાશે કે તે હાલના વાહાણ કરતાં કેવલ જુદી રીતનું છે. એવી જાતના વાહાણો અસલના ઈજીપશીઅન, કારથેજીનીઅન તથા ફીનીશીઅન વગેરે લોકો, વેપારને માટે, તથા લડાઇને માટે વાપરતા હતા. તે વખતમાં તેઓ હાલના અંગરેજોની માફક વાહાણની લડાઈમાં ઝાઝા ફાવતા ન હતા, કેમકે તેમને વાહાણની લડાઈનો હુનર બરોબર આવડતો ન હતો, તથા તેઓ તે વેલાએ દારૂગોલો વાપરતા ન હતા.

એવાં વાહાણોમાં શુધારો કરતાં કરતાં, હાલના વાહાણો જે બનેઆં છે, તે ઈઊરોપીઅન તથા અમેરીકનોની મોટી ચંચલાઈ તથા મેહેનતથી, આગલનાં કરતાં ઘણાં કામનાં થઈ પડીઆંછે, કેમકે તે ટોપીવાલા લોકોએ, તેની પછવાડે મંડી મંડીને, એ હુનરને લગભગ સમપુરણપણા ઊપર લાવીઆ છે. હાલનાં સુધરેલી રીત પરમાંણે બાંધેલાં વાહાણોતો વાંચનારી બાઈઓના જોવામાં ઘણા આવીઆં હશે. તેનું પણ એક ચીતર અતરે આપીઊંછે, તે ઊપરથી જણાશે કે આગલનાં કરતાં હાલમાં તેમાં કેવો અને કેટલો શુધારો થએઓ છે. આ

ઘણા લોકો, જેઓ સદા બાપદાદાનીજ ચાલને પકડી રેહેવા માગે છે, અને જે તેઓએ કરીઉં તે વાજબીજ, માટે આપણે તેમાં કશો ફેરફાર કરવો ઘટે નહીં એવું માનેછે, તેઓથી એવો સુધારો મુદલ થઇ શકીઓ નથી. આપણા દેશનાં વાહાણો જેઓ, પરાણ, બતેલા તથા ફતેમારીને નામે ઓલખાએ છે, તેઓ આજ સેંકડો વરસ થએઆં, તેમની બાંધનીમાં કશો પણ ફેરફાર થએઆ વગર હજુ જેમનાં તેમ રહેઆં છે. તેઓ હજુ એટલાંતો નાનાં અને નબલાં છે કે, તેઓથી ભર દરીએતો મુસાફરી થઈ શકતીજ નથી. વલી તેઓ ચાલમાં એટલાં ધીરાં હોએ છે કે, ભાએગે, ગાડાંમાં જોડેલા બલદ કરતાં વધારે ઝડપથી ચાલતાં હોએ. આગલ જીઆરે અહીં આગબોટો ફરતી ન હતી, તીઆરે મુંબઈથી નોશારી, સુરત, ખંભાત વગેરે શેહેરમાં જવાને એવા બતેલા તથા ફતેમારીઓમાં બેસવું પડતું હતું, જેમાં અનેક તરાંની આપદા વેઠતાં ઘણે લાંબે દીવસે, ધારેલે, મકાને પોહોંચાતું હતું.

વાહાણ સડથી કરી આગલ ચાલે છે, અને સુકાનથી કરી તેને ડાબા જમણી ફેરવી શકાએ છે, અથવા જીઆં લઈ જવું હોએ તીઆં લઇ જઈ શકાએ છે. સડ જાડા અને ઘટ કુમાસના કપડાંના બનાવે છે, અને તેમને વાહાણમાં ઊભાં કીધેલાં ગોલ લાંબાં લાકડાં, જેમને ડોલ કરી કહે છે, તેમની ઊપર ચહડાવે છે, તીઆરે તેમાં પવન ભરાઈ તેને આગલ અણસેલેછે, તેથી તેના આંચકાથી આખું વાહાણ આગલ ઘસડાએ છે. એ પરમાણે વાહાણને જમીન પર મેલી સડ ચહડાવીઆ હોએતો તે કદી આગલ ચાલે નહી, કેમકે હરેક વસતુ જેવી સેહેલાઈથી, તથા જેટલાં જોરે પાણી ઊપર ઘસડી શકાએ છે, તેટલી સેહેલાઇથી તથા તેટલા જોરે જમીન પર ઘસડી શકાતી નથીઃ કેમકે જમીન પર તેને ઘસારો ઘણો લાગે છે, અને પાણી ઊપર ઘણોજ થોડો લાગે છે. જેમ પવન મધીઅમપણે, વધારે અને એકસરખી રીતે લાગે, તેમ વાહાણ વધારે ચાલે, અને જો તે તદન નરમ પડી જાએતો વાહાણ માતરે ડોલા ખાએઆ કરે, પણ જો ઘણો જોરમાં લાગેતો વલી તેને એકદમ ડુબાડી પણ દીએ. દરીઆમાં વાહાણો; મોટાં તોફાન લાગાથી, તથા ખરાબાઓ સાથ અથડવાથી, ઘણા ભાગે છે, અને વખતે તેમાંનાં સઘલાં માણસો મરણ પામે છે.

વાહાણનું સુકાન લાકડાંનુંજ બનાવે છે. એક પોહોલો, પાટીઆંનો કકડો લઇ તેને, વાહાણના પાછલા ભાગ ઊપર ઊભો જડે છે, અને તેના મથાલાં ઊપર એક લાંબો લાકડાંનો દાંડો જડે છે, અથવા એવીજ કાંઈ બીજી ઈલકતી કરે છે. તે દાંડાની મદદથી સુકાનનુ પાટીઉ ડાબા જમણી ફરે છે. વાહાણને જમણી ગમ ફેરવવું હોએતો તે દાંડાને ડાબી ગમ મરડે છે, અને ડાબી ગમ ફેરવવું હોએતો જમણી ગમ મરડે છે. દાંડો જીઆરે ડાબી ગમ મરડે છે, તીઆરે સુકાનનુ પાટીઉ જમણી ગમ ફરી જાએ છે, જેથી વાહાણની ચાલને એકદમ અટકાવ થવાથી તે જમણી ગમ ફરી જાએ છે. એમજ ડાબી ગમબી ફરે છે.

વાહાણનો રસતો હોકા ઈઅંતરની મદદથી શોધી કહડાએ છે. એટલે કે જે દીશાએ વાહાણ લઇ જવાનું હોએ, તે દીશા હોકા ઈઅંતરની મારફતે માલમ પડે છે. હોકા ઈઅંતર ઘણુ સાદુ હથીઆર છે. એક લાકડાંના તથા પીતલના દાબડામાં, એક ઝીણી અણીઆલા ખીલ ઊપર, એક લોહચુંબકની સોએ અતરંગ મેલેલી હોએછે. તે સોએ, પોતાની ખાશીએત પરમાણે, પોતાનો એક ચોકસ છેડો હમેશાં ઊતર દીશાનીજ સામણે રાખેછે. તેને ગમે તે દીશાએ ફેરવીએ, તોપણ તે પોતાની મેલે પાછી ફરી પોતાનો તે છેડો ઊતર તરફજ રાખે છે. એ પરમાણે ઊતર દીશા માલમ પડી આવીઆથી બીજી તરફે દીશાઓ તરત માલમ પડી આવે છે. તે સોએની નીચે, દાબડાનાં તલીઆંમાં એક કાગલ જડેલું હોએ છે, તે ઊપર સઘલી દીશાઓ માંડેલી હોએ છે. અસલનાં વખતમાં, જીઆરે એ ઇઅંતરની લોકોને ખબર ન હતી, તીઆરે તેઓ, રાતરે આકાસમાં દેખાતા એક તારાની મદદથી દીશા શોધી કાહાડતા હતા. તે તારો પ્રુથવીનાં ઊતર ભાગપર છે, અને તે પોતાની જગાએ હમેશાં સથીર રહે છેઃ એ તારાને, "ઊતર ધરૂવ નક્ષેતર" કહે છે. પણ એ તારો દીસનાં વખતે, તથા રાતનાં આકાશમાં વાદલાનો ઘેરો હોએ તીઆરે, નજર પડી શકતો ન હતો, તેથી વાંહાણ વાલાઓને ઘણીક અગવડ પડતી હતી. વખતેતો તેમને લંગર નાખી, તારો દેખાએ તીઆંલગ પડી રેહેવું પડતું હતું. એ સઘલી અડચણો ઊપલાં સાદાં હથીઆરથી તદન મટી ગઈ છે.

કીનારે કીનારે ફરવાને, વાં હાંણપર સામન તથા માંણસોને લઈ જવાને તથા માછલાં માર વાને નાનાં વાંહાંણો બનાવે છે, તેમને મછવા તથા હોડીઓ ક હે છે. એવા મછવા તથા હોડી ઓને હલેસાંની મદદથી ચલાવે છે, તથા તેમને નાના સડ પણ હોએ છે. જીઆરે સારો પવન હોએ તીઆરે સડ ચહડાવે છે, અને નહી હોએ તીઆરે હલેસાં મારી ચલાવે છે.

હોડી કે મછવો નહી મલે તીઆરે થોડાંક લા કડાનાં કકડાને તથા પાટીઆંને એક બીજા સાથે દો

રડાંથી બાંધી લઈ તથા આડા તેડા ખીલા મારી કામ ચલાવે છે, તેને તરાપો કહે છે. એવા તરાપા ઘણીજ અગવડની અને અગતની વખતે બનાવવામાં આ વે છે. જો ફકત એક મોટો લા કડાંનો કકડો પણ પાણીમાં ના ખી તેને માણસ વલગી રહીશે હોએતો તેથી પણ તે તરે છે, અથવા ડુબતાં બચે છે. વેપારની વૃધી ની નીશાણી દાખલ વાંહાંણનું ચીતર પાડવામાં આ

વે છે, કેમકે વેપારનું મુ ખીઅ સાધન વાંહાંણ ગ ણાએ છે. વાંહાંણમાં આ ફનો સાંચો ગોઠવી સડ વગર, તેનીજ મદદથી તેને ચલાવે છે, તેને આ ગબોટ અથવા સટીમર કહે છે. એવી આગબોટ બા એ હવે પછે લખવામાં આવશે.

વલી તે સાથે તેમાં ઘણાકો તો એવાં હલકાં અને તોછ ડાં છે કે, જે બોલતાં કાનને અને મનને બંનેને ખોટુ અથવા ફીકું લાગે છે. આસી, કોસી, કુકી, નાસી, બીખાઇ, ચાંદન, મોટી, રૂપાઈ, ઈતીઆદી વગેરે નામો એવાંનો તોછડાં અને બેસવાદ લાગે છે કે, તે ઘણાઓ ને મોડેથી બોલવાં પણ ગમતાં નથી. વલી, જેમ નામો બોલતાં રસ ઊતપન કરે એવાં જોઈએ, તેમજ તે એવાં પણ જોઈએ કે બીજી ગનેઆતનાં નામો સાથે બરોબર મલતાં આવતાં ન હોએ. નામ, એ પણ જુદો ટોલો બતાવનારૂં એક મુખીઅ સાધન છે. જો બે ટોલા વચેનાં નાંમો એક બીજાને મલતાં આવે તો પાછલથી તવારીખ મોટા ગુંચવારામાં આવી પ ડે, અને તેના અભીઆસીઓને ચુકના વમલમાં ગો તાં ખાઈ, સચાઈ પડતી મેલી અટકલ ઊપર પોતાનો આધાર બાંધવો પડે. જેમકે માણેકબાઈ, રતનબા ઈ, હીરાંબાઇ એવાં નામો એમનાં એમ હીંદુઓમાં વપરાએ છે; એવાંમાં આજના વખતમાં એવે નામની કોઇ પારસણ મોટી કીરતીવંત થઈ, અને તેની કીરતી તવારીખમાં નોધાઈ, તથા તેનાં ચીતરો અને પુતલાં ઓ થઈ ચોમેર ફેલાએઆં. અલબતે તરતનાં વ ખતમાં તો ઘણુ કરીને લોકો જાણે કે તે માણેકબાઈ, રતનબાઈ અથવા હીરાંબાઈ એક પારસણ છે, પણ પાછલના વખતમાં મોટો ગુંચવારો પડે. સો બસો વ રસ ગુજરીઆ બાદ એક ચીતર કોઈ ઈઊરોપીઅન બલકે આપણા દેશીના જોવામાં આવે, અને તેની નીચે તે માણકબાઈ. એવું નામ વાંચે, તીઆરે તે કોણ માણકબાઈ સમજે, હીંદુ કે પારસણ? વલી પો શાકમાં પણ એવો ફેર નહી, કે જેથી તે ઊપરથીબી કોઈ ચતુર અથવા ભણેલા મનને સચાઈ શોધી કાહાડ વાને બની આવે. એવીજ બલકે એથી વધારે અડ ચણ લખેલાં નામ ઊપરથી પણ નીકલે, કેમકે તેમાં તો તેનો પોશાક પણ માલમ નહી પડે: જો તેમાં ધ રમ અથવા રીતભાત વીશે કશું લખવામાં આવેલું હો એ તોજ પકી સમજ પડે અગર નહીતો ગુચવારોજ પડીઓ રહે.

જેટલાં આપણા પોતાનાં હાલ વપરાએ છે તેમાં નવા ઊમેરી બીજા થોડાંક તેવાં રાખવાં. અલબતે જ માનાનાં દોરથી આપણાપર એકવાર ઓરો વાખો પ ડીઓ, અને તેથી આપણને આપણું સઊથી વાહા લું વતન ઈરાન છોડી હીંદુસથાનની સરજમીનનો આસરો લેવો પડીઓ, તે વખતે આપણને હીંદુઓની કે ટલીક રીતભાતો લેવાંની ખુદ ફરજ પડી, અને કેટલી ક અજાણપણે લેવાઈ. તે ગમે એ રીતે લેવાઈ હોએ, પણ તે ઊપરથી કાંઈ એમ નથી કેહવાતું કે આજે તે આપણથી છોડાએ નહી. જીઆરે જે રીતભાતે ફર જથી અખતીઆર કરવી પડી હતી તે ફરજ ટલી ગ ઇ છે, તથા જે અગનાનપણાથી લેવામાં આવી હતી તે અગનાનપણુ આજે દુર થઇઊ છે, તીઆરે આપ ણે કાંએ નહી તે છોડી દઈ, આજે જે આપણું ઊં ચુ મેલેલું હોએ તેને પાછું પકડીએ ? આપ ણે વાંહાણમાં બેસીને મુસાફરી કરવા નીકલી આ, અને તોફાન લાગાથી તે વાંહાણ ભાગું અને આપણે એક ઊજડ ટાપુપર પોહોંચીઆ, જીઆં અ ન ન મલવાથી, ઝાડનાં મુલીઆં ખાવાં પડીઆં, અ ને વસતર ન મલવાથી તેનાં પાતરાંએ શરીર ઢાંકવું પડીઊ; પણ જીઆંરે મદદ મલવાથી એકવાર આપ ણે પાછાં આપણી ભુમી ઊપર આવીઆ, કે પછે અ ન ખાવું તથા વસતર પેહેરવાં કે નહી ? શું તીઆરેબી આપણને ઝાડનાં મુલીઆં ખાવાં અને પાતરાં પેહેરવાં જોઈએ, કેમકે તેમ આપણે ઘણા મહીના સુધી કરી ઊ ? તીઆરે હવે આપણે અગત તથા અગનાનપણા માં લીધેલી હીંદુઓની રસમો તથા નામો શાને વાસ તે છોડી દઇએ નહી ? એ ઊપરથી હમો એમ નથી કેહેવા માંગતા કે હીંદુ લોક ઘણા ખરાબ છે, અથવા આપણથી હલકા છે તેથી તેમની રીતભાત તથા ના મો આપણે છોડી દેવાં જોઇએ; પણ અહીં મતલબ માતરે એટલીજ છે કે, આપણો ટોલો હીંદુઓથી જુ દો હોવાથી આપણી રીતભાત તથા નામો જુદાંજ અ ને આપણને બેસતાં આવતાં હોવાં જોઈએ. હીંદુ ઓનાં નામો આપણા કરતાંને એક બારગી વધારે સ રસ પણ હોએ, તોપણ ઊપર લખીઆ પરમાંણે ગુચ વારાને ખાતર, તે આપણથી લેવાએ નહી તથા લીધે લાં હોએ તેને છોડી દેવાં જોઇએ.

આપણી સ્ત્રીઓનાં જે હાલ નામો રાખવાંમાં આવે છે, તેમાંથી માતરે ૧૫ નામ આપણા પોતાનાં નીકલે છે, તેથી તે પંદર એમનાં એમ રાખી, તેમાં બીજાં થોડાંક જે આપણા વડાવાઓ વાપરતા હતા, તે હમો નીચે આપીએ છઇએ, તે ઊમેરી તેમાંથી હ વે પછે જનમ લેતી બેટીઓનાં રાખવાં એવી હમો સ ઘલા પારસી પુરૂષો તથા સ્ત્રીઓને ભલામણ કરીએ છઈ એ. એ નાંમોની પછવાડે, જે આપણે હાલમાં "બાઈ" શ બદ લગાડીએ છઇએ તેને બદલે "બાનું" કરી લગાડવો, કેમકે તે શબદ આપણો છે, અને તે પણ બાઇને બદલેજ વપરાએ છે. પણ એ નાંમો એવાં છે કે, તેની પછવા ડે બાનુ લગાડે તોપણ તે ચાલે, અને નહી લગાડે તો પણ ચાલે; કેમકે જેમ કુમલી, ભીખી, ધના, વગેરેનાં નામોની પાછલ બાઈ ન લગાડતાં તે છેક તોછડાં અ ને ફીકાં થઈ પડે છે, તેમ એ નામોમાં શીરીન, અરન વાજ, ગુલ, મેહેર એ નાંમોની પાછલ બાનું ન લગાડ તાં તે મુદલે તોછડાં કે બેસવાદ લાગતાં નથી.

માટે પારસી સ્ત્રીઓનાં હવે પછે નાંમ કેવાં રા ખવાં જોઇએ તેની એક ટીપ નીચે આપીએ છઇએ, તેમાં જે જે નાંમોની આગલ * આવી નીશાની છે તેને હાલમાં આપણામાં વપરાતાં જાણવાં, અને તે વીનાં બાકીનાં નવાં જાણવાં. એ નવાં નાંમો જે ચા લતાં નાંમોને બદલે વાપરવાની હમો ભલાંમણ કરીએ છઇએ, તે કેટલી ઘટતી છે તે પરથમમાં તેનાં રસીલા ઊચારોપીજ માલમ પડી આવશે.—

અરનવાજ.
આજર અથવા આદર.
* આબાન અથવા આંવાં.
એોમન.
કતાઇઉન.
* ખોરશીદ.
ખોરરમ.
ખુરમની.
* ગુલ.
ગુવેર.
ગોહેર.
ગુલચેહેર.
ગોરદઆફરીદ.
ગુલરૂખ.
ગુલનાર.
ગુલેસતાન.
ઞોસસપ.
* જરબાનુ.
જેહાનઆરા.
* તીરબાનું.
તેહેમીના.
* દીમ.
* દેલનવાજ.
દીલબર.
* નવાજ.
* નાંજ.
* પીરોજ.
પરીરોખસ.
પરીચેહેર.
ફરંગીજ.
* બાનું.
* મેહેર.
માહાબાનું.
મુરવારીદ.
* વીરબાનું.
* શીરીન.

સાહાબ.	શેહેબાંનુ.
સીમબર.	શરબાંનુ.
સીમીન.	હોમાએ.
શેહેરૂએ.	હોરમઝબાનુ.
શેહેરબાંનુ:	હોમાઇઉન.

એ સીવાએ રાખવા જોગ આપણાં બીજાં ઘણાં નામો છે, પણ હાલ તરત આટલાંજ અહીં આપીઆં છે, પછે જેમને એ સીવાએ બીજાં મલી આવે અથવા પસંદ આવે ને રાખેતો તે પણ ઘણુ દરૂસત છે.

કીમતી પથરાઓ.

ભાગ ૬ દો.

ટોપાજ અથવા પોખરાજ.

આ ખુબસુરત જવાહેર હીંદુસથાનના લોકોમાં કેટલાએક વેહેમ તરીકે વપરાતું જોવામાં આવેછે, પણ હીંદુસથાનના રાજવંનશીઓ આ જવાહેરને ઘણુંજ માન આપેછે—પોખરાજનો રંગ ખોલો પીલો હોએછે અને કઠણઈમાં માણેક તથા સનીસચર કરતાં ઊતરતું છે. પોખરાજ કેટલીક વેલાએ તદન સફેદ હાલતમાં મલી આવેછે કે જે વેલાએ બીલીઆનના ચલકાટને પણ તે એક કોરે મુકેછે. બરેજીલ, ઈઊરલ તથા સાઈબીરીઆ તથા હીંદુસથાનના કેટલાક ભાગમાં રેતી સાથે ભેલાએલો અથવા ગરેનાઈન નામના પથરની શટમાંથી એ જવાએર મલી આવેછે. લંડન તથા પારીશમાં એક કેરટ કાપેલા પોખરાજની કીમત આશરે ૧૮ રૂપીઆ ઊપજેછે. એવું કેહછે કે પીલા પોખરાજને જો આતશમાં મુકીઓ હોએતો તેનો રંગ તદન ફેરવાઈને ખોલો લાલ બની જાએછે. આજ શુધી ખાધ વગરનો મોહટો પોખરાજ મલી આવીઓ નથી. ટેવરનીઅર નામનો મુશાફર ઝવેરી એવું કેહછે કે ૧૫૮ કેરટનો એક પોખરાજ તેણે હીંદુસથાનના મોગલ વંશના એક રાજા પાશે જોએઓ હતો, કે જેની કીમત તેણે ૧૦૦૦૦૦ રૂપીઆની આંકી હતી. પોરટુગાલના રાજાના ખજાનામાં ૧૬૮૦ કેરટનો એક પોખરાજ હાલ મોજુદછે, પણ આજ શુધી તેને કાપીને પાશા પાડવામાં આવીઆ નથી. પોખરાજ વીશે એવો લોકોને વેહમ હતો કે જો તેને ઊકલતાં પાંણીમાં નાખીએ હોએતો તે પાણી ઠંડું પડી જાએછે—અને ચંદરમાહાના તેજ શાથે એનું પણ તેજ વધતુ ઓછું થાએ છે. એવું કેહ છે કે એ રતનનો ભુકો કરી દારૂમા પીધો હોએતો ખઇ જેવો નાપાખ રોગ દરે થાઇ શકે છે.

કરીશોલાઇટ અથવા લશણીઓ.

આ જવાહેરનુ નામજ તેનો રંગ કેહવો આવે છે તે કહી આપે છે. એ ઘણો કઠણ ન હોવાથી કરીને એના ઊપર પાસા તથા પાલીસ આવેછે તે જલદીથી ઘશાઇ જાએછે—ઈજીપ્ટ, બરેજીલ અને હીંદુસથાનમાથી આ પથર નદીની રેતી સાથ ભેલાએલો મલી આવેછે. વાંચનારી બાઈઓને ખબર હશે કે કેટલીક વેલાએ આકાસમાથી મોહટ મોહટા પથરો આપણી દુનીઆની સપાટી ઊપર પડેછે—એવા પથરોમાથી કોઈ વખતે આ રતન મલી આવેછે, એવો એક પથર ૧૭૪૯ મા એનીસી નામની નદી આગલથી મલી આવીઓ હતો જેનુ વજન ૧૦૦૦ રતલનુ હતું અને તેની અંદરેથી નાધલા નાધલા પુશકલ લસણીઆઓ નીકલીઆ હતા.

પરચુરણ.

જાણવાજોગ બાબદો.

મસતીખોર ઘોડાનો અટકાવ—મોનશીઓર જપરીઓલોંએ એક એવી ઇઉકતી શોધી કાહાડી છે, કે ગાડીમાં જોડેલો ઘોડો અથવા ઘોડા એકાએક મસતી ઉપર આવી જાએ, અથવા ગાડી લઈને નાહાસવા મંડી જાએ, તીઆરે તતકાલ તેને ગાડીએથી છુટો પાડી શકાએ. એ ઇઉકતી ઘણીજ સેહેલીછે; અને તે ઘણાજ ઓછા ખરચથી કોઈ પણ હારનેસને લાગુ પાડી શકાએ છે.

કુદરતી રંગનો ફોટોગરાફ—મોરીશ ખાતે રેહેનારા મોનશીઓર એમબે નામના એક ફરેંચ ગરહસથે એવો શોધ કરીઓ છે કે, જેથી ફોટગરાફની સખી લેતાં, જે વસતુની સખી લેતા હોએ તેનો કુદરતી રંગ જેવોને તેવોજ તેમાં પડે છે. આ શોધ ઘણી અગતની ગણાએ છે, અને તેને સારે પેટંટ મેલવવા તથા તેનો ફેલાવો કરવાને મજકુર ગરહસથ પારીસ ખાતે જનાર છે.

કરમની ઉતપતી—ડાકટર સપેનસર કોબાલડે, લંડનમાં એક ચોપાંનીઉં કાહાડી એવું જણાવીઉં છે કે, ગટરનાં પાંણીને એક જગાએ એકઠું કરી તેમાંથી ખાતર બ

નાવી વનસપતીઓ ઉગાડવાનાં કામમાં લેવામાં આવે છે, તેથી એ દેશનાં ઢોરોને મોટી નુકશાની થાએ છે! તે એકે એ પાણીમાં, કરોડો કરમનાં ઈંડા હોએ છે, જે ખાતરની સાથે વનસપતીમાં પુરાવાથી તેમાં તે ચાલી જાએ છે, અને તે વનસપતી જનાવરોના ખાધામાં આવવાથી તેમને કરમનુ દરદ થાએ છે.

રેલવેની મીલકત—ગણતરી ઉપરથી એવું માલમ પડીઉં છે કે, આખાં યુનાઈટેડ કીંગડમમાં જેટલી રેલવે ઓછે તે બધાની મીલકતની કીમત 3000000000 રૂપીઆની છે, અને તે ઉપર ૧૦૦૦૦૦ માંણુસો કામે લાગેલાં છે.

ગાએનનાં મકાન—એખલાં લનડમાંજ, નાનંક્ના નાં બાદ કરતા, સઉથી મોટાં અને આબરૂવાલાં ૩૨ ગાએનનાં મકાનો છે. તે સઘલાંની મીલકત ૪૩૨૦૦૦૦ રૂપીઆની છે. તેમાં ૧૫૪૦ માંણુસો કામે લાગેલાં છે, અને તેમાં ૪૨૦૦૦ માંણુસો સમાઈ શકે છે.

લશકરની જમાબંધી—ગએઆ વરસની આખેરી સુધી અમેરીકાની લડાઈને માટે, જુદા જુદા શેહેરોમાંથી બધાં મલીને ૩૬૦૪૭૪૩ માંણુસોને સરકારનાં ધારા પરમાંણે લડાઈમાં કાહાડવામાં આવીઆ હતાં. એ સીવાએ બીજાં ૫૦૦૦૦૦ માણુસો પોતાની મરજીથી લશકરમાં દાખલ થએઆં હતાં.

મોંઘી મોજ—એવું કહેછે કે પારીસ આપેરામાં જીઆરે બાલ થાએ છે, તીઆરે એક બાલની પછવારેમાં ઘણો ૧૪૦૦૦૦ ફ્રાંકસનો ખરચ થાએ છે!

ખાલી જમીન—શોધ ઉપરથી એવું જણાઈઉં છે કે ઉત્તર ધરૂવની આસપાસ ૧૧૩૧૦૦૦ ચોરસ માઈલ જમીન ખાલી પડેલી છે.

ખાંપણ વાલાં છોકરાં—આખાં ગરેટ બરીટનમાં બધાં મલીને 30000 છોકરા ખાપણ વાલા છે, તેમાંથી કેટલાંક કુદરતી તેવાં જનમેલાં છે, અને કેટલાંક મા બાપોની ગેરસંભાલથી તથા કાંઈ કુદરતી અકસમાતથી એવાં થએલાં છે. એવાં બચ્ચાં સાહાજાં થાએ, અથવા નહીતો તેઓ ઉદીઓગ શીખે એવાં ઘણાંક ઘરમનાં મકાનો તીઆં કાહાડવામાં આવેલાં છે.

સમશીઆ.

ચોપાઈ.

(૧) જેના પેટમાં આપણ જમે,
પ્રાણ એક પલમાં તજી દમે:
જો તે આવે આપણ માહ્ય,
પ્રાણ આધાર મોટો કહેવાય.

(૨) લંગડાંને પગવાલાં કરે,
પગવાલાંને લંગડાં કરે;
પોતાથકી નવ થાએ કંઈ;
કરનારો તો બીજોજ સહી.

(૩). મુખ નહીં પણ બોલું સર્વ.
ઉત્તમ પણ નવ રાખું ગર્વ;
જગત ભરમ ખુબ સુજની માહ્ય,
કાલે ધોલું ધોલું થાય.

(૪) બલું ખરો પણ બાલું નહીં,
આઉં જાઉં પણ ચાલું નહીં;
એકે વર્ષે વસું બે ઠાર,
ઉંચ ગગન નીચ પાણી અપાર.

ખોલાસો.

(૧) દરૂ. (૨) દારમના દાણા. (૩) હીરો. (૪) બર, બાર, બીર, બોર, બારી આંખ—ઘરની બારી, બારૂં.

પકવાન વગેરે બનાવટ.

આરંજની બીસકીટ—થોડાંક સોજાં આરંજ લઈ, તેઓ સારીપેઠે નરમ થાએ તીઆંવેર બાફવાં; બાફતાં તરણ ચાર વેલા તેમાનું પાણી બદલવું, પણ બદલતી વેલાએ પાણીજ નામવું; કેમકે એથી તેમા જે કડવાશ હશે તે નીકલી જશે. બરોબર બફાઈ રહે ને નીચે ઉતારવાં, અને દરેકની બચે ચીર કરી માહેથી ગર કાહાડી નાખી કોટલાં રહે તેમને તોલી, તેના બે ભાગ જેટલી બુરાખાંડ માહે ભેલી તેમને ખુબ મસલી નાખવાં. જીઆરે તે મસલાઈને ખુબ માવાં જેવું થાએ, તીઆરે તેને રોટલીની માફક વણી, રકાબીમાં નાખી, એક આખો દાહાડો સુકાવા દેવું બીજે દાહાડે તેમાંથી તરેવાર જાતનાં તથા તરેવાર કદના કકડા કાપી; તેનું ઉપલું પડ નીચે જાએ એવી રીતે બીજી રકાબીમાં મેલી તે રકાબી, જીઆંવેર તે લુંજાઈને બીસકીટ જેવી થાએ તીઆંવેર ઈંગારની આગલ રાખી મુકવી.

બદામની બીસકીટ—એક રતલ બુરા ખાંડ લઈ તેમાં, બે આંઉંસ બદામ કાપીને, તથા બે ઈંડાં સારીપેઠે માલવીને મેલવી દેવાં, અને ઉપરથી જરાક બદામનુ તેલ અથવા અરખ નાખવો. પછે થોડોક આટો લઈ, તેમાં જેટલો માએ તેટલો મેલવી, મસલી માવા જેવો કરી, બીસકીટ બનાવવાનાં પતરાંમાં, પરથમ માહે આટો લગાડી, તેમાં ભરી ધીમી ભઠીમાં ભુજી કાહાડવી.

આરંજની જેલી—તરણ આંઉંસ ખાંડને એક પેંટ તાજાં પાણીમાં પીગલાવી, તેમાં એક આરંજની બારીક [illegible] દોહાડ આંઉંસ આઈસીંગ

લાસ, અને રંગને મારે જરા કેસર, તથા ગમેતો થોડીક તજ, એટલું નાખી તેને ચુલાપર મેલવું, અને જ્યારે તેમાંની આઈસીંગગલાસ પીઘલી રહે, તીઆરે તેમાં તરણ આરંજનો રસ રેડવો, અને પછે સારીપેઠે હોહોવી, બારીક ચાલણી અથવા ફલાનલમાંથી ગાલી, વાસણમાં ભરી ઠંડી જગાએ મેલવું. કાહાડતી વેલાએ પરથમ તે વાસણને ગરમ પાંણીમાં બોલવું:

—————

એક રમુજી વારતા.

એક દાહાડે, લનડનની પોસટ આફીસના બાકસમાં એક "લાઉડર" (લાઉડર બોલનો અરથ અંગરેજીમાં "મોટે બોલ" થાએ છે) નામના સખસે મોડું ખોસી માહે બેઠેલા કલારક પાસે પોતાનુ કાગલ માગીઉં. કલારકે તેને પુછીઉં, "તમારૂં નામ શું ? " તે બોલીઓ, "લાઉડર;" તીઆરે પેલો કલારક સમજીઓ કે તે મને મોટે બોલવા કહે છે, તેથી તેણે ફરીને જરા મોટે સાદે પુછીઉં, "તમારૂં નામ શુ ? " પેલો સખશ સમજીઓ કે તેને બરોબર સંભલાઈઉં નહી હશે, તેથી ફરીથી બોલીઓ, "લાઉડર;" પેલો કલારક સમજીઓ કે તે બીચારો બેહેરો હશે તેથી તે હજુ મોટે બોલવા કહે છે, ફરીને મોટે સાદે પુછીઉં, "તમારૂં નામ શું ? " તીઆરે પેલો સખશ સમજીઓ કે, તે કલારક કાને બેહેરો હશે! તેથી તે હજુ મારૂં નામ સમજતો નથી, તેથી તે ફરીને મોટે સાદે બોલીઓ "લાઉડર;" એ જોઇને પેલો કલારક ચીરડાઈ ગએઓ, અને "તમારૂં નામ શું ?" એ તેણે એવાતો મોટા પોકારથી પુછીઉં કે આખી પોસટ આફીસમાં તે સાદ ધુમી રહેઓ, અને પેલો બીચારો શખસ પણ પરથંમમાં ચોંકી, પછે ઘણેજ મોટે સાદે બોલીઓ, "લાઉડર, સાહેબ, લાઉડર, મેં તમોને કહીઉં કે લાઉડર, એ વીગર મારૂં નામ બીજું છેજ નહી." તીઆરે પેલો કલારક સમજીઓ કે, તે બેહેરો નથી, પણ તેનું નામજ "લાઉડર" છે, તેથી તરત તે નામનું કાગલ જોઇ કાહાડી તેને આપીઉં !

—————

શેર બજારનુ ગીત.

"ભુલ્યો મન ભમરા તું કયાં ભમ્યો"

એ રાગનુછે.

શેર બજારે આ શું કર્યું, વાલ્યો દુનિયાનો ડાટ;
લાજ લિધી લાખો લોકની, ઉપજાવ્યા ઉચાટ. શેર: ૧

પ્રથમ તો પૈસા પમાડીઆ, લલચાવિયા લોક;
મૂડી વિના થયા માનવી, ફાંફાં મારતા ફોક. શેર: ૨

બાગમાં બહુ સારો શોભતો, જેવો ફૂલનો ફાલ;
જેવો તમાસો જાદુતણો, તેવો થઇ ગયો તાલ. શેર: ૩

મુંબઇની મોટી સાહેબી, સુખ સ્વરગ સમાન;
દિલગિરિ વાળી દેખાયછે, જેવું મોટું મશાણ. શેર: ૪

નૂર ગયું નર નારિનું, મુખ ઝાંખાં જણાય;
શત્રુને લશકરે લૂટિયા, એવું હોળ દેખાય. શેર: ૫

કંઇકે વાશણ ઘર વેચિયાં, વેચ્યા બંગલા બાગ;
કઇતો કરજ દરિયે પડયા, તેનો ન જણાય તાગ. શેર: ૬

ભલારે ભલાને ભુલાવિયા, ભૂલ્યા ડાહા દિવાન;
હાણ અને હસવું થયું, ખોઈ સુધ્ધ ને સાન. શેર: ૭

એક સંકટ આ જુગારનું, બીજો રૂ તણો રોલ;
ત્રીજું કોગળિયું તુટી પડયું, ઘરા થઇ ઘર ખોલ. શેર: ૮

કશિ ચતુરાઈ ચાલે નહી, દીસે દૈવનો કોપ;
કયાંથી આવ્યું નાણું કયાં ગયું, એમ થયુરે અલોપ. શેર: ૯

સ્વપનમાં સમૃધ્ધિ જે સાંપડી, ગઈ સ્વપનાનિ સાથ;
અંગે પિડા ઉલટી વધી, વાગ્યા છાતિયે હાથ. શેર: ૧૦

કઇકે સભા મેલી રખડતી, મેલ્યાં રઝળતાં બાળ;
નાશિ છુટયા નર એકલા, આવ્યો કઠણ આ કાલ. શેર: ૧૧

ક્રોડપતી હતા કઇક તે, થયા કોડીના આજ;
અતિશે વધારેલી આબરૂ, તેની લૂટાણી લાજ. શેર: ૧૨

જ્યારે જવા બેઠી લક્ષ્મી, જુઓ દૈવનો ખેલ,
દરિયો પુરાવાનુ દિલ થયું, ભૂલ્યા અધિક ભણેલ. શેર: ૧૩

નાણુ નાખ્યું ખારા નીરમાં, જાણ્યું ઉગશે ઝાડ;
લક્ષ્મી તણા ફળ લાગશે, થાશે સોનાનાં પહાડ. શેર: ૧૪

વાંક નથી એમાં વિશ્વનો, કીધો કર્તારે કોપ;
આબો અંજાઈ અગ્નાનથી, થઇ અકલ અલોપ. શેર: ૧૫

ઓગણિસેં એકવીશનું વિક્રમાજિત વર્ષ;
સાંભરશે આતો સર્વને, ઉતર્યો સઉનો અમર્ષ. શેર: ૧૬

ચતુર ઘણાએ ચેતાવતા, ભાખી લખતા ભવિષ્ય;
ચેતી શકે કેમ ચિતમાં, જ્યાં રૂઠયા જગદીશ. શેર: ૧૭

ઘાયલ કઇક ઘણા થયા, જોતાં એવા જણાય;
આખી ઉમર લગી એહના, નહી ઘાવ રૂઝાય. શેર: ૧૮

ફુકી ફુંકી પગ માંડતા, બિહિતા મોંખિધિ મન;
ફાદામા આવી ફરી પડયા, તેનાં તરફડે તન, શેર: ૧૯

દેશ આખે દવ લાગીઓ, એતો કેમ ઓલાય;
શું જાણિયે હવે શું થશે, કહ્યું કશું એ ન જાય; શેર: ૨૦

કઇકે હબક ખાધી કારમી, થયા ચિતભ્રમ રોગ;
નાણુ જતાં લાજ નવ રહી, જોજો કર્મના જોગ; શેર: ૨૧

સત્ય તજ્યાં સત્યવાદિએ, તજ્યા બોલેલા બોલ;
ભડનર જે ભારે ખમ હતા, તેનો પણ ઘટયો તોલ; શેર: ૨૨

ઘરમાં સંતાઈ ઘણા રહે, લાગે લોકમાં લાજ,
મરણ ઇછે કઇક માનવી, દેખી ન ખમાય દાઝ; શેર: ૨૩

પ્રભુને જાચું કરિ પ્રાર્થના, એજ છેલો ઉપાય;
દલપતરામના દેવ તું, સઉની કરજે સહાય, શેર: ૨૪

---

* ગર્વ.

—————

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. મે ૧૮૯૫ આંક ૫ મો.

સ્ત્રીની વફાદારી અને વચન.

એક વારતા.

પરકરણ ૭ મું.

ખરી વફાદારી.

શીરીન બીચારી જીઆરે ચોરોને હાથ સપડાઈ, અને તેઓ તેને લેઈ ચાલવા લાગા, તીઆરે તે ઘણીજ ગભરાવા લાગી, અને ડર થકી રેવાની સરખી થઈ ગેઈ. શીરીનને એટલી બધી ભએમાં જોઈ તે ચોરોએ તેને જણાવીઉં, કે તેણે એટલું બધું બીહવું નહી, કેમકે તેઓ તેને તેમનાં સરદાર પાસે લેઈ જાએ છે, જે જાતે ઘણોજ દએઆલુ છે, અને સ્ત્રીઓની ઉપરતો તે એટલી રેહેમ નજર રાખે છે કે, તેનો પાર નથી. એટલું કહી શીરીનને, તેમનાં સરદાર પાસે લેઈ જવાને, તેઓ મધેનાં એકને હવાલે કરી બીજાઓ આગલ ચાલી ગએઆ. જીઆરે શીરીને ઉપલા શબદો સાંભલીઆ, તીઆરે તેને કેટલીક ધીરજ આવી, અને જરા હીમત પકડી મક્કમ થઈ તે ચોરની સાથે ચાલવા લાગી. પણ એવામાં પસંગ, શીરીનને મેહેલમાંથી જતી રેહેવાની ખબર ફેલાતાંજ પોતાનાં નોકર (જેલીકા) ની સાથે તેને શોધવાને તે જંગલમાં આવી ભટકતો હતો, તે તેમની સાંમણે આવી લાગો, અને કેટલીક મેહેનતે તે ચોરનાં હાથમાંથી શીરીનને છોડાવી લીધી. એથી કરી શીરીનને બેહદ ખુશાલી ઉપજી, અને પસંગનો ઘણોજ ઉપકાર માનવા લાગી, પણ તેનાં મોડામાંથી તે ઉપકાર ભરીઆ શબદો પુરા નહીં થએઆ એટલામાંજ તે પાછો પોતાની બેવકુફી પરમાંણે શીરીનની આગલ પોતાની આગલી માંગણી કરવા લાગો, અને તેને એ વેલાએ જે તેણે કીમતી મદદ કરી તેને માટે તે તેને પાર ચહડાવી તેની શરમ ભરેલી માંગણી કબુલ રાખવાને ફરજ પાડવા લાગો. એ વેલાએ બીચારી જેલીકા, જે અહીં શુધી એક નોકરનાં પોશાકમાં, તેના બેવચની પસંગની સાથેજ હતી, તેણે ગભરાઈ જઈ, પસંગને માટેની સઘલી આસા છોડી, અને પોતાની આસાનો તથા અતીઆર શુધી તેણે કોશેશ અને મેહેનત કીધી તેનો ભંગ થએઓ એવી ધાસતીથી તે રડવા સરીખી થઈ ગઈ; કેમકે તેણે જાણીઉં કે પસંગે શીરીન ઉપર જે આવો મોટો ઉપકાર કરીઓ છે, તેને માટે હવે તે પસંગની માંગણી કબુલ રાખીઆ વીના રેહેનાર નથી. પણ શું જમીનમાં જડ ઘાલેલો પાહાડ કોઈબી જાતનાં તોફાંનથી હીલે છે? શું ખરો હીરો તે કોઈવાર ખોટો થાએ છે? તેમ શું શીરીનનો હોસંગ ઉપરનો જે ખરો અને મજબુત જડ પકડેલો પીઆર તે કાંઈ પસંગનાં આટલા ઉપકારથી હીલી શકે છે? ના, એવું કદી બને નહીં. ખરા પીઆરની ઉપર કશાની અસર થતી નથી, અને તે કશાથી ધોએલો ધોવાઈ જતો નથી. શીરીન ગમે એવાં શંકટમાં હતી, અથવા પસંગનાં ગમે એવા ઉપકાર તલે દબાઈ હતી, તોપણ તેની એવી કદંગી માંગણીને તરતજ આગલની માફક ધીકારી કાહાડી, અને તેની એવી ચાલને માટે તેને દોષ દેવા લાગી.

સચાઈની હમેસ ફતેહ હોએ છે, સચાઈને હમેશાં જશ હોએ છે; સચાઈને વલગી રેહેવામાં જેણે અંતવેર કોશેશ કીધી, તે પોતાની મુરાદમાં ફાવીઆ વીનાં કદી પણ રેહેનાર નહીં. સતીઅતા એ ગોએઆ ખોદાનો જમણો હાથ છે, જેને પકડી રેહેતાં, માંણસ પરથમ ગમે એવી દુખી હાલતમાં આવવા છતાં આકેબત તે પોતાની મુરાદમાં પાર પડે છે. બીઆબાન અને ભએંકાર જંગલમાં એક, તરફથી નીમખહરામ પસંગ શીરીનને સતાવે છે, અને બીજી તરફથી ભલી શીરીન તેને તુછકારી કાહાડે છે, તથા નીમખહલાલ જેલીકા શોકમાં ગરકાવ થઈ ઉભેલી છે, તેવામાં હોસંગ તીઆ એકાએક આવી પોહોંચીઓ, અને શીરીન તથા પસંગને તીઆં ઉભેલાં જોઈને, તથા પસંગને શીરીનને સમજાવતો જોઈને ભારે અચરતીમાં પડીઓ; તેમજ પસંગ માટે તેના મનમાં મોટો ધીકાર છુટી આવીઓ. હોસંગને જોતાંજ પસંગનું મોહું ફીકું પડી ગઈઉં, અને શરમથી તેનું માથું નીચું થઈ ગઈઉં. તેણે જે માહાભારત દુખ હોસંગને દીધું હતું તેને માટે તે તરત પસતાવો કરી તેની પાસે માફ માંગવા મંડી ગએઓ, અને ભારે પરેશાન થઈ ગએઓ. ભોલો હોસંગ! તે અસલથીજ ખુલાં અને માએઆલુ દીલનો હતો, જેથીજ આજે એટલો બધો દુખી થએઓ હતો, અને પોતાની વાહાલી અને નીમકહલાલ શીરીનને દુખી

કીધી હતી, તેથી તરત તેણે પોતાના મન માહેલો સઘલો ગુ
સો દુર કીધો, અને પસંગને તેની તકશીર માફ કરી તેને
પાછો પોતાનો મીતર ગણેઓ. એવામાં જેલીકાએ એક વી
ટી, જે વીટી પસંગે તેને ઇનદ મધે, પોતાના પીઆરની ની
શાની દાખલ આપી હતી, તે કાહાડી, "આએ વીટી મારા
શેઠે (પસંગે) શીરીનને આપવાને કહી હતી, તે હું તેને આ
પવાને ભુલી ગઈ" એવું બોલી ઝટ તે પસંગના હાથમાં
આપી. પસંગ તે વીટીને જોતાંજ ભારે અચરતીમાં પડી
ઓ, અને ઘણોજ આતુર થઈ જેલીકા, તેની નીમખહલાલ
જેલીકા, જે તેની શામણે ખીદમતગાર થઈનેજ ઉભેલી છે,
તેને પુછીઉં, "આ વીટીતો મેં જેલીકાને આપી હતી તે છે,
માટે તે તારા હાથમાં શી રીતે આવી ! એ સાંભલી જેલી
કાનું મોડું લાલ થઈ આવીઉં, અને આખરે તેણે પોતાનો
લાંબા વખતના ભરમનો પરદો ખોલવાનો મનમાં ઠડાવ કી
ધો. તે હીમતથી તેમજ અસરકારીક શબદોથી બોલી—
એ વીટી મને જેલીકાએજ આપી હતી, અને તે જેલીકા
પોતેજ અહીં લઈને આવેલીછે. આ શબદો સાંભલતાંજ
પસંગ ગભરાટમાં પડી ગઓ, અને નજર ઠેડવી તેના
મોડાં તરફ જોતાંજ તેને માલમ પડી આવીઉં કે, જે જુ
વાન છોકરો આજ કેટલુંક થઈઉં તેનો ખીદમતગાર થઈને
રહેલો છે, અને તેના સરવે દુખ તથા સંકટમાં ભાગ લે છે,
તે કોઈજ નહી પણ તેની નીમખહલાલ, અને ખરેજ ની
મખહલાલ જેલીકા છે ! હા ! એ વેલાએ પસંગના મનની
હાલતનો કોણ ચીતાર ચીતારી શકે ! તેની ઉપર પડેલી બે
વડ ચોવડ શરમના બોજાનું કોણ વજન કરી શકે ! તો પ
ણ તે ખરેજ ભાગ્યેગસાલી—તેના ઉપર ખરેજ ખોદાની મો
ટી મેહેરબાની: તેનો પાહાડ જેવો અનેઆએ તેના ભલા
મીતર હોસંગે તેને માફ કીધો, અને તેનો પરવત જેવડો
વાંક તેને ખરેજ ચાહાનારી વાહાલીએ માફ કીધો. એ
વેલાએ, જેલીકાનો આવો બેહદ પીઆર, અને પોતાની ત
રફની આવી બેહદ નીમખહરામી જોઈ પસંગ એટલોતો શરમ
અને પસતાવામાં ગરકાવ થઈ ગઓ, કે જો તેને તેના બં
ને વાહાલા મીતરો માફ કરી, પોતાનાં મીતરાઈમાં પાછો
લે નહીતો ખરેજ તે તે વેલાએ મરણ પામવો જોઈએ. જે
લીકા જેવી ઓલખાઇ તેવીજ તે પસંગને ભેટી પડી, તે
ની ઉપરનો પીઆર તેના દીલમાથી એક રતી પુર પણ ઓ
છો થઓ નથી એવું જણાવી તેને પોતાનો ખાવંદ કરવા
નો કોલ તાજો કરીઓ અને તેને મોટો દીલાસો દીધો. પ
સંગ એથી કરી પોતાની સઘલી ગમગીની ભુલી ગઓ,
અને જેલીકા પાસે માફ માંગી તેનો હાથ હમેશવેર પકડવા
ને અને જીઆવેર તેની ધાંટીમાં પરાણ આવે તીઆંવેર ત
ને સુખી કરવાની કોશેશ કરવાને ખરાં દીલથી વચન આ
પીઓ, અને તેની શામણે હોસંગની પાસે શીરીન ઉભી હ
તી; તેની પાસે પણ માફ માંગી પોતાની આગલી ચાલનો
પસતાવો દીધો.

ને તે મોટી હીમત તથા જુસાથી બોલીઓ, "શામ, તું
દુર ઉભો રેહે: જો ફરીને તું એમ બોલીઓ, કે શીરીન
મારી છે, તો એમજ જાણજે કે તેજ વેલાએ તારૂં મોત આ
વીઉં." વલી તે બાહાદુર હોશંગ હાથમાં ઉભી તલવાર પક
ડીને બોલીઓ, " આ શીરીન અહીંઆં ઉભી છે, એને મા
રી છે, કરીને તારા સવાંધીનમાં લેવાને જરા એને આંગલી
બી લગાડ પછે જો હું તને અહી શું કરૂં છુ." શામ અ
સલથીજ જાતે કમઅકલ અને હીચકારો હતો, અને તેનેજ
માટે શીરીને તેને પોતાનો સદાનો સાથી કરવાને ધીકારી
કાહાડીઓ હતો, તેથી તે ડરી જઈને શીરીનની ન
જદીકથી દુર ખસી ગઓ, અને હેમકની જાફક
બોલીઓ, "હું એવો બેવકુફ નથી કે એક એવી છોકરી,
જે મને બીલકુલ ચાહાતી નથી, તેને માટે નાહેક મારો પરા
ણ ખોઉં" ! ફરમાનનો પાદશાહા જે જાતે ઘણો બાહાદુર
હતો, અને બાહાદુરી તથા બાહાદુરને તે ઘણોજ ચાહાતો
હતો, તેથી શામને આવાં હીચકારાપણાંથી હઠી ગએલો જો
ઈ ઘણો ગુસામાં આવી ગઓ, અને તેને ધીકારી નાંખી
ઓ. તેને એક રાંડીરાંડનો એલકાબ આપીઓ, અને હો
સંગની તેની તકસીર છતાં ભારે તારીફ કીધી, અને તેને
ઘણાંજ પીઆરથી ચાહાવા લાગો. એ અવીચારી પાદશા
હા અને ઘાટકી બાપે હમણાંજ પોતાની ચુક જોઈ, અને
હમણાંજ તે સમજીઓ કે, શીરીનને લાએકનો ભરથાર હી
ચકારો શામ નથી, પણ બાહાદુર અને ચાલાક હોસંગ છે.
હવેજ તેણે જાણીઉં કે પરથમમાં શીરીનનાં લગન તેનાં લા
એક ભરથાર હોસંગ સાથ કરવાને ના પાડવાથી જે તેમ
ની ઉપર ઘાટકીપણું ગુજરીઉં હતું, તેમાંથી મોકલા થવાને
જે બંને જને મારગ એખતીઆર કીધો હતો તે ઘટતોજ
હતો. એ પરમાંણે પાદશાહે કેટલોક વીચાર કરવા પછી તે
શામની તરફ ફરીને બોલીઓ, "આટલી ધમકીથી ડરી
જવું, અને પાંચ માંણસમાં આવું હીચકારાપણું બતાવવું,
એ જેવું પાદશાહી ખાનદાંનનાં બચાને નીચ અને શરમ
ભરેલું બીજુ કશું નથી." પછે હોસંગની તરફ ફરીને બો
લીઓ, "બાહાદુર હોસંગ, હું તારી આવી બાહાદુરીને મા
ટે તારી ઘણીજ વખાંણ કરૂછું, અને તુને એક મોટી શા
હાનશાહાજાદીનો ભરથાર થવાને લાએક ગણુછું. હું શી
રીનને તુનેજ આપુછું, કેમકે તેનો હાથ પકડવાને તું પુર
તી રીતે લાએક છે." એટલું બોલી તે સઘલાંઓએ કરમા
ન તરફનો રસતો લીધો, અને થોડા વખતમાં મેહેલમાં પોં
હોંચીઆ. અલબતે આએ ઘણોજ ખુશાલી ભરેલો વખ
ત હતો, પણ પસંગનું દીલ, તેની નીમખહરામીને માટે
હવે તેને એટલુંતો ડંખતું હતું, કે તેની સઘલી ખુશી
ખુશાલી ગુમ થઈ ગએલી હતી, પણ પોતાનો જરા ટેક રા
ખવાને, અને તેની વાહાલી જેલીકાને ખુશી રાખવાને તે
બાહારથી ખુશી ભરેલો દેખાવ રાખતો હતો. બીજે દાહા
ડે લગનની મોટી ધામધુમથી તઈઆરી થઈ, અને પાદશા
હ પોતે આગલ રહીને, પોતાની છોકરી શીરીનનાં હોસંગ
ની, અને જેલીકાનાં પસંગ સાથે લગન કરી આપીઆં;
તે બંને જોડાં ખુશી ખુશાલીથી પોતાનાં દાહાડા ગુજા
આફરીન છે, એવી સ્રીઓ ઉપર, જેઓ પો
આવી રીતે જાલવે છે, અને પોતાનાં થનાર

ભરથારની ગમે એવી અનઘટતી ચાલ છતાં તેની સેવા બજાવે છે. એવી સ્ત્રીઓ પરણેઆ પછે પોતાનાં ભરથારને કેટલો સુખી કરે, તે માતરે ફરેસતાઓજ કહી શકશે.

મહારાંણી વીકટોરીઆ અને તેની એક સાદી મુસાફરી.

મોટાઈ હમેસાં સાદાઈમાંજ જણાએ છે. મોટી ધામધુમ અને ભપકો કરવો એ ઘણી વેલા હલકાં અને છાલકાં માણસનુ કામ ગણાએ છે. દુનીઆંમાં કેટલાક મોટા માણસો ભારે સાદાઈ બતાવી ગએઆ છે, તેમાંની હાલ એક આપણી મહારાણી વીકટોરીઆ છે. જો કે એ નામવર બાનુ, આજે માણસ જાતમાં સઉથી ચહડતી પદવી ધરાવે છે, તોપણ તે ઘણીજ સાદી રીતે રહે છે, અને પોતાની પરજાની સાથે પરીત ભરીઆં દીલથી ચાલે છે. એ નામવર રાણીએ ૧૮૬૨ નાં વરસમાં સકાટલંડનાં પાહાડી ભાગમાં એક મુસાફર[illegible] હતી, જે એવીતો સાદી [illegible] અને છુપાછુ[illegible]ની, કે જીઆરે તેની સો[illegible] કોને ખબર પડી [illegible] ભારે અચરતીમા પડીઓ [illegible] રાણી આવે છે એવુ જાણીને ઠારેઠારે ધામધુમ મચ[illegible] રહે, અને લોકોનાં ટોલેટોલાં તેને જોવાને એકઠાં થાએ, એવુ તે નામવરને ન ભાવીઆથી એ મુસાફરી એવી છુપી અને સાદી રીતે કરી હતી.

તારીખ ૮ મી અકટોબર ૧૮૬૨ ને દીને નામદાર રાણી વીકટોરીઆ, પોતાના વડા દીકરા અને બે દીકરીઓ, પરીનસેસ લુઇઝા અને પરીનસેસ લુઈ આપ હેસીની સાથે મુસાફરીએ નીકલી. આખો દાહાડો મુસાફરી કરીઆ બાદ તેઓ હીંગસી નામની જગાએ આવી પોહાંચીઆં, અને ગરાંટ આરમસ નામની ધરમશાલા અથવા પોંહાંચખાનામાં ઊતારો લીધો. તેઓએ તીઆં ઊતારો લીધા પછે, તેમની સાથે, તેમનો કારોબાર કરવાને સર જીઓરજ ગરે નામનો ઊમરાવ હતો, તે તેમને તીઆં મેલી, તેમને માટે, બીજી મંજલે આવતાં દલવાહીની 'નામના પોંહાંચખાનામાં તઇઆરી કરવાને ગએઓ. એ પોંહાચખાનાંનો માલેક મી૦ પલર નામનો પુરૂષ હતો, તેને તેણે એકદમ જણાવીઊં કે નામદાર રાણી કાલે અહીંઆં આવશે, માટે તેનાથી બને તેટલી તઈઆરી કરી રાખવી. અનચીતી આવી ખબર સાંભલવાથી મી૦ પલર અચરતીમા તેમજ ગભરાટમાં પડીઓ, પણ સર જીઓરજ ગરેએ તેને ધીરજથી જેટલું બની આવે તેટલુજ તઈઆર કરવાને ફરમાવીઊં, પણ એ વાતથી તેણે તેના ચાકરો વગેરેને પણ જાણીતા કરવાને શકત મના કરી તે ઊપરથી મી૦ પલર છુપી રીતે પોતાની તઈઆરી કરવા પડીઓ, અને સર જીઓરજ તરત હીંગસી ખાતે પાછો ફરીઓ.

બીજે દાહાડે સહવારનાં નામદાર રાણીએ નીકલવાની તઈઆરી કીધી, જેને માટે, તે પોંહાંચખાનાંની માલેકણ, જે મીસીસ હોબ નામની એક સ્ત્રી હતી, તેણે કેટલીક મેહેનતે બે ગાડીઓ તઈઆર કરી. તેમાં એક ઘણીજ અસલી ફેશનની અને બેડોલ, પણ મોટી, અને બીજી લગાર સોભીતી અને નાંની હતી. અલબતે તે શોભીતી ગાડી પેલા પાદશાહી કુટુંબને માટે હતી, અને તે પરમાંણે તેઓ તેમાં બેઠાં, પણ તે કદમાં નાની હતી માટે અગવડ પડવાથી તેઓ તેમાંથી નીકલી પેલી મોટી ગાડીમાં બેઠાં, અને સર જીઓરજ નાની ગાડીમાં બેઠો. દલવાહીનીનાં પોંહાંચખાનાં આગલ, ગાડી આવવાને વખતે તેનો માલેક મી૦ પલર અને તેનો છોકરો એ બંને જન, નામવર રાંણીને લેવાને બારણામાં તઈઆર થઇને ઊભા હતા, અને સઘલી પરકારની સફાઈ તથા તઈઆરી કરી મેલી હતી. વખત થતે દુરથી ગાડીઓ આવતી નજર પડી, અને મી૦ પલર નામવર રાંણીને લેવાને તઈઆર થએઓ. પણ પેહેલી ગાડી, જેમાં નામવર રાણી અને તેનો શાહાજાદો તથા શાહાજાદીઓ બેઠેલાં હતાં, તેને ઘણીજ જુની અને બેડોલ જોઇ, તથા તેમાં જોડેલા ઘોડા અને તેનો હાંકનાર એ સઘલા લાચાર જેવા જોઈ તે સમજીઓ કે એ ગાડીમાં નામદાર રાણીનાં ખીદમતગારો હશે, અને પછવાડે જે ગાડી આવે છે, તેમાં તે નામવર પોતે હશે એવું સમજી જેવી તે ગાડી બારણામાં આવીને ઊભી, તેવુજ તેનું બારણુ ઊઘાડી કશો પણ ઘરતાં અને મોટાં માન વગેરે ઊતાવલમાંજ નામવર રાંણીને, રાણીની દાસી જાણી, પલરે હાથ ધરીને ગાડીમાંથી ઊતારી પછે તેની શાહાજાદીઓને પણ તેવીજ ઊતાવલથી ઊતારી પછવાડે આવતી ગાડીમાંથી રાણીને ઊતારવાને તઈઆર થઇને ઊભો. પણ તેમાંથીતો એખવો

સર જીઓરજ નીકલી આવીઓ, અને તેણે મી૦ પલરને જણાવીઊં કે જે સ્રીને તેણ પેહેલે ઊતારી તે પોતેજ નામવર રાણી છે. એ સાંભલતાંજ મી૦ પલર ગભરાઇ ગએઓ, પણ નામવર રાંણીએ તથા તેની શાહાજાદીઓએ તેને જરા પણ ગભરસવાને ના પાડતાં, તેઓ તેનાંથી ઘણાં ખુશી થએઆંછે એવું જણાવીઊં.

તીઆંથી ઊઠેલી, તે નામવર બીજી· મનજેલે બલેર એથોલ નામના પોંહોંચખાંનામાં ઊતારો લેનાર હતી, જેને માટે તઈઆરી કરવાને, આગલની માર્ફક સર જીઓરજ તીઆં દોડીઓ, અને તીઆંના પોંહોંચખાંના વાલાને સઘલું જણાવી પાછો ફરીઓ. પણ ડેલવાહીની અને બલેર એથોલની વચે ડેલનેકારડોકનામનું પોંહોંચખાંનું હતું, અને તેઓમાં એક બીજા વચે એવો બંદોબસત હતો કે, એક પોંહોંચખાંનામાંથી મુસાફરને જોડી આપેલી ગાડી તથા ઘોડા બીજાં પોંહોંચખાંનાની હદની પેલીમેર નહી જાએ, પણ તીઆંથી તે છુટાં થાએ અને તેને બદલે પેલાના લેવામાં આવે, તેટલા માટે ડેલવાહીનીના પોંહોંચખાંનાવાલાએ ડેલનેકારડોકના માલેકને રાતોરાત જણાર્વાવા હતુ ક, [illegible] ર રાણી આવતીકાલે બલેરએથોલ તરફ જવાને આવી લાગશે, માટે તેણે ઘોડા તઈઆર રાખવા. પણ મી૦ પલરનો માણસ તેને જઈને કહે તેટલાંમાં તેને એ વાતની ખબર બલેરએથોલ તરફથી મલવાથી, તે તે વીશેની તઈઆરી કરવાજ મંડી ગએઓ હતો.

ડેલવાહીનીના પોંહોંચખાંનામાં રાતવાસો રેહેવા બાદ સંહવાર પડતાં નામવર રાણી પોતાના નાના કુટુંબ સહીત, પેલીજ મોટી અને જુની ગાડીમાં સવાર થઈ, બલેરએથોલ તરફનો રસતો લીધો. ડેલવાહીનીથી જે ઘોડા નામદાર રાણીની ગાડીને મી૦ પલરે જોડી આપીઆ હતા, તેને માટે તેના હાંકનારને તેણે તેમના ધારા પરમાણે એવો હોકમ આપીઓ હતો કે, તેણે ડેલનેકારડોકના હોટેલ આગલ જઇ તે ઘોડા છોડી નાખવા, અને હરગેજ આગલ જવું નહી. પેલીમેર ડેલનેકારડોકના માલેક કેટલીક ઘણીજ શુંદર ઘોડાની જોડીઓ, અને શુંદર પોશાકના હાંકનારાઓ તઈઆર રાખી, તથા નામદાર રાણીને વાસતે એક જાતનું ઘણુંજ સરસ શરબત બનાવી, તે નામવરને આવતાં વાર હાજર કરવાને માટે પોતે તઇઆર થઈને ઊભો હતો.

બરોબર વંખત થતે દુરથી નામદાર રાણીનુ પેલુ વાંહાંણ જેવું ખડખડીઊં આવતું જણાઈઊં, જે જોઈ ડેલનેકારડોકનો માલેક સમજીઓ કે એમાં નામદાર રાણીના ખીદમતગારો હશે, અને તે પછવાડે આવતી હશે. અંતે પેલી મોટી ગાડી ડેલનેકારડોકનાં બારણામાં આવીને ઊભી, પણ તેની કોઈએ દરકાર કીધી નહીં. ડેલનેકારડોકના માલેકે, તથા જે બીજાંઓ, નામવર રાણીનુ મોહો જોવાને આવીને ઊભાં હતાં, તેઓએ જોઈઊં કે ગાડીમાં એક સ્રી, બે છોકરી અને એક છોકરો છે, પણ તેમને નોકરજ સમજીને, સઘલાં તેમને પડતાં મેલી ઇનતેજારીથી પછવાડે જોવા લાગાં કે હમણા રાણીની ગાડી આવશે. નામવર રાણી અને તેની પુતરીઓ પણ ગાડીમાં મુંગે મોડે બેસી રહેઆં, અને જે થતું તે મુગે મોડે જોઆ કરતાં. એ મામલો જોઇને તે ગાડીનો હાંકનાર તરત ઊતરી પડીઓ, અને ડેલનેકારડોકનાં માલેકને જણાવીઊં કે, એ ગાડીમાં નામવર રાણી છે, માટે તેણે ઝડપથી તેના તઈઆર રાખેલા ઘોડા જોડવા. એ સાંભલી તે પોંહોંચખાનાંવાલો પેલા ગાડી વાલા ઊપર ચીરડાઈ ગએઓ, અ[illegible]ઓ "શું તું મને બેવકુફ બનાવવા આવીઓ છે ક, [illegible] ઘોડા, જે નામદાર રાણીની ગાડીને માટે તઈઆર રાખેલા છે તે તેનાં નોકરોની ગાડીને જોડાવે છે? ના, ના; તે કદી એ ઘોડા આએ ખડખડીઆંને જોડનાર નથી: ના કદી નહી." એ સાંભલીને જે છોકરો તેને ડેલવાહીનીથી કેહેવા આવીઓ હતો, તેણે પણ તેને ઘણું કહીઊં કે એમાં નામવર રાંણી પોતે છે, પણ તેણે તે માનીઊં નહી. એ વામાં પેલા ગાડી વાલાનાં કેહેવાથી જે નોકર નામદાર રાંણીને માટે તઈઆર કરેલું શરબત લઇને ઊભો હતો, તે તે લઇને ગાડી આગલ જવા જાએ છે, તેવામાંજ તેની ઊપર તેનાં ધની, પેલા પોંહોંચખાનાં વાલાની નજર પડવાથી તેણે તેને ધમકાવીને પાછો ફેરવીઓ, અને ગુસામાં આવી બોલીઓ, "શું આવું મજાનું શરબત, જે નામવર રાણીને માટે કરેલું છે તે તેના ચાકરોને પાવા જાઓ છે કે"? એ અધો વખત પેલી ગાડી તીઆંજ ઊભી રેહેવાથી, પેલા પોંહોંચખાનાંવાલાનું પાકી આવીઊં, અને એકદમ તેના હાંકનારને કહીઊં કે એ ગાડી અહીથી બાહાર કાહાડ અને રાણીની ગાડીને માટે જગા મોકલી કર! પણ તે

ગાડી માહેલા ડેલવાહીની ખાતેના ઘોડાતો છોડી ના ખેલા હતા, તેથી તે ગાડી તીઆંથી કેમ ખસેડવી તેનો તેણે વાંધો લીધો. એ જોઈને પેલો પોંહાંચખાનાંવાલો ઘણોજ ચીરડાઈ ગએઓ, અને તેથી બે ઘણાજ મુરદાલ ઘોડા ઊપર ફાટેલું તુટેલું હારનેસ નાખી, તે ગાડીમાં જોડવાને આપીઆ, કે જીઆં તીઆંથી તે મોટુ ખડખડીઊ વચમાંથી પતેતો નામદાર રાણીની શુંદર ગાડીને મારે જગા થાએ! એ પરમાંણે તે ગાડીને ઘોડાતે જોડીઆ, પણ કોઈ હાંકનાર મલે નહીં. આગલો હાંકનાર તો તેના શેઠનાં હોકમ પરમાણે તીઆંથી આગલ જાએ નહીં, અને પેલા પોંહાંચખાનાંવાલાએ પોતાના સુંદર પોશાકના હાંકનારને આપવાને સાફ ના પાડીઊ. આ અડચણથી વલી તે ગાડી જેમની તેમ તીઆં ઊભીજ રહી. આ સઘલો વખત નામદાર રાણી તથા તેની પુતરીઓ ગાડીમાં સુખે મોડે બેસી રહીઆં, અને વચે એક શબદ પણ બોલીઆં નહીં! એ જોવાથી સઘલાઓની પુરતી ખાતરી થઈ હતી કે, તે આ નાંમદાર રાણીના નોકર શીવાએ બીજા કોઈ નથી, તેથી સઘલાઓ તેમની કશી દરકાર ન કરતાં તીઆં હસતા, બોલતા, મસતી કરતા, અને રાંણીની ગાડીની રાહા જોતા. અલબતે વીકટોરીઆ સરખી મહારાણી એવો બનાવ એક પલ ભાર પણ જોઈ શકે નહી, પણ તે નામવરે એવીજ રીતે મુસાફરી કરવાનો ઠરાવ કરીઓ હતો; અને એ સઘલું અજાણપણેજ બનતું હતું, તેથી તે જોઈ તેમને ગુસો ચહડવાને બદલે ખુશાલી ઊપજતી અને ગમત પડતી હતી. આખરે કોઈ હાંકનાર નહીં મલવાથી, અને તે ગાડી તીઆની તીઆંજ પડી રેહેવાથી, એક ભરવાડ, જે બધાં લોકની સાથે ઊભેલો હતો તે તેને હાંકી લઈ જવાને તઈઆર થએઓ. તે પણ એટલીજ મતલબથી કે, તેને બલેર એથોલ તરફ જવુંજ હતું, તેથી તે ચાલતો તીઆંવેર જાએ, તેને બદલે તે ગાડી હાંકી તેપર બેસીનેજ જાએતો ઠીક. અલબતે તે ગાડીની સઊને અડચણ લાગતી હતી, તેથી તે ભરવાડને હાંકવા બેસતાં કોઇએ અડચણ લીધી નહીં, જેથી પેલા મુરદાલ ઘોડાઓની લગામ દોરડાંની માફક તાણી તાણી તેમને દોડાવી તે ખડખડીઊ ભરવાડ હાંકી ગએઓ. એ પીડા પતવા બાદ દુરથી સર જીઓરજની પેલી નાની શોભીતી ગાડી જોરમાં દોડતી આવતી જણાઈ, જેમાં રાણી હશે એમ સંમજી બધા પુર ગંભીરાઇ અને તઇઆરીમાં ઊભા; પણ દુરથીજ સર જીઓરજે જોઈઊં કે નામદાર રાણીની ગાડીતો આગલ ચાલી ગઈ છે, તેથી પોતાની ગાડીને ડેલનેકારડોકનાં પોંહાંચખાંના આગલ ઊભી રાખવાને બદલે, એકદમ તેના બારણાપર રહીને તે આગલ નીકલી ગઈ. એ પરમાંણે તે સુંદર ગાડી એકદમ દોડી જવાથી, અને તેમાં માતરે એક પુરૂષજ નજર આવીઆથી, જે બધા મોટી ઈનતેજારીથી તેની આગલ દોડી આવીઆ હતા તે બધા અચરતીમાં પડી ગએઆ, અને જોએઆજ કરવા લાગા કે, એ શું થઈ ગઈઊં! પણ તેમની અચરતી થોડાજ વારમાં નરમ પડી ગઇ, અને તેને બદલે સઘલાઓમાં નાશીપાએશી પેદા થઇ, કેમકે પછવાડેથી તેઓએ જાણીઊં કે, નામદાર રાણીતો પેલી આગલીજ ગાડી જેને ખડખડીઊં ગણી રખડતી નાખી હતી તેમાંજ ગઇ, અને તેમાં જેમને રાણીનાં નોકરો સમજી બે દરકારપણે બેસી રેહેવા દીધાં હતાં તેજ પોતે નામવર રાણી અને તેનાં છોકરાં હતાં! આથી કરી બીચારો ડેલનેકારડોકનો પોંહાંચખાનાવાલો ઘણો દલગીર થઇ ગએઓ, અને પોતાના હાથ ને પોંહાંચા ઘસડતો પાછો ગએઓ!

નામદાર રાણી એથોલ ખાતે પોંહાંચી, અને તીઆંના અમીરની મુલાકાત લીધી. તે અમીર પણ, તે નામવરને, આવી સાદી અને છુપાછુપ રીતે આવી લાગવાથી ઘણોજ અજબ થએઓ, અને એથોલના સઘલાં રેહેવાસી પણ તેવીજ અચરતીમાં પડીઆં. ડેલનેકારડોકનાં પોંહાંચખાંનાંનો માલેક જે ઠગાએઓ અથવા બેવકુફ બનીઓ હતો તેની વાત આખાં એથોલમાં અને તે વીગરે બીજી જગાઓમાં ફેલાઈ ગઈ, જેથી બધે તેની હસાહસ થઇ રહી.

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૩૩ મો.

પીઆરાં બેન,

ગએઆં પત્રમાં, અમેરીકા મધે યુરોપીઅનોની શી રીતે વસતી થઈ તે વીશે તમોને કેટલોક ખોલાસો લખી જણાવીઓ હતો, જે તમોને ઘણો પસંદ

આવીઓ હશે એવું હું ધારછું. તે પત્રમાં મેં તમોને જણાવીઉં હતું કે આવતામાં તમોને અંગરેજો તથા ફરેંચ વચેની લડાઈ વીશે જણાવીશ, તે વીશે હાલ થોડોક ખોલાશો કરીઆ બાદ એક ઘણીજ અગતની બાબદ, જે અમેરીકનોને સવતંતર થવા વીશેની છે, તે બાબે તમોને થોડુંક લખી જણાવવાની રજા લઊછું.

ગએઆ પતરમાં લખવા પરમાંણે અમેરીકામાં યુરોપીઅનોની વસતી થવા પછે, કેટલાંક વરસ ગુજરવા બાદ સન ૧૭૫૬ નાં વરસમાં એ લડાઈ ઉઠી હતી. તેનો સબબ એ હતો કે, અમેરીકાનાં ઉતર ભાગમાં અંગરેજોની બોહોલી વસતી થઈ હતી, અને તેઓએ ઘણીક જમીન પોતાને સવાધીન કરી લીધી હતી, તેથી ફરેંચ લોકો, જેઓએ કેનેડામાં પોતાનું સંસ્થાન કરીઉં હતું, તેઓએ તેમનાં હાથમાંથી કેટલીક જગા છીનવી લેવાની કોશેશ કીધી. એમાંથી એ બે ટોલા વચે ઝગડો ઉઠીઓ, અને તેમાંથી અંતે, એક ખુનખાર લડાઈ ઉભી થઈ. એ લડાઈમાં અંગરેજોની તરફથી જેનરલ ઉલફ નામનો એક ઘણોજ બાહાદુર સરદાર હતો, જેણે પોતાની ચંચલાઈ અને બાહાદુરીથી મોટી લડાઈ કરી, ફરેંચોને હરાવી, તેમનાં હાથમાંથી કીઉબેક અને કેનેડા બંને છીનવી લીધાં, જે આજ શુધી બરીટીશોને તાબે છે. જોકે એ લડાઈમાં જેનરલ ઉલફની ફતેહ થઈ ખરી, પણ તે બાપડાને એક ગોલી લાગાથી તે તીઆંજ મરણ પાંમીઓ હતો. એ લડાઈમાં બંને તરફ ઘણીક ખરાબી થઈ હતી, અને તેમાં અંગરેજો કરતાં ફરેંચો ઘણા મારીઆ ગએઆ હતા. એ પરમાંણે થોડા વખતમાં એ લડાઈનો છેડો આવીઓ, અને સઘલી સમાધાંની થઈ.

હવે એ બાબદને પડતી મેલી અમેરીકનો સવતંતર કેમ થએઆ, તે બાબદ ઉપર તમારૂં ધેઆંન ખેંચવા માગુછું. આગલ લખવા પરમાંણે તમોને યાદ હશે કે પરથમમાં અંગરેજો અમેરીકાનાં ઉતર ભાગમાં આવીને વસીઆ, તેથી તેઓ ઈંગલંડનાં રાજની પરજા ગણાતા હતાં. પણ પાછલથી જેમ જેમ વસતી વધતી ગઈ, તેમ તેમ ઈંગલંડ તે ઉપર વધારે ધીઆંન આપવા લાગું, અને છેલે સઘલા અમેરીકનોએ ઈંગલંડને પોતાની સરકાર ખાહાલ રાખી તેને માન આપવા તથાં તાબે રેહવા લાગા. એ પરમાંણે ઈંગલંડ તે લોકો ઉપર પોતાનો અમલ પુરતો બેઠેલો જોઈ, અને તેમને નબલા તથા લગાર અનસમજુ માની, કેટલીક વાતે કર વીગરેનાં બોજાથી દાબવા માંડીઆ. એ દબાન, તે વખતનાં હુશીઆર અને કેલવણી પાંમેલા અમેરીકનોથી ન ખમાવાથી, તેનો અટકાવ કરવાને તેઓએ ઈંગલંડનાં સતાવાલાઓને ઘણીક અરજો કીધી, તથા સમજાવીઆ. અલબતે તેઓ સઘલા ઈંગલંડથી આવીને વસેલા, અને જાને અંગરેજોનાંજ બચ્ચાં, તેથી ઈંગલંડને પોતાનું વતન સમજી તેને ઘણું ચાહાતા હતા, અને તેથી ઈંગલંડની સરકારને પોતાની સરકાર કરી ગણતા હતા, તેથી તેઓ તે અમલ તલે સુખથી રેહવાને ઘણાંજ આતુર હતા. પણ તે વેલાએ ઈંગલંડનાં સતાવાલાઓએ તેમને જરાએ ગણકારીઆ નહી, અને તેમની અરજો ઉપર મુદલ ધીઆંન આપીઉં નહી. અંતે એક જાતનો કર, તેમની મરજી ઉપરાંત તેમનાં ઉપર જબરીથી અંગરેજોએ નાખીઓ; જેથી તેમનો ગુસો ઘણોજ ઉસકારાએઓ, અને તેથી ઈંગલંડના અમલને પોતા ઉપરથી કાહાડી નાખવાને તેઓએ ઠડાવ કીધો.

એ થડાવ પરમાણે સઘલા અમેરીકનોએ એક સંપ થઈ, એક મતથી કેટલાક કાબેલ પુરૂશોને ચુંટી કાહાડી ફીલાડેલફીઆ નામનાં શેહેરમાં મોકલીઆ. જીઆં તેઓએ એક મંડલી થઈ,. અમેરીકાનો રાજકારોબાર પોતાને સવાધીન લઈ તા૦ ૪ થી જુલાઇ ૧૭૭૬ ને દીને ખોલી રીતે જણાવીઉં કે, આએ દેશના લોકોએ આજથી બરીટીશોનો અમલ પોતાને માથેથી કાહાડી નાખીઓ છે, અને તેઓ સવતંતર થએઆ છે, તથા હમેશાએર તેમજ રેહેવાના.

એ વાતની ખબર જીઆરે બરીટીશ સતાવાલાઓને પડી, તીઆરે તેઓ તેમનાપર ઘણા ક્રોધેભરાએઆ, અને તેમની સાથે લડાઈ કરી તેમને પાછા તાબે કરવાનો થડાવ કીધો. અમેરીકનો પણ પોત પોતે હથીઆર લઈ, પોતાનું છુટાપણ, જે માંણસથી તે પશુ પંખી અને જીવજંતોને પણ વાહાલું લાગે છે, તેનાં બચાવને માટે લડવાને તઈઆર થએઆ, અને એ પરમાંણે એક મોટી લડાઈનું બી રોપાઈઉં. અંતે એ બે પરજા વચે પેહેલ વેહેલી લડાઈ તા૦ ૧૯ મી એ

પરીલ ૧૭૭૫ ને દીને શરૂ થઈ. તે એવી રીતે કે—જીઆરે અમેરીકનોએ છુટાપણું પકડવાની જેવી ખબર ઈંગલંડનાં સતાવાલાઓને પડી, તેવુંજ તેમનો અટકાવ કરવાને, તથા આગલ વધતાં સંભાલવાને તેઓએ તરત એક લશકરને ઈંગલંડ ખાતેથી રવાનાં કીધું, જે બોસટન નામનાં શેહેરમાં આવીને પડીઊં. અહીં આવીઆ પછે તે લશકરનાં વડાને એવી ખબર પડી કે, બોસટનથી ૧૬ માઈલને અંતરે કોનકોરડ નાંમની જગા આવેલી છે, તીઆં અમેરીકનોએ તોપ, દારૂગોલો વગેરે ઘણોક લડાઈનો સરંજામ રાખેલો છે, તેથી પરથમમાં તેનો નાશ કરી નાખવાને, તેણે કેટલાક સીપાઈઓને એક અમલદારનાં સવાધીનમાં આપી તીઆં મોકલીઆ. કોનકોરડ જતાં વચે લેકસીંગટન નામનો એક કસબો આવે છે, જીઆં તે લશકર જઈ પોહોંચતાંજ તીઆંના લોકો ગભરાટમાં પડી ગએઆ, અને સઘલા ઘરમાંથી નીકલી દેવલની આસપાસ એકઠા થઇને ઊભા. તેમને એ પરમાંણે જમાવ થએલા જોઈ બરીટીશ લશકરનો એક મેજર પીટ કેરન નામનો અમલદાર તેમની ઊપર ધસીને ગએઓ, અને બુમ પાડીને બોલીઓ, "ઓ બલવાખોરો, એકદમ અહીંથી જાઓ." એટલું બોલતાંજ તેની સાથે જે લશકરનાં માંણસો હતાં તેઓએ તેમનાં ઊપર ગોલીઓ ફેંકી જેથી કેટલાક જન મારીઆ ગએઆ. આ મામલો જોઈ તે અમેરીકનો ઘણાજ ચીરડાઈ ગએઆ, અને તરત પોતાનાં ઘરતરફ દોડી જઈ, જેનાં હાથમાં જે આવીઊં તે, બંદુક, પીસટોલ, વગેરે હથીઆરો લઈ પેલા બરીટીશ લશકર ઊપર હુમલો કરીઓ, અને તે એવી બાહાદુરી અને હીમતથી કે, બરીટીશોને એકદમ તીઆંથી નાહાસવું પડીઊં. જેમ જેમ તે લશકર નાહાસતું ગઈઊં તેમ તેમ પેલા અમેરીકનો તેમની પુઠે દોડતા ગએઆ અને એમ કરતાં ઘણીક ઝડપથી તે લશકર પાછું બોસટનમાં દાખલ થઇ ગઈઊં. એ પરમાણે એ લડાઈની શરૂઆત થઇ, અને ચોમેરથી અમેરીકનો ઊસકેરાઇ, હાથમાં હથીઆર લઇ, પોતાના દેશના પીઆરને ખાતર, પોતાના ઘરબાર, અને વાહાલાં બચાં, સ્રી તથા મા બાપ છોડી, લડાઈ કરવાને. નીકલીઆ. પેહેલી લડાઈ બેંકરસ હીલ નામની ટેકડી ઊપર થઈ, જે અમેરીકનોનો સરનજામ ખુટી જવાથી બરીટીશ લશકરના હાથમાં આવી ખરી, પણ પરથમમાં તેઓએ જબરો માર ખાધો.

એ પછે એક ગમથી ઈંગલંડની સરકારે એક મોટા પાએઆપર લડાઇ ચલાવવાને ઈંગલંડથી જમીનની તથા દરીઆઈ મોટી ફોજો મોકલી, અને બીજીગમથી તેમને બરોબર જવાબ દેવાને અમેરીકનોએ સઘલી તઈઆરી કીધી, અને પોતાને માથે એક જીઓરજ વાશીંગટન નામનાં સખશને સરદાર બનાવીઓ, જેની કોશશ અને ચંચલાઈથી અંતે તેઓ અંગરેજો ઊપર ફાવીઆ, અને છુટા થએઆ. એ નામીચા સરદાર વાશીંગટનને હજુ અમેરીકનો ઘણા ચાહે છે, અને તેને પોતાનો છુટકો કરનાર ગણે છે. એ લોકોએ એ નામીચા સરદારની ઈઆદગારી કાએમ રાખવાને તેને નામનું એક શેહેર વસાવીઊં છે, જે વાશીંગટનને નામે ઓલખાએ છે, અને જે આજે અમેરીકાનાં ઇઊનાઇટેડ સટેટસની રાજધાનીનું શેહેર છે. જેનરલ વાશીંગટને લશકરની સરદારી લીધા બાદ, બરીટીશો સાથે આમન સામન લડાઈ ચાલવા લાગી, જેમાં પરથમમાં બંને સરખા ઊતરવા બાદ પાછલથી બરીટીશોની હાર થતી ચાલી, અને અમેરીકનો ફાવતા ગએઆ. છેલે, એવું બનીઊં કે, બરીટીશ જેનરલ લારડ કારનવાલીસને પોતાનાં લશકર સહીત જેનરલ વાશીંગટનને તાબે થવું પડીઊં, અને બરીટીશ સરકારે અમેરીકનોને પાછા પોતાનાં તાબામાં લેવાની આસા છોડી. અંતે કેટલાક વખત અને ભાંજગડ પછે બરીટીસ સરકારે અમેરીકનો સાથે સુલેહ કરી, અને તેમને સવતંતર પરજા તરીકે કબુલ રાખી; પોતાનો અમલ તેમનાં ઊપરથી કાહાડી નાખીઓ. જે દાહાડે તેઓ એ પરમાંણે સવતંતર થએઆ તે દાહાડાને અમેરીકનો મોટા તેહેવારના સરખો ગણી દર વરસે મોટી ધાંમધુમ કરે છે, અને મોજ મજાહમાં દીવસ ગુજારે છે.

એ પરમાંણે અમેરીકનોએ, બરીટીશોનાં અમલમાંથી છુટા થએઆ બાદ, પોતા ઊપર કોઈ પણ રાજાની સતા બેસાડવાને દરૂસત ન જોતાં, પોતેજ રાજ ચલાવવાનો ઠરાવ કીધો. એ ઠરાવ પરમાણે તેઓએ, પોતાના બધાં સંસથાનો એકઠાં મેલવી તેનું નામ "ઈઊનાઈટેડ સટેટસ," એટલે "જોડાએલાં સંસથાનો," એવું આપીઊં, અને તેની રાજધાની શેહેરમાં

દરેક ગામ તથા શેહેરથી અકેકા કાબેલ માણસને મોકલી એક મોટી શભા ઊભી કીધી, જેનું નામ "કાનગરેસ" આપીઊં. એ કાનગરેસને માથે એક "પરેસીડંટ," ઈઆને વડો થડાવીઓ, અને તેમના હાથમાં આખા દેશનો રાજકારોબાર સાંપીઓ.. એ રીતે આજસુધી અમેરીકાનું રાજ ચાલે છે. પરેસીડંટ રાજાના જેટલો અખતીઆર ધરાવે છે, અને તે કાનગરેસની સલાહ લઈ કામ કરે છે.. એ કાનગરેસમાં ઘણાક માણસો હોએ છે, જેઓ બધા વરસમાં એકવાર એકઠા મલી દેશને લગતા કાએદા બાંધેછે. તેમનો પરેસીડંટ દર ચાર વરસે બદલાએ છે, અને સઘલા લોકોની પસંદગીથી બીજો નવો પડાવવામાં આવે છે. એ પરજા અને તેનું દરેક આદમી આજે પુરતું સવતંતરપણુ ભોગવે છે. તેઓજ લશકર અને તેઓજ પરજા છે. જીઆરે આવી પડે છે તીઆરે તેઓ સઘલા, પોતાનો ધંધો છોડી, હાથમાં હથીઆર લઈ લડવાને નીકલે છે, અને જીઆરે સઘલું મટી જાએ છે તીઆરે હથીઆરો ઊંચાં મેલી પોતપોતાને ધંધે વલગે છે. એવી પરજા ઘણી સુખી ગણાએ છે, અને અમેરીકનો તેમજ પોતા વીશે માને છે. એ દેશમાં હાલ મોટી લડાઈ ચાલે છે જેનું સેવટ નજદીક આવીઊંછે તેતો તમો સારીપેઠે જાણોછો માટે હાલમાં આ પતર અહીંજ બંધ કરૂંછું. હું આસા રાખુંછું કે આ પતરની બાબદ તમોને ઘણી પસંદ પડતી અને ઊપીઓગી લાગશે.

હું છું તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

સ્ત્રીની ખુબશુરતી.

ખુબશુરતી, એ માણસ જાત ઊપર થએલી કુદરતની મોટી બખશેશ છે. ખુબશુરતી સ્ત્રી અને પુરૂષ એ બંનેમાં હોએ છે, તેમાં સ્ત્રીની ખુબશુરતીની ઘણીજ જરૂર છે. ખુબશુરત સ્ત્રી એ દરેક કુમારા પુરષનો સુરીઅ છે, અને પરણેલાનો ચંદર છે. સ્ત્રીની ખુબશુરતીએ દુનીઆંની ઊપર મોટા ફેરફારો કરીઆ છે, અને મોટા બનાવોને જનમ આપીઆ છે. સ્ત્રીની ખુબશુરતીએ મગરૂબ શાહાનશાહોનાં તાજ ઊતરાવીઆં છે, અને શુરા પેહેલવાંનોની તલવાર છોડાવી છે. સ્ત્રીની ખુબશુરતીએ પથર જેવાં દીલને નરમ મીણ સરખાં કરીઆં છે, અને પાહાડ જેવા તનને સુકી કાઠી બનાવી છે. ટેસો નામનો નામીચો ગરંથ કરતા લખે છે કે, "ખુબશુરતી અને નખરાં, એ સ્ત્રીનાં મુખીઅ હથીઆર, અને મુખીઅ અખતીઆર છે." એરીઓસટો નામનો ગરંથ-કરતા લખે છે કે, "જીઆં પુરૂષનો ઊપાએ ખુટે છે, અને તેનું દરેક હથીઆર નકામું થાએ છે, તીઆં સ્ત્રી પોતાની ખુબશુરતીથી ફાવી જાએ છે, અને બધાની વતી તે ફતે મેલવે છે." નામીચો કવી હોમર ટરાએની લડાઈનું વરણન લખતાં કહેછ કે, "જીઆરે ટરાએનાં કીલાની ઊપર હેલન આવીને ઊભી, તીઆરે તેની ખુબશુરતી જોઈશુરા પેહેલવાંનો અને પરાએમના બુઢાઓ વટીક તેને તાબે થઈ પડીઆ હતા." એજ નામીચો કવી એજ અચરતી ઊપજાવનાર ખુબશુરત સ્ત્રી વીશે લખે છે કે, જીઆરે મેનલીઅસ મોટી ફોજ લઈને હેલનને સજા કરવા આવીઓ હતો, તીઆરે હેલનનું મોહું જોતાંજ તેનાં હાથ થરથર કાંપીઆ, અને તેની તલવાર તેનાં પગ આગલ પડી. લેલીની ખુબશુરતીને માટે મજનુએ પોતાની જીંદગી ધુલ મેલવી, અને શીરીનની ખુબશુરતીને માટે બીચારો ફરાહદ પથર ફોડી ફોડીને મરી ગએઆ. એવું સ્ત્રીની ખુબશુરતીનું બલ છે. સ્ત્રીની ખુબશુરતીને માટે, દુનીઆની શરૂઆતથી તે આજ સુધી મોટી લડાઈઓ થતી આવી છે, અને મોટી કતલો ચાલી છે. હીંદુસથાન સરખો સરવોતપતી વાલો દેશ ઘણોખરો સ્ત્રીની ખુબશુરતીની બાબદમાં મરાઈ પાએમાલ થએઓ છે, અને તેજ પરમાંણે દુનીઆનાં બીજા દેશોની પડતીએ તેમાં મુખીઅ ભાગ લીધો છે. સ્ત્રીની ખુબશુરતી એ કવીની કલમનો, અને ચીતારાની પીછીનો મુખીઅ સીનગાર છે. જે કવીની કવીતામાં સ્ત્રીની ખુબશુરતીનું વરણન નહીં, અથવા ખામી ભરેલું, અને જે ચીતારાનાં ચીતારમાં સ્ત્રીની ખુબશુરતી નહી, તે કવીતા અને ચીતાર મીઠાં વગરનાં ખોરાકનાં સરખાં ફીકાં અને બેસવાદ છે. તેને જુવા નોતો શું પણ વખતે બુઢાઓ પણ વાંચવાને તથા જોવાને આનાકાની કરે છે, અને કંટાલો ખાએ છે.

એ ઊપરથી જણાએ છે કે, સ્ત્રીની ખુબશુરતીનું બલ કેટલું મોટુ છે; પણ તે ખુબશુરતી શામાં છે, ને ને માટે એટલું બધું થાએ છે? ખચીત તે જોઈ આ

પણને અચરતી પેદા થાએ છેઃ ખુબશુરતી, કોઈની આંખમાં, કોઈની નાખમાં, કોઈની હોઠમાં, કોઈની ગાલમાં, કોઈની ભમરમાં અને કોઈની બાલનાં જુલફમાંઃ હા ! આવી નાની ચીજો, બુઢા અને જવાન, કાઅર અને શુરા, પાદશાહ અને ફકીર એઓ ઊપર કેવી અજાએબી ભરેલી અસર કરે છે ! એક શુરો પેહેલવાંન, રણનાં મેદાંનમાં સેંકડો સવારોનાં માથાં કાપી, અથવા એક બીઆબાન જંગલમાં કંઈક વાઘ અને સીંહનાં જીગર વીંધી, લોહીથી ભરેલી સમશેર લઈ છેડાએલા સીંહની માફક ઝપાટા બંધ આવે, અને એક સ્ત્રીની આંખ; નાખ કે મુઠીભર બાલ જોઇ હીચકારો, દેવાનો અને બેવકુફ બની જઈ પોતાની તલવાર ફેંકી હાથ જોડી તેને શરણ થાએ, એ કેવું નવાઇ જેવું તેમજ શરમ ભરેલું લાગે છે ! પણ કુદરત પોતાનુ કામ ધારા પરમાંણે કરી જાએ છે, અને જીઆંવેર માણશ જાતનાં ચલણ વલણની લગામ તેના સવાધીનમાં છે, તીઆંવેર તેના નીઅમો ટુટનાર નથી.

હા ! આવી જે ખુબ શુરતી, જે સ્ત્રીમાં હોએ, તે કેવી ભાએગસાલી કેહેવાએ ! તેને કેટલું માન મલે, અને તેને કેવુ, મગરૂબ રેહેવું જોઈએ ! પણ એમ બોલવા અથવા સમજવાની આગમચ વીચાર કરવો ઘટે છે કે, એ ખુબશુરતી કીઆંવેર રેહેશે ? અફશોશ ! અહીંઆં સઘલું માન જતું રહે છે, અહીંઆં સઘલી મગરૂબી ઊતરી જાએ છે. બામદાદ પોતાની સઘલી ખુબી સાથે નીકલી અસત થાએ છે, અને તેની પાછલ કકડતો બપોર પડે છે; સમીસાંજ પોતાની સઘલી ખુબશુંરતી સાથે થોડા વખતમાં ગુમ થાએ છે, અને તેની પાછલ કીલ સરખું અંધારૂં આવે છે, વસંત પોતાના લીલા મંનોરંજક અને મઘમઘાત ભરેલા પોસાક સાથે દેખાવ દઈ થોડા દાહાડામાં ગુમ થાએ છે, અને તેની પાછલ પાંનખર રૂત આવે છે; પણ તે સઘલું વીતે છે, અને તેની પાછલ ગએલું પાછું આવે છે. રાત વીતી કે પાછી બામદાદ થાએ છે, બપોર વીતી કે પાછી સાંજ થાએ છે, અને પાનખર વીતી કે વસંત આવે છે, પણ અફશોશ ! સ્ત્રીની ખુબશુરતી, જે સમીસાંજના વાદલનાં રંગની મીસાલે, અને આકાશમાં થતી મેઘધનુંપીઅ, એટલે વરસાદની કમાણની મીસાલે એકદમ ખીલી નીકલી, થોડા વખતમાં પાછી જાએ છે, તે કદી ફરીને આવતી નથી. પછે જે ચમકાટ ભરેલી ગુલાબી રંગની સફાઈદાર ચાંમડી, જેણે કંઈક જવાંનોનાં લોહીને બાલી તેમની ફીકી કરી નાખી હતી, તે હવે કરમાએલા કેવડાનાં રંગ સરખી થઈ કરચલી વલી જાએ છે; જે કમાનદાર ભવાં, જેણે ભલા તીરનદાજના હાથ ધ્રુજાવી તીર ચુકાવીઆ હતા તે વાંકો ટીકો આકાર પકડે છે, જે ખંજર સરખી અણીઆલી આંખ, જેણે હજારોનાં જીગરને વીંધી સદા સડતાં કરી મેલીઆં હતાં, તે અંદર બેસી જઈ ઝાંખી પડી જાએ છે. ટુકામાં જે ખુબશુરત મોડાંએ સુરીઅ અને ચંદરને શરમમાં નાખેલા, અને જે હજારો ખીલતા ગુલાબી રંગના મુખડાનાં જવાનોની વાંદરાના જેવી સુરત બનાવેલી, તેજ પોતે હવે વાંદરા જેવુ બની એક ખુણે બેસે છે, અને તેની ઊપર જુફતો દીવો હશે છે!

એવી ખુબશુરતીની પાએદારી છેઃ માટે જે સ્ત્રીઓ ખુબશુરતી ઊપર મગરૂબ હોએ, અને જે પુરૂષો તેમની ખુબશુરતીને માટે દીવાના બનીઆ હોએ, તે બંનેએ તેનું આ આકેબતનુ પરીણામ ખુબ ધેઆનમાં રાખવું, અને પછે આગલ ચાલવું. સીંહ પોતાની જુવાનીમાં અથવા મસતાની તાનમાં, જંગલ માહેલાં હાથીથી તે સસલાં શુધી પરાણીને ધ્રુજાવે છે અને જેર કરે છે, પણ જીઆરે તેના પગમાં કાંટો ભાગાથી, કે બુઢાપાએ નબલો કરી નાખીઆથી, જીઆરે જમીનપર પડે છે, તીઆરે કાગડા તેનાં ડોલા ફોલી ખાઈ તેને આંધલો બનાવે છે.

સાધારણ સમજ—ગરમી.

ભાગ ૭ મો.

દીવા વીશે.

દીવો કોપરેલ, દીવેલ, વગેરે તેલથી, તથા મીણબતીથી બલે છે. દીવો ગેઆસથી પણ બલે છે. હરેક વાસણમાં તેલ રેડી, અથવા મીણને બતીના આકારમાં બાંધી તેમાં રૂની જોત મેલે છે, અને પછે તેને સલગાવે છે, એટલે દીવો બલે છે; તેનો સબબ એં છે કે, પરથમ રૂની જોતની મારફતે, એક જાતનુ અકરશણ જેને "કેશાકરશણ" કહે છે, તેની મદદથી તેલ તથા પીઘલેલું મીણ ઊપર ચહડે છે, અને પછે તેને ગરમી

ળતાંજ તેમાંથી હાઈડ્રોજન ગેઆસ અને કારબોન છુટાં પડી, પેહેલી હવામાંનાં આકસીજન સાથે મલી જઈ પાણીનો બાફ પેદા કરે છે; અને કારબોન આકસીજન સાથે મલી જઈ કારબોનીક એસીડ ગેઆસ પેદા કરે છે; એ બંને ગરમીથી સલગી બલતાં બલતાં ઊપર ચહડે છે, તે દીવો થાએ છે. એ બલતું ગરમ લાગે છે તેનો સબબ આગલ જણાવવામાં આવેલો છે કે, તેલ અથવા મીણનાં બલી શકે એવાં તતવો હવામાંહેલાં આકસીજન સાથે મલતાંજ તેઓ માહેલી છુપી ગરમી બાહાર આવે છે. દીવાનું જે બલતું બલે છે, તેના તરણ ભાગ કરવામાં આવેલા છે—પેહેલો, વચમાંનો જે પોકલ છે, સબબ કે, આગલ લખીઆ પરમાણે, તેલમાંથી ઊતપન થએલો બાફ, ચોઆંવેર હવાને મલીને બલે તીઆંવેર તેમાંથી જાએ છે; બીજો, અથવા વચમાંનો જેમાં હાઈડરોજન બલે છે, અને તરીજો, જે બાહારનો, તીઆં કારબોન બલે છે. એ તરણ ભાગના વચમાનાં ભાગમાંથી રોશની વધારે નીકલે છે, અને બાહેરનામાંથી ઓછી નીકલે છે, કારણ કે તે તરફ, જેવો કારબોન આવે છે, તેવો તે આકસીજન સાથે મલી જઇ કારબોનીક આસીડ ગેઆસ બની જાએ છે. દીવાનું બલતું નીચેથી બલુ દેખાએ છે તેનું કારણ એ છે કે, માહેથી કારબોન નીકલી ઝડપથી ઊપર જઇ તેનાપર ઊપલી કીરીઆ થઈ તે સફેદ અથવા લાલ રોશની આપનારો થાએ છે, તેથી નીચેના ભાગને તે કીરીઆનો થોડોજ ભાગ મલે છે. દીવો બલતી વખતે હમેશ તેનું બલતું ઊપર જાએ છે, અને અણીદાર થાએ છે, તેનો સબબ એ છે કે, તે બલતાંની ગરમીથી તેની આસપાસની હવા ગરમ થાએ છે, અને હવા ગરમ થઈ એટલે તે હમેસ ઊપર ચહડે છે, તેથી તે ઊપર ચહડતી હવા બલતાંને પોતાની સાથે ઊપર ખેંચે છે. એનાજ સબબથી, દીવાનાં બલતાંની પડોસમાં હાથ ધરવાથી ઊનું લાગતું નથી, પણ તેની ઊપર ધરવાથી હાથ દાઝી જાએ છે, કેમકે તેની ગરમીથી ઊપર ચહડતી હવા ઘણીજ ગરમ થાએ છે, અને તે હાથને દઝાડે છે; એને આપણે "ઝાલ" કહીએ છઈએ. દીવાને જોરમાં પવન લાગતાં તથા ફુંક મારતાં હોલવાઈ જાએ છે, તેનો સબબ એ છે કે, જે ગેઆસ તથા બાફ જોતમાંથી નીકલી ઊપર બલતી રહે છે, તે તેના આંચકાથી જોતથી છુટાં પડી જાએ છે, અને છુટાં પડવા પછે, તરત તે બલી જવાથી, અને બીજું નહી મલવાથી તે બુજાઈ જાએ છે. દીવા ઊપર કાંઈ ઢાંકી દીધાથી તે બુજાઈ જાએ છે તેનો સબબ તો આગલ જણાવેલો છે કે, તેને હવામાંનું આકસીજન મલતું બંધ થાએ છે, તેથી એમ બને છે. આરગંડ લેમ્પ નામના જે દીવા આવે છે, તે વધારે તેજથી બલે છે તેનો સબબ એ છે કે, તેમાં એવી ગોઠવણ કરેલી છે કે, બલતાંને આસપાસથી, અને વચમાંથી બંને તરફથી ખોલી હવા મલે છે, તેથી તેને બે ગમથી વધારે આકસીજન મલવાથી તે વધારે તેજદાર થાએ છે: તેની ઊપર ચીમની એટલા માટે મેલવામાં આવે છે કે, તેથી તેમાંથી નીકલતો ધુમાડો ઊપર જતો રહે છે, અને વલી સરખી હવા લાગાથી તે દીવાના તેજમાં વધારો થાએ છે. દીવામાં રેશમ કે ઊન નહી, પણ રૂનીજ જોત એટલા માટે મેલવામાં આવે છે કે, ઊપર લખીઆ પરમાણે ઊન તથા રેશમમાં ચપરવાહી પદારથને અંદર પચાવી ઊપર ખેંચવાની શકતી નથી; જેમ જોત નરમ હોએ છે, તેમ સારી બલે છે, કેમકે તીઆરે તેલ સેહેલાઈથી અને વધારે જથામાં ઊપર ચહડે છે.

પારસી પુરૂષોના નામ.

હમોએ ગએઆ આંકમાં પારસી સ્ત્રીઓનાં હાલમાં ચાલતાં નામોની એક ટીપ આપી હતી, અને તેના ઊપર ચરચા કરી બતાવી આપીઊં હતું કે, તેમાના ઘણાક નામ હીંદુઓનાં નામો ઊપરથી લેવામાં આવેલાં છે, અને તે બોલવામાં ઘણાંજ તોછડાં અને બેસવાદ લાગે છે. તેટલાજ માટે તે નામો હવે પારસીઓમાંથી કાહાડી નાખવા એટલુંજ નહીં પણ, તે પારસીઓના એક જુદા ટોલા તરીકે તેમનાં જુદાં નામ રાખવાને, અને તે જુદાં નામ, જે આપણા કદીમ નામો જે આપણા વડવાઓના વખતમાં વપરાતાં હતાં, તે રાખવાને હમોએ મજબુત ભલામણ કરી હતી. તે સાથે તેની જરૂર દેખી છે, અને તે વીના હાલના વખતમાં તેમજ હવે પછેના વખતમાં, આપણા લોકોની સ્ત્રીઓ વીશે કેવું ચવાશે, ઊંડે તે ઊપર કેટલીક ખોલાસો કરીઆ હતા, અને તેના ઊપાએ તરીકે, આપણા કદીમ નામોની એક ટીપ આપી હતી. હમોને આશા છે કે, હમારી એ લ

ધાભણ કેટલે દરજ્જે વાજબી છે, તે હમારી તકરાર ઉપરથી નહીં પણ ખુદ નામો, અને તે બોલતાં ઉતપન થતી શીરીણીઅરથીજ વાંચનારોએ જોઈ લીધું હશે.

એજ પરમાંણે, જેમ સ્ત્રીઓનાં નામો હીંદુ નામો સાથે ભેલાએલાં છે, તેમજ પુરૂષોનાં નામો પણ ભેલાએલાં છે, અને તેમાંનાં ઘણાંક કાનને કઠોર અને બેસવાદ લાગે એવાં છે. આપણામાં પુરૂષોના જે હાલ નામો ચાલે છે, તેમાં આપણા પોતાના નામો બાદ કરતાં નીચે લખેલાં હીંદુઓનાં સાથે વપરાએ છે.

હીંદુઓ ઉપરથી રાખેલા નામ.

કુવરજી.	નાનાભાઈ.
કીકાજી.	મોહોભાજી.
કાંહાનજી.	કામાજી.
બાપુજી.	દાદાભાઈ.
ધાંભીભાઈ.	દાજીભાઈ.
ઘેલાભાઈ.	જીવજીભાઈ.
ચાંનજીભાઈ.	ભીખાજી.
ડોસાભાઈ.	જીવનજી.
ધનજીભાઈ.	પદમજી.
નાનાભાઈ.	ફોહેઆજી.
ફકીરજી.	ચાંદાભાઈ.
ભીમજીભાઈ.	શુંભાજી.
માણેકજી.	ઉકરજી.
રાનજી.	ભાઈજી.
લીમજી.	બયાજી.
રતનજી.	બામજી.
વીકાજી.	તાપાભાઈ.
હીરાજી.	બનાજી.
હીરજી.	

એટલાં નામોને પારસીઓમાંથી કાહાડી નાખવાને હમો ભલામણ કરીએ છઈએ. તેનો સબબ બોલી રીતે, ગએઆ આંકમાં સ્ત્રીઓનાં નામોની બાબદમાં જણાવેલો છે, તેથી તેનુંતેજ ફરીને આએ આંકમાં લખવું દરસત લાગતું નથી. પારસીઓમાં હીંદુઓનાં નામો ભેલાએઆથી જે જાતનો ગુંચવારો સ્ત્રીઓની બાબદમાં ઉઠે છે, તેજ જાતનો, બલકે તેથી વધારે પુરૂષોની બાબદમાં ઉઠે છે, માટે તે અવશીઅ કરીને બદલવાંજ જોઈએ છે. તેવાં નામો કાહાડી નાખી તેને બદલે કેવાં દાખલ કરવાં જોઈએ, તેની એક ટીપ નીચે આપીએ છઈએ, ને બેશક હમારા સઘલાં હમજાતીઓને પસંદ પડશે, એટલુંજ નહી પણ તે નામો ઘણાંજ વાહાલાં લાગશે, કેમકે તે આપણા પોતાનાં છે, એમે તે એકવાર મોટી જાહોજલાલી સાથે ઇરાન સરજમીન, જે આપણુ સરવેથી પીઆરૂં વતન, અને જેની જુદાઇથી હરેક પારસીએ ગમખાર થવું જોઇએ, અને જેની ઈઆદગારીની રતીભાર તક પણ જતી મેલવી ન જોઈએ, તે ઉપર હેવાતાં હતાં. નામ, એ ગુમ થએલી, અથવા ખોવાએલી વસતુની ઈઆદગારી આપી, તેને લગતી ખુશી અથવા ગમી, સંતોષ અથવા અધીરાઈ, જુસો અથવા નીરાંત, ઊલટ અથવા આલસ ઊતપન કરવાની પુરતી શકતી ધરાવે છે. પારસીઓમાં ઘણીખરી વાર પોતાનાં વાહલાં માએ, બાપ, કે બેનના આ દુનીઆંમાંથી રૂખસત થવા બાદ તેમની ઈઆદગારીને માટે, અથવા તેમનુ નામ ઘરમાં કાએમ બોલાતું રહે એવી મતલબથી પોતાનાં છોકરા તથા છોકરીઓનાં નામ તેમનાં જેવાંજ રાખે છે. તીઆરે શું આજે પારસીઓ ઇરાનને પોતાના માં બાપના સરખું પીઆરૂં નથી ગણતા ? એ વતનને માટે તેમનાં બાહાદુર વડાવાઓએ પોતાના પીઆરા પરાણ તજીઆ છે તે શું પારસીઓ નથી જાણતા ? શું કોઇબી પારસી, કોઈબી રીતે ઇરાનનુ નામ ગુમ થવાને એક પલભાર પણ મનમાં ખુશી બતાવે છે ? જીઆરે એવું કંઈજ નથી, તીઆરે શાને માટે તેઓ પોતાના વતનની નામો, જેથી તેમનાં જીગરમાં ચત દાહડો તેની ઈઆદગારી રહે, અને તેની જાહોજલાલી ઈઆદ આવે, તે પોતામાં નહી દાખલ કરશે ? હમોને ખચીત ભરોસો છે કે પારસીઓ ગુમ નહી કરશે, અને જો એમજ કીધું, એટલે એ નામો નહી દાખલ કીધાં, તો પછે એટલુંજ સમજવાનું રહીશે કે તેઓ પોતાના વતનને તદન ભુલી ગએઆ છે, તેઓ પોતાના ઇરાન દેશને ધીકારેછે અને તેઓ પોતાના વડવાઓને હલકા ગણે છે. એ નામોમાં જેની પાસે * આવી નીશાની કરવામાં આવેલી છે, તે હાલમાં આપણામાં વપરાએ છે.

પારસીઓનાં કદીમ નામ.

કેશવાદ.	કઇઓ.
* કેકોબાદ.	* કાઉસ.
* કેરબાદ.	કામદીન.
* કેરશાસ્પ.	કાવે.
* કેખોશરો.	* ખોરશેદ.
કોબાદ.	ખોશરૂ.

ખોદાવંદ.
* ખોદાબખ્શ.
ખુદારામ.
* ખોદાદાદ.
ખુદામુરાદ.
ખુરશેનદે.
* ગુશતાસપ.
* ગોદરેજ.
ગીવ.
ઘશતેહેમ.
* જાંહાંગીર.
જાંહાંબખ્શ.
* જમશેદ.
જુમરદ.
* જામાશપ.
* જાલ.
જંદાર.
જોરાબ.
જાંનબખ્શ.
* તેહેમુર.
તેહેમુરશ
તેહેમતન.
તુશ.
તીરંનદાજ.
તેહેમાશપ.
* દીનીઆર.
* દારા.
* દારાબ—દોરાબ.
* દીનશાહ.
* નવરોજ.
નોજર—નોઝર.
* નોશીરવાંન.
* નરીમાન.
નીધાદાર.
નામદાર.
નોશર.
* પેશોતન.
* પાહાલંન.
પોલાદતુર.
* ફીરોજ.
* ફરેદુન.
ફરેબરૂજ.
ફરરોખ.
* ફરામરજ.
ફોલાદ.
બામરદ.
* બેહેરામ.
* બેહમંન.
બામાશ.
* બીજંન.
* બરજો—(બરજોર.)
બાઅંદાર.
બેહેરૂજ.
* બાહાદોર.
* માહીઆર.
મોમગારં.
* મેહેરબાંન—મેહેરવાંન.
* મીનોચેહેર.
માવંદાદ.
* મરજબાંન.
* મેહેરનોશ.
મેહેરાબ.
* આદર.
* અશફંદીઆર.
* આદરબાદ.
* અરદશીર.
એનદનરદ.
* એનદીઆર.
* એરચ.
* અદલ—(એદલ).
ઈઆદગાર.
રાજ.
* રૂશતમ.
રાહામ.
રસીદ.
લોહોરાસપ.
લકવ.
વફાદાર.
વંનનરોગ.
વણુઆદ.
* શીઆવખશ.
શુરખાબ.
શામ.
શલાંમત.
* શોહોરાબ.
* શાહાપુર.
શનદલ.
શાશાન.
* શેહેરીઆર.
શેહેમરદ.
શાહાજાદ.
શરોશીઆર.
શરૂશ.
શીરમરદ.
* હોરમજ.
* હોરમજદીઆર.
* હોશંગ.
હોમાઈઉન.

સ્ત્રી દરપણ.

બાળ લગનનાં વીધન.

(લલિત છંદ.)

મુંબઈ ટાપુના બ્હાર કોટરે,
મંદનવાડિની કાંપ ઉપરે,
પરખ્યિાત છે કાંપનો કુઓ,
સરવથી જુનો નામિચો કુઓ.
દિપક પાસ તેની જલેછરે,
મ્યુનિસિપાળ ખાતાં તણીજરે.
નિત રહેછ ત્યાં પ્હેર સંત્રીનો,
દિવસ આખો ને આખિ રાત્રિનો.
સરદ રૂતની એક રાત્રિએ,
અમલ બારનો મધ્ય રાત્રિએ;
અતિષ મોહટો તે કુએ થયો,
ધ્રુમ દેઈને સાદ આવિયો.
સંતરી એક જ ત્યાં ઉભો હતો,
તુરત દોડિયો કયા હૈ! બોલતો;
જઈ જુએછ તો એક માનવી,
તફડવું દીઠું જેમ માછલી.
તુરત દોડિયો તેજ રે ઘડી,
ખબર લેણમાં સર્વને કરી.
સમજિ કેટલાએક બ્હાદર,
નિકલિ આવિઆ તર્ત બાહેર;
ઝટઝટે કુવા માહિ ઉતરયા,
ઉંચકિ લેઈને બ્હાર નીસરયા,
પણ થઈ હતી વેળ તો ઘણી.
મરણ પામિ હતી અભાગણી.
ખબર દોડિને તેજ રે ઘડી,
પુલિસના જમાદારને કરી;
તરત તે જમાદાર આવિયો,
ત્રણ સિપાઈને સાથ લાવિયો.
અસ્તક તેમને લેઈને કર્યા /
હતિજ પારસી જાતની સી.
પછિ સવારની પ્હોરતો પડી,
ખબર ગામનાં લોકમાં પડી;
પડિ કુએ ફલાણાની દીકરી,
ગરિબ નારિ મૂએલિ નીસરી.
ગરિબ બાપડી માત તો સુની,
રડતિ કૂટતી બ્હાવરિ બની;
અતિષ જોરથી બૂમ પાડતી,
નિકલિ વાટમાં છાતિ કૂટતી.

જઈ કરી કુવે ઉભિ બાપડી,
નિરખિ લોથને કૂટિ છાટડી.
ઠઠ મલી સગાં વાહલાં તણી,
ભિડ થઈ. સહૂ લોકનિ ઘણી.
સરવ જોઈ તે લોથને ખરે,
મુખથિ બોલતાં ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય રે.
દશ કલાકને અમ્મલે ફરી,
સરવ જૂરિ કારોનરે ભરી.
અંગ તપાસતાં એક પત્તર,
નજર આવિયો છાતિ ઉપર;
વિંટિ રૂમાલમાં બાંધિયો હતો,
જબર જોરથી તાણિયો હતો,
તરત છોડિ કારોનરે લિયો,
કુબશિયાકણે વાંચવા દિયો.
ઉખડિ વાંચવા માડયું પત્તર,
દુઃખ લખ્યૂ હતૂં આમ અંદરઃ—
સરવ પારસી લોકરે તમે,
અરજ માહરી સાંભલો તમે.
હતિ હું બાળકી વર્ષ સાતની,
બહુજ લાડકી માત તાતની.
વગન માહરાં એહવે સમે,
કરિ દિધાં હતાં, બાળ વેશમે.
વરબિ એટલી ઉંમરે હતો,
શરિર પુષ્ટ ને બાળ દીસતો.
ખુશિ સહુ થયાં માત તાતરે,
ખબર ના પડી દૈવ વાતરે.
શિન થશે વળે મોટપણમાં,
નિકલશે ભુંડો કંઠ કામમાં.
વહિ ગયાં હવે એમ દેખતાં,
વરસ આઠતો બોલ બોલતાં.
ખિલિ રહી જુવાનિ અતીથરે,
વરસ જાણે હોએ પચીશરે.
પણ હતી જરા રંગે શાંવલી,
શરિર બાંધમાં ઠીંગણી વલી.
નહિ હતી બીજી ખોડ મૂજમાં,
નહિ હતી કશી ખામિ રૂપમાં.
વર કહે મને ભાવતિ નથી,
ઠિંગણુ શાંવલી શોભતી નથી.
કદિ હું રાહું એને હવે નહીં,
બિજિજ બાયડી લાવું હૂ સહી.
ખશિ ગયો કહી એવું લોકને,
ચરણ હું થઈ ભારિ શોકને.

મુખડું ના જુએ માહરૂં કદી,
ઉતરના દિએ મૂખથિ વદી.
નણુદ સાસુબી ખૂબરે કરે,
જુલમ કારમાં મૂજ ઉપરે.
મરત તોલતો મારતો મુઓ,
હરઘડિ કહે પૂરની કુઓ.
છુટ મને મલે ગામ લોકની,
બિજિજ બાયડિ લાવું રૂપની.
અગર તું મરે આજ રાતમાં,
પરણિ લાવું બીજિ સવારમાં.
હડ હડાતિ હું ઘેરમાં ફરૂં,
નણુદનાં મિણા સૂનતી મરૂં.
દિવસમાં ઘણું વૈતરૂં કરૂં,
રજનિ સારિતો સૂઈને રહું.
કરમની કથા કોણને કહું,
પરમ દૂઃખડાં કયાં લગી સહું.
વરસ પાંચ શૂધિ ઘણું સહયું,
દુઃખ કંઈજ ના કંમતી થયું.
પછિ બહૂજ થાકિ ગઈ ખરી,
વિનતિ માતને ખૂબરે કરી.
નથિ ખમાતુંરે દુઃખ મૂજથી,
છુટક માગુંરે માત તૂજથી.
કરિ કૃપા હવે મોકલો નહીં,
અતિવ દુખછે સાસરે સહી.
બસથિ પાપિનાં મૂજ છોડવો,
કસઈ હાથથી ગાય છોડવો.
છુટ છેરા કરો, માહરા તમે,
અગર ના કરો, વાહડો ગમે.
કરિશ હું હવે આપઘાતરે,
પછિ ખરે તું રોઈશ માતરે;
ભવ બલી ગયો શૂ કહું હવે,
રંગ ઉડી ગયો શૂ રહું હવે.
"અરર દીકરી!" બોલિ માતરે,
"સમજ આપણી કોણ જાતરે!
"કરમ એહવું થાય કેમરે,
"શરમતો ઘણી હોય તેમરે.
"ભુંડું સહુ કહે નીંદ લોકરે,
"મશકરી કરે મોં ઉપેરરે.
"સરવ સાસરાં હોએ એહવાં,
"કરમમાં હશે થાય તેહવાં.
"સમજિ લે હવે ડાહિ દીકરી,
"કદિ જઈશ તૂ એમ વીખરી.

"ઉલટિ રૂંશવા થાશે તું ઘણી,
"મુખથિ એહવાં વેણને ભણી.
"પ્રભુ ઉપેર તૂ રાખિ આસરે,
"પગ ઠરીને તૂ રેહ સાસરે."
મુખથિ સાંભલી માત જે વદી,
થઈ નિરાસને ડૂસકે રડી.
પછિને હું ગઈ પાછિ સાસરે,
અતિપ નાખિ હાએ નિસાસરે.
જીુલમમાં જઈ પાછિ રે પડી,
કરમની અરે કાંણીને રડી.
છુટક ના દીઠો કોઈ રીતથી,
મદદ ના મલી કોઈ પાસથી.
પછિ કશો ન સૂઝ્યો ઉપાય રે,
અકલથી કીધો આ ઉપાએ જે.
ઉઠી હું એકલી કો ન જાગતે,
મધ્યમ રાત્રિને બાર વાગતે.
ગઈ હું એકલી કાંપ ઉપર,
રડતિ ખૂબને ખાતિ ચક્કર.
ઈશ્વર એકની ભક્તિ રે કરી,
પડિછ, હું કુવે દૂઃખની ભરી.
શક ન લાવશો કોઈ ઉપર,
પકડશો નહીં કોઈનો કર.
કિધું છ મેંજ મારાજ હાથથી,
પુરણ મર્જિ ને પૂર દુઃખથી.
પતર સાંભલી એક મતથી,
સરવ જૂરરો બોલ્યા મૂખથી.
"મરણછે થયું આપઘાતથી,
"વરતણાં દુખો ને જુલમથી."
ઉંચકી લોથને ડુંગરે ગયા,
સહુ સગાં પડોશિ જમા થયા.
મુખડું જોઇને બોલિ માતરે,
"અરર હાય રે હાય હાય રે !
"વગર મોતથી મુઈ તું અરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે
"સુખ ન જોયું તેં સાસરાં વડે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે.
"દુઃખ બહૂ દિધાં પાપણા વરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે.
"ગરિબ બાપડિ દૂખિ સાસરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે,
"બહુ થઈ હતી દીન રાતરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે.
"વર મુઆતણો માર ખાંપરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે;
"મદદગાર નાં તારૂં કોઈરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે.
"જુલમ સાસુના કોણ જોયરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે,
"અધમ રાંડને સીક પોયરે.
"અરર દીકરી દીકરી અરે.
"અધમ રાંડને વીંધિ ખંજરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે.
"ખમિ ખમી બધાં દુઃખને ખરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે,
"પછીજ આખરે લાવી અંતરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે.
"દીકરી તૂજને સ્વર્ગ વાસરે,
"અરર દીકરી દીકરી અરે.
"જુલમગારને નર્ક વાસરે;
"અરર દીકરી દીકરી અરે.
મુખથી એટલા બોલ બોલિને,
ટલિ પડી નિચે ગુમ ખાઈને.
પછિજ ધર્મની કીરિયા કરી,
ગરિબ લોથને દોખમે ધરી.
ઘર ઘરે ગયાં સર્વ આપણા,
નણદ સાસુને કંઠ પાપણા.
ગયું ન કોઈનૂ કાંઈબી ખરે.
કરમ માતનું ફૂટીયું ખરે.
રખડતી થઈ બોઈ વાહલું,
રહયું ન વાલિ કોઈ બિચારિનું.
બાલ લગ્નનાં વિઘન એ
સમજો ચતુર નર નાર,
નાનાભાઈ સત શીખ કહે
તજો એ દૂરવિચાર.

દારાંએસ પાદશાહાનું વાસણ.

પાછેનાં પાનાપર જે મોટું ચીતર આપેલુંછે, તે દારાંએસ પાદસાહાનું વાસણ છે. એને દારાંએસ વેજ કરી કહે છે. એ વાસણ દારાંએસ પાદસાહાનું રાંધવાનું કે ખાવાનું ન હતું, પણ તે તેની કારકીરદીની કેટલીક નીશાણીઓને માટે, એક શોભા તરીકે ઘણીજ સુંદર રીતે બનાવેલું હતું. એ વાસણની ઊપર તરેહવાર ચીતારો પાડેલા છે, જેમાના દરેકની જુ

દારાએસ પાદશાહનુ વાસણ

રી જુદી મતલબ છે એ વાસણ ઘણુંજ સુંદર માટીનું બનાવેલું છે, અને તે ઊપરના ચીતારો ઘણાજ વખાણવા જોગ છે એ વાસણ ઘણાજ આગલા વખતનું છે, અને તે ઊપરથી અગલના વખતના લોકોની કારીગીરી તથા દારાએસ પાદશાહની કારકીરદીનો કંઈક ખુલાશો થાએ છે અગલના વખતમા હાલની માફક નીકીજ પેપરો ચોપાનીઆ કે ચોપડીઓનો ફેલાવો ન હોવાથી પાદશાહો અને બીજાઓ, જે કાંઈ કીરતી ભરીઆ તથા ઈઆદ રાખવા જોગ કામો કરતા, તે સરવને એવા વાસણોપર, પથરોપર, પાહાડોપર તરેહવાર આકારમા કોતરી મેલતા એવા કોતરેલા લેખો આજશુધી ઘણાક મળી આવીઆ છે, જે ઊપરથી પ્રાચીનકાળની તવારીખ ઊપર ઘણુંજ અજવાળું થઈગયું છે અને થતું જાએ છે એ વાસણ ગરીસ દેશમાથી કોની નામની જગાથી ચાર માઇલને તફાવતે જે નાશ પામેલી ગ્રીક ઇમારતોના ખંડેર પડેલા છે, અને જીઆ હેનીબાલે રોમન લોકો ઊપર પેહેલી ફતેહ મેળવી હતી તીઆથી ખોદતા જમીનમાથી મળી આવીઊં છે એ વાસણની ડોક ઊપર એક હારમા અને વચલા ભાગ ઊપર તરણ હારમા ચીતારો પાડેલા છે, તેની મતલબ નીચે પરમાણે છે—

પરથમ એની ડોક ઊપર ગરીકસ અને એમેઝોન લોકો વચે થએલી લડાઈ બતાવવામા આવેલી છે અને તે શીવાએ ધરમને લગતા કેટલાક ચીતારો છે તીઆર પછે તેની નીચેથી જે તરણ હારમા ચીતરો છે, તેમાના પેહેલામા એવી મતલબના છે કે, જાણે એશીઆખંડ એક સુંદર સ્રીના રૂપમા ગરીસને લડાઈની કળા ભણવાની મશાલો આપે છે, ગરીસ જાને (મીનરવા) લડાઈની દેવી અને (જુપીટર) પુરથવી અને આકાશનો ખોદાની વચે બેસે છે, જી મારે જુપીટર તેને પાંખવાલા આકારમા ફતેહ આપે છે અને લડાઈનું ખુશાલી ભરેલું લેવર જણાવે છે તેની પાછળ (એપોલો) હુનરનો ખોદા એક હંસ અને (ડાએના) શીકારની દેવીનું પુતળું, બને ગરીસના રક્ષણ કરનાર દાખલ આપે છે

બીજી હારમા—પાદશાહ દારાએસ પોતાનો પાદશાહી ઝભો અને ઝવેરાતનું તાજ પેહેરીને બેઠેલો છે, અને તેની પાછળ તેનો એક ચોકીદાર એક હાથમાં તલવાર અને બીજા હાથમા વાનસ જાતનો ભાલો લઈને તેની ચોકીને માટે ઊભો છે તેના ડાબા અને જમણા હાથ ઊપર ઈરાનના હાકેમો બેઠા છે તેઓ જાણે ઈરાનની મોટી કાઊનસલમાંથી આવીઆ છે, જે કાઊનસીલ ઈઊરોપમા લડાઈ ચાલુ રાખવી કે નહી તે વીશે ઇચારત મચે તકરાર તથા વીચાર કરતી હતી પાદશાહના પગ આગળ એક લડાયક પેહેલવાન ઊભો છે, તે જાણે પાદશાહને એ લડાઈ ચાલુ રાખવાને સલાહ આપે છે તથા સમજાવે છે

એ ચીતરોની તરીજી હારમા—એક ઈરાની હાકેમ બેઠો છે અને તે જાણે એશીઆખંડના જુદા જુદા રાજાઓની તરફથી આવેલી ખંડની પઈસામા તથા બીજી ઊમદા ચીજોમા લે છે જે જે પરગણાની તરફથી તે ખંડણી આવેલી છે, તે તે પરગણાને સુંદર સ્રીઓના આકારમા પાડેલા છે

એ વાસણ આજવેર જે એવા વાસણો મળીઆ છે તેમા મશીશો મોટું ગણાએ છે અને તે ઊપરની કારીગીરી પણ ઘણીજ ઊતમ કેહેવાએ છે એની ઊપરના દરેક ચીતર ઊપર તેનું નામ લખેલું છે જેથી તેની મતલબ તરત જણાઈ આવે છે એને ખોદી કાહાડવાનું સઘળું માન નેપલ્સમના પુરાણા ઇઆદગારીના માધકામોના ઈનસપેકટર જેનરલ કાર ા મોનીકોદીને આપવામા આવે છે

—///—

બે ભાઈઓનો બચાવ.

નોરવે નામના ઈઊરોપની ઊતરે આવેલા દેશના રોકસન નામના ગામમા, ઓલેવ અને એનડરૂ નામના બે ભાઈઓ રેહેતા હતા એ બને ભાઇઓને શીકાર કરવાનો ભારે શોક હતો, તેથી તેઓ ઘણીવાર બીઆબાન જંગલમા ઘણાક દાહાડાના રસ્તા ઊપર નીકળી જતા, અને શીકાર કરી ઘણેક દાહાડે પોતાને ઘેર પાછા ફરતા એ પરમાણે તેઓ એકવાર ૧૮૫૨ના આગસટ મહીનાની ૧૮ મી તારીખે શીકાર કરવાને નીકળીઆ અને રાબેતા પરમાણે જંગલમા નીકળી ગએઆ તેમને ઘર છોડવાને ચગેદ દાહાડા વહીઆ પછે પદરમે દાહાડે તેમની સાથે તેમનો એક કુતરો હતો, તે એકલો ઘરમા આવીઓ, અને પોતાના ચાલા તથા દેખાવથી ભારે દુખી અને શોકાતુર માલમ પડી

ઓ; અને ઘરમાં એક નાકાથી બીજા નાકાવેરં દોડવા અને સઘલાના કપડાં પકડીને તાણવા લાગો. એ ઊપરથી સઘલાઓએ જાણીઊં કે બંને ભાઇઓ ઊપર કાંઈ પણ આફત આવી પડી છે, તેથી તેઓએ તરત એક માણસને તે કુતરા સાથે મોકલીઓ. તે માણસ બે દાહાડા શુધી પેલા કુતરાની સાથે જંગલમાં અને પાહાડોની ખીનોમાં ચાલીઓ, પણ કોઈબી માણસ જાતની નીશાન તેના જોવામાં આવી નહી: આખેરે તરીજે દાહાડે તેઓ રેફ નામના સરોવરના કીનારા ઊપર આવી પોહોંચીઓ. તીઆં તે માણસના જોવામાં એક નાની હોડી આવી, જેમાં બેસી તે સરોવરની વચે એક નાનો બેટ હતો તે તરફ તે આવીઓ. તે ઊપરં જ તાંજ તેની નજરે પેલા બંને ભાઈઓના કપડાં પડીઆં, પણ તેઓ કંઈ નજર પડીઆ નહી. તે બેટ ઘણોજ નાનો હતો, જેથી કોઈ એક બાજુ પરથી નજર કરેતો તે આખા બેટપર શું છે તે જણાએઆ વગર રહે નહી, તેવું છતાં તે બંને ભાઈ તે માણસને ન દેખાવાથી તે સમજીઓ કે તેઓ સરોવરમાં બુડીને મરણ પાંમીઆ હશે, એવું સમજી રોકસન ખાતે પાછો ફરીઓ, અને આવીને જણાવીઊં કે, તેઓ રેફ શરોવરમાં બુડીમરણ પાંમીઆ છે.

જે દીવસે એ માણસ શોધ કરી રેફ સરોવર છોડીને ગએઆ, તેજ દાહાડે તેની પાછલ થોડેકવારે કેટલાક ઘોડેસવાર શીકારીઓ તે જગાએ આવી પોહોંચીઆ, જેમને કાને દુરથી કાંઈ જાણે દુખ ભરેલો આવાજ આવતો હોએ એવું સંભલાઈઊં; જેથી તેઓ તરત પોતાના ઘોડા પરથી ઊતરી, પેલી હોડી જે કીનારેજ પડી હતી તેમાં બેસી પેલા બેટ ઊપર ગએઆ, અને સારી પેઠે તપાસ કરતાં પેલા બંને ભાઈઓ મરતતોલ હલતમાં પડેલા તેમની નજરે પડીઆ. તેઓએ તરત તેમને મદદ કરી અને ઊંચકી હોડીમાં મેલી કીનારે લાવીઆ, અને પછે તેમને તેમને ઘેર સલામત પોહોંચાડીઆ.

જીઆરે એ બંને ભાઈઓ હુશીઆર થએઆ, તીઆરે પોતાપર પડેલી આફતનું એવું વરણન કરીઊં કે—તેઓ શીકાર કરીને ઘર તરફ પાછા ફરતા હતા, તેવામાં તેઓએ, એ બેટ ઊપર એક ફાંશો નાંખેલો હતો તે લેવાને તે ઊપર ગએઆ. બેટ ઊપર ગએઆ પછે, એકાએક જોરમાં. એવું તોફાન ઊઠી આવીઊં, કે જેથી તેમની હોડી, બેટને કીનારેથી છુટી થઈ શામણે કીનારે જતી રહી, જેથી કરીને તેઓ જમીનપર આવવાને તદન અશકત થઈ પડીઆ. તે વેલાએ અતીઅંત ઠંડીનાં દીવસ હોવાથી 'તેમનાંથી. તરીને પણ કીનારે પોંહોંચાઈઊં નહીં, જેથી તેમને તે બેટ ઊપરજ પડી રહેવાની, અને જીઆંવેર તેમનાંપર ઇશ્વરની કુરપા થાએ તીઆંવેર રાહા જોવાની ફરજ પડી. તેમને બીજે દાહાડે કકડીને ભુખ લાગી, પણ ખાવાનું કશું મલીઊં નહી, કેમકે તે બેટ એવો તો ઊજડ હતો કે તેનાં ઊપર એક ઝાડ પણ ન હતું. એથી તે બંને ભાઈઓએ, ભુખથી અને ઠંડીથી તીઆંજ મરણ પામવાનો સંભવ જોએઓ, અને દનપર દન તેઓ ઘણાજ અશકત થવા લાગા, જેથી તેઓએ છાપરાંનાં સરખો એક નાનો પથરનો ઢગલો કરી, માહે પડીઆ, અને અસહીઅ દુખથી રીબવા લાગા. એ પથરના ઢગલા ઊપર, જે માણસ તેમને શોધવા ગઈઊં હતું, તેની નજર, કાંઈ અકસમાતથી, મુદલ પડીજ ન હતી, જેથી તે તેમને મરણ પાંમેલા સમજી પાછો ફરીઓ હતો.

એ પરમાંણે બાર દાહાડા ગુજરી ગએઆ, પણ તેમનો કોઈ રીતે એ આફતમાંથી છુટકો થએઓ નહી; અને શરીરે ઘણાજ અશકત થઈ ગએઆ, જેથી તેઓએ બચવાની સઘલી આસા છોડી, અને જે મોહોત તેમની શામે ઊભું રહી ડોલા ધુરકતું હતું, તેને નમીને તાબે થએઆ. ઓલેવતો છેક એવોતો અશકત થઈ ગએઓ હતો કે તેનાથી તો જરા હીલાતુંએ ન હતું, પણ એનડરૂ, જે તેના કરતાં નાનો હતો, તેનામાં કાંઈ પણ શકતી રહી હતી તેથી તે હીમત ધરીને ઊઠીઓ, અને તીઆં એક લાકડાંનો કકડો પડીઓ હતો તેની ઊપર પોતાનું અને પોતાના ભાઈનું નામ કોંતરી તેઓ એ જગાએ મોટાં દુખથી મરણ પાંમીઆ છે એવું સાથે જણાવી, બચવાની સઘલી આસા મેલી પોતાના ભાઈની સોડમાં જઇને સુતો. એ પછે તેમને પેલા શીકારીઓએ બચાવીઆ હતા. તેણે પેલી નીમખહલાલ કુતરાની બાબદમાં એવો ખોલાશો કીધો કે, જીઆરે તેઓ રેફ શરોવરમાં હોડીમાં બેસી પેલા ભઅંકર બેટ પર ગએઆ, તીઆરે તે કુતરાને કીનારેજ મેલી ગએઆ હતા. જીઆરે તેઓ ઊપર લખીઆ પરમાણે ફસી ગએઆ, તીઆરે તેઓએ તે કુ

તરાને તરીને તેમની પાસે આવવાને ઘણાંખી બોલાવી આ હતા; કે ભુખથી મરી જવાને બદલે તેને કાપીને ખાવાને કામ લાગે; પણ ખોદાએ જાણે તેને તેમના બચાવને માટે સરજેલો હોએ તેમ તેણે તેમનું કહીઊં ન માનતાં, જીઆરે જોઈઊં કે તેઓ હવે કીનારે પોં હોંચી શકવાના નથી, તીઆરે તે ઘર તરફ દોડીઓ, અને જઈને તેમના શંકટની ખબર કરી. જોકે પેલા માણસની બેપરવાઈથી બીચારા નીમખહલાલ કુતરા ની કોશેશ ફતેમંદીથી પાર પડી નહી, તોપણ તેમાં તે ભલાં જનાવરની કશી તકશીર ન હતી.

કીમતી પથરાઓ.

ભાગ ૭ મો.

ટરકુઓઇસ ઈઆને પીરોજો, કેરબો, અકીક.

આજ શુધી હમોએ જે કીમતી પથરાઓનું બી આન આપીઊંછે તેઓ ઘણાખરા પારદરશક ઈઆને તેની અંદરથી આરપાર જોવાઈ શકાએ એવાછે, પણ હાલ હમો કેટલાક અપારદરશક પથરાઓનું એક ટુક ખીઆન આપવા માગીએછે.

ટરકુઓઈસ ઈઆને પીરોજો—આ પથર એક જાતના ખરકમાંથી મલી આવેછે. એનો રંગ પીલો, આશમાની તથા લીલો હોએ છે, પણ એવા એક ઘેરા આશમાની પથરની કીમત વધારે ઊપજેછે. જોકે એ ઘણો કઠણ નથી તોએ પણ પાલીશ-કરીઆથી એના ઊપર ચલકાટ વધારે આવેછે, અને એ કઈ કઈ ચીજનો બનેલો છે તે આજ શુધી બરોબર જાલમ પડીઊં નથી. એને હમેશાં ગોલ કાપવામા આવે છે, પણ ઈરાનીઓ, જેઓમા એ પથરનો ખપ વધારેછે, તેઓ એને પરા રોકા આકારમા પણ કેટલીએક વેલાઓ કાપેછે. જોકે એ પથરના ઝીના ઝીના કટકા ઘણે સસ્તે ભાવે મલેછે તોએપણ મોહટા સારૂં દામ આપીઆ છતાં મલતા નથી. તરણ ઈંચ લાંબો તથા એક ઈંચ પોહલો પીરોજો મોસકો શેહરના સઘરસથાનમાં હાલ મોજુદ છે. ઈરાન, આરબસથાન તથા રૂશીઆના કેટલાએક ભાગમાથી આ પથર મલી આવેછે. મોહામદીઆંનો આ પથર ઊપર કુરાનના કેટલાએક બોલો કોતરી તેને ગલામાં માદરીઆં તરીકે પેહેરેછે. આગલા વખતમાં આ પથર વીશે લોકોને ઘણોએક વેહમ હતો. એવું કહેછે કે એ પેહરીઆથી આંખનું તેજ વધતું હતું તથા કજીઆખોર જોડાં વચે શલાહ થાતી હતી!

કેરબો.—કેરબાને આપણે કદાચજ કીમતી પથરામા મુકી શકીશું, પણ એક શીનગારની ચીજ તરીકે આ વસતુને અસલથીજ વાપરવામા આવેછે. હોમર કેહછે કે, ફીનીશીઅન લોકો ગરીસમા કેરબો વેચવા લાવતા હતા, તથા પલીની ફરીઆદ કરી ગએઓ છે કે કેરબા ઊપર તે વખતના લોકો એટલાતો દીવાના બનીઆ હતા કે એ ચીજમાથી કોતરી કાહાડેલા એક નાથલા આકારની કીમત, એક મોહટા મજબુત ગોલામને વેચાતો લઈ સકાએ એટલી આપવામાં આવતી હતી. સારાં કુલની રોમન સ્ત્રીઓ રસતામા ચાલતી વેલાએ હમેશાં ખુશબો સારૂ કેરબાનો એક દડો હાથમા રાખતી હતી, અને હાલ પણ એને મલતો રેવાજ ઈરાનમા ચાલુછે—કેરબાને શરવે જમાનાના લોકો પશંદ કરી ગએઆછે તેનુ કારણ તેનો વાસ, રંગ તથા ચલકાટ છે. જે કેરબા ઊપર દુધ જેવી સફેદ છાંટ હોએછે તેને વધારે પસંદ કરવામાં આવે છે. ૧૩ રતલનો એક કેરબો બરલીનના સંઘરસથાનમાં હાલ છે. લનડન તથા પારીસમા એક રતલ વજનના કેરબાની કીમત ૧૦૦ થીતે ૧૨૦ રૂપીઆની ઊપજે છે. એ ઘણોખરો ઈઊરલ પાહાડ ઊપર તથા રાહીન નદીના મુખ આગલથી મલી આવેછે; પણ પુરસીઆ દેશમો એ કેરબાની મોહટી ખાંણેછે. એ શું ચીજછે તે વીશે જુદાં જુદાં મતો પડેલાંછે, પણ હાલ ચોકશ થઊંછે કે એ ચીજ કાંઈજ નથી પણ એક જાતના સનોબરના જાહાડમાંથી જહરતો ગુંદર જેવો રસ છે, જે ઘણાએક વરશ શુધી જમીન ઊપર પડી રહેઆથી આવો રંગ તથા ખુશબો પકડે છે.

જરમનીમાંથી કેરબાનો મોહટો જથો તુરકી દેશમાં મોકલવામાં આવે છે, જાંહાંથી તે મકા શેહર, જાંહાં મહમદની ઘોર છે તાંહાં જાએ છે. કેટલીએક વેલાએ કેરબામાંથી ઝીણા ઝીણા હાલ નાબુદ થએલાં જાનવરો તથા જાહાડના પાતરાંઓ મલી આવે છે. એ ઊપરથી એક લખનાર કહી ગએઓ છે કે "આ જીના મગતરાંની ઘોર વીશે વખાણ ગાઓ, કાંએજે કોઈ પ

ણ પાદશાહ એવા એક ઘોર તલે શુતેલો છે-એવું અભીમાન તે કરી શકશે નહી."

અસલના વખતમાં તેમજ હાલ પણ દવા તરીકે કેરબાને એક ઘણીજ ગુનગારી પદારથ સમજવામાં આવતી હતી—ઈઊનાની વઇદો આ વસતુનો ઘણો ઊપીઓગ કરે છે. કેટલાક રાખ તથા ચાટનમાં આ ચીજનો ભુકો કરી નાખવામાં આવે છે, તથા જે શખસને કમલો થએઓ હોએ તેને પણ કેરબાની હાડી હાથમાં આપવામાં આવે છે. ઈઊરોપીઅન વઇદો કેરબામાંથી એક જાતનો તેજાબ તથા તેલ કાહાડે છે તેમજ ખુશબોમાં પણ એ ઘણો વાપરવામાં આવે છે.

અકીક—અકીકતો સઊ કોઇએ જોએઓ હશે, એનો રંગ ઘણુ કરી સફેદ અથવા રાતો હોએ છે. જો તાપ આગલ એ પથરને ધરીઓ હોએતો એના રંગમાં મોહટો ફેર પડે છે. બીજા પથરાઓ માંફક શીનગારમાં એ ઘણો થોડોજ વપરાએ છે. ઘણુ કરી એના બટન તથા શીલ બનાવવામાં આવે છે અને કોઈ વખતે એમાથી આખી વીટી પણ કોતરી કાહડવામાં આવે છે—નદી કીનારાની રેતીની તલેથી આ પથર મલી આવે છે. આરબસથાનના કેટલાક ભાગમાંથી તથા ખંબાતથી અકીક પુસકલ આવે છે.

જોકે ઊપલા કીમતી પથરો શીવાએ બીજા ઘણાએક માનસ જાતનાં વાપરવામાં આવે છે, પણ જે ઘણાજ સાધારણ તથા જાંણીતા છે તેઓનુ અતરે બીઆન કરવામાં આવીઊ છે.

જંગલી લોકોમાં બચાંઓને ઉધારવાની રીત.

ઊતર અમેરીકામાં, મધીઅ આફરીકામાં, અને પાસીફીક તથા હીનદી વગેરે મહાશાગરો મધેનાં બેટોમાં આજ ઘણાક જંગલી લોકો વસે છે. તેઓ એટલાંતો જંગલી છે કે, તેમનો મોટો ભાગ શરીરપર મુદલ વસ્ત્ર સરીખું કાંઈ પેહરી જાણતો નથી, તથા ઘણાક ટોલાઓ, જનાવરો સાથે માણસોને પણ કાપીને કાચાંને કાચાં, અથવા ઈંગારપર ભુંજીને ખાઈ જવાને ચુકતાં નથી. એવાં જંગલીઓની સઘલી રીતભાત પણ જંગલી હોએછે, અને તે આપણ સરખાં શુધરેલાં લોકોને ઘણીજ નવાઈ જેવી તથા વખતે ખુશી અને વખતે દલગીરી ઊતપન કરનારી લાગે છે. જેમ એ લોકોની રેહેવા, ખાવા, પીવા વગેરેની રીતભાતો જંગલી છે, તેમજ તેમની બચાં ઊધારવાની રીત પણ ઘણીજ જંગલી, એટલુંજ નહીં, પણ સાથે કેટલીકવાર ભારે કમકમાટ અને દુખ ભરેલી છે. એ બાબદને લગતો થોડોક હેવાલ નીચે આપીઓ છે, જે ઊપરથી વાંચનારને માલમ પડશે કે, એવા જંગલી લોકો શી રીતે પોતાનાં અતી કુમલાં બાલકોને ઊધારે છે. આપણી દેશી સ્ત્રીઓ પણ, કેલવણીની ખામીને લીધે પોતાનાં બચાંઓને ઊધારવાનાં કાંમમાં ઘણુંક જંગલીપણુ વાપરે છે, પણ અલબતે ઊપલા જંગલીઓના જેટલું નહીં. તોપણ તેઓ એ બાબેનો પોતાનો અધીકાર એવી રીતે બજાવેછે કે, જેમ ઊપલા જંગલીઓની રીતભાત જોઈને તેમને (દેશી સ્ત્રીઓને) જેટલું હસવું આવશે, તેટલુંજ તેમની રીતભાત જોઇ શુધરેલા દેશની સ્ત્રીઓને હસવું આવે છે. આપણી દેશી સ્ત્રીઓ, જો પુરતી અને ઘટતી કેલવણી લેઈ, પોતાનાં બચાંઓને ઊધારવામાં તેનો ઊપીઓગ કરેતો, બેશક તેમનાં બચાં, અને પછે તેમની આખી ઓલાદ સઘલી પાંતીએ શુધરેલી, સદગુણી, અને અકલવાલી નીકલીઆ વગર રેહે નહીં.

મેડમ ફેફર નામની નામીચી મુસાફરણ લખેછેકે— મલાગાસી જાતનાં જંગલીઓમાં, બચાંનો જનમ થએઆ પછે, તેઓ, તેનુ ભવીશ જાણવાને એક નવાઈ સરખી કીરીઆ કરે છે—એ લોકોનો એક જાતનો ખોદાએ હોએ છે, જેને તેઓ "સકીડી" કરી કહે છે. એ ખોદાએ કાંઈ પથરની કે લાકડાંની મુરતી, કે કાંઈ એવીજ બીજી રીતનો નથી, પણ ડજનેક કાંકરાનો ઢગલો કરી તેને પોતાનો ખોદાએ માને છે. હરકોઈ મલાગાસીને તીઆં જેવો છોકરાંનો જનમ થએઓ, કે તે ચોટપણે બાએગશાલી નીકલશે કે નહીં તે જોવાને તેનો બાપ, પોતાના હાથમાં તેના સકીડી ખોદાને, એટલે પેલા કાંકરાને, પોતાના બેઊ હાથના ખોભામાં મેલે છે, અને પછે તે બચાંની આસપાસ કેટલાક ગોલ ફેરા ફરેછે. એ ફેરા ફરતાં જો તેના હાથ માહેલા કાંકરા મધેથી થોડાક નીચે વેરાએઆ, તો તેનો બાપ તથા બીજાઓ સઘલા ખુશી થઈ તે બચાંની

માએને મુબારકબાદી આપે છે, કેમકે તીઆરે તેઓ સમજે છે કે, તે બચ્ચું ઘણું ભાએગશાલી નીકલશે." પણ જો તેથી ઊલટો બનાવ બનીઓ તો, એટલે જો હાથમાંથી એક કાંકરો ન વેરાએઓતો, બધા દલગીર થાએ છે, અને તે બચ્ચું, એલ્પણે અભાગીઊં નીકલશે, એવું માની તેને મારી નાખવાની તઈઆરી કરે છે! કેટલાકોતો, એટલાંમાંજ મારી નાખે છે, અને કેટલાકને પોતાના સફીડી ખોદા ઊપર વીસવાસ ન આવવાથી; એક બીજી તપાસ કરેછે, જેમાંથી જો તે બચ્ચું પાર પડીઊતો તે બાએગશાલી ગણાએ છે, અને જીવવા પામે છે, અગર નહીતો તે પોતાનીજ મેલે મરણ પામે છે. તે એક, તે બચ્ચાંને ઊંચકીને, જે રસતેથી મોટાં બલદ તથા ઘોધાઓનું ટોલું અથવા ગોવાલું જતું હાએ, તે રસતાની વચોવચ મેલી આવે છે. પછે તે બીચારૂં પશું બચ્ચું જો તે મરતાન ઘોધાઓની ખડીથી બચે છે તો તેને મોટા પીઆરથી તેનો બાપ ઘેર ઊચકી લઇ જાએ છે, અગર નહીતો તે બીચારૂં તીઆંજ છુડાઈ રગડાઈને પોંહોતું થઇ રહે છે!

એ લોકોમાં કરતાં, ફીજીઅન કરીને એક જાતનાં જંગલીઓ, જેઓ પાસીફીક માહાશાગર મધેનાં એક બેટમા રહે છે, તેમની બંચાં-સંબંધી ચાલ વધારે કમકમાટ ભરેલી છે. રેવરંડ થામસ વીલીઅમ નામનો એક ખ્રીસતી ધરમગુરૂ, જે કેટલાંક વરસ વેર એ લોકની સાથે વસીઓ હતો, તે લખે છે કે—એ લોકોમાં બચ્ચાંઓને, મારી નાખવાનું એટલું તો સાધારણ છે કે, દર રોજ જેટલાં જનમેછે, તેમાનો બે તરતીઆંઊશ ભાગ મારી નાખવામાં આવે છે! તેમાં તેઓ છોકરીનેતો બાએગેજ જીવાડે છે. તેઓ છોકરીઓને મોટી થએઆ પછે તદન નકામી સમજે છે, અને એવું કહેછે કે, "શું છોકરી મોટી થઈને લડાઈમાં જવાની છે! શું તે હાથમાં સોટે લઈને દુસમનનું માથું ફોડી નાખવાની છે, કે ભાલો લઈને તેની છાતી વીંધી નાખનાર છે?" એવા વીચારથી તેઓ છોકરીને જનમતાં વાર, અથવા બીજે કે તરીજે દાહાડે મારી નાખે છે.

અલબતે એમાં મોટી બેવકુફાઇ છે, કેમકે સી લડાઈના કામમાં નહી આવે તેથી કાંઈ તે આ દુનીઆંમાં તદન નકામી નહીં ગણાએ, પણ તેઓ જંગલી છે, અને તેથી તેવી બેવકુફી તેમને છાજે છે. ૫ પણ જીઆરે, એક કરતાં બીજી બાબદમાં, પણ એવીજ રીતની બેવકુફી દેશી, અને તેમાં, અગત કરીને પારસી સીઓમાં જોવામાં આવે છે, તીઆરે આપણે કેટલું અચરત તથા દલગીર થવું જોઇએ! જો કે આજ કેટલાંક વરસ થએઆં, મુંબઈમાં છોકરીઓની નીશાલો નીકલી છે, અને તેની અગત વીશે તેમની ઘણીકવાર ખાતરી કરી આંપવામાં આવી છે, તોપણ તેને આપણી સીઓ નકામી ગણી હજુ કહે છે કે "છોકરી સીખીને શું કરવાની છે? શું તે કાનમાં કલમ ખોશીને આફીસમાં લખવા જવાની છે, કે ચીન અને વેલાતનાં મોટા વેપાર કરવાની છે?" આએ બોલો ઊપલા જંગલીઓના બોલોને બરોબર મલતો આવે છે, પણ ફેર માતરે મતલબનો છે. જો કે મતલબની અંદર ગમે એવો ફેર છે, તોપણ બંનેમાં વીચાર એકસરખા છે, જેથી આપણી સીઓને પણ, તેમની એવી ચાલને માટે જંગલી કહીએતો ચાલે.

એ (ફીજીઅનસ) લોકોમાં છોકરાંઓ મારવાનુ ઘણુજ સાધારણ હોવાથી, એ કામનો ઘણાએકે ધંધોજ લઈ બેઠેલા હોએ છે, જેમને કામ પડતે બોલાવીઆથી આવીને છોકરાંને મારી નાખી જાએ છે. જેવી છોકરી અવતરી કે, એક માણસ પાસે એક "મારી નાખનાર"ને બોલાવે છે, જે આવી તેને ગુંગલાવી મારી નાખીને, પોતાનુ દામ લઈ ચાલતો થાએ છે. જો વખતે કોઈ "મારી નાખનાર" મલી નથી આવતો, તો તે કામ તે છોકરીની માએ મોટી ખુશીથી બજાવે છે! જેને નવ મહીનાવેર પેટમાં રાખી, મોટી કશટીથી જનમ આપેલો, તેને, પોતાના ખોલાપર લઈ, તેનુ એક હાથે ચાંપીને નાખ દાબી ધરે છે, અને બીજે હાથે મોહડું દાબી ધરે છે, જેથી તે બીચારૂં નીરઅપરાધી બચ્ચું, તરફડીને જરાક વારમાં મરણ પાંમે છે! એ કેવું કરપીણપણું!

પણ એ જંગલીઓ છોકરીઓને એમ કરતાં છોકરાઓને મોટા પીઆરથી ઊધારતાં હોએ એવું નથી. છોકરાએ કાંઈ એહેજ વાંક કરવાથી તેની મા તેને મારી નાખે છે. જેમ આપણા ઘરમાં વખતે છોકરૂ રડીને કંટાલો આપે છે, એવો જો જરાક કંટાલો ફીજીઅનનાં બચ્ચાંએ તેની માએને આપીઓનો, જેમ આપણી સીઓ વખતે મેહેતાજીને, કે કાંઈ એવાં બીજાં માણસને ધાક દેવાને બોલાવે છે, તેમ તે ફીજી

અન માએ, તરત કોઇ "મારી નાખનાર" ને બોલાવે છે, અને તે બચાંને તેના હાથમાં આપે છે, જે જરાક વારમાં મારી નાખીને ચાલતો થાએ છે, અને પછે તેની લાસને તેની માં જમીનમાં ખાડો કરી માહે નાખી દઇ ઊપરથી મટોડું વાલી મેલે છે!

(એતુ સાંધણછે.)

—•—

પરચુટણ:

જાણવાજોગ બાબદો.

એક ચાલાક છોકરો—એક દાહાડે એક પુરૂષે પોતાનાં છોકરાને કહેઉં કે પાસેની દારૂની દુકાંનપરથી એક ગલાસ પોરટ વાઇનનું લાવવું, એ ઉપરથી છોકરાએ તેહનાં પઈશા માંગીઆ, તારે બાપ બોલીઓ કે પઈસા લઇને દારૂનું ગલાશ લાવવુંતો સેહલુંછે અને તેતો શઉ કોઈ કરી શકેછે પણ વગર પઈસે લાવે તારે જાણું કે તું કેહવો હોશીઆરછે. એ ઉપરથી છોકરો ગએઓ અને એક ખાલી દારૂનું ગલાશ બાપ આગલ લાવીને મુકીઉં અને કહીઉં કે લો બાપા આ પીઓ, તારે તે કેવા લાગો કે આમાંતો કાંઈ દારૂ નથી, તારે છોકરો બોલીઓ કે હા બાપા ગલાશમાં દારૂ હોએ ને પીતાંતો શઉને આવડેછે પણ ખાલી ગલાશે દા પીઓ તારે જાણું કે તમે કેવા ચાલાક છેવો.

—

એક માણસની ૨૦૭ વરસની ઉમર—ઈંગલંડની તવારીખની અંદર શઉથી અજાએબ જેવી લાંબી જીંદગીની જે તવારીખ મલેછે તેમા થોમશ કારણ નામનાં શખસનુ નાંમ દીશેછે. તે બીજા રીચરડનાં વખતમાં ઈઆને ૧૩૮૧ નાં વરસમાં જનમીઓ હતો, અને ૧૫૮૮ નાં વરસમાં મરણ પામીઓ હતો. તેની હઈઆતીમો બાર રાજા અને રાણી મલી રાજ કીધું હતું. ૨ જો રીચરડ, ૪ થો, ૫ મો ૬ ઠો હેનરી, ૪ થો અને ૫ મો એડવરડ, ૩ જો રીચરડ, ૭ મો અને ૮ મો હેનરી, ૬ ઠો એડવરડ અને મેરી અને બલાઇજાબેક રાણી એઓએ રાજ કીધાં હતાં, હેમોનાં કોઈબી પાદશાહાની તવારીખ ઇઆ ફેરફાર વીશે કોઈ પુછતું તો તે કેહી શખતો હતો.

—

બીજો થોમશ પાર નાંમે શખશ ૧૫૪ વરસ લેર જીવીઓ હતો. તે ઇશવી શન ૧૪૮૮ નાં શાલમો આલડરબરી નાંમનાં પરગણામો જનમીઓ હતો જાહારે તે ૮૦ વરશની ઉમરનો થ્યોં તારે જેન નાંમની અશતરી શાથે પેહલાં લગન કીધાં પણ ૩૨ વરશની મુદતબાદ તેને પેટે ૨ છોકરા અવતરીઆ પણ તે ઝાઝા દીવશ જીવીઆ નહી, એક ચોરાએક મહીના અને બીજું થોડાએક વરશ પછી મરણ પામીઉં. જાહારે તે ૧૨૦ વરશની ઉમરનો થ્યો, તારે તે કેથેરાઇન મીલટન નામની છોકરીપર મોહીત પડીઓ, અને તેની શાથે પરણીઓ, તેણે પેટેખી કાંઈ છોકરાં થ્યાં હતાં. તેના મરણની બે માશ અગાઉ આરેનડેલનો અરલ, તેને વેશટ મીનીશટર લેઈ આવીઓ કે જાંહાં ઘણા મેલાવરાથી અને જોવા આવનારાવોએ મેહેનત આપીઆથી તે ૧૬૩૨ નાં વરશમો ૧૫૪ વરશની ઉમરે મરણ પામીઓ.

—

માંણશોનું શાખશી કદ—શઉથી ઉંચું માણુશ ગાબરા નાંમનુ આરબશથાંનથી કલોડીશ પાદશાનાં વખતમાં મંગાવીઉ હતું તે કે જે ૯ ફુટ ૯ ઈંચ હતું.

મેખ્ખશીમમ નામનો શાહાનશા ૮॥ ફુટ ઉંચો હતો. તે થારેશ શેહેરનો રેહેવાશી હતો પણ તે ઘણો જંગલી અને ઘાતકી હતો તેથી તેને શરવે લોક ધીકારતાં હતાં, તેની બઈરીની બાજુબંનધ તેનાં અંગોઠા (હાથનાં) મો આવી રેહેતી હતી અને તેનાં બુટ શાધારણ માણુશનાં બુટ કરતાં ૧ ફુટ લાંબુ હતું.

—

વેહેંતીઆં માંણશ—આગશટશ શેહેનશાની બતરીજ જુલીઆ પાશે એક વેહેંતીઉ માણુશ હતું તેને કોરોપાશ ને નાંમે ઓલખતા હતા અને તેની પછવાડે જુલીઆએ ઘણો ખરચ કરી તેને વેચાતો લીધો હતો, તે માતરે બે ફુટ ઉંચો હતો અને જાડાઈમો માતરે એક હાથ હતો એન બાઈ પાશે આનડરોમીડા નાંમની ગોલાંમ અશતરી હતી તેબી તેટલાજ કદની હતી.

૨ જો. આગશટશ શીઝરે નાટકની અંદર લુશીઅશ નાંમનો એક એવુજ માણુસ બતાવીઉ હતું, તે એક શારા કુલનો હતો, તે પુરો ૨ ફુટ ઉનચોબી નહી હતો અને વજનમો માતરે ૧૭ રતલ હતો. તોએબી તેનો અવાજ મોટાં માણુશનાં જેવો નીકલતો હતો.

૩ જો. ઈમામ બીકશના વખતમો આલેકશાનડરીઆ શેહેરમો આલીપીઅશ નામનો એક શખસ હતો તે જાતે ઘણો લાહેર અને ફીલશુફ હતો પણ તેનું કદ એટલુંતો નાહાનુ હતું કે એક કીઉબીકમોબી ઓછો હતો ઈઆને એ ૪ ફુટ પાંચ ઈંચમોબી ઓછો હતો. તેના દેખાવ પરથી હેવું લાગતું હતું કે તેને જીવ શવાએ કશુ છેજ નહી. એ ટલુંજ રેહવાનું કારણ હેવું કેહેછે કે જે ભાગ વધી શકે તેવા ભાગો ખુદરતથીજ ચીમરાઈ અને નજીવા થએઆ હતા.

૪ થો. એક મુશાફર લખેચ કે "મેં ઘણા ઠીંગણા માણુસો જોએઆં છે, તે કાંઈ ખુનદાં અથવા બરડા આગલથી વલેલાં નહી પણ જનમથીજ પેદા થએલાં જોએઆં છે તે વામોનું એક માણુસ તેણે ૧૫૯૨ ઈ. શ. ના શાલમો બેશીલ મધે જોએઉં હતું. તે ઉમરે ૩૫ વરસનું હતું તે સાથે વલી મોટી દાહાડી અને ઉંચાઈમો માતરે ૩ ફુટ હતો તેહેનથી માલપર ચહડી શકાતું હતું નહી પણ એક ચાકર ઉચકી લેઈ જતો હતો. તે તરણ ભાશા જાંણતો હતો, તે ઘણો હુશીઆર અને મેહેનતુ હતો.

૫ મો. રૂમ શેહેરની અંદર મેકશુમશ અને ટુલશ નામે બે ગરહશથ "નાઈટ" હતા તે બેઉ માતરે બે ફુટ અગીઆર ઈનચ હતા.

એ વતરોગે બીજા ઘણા ઠીગણાં માણુસ વીશેછે કે જે શઘલાં ૩ ફુટની અંદરનાછે. શ. ૬.

—

એક રમુજી વારતા.

રોકડો હીસાબ—બે દોસતદારો, એક વેલાએ ફરવા નીકલીઆ, તે ફરતા ફરતા દરીઆ કાંઠા ઉપર જઈ પોહોંચીઆ. એવામાં એકની મરજી થઈ કે જરા દરીઆમાં નાહાવું, તેથી પોતાનાં દોસતદારને કહીઉં કે, ભાઈ તું જરા અહીં ઉભો રહી આ મારાં કપડાં જોજે, અને વીશ રૂપીઆ છે તે હાથમાં રાખજે, હું જરા પાંણીમાં નાહી આવું. પેલા દોસતદારે તેમ કબુલ કીધું, અને પેલો પાંણીમાં નાહાવા ગએઓ. જેવી પેલાએ પાંણીમાં એક બુડકી મારી કે તેવામાંજ પેલા વીશ રૂપીઆ, પેલા દોસતદારે કોઈનાં હાથમાં આપી પોતાને ઘેર મોકલાવી દીધા. પેલો નાહીને કીનારાપર આવીઓ, અને કપડાં પેહેરી રૂપીઆ માંગીઆ, તીઆરે તે બોલીઓ "ભાઈ રૂપીઆ શાના, તારો હીસાબ લે." એ સાંભલી પેલો બીચારો તાજુબ થઈ બોલીઓ, "મેં હમણાં તુને વીશ રૂપીઆ જરા હાથમાં ધરવા આપીઆ, તેટલામાં હીસાબ શાનો લઉં." એ પરમાંણે તેમનામાં ઝઘડો ઉઠીઓ, અને ઘણાક લોક આસપાસ જમા થએઆં. સઘલા પેલાને કેહેવા લાગા કે, "ભાઈ એનો હીસાબતો સંભાલ, જો એ શું આપે છે, પછે બોલ." તે સાંભલી તે બીચારો હીસાબ લેવાને તઈઆર થએઓ, તીઆરે પેલાએ એવો હીસાબ આપીઓ કે, "જો ભાઈ, જીઆરે તેં પેહેલી બુડકી મારી તીઆરે મેં જાણીઉં કે તું પાંણીમાં બુડી ગએઓ, તેથી તરત મેં એક માંણસને પાંચ રૂપીઆ આપી તારી મઈએતની ખબર તારા ઘરમાં કેહેવાડી. પછે જરાક વારે તું પાછો ઉપર આવીઓ, તીઆરે મેં જોઈઉં કે તુતો સલાંમતુ છે, અને તારા ઘરમાં બધાં અમથાં રડી મરશે, તેથી બીજા પાંચ રૂપીઆ બીજા માંણસને આપી તારે ઘેર તારી સલાંમતીની પાછી ખુશખબરી કેહેવાડી. હવે બાકી રહેઆ દશ, તે મેં મારે ઘેર મોકલેલા છે, કે તે હું તારાં બચાં છોકરાને આપીશ, તે ચાલ આપણ તીઆં જઈએ કે હું તને તે આપું." આ રોકડો હીસાબ જોઈ સઘલાને તાજુબ લાગીઉં, તથા હસવું આવીઉં.

ફરેડરીક ધી ગરેટ જેઆરે પોતાનાં લસકરમાં ચાકરી રાખતો હતો તારે તરણ સવાલ જરમન ભાસામાં પુછતો હતો તે એકે તારી ઉમર કેટલી. તું મારી ચાકરીમાં કેટલા વરસ થએઆંછે અને, બીજું તો તારી બરદાસત બરાબર થાએછે અને પગાર બરાબર મલેછે? એક વખત એક ફરેંચ જુવાંન શીપાઈ ચાકરીમાં રેહવા જવાનો હતો અને તે જરમન ભાસાનો અનજાણીઓ હોવાથી તેહને તેનાં સરદારે તરણ શવાલોનાં તરણ જવાબ મોહડે કરાવી રાખીઆ હતા. તેને શીખવીઉં હતું કે રાજા તુહને પેહલ વેહલું કાંઈ પણ કેહે તેનાં જવાબ (૨૧) કરીને આપજે. બીજું કાંઈ કેહે તેનો ઉતર ૧) કરીને આપજે અને તરીજો સવાલ નાખે તારે (બેઉ) કરીને કેજે. હવે જેઆરે પેલો પુરૂસ રાજા આગલ ગએઓ તારે રાજાએ રોજ જેમ પેહલો, બીજો, તરીજો શવાલ પુછતો હતો તેમ પુછવાને બદલે બીજો શવાલ પેહલા પુછીઓ તારે પેલો છોકરો બોલીઓ કે ૨૧ તેઆરે રાજા અતીસે અજબ થએઓ કે એકવીસ વરસ થએઆં મારી ચાકરી કરેછે. પછી પેહલો શવાલ પુછીઓ કે તારી ઉમર કેટલી? તારે તે બોલીઓ કે ૧) એ ઉપરથી રાજાએ કહીઉં કે યાતો તું ઘેલો થઈ ગએઓછે કે હું ઘેલો થઈ ગએઓછું, તારે પેલો પુરૂસ સમજેઓ કે તરીજો શવાલછે કરીને કહીઉં કે (બેઉ) તારે રાજાએ હસીને કહીઉં કે તું કેહચ તે પરમાંણે પેહેલીજ વખત હું ઘેલામાં ખપીઓછું. પેલા છોકરાનો જરમન ભાશાનો બંદોલ ખુટી ગએઆથી મુગો રહેઓ અને રાજાએ કાંઈ પુછીઉં તારે ફરેંચ ભાશામાં બોલીઓ કે હું જરમની ભાશાનો એક હરફ જાણતો નથી. એ ઉપરથી (આંધરે બેહરૂં કુટાઈઉં) એવું શમજી, તેને ચાકરી ઉપર નેમીઓ.

સમશીઆ.

(દોહરા.)

(૧) એક નરે નરને ગલ્યો,
તેથી શોભે તન;
એતો ઉતમ જન થશે,
સમજો તમે સજ્જન.

(૨) ઉતમ કુલથી ઉપજી,
તાત તણો જે તાત,
તે સાથે વીવા કર્યો,
સમજો સજ્જન વાત.

(૩) બરે કાળ પણ મૃગ નહી,
નહી સસલો નહી સ્વાન,
મોં ઉંચું પણ મોર નહી,
સમજો ચતુર સુજાણ.

ક. સા.

(૪) હું એક વસતુ છું. મને સારી જગતના લોક ઉપીઓગમાં લે છે, અને જે નથી લેઈ જાણતા તે હીણા અને જંગલી કહેવાએછે. મને મોડું નથી તોપણ તમે ચાહો તે બોલું છું, અને મને પગ નથી તોપણ તમે કહો તીઆં જઈને તમારી સઘલી વાત કહુંછું. મારા પેહેલા બે અક્ષર લોતો એક જાતનું પકશી થાઉં, અને છેલા બે લોતો નાની માછલી પકડવાનું હથીઆર થાઉંછું.

ખોલાસો.

(૧) પાણી. (૨) ગાડી. (૩) ચોપડી. (૪) ચંદર.

પકવાન વગેરે બનાવટ.

મીલક પંચ ઈઆને દુધનું શરબત. બરાનડી, રમ, પાણી અને તાજુ દુધ, એ સઘળું એકસરખા જથામાં લેવું. દુધને ગરમ કરીને લેવું પણ તેને ઠકરો પડવા દેવો નહી. પછે દર દોહોડ પાઈનટે ૧ રતલ બુરા ખાંડ અને બે મોટાં લીંબુ લેવાં. તે લીંબુની છાલને ખાંડના ગાંગડા ઉપર ખુબ ઘસવી કે તે ઉપરની પાતલી છાલ નીકલી જાએ પછે તેમને કાપી ચાર ચાર કટકા કરવા, અને ત્યાહેથી સફેદ છાલ કાહાડી નાખવી. પછે ઉપલાં બરાંનડી, રમ, વગેરે સઘલાંને ગરમ દુધ શુધાં એક વાસણમાં રેડી દઈ ઉપરથી પેલાં લીંબુના કટકા અને સઘલી ખાંડ નાખવી. પછે તે વાસણને મજબુત બંધ કરી આખી રાત એક જગાએ મેલી છાંડવું. સહવાર પડતાં તેને ફલાનલ વતે બે તરણ વાર ગાલવું, પછે તેને પથરની બાટલીમો ભરવું. એ શરબત ઘણુંજ સવાદદાર થાએછે. ઈઉરોપના લોકો એવાં સેંકડો જાતના શરબતો વાપરેછે, પણ આપણા લોકમાં એકે જાતનું વપરાતું નથી !

મૂળાક્ષરને શિખામણ.

(ભુજંગી છંદ.)

કકા કામ તે દેવના ભારી મોટાં,
ખખા ખામિની ખોટ ત્યાં હોય જોતાં.
ગગા ગાનિ તું ગુણ નીતે હરીના,
ઘઘા ઘાભરો થાય કાં બે ઘડીમાં.
ચચા ચામ ને હાડતો આંહિ રેશે,
છછા છાકિ ના જા તું તે જોઈ લેશે.
જજા જગતમાં જાણ ના સૂળટું રે,
ઝઝા ઝાઝિ માયા કરે ઉલટું રે,
ટટા ટાપટીપે કરી કાં દિપે રે,
ઠઠા ઠાઠ ઠાળે તું મૂર્ખો ખપે રે.
ડડા ડાહિ ડાહી કરી વાત ફૂલે,
ઢઢા ઢાલની તાંનમાં જાઈ ભૂલે.
તતા તાતની વાત તું કાં કરે રે,
થથા થાગ ક્યાં લાગશે તું તણો રે.
દદા દાવતો આપવો જોઈશે જે,
ધધા ધાઈ ધાઈ જવાશે નહીં જે.
નના નાણુ નીતી નિમો ના ટુટે રે,
પપા પાપ તારાં કદી ના છુટે રે.
ફફા ફૂલ ફૂરિ જશે કૂમળાઈ,
બબા બાગબાની કરી લે કમાઈ.
ભભા ભાવ રાખી ભજો ભેદ પામી,
મમા માન, ગાથા મુકી સેવ સ્વામી.
યયા યાદમાં આંણીને ઈશ મોટો,
રરા રાયને રંક સૌ જાણ છોટો.
લલા લોભનો થોભ તો હોય નાહી.
વવા † વાતસંગ વાતમાં સાર કાંઈ ?
સસા સારમાં સાર તો એજ મોટો,
શશા શોધીને શાધિયો પૂન્ય લોટો.
ષષા ષડરિપુ સાચવી કોણ રાખે,
હહા હોય ક્યાં ? નાનાભાઈ સત્ત ભાખે.

ચરચા પતરીઓને ખબર.

પીરોજબાઈનું પતર પોહોંચીઉં છે તેમા જે તેઓએ સુચના કરી છે તે ઘણીજ વાજબી છે, અને તે ઉપર હમો બનતા સુધી ધીઆંન આપીશું. એ પતરને સદાબરૂ પરગટ કરવાને માંહે મરજી જણાવવામાં આવેલી છે, પણ તેમ કરવાની ગરજ અગત દીસતી નથી એ બાઈના પતરનું લખાણ અને ઘબ ઘણા સારાં છે, તેમજ તેમાંની સુચનાં પણ ઘણી સારી છે, તેથી તેની લખનારને હમો સાબાસી આપીએ છઈએ, અને ઈછીએ છઈએ કે, એ બાઈ વારેવાર હમારી ઉપર તેમની બેનાણીઓને ફાએદા પામે એવી બાબદો તથા સુચનાંઓ લખતી રેહે, જેની હમો મોટી ખુશીથી આ ચોપાનીઆમા જગા કરીશું કોઈબી પારસી, હીંદુ વગેરે દેશી સ્ત્રી, કાઈ પણ સ્ત્રીઓને અગતજોગ બાબદ હમારી ઉપર લખી મોકલશેતો તે હમો મોટી ખુશીથી આ ચોપાનીઆમા પરગટ કરીશું.

શા હ તમારી લખેલી બાબદ ઘણી સારી છે, તેથી તેને આ ચોપાનીઆમા પરગટ કરવામા આવી છે, અને તમારાં લખવા પરમાણે જો તમો ટાપ અને શબદોચાર ઉપર લગાર વધારે ધિઆંન રાખી, એવીજ બીજી બાબદો લખી મોકલતા રેહેશોતો તે મોટી ખુશીથી હમો પરગટ કરીશું

આ ચોપાંનીઆને માટે જે કોઈ ચરચા પતર વગેરે હરકોઈ બાબદ લખી મોકલે તેમને હમો આટલી બાબદ ઉપર ધીઆંન આપવાને ભલાંમણ કરીએ છઈએ:—જે લખવું તે ચોખા, મોટા અને જલદી ઉકલે એવા અખ્ખરે કાગજની એકજ બાજુ ઉપર લખવું બનતાં સુધી દેશી અને યુરપની ઈઆને ટાંગ અખ્ખરો ઉપર, અને ટાપ ઉપર ધીઆંન રાખીને લખવું. બનતા સુધી બાબદને ટુકી કરીને, અગત જોગજ મતલબ લખી બંધ કરવી. આએ સુચના પરમાણે જો કોઈ સ્ત્રીને લખતાં અડચણ પડે તો તેણે જેમ પોતાથી બને તેમ લખી મોકલવુ, તેને હમો મોટી ખુશીથી સુધારશું, પણ પુરૂષોએ તે ઉપર જરૂર ધીઆંન આપવું.

આ ચોપાનીઆમા જેવી ચરચા પતર આવે, તે સઘળાની મતલબને હમો એકમતના છઈએ એમ કોઈએ વીચારવું નહી.

---

† વાત એટલે પવન.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. | જુન ૧૮૬૫ | આંક ૬ ઠો.

વધનમાં લગન.

એક વારેતા.

પરકરણ ૧ લું.

સેનાહ નામનાં શેહેરમાં એક તવંગર શોદાગર રેહેતો હતો. તે જાતે ઘણોજ માએઆળુ અને નરમ સવભાવનો હતો, અને પોતાના ધંધામાં ઘણોજ માહીતગાર અને એકીનદાર હતો. તેને તીઆં, ખોદાની બખશેશથી એકી વેલાએ બે બચાંનો જનમ થએઓ, જેમાં એક છોકરો અને એક છોકરી હતી. આથી કરી તે ભલા શોદાગરને ઘણીજ ખુશાલી ઉતપન થઈ, અને ખોદાનો મોટો પાડ માની, તથા તેની ભકતી કરી છોકરાનું નાંમ ખુશરૂહ અને છોકરીનું નામ અરનવાજ પાડીઉં. એ બંને ભાઈ બેન જેમ એકી વખતે જનમીઆં હતાં, તેમજ તેમનો ચેહેરો, રૂપ અને કદ એ પણ એકજ સરખાં હતાં. એ બચાંઓને તે ભલા શોદાગરે તથા તેની સ્ત્રીએ ઘણા પીઆર અને મેહેનતથી ઉધારીઆં, અને જેમ જેમ તેઓ મોટાં થતાં ગએઆં તેમ તેમ તેઓ ઘણાંજ ડાહેઆં, ચંચલ અને સારી ચાલનાં નીકલતાં ગએઆં. તે સાથે તેઓ એવાતો ખુબસુરત દેખાવનાં થતાં ગએઆં કે, કોઈનીજ આંખ અચરતીથી થોડોવાર તેમનાં મોડાંપર ઠરીઆ વગર ફરતી હતી. પણ વલી તે સાથે જોનારને બીજું નવાઈ જેવું એ લાગતું હતું કે, તેમના ખુબસુરત ચેહેરા એવાતો એક બીજાને મલતા દેખાતા કે, જરા ગફલતી કરતાં એક બીજાં વીશે ચુક થએઆ વગર રેહે નહી. તેમાં જો બંનેને એક સરખો પોસાક પેહેરાવીઓ હોએતો, તેમના ખુદ બાપ અને માએને પણ ઓલખવાં એકાએક મુશકેલ પડી જાએ.

એ બંને ભાઈ બેનો, પુખત વએનાં થએઆં તીઆંશુધી માબાપના મોટા પીઆર અને લાડમાં સરવે જાતનું સુખ ભોગવીઆ બાદ, તથા સરવે જાતની કેલવણી લીધાબાદ એક દાહાડે એવો બનાવ બનીઓ કે, તેમને જરનદાબ તરફ જવાની ફરજ પડી. તે બંને ભાઈ બેનોએ પોતાને અગતજોગ સર સામન તઈઆર કરી, તે શેહેર તરફ હંકારી જતાં એક વાહાણમાં સવાર થઈ તે તરફનો રસતો લીધો. થોડાક દાહાડા વાહાણને ઘણો સારો પીઠનો પવન લાગો, જેથી તે એવીતો ઝડપથી ચાલીઉં કે, તેનો નાખોદા ખુશાલી સાથ બધાંને કેહેવા લાગો કે, આપણે ચાર દાહાડાની રાહા એક દાહાડામાં કાપીએ છઈએ. એથી કરી તે વાહાણ મધેનાં સઘલાં માણસો ખુશી થએઆં, અને જેમ બને તેમ જલદીથી જરનદાબ પોંહોંચવાને તેઓ ઉમેદવાર થએઆં. પણ અફશોશ ! જમાનો કોણુને ઇઆરી દીએ છે ? જમાનો કોણનું ધારીઉં તેની મરજી મુઆફક પાર પડવા દે છે ? આ જાલમ જગ ઘડીમાં હસતાં મોડાં ઉપર આંસુનો વરસાદ વરસાવે છે, અને ઘડીમાં તેજ આંસુથી ધોવાઈ ફીકા થએલા તથા તેની સરદીથી ચીમડાઈ ગએલા ગાલને હસવાનાં જોરે ખીલવી, લાલ અને ગોલાબી રંગના કરી મેલે છે. નાખોદાએ તેમની આવી ફતેહમંદ સફરની ખુશ ખબર સઘલાઓને કહેવાથી તેઓએ આખો દાહાડો ખુશી ખુશાલીમાં ગુજારીઓ, અને રાતનો વખત થવાથી પોત પોતાને મકાને જઈને સુતાં. પણ થોડાજ વારમાં તેમને ગભરાઈને પાછું ઉઠવું પડીઉં, કેમકે ઉતર પસચીમથી જોરમાં પવન ફુકવા લાગો, અને તેની સાથે પાણીમાં જોર વધવાથી વાહાણ ડોલા ખાવા લાગું હતું. નાખોદા અને બીજાઓ એક ગમથી બીજી ગમ દોડવા લાગા, અને વાહાણના સડ વગેરે ઉતારવાની તઈઆરી કરવા લાગા. આ મામલો જોઈને અરનવાજ ઘણી ગભરાવા લાગી, પણ ખુશરૂહ તેને દીલાસો આપી, હીમંતથી કેહેતો કે, એવા બનાવતો દરીઆમાં રાત દીવસ બને છે, મારે તેમાં ગભરાવાનુ કંઈ નથી. નાખોદા પણ એમજ બોલીઓ, જેથી અરનવાજને પાછી હીમત આવી, અને પોતાના પીઆરા ભાઈના પાસાંમાં બેસી ખોદાની બંદગી કરવા લાગી કે, તે તોફાન, તેની મેહેરબાનીથી જલદી નરમ પડી જાએ. પણ જેમ જેમ વખત જતો ગએઓ, તેમ તેમ પવન અને પાણીમાં જોર વધતો ગએઓ, અને આખરે એવું બનીઉં કે, ડુંગર સરખા મોજા ઉઠી એકગમથી વાહાણને, જંગલમાં ઉડતાં સુકાં પાતરાંની માફક ગબડાવવા લાગા, અને બીજી ગમથી પવન તેને ગોએઆ પટંગની માફક ઉડારી લઈ જવાની કોશેશ કરવા લાગો. આવો મામલો જોઈ નાખોદાએ અને સઘલાં માંણસોએ બચવાની આશા છોડી, અને સઉ-

પોતાની આંખમાં આંસું લાવી મોતને તાબે થએઆં. તોપણ તેઓ એકદમ હાથ પગ બાંધીને મોતના પંજામાં જઈ ન પડતાં અંત શુધી બચવાની કોશેશ કરવા લાગાં, જેમાં છેલે ખુશરૂહ પણ પોતાની વાહાલી બેનને એક બાજુ, ભઅંકર દીલથી મોતની સાંમણે જોતી મેલી, તેમની સાથે ભારે મેહેમત કરવા મંડીઓ. પણ સઘલાનાં માઠાં ભાગ્યે, એક આંચકો વાહાણે એવો ખાધો-કે, તેથી તલીઆંમાંથી તે એકદમ ફાટી ગએઉં, અને એકદમ સઘલાં માંણુસો અફલાતુન સરખાં બની ગએલા સમુદરમાં વેરાઈ પડીઆં આ ભઅંકર વખતમાં જેના હાથમાં જે આવીઉં તેને તેઓ વલગી ગએઆં, અને પાણી ઉપર એમથી તેમ ઝોલાટીઆં ખાવા તથા ઘસડાવા મંડી ગઅઆં. એવા વખતમાં તે વાહાણના નાખોદાના હાથમાં એક તેઓજ અછવો આવી ગએઓ હતો, તેને વલગી, તથા તેવાંમાં અરનવાજને પોતાનાં પાસાંમાં ડુબકાં ખાતી જોઈ તરત તેને ઉંચકી લઈ, ઘસેડાતો નજદીકના એક કીનારા ઉપર લાગો. નાખોદાએ પોતાનો આં પરમાંણે બચાવ થએલો જોઈ ખોદાનો ઘણોજ પાડ માનીઓ, અને ભએ તથા દુખથી બેશુધ થઈ ગએલી અરનવાજને હુસીઆર કરી ઘણોક દીલાશો આપીઓ. પણ ગરીબ બીચારી અરનવાજ જેટલી તે પોતાના આવા બારીક બચાવથી ખુશી નહી થઈ તેટલી તે પોતાના વાહાલા ભાઈનાં મરણથી દલગીર થઈ, અને ભારે શોક તથા ગમમાં પડી, પોતે સલાંમત નીકલી તેને માટે પોતાના જીવને સરાપ દેવા લાગી. પણ નાખોદાએ તેને ખાતરીથી જણાવીઉં કે, જે વેલાએ વાહાણ ફાટી ગઈઉં, અને સઘલાં માંણુસો પાંણીમાં પડીઆં, તે વેલાએ ખોશરૂહ એક મોટાં લાકડાંને વલગી ગએઓ હતો, તે તેણે નજરે નજર જોએઓ હતો, તેથી તે કેહેવી સલામત કીનારે લાગી નીકલશે. આ વાંતથી અરનવાજને કેટલીક ધીરજ આવી, અને તેથી શોક કરવાનો મેલી દઈ, તેણે પોતે હવે કીઆં જવું તથા કેમ કરવું તેના વીચારમાં પડી. પણ પેલો નાખોદા ઘણોજ ભલો અને નીતીમાન માંણુસ હતો, તેથી અરનવાજને દીલમાં પણ કેટલીક ધીરજ રહી, અને નાખોદાએ પણ બનતાં સુધી તેને તેને ઠેકાંણે પોંહોંચાડવાની કબુલાત આપી, કેમકે જે જરનદાબનાં શેહેર તરફ તે જનાર હતી, તે શેહેર તીઆંથી માતરે તરણ દાહાડાના રસતા ઉપર હતું. એથી બાપડી એખલી પડી ગએલી અરનવાજને જરા ખુસી ઉપજી, એને તે નાખોદાને, જો તે કાંઈ એ શેહેર વીશે જાણતો હોએતો તે કેહેવાને અરજ કીધી. એ ઉપરથી તે નાખોદાએ જણાવીઉં કે તે એ શેહેર વીશે એટલુંજ જાણે છે કે, તીઆં સાસાન નામનો એક જુવાન સાહાજાદો રાજ કરે છે. એ ઉપરથી અરનવાજ બોલી, "મેં મારા બાપને મોહેથી એકવાર એ સાસાન સાહાજાદા વીશે સાંભલીઉં હતું, અને તે તે વેલાએ કુમારો હતો, એવું મેં જાણીઉં હતું." એ સાંભલી નાખોદા બોલીઓ "હા, અને તે, હજુ કુમારોજ છે. મેં થોડુંકની વાત ઉપર એવું સાંભલીઉં હતું કે, તે સાહાજાદો જેહાનઆરા નામની એક ઘણીજ ખુબશુરત અને નીતીમાન છોકરી ઉપર મોહીત પડીઓ છે, અને તેની સાથે તે પરણવાને ઘણી કોશેશ કરે છે. પણ તે છોકરીના એક ઘણાજ વાહાલા ભાઈનાં મરણથી તે સઘલું છોડી શોકમાં બેઠી છે, અને તેની સાથે પરણવાને તો શું પણ વાત કરવાને પણ ના પાડે છે." તે ભાઈને માટે શોક કરે છે એવું સાંભલી અરનવાજને તેનો ભાઈ ઈઆદ આવીઓ, અને તેથી એવું ચાહીઉં કે, હું પણ મારા ભાઈ વગરની થઈ તેને માટે શોક કરૂંછું, અને તે પણ તેવીજ હાલતમાં છે, તેથી તેની સાંથે જઈને વસું, કે તે મારી દાઝ જાણશે, અને મારી સંભાલ લેશે. એ ઘેડાવ તેણે પેલા નાખોદાને જણાવીઓ, અને તે પાર પાડી આપવાને તથા તેને જેહાનઆરા સાથ મેલવવાને અરજ કીધી પણ નાખોદાએ મોટી દલગીરી સાથે જણાવીઉં કે, તે કામ તેનાથી બનવાનું નથી, કેમકે જેહાનઆરા પોતાના ભાઈના શોકમાં એવીતો ગરકાપ થઈ રહેલી છે કે, તે કોઈની મુલાકાત લેતી નથી. તીઆરે અરનવાજે મનમાં એવો ઘડાવ કીધો કે, આ સ્ત્રીનો વેશ કાહાડી નાંખી મરદનો લેવો, અને શાહાજાદા સાસાનના એક ખીદમતગાર તરીકે તેની નોકરીમાં રહી, બનતાં શુધી જેહાનઆરાને જોવી અથવા મલવું. એ ઘડાવ પેલા નાખોદાને જણાવતાંજ તેને ભારે અચરતી ઉપજી, પણ એ વખતે અરનવાજ સરખી જુવાન અને ખુબસુરત છોકરીને, પારકા અને તદન અજાંણીઆં શેહેરમાં જવું કેટલું મુશકેલ હશે, તેનો વીચાર કરી તેણે તેની માગણી કબુલ રાખવાનું દૂરસત જોઈઉં, અને તે પરમાંણે તેના બોલ કાતરી, અરનવાજની ખાસ મરજીથી, તેનાં ગુમ થઈ ગએલા ભાઈ ખુશરૂહનાજ સરખો મરદનો પોસાક પેદા કરી પેહેરાવીઓ. પોશાકની સાથે પોતાનું [illegible] નામ પણ બદલીઉં, અને પુરૂષના સરખું જોરાબ કરી રાખીઉં. એ પોશાક પેહેરીઆ પછે અરનવાજ તેના ભાઈને એટલીતો મલતી દેખાવા લાગી કે, જીઆંવેર તેનો ખોલાસો થાએ તીઆંવેર જો તેનો બાપ કે માં જોએ, તે પણ કબુલ નહી કરે કે એ તેમનો વાહાલો ખુશરૂહ નથી. તેમજ તે એવોતો ખુબસુરત અને નખરાંદાર છોકરો દેખાવા લાગો કે, તેના જેવા છોકરા પણ થોડાજ હશે, અને થોડાઓનાજ જોવામાં આવીઆ હશે. એ પછે બંને જણે જરનદાબનો રસતો લી[illegible]

પરકરણ ૨ જું.

બંને જન જરનદાબમાં આવી પોંહોંચીઆં. નાખોદાને તીઆંની દરબારમાં કેટલાકો સાથે પીછાન હોવાથી તેમની મદદથી એક દીવસે શાહાજાદા સાસાનની મુલાકાત લીધી, અને તેને તવાજો કરી, અરનવાજને આગલ ધરી અરજ કરી કે, નામદાર શાહાજાદા, આ જુવાન અને ચાલાક છોકરો, તું નામદારની નોકરીમાં રેહેવાને ઘણોજ આતુર છે, માટે જો તું નામદાર તેનાપર મેહેરબાન થઈ એને તારી ખીદમતમાં રાખશે તો, બેશક તુને કોઈ દાહાડે તેથી પસતાવું નહી પડશે" સાસાન તે જુવાન છોકરાનું રૂપ જોઈ ઘણોજ અચરત થએઓ; પણ પછે તેની વાત કરવા વગેરેની સઘલી પાંતીની થપ છપ જોઈ તેનાપર એટલીતો અસર થઈ કે, એકંદમ અરનવાજને પોતાના ખીદમતગારોની સંખ્યામાં લીધો, અને સઘલાની ઉપર તેને સરદાર બનાવી."

એ પરમાણે અરનવાજ શાહાજાદાની નોકરીમાં રહી

અને એક દાહાડો તેની ખીદમત બજાવી નહી તેટલામાજ સાસાન તેની સઘલી ચાલ ચલણુથી એવોતો ખુશી થઇ ગએઓ, અને એકાએક તેનાપર તેનો એટલોતો પીઆર વધી ગએઓ, કે બીજે દહાડેથી, એવુ બનીઉ કે, અરનવાજને પોતાની આગલથી જરાએ ખશવાને ના પાડીઉ અને એક બીજાના દરજજા તરફ કશુ પણ ધીઆન નેં રાખતા, સાસાન તેની સાથ તરેહવાર વાતો કરવામા મશગુલ થએઓ એવી વાતની વેલાએ પણ અરનવાજે દરેક બાબદમા એવુ દાહાપણુ અને ચચલાઇ બતાવીઆ, કે શાહાજાદો તેના ઉપર કુરબાન થઇ ગએઓ, અને તેની આગલ પોતાના મનની અને દુખની વાત કરવાનો ઘડાવ કીધો વલી તેને તે સાથે એવુ પણ લાગીઉ કે, જેહાનઆરા કોઇથી સમજતી નથી, તે આ છોકરાની ચચલાઇ અને ડાહાપણુથી સમજશે, અને એનાથીજ તેનુ કામ બર આવશે તેથી તેને એક નીરાતને વખતે પોતાની પાસે બેસાડી, જેહાન આરાને માટે તે કેવો મથે છે, અને તે છતા તે તેને કેવો નાસીપાસ અને દુખી કરે છે, અને કેવી તે તેની સાથ વાત કરવાતો નહી, પણ તેનો પેગામ સાભલવાને, તથા તે પેગામ લઇ જનારને ઘરમા દાખલ કરવાને પણ ના પાડેછે, તે વીશે સઘલો બોલાશો તેની આગલ કરી બતાવીઓ તે સાથે સાસાને એ પણ જણાવીઉ કે, આજે તે જેહાનઆરાના પીઆરમા એટલોતો ગીરફતાર છે, અને તેની જુદાઇના ગમથી તેનુ જીગર એવુતો જલેછે કે, તેણે પોતાની સઘલી શીકાર વગેરેની ગમત તજી છે એટલુજ નહી, પણ પોતાના રાજ કારોબાર ઉપર પણ તે કશુ લક્ષ ન આપતા, તેના અમીર ઉમરાવોના હાથમા તે નાખીઉ છે, અને તે રાત દાહાડો જેહાનઆરાની જુદાઇના બલાપામા, અને એવા બલાપાના મારેલાઓના, પરીતસબધી ગાએનો સાભલવામા વખત ગુજારે છે

સાસાનનો જેહાનઆરા ઉપર આટલો બધો પીઆર જોઇ અરનવાજને ઘણી દલગીરી તેમજ અચરતી ઉપજી દલગીરી એટલા માટે કે, જીઆરથી તેણે સાસાનને જોએઓ હતો, તીઆરથી તેના પીઆરમા તે પોતે પડી હતી, અને વલી તરણ દાહાડામા જે તેનુ (એક નોકર તરીકે) તેની સાથ દીલ મલી ગએઉ હતુ, અને તેનાપર જે તેની (સાસાનની) અતીઅત મેહેરબાની વધી ગઇ હતી, તેથી તેના (અરનવાજના) પીઆરમા એટનોનો વધારો થઇ ગએઓ હતો કે, તેથી ગોએઆ તેનુ જીગર ફાટી જતુ હતુ, પણ તે વેલાએ તે એવી હાલતમા ન હતી કે પોતાના દીલની છુપી અગનીને બાહાર કાહાડી શકે તે સાથે તેને અચરતી એટલા માટે ઉપજી હતી કે, સાસાન, તેની નજરમા, ઘણોજ ખુબશુરત, બાહાદુર, ભલો અને પીઆર કરવા જોગ માણસ હોવા છતા જીહાનઆરા તેને મચક આપતી નથી એ તદન નવાઇ સરખુ છે

પણ આખરે અરનવાજનુ દીલ નહી રહીઉ, જેથી તેણે પોતાના મનમાહેના સાસાન ઉપરના મોટા પીઆરની પુરી વાસના ન ઉડાડતા, માતર તેની છાએઆ બતાવવાને મનમા ઘડાવ કરીઓ સાસાનની સઘરી વાત સાભલી અરનવાજ બોલી 'સાસાન, જે સ્ત્રી તને મુદલ દીન આપતી નથી, તેને તુ આટલી બધી ચાહે છે, અને તેને મારે આટનો બધો બલાપો કરે છે તથા દુખી થાએ છે, તે જોઇ ખરેખર મને તારી ઉપર દએઆ આવે છે પણ નામદાર સાસન, જેવી રીતે તુ જેહાનઆરાને ચાહે છે, તેવી રીતે જો કોઇ બીજી સ્ત્રી તુને ચાહતી હોએ,—અને હુ ધારૂ છે કે તેવી એક તુને ખરેખર ચાહાનારી છે,—તો પણ તુ તેને ચાહાતો ન હોએતો, તુ એમજ નહી કહેકે, હુ તેને ચાહી શકતો નથી, અને એવા જવાબ ઉપર શુ તે સ્ત્રીને સતોષ નહી પકડવો જોઇએ ?" પણ સાસાને એ વાત કબુલ રાખી નહી જેવા પીઆરથી તે જેહાનઆરાને ચાહે છે, તેવાજ પીઆરથી કોઇ પણ સ્ત્રી તેને ચાહાતી હોએ, એવુ માનવાને તેણે તદન ના પાડીઉ તે બોલીઓ, "કોઇ પણ સ્ત્રીનુ દીલ એવડુ મોટુ નથી, જેમા, જેટલો પીઆર તે જેહાનઆરા ઉપર રાખે છે, તેટલો તેમા તેને માટેનો સમાઇ શકે", પણ એ વાત અરનવાજના ધીઆનમા ઉતરી નહી, કેમકે તે સારીપેઠે જાણતી હતી કે, જેવા પીઆરથી તે પોતે સાસાનને ચાહે છે, તેવા પીઆરથી કોઇ કોઇને ચાહાતુ નહી હશે તેથી તે બોલી, "હા ! સાહેબ, પણ હુ જાણુ છુ કે". "તુ શુ જાણે છે જોરાબ" ? (અરનવાજને પુરૂષને નામે) સાસાન બોલીઓ અરનવાજે જવાબ દીધો, "હુ ઘણી સારી રીતે જાણુ છુ કે, ખરા દીલથી ચાહાનારી એક સ્ત્રી, એક પુરૂષને કેવી રીતે ચાહે છે મારી એક બેહેન હતી, તે એક પુરૂષને કેવી ચાહાતી હતી કે, જો હુ એક સ્ત્રી હતેતો તુ નામદારને તેવીજ ચાહાતે" 'એટલે" સાસાને પુછીઉ, 'પછે તેનુ શુ થઇઉ ? 'નાસીપાએસીજ, સાહેબ," અરનવાજ બોલી "તેણે પોતાનો છુપો પીઆર બાહાર કદી બતાવીઓજ નહી પણ તે મનમાનો મનમાજ રાખી, જેમ એક સુદર ફુલમા કીડો ભરાઇ માહેથી તે કોરી ખાએ, તેમ તેનુ તન અને મન સઘલા ખવાઇ ગએઆ, અને રાત દાહાડો દુખ અને બલાપાની ગોએઆ પોતેજ સુરત બનીને રહી' એ સાભલી સાસાને પુછીઉ 'શુ તીઆરે તે અતે મરણ પામી ?" એનો ઉતર દેવાને અરનવાજે આનાકાની કીધી, અને તેને બીજી વાતપર ઉડાવવા લાગી, કેમકે આ વાત જે બધી કીધી તેમા કઇજ નહી પણ અરનવાજ જે સાસાન ઉપર અનહદ પીઆર રાખતી હતી તેની નીશાનીઓ જુદા જુદા આકારમા તેને કહી જણાવી હતી, પણ સાસાન તેમા કશુ સમજતો ન હતો, અને તેમ થાએ તેમા ઝાઝી નવાઇ સરખુ પણ નહી, કેમકે તેતો એમજ જાણતો હતો કે તેનો એ વાહાલો નોકર એક ખુબસુરત અને ડાહેઓ છોકરોછે

એ વાત પુરી નહી થઇ એટલામા, જે સખશની મારફતે, સાસાને જેહાનઆરા ઉપર એક પેગામ મોકલીઓ હતો, તે તીઆ આવી લાગો, અને બોલીઓ, 'નામદાર શાહાજાદા, મેં ઘણીબી કોશેશ કરી, પણ મને જેહાનઆરાના ઘરમા જવા દેવામા આવીઓ નહી, પણ દરવાજાની બાહારજ ઉભો રાખી, તેણે તેની એક દાસી પાસે, એવુ કહેવાડીઉ કે, તારા શાહાજાદાને કહેકે, તેણે આજથી એવો થડાવ કરીઓછે કે સાત વરસ શુધી દાહાડાના તેજને વટીક મોઢુ બતાવવુ નહી, પણ મોડાપર બુરખો નાખી ઓરડામા ને ઓરડામાજ રાત અને દીવસ ગુજારી, સદ

તેની આંખનાં આંસુએ તેના ભાઈનાં ગમનાં બાગનાં ઝાડોને પાણી સીંપેલું." જેહાનઆરાનો આવો શકત અને નાસીપાશી ભરેલો જવાબ સાંભલી સાસાન ઘણોજ દુખી થએઓ, પણ તેણે જુવાન અરનવાજની ચંચલાઈ ઉપર એક છેલી આસા રાખી, તેની તરફ ફરીને બોલીઓ, "વાહાલા જેરાબ, મને ખચીત લાગે છે કે, આજના વખતમાં કોઈ નહી, પણ તું, તારી ખુબશુરતી, જવાંની, અને ચંચલાઈના બલથી, જેહાનઆરાનાં પથર સરખાં શકત થઈ ગએલાં દીલને પીગલાવી શકશે, અને તુંથીજ મારી ઉમેદ બર આવશે: વાસતે પીઆરા જેરાબ, તું મારાં દીલની વાતથીતો પુરતી રીતે વાકેફ છે, તેથી તુને હવે વધારે કેહેવાની કંઈ જરૂર નથી. તું એકદમ જેહાનઆરા પાસે જા, અને તારેથી બને તેટલી કોશેશ કરી તેની મુલાકત કર, અને મારા પીઆરની અને તેમાંથી ઉતપન થતાં દુખની વાતથી તેને પુરતી જાણીતી કર, અને મારે માટે તેનાં શકત દીલમાં દએઆ ઉપજે એવું કર. જો તુને ઘરમાં નહી જવા દેતો, દરેક ભલાઈ ભરેલા જબરીના ઉપાએ વાપરજે, અને અંદર દાખલ થજે. મને લાગે છે કે, એ કામ તારેથીજ બનશે, અને તેની ફતેહમંદીનો જશ તુનેજ મલશે." અલબતે એ કામ અરનવાજ સરખી જુવાન છોકરીનું ન હતું; અને વલી જેની ઉપર તેણે પોતાનું તન અને મન ફીદા કીધેલું, તેના પીઆરનો પેગામ તે તેની હરીફ બીજી સ્ત્રીને કેહેવા જાએ એ તદન નહી બને એવું હતું: પણ અરનવાજને તેમ કરીઆ વીના બીજો કશો ઉપાએ ન હતો, કેમકે તે એ વેલાએ અરનવાજ નામની જુવાન છોકરી નહી હતી, પણ જેરાબ નામનો શાહાજાદાનો એક ખીદમતગાર હતો, જેથી તેના ધણીએ તેને સાંપેલું કામ બજાવીઆ વીના તેનો છુટકો ન હતો. તેથી તરત અરનવાજ સાસાનને સલાંમ કરીને ઉઠી, અને જેહાનઆરાનાં ઘરનો રસતો લીધો.

ધાતુની રોશની.

ઈઊરોપીઅન લોકો દર રોજ નવી નવી શોધો કરે છે, અને તેથી પોતાના ટોલાને અને દેશને સગવડ સાથે કીરતીવંત કરે છે. અસલના વખતમાં આપણા ખંડના લોકો પણ ઘણાજ ચાલાક હતા, તેમાં ઈરાનીઓતો વીદીઆ હુનરમાં એટલા બધા આગલ વધેલા હતા કે, તેમનાં ચમતકારીક કાંમોનો ભેદ ન મલવાથી ઈઊનાની લોકોએ તેમનું "જાદુગર" નામ પાડીઊં હતું. તેમજ અસલના વખતના હીંદુઓ પણ વીદીઆ હુનરમાં કાચા ન હોતા. પણ આજ કાલ એ સઘલા લોકો, કેટલાક સબબોને લીધે, માઠી હાલતમાં આવી ગએઆ છે, અને તેથી પોતે નવું પેદા કરવાને બદલે, જે તેમના વડવાઓ તેમને માટે તઈઆર કરી મેલી ગએઆ હતા, તે પણ ખોઈ દીધું છે; જે બીજા બીજાઓએ લઈ ગએલી, તેમાં કેટલીક શુધારો તથા વધારો કરી તે પોતાના નામે બાહેર કાહડતા જાએ છે. એમ બનવાનો સબબ એજકે, આપણા લોકો ઉપર કાંઈક વીપતીઓ આવી પડીઆથી, થોડો વાર માઠી હાલતમાં આવીઆ, અને તેવી હાલતમાં આવતાંજ આલસુ તથા બેપરવા બની ગએઆ, જેથી તેમની હાલતમાં પાછો કશો શુધારો થઈ શકીઓજ નહી. આજે ઈઊરોપીઅનો તથા અમેરીકનોની શોધો જોઈ તેઓ અચરતીમાં ગરકાવ થાએ છે, પણ તેવી અચરતીમાં પડી, "આપણે પણ એવું કાંઈ નહી કરી શકીએ," એવી ઈરશાઈ કરવાને બદલે માતરે તેની વખાણ કરી, પોતાને તદન નજીવા સમજી પોતે પોતાનેજ અપમાન કરી બેસી રેહે છે. અલબતે ઈઊરોપનાં અને એશીઆનાં, તેમજ ઈંગલંડના અને હીંદુસથાંનનાં માણસ માણસમાં કશો ફેર નથી. બંને બુધી અને બલે સરખાંજ છે, પણ એકમાં ઊલટ અને ઊદીઓગ રહેઆ છે, અને બીજાઓમાં બેપરવાઈ અને આલસાઈ વધીઆં છે. જો તેઓમાંથી એ બે દુરગુણો નીકલી જાએતો, બેશક તેઓ ઈઊરોપીઅનોની બરાબરી કરવામાં જરાએ પાછલ પડી શકે નહી.

ઈઊરોપીઅન લોકોએ જે ઘણીક જાતની નવી અને અચરત સરખી શોધો કરી છે, તેમાં વલી હાલ એક ઘણીજ અગતની શોધનો ઊમેરો થએઓ છે. તે, જેમ તેલના, બતીના, અને ગેઆસના દીવા કરવામાં આવે છે, તેમ ધાતુના તારમાંથી દીવો અથવા રોશની કરવાની શોધ છે. એ શોધ પુરતી ફતેહમંદીથી પાર પડી છે, અને તેથી ઘણાક ફાએદા થવાની, તથા વીદીઆ હુનરનાં કામ માંહેલી ઘણીક અગવડ ટલી જવાની આસા રાખવામાં આવે છે. જેમ ગેઆસની બતી વગર તેલ અને જોતે બલતી જોવાથી જોનારને અચરતી ઊપજે છે, તેમજ આ રોશનીમાં, એક લોઢાંનાં તારને એક છેડેથી દીવાની માફક પુર રોશનીથી બલતો જોઈ જોનારને ઘણું નવાઈ જેવું લાગે છે. અલબતે તેલ અને જોત વગર દીવો બલે, એ ગેઆશની રોશની હસતીમાં આવીઆની અગાઊ એક દીવાનાં માંણસનું બોલવું ગણાતું હતું, તેમજ આ રોશની જાહેરમાં આવવા આગમચ કોઈ એમ બોલતે

કે લોહાડાંનો તાર દીવાની જોતની માફક બલે તેને દીવાનો ગણ્વા વગર રહે નહી. પણ આને તે થઈશે છે અને તે આપણે થોડા વખતમાં જોઈશું. હાલમાં એ જાતની રોશની ફરાનસમાં કરવામાં આવી છે, અને તે ઘણી શારી રીતે બલતી માલમ પડી છે. એમાં મોટી કરામત એજ કરવામાં આવેલી છે કે, લોહાડાંના તારને કાંઇક રસાએણ કીરીઆથી એવી ખાશીઅત આપવામાં આવી છે કે, જેથી તે સાધારણ જોતની માફક, દીવાસલી લગાડતાં સલગી ઊઠે છે, અને દીવાની માફક બલવા માંડે છે. બલતાં બલતાં તેમાંથી ધુમાડો પણ નીકલે છે, અને છેલે સફેદ રાખ રહી જાએ છે.

એ રોશનીથી ફોટોગરાફીનાં કાંમમાં એક ઘણોજ મોટો ફાએદો થએઓ છે, અને આજવેર જે કરવાને તે હુનર અશક્ત હતો તે કરવાને તે સામરથવાન થએઓ છે. આટલુંતો વાંચનાર જાણે છે કે, ફોટોગરાફની મારફતે સખી લેવાને સુરજનાં કીરણની જરૂર પડે છે, અને તેથી તે કામ દીવસને વખતે જ થઈ શકે છે. પણ કેટલીક વેલાએ તે દીવસ પણ નકામો થઈ પડતો હતો—ઊંડા ખોહો તથા ગારો, અને એવીજ બીજી અંધારી જગાઓના માહેલા ભાગોનો, દીવસ છતાં પણ ફોટોગરાફ લેવાતો નથી, કેમકે તીઆંવેર સુરજનાં કીરણ પોહોંચતાં નથી. તેથી એવી ઘણીક અગતની અને ઊપીઓગી બાબદાથી નજરે જોનાર સીવાએ સઘલા આજે નાવાકફ પડેલા છે, અને કોઈબી રીતથી, તેમને તીઆં જઓઆ વગર તેનો આકાર તેમની નજરે પડતો તે જોવાને તેઓ ઘણા ઈનતેજાર છે: એ કાંમ હવે આ ઘાતુની રોશનીથી થઈ શકશે, કેમકે એની રોશનીનો ગુણ સુરજની રોશનીના સરખોજ માલમ પડીઓ છે, અને તેથી સુરજની ગેરહાજરીમાં, હરેક વખતે એ રોશનીથી હર કશાનો ફોટોગરાફ લેવાઈ શકાશે. ઘણાક લોકો જેઓ એ ઊપીઓગી હુનરનાં શોખીઆ છે. પણ તેમને દીવસનો વખત હાથમાં ન આવીઆથી આજવેર નાસીપાસ થાઈ પડી રહેલા હતા, તેમને હવે મોટી ખુશાલી ઊપજી છે, કેમકે તેઓ હવે રાતના જમી પરવારીને થોડેવાર એ રસીલા હુનર પછવાડે પોતાનો વખત ગુજારી શકશે. - તેમજ મીસરની મોટી પીરેમીડ અને એ વીગરે એવાંજ બીજાં હસતકુરત તથા સવભાવીક બાંધકાંમોના જે ભાગ આજવેર અંધારાંમાં પડી રહેલા છે, તેમને અજવાલાંમાં લાવવાને કેટલાક વીદવાનોને આસા આવી છે, એટલુંજ નહી, પણ તેઓએ તેમ કરવાને તઈઆરી પણ કરવા માંડી છે. એ પરમાંણે એક નવાંમાંથી એકશો નવાં નીકલશે, તેથી એક હજાર ઘણુ માણસનું ગનાન વધશે. એ સઘલું માણસની અકલ અને ઊદીઓગનું પરીણામ છે, જે વાપરનારા તથા કરનારાઓને ખરી કીરતી ઘટે છે.

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૩૪ મો.

પીઆરી બેન,

ગએઆં બે તરણ પતરમાં તમોને અમેરીકાની શોધ બાબે, તેમાની વસતી બાબે તથા તીઆંનાં લોકોને બરીટીસ અમલમાંથી છુટા થઇ સવતંતર થવા બાબે કેટલોક ખોલાશો કરી બતાવીઓછે, જેથી તે બાબેની તમોને સારીપેઠે સમજ પડી હશે. હવે આ પતરમાં જે નીઊઈઆરક નામના શેહેરમાં હુ આવીને રહેલોછુ, તેનું થોડુંક વરણન તમોને લખી જણાવીશું, જે તમોને ઘણું ઊપીઓગી થઈ પડશે એવી મને આસા છે.

અમેરીકાનો નકશો લેઇને જોશોતો તમોને નીઊઇઆરકનું શેહેર દરીઆના કાંઠા પર, આવેલા એક મોટા બેટની ઊપર માલમ પડશે. જેમ સુરત શેહેર તાપી નદીના મુખ ઊપર આવીઊંછે, તેથી મુંબઇથી જતી ઈસટીમર દરીઆમાંથી નદીમાં દાખલ થઇ બંદરમાં જઈ લંગર કરેછે, તેમ નીઊઈઆરકનું શેહેર હડસન નદીના મુખ આગલછે, જેથી યુરોપ વગેરે તરફથી આવતી ઇશટીમરો તથા વાંહાંણો નદીમાં રહીને બંદરમાં આવેછે. એ બંદર ઘણું ઊંડુ અને પોહોલુંછે, અને બારાં આગલથી વચમાં એક મોટો બેટ આવીઆથી વેપારીના તેમજ લડાઈના વાહાણોને વચમાં રેહેવાને ઘણું સારૂં તથા સલાંમતી ભરેલું થઈ પડેછે. એ શેહેરનાં બંદરમાં સેંકડો વાહાણો પડી રહેછે, અને બંદરની બારીની જગાએ ઘણીક નાહાની ઈસટીમરો ફરતી હોએછે એ નાહાની ઈસટીમરો સપોલીઆંની માફક, ધુમાડો કાહાડતી, એમથી તેમ ઝડપથી પાણી પર

તેની આંખનાં આંસુએ તેના ભાઈનાં ગમનાં બાગનાં ઝાડોને પાણી સીંચવું." જેહાનઆરાનો આવો શક્ત અને નાસીપાથી ભરેલો જવાબ સાંભલી સાસાન ઘણોજ દુખી થએઓ, પણ તેણે જુવાન અરનવાનની ચંચલાઈ ઉપર એક છેલી આસા રાખી, તેની તરફ ફરીને બોલીઓ; "વ્હાહાલા જોરાબ, મને ખચીત લાગે છે કે, આજના વખતમાં કોઈ નહી, પણ તું, તારી ખુબસુરતી, જવાંની, અને ચંચલાઈના બલથી, જેહાનઆરાનાં પથર સરખાં શક્ત થઈ ગએલાં દીલને પીગલાવી શકશે, અને તુંથીજ મારી ઉમેદ બર આવશે: વાસતે પીઆરા જોરાબ; તું મારાં દીલની વાતથીતો પુરતી રીતે વાકેફ છે, તેથી તુને હવે વધારે કેહેવાની કંઈ જરૂર નથી." તું એકદમ જેહાનઆરા પાસે જા, અને તારેથી બને તેટલી કોશેશ કરી તેની મુલાકત કર, અને મારા પીઆરની અને તેમાંથી ઉતપન થતાં દુખની વાતથી તેને પુરતી જાણીતી કર, અને મારે માટે તેનાં શક્ત દીલમાં દએઆ ઉપજે એવું કર. જો તુને ઘરમાં નહી જવા દેતો, દરેક ભલાઈ ભરેલા જબરીના ઉપાએ વાપરજે, અને અંદર દાખલ થજે. મને લાગે છે કે, એ કામ તારેથીજ બનશે, અને તેની ફતેહમંદીનો જશ તુનેજ મલશે. અલબતે એ કામ અરનવાન સરખી જુવાન છોકરીનું ન હતું; અને વલી જેની ઉપર તેણે પોતાનું તન અને મન ફીદા કીધેલું, તેના પીઆરનો પેગામ તે તેની હરીફ બીજી સીને કેહેવા જાએ એ તદન નહી બને એવું હતું: પણ અરનવાનને તેમ કરીઆ વીના બીજો કશો ઉપાએ ન હતો, કેમકે તે એ વેલાએ અરનવાન નામની જુવાન છોકરી નહી હતી, પણ જોરાબ નામનો શાહાજાદાનો એક ખીદમતગાર હતો, જેથી તેના ધણીએ તેને સાંકેલું કામ બજવીઆ વીના તેનો છુટકો ન હતો. તેથી તરત અરનવાન સાસાનને સલાંમ કરીને ઉઠી, અને જેહાનઆરાનાં ઘરનો રસતો લીધો.

ધાતુની રોશની.

ઈઊરોપીઅન લોકો દર રોજ નવી નવી શોધો કરે છે, અને તેથી પોતાના ટોલાને અને દેશને સગવડ સાથે કીરતીવંત કરે છે. અસલના વખતમાં આપણા ખંડના લોકો પણ ઘણાજ ચાલાક હતા, તેમાં ઈરાનીઓતો વીદીઆ હુનરમાં એટલા બધા આગલ વધેલા હતા કે, તેમનાં ચમતકારીક કાંમોનો ભેદ ન મલવાથી ઈઊનાની લોકોએ તેમનું "જાદુગર" નામ પાડીઉં હતું. તેમજ અસલના વખતના હીંદુઓ પણ વીદીઆ હુનરમાં કાચા ન હોતા. પણ આજ કાલ એ સઘલા લોકો, કેટલાક સબબોને લીધે, માઠી હાલતમાં આવી ગએઆ છે, અને તેથી પોતે નવું પેદા કરવાને બદલે, જે તેમના વડીલાઓ તેમને માટે તઈઆર કરી મેલી ગએઆ હતા, તે પણ ખોઈ દીધું છે; જે બીજાં બીજાઓએ લેઈ મેલી, તેમાં કેટલીક શુધારો તથા વધારો કરી તે પોતાના નામે બાહેર કાહડતા જાએ છે: એમ બનવાનો સબબ એજકે, આપણા લોકો ઉપર કાંઈક વીપતીઓ આવી પડીઆથી, થોડો વાર માઠી હાલતમાં આવીઆ, અને તેવી હાલતમાં આવતાંજ આલસુ તથા બેપરવા બની ગએઆ, જેથી તેમની હાલતમાં પાછો કશો શુધારો થઈ શકીઓજ નહી. આજે ઈઊરોપીઅનો તથા અમેરીકનોની શોધો જોઈ તેઓ અચરતીમાં ગરકાવ થાએ છે, પણ તેવી અચરતીમાં પડી, "આપણે પણ એવું કાંએ નહી કરી શકીએ," એવી ઈરશાઈ કરવાને બદલે માતરે તેની વખાણ કરી, પોતાને તદન નજીવા સમજી પોતે પોતાનેજ અપમાન કરી બેસી રેહે છે: અલબતે ઈઊરોપનાં અને એશીઆનાં, તેમજ ઈંગલંડના અને હીંદુસથાનનાં માણસ માણસમાં કશો ફેર નથી. બંને બુધી અને બલે સરખાંજ છે, પણ એકમાં ઊલટ અને ઊદીઓગ રહુઓ છે, અને બીજાઓમાં બેપરવાઈ અને આલસાઈ વધીઆં છે. જો તેઓમાંથી એ બે દુરગુણો નીકલી જાએતો; બેશક તેઓ ઈઊરોપીઅનોની બરાબરી કરવામાં જરાએ પાછલ પડી શકે નહી.

ઈઊરોપીઅન લોકોએ જે ઘણીક જાતની નવી અને અચરત સરખી શોધો કરી છે, તેમાં વલી હાલ એક ઘણીજ અગતની શોધનો ઊમેરો થએઓ છે. તે; જેમ તેલના, બતીના, અને ગેઆસના દીવા કરવામાં આવે છે, તેમ ધાતુના તારમાંથી દીવો અથવા રોશની કરવાની શોધ છે. એ શોધ પુરતી ફતેહમંદીથી પાર પડી છે, અને તેથી ઘણાક ફાએદા થવાની, તથા વીદીઆ હુનરનાં કાંમ માંહેલી ઘણીક અગવડ ટલી જવાની આસા રાખવામાં આવે છે. જેમ ગેઆસની બતી વગર તેલ અને જોતે બલતી જોવાથી જોનારને અચરતી ઊપજે છે, તેમજ આ રોશનીમાં, એક લોઢાડાંનાં તારને એક છેડેથી દીવાની માફક પુર રોશનીથી બલતો જોઈ જોનારને ઘણું નવાઈ જેવું લાગે છે: અલબતે તેલ અને જોત વગર દીવો બલે, એ ગેઆશની રોશની હસતીમાં આવીઆની અગાઊ એક દીવાનાં માણસનું બોલવું ગણાતું હતું, તેમજ આ રોશની જાહેરમાં આવવા આગમચ કોઈ એમ બોલતે

કે લોહોડાંનો તાર દીવાની જોતની માફક બલે તેને દીવાનો ગણવા વગર રહે નહી. પણ આજે તે થઈછે અને તે આપણે થોડા વખતમાં જોઈશું. હાલમાં એ જાતની રોશની ફરાનસમાં કરવામાં આવી છે, અને તે ઘણી શારી રીતે બલતી માલમ પડી છે. એમાં મોટી કરાંમત એજ કરવામાં આવેલી છે કે, લોહોડાંના તારને કાંઇક રસાએણ કીરીઆથી એવી ખાશીઅત આપવામાં આવી છે કે, જેથી તે સાધારણ જોતની માફક, દીવાસલી લગાડતાં સલગી ઊઠે છે, અને દીવાની માફક બલવા માંડે છે. બલતાં બલતાં તેમાંથી ધુમાડો પણ નીકલે છે, અને છેલે સફેદ રાખ રહી જાએ છે.

એ રોશનીથી ફોટોગરાફીનાં કાંમમાં એક ઘણોજ મોટો શોધ થએઓ છે, અને આજવેર ન કરવાને તે હુનર અશક્ત હતો તે કરવાને તે ...મારો, વાન થએઓ છે. આટલુંતો વાંચનાર ...વાહાલો ભાઇ. ફોટોગરાફની મારફતે સબી... ની જરૂર પડે છે, અને ... જ થઈ શકે છે. નકામો થઈ પ...

...સ્તકો ઉપર વેર !

ને એવીજ...સ જાતે, પોતાનાં હાથમાં અખતીઆરનો, ...ીધો તથા તક મલવાથી, પોતાનાં લુડા હરસો, તીર...તે કોઇ પણ બાબદનાં, પુરા પાડવાને કશું પણ વી...ને બાકી રાખીઉં નથી. જે માણસોનાં હાથ જરે આ દુનીઆનાં એક ખાલી ઢોંગ પરમાંણે પાદશાહ અનેઅથવા શાહાનશાહાઅત સરખું રમકડું આવીઆ નો તેઓએ પોતાનાં વેર વાલવાને, અને પોતાનો ઘણા પુરો પાડવાને, તે વડે ભારી ભઅંકર રમતો રમીઆ છે. વેરનાં ઝનુનમાં તેઓએ જથાબંધ પુરૂષોને નંખીઆ છે, રોલાબંધ સીઓને વાહાડી છે, અને ઢગલાબંધ પશુ બાલકોને રેંહેંસીઆં છે. એટલામાંજ તેઓ વેર લઇને ધરાએઆ નથી, પણ ચોપડી સરખી નીરજીવ વસતુ, તેનાં ઊપર પણ પોતાનું વેર લેવાને, અને ગુસાનો ગજબ ગુજારવાને ચુકીઆ નથી ! સીકંદર પાદશાહે જીઆરે ઈરાન જીતીઉં હતું, તીઆરે પરસીપોલીસની મોટી લાઈબરેરી, જેમાં હજારો હાથનાં લખેલાં, એકથી એક જુદાં પુસતકો બાલીને ભશમ કરી નાખીઆં હતાં. ખલીફ઼ ઓમર, જેનાં નામપર અફશોશ હોજો, કે જેણે પારસીઓની પાદશાહત તથા સવભાવીક બાંધકાંમોના જે ભાગ આંજવેર અંધારાંમાં પડી રહેલા છે, તેમને અજવાલાંમાં લાવવાને કેટલાક વીદવાનોને આશા આવી છે, એટલુંજ નહી, પણ તેઓએ તેમ કરવાને તઈઆરી પણ કરવા માંડી છે. એ પરમાંણે એક નવાંમાંથી એકઠો નવું નીકલશે, તેથી એક હજાર ઘણુ માણસનું ગનાન્દ ખીલશે. એ સવલું માણસની અકલ અને શ પરમાંણે પરીણામ છે, જે વાપરનારા તથા...આ હાથ કરીશે કીરતી ધરે છે. ...ના પણ એક મોટી લાઈબરેરીનાં ...ડનો આગથી નાશ કરી નાખવાનો ... હતો, અને તે પરમાંણે તેનાં સેંકડો કી... પુસતકો, તે ગાંમ માંહેલા હમામખાનાં વાલાઓને વેંહેંચી આપવામાં આવીઆં હતાં, કે તેઓ લોકોને નાહાવાનું પાણી ઊકાલે તેની તલે લાકડાંને બદલે તે ચોપડીઓ મેલી બલતું કરે ! એની પછી, મહમદી તરીજી સદીમાં અબદુલા નામનાં એક ખલીફે, એવાજ બેહુનદા વીચારથી ખોરાસાન મધે કેટલાંક ઈરાની કીમતી પુસતકો બાલી નખાવીઆં હતાં, જેમાં એવું કહેવાએ છે કે, આગલા ઈરાની શાહેરોની અતી સુંદર અને મનોરંજક કવીતાઓનાં પુસતકોનો નાશ થએઓ હતો. જીઆરે બુડાનું શેહેર ટરક લોકોએ લીધું, તીઆરે હંગરીનાં એક વીદવાન પાદશાહ માથીશ કોરવીનીએ ઘણાક કીમતી પુસતકનું એક પુસતકખાનું તીઆં રાખેલું હતું, તે સઘલું તેઓએ બાલી મેલીશે હતું. ખરીસતી ધરમનાં એક સણીથી મોરા પાદરી કારડીનલ ઝીમીનીસે ગરાનાડા હાથમાં આવીઆ પછે, તીઆંથી પાંચ હજાર પુસતકો એકઠાં કરી, તે સઘલાં ખરીસતી ગતથી ઊલટાં છે એવું જણાવી તેમને બાલી નાખીઆં હતાં. એવાજ ઝનુનથી આગલા ઈરાનીઓએ ઈજીપશીઅન અને ફ઼ીનીશીઅન લોકોનાં પુસતકો બાલી નાખીઆં હતાં. રોમન લોકોએ જુ'લોકોનાં પુસતકો બાલી નાખીઆં હતાં, અને જુ લોકોએ ખરીસતી અને મુરતી પુજક લોકોનાં પુસતકો બાલી નાખીઆં હતાં. આએરલંડ અને મેકસીકોની અંદર, જે આગલા વખતમાં લશકરીખોરા લોકો ઊતરી આવીઆ હતા, તેઓએ તેમનાં સઘલાં પુસતકો બાલી નાખીઆં હતાં, જેથી તેમની આગલી વીદીઆ સાથે તવારીખ પણ ગુમ થઇ ગઈ. ફેલેડાઈન એપોલોની મોટી લા

ઈબરેરી, જે કેટલાક શાહાનસાહાઓએ એક પછે એક તેની ઊપર મેહેનત લઈ તેમાં વીદીઆ હુનરનાં ઘણાક કીમતી પુસતકોનો જમાવ કરીઓ હતો, તે ખરીસતીઓનાં એક વડા ધરમગુરૂ પોપ ગરેગરીએ એક બોલમાં બાલી નખાવી હતી. બોહીમીઆં મધે એક કીમતી લાઈબરેરી હતી, તે ફરડીનાનડ શાહાનશાહાના હોકમથી જોગી લોકોએ આવીને ફના કરી નાખી હતી. ઈંગલંડના ૮ માં હેનરીના વખતમાં જીઆરે ઘણીક લાઈબરેરીઓ બાલી નાખવામાં આવી હતી તીઆરે જોન બેલ નામનો મોટો વીદવાન તે ઊપર રડીઓ હતો! ખરીસતી મતમાંથી પીઊરીટન જાતનો પંથ નીકલવાથી તેઓ પકા પાએઆ ઊપર આવીઆ પછે, પોપ લોકોને લગતાં જેબી પુસતકો તેમના હાથમાં આવીઆંતાં તે તેઓ બાલી નાખતા જાતા. ઈંગલંડમાં જીઆરે ધરમ સંબંધી ઝઘડો ઊઠીઓ હતો, અને તેમાં મોટો ફેરફાર થએઓ હતો, તે વેલાએ ઘણાક પુરાણા લેખો અને કીમતી પુસતકો બાલી નાખવામાં આવીઆં હતાં. ઈંગલંડ મધે, ૧૫૯૯ નાં વરસમાં વીહીટ ગીફ્ટ, અને બેન કરાફ્ટ નામના ધરમગુરૂઓના હોકમથી પુસતકોનો એક ઘણોજ મોટો જથો બાલી નાખવામાં આવીઓ હતો. પુરવેની વાત છોડી દેતાં અઢારમી સદીનો સુધારો પણ એવી બેવકુફાઈથી પાછલ રહેઓ નથી—૧૭૮૦ નાં વરસમાં ઊઠેલા બલવાની વખતે અરલ આફ મેનસફીલડ નામના ઊમરાવે મોહોટી મેહેનત કરી, અને ઘણાક પઇસા વેરી ઘણાજ ઊપીઓગી પુરાણા લેખોનો સંગરહ કરી રાખીઓ હતો, તે સઘલો એકદમ બાલી નાખવામાં આવીઓ હતો. એ પરમાણે જોતાં આગલા વખતની ઘણીક વીદીઆ તથા હુનર, માંણસ જાતની બેવકુફાઈથી દુનીઆંમાંથી ગુમ થઈ ગએઆં છે, જેની ખોટ ચાહે પુરાતી હોએ અથવા હવે પછે પુરાએ, એ વાત મોટા શકમાં જણાએ છે.

સ્ત્રી દરપણ.

નીતીની કીમત.

ભાગ ૧ લો.

ચીખલી પરગણામાં કાવેરી નદીના કાંઠા પર આવેલાં પારગામ નામના એક ગામડાંમાં ધનજીભાઈ નામનો એક પારસી ખેડુત રેહેતો હતો. ધનજીભાઈની ઊમર તરીશની ઊપરની હતી, અને તે દેખાવમાં ખુબસુરત તથા બાંધાનો ઘણો મજબુત હતો. તેને સેહેજ સાહાજ વાંચતાં તથા લખતાં આવડતું હતું, જેથી તે પોતાનાં ધંધાનો હીસાબ રાખી શકતો હતો તથા કેથે કાગલ પતર લખી શકતો હતો. તે ગામડાંમાં જનમીને ગામડાંમાંજ ઊછરેલો હતો, તેથી તેની ચાલ ચલણ તથા બોલી શેહેરના વસનારાઓના સરખી ન હતી, તોપણ તે ઘણો સદાચરણી, ભલો અને એકીનદાર હતો. તે પોતાનો ધંધો ચાલાકીથી અને ઇમાનદારીથી ચલાવતો હતો, અને લેવડ દેવડમાં ચોખો વેહેવાર રાખતો હતો. તે સરકાર પાસે કેટલીક જમીન પટે લઈ, તે ઊપર અનાજ, શેરડી વગેરેની ખેડણી કરતો હતો.

ગામડાંના લોકોની રીત પરમાણે ધનજીભાઈને તેના મા બાપે ઘણા નાનપણથી પરણાવેલો હતો, પણ સારાં ભાએગે તે બાલ લગણના માઠા સંકટનો ભોગ થએઓ ન હતો. તેની સ્ત્રીનું નામ કુવરબાઈ હતું, જે જીઆરે તેની સાથ પરણી હતી તીઆરે માતરે પાંચ વરસની હતી, પણ જાતે ઘણી બુધીમાન, અને ભલી હોવાથી જેમ જેમ મોટી થતી ગઈ તેમ તેમ તેના ઊતમ ગુણો બાહેર ખીલતા ગએઆ અને વગર કેલવણીએ તથા કોઈને વગર શીખવવે દનપર દન ઘણી ડાહી અને સમજુ થવા લાગી. તેરમે વરસે તેની પુર જુવાનીની ખીલી નીકલી અને તે વખતે તેનું મોહું પુનમના ચંદરને ઝાંખ પોહોંચાડે એવું દીપવા લાગું. તેનું સીધા સરવ સરખું કદ ભરાઈને ગોલ થઈ આવીઊં, અને તેનો સાદ એક કોએલના સરખો નીકલવા લાગો. તેના ચાલાક, ઝીણા નેણ, નાખની અણી અને હોઠની લાલી જોઈ એક ફીરેસતો પણ પાક મોહોબત ભરીઆં દીલે તેના ઊપર મોહીત થાએ, અને તેની ગરદન જોઈ તેજ જંગલમાંના મોર બેઠેલ લાગે; પણ એટલીજ શોભાથી કુંવરબાઈ શોભતી ન હતી, પણ તેનામાં તે સાથે બીજી ઊતમ શોભા હતી જેથી તે એક બેમુલ સ્ત્રી હતી. તેના ચેહેરા ઊપરની ગંભીરાઈ, તેની આંખમાંની શરમ, તેના ઝુકમાંનો મીઠાશ, તેની ટેકમાંની નમનતાઈ અને તેના તનમાંની લાજ એ તેની શોભામાં એટલોતો વધારો કરતાં હતાં કે કુંવરબાઈને એક માણસની નહી, પણ

પ્રેસતાની ઓલાદની છોકરી કહીએતો ચાલે.

કુંવરબાઈ આવી ખુબસુરત અને ચંચલ હોવા છતાં, તેનો ભરથાર, જે તીઆંની રીત પરમાણે ઘણાં જાડાં અને બેડોલ કપડાં પેહેરતો હતો અને ખેતરમાં જઈ મેહેનત મજુરી કરતો હતો, તેને તે પોતાના ખરાં જીગરથી ચાહાતી હતી, તેને તે પોતાનો ખાવીંદ અને ધણી સમજતી હતી અને બનતાં શુધી તેને ખુશી તથા સુખી રાખવાની કોશેશ કરતી હતી. કુંવરબાઈ સહવારના પોહોરમાં મોટી બામદાદે ઊઠતી અને પરથમ ઘરનું સોહોજું સાહાજું કરી હાથમાં તરામડી લઇ ગાએ તથા ભેંશોનું દુધ દોહવા જતી. દુધ દોહી લાવી, જુવારની તાજી રોટલી કરી ધનજીભાઈને સહારામાં હે નાસતો આપતી, જે તે ખાઈને માથે પીછોડી લપેટી, પગમાં મોટા જોડા પેહેરી ખેતર ભણી રસતો લેતો હતો. તેનાં ગએઆ પછે કુવરબાઈ બપોરનું રાંધવાને ગુતાતી, અને જરૂર પડેતો બપોરનાં ભાણું ખેતરે લઈ જઈ તેને જમાડી આવતી, અને વલી ઘરમાં આવી પાછી.સીવવા સાંધવા તથા રાતનું રાંધવા ખાવાનું તઈઆર કરવામા કે પાછલ ચાલતાં તેને તીઆં એક છોકરૂં થઈઊં હતું તેનાં તરેવાર કાંમકાજમાં રોકાતી હતી. ધનજીભાઈ રાતરે મોડો ઘરમાં આવતો, તીઆરે તરત તેને હાથ, મોહું તથા પગ ધોવાને પાંણી લઈ જઈને આપતી અને પછે ભાણું કરી તેની સાથેજ પોતાનાં બચાંને લઇને જમવા બેસતી. જમતી વખતે તે સારી સારી અને હસવા જોગજ વાત કરતી, અને ધનજીભાઈનાં મનમાં કાંઈ પણ બલાપો હોએ તે કાહાડી નાંખતી. જમી રહેઆ પછે છોકરાને ગોઠવી સઘલું સોજું સાજું કરીને સુતી.

આહ! આવી સ્ત્રીનાં ભરથારને કેવું સુખ! બરોબર બોલીએતો ધનજીભાઈ ખરોજ ભાએગસાલી. તેની ભલી સ્ત્રીમાં કોઈબી જાતની ખાંમી ન હતી, જેને માટે તેને બલાપો કરવો પડે કે દુખી થવું પડે. કુવરબાઈ એક સ્ત્રી તરીકેનાં સંપુરણ ગુણ વાલી છોકરી હતી, અને તેથી ધનજીભાઈને આએ દુનીઆનું સંપુરણ સુખ મલીઊં હતું, એમ કહીએ તો તે કશી રીતે અનઘટતું ન કહેવાએ. જેનાં ખરેજ મોટાં ભાએગ હશે, તેને એવી સ્ત્રી મલે; અને જેને એવી સ્ત્રી મલી તેજ આ દુનીઆમાં સુખી, તે સીવાએ સઘલા દુખી.

એક દાહાડે સમી સાંહાંજને વખત ધનજીભાઈ ઓટલાપર બેઠો હતો, અને કુવરબાઈ પણ પરવારી, પોતાનાં બચાં જે તે વેલાએ બે, એક છોકરો અને એક છોકરી, થએલાં હતાં, તેમને લઇને ફરતાં ઝાડથી ભરેલાં આંગણામાં એક ઝાડનાં થડ આગલ બેઠી હતી, અને તે બચાં તેની આગલ રમતાં હતાં, તે જોઈ ઘણી મલકાતી હતી. વખતે તે છોકરાને, પોતાનાં સુંદર અને નાજુક હાથ લાંબા કરી આગલ તેડતી, વખતે તેમને જોઈ હરખથી હસતી, અને વખતે તેમને પકડી મોટાં હેતથી પોતાની કોમલ છાતી સાથ દાબતી. એ પરમાંણે કુવરબાઈ ગમતમાં બેઠેલી હતી, તેવામાં ઝાંપામાં એક અસવારીની ગાડી આવી, જેમાં એક પારસીને બેઠેલો જોઈ, ઝટ ઘરમાં જઈ સારી પેહેરી, તેની આગલ આવી, અને ઘણીજ નમનતાઈ ભરેલી રીતે તેને પોતાની ગાડી છોડી ઘરમાં આવવાને જણાવીઊં. ધનજીભાઈ પણ તેની આગલ આવીઓ, અને તે પારસીને સલાંમ કરી, ઘણાંજ હેતથી ઘેરમાં બોલાવીઓ, અને તેનાં આવવાથી તે ઘણો ખુશી હોએ એમ જણાવીઊં.

તે પારસી પોતાની ગાડી છોડી ઓટલાપર આવીઓ, તેવોજ કુવરબાઇએ, બે હાથે, પાંણીનો કરશીઓ તેનાં હાથમાં આપીઓ, જે વડે તે પોતાનું હાથ મોહું ધોઈ ઘરમાં આવીઓ. કુવરબાઇએ વેહેલી વેહેલીએ એક દોરડીનો ઢોલીઓ વાલીઓ, અને તે ઊપર ગોદડું પાંથરી તે પરાણાને બેસાડીઓ. પોતે અંદર જઈ ઝટ એક મરઘી કપાવી મંગાવી, અને પરાણાને લાએકનું રાતનું ખાનું તઈઆર કરવા પડી.

એ પારસી વસ્ત્રિલ ગાંમના મોટા ગુતાદારનો છોકરો હતો, અને તેનું નાંમ મેહેરજીભાઈ હતું. તેનો બાપ ઘણો પઈસા વાલો હતો, તેથી મેહેરજીભાઈ, બચપણથી ઘણા લાડમાં ઊછરેલો, તથા મોટપણે ઘણો મગરૂબ અને બેપરવા હતો. ને દેખાવે પણ જરા ખુબસુરત હતો, અને મુછ તથા કલા વગેરે, તીઆંની રીત પરમાંણે જરા ભપકાથી રાખેલા હતા, તેથી તે જરા શોભીતો દેખાતો હતો. તેણે બંને હાથનાં આંગલાંમાં સુનાં તથા રૂપાંની વીટીઓ પેહેરેલી હતી, અને તેની કમરપર એક મોટો રૂપાંનો કંદોરો

હતો. તેનો ડાબો કાંન વચમાંથી વીંધેલો હતો, અને તેમાં એક જાતની સુનાંની મેખ પોએલી હતી, જેથી તે તેનાં મા બાપનો એકજપુરો અને લાડકો છોકરો છે, એવું જણાતું હતું.

કુંવરબાઈ ઘરમાનાં કાંમકાજ સર વીજલીની માફક ઝડપથી એમથી તેમ જતી આવતી હતી, તે જોઈને તથા તેની આવી ખુબશુરતી જોઈને મેહેરજીભાઈ ઘણો અજબ થએઓ, અને પોતાનો ડોલો ખોલીને તેની તરફજ જોવા લાગો. તેણે તેના જનમમાં એવી ખુબશુરત અને ચાલાંક છોકરી કદી જોઈ ન હતી, તેથી ઘણીજ અચરતીનાં પડીઓ, અને પોતાનું સઘલું ભુલી જઈ તેનાજ વીચારમાં પડીઓ, અને તેનેજ જોવા લાગો. પણ કુંવરબાઈ, કશી પણ રીતે અચકાએઆ વગર, પોતાના મલાહાજાથી, પોતાનું કાંમ કરી જતી હતી, અને પોતાનાં ખાલેશ મનમાં કશો પણ તેના વીશે વીચાર લાવતી ન હતી. એમ કરતાં રાત પડી, અને ધનજીભાઈ તથા પરોણા સાથે જમવા બેઠા. જમી રહીને બને જન વાડામાં જઈને, તીઆંની ચંદનીમા ઝાડ તલે એક ઢોલીઓ વાલીને બેઠા, અને વાત કરવા લાગા. એ વેલાએ વાત કરતાંજ ધનજીભાઈએ જાણીઊં કે, તેનો પરોણો ફલાણા મોટા શુતાદારનો છોકરો છે; તોઆંવેર તે તેને ઓલખતો ન હતો, પણ પોતાને ઘેર આવેલા એક પરોણા દાખલ, તેણે તેની સદાની ચાલ પરમાંણે તેની એટલી ખરદાસત લીધી હતી. મેહેરજીભાઈએ વાત કરતાં જણાવીઊં કે, તે વડગલના દેસાઈને તીઆં ઊંઘરાણી ગએઓ હતો, જીઆંથી પાછો આવતાં, કમરીની ખાડી ઓલંગતાં તેનો એક બલદ પડી ગએઓ, અને તેથી તેના પગને નુકશાન થવાથી જલદી ચાલી શકાઈઊં નહી, જેથી તેને અતરે આવતાં સાંહાંજ થવાથી અહીં ઊતારો લેવો પડીઓ. ધનજીભાઈએ એ બોલ તેને બરોબર બોલવા પણ નહી દીધા, અને તે તેને ઘેર આવાથી ઘણોજ ખુશીછે, એમ જણાવીઊં. એવાંમાં પરોણાને તરસ લાગવાથી ધનજીભાઈએ પાંણી માંગીઊં, જેથી કુંવરબાઈ ઝટ એક મોટો અને સાફ કરશીઓ ભરી બે હાથે લાવીને પરોણાના હાથમાં આપીઓ. તે રાતે ચઊદશનો ચંદર આકાશમાં પરકાશતો હતો, અને તેને બેઠે બેઠે મેહેરજીભાઈ જોતો હતો, તેવામાં પુનમનો ચંદર તેનાં મોઢાં આગલ આવવાથી તે ચઊદશનાં ચાંદને ભુલી ગએઓ, અને ધ્રુજતે હાથે કુંવરબાઈના હાથ માંહેલો કરશીઓ લઈ, વીચારમાં ને વીચારમાં તેમાનું સઘલું પાંણી પી ગએઓ! એ વેલાએ જે પુર ચંદની પડતી હતી, તેમાં કુંવરબાઈને, સીધા સરવની માફક, સફેદ પુતલાંનાં સરખા હાથમાં ચકચકતો કલશીઓ પકડી ગંભીર ચાલથી તેની સામણે ચાલી આવતાં જોઈ, તેની આંખે ચીતરી આવી ગઈ, અને તેનું જીગર એકદમ જખમી થઈ ગઈઊં, જેથી તેને કુંવરબાઈના હાથમાંનો કલશીઓ લેવાનું તથા પાંણી પીવાનું કશું ભાણ ન રહીઊં. તેનાં દીલમાં મોહાબતનો કારી જખમ લાગો, અને તેથી તે બેચેન થઇ ગએઓ, પણ ભલી કુંવરબાઈ, જે સદા નીતી સીવાએ બીજું કશું પણ સમજતી ન હતી, તથા પોતાના ભરથાર સીવાએ કોઈ પણ બીજા પુરૂષને પોતાનો કરી સમજતી ન હતી, તેતો પોતાનાં નીરમલ મનેજ અંદર ગઈ, અને સઘલાં કાંમથી પરવારેલી હતી, તેથી પોતાને મકાંને જઈ સુતી. અંતે મેહેરજીભાઈથી વધારેવાર તીઆં બેસી શકાઈઊં નહી, તથા ધનજીભાઈ, જેનાં ભાએગ ઊપર તેને મોટી અદેખાઈ લાગી હતી, તેની સાથે વાતચીત થઈ શકી નહી, તેથી તે તીઆંથી ઊઠીઓ, અને જે ઢોલીઓ, જે જગાએ, તેને માટે તઇઆર કરી રાખેલો હતો તીઆં જઈને સુતો; અને ધનજીભાઈ પોતાને મકાંને જઈને સુતો.

એક જુવાન પારસણની માહારાણી વીકટોરીઆએ લીધેલી મુલાકાત.

કહેવાતછે કે, સીંહનાં બચાંને બકરાંમાં લાવીને ઊછેરો, તો પણ તે સીંહ તે સીંહજ નીકલવાનું—તેમ પારસીનો ટોલો, જોકે ગમે એવી ભુમી ઉપર આવીને વસીઓ છે, અને ગમે એવી હાલતમાં તે પડીઓ છે, તોપણ તેમનામાંથી તેમના પુરૂષવીની સપાટી ઉપર મોટી જાહોજલાલી ભોગવી ગએલા અને અખંડ કીરતી મેલવી ગએલા વડાવાઓનો ખ્વાસ હજુ ગએઓ નથી. જોકે પારસીઓ હીંદસથાનની ભુમી ઉપર આવીઆ પછે, મુસલમાન વગેરે જુલમી રાજો તલે થકેક દરજજે કચડાએલા અને અગનાન પડી રહેઆ, પણ જેવો તેમને બરીટીશ રાજના છુટાપણાનો પવન વાગો કે, જેમ ચુલા માહેલાં ધુમાતાં લાકડાં ઉપર પવન લાગતાં, તેમાં જે બલવા જોગ છુપી વસતુ હોએછે તે બાહાર નીકલી એક બીજા સાથે મલી ભડકો લઈ ઊઠે છે, તેમ

તેમના મગજમાં જે ઉતમ ગુણો અને બુધીઓ ભરેલાં હતાં
તે અટ બાહાર નીકલી આવવા લાગાં, અને અતીઆર શુ
ધીમાં એ પુરાણો ટોલો ઘણીક કીરતી મેલવી હીંદુસથાનની
અટાર કરોડ માણુસની અને સેંકડો ટોલાની વસતી ઉપ
ર વડાપણું ભોગવતો થએઓ છે. એમ થવામાં પારસીઓ
માં કશું નવું નથી આવીઉં, પણ જે છુપું હતું તે હજુ
ઘણુંજ થોડું બાહેર આવીઉં છે, પણ જો એવીજ કોશેશ ચાલુ
રહી, જેટલું તેમનામાં છે અથવા હોવું જોઇએ તેટલું સઘ
લું બાહેર આવીઉતો, એ કએઆંની વંસનો ટોલો આ
દુનીઅાંમી ઉપર બેશક એક જાણવા જોગ દેખાવ કરશે.

હરેક ડાહેઓ માણુસ હરેક કામ શરૂ કરવાને પરથમ
માં એવો મારગ ધરે છે કે, તેનાવડે સઘલા મારગો સુહુજે
અને સઘલા ભરમનો ખોલાશો થાએ: તેમ પારસીઓએ
દુનીઆંમાં વધવાને માટે પરથમમાં એક એવો મારગ ધરી
ઓ કે, જેના વડે તેની માહે તેમનો જાતી ખવાસ ઉમેરા
એઆથી તેમની નજર આગલ દુનીઆંના દરેક ધોરી રસ
તા ખુલા થઈ ગએઆ, જે ઉપરથી તેઓ સરસરાટ કંચંન
અને કીરતીને દવારે દોડતા ગએઆ. તે મારગ તે કેલવ
ણી: કેલવણી એ સઘલા હુનર અને ઉપાએની કુંચીછે, તે
તેઓએ પરથમમાં લઈ લીધી, અને પછે પોતાનો જે ખવા
સ, કે હરેક કામમાં પેહેલ કરવી; દરેકમાં પેહેલા પાર પડ
વું; દરેકમાં પોતેજ છતવું; તેથી તેઓ ઘણા આગલ વધી
આ. તેમના પુરૂષોએતો એ પરમાણે ઘણેક દરજજે મોટી
કેલવણી લઈ મોટાં કામો અને મોટાં નામો કરી પોતાને
સારૂં કેહેવાડીઉંછે, પણ તેમની સ્ત્રીઓ, માઠાં ભાએગે, એ
સઘલાંમાંથી હજુ દુર રહી ગએલીઓછે. પારસીની સ્ત્રીનું
હજુ એકે કામ આજવેર એવું નથી જણાઇઉં કે, તેમાં તે
ણે મોટું નામ મેલવીઉં હોએ. એનો સબબ એટલોજ છે
કે, ઉપર લખીઆ પરમાણે દુનીઆંમાં નામ કરવાની જે
મુખીઅ ચાવી—કેલવણી—તેનો પરસાર તેમનામાં જોઈ
એ તેટલો થએઓ નથી, અને તેટલાજ માટે એ નામીચા
ટોલાની સ્ત્રીઓ પાછલ પડી ગઇછે. જો તેમનામાં તેમનાજ
પુરૂષોના જેટલી કેલવણી ફેલાએતો બેશક એ ચંચલ જાતની
અબલાઓ થોડાં વરસમાં આ ભરતખંડની સઘલી અબ
લાઓમાં દીપી નીકલીઆ વગર રહે નહી.

હર કાંઈ સારૂં કામ કહી બતાવીઆ કરતાં કરી બ
તાવવું, એ ઘણું સરસ કહેવાએ છે. એક માણુસ સઘલા
માણુસને એક સારો મારગ પોતે દુર ઉભો રહી બતાવે, તે
ના કરતાં તે પોતે પરથમ તે ઉપર ચાલી પાછલ બીજાંને
બોલાવેતો તે ખરેજ માન ભરીઉં. જે માણુસ લશકરની
સરદારી રાખવાનો, અને લડાઈમાં દરેકને હીમત આપવા
નો ફાંકો રાખે, તે જો પછવાડે ઉભો રહી પોતાના લશકરને
કહે કે તમે આગલ જાઓ ને લડો, હું તમારી પછવાડે આ
વું છું, તો તે લશકર તેમ કદી કરે નહી, અને તે તેમનો સ
રદાર કહેવાએ નહી. પણ તે ખરો સરદાર કીઆરે કેહેવાએકે,
પરથમ પોતાની ખુન વરસાવતી ચકચકતી શમશેહેર પોતાના
હાથમાં ઉભી ધરી પોતાનો ઘોડો તેજીથી આગલ રણમાં જો
કાવે, અને પોતાની પાછલ હીમત અને બાહાદુરી ભરેલો પો
કાર મારી સઘલાં લશકરને બોલાવે, તો તે જીવ નાખીને ટુ
ટી પડે, અને તેમાં ફતેહ, તેમની સીવાએ બીજા કોઈની ત
રફેણ કરે નહી. તેમજ પારસીના ટોલાને સુધારાના રણ
માં લાવી કુધારા સાથે લડાઈ કરવવાને ઘણાએક પારસીઓ
એ સરદારી લીધી, પણ તેઓ ઉપર લખીઆ પરમાણે પોતા
ના લશકરને આગલ દોડાવી પોતે પાછલ રેહેવા માગતાં
નીષફલતા સીવાએ બીજાં કશાંને પાંમીઆ નહી. પણ તે
થી એ સુધારાની લડાઈ લડવાને પારસીઓમાંથી એકે ખ
રો સરદાર નીકલીઓ નહી એમ નથી· તેવા ખરેખરી સ
રદારી લેવા લાએક કેટલાએકો નીકલીઆ, જેમાં અતરેની
સમાલકાજ કોરટના જડજ મી૦ માણેકજી ખરશેદજી મુખી
અ ભાગ લેનાર નીકલીઆ. એ ગરહસથે જે જે
જાતનો શુધારો કરવાને દરૂસત વીચારીઉં છે, તેટલું
બીજાઓને કેહેવાને બદલે પરથમ પોતે કરીને લોકો
ને બતાવીઉં છે. સ્ત્રીઓને પુરતી કેલવણી આપવી
જોઇએ છે, તેમને શુધરેલી મંડલીઓની રીતભાત શી
ખવવી જોઈએ છે, અને તેમને દુનીઆમાં ચોમેર ફેર
વી તેનો રાહાધાટ બતાવવો જોઇએ છે, એવું જીઆરે
મી૦ માંણેકજીને લાગીઉં, તીઆરે તેઓએ કેટલાકોની
માફક, ગામનાં લોકો પાસે પરથમમાં તેમ કરાવવાને મો
ટી ગડબડ કરીઆ વગર, અને જેઓ તેમ કરવાને હીમ
ત ભીડે નહી તેમની ઉપર નાહેકનો ઠપકાનો અને હસી
નો વરસાદ વરસાવીઆ વગર, પોતે પોતાનાં ઘરમા પરથ
મ કરવા માંડીઉં, અને મોડે બોલવાને બદલે તેવું કરી
ને લોકોને દેખડાવી તેમને સમજાવવા માંડીઉં. અલબતે
એમ કરતાં મી૦ માણેકજીનાં એકુ બે કામ પારસીઓનાં
મોટા ભાગને પસંદ નહીં આવીઆ હોએ, તોપણ તેમને
દોષ દેવો કશો ઘટતો નથી, કેમકે તેઓ પોતાનાં વીચાર
પરમાંણે પોતાને સારૂં સુઝતું કરતા, અને તેની નકલ કર
વાને કરનારની મુનસફી ઉપર સોંફતા. એવો ગુણ છતાં
મી૦ માંણેકજી ઉપર કેટલાએકોનો કોપ થએઓ હતો,
તોપણ આખરે તેઓએ તેમની કોશેશનું એક સરસ ફલ
આજે પારસીઓની, અથવા દેસીઓની સાંમે ધરીઉં છે.
મી૦ માંણેકજીએ પોતાની બે બેટીઓ, આઈમાએ અને
શીરીનબાઈ, એઓને તેઓએ પુરતી કેલવણી આપી, તેમ
ને સુધરેલી મંડલીનાં કાએદા કાનુન શીખવીઆ, અને જી
આં પોતે ગએઆ તીઆં તેમને સાથે લઈ જઈ દુનીઆંનો
મેલો બતાવી અનુભવી કરીઓ. એ સઘલાનું પરીણાંમ
આજે એ નીપજીઉં છે કે, તેમની નાની છોકરી શીરીન
બાઈએ હાલમાં ઈંગલંડમાં જે દેખાવ કરીઓ છે, તેથી ક
રીને આખા પારસીનાં ટોલાને તે દેશમાં મોટી કીરતી મ
લી છે. વાંચનાર અજાણીઆ નહી હશે કે મી૦ માંણેક
જી આજ કેટલુંક થઈઉં અતરેથી ઈંગલંડ ગએઆ છે,
અને સાથે પોતાની એક બેટી શીરીનબાઇને લેઈ ગએઆ
છે. આ બીજીવારની મુસાફરીથી તેમની વડી બેટી આઈ
માએ બેનસીબ રહી છે, કેમકે તેણે થોડુંક થઈઉં પોતાની
હઇઆતીનો શોખતી શોધી કાહાડવાથી, તેનાંથી એ મુસાફ
રીથી નીપજતાં સુખ તથા ફાએદાનો લાભ લેવાઇ શકાએ
ઓ નથી એ બંને બેનાએ ઈંગરેજી ભાશાની ઘણી સા
રી કેલવણી લીધેલી છે, અને તેઓ અંગરેજ વગેરેની શુધ
રેલી મંડલીની રીતભાતથી પુરતી માહીતગાર છે. ઈંગલં
ડમાં ગએલી શીરીનબાઇની એવી પરકારની ચંચલાઈ જો

ઈ; તીઆંની ડચેસ આફ વેલીંગટને, તેને પારસી સ્રીની
ચંચલાઈ, કેલવણી તથા શુધારાનાં નમુનાં તરીકે આજે
પુરૂથવી ઉપરનાં એક સઉથી ઉતંમ અને બલવંતં રાજની
મહા રાંણી વીકટોરીઆની, આ ચાલતા મહીનામાં મલે
લી દરબારમાં, મુલાકાત કરાવી છે. એ ખુશાલી ઉપજાવ
નારી ખબર, "વીકલી મરકીઉરી" નામનાં ઈંગલંડ મધે
પરગટ થતાં એક પતરથી અતરે મલી છે. એ માહારાણી
વીકટોરીઆની મુલાકાતે જતા શીરીનબાઈએ, તીઆંની રી
ત પરમાંણે મોટો દબદબા ભરેલો પોશાક પેહેરીઓ હતો.
સારી અખંડ કસબી પેહેરી હતી, જે સાથે જોતાં તેનો દે
ખાવ ઘણો દબદબા ભરેલો અને શોભીતો લાગતો હતો.
એ મુલાકાતની વેલાએ શીરીનબાઈએ એવીતો ચાલાકી બ
તાવી હતી, કે તેનું શુધ ઈંગરેજી બોલવું, ઈંગરેજી મંડલી
ની, અને, પાદશાહી દરબારની રીતભાતની માહીતગારી,
એ સઘલું જોઈ, માહા રાંણી વીકટોરીઆ પોતે, તથા તે
ની મુલાકાતે તેની હાજરીમાં આવેલી બીજી સેંકડો અમી
રજાદી અને ઉમરાવજાદીઓ ઘણી અચરત અને ખુશી થ
ઈ હતીઓ. એ ઉપરથી માહા રાંણીએ તથા બીજાં સઘલાં
ઓએ પારસી સ્રીઓની કેલવણી અને સુધારા વીશે કેવો
સારો વીચાર કીધો હશે, અને તેથી એ ટોલાને કેવી કીર
તી! પારસી પુરૂષો કેવા ચાલાક, ભણેલા, અને પરમાણી
ક તથા સાહાસીક છે તેતો ઈંગલંડનાં લોકોએ આજ કેટ
લુંક થઈઉ જોઈ લીધું હતું, પણ તેમની સ્રીઓ શુધારાનાં
મંડલમાં કેટલી આગલ વધેલીઓ છે તે તેઓ આજવેર બ
રોબર ન જાણતા હતા તે બાઈ શીરીનબાઈએ બતાવી આ
પીઉં છે. ઈંગલંડનાં બલકે આખાં ઈઉરોપનાં લોકો, રા
જા અથવા રાંણીની એકવાર મુલાકાત લેવું, અથવા તેની
સાથે એક ટેબલપર બેસીને જમવું, એમાં ઘણી મોટી કીર
તી ગણે છે. રાજા તથા રાંણીઓ પોતાની મેહેરબાંનીની
નીશાનમાં કોઈની મુલાકાત લીએ છે, અથવા પોતાની ટે
બલપર જમાડે છે એ ઉપરથી શીરીનબાઈની મુલાકાત રાં
ણીએ ખુશીથી લીધાથી, તેમાં અંગરેજો મોટું માંન સમજ
વાનાં તેમજ તેઓ શીરીનબાઈની ચંચલાઈ વીશે, થોડો
મોટો વીચાર નહી કરવાનાં, અને આપણને પણ તે નજી
વું સમજવું ન જોઈએ, કેમકે એવી પાદશાહી દરબારો એ
વી દબદબા વાલી હોએ છે, અને તેમાં ઈંગલંડની દરબાર
એવી મોટા દબદબા અને જાહોજલાલી ભરેલી ગણાએ છે
કે, તેમાં સેંકડો માંણસોની વચે, અને સઉ સઉનાં દરજા
સંભાલી, ધીરજ અને હુશીઆરીથી કાંમ લેવું, અને તેમાં
ફતેહમંદીથી પાર પડવું, એ કાંમ એક શુરા મરદને એકવા
ર બીકટ થઈ પડે છે: તેવું કાંમ શીરીનબાઈ સરખી
એક જુવાંન પારસણ પુર ફતેહમંદીથી બજાવે, એ થોડું ન
વાઈ જેવું અને થોડું વખાંણવા જોગ નહી કેહેવાએ. આ
જ વેરમાં, હીંદુસથાંનની ભુમી ઉપર વસનારી દેશી સ્રીઓ
મધેથી—એક બે રાંણીઓ સીવાએ—કોઈબી સ્રીએ વીક
ટોરીઆ સરખી અમલ કીરતીની રાંણી સાથ મુલાકાત લી
ધી હોએતો તે પેહેલી શીરીનબાઈજ છે. એવી સ્રીને મા
ટે પારસીનાં ટોલાની સઘલી સ્રીઓને મગરૂબ રેહેવું ઘટે
છે, અને તેની નકલ કરી તેમને પણ એવું કીરતીવંત થ
ઈ, પોતાનાં ટોલાની શોભા વધારવાની કોશેશ કરવી
જોઈએ છે. જેવી રીતે મી૦ માંણેકજીએ પોતાની બે
ટીઓને કેલવણી આપી છે, અને જેવી રીતે દરેક શુ
ધારાના કામમાં તેમને—કોઈની પણ રાહા જોવા વગર કે
સલાહ પુછીઆ વગર—આગલ ચલાવીઓછે, તેવીજ રીતે
જો બીજા પારસી બાપો તથા ભરથારો પણ ખાલી મોડે બો
લવાનું મેલી દઈ કરેતો, બેસક પારસી સ્રીઓ પોતાના પંથ
નો એક શીનગાર થઈ પડે, અને તેથી પારસીનો આખો
ટોલો—સારી માએ સારાં બચાં થઈ—પુરૂથવી ઉપર એકવા
ર ફરીને નામીચું નામ મેલવે પણ આજે મોટી દીલગીરી
સાથ જોવું પડે છે કે, આજ કાલ શુધારાને માટે બોલનારા
અને લોકોને બદનામ કરનારા તથા અગનાન મેડવનારા ઘ
ણા મલી આવશે, પણ જેવી રીત તેઓ બોલેછે તેવી રીતે
કરનાર આજે કોઈજ નજર આવશે. જીઆંવેર શુધારા ટો
લીમાં એવું બીહીકણપણું ચાલુ રેહેશે, તીઆંવેર કયો શુ
ધારો થવાનો નથી. પારસીઓએ જો પુરા શુધરેલા અને
માનવંતા થવું હોએતો, તેમના હાથમાં એજ ઉપાએછે કે,
તેમની સ્રીઓને પુરતી કેલવણી અને ઘટતું છુટાપણું આપવું.

સાધારણ સમજ—ગરમી.

ભાગ ૮ મો.

જાનવરી ગરમી વીશે.

જાનવરી ગરમી એટલે જે ગરમી માણસ વગે
રે સરવે જાતીનાં જાનવરોનાં શરીરમાં ઊતપન થા
એ છે તે. એ ગરમીને લીધેજ આપણું તથા બીજાં
જાંનવરનું શરીર, હાથ લગાડતાં ઊંનું લાગે છે. એ
ગરમી આપણા શરીરમાં કીઆંથી આવે છે, તેનો વી
દવાંન લોકે એવો શોધ કરીઓ છે કે, આપણા શરીર
ના સઘલા ભાગ ઊપર એક જાતના બારીક નલી
જેવા રેશા (Capillary Vessels) પંથરાઈ ગએલા હો
એ છે, તેની માહે હાઈડરોજન ગેઆસ અને કારબો
ન સાથે મલવાથી તે સલગી ઊઠી બલે છે, તેથી એ
ગરમી ઊતપન થાએ છે. એ ઊપર કહેલા રેશા ઘ
ણાજ બારીક બાલ સરખા નલીના જેવા છે, અને તે
શરીર ઊપર એવાતો પંથરાઈ ગએલા છે કે, તેથી તે
નો કોઈબી ભાગ ખાલી રહેલો નથી. આપણા શ
રીરના હરેક ભાગ ઊપર સેહેજ જખમ લાગતાં કે ટાં
ચણી સરખી વસતુ ભોંકાતાંજ લોહી નીકલી આવે
છે, તે એ રેશાઓમાં થઈને આવે છે. એ ઊપરથી
માલમ પડે છે કે, આપણે શરીરના કોઈ પણ ભાગ ઊ

પરથી લોહી કાહાડી શકીએ છઈએ, તીઆરે તે રેશા સઘલેજ પંથરાએલા હોવા જોઈએ. રાત દાહાડે જે ખોરાક આપણે ખાઈએ છે, તે પચીને તેનું લોહી થાએ છે, તેમાં હાઈડરોજન અને કારબોન એ બંને પેદા થાએ છે. પછે જેમ આગલ લખવામાં આવી ઊં છે કે, લાકડાંમાંનો કારબોન અને હવા માહેલી આ કસીજન મલી સલગે છે અને લાકડું બલે છે; તેલ મા હેલો કારબોન અને હવા માહેલી આકસીજન મલી દીવો બલે છે; તેમજ લોહી માહેલા કારબોનની સાથે બાહારની હવા, જે દમમાં લીધાથી અંદર જાએ છે, તે માની આકસીજન મલી જવાથી, અને સાથે હાઈડરોજન હોવાથી તે સલગી ઊઠીને બલે છે. એ બલતાંથી ક રીને આપણાં શરીરમાં ગરમી ઊતપન થાએ છે. પણ અહીં વાંચનારના મનમાં કદાચ સવાલ ઊઠશે કે, જીઆ રે જે રીતે લાકડાંમાં અને તેલમાં રસાએણ કરીઆ થઈ ગરમી ઊતપન થઈ બલતું અને દીવો બલે છે, તે જ રીતે આપણા શરીર માહેલા બારીક રેશાઓમાં ગ રમી ઊતપન થાએ છે, તીઆરે તેઓ અને પછે આપ ણું આખું શરીર લાકડાં અને જોતની માફક બલીને ખાખ કેમ. નથી થઈ જતું ? અલબતે એના જવાબ માં એમ જાણવું કે, તેમ છેજ; એટલે લાકડાં અને જો તની માફક આપણાં શરીરના, સનાઈશી, રગ, અવઈ અવ વગેરે સઘલા ભાગો ખરેખર બલીને રાખ થતા જાએ છે, પણ તેનો જેટલો ભાગ દર રોજ એ પરમાં ણે નાશ પામે છે, તેટલો પાછો જે આપણે રોજ ખો રાક ખાઈએ છઈએ, તેનું લોહી થઈ તેમાંથી નવો થાએ છે; તેથી કરી તેમાં ઘરાડો થતો નથી, અને આ પણને નુકશાન થતું નથી. જેટલો ભાગ દર રોજ બલીને ખાખ જેવો થાએ છે, તેટલો સઘલો રોજ ત રેહવાર રસતે સરીરમાંથી બાહાર નીકલી જાએ છે. હવે એમાં જો વધારો થનો અટકી પડે, એટલે જો આ પણને પુરતો ખોરાક ન મલે, તો તેથી શરીરની અંદ ર ઘરાડો થાએ, અને તેમાંથી દરદ અથવા મરણ ની પજે. જેમકે જીઆંવેર એક દીવામાં આપણે તેલ પુ રીઆ કરીએ તીઆંવેર તે તેજથી બલતો રહે, પણ તે ખુટતાં તે ઝટ બુજાએ છે, તેમજ જો માણસને ખો રાક મલતો અટકીઓ કે, તેના સઘલા અવઈઅવો બ લી જઈ તેમાંની ગરમી હોલવાઈ જાએ છે, અને ત થી તે મરણ પાંમે છે. એ ગરમીથી આપણું શરીર એકદમ સલગી ઊઠતું નથી, અને ઘણીજ ગરમી લા ગતી નથી, તેનો સબબ એછે કે, શરીરમાં બલવાનું કાંમ ઘણુજ ધીમું અને ઓછી ગરમીથી ચાલે છે; મગ ર નહીતો આપણું શરીર સલગી ઊઠીઆ વીના રેહે જ નહી. જગત કરતા ઈશવરે સઘલે પોતાનું પુરતું ડહાપણ વાપરેલું છે. માણસના શરીર માહેલી ગર મી ૯૦ થી ૧૦૪ અંસની ગણાએ છે, જેથી માતરે ફાસફરસ સરખી ઘણીજ ઝડપથી સલગનારી વસતુ સી વાએ, તેટલી ગરમીથી બીજી કોઈ વસતુ સલગે નહી. તેથીજ આપણું માસ તથા હાડકાં સલગતાં નથી. મા ણસપર ભુખમરો પડવાથી તે તવાઈ જાએ છે, અને ઘણોજ નબલો થઈ જાએ છે, તેનો સબબ પણ એજ ગરમી છે. આગલ કહીશું તેમ એ ગરમીને બાધુક ચાલુ રાખવાને, અને નાશ પાંમતા ભાગને બદલે નવો થવાને ખોરાકની ઘણીજ જરૂર છે. પણ જીઆરે તે નથી મલતો તીઆરે, માણસની સઘલી ચરબી પે હેલાં તવાઈ જાએ છે, અને તેને બદલે નવી ન થવ થી તે ખાલી થઈ જાએ છે, જેથી માંણસનું શરીર ત વાઈ ગએલું લાગે છે. ચરબીના વધારાથી શરીર માતેલું લાગે છે, અને તેના ઘરાડાથી તે તવાએલું અ ને ચીમડાએલું લાગે છે. એ પછે તેનાં સનાઈશી પ ણ ઓછા થતા જાએ છે, તેમ તે નબલા પડતા જાએ છે; અને સનાઈશી વડેજ માણસમાં શકતી હોએ છે, તેથી તે નબલો પડી જાએ છે. પછે છેવે અંદર. સઘલું થઈ સુકવાથી તેનું મરણ નીપજે છે. કેટલીકવાર ભુખમ રાથી માણસ ઘેલું થઈ જાએ છે; સબબ કે, જેમ તે ના સનાઈશી વગેરે બલીને ઓછાં થતાં જાએ છે, તે મ તેનું ભેજુંબી ઓછું થાએ છે, અને ભેજું એ વી ચાર શકતીનું મુખીઅ સથલ છે, તેથી તેમાં બીગાડ થ તાંજ તેની વીચાર શકતી ફરી જાએ છે. દોડતાં, મેહેનત કરતાં, ઘણું બોલતાં તથા વાંચતાં માંણસને જલદી ભુખ લાગી આવે છે; કેમકે તેમ કરતાં જલ દી જલદી દમ લેવો પડે છે, અને તેથી શરીરમાં વ ધારે આકસીજન જવાથી, જેમ ચુહુલામાં વીણે કરી વીઝીઈએ છઈએ, તીઆરે તેમાં વધારે આકસીજન જવાથી બલતું જોરમાં બલે છે, તેમ તેમાં (શરીરમાં) પેલું બલવાનું કાંમ વધારે જોરથી ચાલે છે, તેથી ખો રાક માંહેલી બલનારી વસતુ જલદી ખપી જાએ છે, તેથી તેને બદલે નવી ઊમેરવાને ખોરાકની જરૂર

પડે છે, તીઆરે આપણને ભુખ લાગી આવે છે. ભુંખ લાગે છે, એટલે જાણે આપણું શરીર આપણને કહે છે કે, શરીર માંહેલી ભઠીમાં લાકડાં (ખોરાક) ખુટી ગએઆં, માટે જલદીથી ઊમેરો ! એવામાં જો તેમ નહી થાએતો પછે શરીરમાં ઘટાડો થઈ તનદોરસતીને નુકસાંન પોંહાંચે છે. એજ કારણથી તાલીમબાજો તાલીમની કસરત કરી ઊપર દુધ કે કાંઈ એવીજ પુષ્ટીકારક જનસ ખાએ છે, કે જેથી, તેની મેહેનતથી સરીર માંહેલી ગરમી વધી તેનાં અંદરનાં ભાગો ઘટી ગએલા તે પાછા પુરાએ. તેમને દુધ સરીખી પુષ્ટીકારક જનસની એટલાજ માટે જરૂર છે કે, તે જલદીથી પચી જઈ તેનું લોહી થઈ જાએ છે, અને તેમાં પોષણકારક વસતુનો જથો વધારે હોએ છે, તેથી તે જલદીથી પેલા ઘટી ગએલા ભાગમાં લોહી રૂપે જઈ પોંહાંચે છે, અને તેમાં ઊમેરો કરી દે છે. એવી રીતનાં પુરાવાથી માંણસ મજબુત અને તંદોરસત થાએ છે; પણ જીઆરે કોઈ માણસ ઘણો અથવા ઘણો સારો ખોરાક લે, અને તે પરમાંણે તેને કસરત કરીને પચાવે નહીતો, તેમાંથી ચરબીનો વધારો થઈ શરીર ડોગું થઈ જાએ છે કે, વખતે તંદોરસતીમાં મોટો બીગાડ થાએ છે. માટે જેમ ચુલામાં વધારે લાકડાં મેલીને વધારે વીઝલીએ તેમ વધારે બલતું બલે, તેમ વધારે ખોરાક લેતાં વધારે કસરત કરવી જોઈએ, કે ગરમીનો વધારો થઈ તેને પચવાની જગા થાએ. માણસને દાહાડાનાં બાર કલાકમાં તરણ વેલા ભુખ લાગે છે, પણ રાતનાં બાર કલાકમાં એક વેલા પણ લાગતી નથી, તેનું કારણ પણ એજ છે કે, દીવસને વખતે આપણા શરીરમાંની ભટી વધારે જોરમાં બલે છે, તેથી તેને માટે વધારે લાકડાં (ખોરાક) જોઈએ છે, અને રાતે ઓછાં જોરથી બલે છે તેથી ઓછાં જોઈએ છે. એ ભટીને દીવસનાં વધારે જોરમાં બલવાનો સબબ એછે કે, દીવસનાં માણસ મેહેનત કરતું, ફરતું, બોલતું વગેરે કસરતમાં રહે છે, તેથી તેનો દમ જરા વધારે ઝડપથી ચાલે છે, તેથી દમમાં વધારે આકસીજન જાએ છે, અને તેથી કરી, આગલ લખીઆ પરમાંણે શરીરમાં વધારે ગરમી ઊતપન થાએ છે. રાતનાં માણસ ઊઘાઈ રહે છે, તેથી ઊંઘમાં દમ ઘણોજ ધીમો ચાલવાથી, શરીરમાંની ગરમી પણ ધીમી પડી જાએ છે, તેથી તે વેલાએ ઝાઝો ખોરાક જોઈતો નથી, તેથી રાતનાં ખાધેલો ખોરાક સઘલો વખત જવાબ દે છે. આપણને દીવસનાં કરતાં રાતને વખતે વધારે ગરમ કપડાં પેહેરવાની અથવા ઓઢવાની જરૂર પડે છે, તેનો સબબ પણ એજ કે, એકતો રાતનો વખત હમેશ દીવસનાં કરતાં ઠંડો હોએ છે, અને વલી એ વખતે શરીરમાંની ગરમી ઓછી થઈ જાએ છે. ઠંડીનાં દાહાડાઓમાં આપણને બીજા દાહાડાઓ કરતાં વધારે ભુખ લાગે છે; તેનો સબબ પણ એજ ગરમી છે. એકતો એ દાહાડામાં હવામાં આકસીજનનો જથો વધે છે, અને બીજુંતો એ દાહાડામાં આપણે ચંચલ રહી વધારે કામ કરીએ છઈએ, તેથી વધારે ઝડપથી દમ લેવાએ છે. એ બે કારણોથી શરીરની અંદર આકસીજનનો મોટો જથો જાએ છે, તીઆરે શરીરમાં બલવાનું કામ વધારે જોરથી ચાલે છે; તેથી આગલ લખીઆ પરમાણે સનાઈઊ, રગો વગેરે અવઈઅવો જલદીથી બલીને ખુટટા જાએ છે, તેને પાછા પુરવાને વધારે ખોરાકની જરૂર પડે છે. જોકે, શીઆલામાં એવી ગોઠવણ કરવામાં જગત કરતા ઈશવરે કેવું ડાહાપણ વાપરેલું છે ! એ દાહાડાઓમાં હવા ઘણી સરદ હોવાથી આપણાં શરીરમાં વધારે ગરમીની જરૂર છે, તેથી તેનો વધારો કરવાને તે અચલ શકતીનાં સાહેબે, હવાની અંદર વધારે લાકડાં (આકસીજન) મેલીઆં છે, અને તે આપણી બઠીમાં નાખવાને આપણને એ દાહાડાઓમાં વધારે ચાલાક અને મેહેનતુ કરીઆં છે. તેલ, ચરબી અથવા ઘી, માંસ એ ઠંડીનાં દાહાડાનો તથા ઠંડીનાં મુલકનાં રેહેનારાઓનો ઘણો સરસ ખોરાક ગણાએ છે, કેમકે એ વસતુઓમાં કારબોન અને હાઈડરોજનનો જથો ઘણો વધારે હોવાથી, શરીરમાં ગરમીનો ઘણો વધારો કરે છે. એટલા સબબથી તે સરવ શકતીમાન સાહેબે ઈંગલંડ, સવીડન, ગરીનલંડ વગરે ઘણાજ ઠંડીનાં દેશોમાં વનસપતી કરતાં જાનવરોની પેદાસ વધારે કીધી છે, અને તે જાનવરોમાં ચરબીનો મોટો ભાગ મેલીઓ છે, કે તેથી તે તીઆનાં માણસો ખોરાક તરીકે વાપરે તીઆરે તેમને પુષકલ ગરમી મલે. એથી કરી ઊપલા સરખા દેશોનાં લોકો વનસપતી ઘણીજ થોડી અથવા કોઈનો મુદલે ખાતા નથી, પણ માસ ઘણું ખાઈને, કે તદન તેજ ખાઈને જીવે છે. પણ ગરમ દે

ઓમાં માણસોને વધારે ગરમી ન જોઈવાથી તીઆં જાનવરો કરતાં વનસપતીની મોટી પેદાસ કરી છે, અને તેથી તેવા દેશોનાં લોકો થોડુંજ માસ અને ઘણી વનસપતી ખાએ છે, અને કેટલાકતો બદલે માસ ન ખાતાં માતરે વનસપતીપરજ રહે છે. હીંદુઓમાં માસ ન ખાવાનો ચાલ પડીઓ તેનો સબબ એજ જણાએ છે કે, તેમનો દેશ જાતે ગરમ હોવાથી તેમને માસની જરૂર નહી, અને વલી એ દેશ ઘણોજ રસાલ હોવાથી તેમાં પુષ્કલ અને પુરતી વનસપતી પાકે છે, તેથી તેઓએ માસ ખાવાનું, અને નાહકને માટે જાનવરોનાં પરાણ લેવાનું બંધ કરીઉં છે. વનસપતીમાં, માસનાં કરતાં કારબોન અને હાઈડરોજનનો ભાગ ઓછો હોએ છે, તેથી તે શરીરમાં ઓછી, એટલે દેશની હવા પરમાંણે બરોબર અથવા પુરતી ગરમી ઊતપન કરે છે. વલી વનસપતી પચી જઈને તેનું લોહી થએઆ પછે તેમાં પાંણીનો ભાગ વધારે હોએ છે, તેથી શરીરને બાહારની ગરમ હવાથી ઘણું ગરમ થઈ જતાં અટકાવે છે તેથી માણસનાં જીવને નીરાંત રહે છે.

કુંવરબાઈએ અને મોટીબાઈએ લાહા લીધી !

હમારા પારસી વાંચનારાઓને ઊપલું મથાલું જોતાંજ લગાર દીલગીરી ઊતપન થશે કે, કુંવરબાઈ અને મોટીબાઇ નામની બે પારસણોએ લાહા લીધી, એ ઘણુંજ નરશું થઈઉં છે. વલી તેઓ એનું કારણ પણ જલદીથી શોધી કાહાડી શકશે કે, આજના બુરા વખતમાં જે નાનાથી મોટા, જુવાનથી ઘરડા, અને સ્રીથી પુરૂષ સટાની જાલમાં સપડાઈ ગએઆ છે, તેમાં બીચારી એ બે પારસણો પણ સપડાવાથી અંતે તેમને લાહા લેવાની ફરજ પડી હશે. પણ એ બે પારસણો કોણ હશે, એટલે તેઓ કોણની સ્રી અથવા છોકરીઓ હશે, એ જાણવાને વાંચનારને લગાર ઈનતેજારી ઊતપન થશે, તેટલા માટે હમો એ બે પારસણોની તેમને ઓલખ આપીએ છઇએ. કુંવરબાઈ એક વીધવા સ્રીછે, અને તેના મરણ પામેલા ભરથારનું નાંમ ખેમા મનજી છે (!) અને મોટીબાઈ કોણની છોકરી તથા સ્રીછે તે માલમ પડતું નથી. હમો ધારીએ છે કે આ ખોલાસાથી વાંચનાર ગુંચવણમાં પડી જશે, કે કુંવરબાઈના વરનું નાંમ ખેમા મનજી એટલે શું ? કદાચને હવે તેમને ઇઆદ આવશે કે, એ કુંવરબાઈ નામની સ્રી તે, પારસણ નહી પણ કોઈ હીંદુ હશે. ખચીત જો એ નામની પછવાડે ખેમા મનજી એવું નામ ન હતેતો કીઓ પારસી તે કુંવરબાઇને પારસણ નહીં સમજતે ? તેમજ મોટીબાઈનાં નાંમની પછવાડે કોઈનું નાંમ નથી, તે છતાં, જોકે તે પણ પારસણ નથી પણ એક હીંદુ સ્રીછે, તોપણ કીઓ પારસી ખાલી મોટીબાઈ વાંચીને તેને પારસણ નહીં સમજશે ? જો એ બંને નાંમો એખલાંજ, એટલે કુંવરબાઈ અને મોટીબાઈ એમજ છપાએઆં હતેતો, કોઇ પણ પારસી વાંચનાર, એકદમ તેમને પારસણ ગણેઆ વગર રેહતે નહીં, અને જીઆંવેર તેને તેનો ખોલાસો નહીં મલતે તીઆંવેર તે એજ વીચારમાં રહી જતે. હમો ખચીત કહીએ છઇએ કે, આ બાબદનુ મથાલું વાંચતાંજ એક પલભાર પણ વાંચનારનાં મનમાં એમ નહી આવશે કે, તેઓ પારસણ નહીં હશે.

આ બાબદ હાલમાં લખવાની એટલાજ માટે જરૂર પડી છે કે, હમો જે ગએઆ બે તરણ આંક થએઆ લખતા આવીએ છઇએ કે, પારસીઓમાં જે હીંદુઓનાં નાંમો ભેલાએલાં છે તે કાહાડી નાખવાં જોઈએ, અને તેને બદલે આપણા કદીમ નાંમો રાખવાં જોઇએ, તે હમારી ભલામણ કેટલે દરજજે ઘટતી છે, અને તે ઊપર પારસીઓને પેહલી તકે ધેઆન આપવાની કેટલી જરૂર છે, તેની તેમને કાંઇક સમજ પડે. એવી ભલાંમણ કરતાં હમોએ ખોલી રીતે જણાવીઉં હતું કે, હીંદુઓ કાંઈ ખરાબ અથવા હલકા લોકો નથી, કે તેમનાં નાંમો ઘણા ખરાબ નથી, કે તે આપણામાંથી કાહાડી નાખવાં જોઇએ, પણ પારસીના એક જુદા ટોલા તરીકે, તેમનાં નામ તદન જુદાંજ જોઈએ, કે જેથી હાલનાં તેમજ હવે પછેનાં વખતમાં લખનાર તથા વાંચનારને ગુંચવારો નહીં આવી પડે, કે એ નામની સ્રી તે પારસણ હશે કે હીંદુ. આવતા વખતની વાતનો રહી, પણ હાલનાજ વખતમાં કેટલો ગુંચવારો પડે છે, તે આ બાબદ ઊપરથી વાંચનારને ખોલી રીતે જણાશે. જો એવી વેલાએ પાર

સી સ્રીઓનાં નાંમ હીંદુ સ્રીઓથી તદન જુદાંજ હ
તેતો આવો ગુંચવારો આપણને એક પલભાર પણ પ
ડતે નહીં. હવે વીચાર માતરે એટલોજ કરવાનોછે
કે, હાલમાં ચાલતા વખતમાં, અને આવી નજીવી બા
બદોમાં આવો મોટો ગુંચવારો ઊઠે છે, તીઆરે, પાં
ચશે કે હજાર વરસ પછીના વખતમાં, અમે કાંઈ મો
ટી કીરતી ભરેલી કે દોશ ભરેલી બાબદમાં, તે વખત
ના લોકોને, અને તવારીખના ચલીઆશીઓને કેવો
ગુંચવારો પડશે, અને કેવી એકંની કીરતી બીજાંને
આપી દેવાશે, કે એકની અપકીરતીનો કાલો હાર બી
જાની સફેદ છાતી ઊપર પેહેરાવી દેવાશે; કેવા વીદવાં
નો મોટી મોટી તકરારોમાં પડશે, અને એક બીજાને
ખોટા પાડી સચાઈ ઊપરથી લોકોનો વીસવાસ ઊઠા
ડી મેલશે ! માટે હમો આસા રાખીએ છઈએ કે, આ
સરવેથી અગતની બાબદ ઊપર સઘલા પારસીઓ પે
હેલું ધીઆન આપશે, અને હવે પછે જનમતા તેમના
બેટા તથા બેટીઓના નામ, પોતાના માન પામેલા અ
ને બુજરગ વડાવાઓનાં સરખાં રાખી, તેમનાં મુબા
રક નામ, જે આજે જમાનાની ગીરદેસતશી, સેંકડો વ
રસ થએઆં પુરૂથવીની સપાટી ઊપરથી ગુમ થઈ ગએ
આં છે, તેમને પાછાં પોતાની જુબાનપર તાજાં કરશે.

—○—

એક સ્રીની બાહાદુરી.

ઓલીવર કરામવેલની દોહીતર મીસીસ બેન
ડીશ એક વેલાએ, એક ડાકની ગાડીમાં બેસીને મુસા
ફરી કરતી હતી, તેવામાં તે ગાડીમાં બેઠેલા બીજા કે
ટલાક સખશો વચે કરામવેલની કીરતી વીશે તકરાર
ઊઠી, અને મીસીસ બેનડીશને કોઈએ પણ ઓલખી
આ વીના તેઓ આમન શામન તકરાર કરવા લાગ્યા.
એ તકરારમાં સઘલાઓ, કરામવેલની તરફેણમાં બો
લવા લાગા, અને માતરે એક સખશ તેની વીરૂધમાં
તકરાર કરવા લાગો, અને બનતાં શુધી એવું સાબે
ત કરવાની કોશેશ કરવા લાગો કે એ નામીચા પા
દશાહને જેટલી કીરતી લોક આપે છે તેટલીને તે લા
એક નથી. અલબતે આએ તકરારમાં એ સખશે
નામીચા કરામવેલના ઘણાક ખરા ગુણો છુપાવીઆ
હતા, અને કેટલીક નકામી તકરાર વચે લાવ્યો છે, તે
અને વલી શામની બોરદુમાં, મીસીસ બેનડીશ પણ
પોતે કોણ છે તે કોઈને ઓલખાવીઆ વીના
સામેલ થઈ હતી, તેથી તે એટલાતો જોસાથી વધી પ
ડી કે છેલે સઘલાં બોલતાં થાકી જવાથી, અને તેમ
નો દમ વધારે આગલ ન ચાલવાથી તેઓ મુગાં રહે
આં. એમ કરતાં એક ઊતારાની જગા આવી પોંહાં
ચી, જીઆં સઘલાં ગાડીમાંથી ઊતરીઆં, અને ખા
ન પાન કરી આસાએસથી પોત પોતાના ઓરડામાં
બેઠાં. એ વેલાએ મીસીસ બેનડીશે, પેલા ગરહસથ
ને કહીઊં કે, તેણે તેણી સાથે એક એકાંત જગાએ
આવવું, જીઆં તેની સાથ કાંઈ ખાનગી વાત કરવી
છે. તે ગરહસથે તેની અરજ તુરત બાહાલ રાખી,
અને તેની સાથ એક નવરી જગાએ ગએઓ. તી
આં ગએઆ પછે, મીસીસ બેનડીશ બોલી "સાહેબ
તમોએ, દુનીઆં ઊપરના એક સઊથી પવીતર અને
નામીચાં માણસને ઘણુજ બુરૂં બોલીઆ અને તેનાં
નામને ઘણુજ અપમાન આપીઊં: આ મારી ર
ગમાં જે કરામવેલનું લોહી દોડે છે, તે તેનાં પવીતર ના
મને તમોએ કરેલાં આવાં અપમાનને મુદલ સોશી શકતું
નથી, માટે જોકે હું તલવારતો પકડી શકતી નથી, પણ પી
સટોલ સારી પેઠે મારી જાણું છું, તેથી હું મારી પીસટોલ
મારા હાથમાં લઊં છું અને તમારી પાસે મારાં કુટુંબને
તમોએ કરેલાં અપમાનનો તુરત જવાબ માગું છું." પે
લો ગરહસથ જોકે જાતે ઘણો આબરૂવાલો અને હી
મતવાંન પુરૂષ હતો, પણ મીસીસ બેનડીસને નામીચા
કરામવેલની દોહીતર જાણી, તથા તેની તેની સાથ પી
સટોલબાજી લડવાની હીમત જોઈને અચરતીમાં પડી
ગએઓ, અને મોટી શરમમાં પડી બોલીઓ, "હીમત
વાન બાઈ, હું કબુલ કરૂં છું કે મેં તકરાર કરતી વેલા
એ નામીચા કરામવેલની ઘણીક ખરી કીરતીને મેં જા
ણી જોઈને છુપાવી રાખી અને તેને માઠું લાગે એવી
મેં તકરાર કરી, પણ હવે તેથી મોટો પસતાવો કરૂં છું,
અને એ બાબેની તમારી પાસે માફ માગું છું". એ પ
રમાણે માફ માગવાથી બાહાદુર મીસીસ બેનડીશનો
ગુસો ઊતરી ગએઓ, અને બંનો જન સુલેહ કરી પા
છાં પોતાના ઓરડામાં ગએઆં.

બનારસનો રાજા ઉદિત નારાએણ.

બનારસનો રાજા ઉદત નારાએણ.

બનારસનું શેહેર, પુરવ હીંદુસથાંનમાં, કલકતાની ઊતરે ગંગા નદી ઊપર આવેલું છે. જેવું મુસલમાન મક્કાને અને ખરીસટી લોક પેલેસટાઈનને પવીતર ગણે છે, તેવુંજ હીંદુ લોકો બનારસ અથવા કાસીને પવીતર ગણે છે. હીંદુઓ એવું માને છે કે, તેમને તેમની જીંદગીની અંદર એકવાર પણ કાસીની જાતરાએ જવું અને ગંગા નદીમાં નાહવું જોઇએ. એથી હજારો હીંદુઓ દર વરસે એ શેહેર તરફ જાતરાએ જાએછે, અને લાંબી મુસાફરી કરી તથા મહા મહા કષ્ટ વેઠી તીહાં પોહોંચી ધરમ કીરીઆ તથા દાનપાન કરી આવે છે.

મુસલમાન લોકોએ હીંદુસથાન હાથ કરીઊં, તે વેલાએ એ પવીતર શેહેર કનોજનાં સંસથાન સાથ જોડાએલું હતું, અને તે દીલીને તાબે હતું. પણ અકબર પાદશાહે તેને પોતાનાં વખતમાં અલાહાબાદ સાથ જોડી દીધું; અને તીઆર પછે અરંગજીબે તેને આઊદનાં સુબાનાં અમલ તલે મેલીઊં. અતીઆર શુધી એ શેહેરનો કોઈ જુદો રાજા ગણાતો ન હતો, પણ ૧૭૩૦ નાં વરસમાં, મનશારામ નામનાં ગંગાપુરનાં એક મોટા જમીનદારે, દીલીનાં પાદશાહ મહમદ શાહા પાસેથી સનદ મેલવી, એ નામ ધારણ કીધું; પણ તે નાંમ પરમાંણે તેને અખતીઆર અથવા છુટાપણું આપવામાં આવીઊં ન હતું. મનસારામને રાંજાનો ખેતાબ મલીઆ પછે તે આઊદનાં સુબેદારનાં હાથ તલેજ રહેઓ, તોપણ આગલ ચાલતાં તે સારો અખતીઆર ચલાવવા લાગો હતો.

તીઆર પછે, એ શેહેરનાં રાજા ચેતસીંગને, હીંદુસથાંનનાં ગવરનર જેનરલ વારન હેસટીંગસે ૧૭૮૧ માં ગાદી ઊપરથી ઊઠાડી મેલીઓ. આથી કરીને તે બીચારો રાજા ઘણો દુખી થએઓ હતો, અને વારણ હેસટીંગસની એવી ચાલને ઈંગલંડમાં તદન નાપસંદ કરવામાં આવી હતી, અને તેની વીરૂધ પારલામેંટમાં મોટાં મોટાં ભાષણો થએઆં હતાં. અંતે બોરડ આફ ડાઈરેકટરે વારણ હેસટીંગસનો એ ઠરાવ રદ કરવાની કોશેશ કીધી, પણ તે સઘલાંની સામે તે હાકમ મજબુતીથી લડી, પોતાના ઠરાવને હઈઆતીમાં રેહેવા દીધો, તેથી આખરે એવું બની ઊં કે, ચેતસીંગને તેની ગાદી પાછી મલી નહી, પણ તેને એક ઘણું મોટુ પેનસન આપવું કરીઊં અને તેનું તથા તેનાં કુટુંબનું મોટું માન રાખીઊં.

એ પરમાણે બનારસ બરીટીસ સલતનત સાથે જોડાઈ ગએઊં, તે આજ શુધી તેમજછે. તેનો હાલનો જે રાંજા કેહેવાએ છે તે માતરે નામનોછે. તેનો એ શેહેરના રાજીઅ કારોબારમાં કશો અખતીઆર નથી. તેનું નામ ઊદત નારાએણછે, અને તેવું ચીત્ર પાસેના પાના ઊપર આપવામાં આવેલું છે. એ રાજા બનારસથી કેટલેક છેટે આવેલાં રામનગર મધે નદીનાં કીનારા ઊપર એક ઘણાજ મોટાં રલીઆંમણા મકાનમાં, મોટા દબદબાથી, રહેછે. એજ મકાનમાં આગલ ચેતસીંગ રેહેતો હતો. એ રાજાને બરીટીશ સરકારની તરફથી જે મોટું પેનસન મલે છે તેમાંથી તે પોતાનું અને પોતાના કુટુંબનું, પોતાના દરજજા પરમાણે, સારી રીતે ગુજરાણ કરે છે. જે જે અંગરેજોને એ રાજા સાથ મેલાપ થએઓછે અથવા કામ પડીઊં છે, તેઓ તેની ઘણી તારીફ કરે છે. એ રાજા કેવો ચંચલ અને ગંભીર છે, તે તેનો ચેહેરોજ વાંચનારને કહી આપશે. હાલના સરખા વખતમાં શુધારાના અને અંગરેજોના સંબંધમાં એ રાજા વધારે આવવાથી તે એની પદવીના બીજા માણસોના કેફ વગેરે અનેક તરેહના વેઅસનોથી ઘણોક મોકલો રહેલો છે.

જંગલી લોકોમાં બચ્ચાં ઉધારવાની રીત.

(સાધન પાંને ૧૦૮ મેથી)

ફીજીઅનસ મા તથા બાપ જોકે પોતાનાં બચ્ચાં સંબંધી આવું ઘાતકીપણું વાપરે છે પણ પારકાં બચ્ચાંઓ ઊપર ઘણોજ પીઆર બતાવે છે, એ ઘણુંજ નવાઈ સરીખું છે. જો કોઈ બચાંની મા કે મા બાપ બંને મરણ પાંમીઆં હોએતો તે બચાંને હરેક સ્રી પોતાને ઘેર લઈ જઈ તેને મોટા પીઆર અને જતનથી ઊધારે છે, એટલુંજ નહી, પણ ઘણીવાર તેને ઊધારવાને મારે પોતાનાં પેટનાં બચાંને મારી નાંખે છે! અલબતે આવી વાત એકાએક કોઈનાં માનવામાં આવેજ નહી, પણ જીઆરે આગલ જણાવેલો, રેવરંડ વીલીઅમ થોમસ એ વાત નજરે જોએ

લી, અને તેનાં દાખલા સહીત લખે છે, તીઆરે તે આપણને માંનવા વગર ચાલતું નથી. તે ધરમ ગુરૂ કહે છે કે, ૧૮૪૪ નાં વરસમાં એક લડાઈમાં રોકાનાના નાંમનો એક સરદાર મારીઓ ગએઓ, જેથી તેનો એક છોકરો અને છોકરી, જે નાનાં બચાં હતાં, તેઓ મા બાપ વીનાનાં થઈ પડીઆં, કેમકે તેની સ્રીને પણ તેની સાથે મારી નાંખીને ડાટવામાં આવી હતી. તે બે છોકરાને, ધારા પરમાંણે કોઈબી લઈ જાએ, તેમ તે મરનારનો એક વડો ભાઈ હતો તે જ લઈ ગએઓ, અને તેમને પોતાની સ્રીને સોંપીઆં. તે બેમાનું એક બચું ધાવતું હોવાથી તેને માટે તે સખશે એક ધવાડનારી રાખી હતી, પણ તેથી તેને ઘણી અડચણ લાગતી હતી. એવામાં તેની સ્રી હમેલદાર હતી તે વીઆઈ, જેથી તરતજ તે સ્રી તથા પુરૂષે એકમતથી અને મોટી ખુશીથી પોતાનાં છોકરાને મારી નાંખવાનો ઠડાવ કીધો, કે પેલાં ધાવતાં બચાંને તે સારીપેઠે ધવાડી શકે તો ધવાડનારીની કડાકુટ મટી જાએ! તે પરમાંણે તે બીચારા તરતનાં જનમેલાં બાલકને, પેલી બેસમજ માએ, નવ મહીનાંવેર મોટી મેહનતે પેટમાં રાખીઆ બાદ, અને મોટી કષટીથી આ દુનીઆમાં જનમ આપવા બાદ, માતરે પારકાં છોકરાંને સારીપેઠે દુધ મલે એવી મતલબથી, આગલ જણાવીઆ પરમાણે, નાખ અને મોહું દાબી ધરી, જરાક વારમાં પોંહોંતું કરી મેલી, એક ખાડો ખોડી માંહે ડાટી દીધું! એ પછે પેલા છોકરાંને મોટા પીઆરથી પોતાની આગલ રાખી ધવાડીને મોટું કરીઉં!

એ ફીજીઅન લોકો સઊથી પેહલાં પોતાનાં બચાંને પોતાની માને મારવા શીખવે છે, અને તેમ કરવાની તેઓ સઊથી પેહલી ફરજ સમજે છે! જો તે છોકરૂં નાનપણમાં છુટથી પોતાની માને મારે નહી તો તેનાં મા બાપ તેને માટે મોટી ફીકરમાં પડે છે કે, તે મોટપણે હીચકારૂં નીકલશે. એવી રીતે બચાંઓને નાનપણથી ઘાતકી કરવા બાબેનાં રેવરંડ થોમસ કેટલાક દાખલા આપે છે, જે તેણે નજરે નજર જોએલા છે. તે કહે છે કે, સોમોસોમો નામનાં બેટમાં તેણે જોઇઉં હતું કે, જીઆરે તે તરફ કાંઈ લડાઈ થતી, તીઆરે તે નરમ પડીઆ પછે તે ગાંમ માં હેલી સ્રીઓ પોતાનાં બચાંઓને લઇને તે તરફ જતી, અને તીઆં પડેલાં દુશમનોનાં મુરદાંને તેઓ પાસે લાતો મરાવતી, માથાં છુંડાવતી, તેની ઊપરથી દોડાવતી, ઈતીઆદી વગેરેનું ઘાતકીપણું તેમનાં ઊપર ગુજરાવતી. એથી કરીને એ બચાં નાનપણથીજ એવાં ઘાતકી અને વેર લેનાર બને છે કે, જરાક પણ તેમને માઠું લગાડતાં, તેઓ પોતાથી બને તેટલું બીજાને કરવાને ચુકતાં નથી, અને તેઓ મોટાં થએઆ પછે લડાઈઓ કરવાને, ઘણાંજ ઘાતકીપણે પોતાનાં હમનબરદોને મારવાને અથવા તેમને હાથ મારીઆં જવાને જરા પણ બીહીતા કે અચકાતા નથી. એજ ધરમ ગુરૂ લખે છે કે, એજ બેટ ઊપર એક વેલાએ એક કુટુંબને હું મલવા ગએઓ, જેઓ એક તરતની થએલી લડાઈમાં તેમનાં છ માંણસો મારીઆં ગએઆથી તેમને માટે બેસીને શોક કરતાં હતાં. તેમનાં ઘરમાં જતાંજ મારા જોવામાં આવીઉં કે, તે સઘલાંની વચે એક મરદનો પોશાક પડેલો હતો, અને તે પોશાકનાં કપડાંને, એક નાનો છોકરો, હાથમાં મોટી છરી પકડીને ગુસાથી તેને કાપીને તેની ચાંધી ચીંધી કરતો હતો. જો કે તે છોકરાના મરણ પામેલા બાપને ડાટતી વખતે તેમના ધારા પરમાણે માનની નીશાણી દાખલ તેની આંગલી કાપીને તેનો ભોગ આપવામાં આવેલો હતો, તેમાંથી પુપકલ લોહી નીકલતું હતું, તોપણ તેની કશી પણ દરકાર ન કરતાં તે નાનું છોકરૂ ભારે ગુસાથી તે કપડાંને કાપતું અને ફાડતું હતું. એ પોશાક, જે શખસે તે બચાંના બાપને મારી નાખીઓ હતો તેનો હતો, તેથી તેના બાપનું વેર કેમ લેવું, તે તેના પોશાક પરથી તેને શીખવવામાં આવતું હતું. એવી રીતે એ બચાંએ નાનપણથી હરેક માણસ જેણે તેને દુખ દીધું હોએ, અથવા જેને તે પોતાનો શતરૂ કરી ગણતો હોએ, તેને ઘણાજ ઘાતકી પણાથી મારી નાખવાને તદન નીરભએ થાએ છે, એટલુંજ નહી પણ કોઈ તેમને દુખદે અથવા તેમના હક કે મીલકત ઊપર તરાપ મારે તેમને કદી શવવા તથા જતા મેલવા દેવા ન જોઇએ, એ પણ તેઓ પક પાએ શીખે છે. અલબતે બચાંને નાનપણથી આવું ઘાતકીપણું શીખવવું, એ આપણા સરખા લોકોને તદન અનઘટતું લાગે, તોપણ એમ કરવામાં જંગલી લોકો મોટું ડાહાપણ વાપરે છે. આપણે આજે સુધરેલાં છઇએ, જેથી આપણામાં કાએદા છે, કાનુન છે, અને માથે સરકાર અથવા બચાવ કરનાર છે.

જેથી આપણને આપણા બચાવનો આધાર આપણા હાથ ઊપરજ રાખવા કરતાં બાહુતી હાથ ઊપર રાખી શકાએછે, જે હાથ પઈસા આપી ખરીદવાથી તેમને જોઈએ તે વેલાએ ગતીમાં મેલવાને, એટલે આપણા બચાવમાં કામે લગાડવાને આપણે સામરથવાન છઈએ; પણ એવા જંગલી લોકોમાં આપણા જેવા કાએદા કાનુન નથી, કે આપણા જેવી સરકાર નથી. તેમને પોતાના, પોતાના બચાંના અને પોતાના ઘેરના બચાવનો સઘલો આધાર પોતાના હાથ ઊપરજ રાખવો પડેછે, જેથી જો તેઓ નાનપણથીજ બીહીકણ અને બેપરવા થવાને શીખેતો, પછે મોટપણે પણ તેઓ તેવાજ રહે, અને પછે જબરાઓ હોએ તે તેમના ઊપર ધાવી જઈ તેમને જંગલનું મરોહું શકતા કરે; તેથી જંગલી મા બાપો, જેઓ આખા ભવમાં જમીનમાં ઊગાડીને ખાવું, અને પોતાના બચાવને માટે લડવું, એ બે સીવાએ બીજું કશું કરવાને સમજતા નથી, તેથી તેઓ પોતાના બચાંને નાનપણથીજ તેવી જાતની કેલવણી આપેછે. જોકે આવા જંગલી લોકો વદીક સમજેછે કે, જે વડે આખો ભવ ગુજારવો પડે તેની કેલવણી બચપણમાંજ બચાંઓને આપવી, પણ આપણા દેશના ઘણાક લોકો, જોકે તેમના કરતાં હજાર ગણે સુધરેલા કેહેવાએછે, તેઓ પોતાના બચાંને જે વીદીઆ અને હુનર વડે આજના વખતમાં સરવેને પોતાનો ભવ કાપવો છે, તેની કેલવણી હજુ શુધી પુરતી આપતા નથી, માટે આ દેશના જે લોકો પોતાના બચાંઓને કેલવણી આપવાને આનાકાની કરેછે, તેમને ઊપલા જંગલીઓ કરતાં પણ જંગલી કહીએતો તેમાં કાંઈ નવાઈ જેવું નથી.

(એનું સાધણ છે.)

પરચુટણ.

જાણવાજોગ બાબદો.

હારીશન નામના એક પુરૂસને પોતાનો માલ વેચવા સારૂ બજારમાં બુમ પાડવાને લીધે ૦૧ રૂપીઓ દંડનો અને સાડા પાંચ રૂપીઆ ખરચના મલી પોણા છ રૂપીઆ આપવાનો શરકારથી હોકમ થએઓ હતો ! મુંબઈમાં એવો ધારો કારે નીકલશે ?

અજમાએશ ઉપરથી એવું સાબેત કરીઆમાં આવીઉંછે કે લનડન શેહેરમાં દર સાત વરશે એક નાટકસાલાનો આગથી નાશ થાએછે.

વેલાતની એક અમીરજાદી (કાઉનટેશ) પોતાના કોચમેન સાથે નીકલી પારીશ શેહેરમાં નાશી આવીછે. તેણીનો વર જુદા છેડા કરવા પોતાનો કજીઓ થોડા દીવસમાં કોરટમાં લઈ જનારછે ! શું તેને સુજ પડીઉં હશે કે લખો રૂપીઆની દોલત છોડી એક ખાખાવરખા કોચમેન સાથે સંબંધ બાંધીઓછે. પીઆર એક અજબ ચીજછે !

મી૦ જાન ડીલટન નાંમનો શખશ શાથી મરણ પાંમીઓ તેની તપાશ જુરીની મારફતે કરાવી હતી, તેનું પરીણામ એ આવીઉં કે મરનારનું મોહોત ઘણુ ખાધાથી તથા ઘણું પીવાથી નીપજીઉં હતું ! એથી હીંદુઓ કદાચ આ ધડાથી શુધરેતો સારૂં.

એવુ માલમ પડીઉંછે કે પારીશ શેહેરમાં રોજની ખાધ ખોરાકી (હાકીશમાં જતી વખતેનાં દીનર) ઉપર આઠ લાખ રૂપીઆ ખરચાએછે તેમાં દારૂ ૩૨૦૦૦ રૂપીઆનો ખપેછે ! શું મોજીલું અને રંગીલું શેહેર હશે.

એક ભરથાર પોતાની બાએડીને કરીનોલીન નહી પેહેરવા દેતો હતો. અને બાએડીની મરજી પેહેરવા થઈ તેથી ગુશામા આવી તેણીની પાસેથી કરીનોલીન લઈ શલગાવી દીધી કે જે કરતાં તેના ઘરની ચીમની શલગ ઊઠી અને તેની તપાશ થતાં તેને પાંચ રૂપીઆનો દંડ થએઓ, આએ મરદને એ પેહેરવાસ વીશે એટલોતો ધીકાર હતો કે તે બાલીનેજ મુગો બેઠો નહી પણ તેણીને પોતાના ઘરમાંથી કાહાડી પણ મુકી !

એક જીવતા માણસની કબર—એક મુશાફર કેહેચ કે પીરા શેહેરનાં એક દેવલને જોવા હું મારા ભોમીઆં શાથે ગએઓ હતો. સઘલું દીઠા પછી મારી નજર એક ઘણીજ ખુબસુરત કબર ઉપર પડી કે જેની ઉપર શોનેરી અખશરે તો બધીજ તારીફ કોતરેલી હતી, પણ તારીખ ન હોવાથી મેં તેનું કારણ સાથે આવેલાને પુછીઉં, તારે તેણે ઉત્તર આપીઓ કે જે સખસની એ કમરછે તે કઈ મરણ પામીઓ નથી પણ જીવતોછે. અને પોતાના લગનને દાહાડે ચાર વરશની વાત ઉપર એ પરમાંણે કરવાનો હોકમ આપીઓ હતો અને તેનું કારણ એવું ધારીઆમાં આવે છે કે જે કોઈ જોએ તે એને વીશે પુછે અને ખબર કાહાડે કે જેથી તેનાં ધંધા રોજગારમાં વધારો થએઆ વીના રેહેજ નહી !!

દાકટર ટેઠ ફોરડ ઈંગલંડમાં રહીને આએરલાંનડની એક સ્રી સાથે કાગળ પતરનો વેહેવાર રાખતો હતો અને તે સ્રીને વેહેવારમાં દાકટર સાહેબ એટલાતો પસન આવી

આકિ તેણીએ તેને એવું લખીઉ કે, જો તમો વેલાત છોડી હીઆં આવો તો હું તમારી સાથે પરણુ. દાકટર બીચારો ભોલો પોતાનો રોજગાર છોડી આએરલાંડમાં ગએો અને પરણવાની તઈઆરી કરતો હતો તેવામાં તેણીએ એક પતર લખી ના કેહેવડાવી કે જે વાંચી હાએ અફશોશમાં થોડા દીવશ માંદગી ભોગવી મરણ પામીઓ ! પીઆર એવી ચીજછે કે તે માણુશનો જાન પણ લેએછે. ઉપલી બાઈ ઉપર તેના શગાં વાહાલાંઓએ ફરીઆદી કરીચ, જોઈએ શું ચુકાદો થાએ છે.

કાફીનો ખપ—ગએઆં વરસમાં અમેરીકાનાં ઇઉનાઈટેડ સટેટસ ખાતે, બધી મલીને ૧૦૯૩૭૦૨૧૩ રતલ કાફી બાહેરથી આવી હતી

કચડાઈને મરણ—આપણે રેલવેની ગાડીમાં બેસીને મુસાફરી કરતાં, કચડાઈ મરવાની ધાસતી, મોહોલામાં અને રસતાપર ફરતી વખતનાં કરતાં શોગણી વધારે રાખીએ છઈએ, પણ તપાસ ઉપરથી માલમ પડીઉ છે કે, રેલવે કરતાં, જાહેર રસતાઓમાં માણસ વધારે છુંડાઇને મરે છે. ગએઆં વરસનો અડસટો કાહાડતાં એવું માલમ પડીઉંછે કે, આખાં ગરેટ બરીટનની રેલવેમાં, અકસમાતથી દર વરસે ૨૦ માણશ મરેછે; અને લનડનના રસતા ઉપર, અકસમાતથી ગાડી ઘોડાતલે આવી જઈ દર મહીને ૨૧ માણસો કચડાઈ મરણ પામેછે.

રેલવેની ટરેણ—ઈંગલંડની રેલવે ઉપર કલાપહામ નામની જગા આગલ કેટલીક લાઇનો એકઠી મલે છે, તીઆંના સાંધા ઉપરથી આખા દાહાડામા ૭૦૦ ટરેન એક પછે એક આવ જાવ કરે છે જોકે એક જગામાંથી આખા દાહાડામાં ૭૦૦ ટરેન પસાર થાએ છે, તોપણ આજ કેટલાં વરસ થએઆં તીઆ એકે અકસમાત બનીઓ નથી, અને એકે માણસના પરાણની ઘાત થઈ નથી. એ કેવું વખાણવા જોગ ! તીઆનો કેવો સરસ કારોબાર હશે ? તેની સાથ સરખાવતાં અહીની ગરેટ ઈનડીઅન પેનીનશુલા રેલવે વીશે આપણને શું વીચાર કરવો જોઇએ, જીઆં દર વરસે અકસમાતો બને છે, અને માણસો મરે છે.

મરેલો જીવતો થએઓ ! હાલમાં થોડુંકની વાત ઉપર જે ડેનમારક અને જરમની તથા આસટરીઆ વચે લડાઈ ચાલતી હતી, તેમાં કેટલાક બંધવાઓની સાથે એક શોલજર આસટરીઅનોને હાથ પકડાઈ ગએઓ હતો, જેને પાછલથી મારી નાખવાના સમાચાર મલીઆ હતા, અને તે તેનાં કુટુંબને જણાવીઆમાં આવીઆ હતા. લડાઈ પુરી થઈ સઘલી સમાધાની થએઆ પછે, તેની અસતરી કોઈ બીજા સાથે પરણી ગઈ; પણ તેને થોડાક માસ ગુજરીઆ નહી એટલામો તેણીનો ભરથાર, જે મારીઓ ગએલો નહી પણ જીવતો રહેલો હતો તે આવી લાગો. તે સખશે પોતાની અસતરી ઉપર દાવો કરીઓછે, પણ તેનો ચુકાદો જાણાએઓ નથી.

ચોરીનો અટકાવ—લોહોડાંની તીજોરીઓમાં મેલેલાં નાણા જે રાતને વખતે ચોરીઆઓ ચોરી જાએ છે, તેનો અટકાવ કરવાને હાલમાં એક સખશે ઇઉકતી શોધી કાહાડી છે. તે દરેક તીજોરના બારણા સાથે તાર બાધવો, અને તેનો સંબંધ રસતાપર નાખેલા તાર સાથ રાખવો, અને તે રસતાપરના તારનો છેહો પોલીસની ચોકીમાં રાખવો, અને તીજોરીના તારને બેટરી લગાડી રાખવી તેથી જેવો ચોર તેને હાથ લગાડવા જાએ તેવીજ, તેમાં વીજલી પસાર થઈ, પેલી ચોકીપર ખબર મલે કે ફલાણી જગાએ ચોરી થાએ છે. તે જગા તેના થેડવેલા નમબર ઉપરથી માલમ પડેછે.

ઈંગલંડની મોહોટાઈ—એક વેલાએ એક અંગરેજ, ઉતર અમેરીકાના એક ઈનડીઅનને મલીઓ, જેને અંગરેજી અમલની મોહોટાઈ સમજાવતાં તે અંગરેજે કહીઉં કે, અંગરેજી અમલનાં દેશો ઉપરથી કદી સુરજ અસત પાંમતો નથી, સમજીઓ ? જંગલીએ જવાબ દીધો, હું સમજીઓ, કેમકે ખોદાએ હરેક દેશને અંધારામાં અંગરેજોના હાથમાં રાખવાને બીહે છે, તેથી તે ઉપરનો સુરજ અસત પાંમતોજ નથી !

મરતાં પણ મશકેરી !—પેહેલા જેમસના વખતમાં ડાકટર જાસપર મેન નામનો સખશ એટલોતો મશકેરો હતો, કે જીઆરે તે મરવા પડીઓ, અને જીઆરે તેણે તથા તેની આસપાસનાઓએ જાણીઉં કે હવે તે થોડા વખતમાં મરશે, તે વખતે પણ મશકરી કરવા વગર તેનો જીવ રહેઓ નહીં. તેનો એક ચાકર, જે ઘણોજ છાકટો હતો, તેને પાસે બોલાવીને કહીઉં, તારે માટે મેં કંઈ રાખેલું છે, જે મારાં મરણ પછે તુને મલશે, જેમાંથી તુને પુશકલ પીવાનું મલશે. ચાકર સમજીઓ કે, શેઠ મરતી વખતે તેને માટે કાંઈ સારી રકમ મેલી જાએ છે, તેથી તેનો ઘણો ઉપકાર માનીઓ, અને તેનાં નજદીક આવતાં મરણથી પોતાની મોટી દીલગીરી બતાવવા લાગો. અંતે થોડે દાહાડે તેનો શેઠ મરણ પામીઓ, તીઆરે તેને નામનો એક બાકસ હતો તે તેને મલીઓ, જેને મોટી ઉલટથી ઉઘાડી જોતાં માંહેથી હેરીંગ જાતની એક સુકી માછલી નીકલી !

ઓલાદનો વધારો—ગણતરી ઉપરથી માલમ પડીઉં છે કે, ગરેટ બરીટનમાં (૧૮૬૨ માં) દર અઠાવીશ પુરૂશે એક છોકરૂં જનમીઉં હતું ફરાનસમાં (૧૮૬૧) માં દર ૩૭ પુરૂશે એક છોકરૂં જનમીઉં હતું. આસટરીઆમાં (૧૮૬૨ મા) દર ૪૨ પુરૂશે એક છોકરૂં જનમીઉં હતું. પરશીઆમાં (૧૮૬૦ માં) દર ૨૫) પુરૂશે એક છોકરૂં જનમીઉં હતું. બેલજીઅમમાં (૧૮૬૧ માં) દર ૩૨ પુરૂશે એક છોકરૂં જનમીઉં હતું સુવીડનમાં (૧૮૫૯ માં) દર ૨૯ પુરૂશે એક છોકરૂં જનમીઉં હતું. ડેનમારકમાં (૧૮૬૨) માં દર ૩૧ પુરૂશે એક છોકરૂં જનમીઉં હતું.

એક રમુજી વારતા.

એક ઉમરાવ ઘણોજ બખીલ હતો. તે કદી એક પઈ કોઈને આપતો ન હતો, અને જીવે પણ ખાતો ન હતો. એ વાતની ખબર એક મશકેરા અને મોજીલા સખશને પડવાથી, તે એક દાહાડે પોતાના હાથમાં સારંગી લઈને તેને ઘેર ગએઓ, અને આગલ જઈ એવું સુંદર ગાનું ગાવા મંડી ગએઓ કે, તે સાંભલીને બખીલને ઘણીજ ખુશાલી ઉપજી. એમ ગાનું સાંભલતાં કેટલોક વખત ગએઓ તેવામાં તે બખીલનો બબરચી આવી કેહેવા લાગો, "જેહાંપનાહ, ખાંનુ તઈઆર થઈઉં છે." બખીલે જોઈઉં કે, હમણા ખાવા બેસીસ તો એ ગાએન ગાનારનો ભાગ પડશે, તેથી બે હાથે પોતાનુ માથું પકડી ચાકરને કહીઉં, "ભાઈ, હમણા મારૂં માથું એવું જોરમાં દુખેછે કે, મારેથી એક નવાલો પણ ખવાવાનો નથી. માટે હમણાતો હું સુઈ જાઉં છું, પછે એક ઉંઘ કાહાડીને ખાઈશ." એવો ટોંગ તે ઉમરાવે કીધો, અને મોડું માથું ઢાંકીને ઢોલી આપેર સુઈ ગએઓ. એ બખીલની મતલબ પેલો મશકેરો ગાએન ગાનાર સમજી ગએઓ, જેથી તે પણ હલુ રહીને તેના ઢોલીઆની તલે ભરાઈને સુઈ ગએઓ.

થોડેકવારે પેલો બખીલ ઉઠીઓ, અને મોડું ઉઘાડી ચાકરને પુછેછે કે, "પેલી બલા ગઈ કે ?" ચાકર જવાબ દેવા જાએ છે, તેવામાં પેલો ગાએન ગાનાર ઢોલીઆની નીચેથી બોલીઓ, "અરે સાહેબ એ બલાતો તમારે ગલે વલગેલી છે, માટે તે એક બે નવાલાબી ખાધા વગર કીઆંથી જવાની છે !" પેલા બખીલે જોઈઉં કે, આતો કોઈ સહુજર પુઠે લાગો છે, અને ખાધા વગર જવાનોજ નથી, તેથી થોડુંક પકવાન મંગાવી ખાવા બેઠો, જેમાં પેલો મશકેરો તરત ભાગીઓ થઈ ગએઓ, અને એક બે નવાલામાં "સઘલું" એવું સપાટી ગએઓ કે, બીચારો બખીલ એમનોએમ જુઓ રહી ગએઓ !

સમશીઆ.

(દોહરા.)

(૧) પીલો પણ પોપટ નહીં,
કાલો પણ નહીં નાગ;
પાંખો પણ પંખી નહીં,
ઉડે પણ નહીં કાગ.

(૨) નારી પણ નીરબલ નહીં,
કાલી પણ નહીં કોલ,
વસેદરે સાપણ નહીં,
ઉત્તર એનો બોલ.

(૩) પરતાં પણ પંદીટ નહીં,
પુછીઓ પણ નહીં ચોર,
ચતુર હોએતો ચેતજો,
મધુરો પણ નહીં મોર.

ક. સા.

(૪) મને પગ નથી પણ ચાલું તથા દોડું છું. મને હાથ નથી પણ મારૂં તથા ભાંગું છું. મને મોં નથી પણ બોલું, બરાડું અને ગાઉં છું. દરેક દેશ, શેહેર, ગામને ઘેરમાં ફરી વલું છું અને એકી વખતે દરેક વસતુને સારી પેઠે અડું છું. મારાં બે નામ છે, તેમાનાં એકની પાસે વીસર્ગ મેલોતો તે એક સારાં કામને માટે ખુશાલી ઉપજાવનારો અથવા સાબાશી આપનારો બોલ થાએ છે. મારાં બીજાં નામના છેલા બે અકશર લોતો વસતી વગરની અને વેરાન જગાનું નામ થાએ છે; અને તેને જો ઉલટાવોતો એક મંખીઆ થાએ છે.

ખોલાસો.

(૧) જામો (૨) છાસ. (૩) દેડકો. (૪) લખેલું—પોસટનું—કાગલ.

શીકશા રૂપી વાકીઓ.

માણસનું માપ આપણે કીઆરે જાણીએ કે, જીઆરે તેની સાથે આપણે થોડો વખત અથવા દાહાડા વસીએ તીઆરે.

માણસનું વજન આપણે કીઆરે જાણીએ, કે જીઆરે આપણે થોડોવાર તેની સાથે વાતચીત કરીએ તીઆરે.

એક સ્રીએ એક બુઢા મરદને પુછીઉં કે મારો વર મને ચાહાતો નથી તેનો સબબ સું હશે ? બુઢાએ જવાબ દીધો કે, તમે તેને ચાહાતા નથી.

એક છોકરીએ એક સખશને પુછીઉં કે, ભાઈ, આ બધા રડે છે તીઆરે મને હસવું આવે છે તેનું કારણ શું હશે ? તે સખશે જવાબ દીધો કે, એ બધાના મગજમા અકલની ખાણ છે તેથી તેમને રડવું આવે છે, પણ તારા મગજમા અકલની ખાડ છે તેથી તુને હસવું આવે છે.

સ્રીની ખુબસુરતી એ તેની પોતાની દોલત, અને તેના સદગુણ એ તેના ભરથારની અને બચાંની દોલત.

બોલવા કરતાં ચાલવું ભલું, અને હસવા કરતાં ખસવું ભલુ. પણ રડવા કરતાં શું ભલું ? હસવું !

માણસ ચાલતાં પડીને પગ ભાંજે, તો દોડતાં પડીને શું ભાંજે ? માથું.

નીમ હકીમ જીઆરે દવા કરવા આવે તીઆરે દરદીનું શું થાએ ? તેને સદાનો આરામ થઈ જાએ.

સઘલાં દરમાંથી લેવટા મલે ? નાઃ કોઈમાંથી કરચલું મલે ને કોઈમાંથી સાપ મલે. તેમ સઘલી સાસુઓ સરખી નહીં મલે: કોઈ મા[illegible] જેવી મલે, અને કોઈ જમ

ડા જેવી મલે. તીઆરે તેને ઠેકાણે કેમ લાવવી ? રોજ જમણા હાથમાં ધીરજ અને ડાબા હાથમાં સમજણ પકડી તેવડે તેનાં માથાંમાં ખુબ માર.મારવો.

એક નાની છોકરીએ એક ઘરડાં ડોસાંને પુછીઉં કે બપાઈજી મારાં માએ ને બાવા રોજ કજીઆ કરે છે તેનું કારણ શું ? ડોસાં માએ જવાબ દીધો કે, જોની માએ, તેમની બરાબર રાસ જોવાડેલી નહી !

ઈશ્વર સ્તુતી.

(૫૬.)

શરણુ ચરણ તારે હરી કરણ કણે આજો,
જળણ હરણુ વ્હેલી કરો, જીવન પીવન ગાળો—શરણ.
જીવ કાયા કારમીમાં કષ્ટ કેમ વેહે,
અપજશો અનેક લીધા, ટાલો ડાઘ કાલો—શરણ.
મોહ માયા મદ મળી, મારે મંન મોટી,
કોટી સોટી હાંકે વ્હેલ, મુજ વ્દારે ચાલો—શરણ.
માન માયા મેલી મની મુખ ઘુસ પેરે,
સહુવાઈ ચવાઈ જાવું અંત, એ શું છે ચાલો—શરણ.
લોક થોક મેલી પોક કરે શોક શાનો,
શરમ શરમ મુખ રટે, છતે સતે ભાલો—શરણ.
નાનાભાઈ ગાઈ ગુણ તુજ પલ્લો સાહી,
માંગુ દાન મુક્તિ પાન, પાઈ પાપ ખાલો—શરણ.

લોભીનો પસ્તાવો.

(એજ રાગમાં.)

ભુવનપતી ભકત રાય ભાજે ભીડ ભુવની,
ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય બોલે લોક, ઠાર ન દે અવની—ભુવન.
હાડ માસ ગયાં ગલી તનની થઈ કાઠી,
દીધે સ્વારી મુખ શામ, આવી પ્હોંચી જમની—ભુવન.
દુર થયા દોસ્ત દાસ ગઈ વાસ વાણી,
ખાન ગયું પાન ગયું, આવી રેલ ગમની—ભુવન.
કોટી કોટી લેતાં કોડી કોડી આવી હાથે,
રાય થતાં રંક બની, બોહી ખરી યમની—ભુવન.
જીવ જતા જીત તજી નહીં શીખ માની,
મતી મુર્ખ બની મૂટ, ગતી ગણી મનની—ભુવન.
નાનાભાઈ વાની વિષ લોભ તણી જાણી,
દુર દુર દુર ભાગ, વાઘ વેર ઘરની—ભુવન.

નિશાલમાં શિખવા વિશે.

(રાગ કાહારવો.)

મારી ભોલી બેનો, શાને કાજે ડરો શાળે શીખતાંરે—ટેક.

શિખતાં એ શું ખોટું થાએ એમાં શેની લાજ;
ગ્નાન, નીતિ, સદગુણ હૈડે આવી કરે રાજ—મારી.
અંધારાંથી નિકસી બાહેર અજવાલામાં આવો;
બ્રહ્મ ગ્નાન તો થાએ શીધું તત્પર રહી ગુણ ગાવો—મારી.
સંસાર રૂપી બાગ બન્યોછે, માલી થઈને ભાલો;
સુકૃત છોડ ઉધારી કુકૃત નીંદી નાખો પાલો—મારી.
સંપ શૂર તો હૈડે.બાઝે, કુસંપ ભાગે વ્હેલો,
સંકટ સમય ધૈર્ય આવે, મારગ સુઝે સ્હેલો—મારી.
સુખતણી પછી રેલજ આવે ઘસડી નાખે દુખો;
નાનાભાઈ કહે સત્ત માનો ભવની ભાગે ભુખો—મારી.

(વધારે શિખવાં વિશે.)

મારી ભોલી બેનો, શાને કાજે ડરો વધુ શીખતાંરે—ટેક.

મહીના શિખો વરસેાે શિખો, શિખો સારા જુગ;
તોય હાથ નવ આવે એતો અથાગ ઉડતાં મૃગ—મારી.
શિખ્યાં શિખ્યાં શું બોલોછો એની શું છે ગણત્રી;
પર્વત મોટા ચહડવા છે ત્યાં ઉભાં હજુ જ્યમ સંત્રી—મારી.
મુઠી ખાધે ભરે પેટ શું, હોય ભૂખ હારાની;
ડગલું ચાલે થાય શું જ્યાં મુસાફરી દહાડાની—મારી.
સર આઈઝાક ન્યુટન જેવો પંડીટ નહીં કોઈ બીજે;
મરતાં બોલ્યો બોલ તે પણ "શું જેઈ મેં મીજે ?—મારી.
"મહા સાગર તો રહ્યો તરવાનો પોહોંચ્યો હુજી હું કાંઠે;
"અથાગ દોલત છે આઘી હજુ કોડા વીણુ હાથે"—મારી.
માટે એ ના ભણ્યું હોએ સમજે નકી મનમાં;
નાનાભાઈ શુર ચઢાવે લો હિંમત મન તનમાં—મારી.

(ગીત ગાવા વિશે.)

મારી ભોલી બેનો, શાને કાજે ડરો ગીત ગાતાંરે—ટેક.

ગાયન એ કંઈ ભુંડુ નહીં પણ ભુંડા છે કંઈ કર્તા;
ગ્નાન વાતને મેલી રચ્યાં થઈ નીતિથી ખર્તા—મારી.
શું ઘોડાનાં શબ્દો ભુંડા તેથી સંધાં ભુંડા ?
ના એવું ના હોએ કાંઈ ઘણાં છે બીજાં રૂડાં—મારી.
પ્હેરે હીરા સૌ કો હાથે, એકે ઘાલ્યો આંખે;
ફુટી આંખી તેની માટે શું સૌ ફેંકી નાખે?—મારી.
જે રાગોથી ભકિત થાએ, સુની હરી આનંદ પામે;
તેને કહેવા ખોટા કેવું પાપ તમો શીર જાંમે !—મારી.
માટે બેનો સમજે એમાં નહીં કંઈ ખોટું લેશે;
નાનાભાઈ કહે સત્ત સહુ શિખો બાગે વેશે—મારી.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. | જુલાઈ ૧૮૬૫ | આંક ૭ મો.

વધનમાં લગન.

એક વારતા.

પરકરણ ૩ જું.

અરનવાજ તેનાં ધણી શાહાજાદા સાસાનનો પેગાંમ લઇ જેહાનઆરાના ઘર આગલ આવી પોંહોંચી, અને બારણામાં દરબાન ઉભો હતો તેને જણાવીઉં કે, તે આ ઘરની ધણીઆંતીને મલવાને આવીઓ છે, માટે તેને રસતો દેખાડવો. પણ દરબાને જણાવીઉં કે, "હું મારી શેઠાંણીને પુછી તેનો હોકમ લાઉં નહી તીઆંવેર મારેથી તમુને અંદર જવા દેવાએ નહી, માટે તમે અહીં ઉભા રહો, હું પુછીને આવું" એ સાંભલી અરનવાજે જણાવીઉં કે, "તારી શેઠાંણી સાથે મને ઘણુંજ જરૂરનું અને ઉતાવલનું કામ છે, માટે મને જલદીથી ઘરમાં જવા દેતાં તુને તે કશું બોલનાર નથી." પણ તેમ તેને અંદર જવા દેવાને નાજ પાડી, તેને બાહેરજ ઉભી રહેવાને કહી, પોતે અંદર ગએઓ, અને જેહાનઆરાને જણાવીઉં કે, કોઇ જુવાંન છોકરો તમારી ઉપર કાંઇ પેગાંમ લઇને આવીઓ છે, અને તે અંદર આવી તમોને મલવાને ઘણીજ ઉતાવલ કરે છે. જેહાનઆરા સમજી ગઈ કે, વલી કોઈ શાહાજાદા સાસાનની પાસેથીજ આવીઉં છે, તેથી કંટાલો ખાઇ તે દરબાનને તે છોકરાને એવું કેહેવા ફરમાવીઉં કે, તે સુતેલી છે, માટે તેનો પેગાંમ સાંભલી શકતી નથી. દરબાને બાહાર આવીને તે પરમાંણે અરનવાજને કહીઉં, પણ તે સાંભલતાંજ બોલી કે, "હા હું જાણુછું કે તેઓ સુતેલાં છે, તેટલાજ માટે હું તેમને મલવા આગુછું; માટે મને અંદર જવા દે." દરબાન પાછો જેહાનઆરા પાસે ગએઓ, અરનવાજે જે કહીઉં હતું તે તેને કહીઉં. તે સાંભલી, તેને એવું કેહેવા ફરમાવીઉં કે, તેની તંદોસતીમાં બીગાડ થએલો છે, માટે તે તેને હાલમાં મલી શકવાની નથી. દરબાને આવીને એ પરમાંણે કેહેતાંજ, અરનવાજે તેને જણાવીઉં કે "હું જાણુછું કે તેની તંદોરસતીમાં બીગાડ થએલો છે, તેટલા મારેજ હું તેને મલવા માગુંછું; માટે તારી બાઇને જઇને કહે, કે જીઆંવેર તું મારી મુલાકાત લેશે નહી, તીઆંવેર તારા બારણામાંથી હું ખસવાનો નથી, પણ એક ઠરાએલા શકત થાંભલાની માફક રાત અને દાહાડો ઉભો રહીશ. આવો હઠીલો જવાબ સાંભલી દરબાન તરીજીવાર જેહાનઆરા પાસે ગએઓ, અને જણાવીઉં કે, "બાઈ, હું તે જુવાંન છોકરાને સમજાવતાં થાકી ગએઓ પણ તે કશું સમજતો નથી. જીઆરે તેને એમ કહીઉં કે તમે સુતેલાં છો, તીઆરે તે બોલીઓ કે, હું જાણુછું કે તેઓ સુતેલાં છે, મારેજ હું મલવા માગુછું. જીઆરે મેં એમ કહીઉં કે તેઓ આજારી છે, તીઆરે તે બોલીઓ કે, હું જાણુછું કે તેઓ આજારી છે, મારેજ હું મલવા આવીઓછું, એવી રીતે દરેક મારા બોલનો તરત જવાબ આપી, એવું કહે છે કે, જીઆવેર તમો તેની મુલાકાત લેસો નહી, તીઆંવેર તે તમારા બારણામાંથી ખીશનાર નથી. એવું સાંભલી જેહાનઆરાને ઘણુંજ અજબ લાગીઉં કે, એવો હુજતી છોકરો તે કોણ છે, તથી તેને જોવાને માટે તેને અંદર આવવા દેવાને દરબાનને હોકમ કીધો; પછે પોતાની દાસીને ફરમાવીઉં કે તેનો બુરખો લાવી તેના મોડાં પર મેલવો, કેમકે એકવાર ફરીને—એક જુવાન અને હઠીલા છોકરા પાસે—સાસાનનો પેગામ સાંભલવો પડેછે. તેવામાં અરનવાજ જેહાનઆરાના ઓરડામા આવી, અને તેને નમીને સલામ કરી મોટી ગંભીરાઈ અને પાદશાહી દબદબાથી બોલી, "ઓ અતી ખુબસુરત નાજનીન, મેહેરબાની કરીને કહો, કે આ ઘરની ધણીઆંણી તમે છો ! કેમકે તેઓ વગર, મારી વાત જેને ઘણી દાહાડતાં અને મને ઈઆદ રાખતાં ભારે મેહેનત પડીછે, તેવી કીમતી વાત કોઈ પારકાં આગલ ફેંકી દેવાને હું ચાહાતો નથી." તીઆરે જેહાનઆરા બોલી, "તમે કીઆંથી આવીઆ છે ?" અરનવાજ બોલી, "જેટલું મેં તમોને કેહેવાને મોડે કરીઉંછે, તેની ઉપરાંત બીજું કશું હું તમોને કહી શકનાર નથી અને આ સવાલ તેની હદની બાહેર છે, માટે તેનો જવાબ તમોને આપી શકતો નથી". તીઆરે જેહાનઆરા બોલી "શું તમે કોઈ ટોંગી છો ?" અરનવાજે ઉતરવાલીઓ "નહી, હું કંઈ ટોંગી નથી, તેમ જ જે કામને મારે હું આવીઓ છું, તેને મારેનો હું નથી." એટલે અરનવાજ છોકરા રૂપે તેની સાથે વાત કરતી હતી, પણ તે જાતે તો છોકરી હતી. એટલું કહી વલી

ફરીથી જેહાનઆરાને પુછીઉં, "મેહેરબાની કરી મને કહો કે, આ ઘરના ધણીઆણી તમેજ છો?" તીઆરે જેહાનઆરાએ કહીઉં "હા, હુંજ છું, કેમ તમે શું કહોછો?" જીઆરે અરનવાજે એવું સાંભલીઉં, તીઆરે તેની વાત તેને કેહેવાની આગમચ તેનું મોડું જોવાને તેને ઘણીજ ઈનતેજારી પેદા થઈ કે, તે જુએકે એવી તે તે કેવીક ખુબસુરત છે કે તે સાસાન સરખા શાહાજાદાને પોતાની ખાતરમાં જરાએ લાવતી નથી. એ વીચારથી એકદમ હીમતથી અરનવાજ બોલી, "ખુબસુરત બાઈ, જરા મને તમારૂં મોડું દેખાડોની." એ સાંભલી જેહાનઆરાને ઘણું નવાઈ જેવું લાગીઉં, અને એવી અરજ તે તે વખતે કોઈની કબુલ રાખે નહી, તોપણ પોતાનો બુરખો ઉંચકી અરનવાજને મોડું દેખાડવાને મનમાં ખુશીથી થડાવ કરીઓ. કેમકે જોકે જેહાનઆરા શાહાજાદા સાસાનને આટલો બધો નાપસંદ કરતી હતી, તોપણ જીઆરથી એ જુવાન છોકરા—અરનવાજનાં મોડાં ઉપર તેની નજર પડી હતી, તીઆરથી તેની ખુબશુરતી ઉપર તે અતીશએ મોહી પડી હતી; અને તેને પોતાના ખરાં દીલથી ચાહાવા લાગી હતી. તે અરનવાજ ઉપર એકદમ એટલીતો મોહીત થઈ પડી હતી કે, તેનાં દીલમાં એકદમ તેની પરીતનું બાણ લાગી આવીઉં હતું, અને જો કોઈ સાથેબી તે પોતાના નેકા પાડેતો તે તેનીજ સાથે, અને જો કોઈને પણ તે ખાવીંદ કરેતો તે તેનજછે. એવા પીઆરના જુસાથી તેણે પોતાનું મોડું ઉઘાડવાનો થડાવ તો કરીઓ, પણ અરનવાજનો દરેક બોલ તેને મીઠો મધ સરીખો લાગતો હતો, તેથી તેમ કરવાની આગમચ તેને વધારે બોલાવવાને મારે, તે બોલી, "શું તમે તમારા ધણી અથવા સાહેબનો પેગામ મારાં મોડાંને કેહેવા આવીઆછો, કે તે જોવા માગોછો? અરનવાજ બોલી, "હા, હું તેનેજ કેહેવા આવીઓછું, માટે મેહેરબાની કરી મને તે ઉંઘાડીને દેખાડો." એ સાંભલતાંજ જેહાનઆરા પોતાનો શોક, અને તેને પાલવાનું સાત વરસનું વચન એકદમ ભુલી ગઈ, અને પોતાના મોડાપરનો બુરખો ઉંચકી તેને બતાવીઉં; અને બોલી, "જોવ મારૂં મોડું, કેમ, સારૂં છે કે નહી"? અરનવાજ બોલી, "ખરેખર તમે ઘણાંજ ખુબસુરત છો; તમારા મોડાંનો જે સફેદ અને લાલ ભેલાએલો રંગ છે તે ખચીત કુદરતનાં ખુદ ગતીઆ હાથથી ચીતરેલો છે. જો તમો તમારી આવી ખુબશુરતીની નકલ કોઈને પણ આપીઆ વીનાં તેને એમની એમ લઈને પેલી દુનીઆમાં જાઓતો, ખરેજ તમે આ દુનીઆમાં જીવતાં ઘણાજ ઘાતકી કહેવાઓ". "નહી, નહી; ઓ નોજુવાન," જેહાનઆરા જરા મસકેરીમાં બોલી, "હું એવી ઘાતકી નથી થવા માંગતી. દુનીઆંને ગમેતો, મારી ખુબશુરતીની નકલ તો શું, પણ જોઈએતો તેની સઘલી વીગત પણ રાખે; જેમ કે, બે બલુ આંખો તેમનાં ટાંકણા સુધાં; એક ગરદન; એક ઠુંપટી; અને એ વીગરે. પણ સાહેબ, શું તમોને અહીઆં તમારા સાહેબે પોતાનો પેગાંમ કેહેવા મોકલીઆ છે, કે મારી વખાંણ કરવાને મોકલીઆ છે"? અરનવાજે જવાબ દીધો, "હું સમજીઓ કે તમે કેવાં છો: તમે ઘણાં મગરૂબ છો, તોપણ ઘણાજ ખુબસુરત છો; અને તેથીજ મારો સાહેબ અથવા ધણી તમોને ચાહે છે: તે એટલો બધો તો ચાહે છે કે, તમારી જુદાઈથી તેની છાતીમાંથી અફસોસનો મોટો ગગડાટ ઉઠે છે, અને આંખમાંથી આંસુનો વરસાદ વરસે છે. તે તમારા પીઆરની અગતીમાં ગોએઆ બલીને ખાખ થાએ છે; માટે જો તમો કદાચને ખુબસુરત સીઓમાં સરવેથી સરદાર હોવ, તોપણ એવા ખરા પીઆરનો બદલો આપવો જોઈએ છે" "પણ તમારો સાહેબ," જેહાનઆરા બોલી, "મારો વીચાર સારીપેઠે સમજે છે. જોકે હું જાણુછું કે તે ઘણોજ નીતીમાન, ચંચલ, તવંગર અને કીરતીવંત છે, તોપણ હું તેને ચાહાતી નથી. સઘલા લોકો એકે આવાજે બોલે છે કે, તે ઘણો બાહાદુર, નમનતાઈ વાલો, અને શીખેલો છે, તોપણ હું તેને ચાહાતી નથી. એવો જવાબ હું તેને ઘણું થઈઉં આપી ચુકેલી છું". એ સાંભલી અરનવાજ બોલી, "જેવી રીતે મારો સાહેબ તમોને ચાહે છે, તેવી રીતે જો હું તમોને ચાહાતો હતેતો, બેશક હું તમારા દરવાજામાં એક ઝાડ થઈને ઉભો રેહેતે, અને રાત અને દીવસ તમારૂં નામ પોકારતે; હું તમારા ઘાટકીપણાની ફરીઆદના ગીતો જોડી તે મધ રાતનાં ગાઈ સઉ સુતેલાં જગાવતે; અને જેહાનઆરા, જેહાનઆરા, એમ તમારૂં નામ પાહાડે પાહાડ, અને ડુંગરે ડુંગર પોકારી ચોમેર પરતીનાદ ઉતપન કરતે; અને કેહેતે કે, ઓ ઘાતકી અને ખુબશુરત જેહાનઆરા, તું મારી ઉપર દએઆ કર, માહારી ઉપર મેહેર કર". તીઆરે જેહાનઆરા બોલી, "તમે એવું કરી શકો તેમાં નવાઈ નથી; પણ મને કેહેગો, "કે તમારા મા બાપ કોણ છે"? અરનવાજે ઉતર દીધો, "જે હાલતમાં હું છું તેનાં કરતાં વધારે સારાં મારાં મા બાપ છે, તોપણ એમાં હું ખુશીછું: હું એક ગરહસથ છું". એ પછે કશું વધારે વાત કરવાનું ન રેહેવાથી, ભારે આનાકાની અને દીલગીરીથી જેહાનઆરાને તીઆંથી જવાને ફરમાવીઉં, અને કહીઉં કે, "તમારા સાહેબને જઈને હવે કહો, કે હું તમને બુદલ ચાહાતી નથી, વાસતે હવે વધારે પેગામ મારી ઉપર મોકલે નહી, અને તમેબી હવે ફરીને તેનો પેગામ નાં લાવતા, પણ જો બનેતો, કોઈવાર એકાદ ફેરો તમે અમથા ખાઈ જજો. એમ કેહેવાની જેહાનઆરાની મતલબ એજ હતી કે, તે અરનવાજ ઉપર ઘણીજ મોહીત થઈ પડી હતી, અને તેને ઘણીજ ચાહાતી હતી, માટે તે તેને ફરીથી મલેતો, તેનાં તનમાં ઉઠેલી વીજોગની અગનીમાં ઘણોક થંડો થાએ. અરનવાજે એવો જવાબ લઈ, જેહાનઆરાને ઘાતકી ખુબશુરતીનું નામ આપી, તે નામે તેને સલાંમ કરી તીઆંથી નીકલી પોતાનાં મકાંન તરફ ચાલતી થઈ.

પરકરણ ૪ થું.

જેવી અરનવાજ જેહાનઆરાની આગલથી ગઈ એટલે તે પેલા ઉપલા બોલો ઈઆદ કરવા બેઠી કે, "જે હાલતમાં હું છું, તેનાં કરતાં તેઓ વધારે સારાં છે, અને હું એક ગરહસથ છું". ખરેખર, તે ચોંકીને મોટે સાદે બોલી, હું ખચીત કહુછું કે તે એક ખીદમતગાર નથી પણ ગરહસથ છે: તેનો ચેહેરો, તેની ધપ, તેની હીંમત, તેની ચાલાકી, તેનું બોલવું, તેનું ચાલવું, એ સઘલું બોલી રીતે બનાવી આપે છે કે, તે એક મોટો ગરહસથ છે. હા! એજ શા

હાજાદો સાસાન થાએતો કેવું સારૂં ! એ પરમાંણે મોટે સાદે તેણે પોતાનો ઉભરો કાહાડીઆ પછે, એકાએક વીચારમાં પડી ગઈ, અને તેણે કેટલી ઉતાવલથી અરનવાજ (બીજી રીતે બોલીએતો સાસાનનો ખીદમતગાર) ઉપર પીઆર બાંધી દીધો છે, તેને માટે પોતાનેજ મનથી પોતાને ઠપકો દેવા લાગી, પણ તે ઠપકો સેહેજવારમાં તેનામાંથી ઉડી ગએઓ, અને તેનું સઘલું ધ્રક પીઆંન અરનવાજમાં પાછું ભરાંઈઉં. પોતે એક મોટી ઉંમરાવજાદી હતી, અને સાસાન સરખો સાહાજાદો તેને માટે ફાંફાં મારતો હતો, તેમાં અને અરનવાજ, એક સાસાનનો ખીદમતગાર, તેમાં કેટલો ફેર છે, તે સઘલું તે ભુલી ગઈ, જુવાંન સ્રીઓ, હરેક પુરૂષને મનમાં ઘણીબી ચાહાતી હોએ, પણ પોતાનો ટેક જાલવવાને, અને ઘણી મેહેનતે તેનાં હાથમાં આવીછે એવું બતાવવાને, તેને તે એકદમ તાબે થતી નથી, પણ ઘણોજ હુંફાવી પોતે ભારમાં રહે છે તે ભાર પણ વીસરી ગઈ, અને એકદમ અરનવાજ ઉપર પોતાનાં પીઆરનો પેગાંમ મોકલવાનો મનમાં ઠડાવ કીધો. તેણે પોતાને આંગલેની હીરાની વીટી, પોતાના ખરા પીઆરની નીશાની દાખલ તેના પર મોકલવાને કાહાડી, અને તે વાતથી તે વીટીનો લેઇ જનાર તેનો નોકર જાણીતો નહી થાએ, તેથી તે વીટી જાણે અરનવાજ પોતાના ધણી પાસેથી લાવેલી તીઆં વીસરી ગઈ હોએ, અને તે તેની ઉપર પાછી મોકલતી હોએ, તેમ પોતાના એક વીસવાસુ નોકરના હાથમાં આપી તેને અરનવાજની પુઠે મોકલીઓ. એ ઉપરથી જેહાનઆરાએ વીચાર કીધો કે, તે જુવાન ગરહસ સઘલી મતલબ સમજી જશે, અને હું તેને કેવી અને કેટલી ચાહુંછું તેનો એ ઉપરથી, અને તે સાથે છેલી વાત ચીતમાં જેવો મેં તેની સાથે દેખાવ કરીઓ છે તે ઉપરથી તે તરત પોતાની ખાતરી કરી લેશે; કેમકે તે ઘણો ચંચલ છે.

જેહાનઆરાના નોકરે તે વીટી જઈને અરનવાજના હાથમાં આપી, અને બોલીઓ "લેઓ સાહેબ, આ તમારા સાહેબની વીટી, જે તમો જેહાનઆરાના ઓરડામાં ભુલી આવીઆ હતા, તે તેઓએ તમારી ઉપર મોકલી છે." એ સાંભલી અરનવાજ પરથમમાંતો ગભરાટમાં પડી ગઈ અને બોલી, ભાઈ વીટી શું ને વાત શું; પણ તરતજ જેહાનઆરાએ જે ધપધી અને લાડથી તેની સાથ વાતચીત કીધી હતી, તે ઉપરથી તે વીટીની મતલબ-સમજી ગઈ અને તેનોકરના હાથમાંથી લઈ તેને પાછો રવાને કીધો. એ પછે અરનવાજની ખાતરી થઈ કે જેહાનઆરા તેના ઉપર મોહીત-થઈ પડી છે, તેથી મનમાં જરા હસવા અને ઘણીજ દલગીર થવા લાગી. તેને પેહેલાં જરા હસવું એટલા માટે આવીઉં કે, તે પોતેતો એક છોકરી હતી, અને દીલગીર એટલા માટે થઈ કે, તેના જેવી છોકરી ઉપર પીઆર બાંધી બીચારી જેહાનઆરા નકામી રાત દીન દુખી થશે. તે જેહાનઆરાની ઘણીજ દએઆ ખાઈ બોલી "અફશોશ, તે બીચારી એક સપના સરખી વસતુ ઉપર મોહીત પડી છે, જે તેને કદી મલનાર નથી. એ પરમાણે મેં મરદનો પોશાક લેવામાં એક ઘણુજ ઘાતકીપણું કીધું છે, કેમકે જેમ સાસાનના છુપા પીઆરમાં હું રાત દીવસ બલી, દુખી થઈ છુપાં દસકાં ભરૂંછું, તેમ તે બીચારી મારા પીઆરમાં પડી, રાત દાહાડો દુખી થઈ દસકાં ભરશે. ખરેખર જેમ માહારૂં દુખ નકામું જાએછે, તેમજ તેનું પણ જશે, અને જેમ મારી મતલબ-પરમાણે મારૂં કશું બનવાનું નથી, તેમ તેની મતલબ પરમાણે તેનું કશું વલવાનું નથી: એટલે કે, જોકે તે પોતે સાસાનને ખરાં જીગરથી ચાહેછે પણ તે તેનો ભરથાર થનાર નથી, અને જેહાનઆરા તેને (અરનવાજને) ખરાં દીલથી ચાહેછે, પણ તે તેનો ભરથાર થઈ શકનારી નથી. એવા વીચારથી બીચારી અરનવાજ બેવડી દુખી થઈ, પણ તે શું કરે. તેમાં તેનો કશો ચારો ન હતો, અને તે વેલાએ તેનો ઉપાએ કરવાને મુદલ વખત ન હતો; તેથી તે અંતે નસીબને તાબે રહી, તેમાંથી શું પરીણામ નીપજે છે, તે ધીરજથી જોવાનો ઠડાવ કીધો.

જીઓરજ બરૂસ—એક સેલર.

નીઉજીલાંડના રાજાનો જમાઈ !

પાસીફીક મહાશાગરમાં, નીઉજીલાંડ નામનો એક મોટો બેટ છે, જીઆંનાં લોક સઘલા જંગલી છે, જેમાના ઘણાક માંણસ માંસહારી પણ છે. એ બેટનો એક ટીપાહી નામનો રાજા, થોડાંક વરસની વાત ઊપર, બરીટીશ અમલમાં પોરટ જેક્સન નામના કસબામાં આવીઓ હતો. કેટલોક વખત તીઆં રહેઆ બાદ, તે જંગલીઓનો રાજા પોતાને ઠેકાણે જવાને નીકલીઓ, જે વેલાએ તેની સાથે કેટલાક અંગરેજી અમલદારોને, તેના બચાવને માટે આપવામાં આવીઆ હતા. રસતામાં એ રાજા આજારી પડીઓ, જેથી જીઓરજ બરૂસ નામના એક સેલરને તેની આગલની આગલ રહી, તેની ચાકરી કરવાને, વડા અમલદારે રાખીઓ. જીઆવેર તે રાજા સાહાજો થએઆ તીઆંવેર જીઓરજે તેની એવીતો સરસ રીતે ચાકરી કરી કે, તેથી-રાજા તેની ઊપર ઘણોજ ખુસી થઇ ગએઓ. જીઆરે ટીપાહી પોતાનાં દેશમાં પોંહોંચીઓ, તીઆરે જીઓરજ બુરૂસને પોતાની પાસે રાખવાને તેણે પોતાની મરજી જણાવી. બરૂસે તેની સાથે રેહેવાને ખુશીથી કબુલ કીધું, અને તેની મરજી જોઈ તેના કેપટને પણ કશો વાંધો લીધો નહીં, જેથી બરૂસ ટીપાહી રાજાની સાથે તીઆંજ રહેઓ.

બરૂસે, તીઆં રહેઆ પછે, કેટલાક મહીના તે આખો બેટ જોવામાં, તીઆના લોકોની બોલી અને

રીતભાત શીખવામાં, અને એવાંજ બીજામાં ગુજારીઆ. એમાંથી તેને માલમ પડીઊં કે, નીઊજીલાંડનો બેટ ઘણાક દબદબા વાલા પાહાડો, ખીનો, અને સુંદર ઝાડ પાનો અને લીલોતરીથી ભરપુર છે. તીઆંનાં લોક, જોકે જાતે જંગલી છે, તોપણ તેઓ ઘણું ભલા અને પરમાણીક છે. એ પરમાંણે બરૂસના કેટલાક મહીના ગુજરવા બાદ, રાજાએ તેને તેનાં લશકરનો વડો સરદાર બનાવવાનો ઠરાવ કીધો. પણ તેમ કરવાની આગમચ એક જાતની કીરીઆ કરી તેની ચાંમડી ઊપર છુંદનાં પાડી કેટલીક ચોકસ જાતના ચીતારો પાડવાની જરૂર પડી, કેમકે તે લોકની રીત પરમાંણે, એવા ચીતાર વગરનો માણસ કદી સરદાર થઈ શકે નહીં, અને તેને કોઈ સરદાર ગણે નહીં. તેટલા માટે પરથમ બરૂસનાં શરીર ઊપર તે ભએંકર કીરીઆ કરી, જે તેણે મોટી હીમતથી ખમી, પછે તેને રાજાએ લશકરનો વડો સરદાર બનાવીઓ, અને તેને સઘલા લડવઈઆઓએ કબુલ રાખી માન આપીઊં. જેવો તે સરદાર થએઓ કે, રાજાએ તેને, પોતાની એક પંદર વરસની જુવાન, અને તેમના દેસ પરમાંણે ઘણી ખુબસુરત છોકરી સાથ પરણાવી, પોતાનો જમાઈ કરી, પોતાનાં કુટુંબમાં લીધો. એ પરમાંણે લગન થએઆ પછે બરૂસ, તે રાજાનાં કુટુંબમાં, અને દરબારમાં સઊથી વડો અને મોટો અખતીઆરવાલો ગણાવા લાગો. તીઆરપછે થોડુક રહીને, ટીપાહી રાજાએ પોતાનો સઘલો અમલ બરૂસને હાથ સોંપીઓ, જેથી તે રાજા થઈને બેઠો તેની સ્ત્રી દનપરદન તેની સુચના પરમાંણે શુધરતી ગઈ, અને એક સઊથી સરસ સ્ત્રીની માફક તેને સઘલી પરકારનું સુખ આપવા લાગી. બુરૂસ પોતાને ઘણોજ સુખી અને ભાએગસાલી સમજવા લાગો, અને હવે એ દેશ, જે તેનું વતન થઈ પડીઊં હતું, તે છોડી કોઈ દાહાડે પણ ઈઊરોપ જવાનો વીચાર તદન છોડી દીધો. એક સારી સ્ત્રીથી તેણીનો ભરથાર પોતાને કેવો સુખી સમજે છે, તેનો આ એક ઘણો સરસ દાખલો છે. બરૂસને નીઊજીલાંડનું રાજ કાંઈ મોટું સુખ આપનારૂં ન હતું, કેમકે તેવા જંગલી દેશનું રાજ કંઈ ઈંગલંડ અને ફરાનસના સરખું નથી; તીઆં મોટા મોટા મેહેલો નથી, મોટાં ખાનાંઓ થતાં નથી, અને મોટી મોટી પાદશાહી રચણાઓ નથી. એક જુંપડું તે રાજાનો મેહેલ, અને દીલપર રંગીન પટા અને છાતી પર કાચના દાણાના હારડા, અને એકાદું કમરે કપડું એ તીઆંનો પાદશાહી દબદબો હોએ છે. બરૂસને જે મોટું સુખ મલીઊં હતું, તે તેની સારી અને સમજુ સ્ત્રીથી. જોકે તે એક જંગલીની છોકરી હતી, અને પોતે પણ જંગલી હતી, તોપણ તે તીઆંની સ્ત્રીઓમાં ખુબસુરત ગણાતી હતી, અને તે ખરેખર ખુબસુરતજ હતી. ખુબસુરતી કંઈ ફકત ગોરાપણામાંજ નથી હોતી, પણ કાલી હબશણમાંબી ખુબસુરતી હોએ છે, જે પીછાનનારાજ પીછાની લેછે. તે સાથે તે સાહાજાદી જંગલી અને ઘણું સમજનારી ન હતી, તોપણ તે જાતે ડાહી, સમજુ, ધીરા સવભાવની, અને પોતાના ધણીના હોકમ પરમાંણે ચાલનારી હતી. એટલા ગુણોને માટે તેનો ભરથાર બરૂસ, પોતાને સુખી સમજે એમાં કશી નવાઈ નહી.

બુરૂસની એવી એવી હાલતની, અને તેની એ બેટ ઊપર એવી સતાની ખબર જીઆરે બીજાં દેશોમાં ફેલાઈ, તીઆરે ઘણાક અંગરેજી અથવા ઈઊરોપીઅન વાહાણ વાલાઓ, તીઆં ખોરાક, પાણી વગેરે અગતની વસતુઓને માટે આવી બંદર કરવા લાગા જેમને બરૂસ ઘણી સારી મદદ કરતો હતો. એ પરમાણે, એક દાહાડે જેનરેલ વેલેસલી નામનું એક વાહાણ તીઆં આવીઊં, અને લંગર કરીને પડીઊં. તેનો કેપટન, જેનું નામ ડેલરીમપલ હતું, તે બરૂસ પાસે આવીઓ, અને તેની પાસેથી તે દેશમાં થતી, બીજા દેશોને ઊપીઓગી વસતુઓ માંગી. બરૂસે જાતે તે કામમાં ઘણીક મદદ કરી, અને તે કેપટનને કેટલોક મોટાં લાકડાં વગેરેનો માલ ભરીઓ. પછે તે કેપટને એક દાહાડે બરૂસને એવું જણાવીઊં કે, અહીંથી સોએક માઈલને અંતરે કેપ નોરથ નામની જગાએ સુનાની રેતી પુશકલ મલી આવે છે, એવું મારા સાંભલવામાં આવીઊં છે, માટે જો તે તેની સાથે આવેતો તે તે તરફ જાએ. બરૂસે એ વાતની પેહેલાંતો મોટી આનાકાની કીધી પણ કેપટન ડેલરીમપલે તેને ઘણું સમજાવવાથી આખરે તેણે કબુલ કીધું, પણ એવી બોલીથી કે કેપટને તેને પાછો અહીં ઊતારીઆ વીના બીજે કેથે જવું નહી. કેપટન ડેલરીમપલે તે વીશેની ખાતરી ભરેલી કબુલાત આપી, જેથી બરૂસ પોતાની સ્ત્રીને સાથે લઈ, તે વાહાણમાં બેઠો. વાહાણ પર બેઠા પ

છે પણ ખરૂસે કેપટન ડેલરીમપલને જણાવીઊં કે, જો તે તેની કબુલાત પરમાણે તેને અને તેની સ્ત્રીને પાછાં અહી પુગાડવામાં કશુર કરશે તો તે પોતે (કેપટન) મોટી આપદામાં આવી પડશે, કેમકે તેની સ્ત્રી રાજાની છોકરી છે. એ સઘલી વખતે કેપટનેં તેને મોટી ખાતરી આપી કે તે તેને સલાંમત અહી ઊતારીઆ વીના કદી રેહેશે નહી.

કેટલેક દીવસે કેપ નારથમાં આવી પોંહોંચીઆ, અને કેટલાક દીવસવેર શોધ કરી પણ શુનાની રેતી કે થેથી મલી નહી. આખરે તેઓ નાસીપાસ થએઆ અને વાહાણમાં બેસી તેને નીઊજીલાંડ તરફ પાછું હંકારીઊં, પણ તેઓ તે બેટથી થોડાક દુર રહેઆ તેવામાં એક તોફાન એવું ઊઠીઊં કે, તે વાહાણ તે બેટથી કેટલાક દાહાડાના રસતા ઊપર આડું નીકલી ગઈઊં. તરીજે દાહાડે તોફાન નરમ પડીઊં, પણ હવે પેલા બેવચની કેપટને વાહાણને નીઊજીલાંડ તરફ પાછું ફેરવવાને શાફ ના પાડી, અને પાધરો હીંદુસથાન આવવાનો રસતો લીધો. વચમાં ફીજી નાંમનો બેટ આવીઓ તીઆં પેલા કેપટને ખરૂસને ઊતરી જવાને જણાવીઊં, પણ તીઆંના લોકો ઘણાજ જંગલી અને ઘાતકી હોવાથી તેણે તીઆં ઊતરવાને ના પાડીઊં. કેપટન આગલ ચાલીઓ અને મલાકાનું બંદર કરીઊં. અહીઆં કેપટન વાહાણ પરથી ઊતરી કીનારે ગામમાં ગએઓ તેની પાછલ ઊતરીને ખરૂસ પણ ગએઓ કે તીઆંની સરકારને પોતાની ફરીઆદ કહે, પણ તરત તીઆના ગવરનર સાથ મુલાકાત ન થવાથી તે બીચારાને રાતોરાત ગામમાંજ રેહેવું પડીઊં, જે તકનો લાભ લઈને પેલો કેપટન ખરૂસની સ્ત્રી જેને તે વાહાણ પરજ મેલી ગએઓ હતો, તેને લઈને પીનાંગ તરફ વાંહાણ હંકારી ગએઓ. આ ખબર જીઆરે ખરૂસને પડી તીઆરે તે બીચારો ઘણોજ દલગીર અને દુખી થએઓ, અને કેટલાંક અઠવાડીઆંવેર, મેહેનત કરીને, એક વાંહાંણમાં બેસીને તે પીનાંગ તરફ ગએઓ. તીઆં તેને ખબર પડી કે, તેની સ્ત્રીને તે કેપટને એક બીજા અમલદારને આપી દીધી છે. ખરૂસે તરત પોતાની ફરીઆદ તીઆનાં ગવરનરને કરી, જેણે સઘલું સાંભલી ખરૂસને પુછીઊં કે, તું તે માંણસોને શું સજા કરાવવા માંગે છે? ખરૂસે એટલુંજ કહીઊં કે, મને કશી સજા તેમને કરાવવી નથી, મને માતરે મારી સ્ત્રીને અપાવો એટલે બસ. ગવરનરે તરત તેની સ્ત્રીને તેનાં સવાધીનમાં આપી. જેથી તે બંને જન ઘણાજ ખુશી થએઆં. પછે તીઆંથીજ, તે ગવરનરની મેહેરબાંનીથી, તેને એક વાંહાંણમાં બંગાલ ખાતે મોકલવામાં આવીઓ, જીઆંથી તે એક બીજા વાંહાંણમાં બેસી, પોતાની સ્ત્રી સહીત, પાછો નીઊજીલાંડમાં પોંહોંચીઓ.

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૩૫ મો.

પીઆરાં બેન,

ગએઆં પત્રમાં મેં તમુને નીઊઈઆરક શેહેરનું ટુંક વરણન લખી જણાવીઊં હતું, જે વાંચી, હું ધારૂંછું કે, તમે ખુશી થએઆં હશો. હું એ શેહેર છોડી આગલ જનાર હતો, પણ કાંઈક સબબથી હાલમાં તેમ કરવાને ન બની શકવાથી અહીંજ રેહેવું પડીઊં છે. તેમજ હવે પછે આગલ કીઆં જવું તેનો ચોકસ ઠરાવ પણ કરીઓ નથી, તેથી તેમ થાએ તીઆંવેર તમોને ખોટી રાખી, મારાં પતરની રાહા જોવડાવાને દરૂસત ન દીસવાથી, અહીઆં મને એક અમેરીકન ગરહસથ સાથે મીતરાઈ પડી છે, અને જે એ દેશમાં ઘણો ફરેલો છે, તેણે દકશણ અમેરીકા બાબેની કેટલીક વાત મારી આગલ કરી છે, તે હું તમોને લખી જણાઊછું. તેણે મારી આગલ નીચે પરમાણે વાત કરી છે—

“એક વેલાએ હું વેસટ ઈનડીસ તરફ જવાને નીકલીઓ, જીઆં જતાં વચમાં ચારલસટન નામના એક કસબામાં ઊતરીઓ. એ કસબો, અમેરીકાનાં

જોડાએલાં સંસથાનો મધેનાં એક દકશણ કેરોલીના
નામના સંસથાનમાં આવેલો છે. વેસટ ઈનડીસ, એ
ઊતર અને દકશણ અમેરીકાની વચે ટાપુઓનો એક
મોટો ઝુમખો છે. એ કસબામાં અમેરીકનો કરતાં
સીધી ગુલામો ઘણા દીઠામાં આવે છે, જે જોતાં લગા
ર અચરતી ઊતપન થાએ છે. એ સઘલાં. સીધીઓ
ગુલામ દાખલ રહેલા હોએ છે, અને તેઓ રાત દાહા
ડો પોતાના ધણીનુ કામ કરે છે. . ગુલામો વેચવાનાં
અહીં મોટાં બજાર છે, જેમાં જેમ તમે તમારી તરફ
ના બજારમાં મરઘાં ને બતકાં ઢગલાબંધ વેચતાં જોવ
છો, તેમ અહીઆં માણસો—સ્ત્રી, પુરૂષ અને બચાંઓ
વેચાએ છે ' જે ગુલામો, સારાં ભાએગે સારા સવભાવ
ના અને માએઆલુ ધણીના હાથમાં પડેલા હોએ છે,
તેઓ લગાર શુખી, અને તેમની હાલત સારી છે, પ
ણ જે બીચારા ઘાતકી ધણીઓને હાથ પડેલા હોએ
છે તેઓ સદા. દુખી અને કંગાલ હાલતમા હોએ છે.

"એ કસબામાં એક મહીનો રેહેવા બાદ હું કી
ઊબા નામનો બેટ, જે વેસટ ઈનડીસનાં ટાપુઓમાં
સઊથી મોટો છે, તીઆં આવી પોંહોંચીઓ. એ વે
સટ ઈનડીસનાં બેટો મધે શેરડીનો મોટો પાક થાએ
છે, જેમાંથી તેઓ ખાંડ અને શાકર બનાવે છે. એ કા
મ ઊપર. તીઆં પુષ્કલ ગોલાંમો કામે લાગેલા હોએ છે.
એ ગુલામો જીઆરે ખુશીમાં હોએ છે, તીઆરે ખાઈ પી

ને નાચે છે." તેમનો નાચ કેવો હશે તે જોવાનું ત
મોને મન થસે માટે તે મારા મીતર, તીઆંથી ઘણા
ક ચીત્ર ઊતારી લાવીઓ છે, તેમાંથી તેનું એક લઈ
ને તમારી ઊપર મોકલુછું. પછે તે આગલ બોલી
ઓ, "એક દાહાડે હું એ બેટનાં કીનારા ઊપર મા
રો એક મીતરની સાથે ફરતો હતો, તેવામાં એક સપે
નીશ સોલજરે આવીને હમોને કેટલુંક અપમાન કી
ધું. તેનાં હમો અખાડ કરી ગએઆ, પણ તેથી તે
વધારે છગી જઈ હમારી ઊપર હાથ ઊચકવા માંડી
ઓ, જેથી હમોને હમારો બચાવ કરવાની ફરજ પ
ડી. પણ તેમ કરતાં તે સોલજરને કાંઈ એવે ઠેકાણે
લાગું કે, જેથી તે થોડા વખતમાં મરણ પાંમીઓ. એ
ઊપરથી હમોને પકડીને કેદ કીધા, અને કોરટમાં સ
પાસી, ગુનેગાર ઠેડવી, બે વરસની ટેપ મારી પીરૂ દે
શમાં, તીઆંની સુનાં તથા રૂપાંની ખાનમાં મજુરી
કરવાને મોકલી દીધા. એ પીરૂ દેશ દકશણ અમેરી
કાનાં પસચીમ કાંઠા ઊપર આવેલું છે. અહીઆં હ
મોને એક વાંહાંણમાં બેસાડીને લાવીઆ, અને એક
ઘણીજ ઊંડી રૂપાંની ખાનમાં મજુરી કરવાને મેલી
આ. તીઆં હમારી ઊપર ભારે દુખ અને જુલમ
ગુજરીઓ.

અંતે ઈશવર કરૂપાથી હમો તે બંધીખાનામાં
થી છુટીઆ, અને પીરૂથી બરેજીલ દેશમાં જવા ની
કલીઆ. એ દેશ પીરૂથી ઊતરે પુરવ પસચીમ આ
ડો આવેલો છે. એ દેશ તરફ જતાં, પીરૂથી કેટલાક
માઈલ આવીઆ પછે, ઊંડાં જંગલમાં, એ દેશનાં અ
સલ વતની ઈનડીઅનો કેઈ કેઈ હમારી નજરે પડતા.
(એ ઈનડીઅનોનું એક ચીત્ર તેણે મને આપીઊં છે,

જે મેં તમારી ઊપર મોકલીઊં છે.) એ ઈનડીઅનો
ને જોઈ હમોને ઘણી બીહીક લાગતી કે રખેને તેઓ
હમોને જોએ, અને મારી નાખે; કેમકે તેઓ ગોરા
લોકો ઊપર ઘણું વેર રાખે છે.

જેમ જેમ હમો આગલ રાહા માંપતા ગએઆ,
તેમ તેમ મોટા બીઆબાન જંગલો અને રાનો આવ
તાં ગએઆં; તેમાં એ લતા તરફ જે એનડીસ પરવત
ની હાર લાગેલી છે, તેનો દેખાવ ખરેજ દબદબા ભરે
લો અને ભએંકર છે. એ પરવતો ઘણા ઊંચા છે,
અને તેમનાં મથાલાં ઊપર સદા બરફ પડીઊં રહે
છે. એ પાહાડોની જે સઊથી ઊંચી ટોચ છે, તેને

"ચીમબરાઝો" કરીને કહે છે. એ ટોચ, જમીનની સપાટીથી ૪ માઈલ ઊંચી છે, જેથી તે આખી દુનીઆનાં પાહાડોથી, હીમાલાચોઆ શીવાએ, સઉથી ઊંચી ગણાએ છે. એમાં કેટલાક બલતા પાહાડો પણ છે, જેમનાં મોડામાંથી સદા બલતાં, ધુમાડા અને ઊની રાખ તથા પથરો નીકલે છે. એ જંગલમાં પણ કેઈ કેઈ ઈનડીઅનોની વસતી જણાએ છે જેઓ પીરૂનાં ઈનડીઅન કરતાં લગાર જુદી ધપ છપનાં લાગે છે (તેનું એક ચીત્ર, તેનીથી મને મલેલું તમારી

ઊપર મોકલુંછું.) એ દકખણ અમેરીકામાં એક જાતનાં મોટાં અજદાહ થાએ છે, જે આખા ઘોડાને અને બલદને તો શું, પણ ઘોડો અને તેની ઊપરનાં અસ્વાર શુધાંને કચડી નાખી ગલી જાએ છે. એ નાપાક જનાવર રસતાની બાજુએ ગુછલું વલીને બેસી રહે છે, અને જેવું એકુ જનાવર કે માણસ નજર પડીઉં કે ઊછલીને તેનાં આંગે લપેટાઈ જાએ છે, અને પછે એવો જોર કરે છે કે, તેનાં હાડકાં પાસલાં સઘલું કચડી નાખી, એક પલવારમાં મારી નાખે છે. પછે તેને ગલી જાએ છે.

એવાં ભયંકર જંગલમાં કેટલાક દાહાડાવેર મુસાફરી કરતા હમો બરેજીલમાં આવી પોહોંચીઆ. એ દેશમાંથી હીરા, પાંનાં, વગેરે કીમતી પથરા ઘણા મલે છે. અને તે આખી દુનીઆપર ઘણા વખણાએ છે. એ હીરા પાહાડોપરથી વરસાદનાં પાણી સાથે ધોવાઈને નીચે આવે છે, અને પછે તે પાહાડોની ખીન માહેલી રેતીને ધોતાં તેમાંથી મલી આવે છે. એ કામ પાછલ પણ તીઆં ઘણાક ગોલામોને લગાડવામાં આવેલા છે. હમો અહીં થોડાજ દાહાડા રહેઆ, કેમકે તીઆંથી નીઊઈઆરક આવતું એક વાહાણ મલી આવીઉં; જેમાં હમો મોટી ખુશીથી બેસી ગએઆ, અને સલાંમત અહીં આવી પોહોંચીઆ." વાહાલાં બેન હાલ તરતતો આ પત્ર આટલાંમાંજ સમાપત કરૂં છું:

હું છઉં તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

સ્ત્રી દરપણ.

શેરની મોહોકાંણ!

જાઈજી—અરે ફીટ, મરેરે, ધનમાએ, હવે શું કરૂં? મરેરે મને કાંહા ધરાએ ઘેરી કે એવા ખારામાં હું પરી; હવે કાંહાં જાઉં ને શું કરૂં (ડુસકે રડી પડે છે.)

ધનમાએ—કાંએ માએ કાંએ જાઈ શું છે, શાનું રરેચ? બોલતો ખરી.

જા૦—ઓ ધનમાએ, હવે શું કરૂં?

ધ૦—પણ શું દીકરી શું બોલતો ખરી, તું મને હેતો હું તેનો ઉપાએ કેહુ કેની.

જા૦—મરેરે, ધનમાએ તમે શું ઉપાએ કરશો, હવે શું કરૂં; મરેરે, મને શું ભોગ લાગા, મારી શું કમબખતી લાગી (માથું કુટીને) કે મને એવું સુહુજ પડીઉં.

ધ૦—અરે ફીટ પણ અબાગણી અમથી મદઈ રરેચ કાંએ, શું છે, બોલની?

જા૦—ધનમાએ શું બોલું, મને કંઈ થઈ આવેચ; એ શેરનાં કાહારતા મરેરે રે, મુઆઓએ મને મારી નાખી, હવે શું કરૂં?

ધ૦—અરે તારૂં ભલું થાએરે તારૂં (હાથશે હાથ ઠોકીને) જાઈ, એ તેં શું કામ કીધું? મરેરે તુને કાહાંથી એ અવર શુહુજ પડી, એ એમ શું કીધું!

જા૦—ઓ ધનમાએ, મને કંઈ દાહારાએ ઘેરીરે, મને કંઈ શુહુજ નહીં પડીઉં. મુઆઓ તે કેહે કે ઘેર બેઠાં, વગર મેહેનતે એકનાં દસ થઈ ઘેરમાં ચાલી આવશે! તમે મરેરે ઠાગાનાં કરેતા, તમે ઠાગાને મોહોતેજ મરજો. માએ કંઈક પેટ બરીઓબી ઠાગો રમી; ઠાગો રમીરે માએ ઠાગો રમી, કેહે કે આજતાં વખતમાં હજાર કાહાર શું તો લાખ કમાશું! તમારા દીકરાં મરેરે પેટ બરીઓતાં, જો તે મુઆની શુહુજે હું નહીં ચાલી હોતેતો આજે બેવરા, એવરા મારામા નહીં આવી પડતે: ધનમાએ, શું કરૂં, મારૂં તો ખાસરાં ખાતા ખાતાં માથું ઘરાઈ જશે: મને પુછશે તાહારે શું જવાબ દેશ! આજેતો મેરવાનજી બધી જનસ મારી પાસેથી લેવાના છે અને મારી પાસેથી વાલની વીટલીબી રહી નથી. અરે ફીટ, એ શું થઈઉં, હવે શું કરશ! મરેરે એવું થાએચ કે જાણે ઝેરનો ફાકો બરીને શુઈ રેહું, એ શું થઈઉં.

ધ૦—તારૂં ભલું થાએરે તારૂં. શું બધી જનસ વેચી નાંખી કે!

જા૦—નહીં માએ બધી પેલા રસંતમદારૂને તાંહાં (દર મહીને દર રૂપીઓ રૂપીએ બે દોહોરીએ વેઆજે ધરણે મે

લેલી છે. મારીતો બરી ગેઈ પણ સાથે મારી પીલીની જનસબી બધી મેલી દીધીચ; તેનું શું કરશ.

ધ૦—તારૂં અતેઆપત થાએરે તારૂં; જાઈ, આતે શું કીધું, આતે બધું શું હોહોવી મુકીઉં ! મુરેરે તું રપલા ખાતી થઈ તો થઈ પણ સાથે શુનાં જેવી છોકરીને પણ તેવી કીધી. અરે ફીટ, તેનો વર ને સસરો જાણશેતો કોણ જાણે શું કરશે ! વલી તેતો એવા છે, કે બારણે આવીને ફજેતી કરશે. મરેરે જાઈ, તું કોઈને પુછતો ખરી, કોઈને પરછતો ખરી, આ એખલી એખલીએ તે શું હોહોવી મેલીઉં, હવે શું કરશે ? અરે ફીટ.

જા૦—પનમાએ હવે શું કરૂં ? મેંતો સાથે પીલીની ને મારી સારીઓણી મુકેલી છે; હવે કેમ કરૂં; મનેતો કંઈ ઉપાએ બતાવો નહીતો હુંતો ઝેરનો ફાંકો ભરીને મરી જાવશ.

ધ૦—અરે તારૂં ઉજર વરેરે તારૂં; આ બઈરીએ જો કાંમ કરી મેલીઉંચ તે પણ અભાગણી સાથે સુનાં જેવી પોરીનાં પાનમાં કાંએ ધુર નાખવાનું કીધું.

ખરશેદજી—(બાહારથી આવતાંજ) શું છે માએ, જાઈજી રરેચ કાંએ ?

ધ૦—જાઈજી મુઈ દીકરા, જાઈજી કુવામાં પરીતો પરી પણ સાથે શુનાં જેવી છોકરીને પણ નાખી.

ખ૦—શું છે શું પણ માએ, બોલોની.

ધ૦—અરે દીકરા, એવણે કેથી પોતાની અને એવણુની પીરોજબાઈની જનસ, કપરાં બધું વેચ્યાજે મેલીને કેથા શેર લીધા દેખું. શેર મરેરે.

ખ૦—જાઈજી તમે શેર લીધાચ ? અરે તમારૂં ભલું થાએરે તમારૂં; તમુને એ શું શુહુજ પરીઉંતું ? હમે જેવા ફશીઆતો ફશીઆ પણ તમે લોકબી બાકી નહી રહેઆં ! અરે ખોદાએ એ શું જુલમ થએઓ. કીઆ શેર તમારી પાસે છે ?

જા૦—કીઆ શું બા ? શેર.

ખ૦—અહા, શેર તે કીઆ પણ; કોણુના ?

જા૦—કોણુના બા, શેર તો માહારા !

ખ૦—(જરા હશાઈ જઈને) તમારા તેતો ખરી વાત, પણ કહી બેંકના ?

જા૦—બેંક નહી રે બા, એતો શેર છે.

ખ૦—તમારૂં ભલું થાએ, તમે કંઈ સમજતાંબી નહી. શેર તો ખરા, પણ કહી બેંકના અથવા ફીનાનશીઅલના છે ?

જા૦—ફીનાશલ શું બા ? કઈ મને નહી સમજ પડતી. મેંતો કની બા, તે આએ મુઆઓએ ગામમાં શેર કારેઆચ કેની તે શેર લીધેલા છે.

ખ૦—ચ. તમે કંઈ સમજતાંજ નથી. તમે તે લીધા કોણ પાસથી ?

જા૦—આપતો મરેરે, ને આપતાના દીકરા દીકરી મરેરે. મુએ તારે તો કેહે કે, જો જાઈજી પેરા દારામાં, તમે કેવા એકના ચોંગણા કરોચ. તું મરેરે ચોગણુનો કરાવતો. જેવો તું મારી શાથે હાગો રમીઓચ કેની, તેવો જમ તારી સાથે રમે.

ખ૦—પણ તે કોણ, તેનું નામ દેશો ?

જા૦—અરે બા મારા ઘેરમાં પેલી પેટબરી જીવણાઈ આવેચ કેની, તેના મુઆ વરે અપાવીઆ. તે કેહેચ કે મુઓ દલાલી કરેચ, તે આટલા હજાર કમાએઓ ને આટલા આજાર (!) કમાએઓ તે મુઆએ મને સમજાવી સમજાવીને કુવામાં ઉતારી. મરેરે, હુંતો નાજ કેહેતીતી જો, પણ કોણ જાણે કાંહાં ધરાએ પેરી કે તે મુઆની સુહુજે ચાલી.

ખ૦—કેટલા શેર છે ?

જા૦—બલા જાણેકે કેટલા છે. બે લાંમબાં અને એક ટુકરૂં એવાં તન કાગલ તો છે, અને તેપર કંઈ મુઆઓએ છાંપેલું છે.

ખ૦—તમારૂં ભલું થાએ રે જાઈજી, તમે કંઈ સમજતાંજ નથી. તમે એ શું આટો બાફી મેલીઓ.

જા૦—હું શું જાણું બા, કે એમાંથી એમજ થવાનુ છે, ને મુંઆં બંધાં મારી સાથે હાગો રમેચ. મને ધાએ પેરી તે કંઈ એવું સુહુજ પરીઉં. મરેરે જીવશે કુખવેઠી વેઠી પાંચશો રૂપડી એકઠી કીધી હતી તેબી જતી રહી.

ખ૦—તમે કેટલા રૂપીઆના લીધાચ ?

જા૦—અરે બા ચાર હજારની ધાર લારીચ. મુઓ મારી પાસે આવીને કંઈ તન ચાર વખતના રૂપીઆ લઈ ગએઓ. કેહું કે મુઆ ઢેરાજી ઢુમરાજી, આ તમે બધા રૂપીઆ લઈ જાઓચ, તે પાછા કાહારે ફરશે. તાહારેતો મુઆએ હડેલીમા ચાન બતાવીને કહીઉં કે તમે જોવતો ખરાં, હમણા એના કેવા ભાવ ચહરે છે. ને મુઓ હવેતો કેહેકે, હું શું કરૂં તમારૂ નસીબ, આ હું ભીખારી હાલતમાં આવી ગીઓ તેનું શું કરૂં. મુઓ મને પરમ દાહારેતો તનાઈને કેહેકે, જાઓ ઘોઈ પીઓ જોઈએતો, અહી આવીને શું માથુ ખાઓચ, મેં કંઈ તમારા ખાધાચ, બાધાચ ? મુઆએતો છેલે એવો જવાબ દીધો, હવે શું કરૂં બા ?

ખ૦—હા તેબી શું કરે; તે મરવા પરીઓ હોશે તેમાં તમારૂં શું કરે. પણ તમે એટલા બધા રૂપીઆ કાંહાંથી લાએઆ ?

જા૦—અરે બા મારી ને મારી પીલીની જનસ કપરાં બધું પેલા રસતમદારૂને તાંહાં વેચ્યાજે મેલીને કહરાવીઆ કેહેવાત છે કે કાનમાંની કરી મેલે, તેમ છેલે કાનમાના ચોકરાંને કરીબી મુકીને મુઆને રૂપીઆ આપેઆ. હું શું જાણુ કે એમાં એમ થવાનુ છે.

ખ૦—કેટલાક રૂપીઆ કહરાવીઆચ ?

જા૦—અરે બા તેબી મુઆએ બધો મલીને પાંચ હજારનો અવેજ રાખીઓ, અને જેમ તેમ સાહાસાતન હજાર રૂપીઆ આપીઆ તેમાં પાંચશો તો મારા જેમ તેમ કરી કેટલાં વરસના એકઠા કીધેલા હતા તે મલી ચાર હજાર રૂપીઆને પેર ગેઈચ બા, હવે શું કરૂં તે સુહુજતું નહી.

ખ૦—અને વેચ્યાજ શું આપવા કહીઉંચ ?

જા૦—બા, રૂપીએ બે દોહોરીઆં.

ખ૦—અરરરરરર ! એ શું કરી મેલીઉંચ ! તાહારે મહીને દાહાડે એકસોને દશ રૂપીઆતો તમારે માથે વેઆજ ચહરેચ ! તમારૂં ભલું થાએરે તમારૂં. તમે બધી જનસ ને કપડાં વેચ્યાજે મેલીઆં, તેને બદલે તમારા ઘે

ર કાંએ નહી વેચ્યાજે મુકીઆ ? તેને ઘરમાં દાબી શું કરવા રાખીઆ.

જા૦—તે બા એ કાગલનાં મીથરાંનેબી કોઈ વેચ્યાજે રાખેકે ? મુએ એને કોણ વેચ્યાજે રાખે.

ખ૦—તમારૂં ભલું થાએ તમારૂં, તમેતો કંઈજ સમજતાં નહી દેખું, ને આટલું બધું હોહોવી કેમ મેલીઉં. ભલાં માંણસ જરા કોઈને કેહેતો ખરાં; કોઈને જરા પુછો તો ખરાં. તમે કેહોમ કે પાંચ હજારનાં જનસ ને કપડાં મેલી તેનાં ઉપર સાહાડા તરણ હજાર લીધાય, તાહારે મહીને દાહારે તમારી પર લગભગ સવાસો રૂપીઆ વેચ્યાજ ચાલે, તેમાંતો તે થોડા મહીનામાં બધું ખાઈ જશે; અરરર !

જા૦—અરે બા મુઓ ખાદતો હમણાથીજ જવા માંગેય. પરમ દાહારે એક પરલુ પાસે મારીપર કાગલ મોકલીઉંય, તેમાં તે કેહેય કે મારા રૂપીઆ, વીઆજ શુધાં ભરીને તમારી જનસ તથા કપડાં લઈ જાઓ, નહીતો થોરા દાહારામાં તે બધાં વેચી નાખશ. એમ મુઓ તેબી જુલમ કરવા નીકલીઓય પણ જેઉંતો ખરી, મુઆની તાગાત શું કે એક વાલની વીટલીબી વેચે. મેં સાફ કેહેવારીઉંય કે ખબરદાર મારી જનસ કપડાંને હાથ નહી લગાડે. મુઓ વરી ધુરપર તે અંગરેજીમાં લખી મુઓય ! તે તમારા કાવસજી પાસેજ વંચાવીઉં. જીભરૂં તે કેહેકે, જાઈજી એતો તમારીપર નોટીસ કીધેલી છે. મેં કહીઉં કે બા નોટીસ હોએ કે કોટીસ હોએ, પણ ખબરદાર મારા જનસ કપરાંનું નામ નહી લે. મુઆ તારૂં ઘેર બાર છે તે વેચાએ, મારી જનસ પરથીતો ઓવારૂં.

ખ૦—જાઈજી ! જાઈજી ! (જરા હશીને) એ તમે શું બોલોમ, તમુને કોણ કમબખતે એવી બુધી આપી કે એવું કીધું ! ઓ તમારા વર આએઆ.

મેરવાંનજી—જાઈ, જલદી મારપર આવ; જલદી ચાલ.

જા૦—અરે ફીટ હવે શું કરૂં. કદાચ હમણાજ તે માંગશે તો કાંહાં મરસ ને શું કરશ.

મે૦—જાઈ, જલદી ચાલ; વેહેલી મારપર આવ.

જા૦—(આંખ સાફ કરી ગભરાએલે મોહે) કાંએ શું કેહોમ, શું છે એટલું બધું ?

મે૦—એ બલી ગીઉં બધું; લાવ બધી જનસ કાંહાં છે ?

જા૦—કાંએ, કાંએ, જનસને શું કરોય ?

મે૦—લાવ હવે હમણાં, પુછનાં; હમણાં પુછવાનો વખત નથી; હમણાંતો આબરૂ સંભાલવાનો વખત છે. અરે ખોદા તું મદદગાર થજે. ઓ સાહેબ, તું મારી શરમ રાખજે.

જા૦—તે તમે જનસ શું કરવા માંગોય, હું મારી જનસંતો નહી આપવાની.

મે૦—તાહારે શું કરવાની, તેની ઉપર આગ લગારવાની, આ જીવ જાએય તાહારે નહી આપવાની તાહારે કાહારે આપવાની. લાવ જલદી કબટની કુંચી લાવ.

જા૦—(રડી પડીને) ઓ ! મેરવાંનજી એમ શું બોલોમ; મદઈનો જીવ જાએય એટલે શું ?

મે૦—અરે હમણાંને હમણાં પાંચ હજાર રૂપીઆ ભરવા જોઈએમ, વાસતે તારી અને પીલીની હાલતો બધી જનસ આપ, પછે થોડા દાહાડામાં હું તુંને પાછી લાવી આપશ; અગર નહીતો હમણાં પકડાઈને જેલમાં જવું પડશે, અને બધી દાહારાની આબરૂ ધુલ મલી જશે.

જા૦—(વલગી પડીને) ઓ મારા મેરવાંનજી ! તમે જેલમાં કાંહાં જાઓમ; ઓ માએ હવે શું કરૂં. અરે ફીટ આએ શું આફત.

મે૦—(હાથ ખીસાડીને) જાઈ, હમણાં તું ગરબરનાં કર, નહીતો બધું પેર જાણશે. લાવ પેહેલે જનસ લાવ, નહીતો હમણાં ફજેતી થશે.

જા૦—(રડી પડીને) ઓ માએ હવે શું કરૂં ! મેરવાંનજી, મને કેહોની હવે શું કરૂં. મને ઘરોરે મને ફેર આવેય, (પડી જાએ છે.)

મે૦—જાઈ, જાઈ, એમ શું કરેય; ગભરાનાં, એતો જે નસીબમાં બનવાનું હશે તે બનશે ખોદા સારૂં કરશે, એમાં ગભરાવાનું કંઈ નથી. તું કાંએ એટલી બધી ગભરાએય, હીમત રાખ. માએ પીરોજબાઈ (છાતીએ દાબીને) તું શું કરવા રરેય ? તારી માએતો ઘેલી છે. તમુને રડવાનું ને ગભરાવાનું શું કારણ છે, તમે મારી કંઈ ફકર ના કરો. જે ગામનું થશે તે મારૂં થશે, કેમકે આજે બધાની હાલત તેહેવી છે. તું નાં રડ માએ.

પી૦—ઓ મારા બાવાજી.

મે૦—જાઈ

જા૦—(ધુજતી કોચપરથી ઉઠીને) મેરવાંનજી, મેરવાંનજી; હવે શું—(ડોકું નાંખી દઈને.)

મે૦—શું, શું, પણ બોલની; તું એટલી કાંએ ગભરાએય ? બલા લેતી એટલી જનસ જશેતો, આબરૂતો બનયશે, તું મને જનસ આપની. પછી કંઈ બીહીવાનું નથી.

જા૦—(રડી પડીને) મેરવાંનજી શું કરૂં; જનશ કાંહાંથી આપું (ઝીણે સાદે.)

મે૦—શું, શું, જનસ કાંહાંથી આપું ! તારી જનસ છે કેની કાંહાં ગેઈ.

જા૦—(રડતી રડતી હાથ જોડીને) મેરવાંનજી, મેરવાંનજી, મને માફ કરોતો કેઉં; હું શું કરૂં, મેંતો સારૂંજ ચાહીઉં, પણ આ કરમજ ફુટેલું તે સારૂં કાંહાંથી થાએ. હવે શું કરૂં.

મે૦—શું, શું, એ શું બોલેય—શું માફ કરાવેમ, ને શું શારૂં ચાહીઉં; બોલની, બોલની, તારો ભરમ શું છે, કંઈ તેબી કારૂં ધારૂં કીધુંય કે સું ! અરે ખોદાએ, એ શું થાએય. બોલની, મારી આગલ જે હોએ તે કેહી દેની.

જા૦—મેં જનસતો માહારી ને પીરોજબાઈની બધી વેચ્યાજે મુકેલી છે.

મે૦—વેચ્યાજે મુકેલી છે ! કાંએ, શાને વાસતે ?

જા૦—શેરનીજ મોહોકાણમાં, બીજા શામાં.

મે૦—અરે તારૂં નખોદ જાએરે તારૂં ! તેં શાના શેર લીધા; એ શું કીધું; તેં કીએ દાહારે શેર લીધા, કોણને પુછીને તેં લીધા ? એ શું કરી મેલીઉં ! બધી જનસ મેલીમ કે ?

જા૦—(માથું કુટીને) બધી મેલીય. મારા કરમનાં ભોગ હોગે તે મેં બધી પાંતીએ પુરા કીધા.

મે૦—અરે જાઈ, જાઈ, તું જરાતો મને પુછ; કંઈતો મને કેહે; આ તેં શું કરી મેલીઉં. અરે ખોદા, એ શું બરગસતે દાહારો બેહોય, કે બધી તરફથી માર ખાવો પરેચ. કંઈ કંઈ મેહેનતે મેલવેલું, અને શું શું કરીને જાલવી રાખેલું, તે બધું જતાં ઉપરથી જગનાં ચોર અને કરજદાર થવું પરેચ: અરે નસીબ (માથું કુટીને) ખેર, જેમ ખોદાની મરજી. જાઈ, આ વખતે તેં મને ગરદન મારેઓ હું., આએ વખતે જનસો ઘેરમાં હતેતો કેવી કામ લાગતે, અને ધુલ નાખી બધું ખોહોતાં, આબરૂતો રેહેતે, પછે ખોદાએ હાથ પગ સલાંમત રાખતેતો મજુરી કરીને પેટ ભરતે. બધુંતો ગીઉં, પણ સાથે એટલુંબી ગીઉં, અને વલી પારકે ઠેકાંણેનુંબી ગીઉં, અને શુનાં જેવું એક પુરૂં બસું સદાનાં ટાંણા ટપલા ખાતું થઈઉં! (આંખમાં આંસુ લાવીને) અફશોશ! અફશોશ! ઓ ખોદા, હવેતો મોહોત આપ, કે સઘલું ઢંકાઈ જાએ. હવે જીવેલું શું કામનું; જીવણ ગાલો લીધો તો હવે જીવબી લે, તે-રાખીને શું કરેચ!

બેલીફ—(અનચીતો ઉપર આવીને) મેરવાનજી પેસતંનજી તમારૂં નામ!

મે૦—(ધાસતી ખાઈને) હા ભાઈ મારૂં નામ, કેમ શું કાંમ છે? તમે કાંહાથી આએઆચ!

બે૦—આ તમારી ઉપર, ધી "ખોમખે લુચી ઠગારી એનડ જુગારી ફીનાનશીઅલ એસોસીએશનની (!) રૂ૧૦૦૦૦ ની ડીકરી હાઈ કોરટમાં પસાર થઈ હતી, તેનું આ તમોને પકડવાનું વારંટ કાહાડવામાં આવીઉં છે; માટે હમણા જોઈએતો રૂપીઆ આપો, અગર નહીતો હમણાં જેલમાં ચાલો (બાજુમાથી હાથ પકડે છે.)

મે૦—(માથું કુટીને) હા! આખર ફજેતી થઈ, આખર જેલમાં જવું પરેચ. અરે કસાઈઓ, મને જેલમાં મોકલવામાં તમારા હાથમાં શું આવવાનું. અરે જેઓ એથી દશ ગણી મોટી રકમો માંગેચ તેઓ બીચારા હજુ કંઈ બોલીઆ નથી, અને તમારૂં કેમ નખોદ ગઈઉં, તમારૂં કેમ સતીઆનાશ ગઈઉં. ,કમબખતો, હુંતો આ જેલમાંજ જવસ, પણ તમારા કરતુકો એવાં છે કે તમે કાલાં પાંણી જશો. ખોદા તમારા પાપનો ઘડો થોડા વખતમાં ફોડશે, અને થોડા વખતમાં તમે મારા જેવાની દઆ ખાવાનેં શીખશો (જાઈજી તરફ ફરીને) જાઈ, આ જો; આ સઘલાનું અરધું મુલ તું છે. જો તેં જનસોને હાથ નહી લગાડીઓ હતેતો એ મુજી બચાઓનાં કપાલમાં હમણાં દસ હજાર ડાહામ રેતે, કેમકે પાંચ હજાર મેં એક ઠેકાંણેથી જેમ તેમ મેલવીઆ હતા, અને બાકીનો મને જનસપર ભરોંસો હતો. હવે આ જાઉંચ; પણ તું ગભરાતી ના; ખોદાનાં હોકમથી થોડા દાહાડામાં હું મારો છુટકારો કરશ; તું ઘેર સંભાલજે, અને પીરોજબાઈને દીલાશો દેજે, અને આ બે નાલાં બચાંની સંભાલ કરજે. ખેર આપણાં નસીબમાં એવુંજ લખેલું હશે, તેથી આજે આપણે બધી પાંતીએ દુખનાં દરીઆમાં બુડીઆં છઈએ. જોકે તેં ઘણુંજ અનઘટતું કામ કરીઉં છે, તોપણ મેં તારાથી કયું ઘટતું કરીઉં નથી, કે હું તુંને વધારે દોશ દેઉં. તારા કરતાં મને પોતાને વધારે ઠપકો ઘટે છે, કેમકે તેંતો વગર સમજાવે કીધું, પણ મેંતો સમજીને કીધું; એટલું હું જાણતો હતો કે, એમાં કંઈ શાર નથી, તોપણ મેં કીધું. તેથી તારા કરતાં હું વધારે લોભી થએઓ, અને તારા કરતાં, આપણી અને આપણા બચાંની ખરાબીનું મોટું મુલ હું થએઓ. જેટલો આપણે લોભ કીધો તેટલા આપણે ફસીઆંચ, પણ હવે ખોદા પાસ પસતાવો કરી માફ માંગીએ, કે તે હવે દએઆ કરે. તેની દએઆ વગર આજે બીજા કોઈની આસા રાખવી ફોકટછે * * * દેખાવ:—

એકગમથી જાઈજી મેરવાનજીની છાતી પર ડોકું નાખી રડે છે, બીજીગમ પીરોજબાઈ કંમરે વલગીને રડે છે, અને તરીજીગમ બે નાનાં છોકરાં ગુડણ પકડીને રડે છે. મેરવાંનજી ગમમાં ઘેલો થઈ થાંભલાની માફક ઉભો છે, અને તે સઘલું જોતાં બેલીફની આંખમાં પણ આંસુ આવે છે. અંતે જેમ તેમ સઘલા છુટાં પડી રડતાં ખુરશી અને કોચપર પડે છે, અને મેહેરવાંનજી, થોડા દાહાડામાં ઘેર આવવાનો ભરોસો દઈ બેલીફની સાથે જેલમાં જાએ છે!

આઉદનો પદભરષ્ટ રાજા.

પાસેનાં પાનાપર જે ચીત્ર આપવામાં આવેલું છે, તે આઉદના પદભરષ્ટ રાજાનું છે. આઉદનો મુલક પુરવ હીંદુસથાનમાં, કલકતાની ઉતરે આવેલો છે. એ મુલકનો વીસતાર ૨૪૦૦૦ ચોરસ માઈલ છે, અને તે ઉપર ૫૦૦૦૦૦૦ માણસની વસતી છે એ મુલકને હીંદુસથાનના માજી ગવરનર જેનરલ લારડ ડેલહાઉસીએ ૧૮૫૬ નાં વરસમાં બરીટીશ સંતલત સાથે જોડી દીધો, તેની આગમચ તે ઉપર પાસેનાં ચીત્રમાં જણાવેલો રાજા રાજ કરતો હતો.

હીંદુસથાનમાં બરીટીશોનું રાજ થવાને કેટલાંક વરસ ગુજરવા બાદ, અઢારમી સદીની અધવચમાં, એ મુલકના એક સુબેદાર સુજાઉદ દઉલાએ બરીટીશો ઉપર ચઢાઈ કરી, બંગાલ ઉપર હુંમલો લઈ ગએઓ; પણ તેમાં તે બીજાઓની માફક ફતેહ પાવીઓ નહીં. અંતે તેમાંથી એવું પરીણામ નીપજીઉં કે, તે સુબેદારને બરીટીશોને તાબે થવું પડીઉં, અને કેટલીક બાબદમાં તેમના હાથ તલે રેહેવું પડીઉં. તોપણ દુશમનાઈનું ભડકું સલગેલુંજ ચાલતું રહીઉં, જે છેલે ૧૮૦૧ નાં વરસમાં કોલકરાર થએઆ, તીઆરે નરમ પડી ગઈઉં. તે કોલકરાર એવી પરકારના થએઆ હતા કે, આઉદના મુલકની પરજાને ફાએદો થાએ, એવી રીતે જો સુબેદાર રાજ ચલાવેતો, ખ

આહિનો પરમટ રાજા.

મેં૦—અરે જાઈ, જાઈ, તું જરાતો મને પુછ; કંઇતો મને કેહે, આ તેં શું કરી મેલીઉં. અરે ખોદા, એ શું બરગસતે દાહારો બેહોય, કે બધી તરફથી માર ખાવો પરેચ. કંઇ કંઇ મેહેનતે મેલવેલું, અને શું શું કરીને જાલવી રાખેલું, તે બધું જતાં ઉપરથી જગનાં ચોર અને કરજદાર થવું પરેચ: અરે નસીબ (માથું કુટીને) ખેર, જેમ ખોદાની મરજી. જાઈ, આ વખતે તેં મંને ગરદન મારેઓ હું; આએ વખતે જનસો પેરમા હતેતો કેવી કામ લાગતે, અને ધુલ નાખી બધું ખોહોતાં, આબરૂતો રેહેતે; પછે ખોદાએ હાથ પગ સલાંમત રાખતેતો મજુરી કરીને પેટ ભરતે. બધું તો ગીઉં, પણ સાથે એટલુંબી ગીઉં, અને વલી પારકે હેકાંણેનુંબી ગીઉં, અને શુનાં જેવું એક પુરૂં બચું સદાનાં ઠાંણા ટપલા ખાતું થઇઉં ! (આંખમાં આંસુ લાવીને) અફશોશ ! અફશોશ ! ઓ ખોદા, હવેતો મોહોત આપ, કે સઘલું ઢંકાઇ જાએ. હવે જીવેલું શું કામનું; જીવણ ગાલો લીધો તો હવે જીવી લે, તે રાખીને શું કરેચ !

બેલીફ—(અનચીતો ઉપર આવીને) મેરવાનજી પેસતંનજી તમારૂં નામ ?

મેં૦—(ધાસતી ખાઇને) હા ભાઇ મારૂં નામ, કેમ શું કાંમ છે ? તમે કાંહાંથી આએઆય ?

બે૦—આ તમારી ઉપર, ધી "બોમબે લુચી ઠગારી એન્ડ જુગારી ફીનાનશીઅલ એસોસીએશનની (!) રૂ૧૦૦૦૦ની ડીકરી હાઇ કોરટમાં પસાર થઇ હતી, તેનું આ તમોને પકડવાનું વારંટ કાહાડવામાં આવીઉં છે; માટે હમણા જોઇએતો રૂપીઆ આપો, અગર નહીતો હમણાં જેલમાં ચાલો (બાજુમાથી હાથ પકડે છે.)

મેં૦—(માથું કુટીને) હા ! આખર ફજેતી થઇ, આખર જેલમાં જવું પરેચ. અરે કસાઇઓ, મને જેલમાં મોકલવામાં તમારા હાથમાં શું આવવાનું. અરે જુઓ એથી દશ ગણી મોટી રકમો માંગેચ તેઓ બીચારા હજુ કંઇ બોલીઆ નથી, અને તમારૂં કેમ નખોદ ગઇઉં; તમારૂં કેમ સતીઆનાશ ગઇઉં. કમબખતો, હુંતો આ જેલમાંજ જવસ, પણ તમારા કરતુકો એવાં છે કે તમે કાલાં પાંણી જશો. ખોદા તમારા પાપનો ઘડો થોડા વખતમાં ફોડશે, અને થોડા વખતમાં તમે મારા જેવાની દએઆ ખાવાને શીખશો (જાઇજી તરફ ફરીને) જાઇ, આ જો; આ સઘલાનું અરધું મુલ તું છે. જો તેં જનસોને હાથ નહી લગાડીઓ હતેતો એ મજી બચાઓનાં કપાવગર સમજવે કીધું, પણ મેંતો સમજીને કીધું; એટલું હું જાણતો હતો કે, એમાં કંઇ શાર નથી, તોપણ મેં કીધું. તેથી તારા કરતાં હું વધારે લોભી થએઓ, અને તારા કરતાં, આપણી અને આપણા બચાંની ખરાબીનું મોટું મુલ હું થએઓ. જેટલો આપણે લોભ કીધો તેટલા આપણે ફસીઆંચ, પણ હવે ખોદા પાસ પસતાવો કરી માફ માંગીએ, કે તે હવે દએઆ કરે. તેની દએઆ વગર આજે બીજા કોઇની આસા રાખવી ફોકટછે * * * દેખાવ:—

એકગમથી જાઇજી મેરવાંનજીની છાતી પર ડોકું નાખી રડે છે, બીજીગમ પીરોજબાઈ કંમરે વલગીને રડે છે, અને તરીજીગમ બે નાનાં છોકરાં ગુડણ પકડીને રડે છે. મેરવાનજી ગમમાં ઘેલો થઇ થાંમલાની માફક ઉભો છે, અને તે સઘલું જોતાં બેલીફની આખમાં પણ આંસુ આવે છે. અંતે જેમ તેમ સઘલા છુટાં પડી રડતાં ખુરશી અને કોચપર પડે છે, અને મેહેરવાંનજી, થોડા દાહાડામાં પેર આવવાનો ભરોસો દઇ બેલીફની સાથે જેલમાં જાએ છે !

—∞o∞—

આઉદનો પદભરષટ રાજા.

પાસેનાં પાનાપર જે ચીત્ર આપવામાં આવેલું છે, તે આઊદના પદભરષટ રાજાનું છે. આઊદનો મુલક પુરવ હીંદુસથાનમાં, કલકતાની ઊતરે આવેલો છે. એ મુલકનો વીસતાર ૨૪૦૦૦ ચોરસ માઇલ છે, અને તે ઊપર ૫૦૦૦૦૦૦ માણસની વસતી છે એ મુલકને હીંદુસથાનના માજી ગવરનર જેનરલ લારડ ડેલહાઊસીએ ૧૮૫૬ નાં વરસમાં બરીટીશ સંતલત સાથે જોડી દીધો, તેની આગમચ તે ઊપર પાસેનાં ચીત્રમાં જણાવેલો રાજા રાજ કરતો હતો.

હીંદુસથાનમાં બરીટીશોનું રાજ થવાને કેટલાંક વરસ ગુજરવા બાદ, અઢારમી સદીની અધવચમાં, એ મુલકના એક સુબેદાર સુજાઊદ દઊલાએ બરીટીશો ઊપર ચઢાઇ કરી, બંગાલ ઊપર હંમલો લઇ ગ,

રીટીશાએ તેને મદદ કરવી, અને તેનો હરેક હુમલામાંથી બચાવ કરવો. અતીઆર સુધી તે શુબેદારજ કેહેવાતો હતો, અને એ મુલકના આગલા બીજા રાજા પણ એજ અથવા નવાબને નામે ઓલખાતા હતા, પણ ૧૮૧૮ નાં વરસમાં તેણે પોતે પોતાની મેલે રાજાનો ખેતાબ ધારણ કીધો, જે કામ બરીટીશોને કશું વાંધા ભરેલું ન લાગવાથી, તેની વચ્ચે તેઓ કશું બોલીઆ નહીં.

એ પરમાંણેનો મામલો કેટલુંક વેર ચાલવા પછે. ૧૮૪૮ માં, લારડ હરડીનજની પછવાડે લારડ ડેલહાઊસી હીંદુસથાનનો ગવરનર જેનરલ થએઓ, જેણે આવતાં વાર, આગલ થએલા કોલકરારો પરમાણે જે જે રાજોને બરીટીશોથી મદદ અથવા આસરો મલતો હતો, તેમને એકદમ બરીટીશ રાજ સાથે જોડી દેવાનોજ ઠરાવ કીધો. તેના કારણમાં તેણે એવું જણાવીઊં કે, એવા રાજાઓને બરીટીશોની મદદ મલવાથી, તેમની કુમક પકડીને તેઓ પોતાની પરજા ઊપર ઘણોક જુલમ ગુજારેછે, અને જોઈએ તેવી રીતે રાજકારોબાર ચલાવતા નથી. તેટલા માટે તેણે વગર વારેસે મરણ પાંમતા રાજાની ગાદીઓ કોઇને ન આપતાં બરીટીશ સરકાર સાથ જોડી દેવા વગેરેના તરેહવાર હોકમ કાહાડીઆ, અને તે પરમાણે એક પછે એક પરાંતોને તે બરીટીશ રાજ સાથ જોડતો ગએઓ. જોકે લારડ ડેલહાઊસીની એવી રાજનીતી કોઇને પસંદ નહી હતી, અને તેને માટે ઈંગલંડની પારલામેંટમાં પણ શક્ત તકરારો ઊઠી હુતી, પણ તે કસાંને પત ન કરતાં તે હાકેમ એક પછે એક સવતંતર રાજોને ઓહીઆં કરતો ગએઓ. તેણે થોડા વખતમાં પંજાબ, જાહાનસી, નાગપોર, બીરાર વગેરેના મોટાં અને સવતંતર મુલકો બરીટીશ રાજ સાથ જોડી દીધાં. અને છેલે [illegible]ના મુલકની વારી આવી.

[illegible]દેશમાં વગનારા કેટલાક ઝનુની મુસલમાનો [illegible]રોં ઊસકેરાઈ રહેલા હતા, તેઓએ એક [illegible]ના વરસમાં બલવો ઊઠાવીઓ, અને એ [illegible]હીંદુઓના હનુમાનનું અસલનું ઘણુંજ પુરાણું [illegible]દેતું તેનો નાશ કરી નાખીઓ. એ બનાવ જો[illegible] તરફના સઘલા હીંદુઓ ઊઠીઆ અને પેલા ઝ મુસલમાનોને મારમારી તથા કતલ ચલાવીને વી નાખીઆ. મુસલમાનોને મારમારવાની ખબર આમાથીના એક અમીર અલી નામના મોલવીને પડવાથી તે ઝનુની મુસલમાનોની મોટી જમાબંધી કરીને આઊદ ઊપર ઊતરી પડીઓ. તેનો અટકાવ કરવાને આઊદના રાજાએ કરનલ બારલો નામનો જે અમલદાર તેની નોકરીમાં હતો, તેના સવાધીનમાં કેટલુક લશકર આંપી તે મોલવીની શામણે લડવાને મોકલીઓ. કરનલ બારલોની ફોજ સાથે બીજાં ઘણાક હીંદુઓ મલી ગએઆ અને મુસલમાનો ઊપર એચોતો શકત હુમલો કીધો, કે તેમના હાથ પર મોલવી મારીઓ ગએઓ અને તેની સાથના સઘલા મુસલમાનો વીખરાઈ ગએઆ.

એ બનાવની ખબર જીઆરે લારડ ડેલહાઊસીને પડી, તીઆરે તે વાત તેને પસંદ આવી નહી અને તેનું બાંહાંનું પકડી તે રાજને બરીટીશ રાજા સાથ જોડી દેવાનો ઠડાવ કરીઓ. તે ઠડાવ પરમાણે તેણે એક મોટા અમલદારના સવાધીનમાં એક ફોજને લખનો ખાતે મોકલી, જેઓએ તે શેહેરમાં પોંહોંચતાંજ રાજાના મેહેલની આસપાસ ઘેરો નાખીઓ, અને તેને પોતાની ગાદી છોડવાને જણાવીઊં. એ પરમાંણે કરવાને તેણે સાફ ના પાડી, પણ અંતે લારડ ડેલહાઊસીએ હોકમનામું કાહાડી, એ રાજાને તા૦ ૭ મી ફેબરવારી ૧૮૫૬ ને દીને પદભરશટ કરીઓ, અને આઊદનું રાજ બરીટીશ સનતલત સાથ જોડી દીધું.

એ રાજની ગાદી પાછી મેલવવાને, એ પદભરશટ રાજાની હીમતવાન માએ, છેક ઈંગલંડ શુધી ગઈ, પણ તે બીચારીનું કંઈ વલીઊં નહી. લારડ ડેલહાઊસીની આવી રાજનીતીથી હીંદુસથાનના ઘણાક રાજાઓ બરીટીશ સરકાર ઊપર નારાજી થઈ ગએઆ, અને આખરે, એ અને એવાં બીજાં કેટલાંક સબબોનાં બાંહાંનાં લઈ, ૧૮૫૭ માં તેઓએ મોટો બલવો ઊઠાવીઓ, જેમા સેંકડો અંગરેજો, તેમની નીરદોશ સ્રીઓ અને બચાંઓ વહડાઈ ગએઆં. આખરે, ડેલહાઊસીની પછી થએલા માનવંતા ગવરનર જેનરલ લારડ કેનીંગે, પોતાની દએઆલુ ચાલ, અને બાહોશ તથા નેઆએ ભરેલી રાજનીતીથી તે ભયંકર બલવો બેસાડી દીધો, અને પાછલથી, સઘલા દેશી રાજાઓને દતપુતર કરી લેવાનો હક આપીઓ, જેથી આજે બાકી રહેલા સઘલા દેશી રાજાઓ, બરીટીશો ઊપર ઘણા રાજી રહેઆ છે, અને નામદાર લારડ કે

નીંગની કીરતીનું ગાનું નીત ગાએ છે. એક ભલા હુકમથી, અને તેની ભલાઈ ભરેલી ચાલથી એક રાજને કેટલો ટેકો મલે છે, અને તે કેવા મુસ્તકીન પાએ આ ઊપર આવે છે, તે લારડ કેનીંગની કારકીરદી ઊપરથી સાફ માલમ પડી આવે છે. લારડ કેનીંગની રૂડી કારકીરદીએ, હીંદુસથાનમાં ભલાઈ અને મીતરાઈનાં એવાં બી રોપીઆં છે કે, હવે પછે ૧૮૫૭ ના સરખો બલવો હીંદુસથાનમાં ફરીને પોતાનું કાલું મોહું બતાવે એ વાત આજે સપના સરખી લાગે છે.

જંગલી લોકોમાં બચ્ચાં ઉધારવાની રીત.

(સાધણ ગએઆ આકને પાને ૧૨૯ મેથી.)

હવે એ ભયંકર ફીજી લોકોને હાલ તરત અહીં જ મેલી આગલ ચાલીએ. એજ પેસીફીક મહાશાગરમાં સેમો નામનો એક બીજો બેટ છે, જીઆંની વલી બચાંઓને ઊધારવાની રીત તદન જુદીજછે. સેમોન સ્ત્રીને હમેલ રહેઆ પછે તે રાબેતા પરમાણે રાત દહાડો પોતાનું કામ કરી જાએ છે, પણ જેવી તેને જણવાની નીશાનીઓ થવા લાગી કે તે પોતાની જુહુપડીમાં એક બાજુ ઊપર સાદડી પાંથરીને તે ઊપર સુવે છે, અને તે જોઇ એટલે તેનો છુટવાનો વખત પાસે આવેલો જોઈ તેનો ભરથાર મોટા ગભરાટમાં પડે છે. તે પોતાની સ્ત્રીને સાદડી પર સુઈને કપરાતી જોઇ તેનો ખોદાએ, જે ઘરમાં એક જગાએ મરોડાંનો ઢગલો કરી રાખેલો હોએ છે, અને જેને એ લોકો "મોસો" કરીને કહે છે, તેની પાસે બેસી તેને કહે છે અથવા કાલાંવાલા કરે છે, "ઓ મોસો! મારી પર મેહેરબાન થા, અને મારા બચાંને સલાંમત બાહાર આવવા દે. તું હમારી પર દએઆ કર, અને હમારાં બચાંને જીવતું રેહેવા દે; તેના બદલામાં તું જે માગશે તે હમે આપીશું." એમ કહી તેને એક સાદડી આપવાને, એક નાનો મછવો આપવાને, કે એવુંજ બીજું કાંઈ આપવાને માનતા લેછે!

આ ચોપાંનીઆંની વાંચનાર બાંનુઓ, અહીંઆં જરા અચકવું જોઈએછે અને કાંઈ બીજો વીચાર કરવો ઘટે છે. અલબતે આટલુંતો તમો જાણશો કે એ ફીજીઅન તથા સેમોન લોક ઘણાંજ જંગલીછે અને તમેતો આજે સુધરેલીઓ કહેવાઓ છો, પણ તમારી રીત ભાતમાં અને તેમની રીત ભાતમાં કેટલો થોડો ફેર છે? જેમ ફીજીઅન લોકો છોકરીને લડાઇના કામથી નકામી સમજી જીવાડતા નથી, તેમ તમે તમારી છોકરીઓને દુનીઆંના કામથી નકામી સમજી કેલવણી આપતાં નથી. વલી જેમ સેમોન લોકો પોતાના મરોડાંના ખોદાએને સાદડી અને મછવા વગરેની માનતા કરેછે, તેમ તમે પણ દેવ દેહેડાંની પથરની મુરતીઓ, સઈએદ અને જીનની પથરની કબરો ઈતીઆદી વગેરેને મીઠાઈ, કપડાં, પકવાંન ઈતીઆદી વગેરેની નાની તથા મોટી માનતાઓ કરો છો. તીઆરે હવે અહીં જરા વીચાર કરો કે, તમે પોતે હજી કેટલાં જંગલીપણાની હાલતમાં દાહાડા કાહાડો છો.

જીઆરે તે પુરૂશનો ખોદાએ તેની ફ્રીઆદપર બરોબર ધીઆન નથી આપતો, એટલે પેલી સ્ત્રીનો જલદી છુટકારો નહીં થતો, તીઆરે તે તેની સ્ત્રીનો ખોદાએ, જે ઘરની બીજી ગમ હોએ છે, તેની પાસે જઈને તેને કાલાવાલા કરે છે, અને કેટલીક માનતા માનેછે. એમ કરતાં જીઆરે કુદરતનો હોકમ થાએ છે તીઆરે તે સ્ત્રી છુટે છે, તીઆરે તે જંગલીઓ, તેમના પર તેમનાં મરોડાંનાં ખોદાએની મેહેરબાની થએલી સમજે છે, જેથી તરત પોતાના એક ધરમગુરૂને બોલાવે છે, અને જે જે વસતુઓ માનતામાં આપવા કહી હોએ, તે સઘલી તેને આપે છે, જે, અલબતે, પેલો મોસો ખોદાએને અનાંમત પોહાંચાડી આવે છે! (જેમ આપણી સ્ત્રીઓ માનતાની વસતુઓ બરાંમણોને આપે છે, અને તેઓ સઘલા દેવો તથા દેવીઓને બરાબર પોહાંચાડે છે તેમ!) જેવી સ્ત્રી છુટી કે, જુહુપડી માહેલી સઘલી ગડબડ નરમ પડી જાએ છે, અને એકવાર પાછું સઘલું ચુપ થઇ જાએ છે પેલી સ્ત્રી એક સાદડી ઊપર સુઈ રહે છે, અને માથા તલે એક પારસો, તકીઆની જગાએ, મેલે છે. પછે જે સ્ત્રીને, જણતી સ્ત્રીની માહાવજત કરવાને બોલાવેલી હોએ છે, તે વેહેલી વેહેલી નાલીએર મોડાંમાં ચાવી, તેને એક કપડાંનાં કકડામાં ઘુકી તેનું દુધ ગાલી કાહાડે છે, અને પેલાં બચાંને પાએ છે. (જેમ આપણ લોક ગોરવાણી પાએ છે તેમ) પણ જણતાં વાર બચાંને શું કરે છે, તેનો એહવાલ ખચીત વાંચનારને હગાર નવાઈ જેવો લાગશે. એ સેમોન લોકો, બચાં

નાં માથાંને કુદરતે જેવો ઘાટ આપીઓ હોએ તેવા ઊપર તેઓ સંતોશ પામીને બેસતા નથી, પણ તેને બદલી પોતાની મરજી અથવા રીત પરમાંણેનો કરે છે. તેમને જે માથાં, દાહાડીની થુંથડીથી તે ચાવણીઆં શુધી દબાએલાં, અને કપાલથી તે માથાંની ટાલકી શુધી ઢોલાવદાર હોએ, તે ઘણાજ ગમે છે, અને તેમાં મોટી શોભા સમજે છે. તેથી જેવું બચ્ચું પેટમાંથી બાહાર આવીઊં, કે તેને ચતું સુવાડે છે, અને તરણ પથરના સુમાહા કકડા, જે એ કામને માટે તઈઆર રાખેલા હોએ છે, તે લઈ, બે કકડા બે કાનની બાજુએથી મેલે છે, અને એક કપાલની ઊપરથી તાલવાંપર મેલે છે. અલબતે એ પથરા ઘણા વજનદાર નથી હોતા, તોપણ તેમનામાં એટલું વજન હોએ છે કે, જેથી તે બચાંનાં માથાંનાં તે તરફના ભાગ દબાઈને વધતાં અટકી જાએછે. એવી હાલતમાં તે બચાંને ઘણાક દાહાડા સુવાડી મેલે છે! એ વેલાએ તે બચાંનો દેખાવ ખરેજ નવાઈ જેવો અને ધાસતી ભરેલો લાગેછે: તેનું કાલું શરીર જમીનપર પડેલું અને બે નાના કાલા પગ એમથી તેમ ચવરતા નજર આવે છે પણ તેનું માથું જાણે પથરનાં ઢગલાંમાં છુંડાઈ ગએલું હોએ તેમ દેખાતુંજ નથી!

છોકરૂં જનમીઆ પછે, તેને ઊપલી હાલતમાં રાખી તરણ દાહાડા શુધી, માતરે, ઊપર લખીઆ પરમાંણે, નાલીએર ચાવી તેનું દુધ પાએ છે, પછે ચોથે દાહાડે એક ધરમગુરૂ સ્ત્રીને બોલાવે છે, જે આવી પેલી માએનું દુધ તપાસે છે. એક વાસણ લઈ તેમાં જરા પાંણી નાખે છે, અને તેમાં પેલી માએનું દુધ નમાવે છે; પછે બે પથરનાં કકડા ગરમ કરી તેમાં નાખે છે. એવામાં જો તે દુધ જરાબી બંધાએલું જણાઈઊં તો તરત તે સ્ત્રી કેહશે કે, એ દુધ ઝેરી અને બચાંને નહી પાવા જોગછે. એ પરમાંણે તરણ ચાર દાહાડા વેર તપાસ કરીઆ પછે જીઆરે દુધ જરાએ બંધાએલું જણાતું નથી, તીઆરે પેલી પવીતર સ્ત્રી તે દુધ બચાંને પાવાને કહે છે. એમ કરતાં કેટલેક દાહાડે, જીઆરે તે બચાંનું માથું જેવું જોઈએ તેવું થાએ છે, તીઆરે તે બીચારાને તે પથરનાં ભાર તલેથી કાહાડી છુટું મેલે છે.

આંખે પડતા ખોટા દેખાવ.

ઘણીખરી વાર, સ્ત્રીઓને, પુરૂષોને કે બચાંઓને માંદગીને વખતે કે, તેમાંથી મોકલાં થએઆં બાદ કે કાંઈ એવાજ બીજા વખતે આંખે ખોટા દેખાવો દેખાએ છેઃ એટલે વખતે તેમની આગલ કોઈ ન હોવા છતાં માણસો નજર પડે છે, વખતે સુંદર મકાન દેખાઈ આવે છે, અને એજ પરમાંણે કેટલીક વસતુઓ, જેઓ ખરેખર હસતીમાં ન હોવા છતાં તે તેમની આંખે આબેહુબ દેખાએ છે. કોઈવાર સારી વસતુઓ દેખાએ છે, અને કોઈવાર નરસી પણ દેખાએ છે. કોઈવાર કોઇ માણસ તેની પાસે મુંગો ઊભેલો જણાએ છે, અને કોઈવાર લાકડી લઈને મારવા આવતો, કે વીકરાલ સવરૂપ કરી બીહવાડવા આવતો જણાએ છે. અલબતે માણસને પોતાની રૂબરૂ આવો દેખાવ દેખાવાથી તેને તેને લગતું બોલવાની ફરજ પડે છે, અને તે બોલવું સાંભલી આસપાસનાં માંણસોને અચરતી તથા ભએ પેદા થાએ છે ઘણીવાર માણસ તથા બચાંઓ તાવના વખતમાં, તથા બચાંઓ સહીઅડનાં વખતમાં એવું ઘણું બોલે છે, તેમાં કોઈવાર તેની નજરે તેવા ખોટા દેખાવ આવીઆથી બોલે છે, અને કોઈવાર માતરે તેવો ખેઆલ મનમાં ઊતપન થવાથી પણ બોલે છે. એવી પરકારે બોલતાં અથવા બકતાં માણસ અથવા બચાંને માટે આપણા દેસની સ્ત્રીઓ અને ઘણાક પુરૂષો તરેહવાર વીચાર કરે છે, અને તેને ભુત, ડાકેણ, જીન, ઈતીઆદી અપવીતર આતમાઓનો ચાલો, અથવા તેમનું તેનાં સરીરમાં પેવસ થવું સમજે છે. એ વીચાર કેટલો અને કેવો ભુલ ભરીઓ છે, તેતો ઘણીવાર લખાઈ ચુકું છે, માટે તે વીશે વધારે બોલવાનું મેલી દઈ, કાંઈ ઘટતી બાબદ ઊપર ધેઆન આપવું ઘરે છે.

એ ખોટા દેખાવો તરેહવાર જાતનાં દેખાએ છે, તેમાં કેટલાકતો ભારે અચરતી ઊપજાવનાર હોએ છે. આંખની આગલ કોઈવાર આતસનાં છટકલા ઊડતા દેખાએ છે, અને પણ ખોટા દેખાવમાં ગણીઆ આવે છે. પણ એ સીવાએ બીજા ઘણા નવાઈ જેવા દાખલાઓ જણાએલા છે. ડાકટર ફેલકોનર એક ગરહસથ વીશે લખે છે કે, તેનાં મનની હાલત ફરવાનાં સબબથી તેની સપરશ ઈંદરીમાં એવો તો ફેર

નીંગની કીરતીનું ગાનું નીત ગાએ છે. એક ભલા હુકમથી, અને તેની ભલાઈ ભરેલી ચાલથી એક રાજને કેટલો ટેકો મલે છે, અને તે કેવા ફુસતકીન પાએ આ ઊપર આવે છે, તે લારડ કેનીંગની કારકીરદી ઊપરથી સાફ માલમ પડી આવે છે. લારડ કેનીંગની રૂડી કારકીરદીએ, હીંદુસથાનમાં ભલાઈ અને મીતરાઈનાં એવાં બી રોપીઆં છે કે, હવે પછે ૧૮૫૭ ના સરખો બલવો હીંદુસથાનમાં ફરીને પોતાનું કાલું મોહું બતાવે એ વાત આજે સપના સરખી લાગે છે.

જંગલી લોકોમાં બચાં ઉધારવાની રીત.

(આપણે ગએઆ આકને પાને ૧૨૯ મેથી)

હવે એ ભયંકર ફીજી લોકોને હાલ તરત અહીં જ મેલી આગલ ચાલીએ. એજ પેસીફીક મહાસાગરમાં સેમો નામનો એક બીજો બેટ છે, જીઆંની વલી બચાંઓને ઊધારવાની રીત તદન જુદીજછે. સેમોન સીને હમેલ રહેઆ પછે તે રાબેતા પરમાણે રાત દહાડો પોતાનું કામ કરી જાએ છે, પણ જેવી તેને જણવાની નીશાનીઓ થવા લાગી કે તે પોતાની જુહુપડીમાં એક બાજુ ઊપર સાદડી પાંથરીને તે ઊપર સુવે છે, અને તે જોઇ એટલે તેનો છુટવાનો વખત પાસે આવેલો જોઈ તેનો ભરથાર મોટા ગભરાટમાં પડે છે. તે પોતાની સીને સાદડી પર સુઈને કપટાતી જોઈ તેનો ખોદાએ, જે ઘરમાં એક જગાએ મરોડાંનો ઢગલો કરી રાખેલો હાએ છે, અને જેને એ લોક "મોસો" કરીને કહે છે, તેની પાસે બેસી તેને કહે છે અથવા કાલાવાલા કરે છે, "ઓ મોસો! મારી પર મેહેરબાન થા, અને મારા બચાંને સલાંમત બાહાર આવવા દે. તું હમારી પર દએઆ કર, અને હમારાં બચાંને જીવતું રેહવા દે; તેના બદલામાં તું જે માગશે તે હમે આપીશું." એમ કહી તેને એક સાદડી આપવાને, એક નાનો મછવા આપવાને, કે એવુંજ બીજું કાંઈ આપવાને માનતા લેછે!

આ ચોપાંનીઆંની વાંચનાર બાંનુઓ, અહીંઆં જરા અચકવું જોઈએછે અને કાંઈ બીજો વીચાર કરવો ઘટે છે. અલબતે આટલુંતો તમો જાણશો કે એ ફીજીઅન તથા સેમોન લોક ઘણાજ જંગલીછે અને તમેતો આજે સુધરેલીઓ કેહેવાઓ છો, પણ તમારી રીત ભાતમાં અને તેમની રીત ભાતમાં કેટલો થોડો ફેર છે? જેમ ફીજીઅન લોકો છોકરીને લડાઇના કામથી નકામી સમજી જીવાડતા નથી, તેમ તમે તમારી છોકરીઓને દુનીઆંના કામથી નકામી સમજી કેલવણી આપતાં નથી. વલી જેમ સેમોન લોકો પોતાના મરોડાંના ખોદાએને સાદડી અને મછવા વગરેની માનતા કરેછે, તેમ તમે પણ દેવ દેહેડાંની પથરની મુરતીઓ, સઇએદ અને જીનની પથરની કબરો ઈતીઆદી વગેરેને મીઠાઈ, કપડાં, પકવાંન ઈતીઆદી વગેરેની નાની તથા મોટી માનતાઓ કરો છો. તીઆરે હવે અહીં જરા વીચાર કરો કે, તમે પોતે હજી કેટલાં જંગલીપણાની હાલતમાં દહાડા કાહાડો છો.

જીઆરે તે પુરૂશનો ખોદાએ તેની ફરીઆદપર બરોબર ધીઆન નથી આપતો, એટલે પેલી સીનો જલદી છુટકારો નહીં થતો, તીઆરે તે તેની સીનો ખોદાએ, જે ઘરની બીજી ગમ હાએ છે, તેની પાસે જઇને તેને કાલાવાલા કરે છે, અને કેટલીક માનતા માનેછે. એમ કરતાં જીઆરે કુદરતનો હોકમ થાએ છે તીઆરે તે સી છુટે છે, તીઆરે તે જંગલીઓ, તેઓના પર તેમનાં મરોડાંનાં ખોદાએની મેહરબાની થએલી સમજે છે, જેથી તરત પોતાના એક ધરમગુરૂને બોલાવે છે, અને જે જે વસતુઓ માનતામાં આપવા કહી હાએ, તે સઘલી તેને આપે છે, જે, અલબતે, પેલો મોસો ખોદાએને અનાંમત પોહોંચાડી આવે છે! (જેમ આપણી સીઓ માનતાની વસતુઓ બરાંમણોને આપે છે, અને તેઓ સઘલા દેવો તથા દેવીઓને બરાબર પોહોંચાડે છે તેમ!) જેવી સી છુટી કે, જુહુપડી માહેલી સઘલી ગડબડ નરમ પડી જાએ છે, અને એકવાર પાછું સઘલું ચુપ થઇ જાએ છે. પેલી સી એક સાદડી ઊપર સુઈ રહે છે, અને માથા તલે એક પાટલો, તકીઆની જગાએ, મેલે છે. પછે જે સીને, જણતી સીની માહાવજત કરવાને બોલાવેલી હાએ છે, તે વેહલી વેહલી નાલીએર મોડાંમાં માવી, તેને એક કપડાંનાં કકડામાં મુકી તેનું દુધ ગાલી કાહાડે છે, અને પેલાં બચાંને પાએ છે. (જેમ આપણા લોક ગોરવાણી પાએ છે તેમ) પણ જણતાં વાર બચાંને શું કરે છે, તેનો એહવાલ ખચીત વાંચનારને સગાર નવાઈ જેવો લાગશે. એ સેમોન લોકો, બચાં

નાં માથાંને કુદરતે જેવો ઘાટ આપીઓ હોએ તેવા ઊપર તેઓ સંતોશ પામીને બેસતા નથી, પણ તેને બદલી પોતાની મરજી અથવા રીત પરમાંણેનો કરે છે. તેમને જે માથાં, દાહાડીની ઘુંઘટીથી તે ચાવણીઆં શુધી દબાએલાં, અને કપાલથી તે માથાંની ટાલકી શુધી ઢોલાવદાર હોએ, તે ઘણાજ ગમે છે, અને તેમાં મોટી શોભા સમજે છે. તેથી જેવું બચું પેટમાંથી બાહાર આવીઊં, કે તેને ચતું સુવાડે છે, અને તરણ પથરના સુમાળા કકડા, જે એ કામને માટે તઈઆર રાખેલા હોએ છે, તે લઈ, બે કકડા બે કાનની બાજુએથી મેલે છે, અને એક કપાલની ઊપરથી તાલવાંપર મેલે છે. અલબતે એ પથરા ઘણા વજનદાર નથી હોતા, તોપણ તેમનામાં એટલું વજન હોએ છે કે, જેથી તે બચાંનાં માથાંનાં તે તરફના ભાગ દબાઇને વધતાં અટકી જાએછે. એવી હાલતમાં તે બચાંને ઘણાક દાહાડા સુવાડી મેલે છે। એ વેલાએ તે બચાંનો દેખાવ ખરેજ નવાઈ જેવો અને ધાસતી ભરેલો લાગેછે· તેનું કાલું શરીર જમીનપર પડેલું અને બે નાના કાલા પગ એમથી તેમ ચવંરતા નજર આવે છે પણ તેનું માથું. જાણે પથરનાં ઢગલામાં છુંડાઈ ગએલું હોએ તેમ દેખાતુંજ નથી!

છોકરૂં જનમીઆ પછે, તેને ઊપલી હાલતમાં રાખી તરણ દાહાડા શુધી, માતરે, ઊપર લખીઆ પરમાંણે, નાલીએર ચાવી તેનું દુધ પાએ છે, પછે ચોથે દાહાડે એક ધરમગુરૂ સ્રીને બોલાવે છે, જે આવી પેલી માએનું દુધ તપાસે છે. એક વાસણ લઈ તેમાં જરા પાંણી નાખે છે, અને તેમાં પેલી માએનું દુધ નમાવે છે; પછે બે પથરનાં કકડા ગરમ કરી તેમાં નાખે છે. એવામાં જો તે દુધ જરાબી બંધાએલું જણાઇઊં તો તરત તે સ્રી કહેશે કે, એ દુધ ઝેરી અને બચાંને નહી પાવા જોગછે. એ પરમાંણે તરણ ચાર દાહાડા વેર તપાસ કરીઆ પછે જીઆરે દુધ જરાએ બંધાએલું જણાતું નથી, તીઆરે પેલી પવીતર સ્રી તે દુધ બચાંને પાવાને કહે છે. એમ કરતાં કેટલેક દાહાડે, જીઆરે તે બચાંનું માથું જેવું જોઇએ તેવું થાએ છે, તીઆરે તે બીચારાને તે પથરનાં ભાર તલેથી કાહાડી છુટું મેલે છે.

આંખે પડતા ખોટા દેખાવ.

ઘણીખરી વાર, સ્રીઓને, પુરૂપોને કે બચાને માંદગીને વખતે કે, તેમાંથી મોકલાં થએઆં બાદ કે કાંઈ એવાજ બીજા વખતે આંખે ખોટા દેખાવો થાએ છે; એટલે વખતે તેમની આગલ કોઈ ન હોવા છતાં માણસો નજર પડે છે, વખતે સુંદર મકાન દેખાઈ આવે છે, અને એજ પરમાંણે કેટલીક વસતુઓ, જેઓ ખરેખર હસતીમાં ન હોવા છતાં તે તેમની આંખે આબેહુબ દેખાએ છે. કોઈવાર સારી વસતુઓ દેખાએ છે, અને કોઈવાર નરસી પણ દેખાએ છે. કોઈવાર કોઇ માણસ તેની પાસે મુગો ઊભેલો જણાએ છે, અને કોઈવાર લાકડી લઈને મારવા આવતો, કે વીકરાલ સવરૂપ કરી બીહવાડવા આવતો જણાએ છે. અલબતે માણસને પોતાની રૂબરૂ આવો દેખાવ દેખાવાથી તેને તેને લગતું બોલવાની ફરજ પડે છે, અને તે બોલવું સાંબલી આસપાસનાં માંણસોને અચરતી તથા ભએ પેદા થાએ છે. ઘણીવાર માણસ તથા બચાંઓ તાવના વખતમાં, તથા બચાંઓ ગ્રહીઅડનાં વખતમાં એવું ઘણું બોલે છે, તેમાં કોઈવાર તેની નજરે તેવા ખોટા દેખાવ આવીઆથી બોલે છે, અને કોઈવાર માતરે તેવો ખેઆલ મનમાં ઊતપન થવાથી પણ બોલે છે. એવી પરકારે બોલતાં અથવા બકતાં માણસ અથવા બચાંને માટે આપણા દેસની સ્રીઓ અને ઘણાક પુરૂપો તરેહવાર વીચાર કરે છે, અને તેને ભુત, ડાકેણ, જીન, ઇતીઆદી અપવીતર આતમાઓનો ચાલો, અથવા તેમનું તેનાં સરીરમાં પેવસ થવું સમજે છે. એ વીચાર કેટલો અને કેવો ભુલ ભરીઓ છે, તેતો ઘણીવાર લખાઈ ચુકું છે, માટે તે વીશે વધારે બોલવાનું મેલી દઈ, કાંઈ ઘટતી બાબદ ઊપર ધેઆન આપવું ઘટે છે.

એ ખોટા દેખાવો તરેહવાર જાતનાં દેખાએ છે, તેમાં કેટલાકતો ભારે અચરતી ઊપજાવનાર હોએ છે. આંખની આગલ કોઈવાર આતસનાં છટકલા ઊડતા દેખાએ છે, અને પણ ખોટા દેખાવમાં ગણવામાં આવે છે. પણ એ શીવાએ બીજા ઘણા નવાઈ જેવા દાખલાઓ જણાએલા છે. ડાકટર ફેલકોનર એક ગરહસથ વીશે લખે છે કે, તેનાં મનની હાલત ફરવાનાં સબબથી તેની સપરશ ઇંદરીમાં એવો તો ફેર

ત મેલવી; પછે જરાક પોતાનું શરીર હીલવીઉં, એટલે તે આકાર ગુમ થઈ ગએઓ. જીઆરે એ સ્રીનો આકાર તેને દેખાતો હતો, તીઆરે તેમાં અચંરત સરીખું એ હતું કે, જાણે તેનું શરીર કાચનું હોએ તેમ તેની આરપાર, તેની પાછલનું બારણું તેની ફલ વગેરે સઘલું તેને દેખાતું હતું".

એ પરમાંણે મનની અસરથી ઘણીવાર તરેહવાર ખોટા આકારો, કોઈ ખુશી ઊપજાવનારા, કોઈવાર આશચરીઅ ઊતપન કરનારા અને કોઈવાર ભએ પેદા કરનાર, આંખની આગલ આવે છે. કેટલીકવાર આગલ લખીઆ પરમાંણે આસપાસની વસતુઓનાં કદ એકદમ વધી ગએલાં અથવા ઘટી ગએલાં દેખાએ છે, અને કોઈવાર એક વસતુ બે, તરણ કે ચારની સંખીઆમાં જણાએ છે. એવી જાતનાં દેખાવો આંખે પડતાંજ, જો મન સથીર અને ખાતરી ભરેલું રાખી, મનમાં વીચારવાથી તથા શરીર કે આંખ હીલવીઆથી કે કોઈ બીજી રીતે, મનમાં શક ન લાવતાં, તેની તપાસ કરવાથી તે દેખાવ ખોટો છે એ મંઝટ માલમ પડી આવે છે, એટલુંજ નહી પણ, તે તરંત પાછો જતો પણ રહે છે.

—•—

એક જુવાન અમીરજાદી ઉપર ગુજરેલી આફત.

.. શનના ૧૭૧૯ નાં વરસમાં, ટારટન નાંમનું એક જીનોઇસ વાહાણ, મેડરીડ જતાં રસતામાં તુરક જાતનાં દરીઆઈ લુટારાઓને હાથ સપડાઈઉં. તે લુટારાઓએ તે વાહાણને પોતાના સવાધીનમાં લેવા પછે, પોતાનાં તરણ ચાર માણસોને તે ઊપર મેલી તેમને તેને પોતાનાં ગાંમ" તરફ લઈ જવાનું કહી તે ચોરીંઆઓાં પાછા પોતાની બીજી લુટ શોધવાને ચાલતા થએઆ. જે માંણસો અંદર રહેઆં તેઓએ વાહાણને બારબેરીના કીસટા તરફ ચલાવીઉં, પણ માઠાં ભાએગે છેક તેની લગભગ જઇ પોંહાંચી કીનારા આગલના એક ખડકપર અફડીને ભાગી ગઈઉં. એ વાહાણની અંદર તેનો કેપટન તથા ખલાસીઓ સીવાએ કેટલાક ઊતારૂઓ પણ હતા, તેમાં મુખીઅ બોરકની અમીરજાદી હતી, જે મેડરીડ તરફ, જીઆં તેનો ભરથાર ફરાંનસની સરકારની તરફથી એલચી થઇને ગએલો હતો, તેની પાસે જતી હતી. એ અમીરજાદીની સાથે તેનો એક છોકરો અને એક જવાન અને ઘણીજ ખુબસુરત છોકરી હતી. એ વાહાણને ખડકપર અહડી જંતાંજ શામણેના કીનારાપર, ડુંગરપરથી ઊતરી આવી ઘણાક જંગલી અને જહનુની આરબોનો ઢગલો થએઓ, અને સમજીઆ કે તેમની ઊપર કોઇ ચહડી આવીઉં છે. પણ તેવામાંજ તે વાહાણ મધેથી બે તુરક લુતારાઓ પાંણીમાં પડીઆ, અને તરતા કીનારે જઇ પેલાઓને જણાવીઉં કે, તેઓ એ વાહાણને કેટલાક ખરીસટી બંધવાઓ સાથ અહીં પકડી લાવીઆ છે, જેમાં એક મોટી ફરેંચ શાહાજાદી છે. આણીગમ પેલાં વાહાણને ખડકપરથી ખીસાડવાને તેના કેપટને ઘણીબી મેહેનત કરી પણ નીશફલ ગઈ; અને આખરે તેનો આગલો છેડો બધો પાણીમાં ઘુસી ગએઓ, અને તેથી આખા વાંહાંણમાં પાણી ભરાઇ ગઈઉં. બીચારી પેલી અમીરજાદી, જે બેવડી ભએભીત થઇને કેબીનમાં પોતાના છોકરા અને છોકરીને છાતી સાથ વલગાવી બેસી રહી હતી, તે કેબીનમાં એકદમ પાણી ભરાઈ જવાથી માંહે પોતાનાં વાહલાં બચાં સહીત બુડી ગઈ. તેની સાથનાં બીજાઓ મધેથી બોરકનો પાદરી, મી૦ આરથર નામનો એક ગરહસથ, સટુઅરડ, એક દાસી અને એક નોકર એટલા જન વાંહાંણનો પાછલો ભાગ, જે ઊંચો થઈ પાંણીની ઊપર રહેઓ હતો તેને વલગી રેહેવાથી બુડી જતાં બચીઆં હતાં. થોડાકવારમાં ઊપલા મી૦ આરથરને કાને જાણે તેની પાસે કોઈ પાણીમાં તરફડીઆં મારતું હોએ એવો અવાજ આવવાથી તે પોતાની જગાએથી ખસી આસપાસ જોવા લાગો, તેવામાં પેલી અમીરજાદીની જુવાંન છોકરી પાણીમાં ડુબકાં ખાતી તેની નજરે પડી. મી૦ આરથરે મોટી હીમતથી તેની નજદીક જઇ તેને ઊંચકી લીધી; અને તેને અંત શુધી સભાલી રાખવાને પેલા સટુઅરડનાં સવાધીનમાં આપી, પોતે કીનારે તરી જવાની આસાથી પાણીમાં પડીઓ, પણ બુડી જઈ મરણ પાંમીઓ. તીઆર પછે પેલો પાદરી, જે પોતાની એક મોટી છરીને વાંહાંણની એક શટમાં ખોસી તેને પકડીને વલગી રહેઓ હતો, તે અંતે ભાંગી જવાથી, પાણીમાં પડી તરનો કીનારે ગએઓ, જીઆં તેને પોંહોંચતાંજ પેલા જ,

ગલી અરબોએ તેને પકડી લીધો, તેનાં કપડાં બધાં કાહાડી લીધાં, અને તેની ઉપર ઘણુજ ઘાતકીપણું ગુજારવા લાગા. વાંચનાર આ વાતથી કદાચ અજાણીઆ નહી હશે કે, એ અરબો જાતે મુસલમાંન હોવાથી ખરીસટીઓને કાફર ગણે છે, તેથી તેમની સાથ મોટી દુશમનાઈ રાખી, તેમને મારી નાખવામાં મોટું પુનનું કામ સમજે છે! પછે એ સધલા જંગલીઆ હથીઆરબંધ પાણીમાં પડી વાંહાંણપર જઈ પોહોંચીઆ,. જેમને નજદીક આવતાં જોઈ પેલા સટુઅરડે પેહેલી તેનાં હાથમાંની જુવાંન અમીરજાદીને તેમની તરફ ફેંકી, જેને તેઓમાનાં એક તેનો એક પગ અને બીજાએ એક હાથ ધરી, બકરાંની માફક ઘસડતી કીનારે લાવીને નાખી, અને તેને માકું લગાડવાની નીશાંન દાખલ તેનાં એક પગમાનું મોજું અને બુટ કાહાડી લીધાં. તેની પછવાડે પેલો નોકર અને દાસી એઓ પણ પાણીમાં પડીઆં, અને અરબોને હાથે ઘસડાઈ કીનારાપર આવીઆં. છેસે પેલો સટુઅરડ દોરડાંની મદદથી કેટલીક મેહેનતે કીનારે આવી લાગો. એ પરમાંણે જેટલાં બચીઆં હતાં તેટલાં કીનારે આવી પોંહોંચીઆ પછે, પેલા જંગલીઓએ તેમનાં આંગમાંનાં સધલાં કપડાં કાહાડી લીધાં, અને પછે પાહાડી બીકટ રસતા ઉપર થઈને, પછવાડેથી મારમારતા તેમને ડુંગરપરનાં પોતાનાં ઝુપડાંઓમાં લઈ ગએઆ.

જેવાં તેમને તે જંગલીઓ પોતાનાં ઝુપડાં આગલ લઈ ગએઆ તેવાંજ તેમને જુદા જુદા ધણીઓએ વેંહેંચી લીધાં; તેમાં સારાં ભાએગે જુવાન અમીરજાદી ડી બોરક, તેનો કાકો અને પેલો સટુઅરડ એ તરણે એક ધણીના અસતકમાં આવીઆં જે જાતે ઘણોજ ઘાતકી અને કંગાલ હતો. તેણે તે બીચારાં દુખીઓના ઉઘાડાં શરીર ઢાંકવાને કાંઈક ફાટાં ચીથડાં આપીઆં, અને ભુખ મટાડવાને જાડી છાણા જેવી અને તદન બેસવાદ રોટલી અને પાણી ખાવાને આપીઆં. તે બીચારાંઓએ તે ઉપર પણ સંતોષ કરીઓ, પણ તેમની ઉપર જે ઘાતકીપણું ગુજરતું તે તેમનાથી ખમાતું ન હતું, પણ તે બીચારાં તીઆં લાઇલાજ થઇ પડેલાં હતાં. તે બાપડાંઓ ઉપર દુખના ઢગલા પડીઆ હતા, અને જમાનો સઘલી તરફથી રૂઠેલો હતો, તોપણ તે વખતે તે સઘલું ખમવા સીવાએ જવાન અને સદા લાડમાં અને સુખમાં ઉછરેલી પરીચેહેર અમીરજાદીને અને તેના શોબતીઓને ઉપાઓ ન હતો. તે બાપડીને આવાં ફસેલી છતાં પરીચેહેર કેહેવું તદન નાદરૂસત કેમકે જે દુખના દરીઆમાં તે પડી હતી, તે આફતકારી કુબકા ખાતાં તેનું તન તવાઇ ગઇ'તું અને મન દેવાનું બની ગઇઉં'હતું. કરપીણ બો તે બીચારાંઓને એટલાતો ધીકારતા હતા કે, અમીરજાદી ડી બોરકને આંગલે એક ઘણીજ કીમતી હતી, તે સેહેલાઈથી ન નીકલવાથી એક પથર તે બીચારીનું આંગલું છુંદી છુટું પાડી કાહાડી લીધી આંગલી એટલા માટે છુંદી. કે, એક ખરીસટી પર પોતાની પવીતર છરી ફેરવવાને પણ તે. ગુનાહ ભરેલું સમજતા! તે કંગાલો, તે વાંહાં પરનાં બુડેલાં માણસનાં મુરડાં કીનારે ઘસડી લાવતા, અને તેમનાં આંગપર જેબી બાકી રહેલો વસતરનો ટુકડો હોએ તે કાહાડી લઈ તેમને ફેંકી દેતા હતા. આ દુખદાએક દેખાવ પેલા સટુઅરડથી ન દેખી સકાવાથી એક દીવસે તેણે હીમત પકડીને ઘણીજ નમનતાઈ ભરેલી રીતે તેમને જણાવીઉં કે, તેઓ મુરડાંને એ પરમાંણે ફેંકી દેવાથી ઘણુંજ અનઘટતું કરે છે. તેનો જવાબ તે ધરમનાં ઝનુનમાં બેવકુફ બનેલા જંગલી આરબોએ એટલોજ દીધો કે, "તેઓ કુતરાઓને કદી ડાટતા નથી"! કેટલીકવારતો તે બીચારાઓને ખાવાને માટે એક જાતનો કાચો કંદ સીવાએ બીજું કશું મલતું ન હતું, તોપણ જુવાંન અમીરજાદી ઉપર, ઘરમાનાં નાનાં છોકરાનો પીઆર ઘણો દોડવાથી તેઓ તેને છુપીથી કોઈ કોઈવાર દુધ કે એવું બીજું કાંઈ લાવી આપતાં હતાં.

એવી હાલતમાં પડીઆ છતાં, અને એવા કંગાલ અને જંગલી અરબોની ગુલામગીરીમાંથી અને તેમનાં સેહેતાનનાં સરખાં ઘાટકીપણામાંથી છુટવાની થોડીજ આસા હોવા છતાં, દુખી અમીરજાદીએ પોતાનો અને પોતાનાં સોબતીઓનો, દોજખી દેવોના હાથમાંથી છુટકારો કરવાને ભારે કોશેશ કરવા લાગી તેણે આલજીરીઆરસનાં ફરેંચ એલચી ઉપર એક પછે એક તરણ ચાર કાગલ લખીઆં, પણ જેમ તેમને તે એલચીને પોંહોંચવાની આસા થોડીજ હતી તેમજ તેઓ બીલકુલ તેને પોંહોંચીઆંજ નહી. પણ

જુવાંન અમીરજાદીએ તેથી હારી ન ખાતાં લખાએ તેટલાં પતરો લખવાનો ઠરાવ કરીઓ હતો; કેમકે તે સીવાએ તેમને છુટવાનો બીજો કશો ઊપાઓ ન હતો. તેથી તેણે એક પાંચમો પતર લખીઓ, જે સારાં લાએગે પેલા એલચીનાં હાથમાં ગએઓ. તેને તે પતર વાંચતાં દીલમાં તીરની માફક લાગી આવીઊં, અને તેથી તણે એટલીતો દોડ કરી, અને તેમનાં છુટકા ચનો હોકમ, આલજીઅરસનાં ડે (પાદશાહા) પાસે એટલીતો ઊતાવલથી મેલવીઓ કે, તતકાલ તેણે એક ફરેંચ વાંહાણને પુરતાં કપડાં તથા ખોરાક આપી તે તરફ રવાનાં કરી દીધું, જે જઈ પોહોંચતાંજ તે દુખી બંધીવાનોનો ઘણેક મહીને જંગલી અરબોની ગુલામગીરીમાંથી છુટકો થએઓ, અને તેઓ સઘલા સહી સલાંમત, તા૦ ૨૯ મી મે ૧૭૨૦ ને દીને, મારસેલ ખાતે પોહોંચીઆ.

અલખતે ઊપલા હેવાલ ઊપરથી વાંચનાર આટલો સારતો જરૂર કાહાડશે કે, જોકે અમીરજાદી ડીબોરક ઘણીજ જુવાન, લાડકી અને સદા સુખમાં ઊછરેલી હતી, તોપણ તેને દુનીઆમાં મારગ કેમ કાપવો, અને તેનાં કાંટા, ખાડા અને ખોહો કેમ પસાર કરવા, તેની તેને પુરતી કેલવણી મલેલી હોવાથી તેણે આવાં અતી ભઅંકર સંકટનાં વખતમાં પણ હીમત અને ધીરજ રાખી પોતાનો અને પોતાનાં સોબતીઓનો છુટક કરીઓ. હવે એ ઊપરથી આપણી દેશી સ્રીઓની હાલની હલત અને કેલવણી સંબંધી જે ટીકા ઊતપન થાએ છે, તે ન કરતાં હમો આ ચોપાંનીઆની વાંચનાર સઘલી દેશી બાનુઓને એટલોજ સવાલ કરીએ છે કે, "એવી હાલતમાં જો તેઓ આવે, તો તેઓ શું કરે, અને તેમની હલત કેવી થાએ"? હમો ખચીત આસા રાખીએ છે કે, એનો વીચાર જો તેઓ જરા સથીર મને કરશેતો, કોઈનાં પણ સમજાવીઆ વીનાજ, તેમની હાલની હાલત કેવી છે, અને તેથી એવા સંકટનાં વખતમાં તેમનું શું થાએ, તે પોતાની મેલેજ માલમ પડી આવશે.

આપઘાત,

તથા

"સ્રી દરપણ" નો ખોલાશો.

હરેક આણસે પોતાને હાથે પોતાનો જીવ લેવો, તેને આપઘાત કહે છે. જીઆરે કોઈ માણસ ઊપર, નહી ખમાએ એવું દુખ અથવા આફત આવી પડે છે, તીઆરે ધીરજ અને ઘટતા ઊપાએઓ છોડી દઈ એ કદમ આપઘાત કરી પોતાનો અંત લાવે છે. એવું કરવામાં તે માણસ ખોદાનો કેટલો તકશીરવાર થાએ છે, અને તે તે જેહાનમાં કેવી સજાને લાએક થાએ છે, તેનો વીચાર કવચીતજ તેના મનમાં આવતો હશે, કેમકે જો તેમ હાએતો તે તેવું ભુડું કરમ હરગેજ કરવા નહી જાએ. જેટલું એક પારકા માંણસને ઝેર ખવાડી, છરી મારી, કે પાણીમાં ફેંકી દઈ જીવ લેવામાં મોટી તકશીર અને મોટું પાપ કરેલું ગણાએ છે, તેટલુંજ પાપ અને તેટલીજ તકશીર હરેક માણસે પોતાને હાથે પોતાનો જીવ લેવામાં, એટલે આપઘાત કરવામાં ગણવામાં આવે છે. આપઘાતથી મરણ પામેલું માણસ, આ દુનીઆમાં કશી બીજી મોટી તકશીર કરવા સીવાએ, તેનાં પેદા કરનારની હજુરમાં તે ફીકે મોડે, અને ધ્રુજતે પગે જઇને ઊભું રહે છે, અને તે અજીમ કુદરતનાં સાહેબને, તેના હોકમથી ઊલટા ચાલવાને શો જવાબ દેવો, તેના અફસોશમાં મડે છે.

જોકે આપઘાત કરવો ઘણો બુરો છે, તોપણ તે ઘણાઓ કરે છે, અને નાહકને મારે પોતાનો પીઆરો જાન બરબાદ કરી, ઊપરથી ખોદાના ગુનેગાર થાએ છે. તેનો સબબ એટલોજ છે કે, એવાં માણસો પોતાપરનું દુખ તથા આફત જોઈ ભારે ગાબરા પડી જાએ છે, અને ઘટતા ઊપાએઓ કરવાને બદલે, એ કદમ ધીરજ ખોહી દે છે, અને પોતે જાણે આ દુનીઆમાં તદન લાઈલાજ થઈ ગએલા સમજી એવું કામ કરે છે. પણ જો તેવામાં જરા પોતાનાં જુસાને નરમ પાડી, ધીરજ ધરી ઈશ્કતી પરી તેનો ઊપાએ કરેતો, દુનીઆમાં કોઈ જાતની એવી આફત નથી, જે ધીરજથી ઘટતા ઊપાએઓ કરતાં, તદન નહી મટે તો થોડી ઘણીબી દુર નહી થાએ. પણ જીઆં માણસનાં મગજપર નબલાઈ અને અધીરાઈજ આવીને બેસે છે, તીઆં કશો ચારો રેહેતો નથી.

પારસી સ્ત્રીઓમાં, કુવામાં પડી કે ઝેર ખાઈ આપઘાત કરવા ઘણાજ સાધરણ છે. તેનું મુલ બાલ લગન અને બીન કેલવણી છે. મા બાપો પોતાનાં બચાંઓને ખોલાપર કે કેડપર બેસાડીને પરણાવી મેલે છે, પછે મોટપણે સ્ત્રી ભરથારને ઉંદર બીલાડાનાં સંબંધ પરમાંણે વસવું પડે છે. તેની સાથે સ્ત્રીઓમાં કેલવણી નહી, જેથી તેઓ સેહેજ વાતમાં એકમેક સાથે મરાએ છે અને કજીઓ કરે છે. તેની માંહુથી જે સબલ હોએ છે તે અબલ ઉપર શવી જઈ તેને ગમે તેમ રંજાડે છે, પછે અબલ પોતાની ધીરજ ખોહી દઈ આપઘાત કરવા નીકલે છે. જો તે એવું કરમ કરીઆ વીના, પોતાનાં દુખનો એલાજ ઈનસાફ અને અકલની મારફતે કરવા માંગેતો ઘણી સેહેલાઈથી અને ઘણી સરસ રીતે કરી શકે; પણ તેઓ જાતે વગર કેલવણીનાં અને વગર અનુભવનાં હોવાથી, તેમને તેવું કરતાં આવડતું નથી. સારાં ભાએગે હવે પારસીઓને માટે ધારા બંધાએઆ છે, જેથી કરી, એવી દુખમાં અધીરી થઈ ગએલી સ્ત્રીઓને, સુખનો મારગ શોધી કાહાડવાને આગલનાં કરતાં વધારે સેહેલાઈ અને સગવડ થઈ પડશે, જેથી એવા કરપીણ બનાવો બનતા હવે આપણે કાને થોડાજ પડશે.

પારસીઓમાં બાલ લગનથી જુવાન અબલાઓ કેવા દુખમાં આવી પડે છે, અને તેઓ કેવી રીતે આપઘાત કરી પોતાનો અંત લાવે છે, તેનો એક આબેહુબ ચીતાર, કવીતા રૂપે, હમારા ગએઆ અપરેલનાં આંકમાં આપવામાં આવીઓ છે, જેની મતલબ કોઈક વાંચનાર ઉલટી સમજીઆ હોએ એવું હમને લાગે છે; કેમકે તેવી પરકારનું એક ચરચા પતર એક પારસીએ, પોતાને ખરે નાંમે સહી કરી હમારી પર મોકલીઊં છે, તેમાં જેવી રીતે તેણે લખીઊં છે, તે ઉપરથી જણાએ છે કે, તે ભોલો ચરચા પતરી તે કવીતાની મતલબ તદન ઉલટી સમજીઓ છે. તે ચરચા પતરી, તે કવીતા વાંચી એટલોતો અધીરો પડી ગએલો, અને ઝનુનમાં આવી ગએલો લાગે છે કે, તે ચરચા પતરનાં સરનામાં ઉપર હમારૂં નામ લખવા સીવાએ બીજું આ પરમાંણે લખેછે—"જે કોઈ ગરસથ આએ કાગજ અધીપતીને પુગારશે તે ધણીએ એમ સમજવું જે પુનનું કામ કીધું છે" (!!) એ વાકીઅ જોઈ હમોને હસવું આવીઆ વીનાં રેહુતું નથી, અને તેમજ વાંચનારને પણ થશે, એવું લાગે છે. પણ તે ચરચા પતરને ખાલી હસવામાંજ કાહાડી નાખવાને બદલે તેનો ખોલાશો કરવા, અને હમારા અધીરા ચરચા પતરીના જીવને ધીરજ આપવા આએ બાબદ લખવાની જરૂર જોઇ છે.

એ ચરચા પતરીએ જો જરા લાંબો વીચાર કીધો હતે, તો બેશક તે કવીતાની ખરી મતલબ તેનાં સમજવામાં આવતે. જેમ તે ધારે છે તેમ તે કવીતામાં, જુવાન પારસણોને આપઘાત કરવાને ભલાંમણ કરવામાં કે ઊસકેરણી કરવામાં આવી નથી, કેમકે તેવું તો એક દેવાનો માણસ પણ કરી નહી શકે, પણ તેમાં પારસીઓમાં કેમ આપઘાત થાએ છે તેનો ભઅંકર અને ખરેખરો ચીતાર આપવામાં આવીઓ છે. એ ચીતાર આપવામાં, તેમની ખાંમી બતાવવા અને ભુલ ભાંજવા સીવાએ તેનાં કરનારની બીજી કસી મકશદ નથી. એવી જાતની કવીતાઓ ચાનકને માટે ઘણી થએલી છે, તેથી એમ નહી સમજવું કે તેમાં તેમ કરવાની ઊસકેરણી કરવામાં આવી છે. હીંદુ લોકોમાં પુનર વીવાહ ન કરવાથી, તેમની વીધવા સ્ત્રીઓ કેવી રીતે અનીતીમાં ફસે છે, અને કેવી રીતે ઘરભપાટ તથા બાલ હતીઆનાં કરમો કરે છે, તે વીશે, એવીજ રીતે, આપણી વસતીમાં પંકાએલા કવી નરમદાશંકર લાલશંકરે, કેટલીક ઘણી અસરકારીક કવીતાઓ કરેલી છે; તે ઉપરથી કાંઈ એમ નથી સમજાતું કે તે તરૂણ કવી, હીંદુ વીધવાઓને અનીતી કરવાની તથા ઘરભ પાટ કરવાની ઊસકેરણી કરે છે. એવી રીતનાં ઘણાં લખાણો મલી આવશે, જેમાં ઊસકેરણી નહી પણ ચાનક હોએ છે. વલી એ કવીતાને મથાલે જે "સ્ત્રી દરપણ" એવું મથાલું કરવામાં આવેલું છે, તેજ બતાવી આપેછે કે, આપણી સ્ત્રીઓ કેવી રીતે સંસારમાં દાહાડા કાહાડે છે, તેનો ખરેખરો ચીતાર તેમની શામણે આરસીમાં (દરપણ) ધરવામાં આવે છે, જેથી તેઓ તે જોએ અને જાંણે કે તેઓ શું કરે છે. એ મથાલાં હેઠલ જે બીજીબી, સ્ત્રીઓના કુકલા કાંહાંણીની, તેમની રીત પરમાંણે ગાલ બેલથી ભરેલી, બાબદો આવે છે, તેને માટે પણ કેટલાએક એવો વીચાર રાખેછે કે, તેમાંથી સ્ત્રીઓ તેવા કુકલા કરવાને શીખે છે, પણ તેમાંબી કેટલી ભુલ છે, તે સેહેજ વીચાર કરતાં જણાઇ આવે છે. અલબતે આટલી વાતતો ખરી

છે કે, એક માણસ પોતાના હાથમાં મેસ લઈ પોતાને મોડે ચોપડતો હોએ, તે પોતે નહીં જાણવાનો કે તેની શુરત કેવી ભએ ભરેલી અથવા હશવા જોગ થઈ પડી છે, પણ બીજાઓ તે જોઇને બીહીવાનાં અને હસવા નાં. પણ તેમનાજ જેવા ભએ તે સખશને પોતાને કીઆરે લાગશે, તથા કીઆરે હસવું આવશે, કે જીઆ રે કોઈ તેની શામણે આરશી ધરશે, અને તેમાં તે પોતાની સુરત જોશે તીઆરે. તેમજ જીઆરે પાર સીની સ્ત્રીઓ તરેહવાર ભએ ભરેલા તથા હસવા જોગ કુઠલાચો કરે છે, તીઆરે તેમને કશું માલમ પડતું નથી, પણ જીઆરે તેનો આબેહુબ ચીતાર તેમની શામણે ધરવામાં આવે છે, તીઆરેજ તેઓ સમજે છે કે, તેઓ શું કરે છે. તેની સઊથી સેહેલી સાબેતી એજ છે કે, જે જે સ્ત્રીઓ એવી બાબદો વાંચે છે, તેઓ અલબતે તેવા કુઠલામાંથી મોકલાં નહીં હશે, અને તેવુ તેઓએ એકથી વધારેવાર કરીઊં હશે, તોપણ તે વાંચતાં તેઓ પેટ ધરીને હશે છે. અલબતે જીઆરે તેઓએ તેવો કુઠલો કીધો હશે, તીઆરે તેમને એવું હસવું કદી આવીઊં નહી હશે. એ ઊપરથી ખોલી રીતે માલમ પડે છે કે, તેમની ખાંમી ભરેલી ચાલ તેમને શામણે આબેહુબ ધરીને પછે સમજાવતાં, તે ઝટ મનમાં ઊતરી જાએ છે, અને તેની અસર મજબુત થાએ છે.

પરચુટણ.

જાણવાજોગ બાબદો.

પોપટની ચંચલાઈ—૧. કરનલ ઓ કાએલીએ બરીસટલથી ૧૦૦) ગીનીએ એક પોપટ લીધો હતો તે માતરે બોલતો હતો એટલુંજ નહી પણ કેટલાએક શવાલનો જવાબબી આપી શકતો હતો અને તે શીવાએ ગીત ગાઈ જાંણતો હતો. અગરજો ગીત ગાતાં કાંઈ ભુલ માલંમ પડીતો તુરત તેને સુધારવા સારૂં ઘણી વખત તે અને તેજ શરોધ ગાએ આ કરે અને આખુ ગીત અજાએબ જેવી રીતે અને બરોબર પુરૂ કરતો. તેના મોત વીશે "મોરનીંગ પોશટ" નામનું નીઊશ પેપર નીચે પરમાણે લખેછે. "થોરા દીવશની વાત પર કરનલ ઓ કાએલીનો વખણાએલો પોપટ મરી ગીઓછે. આએ અજાએબ જેહેવું જણાવર બરોબર રીતે ગીત ગાઈ જાણતું હતું. જે કાંઈ ચીજ તેને જોઈતી હતી તે માણુસની માફક માગી શકે તથા જરાવાર લાગેતો માણુસની માફક ગોશાથી અને દોકી નીચી કરી બુમ મારી પોતાની મરજી પાછી જણાવે. તેની ઉમર બરોબર જણાઈ નહી પણ આશરે ૩૦) વરસ ધારવામો આવેછે, કારણ કે તેના મોતની અગાઉ ૨૫) વરસે ૧૦૦) ગીનીએ વેચાતો લીધો હતો. ઘણાએક માણસોએ ઉપલા પોપટને તં માશામો મુકવા સારૂં ૫૦૦) ગીની દર વરસે આપવા માંગીઆ પણ કરનલે સાફ ના કેહું. જારે આએ જનાવર મરણ પામીઊ તારે બે ડાકટરોએ ચીરી તેના શરવે શાંધા તપાશીઆ અને હેવું મત આપીઊં કે તેના બોલવાની રગો માણુસ જાતના જેવી મજબુત હતી."

૨. ડાકટર ગોલડ સમીથ કેહેચ કે ૭ માં હેનરી પાશે એક પોપટ હતો તેને વેસટ મીનીસટના મેહલમાં થેમસ નદીની પાસેના ઓરડામાં રાખેલો હતો. તાંહાં ખલાશીઓ તથા પાશેનજરો વારેઘડીએ જે કાંઈ બોલતા હતા તે ઘણુંજ ધેઆન દેઈ શાંભલતો હતો. એક દીવશે હેવું બનીઊં કે તે પોપટ નદીમો પડીઓ તેથી મોહોટેથી બુમ મારી કેવા લાગો કે મહને જે કોઈ કાહાડશે તેને ૨૦) પાઊનડનું ઇનામ મલશે. હવે તાંહા એક બોટવાલો હાજર હતો તેણે પેલા પોપટને કાહાડી પાદશાહા પાસે ઇનામની ઉમેદથી ગીઓ પણ પાદશાહે શાફ ના કેહેઊં અને પુછીઊં કે તુને ૨૦ પાંઊડ આપવા કોણે કબુલ કીધા તારે પેલા ખલાશીએ કેહેઊં કે પોપટે કબુલાત આપીછે. જેવો પાદશાહા પોપટને પુછવા જાએચ તેની અગાઉ પોપટ ગોશાથી બોલીઓ કે— "આએ લુમાને ૮ ગરોટ (ઈઆને ૮ ફડીઆં) આપો." તુરત પેલા ખલાશીને ૮ ફડીઆં આપી કાહાડીઓ.

૩. મીસટર લીક કેહેચ કે જારે શાહાજાદો મોરીશ બરેજીલમો ગવરનર હતો તારે તેણે એક બોલતા પોપટ વીશે શાંભલીઊં કે જે ઘણાએક શવાલનો જવાબ આપી શકતો હતો તેથી શાહાજાદાની ખાએશ તે પોપટ જોવાની થઈ. જેવો તે પોપટ ઓરડામો આવીઓ તેવોજ તે બરેજીલ ભાશામો બોલીઓ કે " શું શપેદ માણુસની મંડલી બેઠીછ " તે વખતે શાહાજાદો ઘણાએક ડચ (વલંડા) સાથે વાત કરતો હતો તે લોકોએ શાહાજાદા તરફ આંગલી કરી પુછીઊં કે આ એ કોણછે. જવાબ દીધો કે "કોઈ ઉમરાવછે અથવા કોઈ મોટી પદવીનો માણસ દીશેછ" પછી શાહાજાદાને અને પોપટને ઈનટર પીનટરની મદદે નીચે પરમાણે વાત થઈ.

શાહાજાદો—તું કેહી જગા પરથી આવીઓ.

પોપટ—મેરીગનથી.

શાહાજાદો—તારો શેઠ કોણછે.

પોપટ—એક પોરટુગીજછે.

શાહાજાદો—તું શું કાંમ કરેચ ?

પોપટ—કાંએ ? હું મરઘીના પીલાંની ચોકી કરૂમ અને જો કોઈ છુટુ પડેતો મરઘીની માફક અવાજ કરૂં કે જેથી છેતરાઇને માહારી પાસે દોરી આવે.

આફરીકાની અંદર કેટલાએક કઠીઆરા જંગલમો લાકડાં કાપવા હમેશ જતા હતા, પણ એક દીવસ હેવું બનીઉં કે તેમોનો એક મીતર પછવાડે રેહી ગએઓ અને બીજાઓ મછવામો બેશી ગાંમ તરફ નીકલી ગીઆ તોએબી પેલા કઠીઆરાએ લાકડાં કાપવાનું કાંમ શહરૂજ રાખીઉં

તેવામો તેની નજર એક (શીંહીંઅણ) શીંહીં પર પડી, જોતાં જેવારમોજ તે બીચારાએ પોતાની આશા છોરી, પણ તેને ધમાલ'મ પડીઉં કે તે ણી નરમ તથા દલગીર દેખાતી હતી તેથી જરા તેહેને હીમત આવી. જેવી તે શીહીંઅણ નજદીક આવી તેવીજ તે કહીઆરાનું મોહોડું જોવા લાગી અને પછી પછવાડે જોઈ જાહાડ તરફ પોતાની નજર દેખાડી અને જે રેશતેથી આવી તે રસતે જઈ પાંછી ફરી, પણ પેલો કહીઆરો તેની મતલબ શમજીઓ નહી, પણ જે માફક કુતરો ધણીને આગલ ચલાવા નીશાંની કરે તે માફક કરવા લાગી. હવે પેલો કહીઆરો તેની પછવાડે ચાલીઓ અને પેલી જરા દુર જઈ એક જાહાડ તલે બેશી ઉપર જોઈ દલગીરીથી બુમ મારતી હતી. જારે પેલા કહીઆરાએ જાહાડ પર જોએઉં તારે પેલી શીંહીંની મતલબ જલદીથી શમજાણ પડી. કારણ કે તેનું એક બચું એક વાનર રમતને શારૂં ચોરી લેઈ જાહાડ પર ચહડી બેઠો કે જાંહાં પેલીથી જઈ શકાતું નહી હતું.

કેટલાએક લોકો હેવું કેહેચ કે શહીંની જાત જાહાડ પર ચહડી શકેચ પણ તે ગલત છે. બીલારીની જાતનાં બીજાં કેટલાંએક જનાવરો ચહડી શકે તેને શહીં ફરી બેસાડેચ. હવે પેલા કડીઆરાએ વીચાર કીધો જે આગરજે હું જાહાડપર ચહડી વાંનર પકડશતો તે ફોકટ, કારણ તે તાંહાંથી કુદી બીજાં જાહાડપર જાએ અને એમ કરતાં તે કેહે જંગલોમાં નીકલી જાએ, તેથી બેહેતર એજ છે કે પેલા જાહાડને થરમોથી કાપવું, હેવા વીચારથી તેણે જાહાડ કાપવાનુ શહરૂ કીધું, અને પેલીગમ શહીં તેની પાશે બેશી પુછરૂ હીલાવતી જાહાડ પડવાની રાહા જોતી હતી. પેલો વાંનરતો હજુર જાહાડપર બેશી પેલાં છોકરાં શાથે ચેરાંજ કાહાડતો હતો. જેવું પેલું જાહાડ પડવાની તઈઆરીમો હતું, તેવીજ તે ઘણી હુશીઆરીથી ઉભી રેહી અને જેવું તે જાહાડ પડીઉં કે તેહેની શાથે પેલો વાંદરબી પડીઓ, તેવીજ પેલીએ હેવીતો જહડફથી વાનરને પકડીઓ, કે જે માફક બીલારી ઉંદરને પકડે તેમ તેને પકડી ચીરી નાખી પોતાનાં બચાંને પાછું પોતાનાં શવાધીનમો લીધું, અને પોતાનુ ભલુ કરનારનો ઉપકારનાં ચીનહ દેખાડી આગલ ચાલી.

શાંચાથી ચાલતાં જનાંવરો—વીકશ મીઉશમાં એક શરપ લોકોને જેવા શારૂ મુકીઓ હતો. આએ અજાએબ જેવું જનાંવર પોતાની ગેલે દાબરામોથી નીકલી ટેબલપર આણીગમ પેલીગમ અને જીવતા શરપની માફક પોતાની દોકી તથા પંનજાની ચપદા બતાવતું હતું. એ શાંચામો કાંઈ જાજુ અજાએબ જેવું નહી હતું પણ તેનાં બદંનમો ૧૫૦) શાચા ગોઠવેલા હતા, અને તે જુદા પડે એવા હતા. એ જનાંવરનુ ધડ એટલુંતો નાંહાંનું બનાવેલું હતું કે તેને નજરે જોએઆ વગર કોઈ માનતું હતું નહી.

શાંચાથી ગાડી ઘોડા—ઉપર કેહા કરતાં વધારે અજાએબ જેવો શાંચો કે જે વીંશે મોશીઉ કોમશ કેહેછે કે, જાહારે ૧૪ મો લીઇશ નાહાનો હતો, તેને રમવા શારૂ પોતે બનાવીઓ હતો. એક નાહાલી ગારી તેની અંદર બે ઘોડા અને અંદર એક લેડી બેહેલી અને એક આગલ અને પછવાડે ઘોરાવાલા એટલા આકાર હતા. પેહેલાં પેલી ગારી ટેબલનાં એક છેરાપરથી શહરૂ થઈ બીજે નાંકે આવી પાછી જમણા હાથપર ફરે, અને જાંહાં શાહાજાદો બેઠો હોએ તેની પાશે આવી ઉભી રેહે, તેવાંમો પેલો પછવારેનો ઘોરાવાલો ઉતરી ગાડી ઉંઘાડે તેમોથી એક લેડી ઉતરીને શાહાજાદાને ઘણી નરમાશીથી એક અરજી આપે, જરાવાર ઉભી રેહી પેલી લેડી ગાડીમો બેઠા પછી ઘોરાવાલો દરવાજો બંધ કરે, પછી પોતાની જગાપર પાછો શવાર થઈ એક ચાબકાનો અવાજ કરી આગલ ચાલતો થાએ.

શાંચાથી વાત—આપણે ઘણી વખત શાંભલીઉં કે શાંચાથી નજદીક શરવે ચીજ બની શકેચ પણ વાત થઈ શકતી નથી, પણ હમણાં એક એવો શાંચો નીકલીઓછે કે જે શારી રીતે બોલી શકેચ. "કારલશરૂ ગેજેટ" કેહેચ (૧૮૩૮) કે હાલ એક છોકરાને આકારનુ એક રમકડું બનાવેલું છે, કે જે છોકરાનાં જેવો નાહાલો અવાજ બરાબર અને જાંહાં ભાર મુકવા ઘટે તાંહાં મુકી બોલે છે. ઉપલું ગેજેટ કેહેચ કે એ રમકડું ઘણી શેહેલાઈથી બનાવેલું છે અને તે શાંચાનો આકાર ઘણું કરી તમબુરાને મલતો આવેચ, જેમ તેની ઉપરની કુંચી ફેરવીઆથી રાગ બદલાઈ જાએ તેમ તેને ૧૬) કુંચી હતી કે જે ફેરવીઆથી જુદી જુદી તરેહેનાં બોલતા અવાજે નીકલે.

શાંચાથી હીશાબ—મીલાંન શેહેરમો મી૦ લુઈશ, ટોરમી નાંમનાં કેબીનેટ મેકર (ઈઆને ખુરશી, કોચ, ટેબલ ઈતીઆદી વીગરે બનાવનાર) એક હેવો શાંચો બનાવીઓ હતો કે જેની ઉપર તરીરાશીનાં કોઈબી દાખલા શેહેલા ઈઆ અઘરા નાહાની રકમનાં કે મોહોટી રકમનાં શેહેલાઈથી થઈ શકે. આએ શોધને શારૂ મીલાની મદરેશાએ તેહેને એક શુનાંનો ચાંદ ભેટ આપીઓ હતો.

શાંચાથી બનાવેલું બતક—મી૦ વાકેશને એક સાંચાનું બતક બનાવીઉં હતું. તે જીવતાં બતકની માફક શઘલું કાંમ કરતું હતું એટલુંજ નહી પણ તે ખાતું પીતું અને શારી રીતે જેરવતું હતું અને તેનો અવાજબી જીવતાં બતકનાં જેવોજ હતો.

એ શીવાએ શાંચાથી શેતરંજ રમનાર અને હેવા હેવા બીજા ઘણાં સાંચાછે. શ૦ હ૦

સમશીઆ.

(ચોપાઈ.)

શકત સરોવર સુકું ઠામ,
પાકું પણ કાચું છે નામ.

તનમાં કાંણા અપરંમપાર,
તોએ નક્કી જડ અપાર.

કદ નાનું બહુ કાચું ધરી,
મૂરત જગની, રાખું ભરી.

કણી કણીનું બનીઉં તન,
તોએ નિર્મલ કહે સૌ જન.

દુર, દ્રષ્ટિની પાસે લાઉં,
બાલ બાંબુસમ કરી બતાંઉ.

અજવાલાંનો સાચો મીત્ર,
વાયુ પાણીનો શત્રુ ચરીત્ર.

દિપક દોસ્ત મારો કહેવાય,
રક્ષણ તેનું હુંથી થાય.

રાગ, સાગ, અનુપ્રાસે હોય,
એનો મરમ બતાવો કોય.

ખોલાસો.

(૧) ભમરો. (૨) તરવાર. (૩) પોપટ. (૪) વા અથવા પવન.

એક હબસણની ઈમાનદારી—અમેરીકાની અંદર એક બરેજીલના રેહેવાસી ઇઉરોપીઅન પાસે ગોલામ તરીકે હબસણ હતી. એક દીવસે તે હબસણને એક મોટો હીરો જડીઓ, જેની કીમત પાછલથી લાખો રૂપીઆની થઈ હતી. તે હબસણ સમજતી હતી કે તે હીરો છે, અને તે ઘણો કીમતી છે, અને જો તે તેની પાસેજ રહેતો તેમાથી તેને મુશકલ નાણા મલે, જેમાથી તે પોતાનું છુટાપણું વેચાતું લઈ શકે, તોપણ ભલી સ્ત્રીએ વીચાર કરીઓ કે તે પોતે એક ગોલામ હોવાથી પોતે તેનાં ધણીની મીલકત છે, તેથી તેને જે હીરો પામ્યો તે પણ તેનાં ધણીની મીલકત થઈ, તેથી તે તેનેજ આપવો જોઈએ. તે મુજબજ તેણે તે કીમતી હીરો તેના ધણીનાં હાથમાં લઈ જઈને આપીઓ, જે જોતાંજ તે અચરતીમાં પડી ગએઓ તેને બેવડી અચરતી પેદા થઈ, કેમકે એકતો તે હીરો ઘણો કીમતી હતો, અને બીજીતો તેને તેની ગુલામ સ્ત્રીએ લાવીને આપીઓ હતો. તે હીરો તેણે તરતજ તીઆના બજારમાં વેચીઓ જેમાંથી કેટલા લાખ રૂપીઆ મલીઆ જેથી તેનું જનમનું દલદર ફીટી ગઈઉં. અલબત્તે તે ઇઉરોપીઅન તેની નીમખહલાલ ગુલામડીને તેની એકીનદારીનો બદલો આપીઆ વગર રહેઓ નહી. જેવો તે હીરો બજારમા વેચાએઓ કે તરત જ તેને છુટાપણ, જે એવા લોકોને આખી દુનીઆનાં કરતાં વાહાલુ હોએ છે, તે બખશીઉં, જેથી તે ભારે ખુશાલીમાં આવી ગઈ, અને પોતાને પુરતો બદલો મલેલો સમજી.

શીકશારૂપી વાકીઅ.

જેનાં મગજમાં મગરૂબીનો આતસ સલગે, તે કીઆરે હોલવાએ ? જીઆરે તેની ઉપર ઢંકેલાનું પાંણી પડે તીઆરે.

તંદોરસતીનો નીમ, એજ મોટો હકીમ: જે પાએ તેની ગોલી, તેની દેહ ન થાએ પોલી.

વગર પઈસાની સુવાની જગા, વગર પઈસે સીવવાની જગા, વગર પઈસે કુકડો સાંભલવાની જગા, વગર પઈસે જીવતાં પુતલાં જોવાની જગા, અને વગર પઈસે જીવતાં મુરદાં જોવાની જગા કહી ? જીઆરે કોઈ દેશીનાં ઘરમાં કોઈ મરણ પામે તીઆરે તેની લાંશ આગલ માંડેલું બઈરાં બેસવાનું "પાંથરણુ."

શુનાંબાઈએ રૂપાંબાઈને પુછીઉં કે, મને મારી નણંદ રોજ કેહેચ કે તુંતો મને માન નહીં આપતી, તે મરે શું કરૂં ? રૂપાબાઈએ સલાહ આપી કે, કોઈને ઘેરથી મરજીની બાજ આવે, તેમાંથી એક માનની પોરી લઈને તેની આગલ મેલી એટલે બસ.

લોભીઓ લોભ કરે, તીઆરે સંતોશી ખુણે બેસીને રરે.

ભુખીઓ ભુખે મરે, તીઆરે ધરાએઓ સાથી મરે ? મોરચીથી.

જીઆરે ભરમનો પરદો ઉંઘડી જાએ, તીઆરે શરમનો પરદો પડી જાએ.

પારસીનાં બઈરાં પપેતીને દાહાડે શું કરશે ? માટીઓ વાડી વંતર જઈને ખાઈ પીને મોજ મજાહ કરશે, અને બઈરાઓ બીચારાં ચુલા બારીને સુઈ જશે.

ઘોલાંપર કાલુ થાએ, તીઆરે જગમાં અજવાલુ થાએ.

એક સુલક્ષણી નારના મરણ ઊપર તેના ભરથારે કરેલો વીલાપ.

(આવો હરી સીવસંકર ભોલા—એ રાગે.)

અરે ઓ કયાં ગઈ તું વ્હાલી,
રહયું કોણ મારૂં હવે વાલી—અરે ઓ૦—ટેક.

અરે મારી સુલક્ષણી નારી,
જુદાઈ કેમ ખમું તારી,
જખમ તેં કીધો છે કારી—અરે ઓ૦

ચતુરાઈ તુંમાં બહુ ભારી,
કદી ના થાતી અવિચારી,
નિતીને કો દી નવ હારી—અરે ઓ૦

સદા સૌ સંગે રેહતી સંપે,
રહીને રાખતી સૌ ઝંપે,
વિજોગે તારે તન કંપે—અરે ઓ૦

સદા રહી સ્વભાવે ધીરી,
દુઃખો ખમ્યાં થઇને વ્હીરી,
પ્રપંચો નાખ્યાં નીત ચીરી—અરે ઓ૦
સંકટ સમયે દઇ યારી,
દિલાસા દેતી બહુ ભારી,
જુકિત દાખવતી સારી—અરે ઓ૦
શિખામણ દઇ નિતે સારી,
લીધાં છોરૂઓ ઉધારી,
હવે તે રૂવેછ પુકારી—અરે ઓ૦
માંદને વખને તું પ્હેલી,
ઉપાયો કરતી બહુ વ્હેલી,
પિડાને કરી દેતી સ્હેલી—અરે ઓ૦
ઘરચીંતા અતિ મન ધરતી,
આલસ કરતાં નિત ડરતી,
ઉઠેથી સુતે તું ઠરતી—અરે ઓ૦
એવી તું સકલ સુગુણવાળી,
જગા તારી મેલી ને ખાલી,
રડાવી આખર ગઇ ચાલી—અરે ઓ૦
ખરે જેનાં ભાગ્ય હીણુ હોશે,
એવી રૂડી તારી તે ખ્હોશે,
નાનાભાઇ નિત્ય તુને રોશે—અરે ઓ૦

શેર બજાર.

(રાગ ઓખાહરણનું.)

(જાગી જાગીરે રામા જોને રસની ભરીછે.)

ઉઓ ઉઓરે જઈને શેર બજાર ઉઓરે. એ ટેકછે.
સોર કરે દલાલો દિસે દિસ, કાગલો કરે ધરીનેરે,
લઇએ લઇએ લખપતીઓ આતો, વખત ન આવે ફરીનેરે, ઉ૦
અકલબાજ થૈ અંત્રીક્ષ બેઠા, જુઠો એ વળ દેતારે,
નગદ નાણા આપી આ સમે, કરે કાગલો લેતારે, ઉઓ૦
દીઠા તાંહા મોહા મોટા વેપારી, જુને બેસી આવલરે,
તાડ જાડ સમ કોઈ તો લાંબા, કોઈ વ્રક્ષજ બાવલરે, ઉ૦
ઘો ઘો લ્યો લ્યો એ સમે, કપાલી સ્વરે બોલેરે,
પાસતણી પાકીટો કોઇતો, પઈસો દેવા ખોલેરે, ઉઓ૦
બગીએ બેસી બહુ જન બેકલ, કોઈ સગરામે પેસીરે,
જમીપર કોઈ ભમતા દીઠા, કોઇ થાકી રહ્યા બેસીરે, ઉઓ૦
બાવન હજારે બેંકબેનાં, લેવા કઈ લલચાતારે,
મજગામના બાર હજારે, અતિસેં અતુરથાતારે, ઉઓ૦
આઠ હજારે ટાંકતણાને, રેચી આર હજારે રે,
નિકલના ખમા ત્રીસસે પુરે, ભાવ બોલે બજારે રે, ઉઓ૦
નવા ખોજા જાનઈસ્ટાનું, ભાવ બહુ રયા બોલીરે,
ઃઃમેલના અતી સરતા સેરો, લે ગાંથીને ફોલીરે, ઉઓ૦
નવા ખોજા ચાલીસ ને આરે, સંત્રલ તે નવ વીસેરે,
દાવરના કોઈ દેતાં દેખે, ટકે પુરે ત્રીસેંરે, ઉઓ૦
ત્રંડના કોઈ લેવાઇછે નઈ, સુરતનાં સઉ લેઉરે,
વાડીઆજીની બેન વીસો, પ્રસીધ ભાવ એમ કેઉરે, ઉઓ૦

પોંહોંચ.

એજહારે રીઆતે ઈરાન—આ પુસતક તેના બનાવનાર મી૦ માંણેકજી લીમજી હોસંગ હાનકીઆની તરફથી મલીઊ છે, તેની પોહોચ માન સાથ કબુલ કરીએછે. એ પુસતક આજના વખતમાં ઘણું ઊપીઓગી લાગે છે, કેમકે એમાથી આપણા અસલી જાતભાઇઓની સચારી તથા એવીજ બીજી કેટલીક નવી રીત ભાતો, જેથી આપણે આજવેર ઘણાખરા અણજાણીઆ હતા, તે મલે છે તેમની રીતો જેમ હાલની આપણી કરતાં કેટલીક વાતે નદન જુદી લાગે છે, તેમજ તે વધારે સારી અને ફાએદા ભરેલી પણ લાગેછે. એ પુસતકની ઘણીક નકલો છપાવી જરથોસતીઓમા વેહેચવામાં આવીછે, જેથી તે ઘણાઓના વાચવામાં આવી હશે, જે ઊપરથી, હમો આસા રાખીએ છઇએ કે, આપણા જરથોસતીઓ કેટલાક વીચારમાં પડશે, અને સીધો મારગ કીઓ છે તેની કેટલીક સમજ પડશે એ પુસતકમા જણાવેલી, ઇરાનીઓની લગન કરવાની રીત સમજવામા ધીઆન આપવા જોગ છે

સટા પરીણામ દરશક—આ કાવીઅરૂપી નાનુ પુસતક તેના બનાવનાર મી૦ રતનસી વીરીઆમાન સાહબની તરફથી મલીઊ છે, તેની પોંહોચ માન સાથ કબુલ કરીએ છે. એ નાનું પુસતક પચાવન સફાનુ છે, અને તેમા, ગએઆ તરણ વરસમા, મુબઈમા ચાલેલા શેરના સટાના દેવાનાપણાનો ચીતાર, બાપ દીકરાના સવાદમા આપીઓ છે. એ પુસતક મધીની કવીતા પીંગલ પરમાણે કરવામા આવેલી છે, અને તેમાની મતલબ પણ, કોઇ સોકસ ધણીઓ ઊપર હુમલો કરવા સીવાએની નીરઅપરાધી અને સારી છે આજવેર સટાની બાબદમા જે કવીતાનાં ચોપાનીઆં નીકલીઆં છે, તેમા એ પુસતક બધી રીતે સરસ છે. તે કવીતા હાસીઆરસ મીસરીતછે એવુ જણાવપામાં આવીઊછે, તોપણ તેમા તે રસ ઘણોજ થોડો નજર આવે છે પણ એ કવીતાની મતલબ તરફ જોતાં તેમા એ રસની ગ્રાઝી જરૂર નથી એમા શરૂઆતમાં વીરરસ અને પાછલથી કરૂણારસ જોઇએ, તેમ પાછલથી એક બે ઠેકાણે તે રસ ઠીક લેવામા આવીઓછે, પણ શરૂઆતમા જેટલો વીરરસ જોઇએ તેટલો નથી. તોપણ હમો એટલુતો કહી શકીએ છે કે, એ પુસતક એની જાતના બીજાઓ કરતા, કાવીઅરૂપનુ નામ ધારણ કરવાને વધારે લાએકછે.

ચરચા પતરીઓને ખબર.

ન. ફ. તમારૂ પતર પોહોચીઊછે, તેનો ખુલાસો આએ આંકમા કરીઓછે

પાહાલણ—તમારી કવીતાનું નામ તમે લલીત છંદ આપો છો, પણ તેમ જોતા તે તદન ખોટી છે લલીત છંદ એમ પાએજ નહી ખરોખર બોલીએતો, તે કોઇબી રીતે કવીતા કેહેવાએ નહી, માટે હમારી સલાહ એ છે કે, જો કવીતા કરવાની ઊલટ હોએતો, પરથમ તે શુ છે, અને કેમ થાએ છે, તે સમજો, અગર નહીતો તમારા વખતનો બીજો સારો ઊપીઓગ કરો

"**સ્ત્રી બોધને વાસતે**" લખી મોકલનારની બાબદ લાભ લ કરવા જોગ નથી

રીઓને સુચના—કાઇપી ગ્રાની તરફથી એક બાબદ આ ચોપાનીઆને માટે લખાઇ આવી નથી, તેથી ખરેજ હમો દલગીર છઇએ

—o—

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. આગસટ ૧૮૯૫ આંક ૮ મો.

વધનમાં લગન.

એક વારતા.

પરકરણ ૫ મું.

અરનવાજ મેહેલમાં પાછી આવી, અને જે દીવાનખાનાંમાં સાસાન વીમાર કરતો બેહો હતો તેમાં પેઠી. તેને જોતાંજ સાસાંન ચોંકીઓ, અને જોરમાં દમ લેતો, ટકટકતી આંખે તેનાં હોઠ તરફ જોવા લાગો, કે તે શું ખુશ ખબર લાવીછે. અરનવાજ તેની નજદીકમાં જઈ પોંહોંચી મોડાંમાંથી શબદ કાહાડી બોલે, તેટલામાં સાસાનની છાતીમાં જોરમાં ધપકારો ચાલવા લાગો, તેનું સરીર લગાર કાંપવા લાગું અને આખે શરીરે પરસેવો છુટી આવીઓ; તોપણ ધુજતા હોઠે, પોતાનાં ભવાં ઉંચાં ચહડાવી, અરનવાજને પાસે આવતાંજ બોલીઓ, "કેમ પીઆરા સાદાબ તું કેવી ખુસ ખબર લાવીઓછે" ? સાસાનનાં મોડાંમાંથી ખુસ ખબરનાં બોલ સાંભલતાંજ, અરનવાજના ચેહેરાનો રંગ બદલાએઓ, અને તે ઉપર ખોલી રીતે દીલગીરી પરકાશવા લાગી. સાસાને તરતજ તેનો ચેહેરો વાંચીઓ, અને ખુશખબરીની આસા છોડી, તોપણ અધીરો થઈને ફરીને બોલીઓ, "વાહાલા સાદાબ, મને ઝડપથી કેહે કે, જેહાનઆરા પાસેથી તું શું જવાબ લાવીઓછે ?" અરનવાજે પોતાનું મોડું કમલાવી જવાબ દીધો, "ઇનતેજાર સાહેબ, જે આસા તમોએ મારી પર બાંધી હતી તે ફોકટ ગઈ છે, અને મારી સઘલી કોશેશ વીઅરથ ગઈછેઃ પણ સાહેબ તેમાં મારી કશી કશુર નથી. મેં મારીથી બનીઉં તેટલું જેહાનઆરાને સમજાવીઉં, પણ નામદાર સાહેબ, તેના જેવી હઠીલી અને એકમતી સ્ત્રી મેં મારા જનમમાં જોઈ નથી. તેણે પોતાની હુજત કોઈબી રીતે છોડવાને ના પાડીઉં, અને સાફ જણાવીઉં કે, સાસાન નકામો મારે માટે મથેછે, પણ હવે તેને કેહેજે કે, તે મારો પીછો છોડી દીએ, કેમકે હું તેને મારો હાથ આપી શકનાર નથી." આવા સકુનો સાંભલી સાસાન ઘણો દુખી થએઓ, તોપણ જેટલો અરનવાજ ધારતી હતી તેટલો નહીં. તેની છાતીપર હજુ સંતોષ દેખાવા લાગો, અને તેનાં મોડાંપર હજુ આસા ચલકવા લાગી તે જોઈને અરનવાજને લગાર અચરત લાગીઉં, પણ થોડાજ વારમાં તેને માલમ પડીઉં કે તે સંતોષ અને આસાનું મુલ તે પોતેજ હતી. સાસાને કેટલોકવાર નીચાં નેણે વીચાર કરી, એક લાંબો દમ ભરી, પોતાનું માથું ઉંચકી, અરનવાજ તરફ જોઈ બોલીઓ, "કંઈ ફીકર નહી, બાહાદુર સાદાબ, હજુ મને આસાછે કે, એ હઠીલી સ્ત્રી તારી મંમલાઈ અને હીમતથી ઠેકાણે આવી આ વીના રેહેશે નહી એવું મને ખચીત લાગેછે, માટે તું કાલે ફરીને તેને ઘેર જજે, અને તારેથી બને તેટલી કોશેશ કરજે. અરનવાજે તે હોકમ મોટી ખુશીથી કબુલ રાખીઓ, કેમકે તે મનમાં સારીપેઠે સમજતી હતી કે, બીછવાર જેહાનઆરા પાસે જતાં તેને કશું નુકશાન થવાનું નથી, કે અપમાન મલવાનું નથી, કેમકે તે તેને તેનાં ખરાં જીગરથી ચાહેછે, અને તેની જુદાઈના ગમમાં બેસીને ઝુરતી હશે, માટે તેની હાજરી તેને કોઈબી રીતે અનગમતી તથા પીડાકારી થઈ પડનાર નથી.

એ પછે બાકીનો વખત, જે ગુજારવો સાસાનને ઘણો ભારી લાગતો હતો, તે જલદીથી વહી જાએ માટે, એક ગીત, જે તે ઘણુંજ ચાહાતો હતો, અને તે સાંભલી પોતાનાં દુખી દીલમાં ઘણોક દીલાસો લેતો હતો, તે ગાવાને તેણે હોકમ કીધો. પછે સાસાન સાદાબ તરફ ફરીને બોલીઓ, "પીઆરા સાદાબ, જીઆરે એ ગીત મેં ગઈ રાતરે સાંભલીઉં હતું, તીઆરે મને ઘણોક કરાર વલીઓ હતો, અને મારાં દીલનો ગમ કેટલોક વીસરીઓ હતો. જો સાંભલ સાદાબ, એ ગીત ઘણું જુનું અને સાદુછે, તોપણ તેની અસર ઘણી મોટીછે. જીઆરે કાતનાર તથા ગુંથનાર છોકરીઓ ખુલા ચોકમાં બેસી, પોતાને લાંબે હાથે તરાગ તાણેછે, તીઆરે તે એ ગીત ગાએછે. જોકે તેમાં કંઈ દમ જેવું નથી, તોપણ તે મને ઘણુંજ પસંદ આવેછે, કેમકે તેમાં આગલા વખતના નીરઅપરાધી, અને વગર રંગેલા પીઆરનો ચીતાર ઘણી સરસ રીતે આપવામાં આવેલોછે. જો, સાંભલ.

તે ગીત સાંભલતાંજ તેની જેવી અસર અરનવાજના દીલ પર થઇ તેવી સાસાનનાં દીલ પર કોઈવાર થઈ ન હતી. કેમકે તેમાં ખરાં દીલની ઉંડાઈથી નીકલતા પીઆરનો જુસો સાદી પણ અસરકારીક રીતે બતાવેલો હતો, અને તેવીજ જાતનો પીઆર રાખનાર અરનવાજ પોતે પણ

એક હતી. એ ગીત સાંભલતાંજ જે તેના પર અસર પઈ, અને તેનો ચેહેરો બદલાઇ ગએઓ, તે ઉપરથી સાસાન અચરત થઈ બોલીઓ, "હું ખચીત કેહુંછ, સાહાબ; કે જોકે તું હજુ ઘણો જવાનછે, તોપણ કોઈ પરીત-જારીઓ ચેહેરો તેં જોએઓછે, જેની ઉંડી અસર તારાપર રહેલીછે; નહી વારૂં ?" "હા સાહેબ," અરનવાજે ઉતર વાલીઓ, "એવું કંઈ છે ખરૂં." તીઆરે, સાસાને પુછીઉં," તે કેવી સ્રીછે, અને તેની ઉમર શું છે ?" "સાહેબ," અરનવાજ બોલી "તે તમારાજ જેવા ચેહેરાની અને તમારાજ જેટલી ઉમરનીછે,"! એ સાંભલી સાસનને જરા હસવું આવીઉં કે, આ જુવાન છોકરો, મારા જેટલી ઉમરની, એટલે એનાથી કેટલેક વરસે મોટી, અને મારા. મરદના સરખા ચેહેરાવાલી સ્રી ઉપર મોહીત પડીઓછે ! જોકે અહીઆંતો અરનવાજે પોતાના છુપા પીઆરનો એક બાણ ફેંકીઓ હતો, પણ તે સાસનના દીલમાં લાગો ન હતો. એટલે અરનવાજ સાસાન સીવાએ બીજાં કોઇને ખરાં દીલથી ચાહાતી ન હતી, તેથી તેણે તેની ઉપરના પીઆરને તદન જુદા, બલકે તદન ઉલટા આકારમાં કહી સંભલાવીઓ, પણ સાસાન તે કશું સમજીઓ નહી. એટલી વાતચીત થએઆ પછે, સાસાન પોતાને મકાને ભારી દીલથી જઈને સુતો, અને અરનવાજ ડસકાં ભરતી છાતીએ પોતાને મકાને જઈને સુતી. સાસાનના દીલમા જેહાનઆરાની જુદાઈની અગન બલતી હતી, અને અરનવાજના દીલમાં સાસાનની જુદાઈની ઝાલ ઉઠતી હતી. અરનવાજે પોતાના છુપા પીઆરના તરેહવાર એસારા કરીઆ હતા, પણ સાસાન તે કશું સમજીઓ ન હતો, અને અરનવાજ એવી હાલતમાં ન હતી કે તેનો તે પુરતો અથવા લગભગ પુરતો ખોલાશો કરી શકે તેમજ તેની હાલતમાં તે એવી સપડાઇ ગઈ હતી કે, શું કરવું તે તેને કશું સુજતું ન હતું, જેથી તે મનમાં ધીરજ રાખી, આવતા વખત ઉપર કાંઈ સારા ફેરફારની આસા બાંધી બેડી હતી.

પરકરણ ૯ મું.

સહવાર પડતાંજ અરનવાજ ઉઠી અને પોતાના ધણીના હોકમ પરમાણે જેહાનઆરાના ઘેરનો રસતો લીધો. તે તેના દરવાજા આગલ જઈ લાગી, પણ હવે તેમાં દાખલ થવાને વચે એક ઘાસનું તનખું પણ આડું ન હતું. બારણાં તેને માટે ઉંઘાડાંજ હતાં, અને જેહાનઆરાના બે મલકતા હોલાની સાથે ગાએઆ તેઓ પણ તેની રાહા જોતાં બેઠાં હતાં. જેહાનઆરા પોતાના દીવાનખાંનામાં કોચ પર પડીને અરનવાજનોજ વીચાર કરતી અને તેની છાતી ઉપર ઉંચકાતી ને નીચે બેસતી. અરનવાજના (છોકરા તરીકે) પીઆંરથી તેનું દીલ જખમી થઇ દુખતું હતું અને તે નં ખમાવાથી તે ડસકાં ભરીને રડતી હતી જેથી તેની છાતી ઉંચકાતી ને બેસતી હતી. તેની ગીણી પણ [illegible]ની આંખ ચીમડાઇ ગઈ હતી અને તેમાંથી એક પછે એક મોતી ગબડી પડી તે હવામાં ગુમ થઈ જતાં હતાં.

એવામાં અરનવાજ તેની શામણે જઈને ઉભી અને તેને સલામ કરીને ઉભી રહી. જેહાનઆરા ગભરાઈને પોતાના સોફા ઉપરથી ઉઠી અને પોતાનો દેખાવ બદલી નાખવાની કોશેશ કરી, અરનવાજને મોટા પીઆર ભરી આંખથી જોઈને બેસવાને ફરમાવીઉં. આગલ જણાવીઆ પરમાણે એવી સ્રીઓમાં હમેશ એ ચાલ હોએછે કે તેઓ હર કોઈને ગમે એવી ચાહતી હોએ અને તેની સાથે પરણવાને ગમે એવી રાજી હોએ, તો પણ તે ઘણીજ ભારી થઈ અને પોતાના જીગરના સાથીને કેટલોક અધીરો તથા ચીંતાતુર બનાવી ને, મોટી મેહેનતે તેને આધીન થાએ છે અને તેના મનમાં એવું ઠસાવાની કોસેસ કરેછે કે, તે તેના હાથમાં ઘણીજ મેહેનત અને મુશકેલીથી આવીછે. એવું દોલ ઘાલવાને જેહાનઆરાએ બે વેલા ઈઅતન કરીઓ, પણ બંને વાર તે તેમાં નીષફલ થઈ, અને પોતાનાં મનની આરસીપરનો પરદો અધીરાઈના પવને ઉડી ગએઓ, જેહાનઆરા પોતાની આવી નબલાઈથી ઘડી ઘડી મનમાં પસતાતી હતી પણ ખરી, અને તેનો અટકાવ કરવાને ઘણીજ કોશેશ કરતી ખરી, તોપણ તે જાણતી ન હતી કે તેનાથી તે કેમ થઈ જાએ છે. અલબતે આએ વેલાએ જેહાનઆરા અરનવાજનાં પીઆરમાં એટલીતો દેવાની બની ગઈ હતી કે, પોતાનું ડોલ, દરજજો અને દમામ એ સઘલું ભુલી ગઈ હતી, અને તે સઘલાંનો ભોગ તે અરનવાજના બે મીઠા બોલોને માટે આપવાને તતપર હતી.

જેહાનઆરા જે પોતાનાં દીલમાં આવી લડાઇ કરતી હતી, તે અરનવાજ બારીકીથી જોતી હતી, અને તે તેનો સઘલો મરમ સમજી ગઈ હતી, પણ જાણે તે કંઈજ જાણતી નહીં હોએ તેમ અખાડામાં બેસી રહી હતી.

એ જુસાનો ઉભરો જરા નરમ પડવા બાદ એકવાર ઘાતકી અને હઠીલી, પણ હાલમાં દબેઆલુ અને નરમ પડી ગએલી ખુબશુરતી, જેહાનઆરા, અરનવાજનાં મોડાં તરફ મોટી ગંભીરાઈ, જેમાથી પીઆરનાં કીરણો ખુલી રીતે પરકાશી નીકલતાં હતાં, તેથી જોઈને બોલી, "કેમ સાહેબ, તને કેમ છે?" અરનવાજે મોટા ટેકાવ અને ગંભીરાઈથી જવાબ દીધો, ખુબશુરત બાનું, હું એકવાર ફરીને મારા ધણી સાહાજાદા સાસાનનો પેગામ તમારીપર-લાવીઓ છું." તે સાંભલી જેહાનઆરા લગાર ગુસાથી બોલી, "સાહેબ હું તમોને કહું છું કે, હવે તમે ફરીથી મારી આગલ તેને વીશે એક બોલ પણ બોલશોના; પણ જો તેને બદલે તમે મને એક જુદોજ પેગામ કેહશોતો, તે હું એક સીતારનાં સુંદર ગાએન કરતા વધારે ઉલટથી સાંભલીશ." અલબતે આએ વાકીઅ તદન ખુલો હતો, અને તેની મતલબ અરનવાજ તરત સમજી પણ ગઈ. જેહાનઆરા બોલી કે, "તેતાં કરતાં કાંઈ બીજો પેગામ." એટલે કે અરનવાજનો પોતાનોજ પેગામ. એટલે જો સાસનને બદલે અરનવાજ પોતે તેની સાથ પરણવાની માગણી કરેતો, તે માંગણીના શબદો, જેહાનઆરા એક સીતારનાં સુંદર ગાએન કરતાં વધારે હોંસથી સાંભલે. પણ વલી જેહાનઆરા એટલો ભરમ ભરેલોજ વાકીઅ બોલીને બેસી નહીં રહી, પણ એકદમ પોતાનો ભરમ ખોલા શબદોમાં કેહેવા જાએછે, તેવામાં અરનવાજનાં ચેહેરામા થતો ફેરફાર તેની નજરે પડીઓ. અલબતે જેહાનઆરાએ પરથમ મનમાંતો એમજ ધારીઉં હતું કે, આ મારા વાકીઅથી અરનવાજ મારો ભરમ સમ

જતાંજ તે મારા પીઆરમાં ઘેલી (ઘેલી) થશે, પણ જ્યારે તેને બદલે તેનાં મોડાંનો દેખાવ લગાર નાપસંદ અને હઠીલો જેવો લાગ્યો, તીઆરે તે લગાર ગભરાટમાં પડી, અને પોતાના મનની વાત ખુલી રીતે અને ખુલા શબદોમાં અરનવાજને સમજાવવાને બોલી, "ઓ, સાહાબ, જોકે મારાં આવાં બોલવાથી તારાં મોડાં ઉપર ગુસો અને હઠીલાઈ ચલકી આવેલાં લાગે છે, તોપણ તે મોડું, તેટલું છતાં, મને કેવું ખુબસુરત અને મનપસંદ લાગે છે ! પણ વાહાલા સાહાબ, હું મારો જીવના, મારી જવાનીના, અને મારી નેકીના સોગન લઈને તુને ખરેખર કહું છું કે, હું તુને એટલી બધીતો ચાહું છું કે, તારી આવી મગરૂબી અને હઠીલાઈ છતાં, હું મારો સઘલો ટેક છોડી દઈ, હું તારા ગોએઆ આંવા કાલાવાલા કરૂં છું." અલબતે આએ કંઈ થોડું નહીં થઈઉં, અને જેહાનઆરાએ થોડું નહીં કીધું. તેણે પોતાનો સઘલો ટેક અને મગરૂબી છોડી દઈ, પોતાનો ભરમ અરનવાજને કહી દીધો, એટલુંજ નહી પણ તેને માટે ગોએઆ તેને ફરજ પાડવાની તથા કાલાવાલા કરવાની કોશેશ કીધી. એ કંઈ થોડું નહી થઈઉં, પણ એક ખરો પીઆર કેટલું કરી શકે તેટલું બધું થઈ ચુકું અને એક જુવાન છોકરી પોતાના પરીતમને સમજાવવાને જેટલું કરી શકે તેથી ઘણું વધારે જેહાનઆરા કરી ચુકી. વલી જેહાનઆરા કોઈબી રીતે દોલતમાં, દરજાજામાં કે ખુબસુરતીમાં અરનવાજ કરતાં ઉતરતી ન હતી, પણ તે વેલાએતો તે તેના કરતાં એ તરણ મથેના પેહેલાં બેમાંતો ઘણીજ ચહડતી હતી. જેહાનઆરા એક મોટા ઉમરાવની છોકરી હતી, અને તેના પીઆરમાં આખા જરનઘબના સઘલા અમીર ઉમરાવના છોકરાઓ તો શું પણ સાસાન સરખો શાહજાદો ગીરફતાર થઈ જેમ પાણી વીના માછલી તલપે તેમ તેની જુદાઈથી તલપતો હતો. એવી એક મગરૂબ સ્ત્રી સાહાબ સરખા જુવાન અને ખુબસુરત છોકરાને પોતાનું સઘલું માન મેલી ગોએઆ કાલાવાલા કરે, તે છતા તે છોકરો મગરૂબ રહી તેનો જવાબ ના સીવાએ બીજો કશો નહી વાલે તેએટલુંતો નવાઈ ભરેલું લાગે અને તેમાંથી કોઈ એજ સાર કાહાડે કે તે છોકરો ઈઆતો તદન દેવાનો હોવો જોઈએ કે નહી તો તેનું પુરૂષપણું તદન શક ભરેલું હોવું જોઈએ. ખરેખર છેલી વાત ખરી હતી, પણ તે જેમ જેહાનઆરાને તેમજ કોઈને ખબર ન હતી. એ સઘલું થઈ રેહેવા બાદ જેહાનઆરા ઘણીજ આતુરતાઈ ભરેલા ચેહેરાથી સાહાબના ચેહેરા તરફ જોવા લાગી કે જોઈએ હવે તે છેલો જવાબ શું દેશે. છેલો એટલા માટે કે, જેહાનઆરાએ પોતાના મનનો ખોલાશો જરાએ જરા તેની આગલ કરી દીધો હતો, જેથી હવે અરનવાજનાં મોડાંમાંથી જે જવાબ નીકલે, તે ખરેખર ખાતરી ભરેલો અને છેલોજ હોવો જોઈએ. પણ અફસોસ ! જેહાનઆરાની સઘલી ઝલકતી આસાને તદન ઝાંખી કરી, અરનવાજ પોતાની જગાપરથી ઉઠીને ઉભી થઈ, અને હવે પછે તે કદી પણ સાસાનનો પેગામ લઈને તેની પાસે નહીં આવશે, એવું જેહાનઆરાને જણાવી, પોતે ચાલવા માંડીઉં. પણ તેવામાંજ જેહાનઆરાએ તેને પકડીને ઉભી રાખી, અને ઘણાજ પીઆર અને ઓજરખાઈ ભરેલા શબદોમાં તેનો જવાબ માંગીઓ. એ જોઈ અરનવાજે છેલો જવાબ એજ વાલીઓ કે, "મેં એવો ઠરાવજ કરેલો છે કે, કોઈ પણ સ્ત્રી સાથ પરીતી બાંધવી નહી." અફસોસ ! આ જવાબ સાંભલી મગરૂબ જેહાનઆરા કેવી નાસીપાએશ થઈ ગઈ હશે, અને પોતે આટલું બધું કરવા છતાં, સાહાબે અથવા અરનવાજે તેને છેલે આવો બેપરવા જવાબ દીધાથી તેના મનમાં કેવો ગુસો ઉપજીઓ હશે, અને અરનવાજને કેવા ધીકારથી પોતાની આગલથી જતું રેહેવા કહીઉં હસે ? નહીં, નહીં; વાંચનાર એમ ના સમજશો. ખરો પીઆર જુદીજ રીતનો હોએ છે, અને તેનું જોર અજબ તરાહનું હોએ છે. અરનવાજનો છેલો આવો જવાબ સાંભલી જેહાનઆરા ઘણીજ દલગીર થઈ ખરી, પણ તેથી જરાએ ગુસાની કે ધીકારની નજરથી અરનવાજ તરફ જોઈઉં નહીં. એટલું છતાં પણ તે પોતાનું ડોકું એકગમ નાખી, મોડું કમલાવી, ઘણીજ પીઆર ભરેલી આંખે, અરનવાજનાં મોડાં તરફ જોવા લાગી, અને હજુ તે વખત જ તે સમજશે, અને ઠેકાણે આવશે, એવી તે મનમાં આસા રાખવા લાગી. વલી એવો પણ તે વીચાર કરવા લાગી કે, તે મને દેખાડવાને ભારી થતો હશે, માટે તે થોડા દાહાડામાં મારી મોહોબતની મોહોર થઈ પડશે. એવા સપના સરીખા વીચારમાં રહી જેહાનઆરા હજુ ધીરજવંત થઈ, અને બીજે દાહાડે જલદીથી પાછી તેને મલવાને અરનવાજને અરજ કીધી. અરનવાજે ઘણાં ભારી દીલથી તેની તે અરજ સાંભલી, તેનું દીવાનખાનું છોડી, સાસાનના મેહેલ તરફનો રસતો લીધો અરનવાજનું દીલ ભારી થવાનો સબબ કાંઈ જેહાનઆરાનો પીઆર નહીં હતો, કેમકે અરનવાજ પણ જાતે એક છોકરી હોવાથી, તે જેહાનઆરાની મોહોબતમાં ગીરફતાર થઈ શકે નહીં, પણ બીચારી જેહાનઆરા, તેનાથી ઠગાઈ, તેનાપર મોહોબત બાંધી, નકામી હેરાન અને દુખી થતી હતી, અને તેમાંથી તેને નીરાફલતા સીવાએ બીજું કશું મલનાર નથી, તે વીચારથી તેનું દીલ ભારી અને ઉદાસ થઈઉં હતું.

એક ભરથારના બચાવને માટે તેની સ્ત્રીએ કરેલી કોશેશ.

ભલી અને કેલવણી પામેલી સ્ત્રી પોતાના ભરથારને કેવું સુખ આપે છે, એટલુંજ નહી, પણ સંકટની વેલાએ તેને કેવી મદદ કરે છે, તથા કામ લાગે છે તેના આગલા વખતમાં બનેલા બનાવનાં ઘણાક દાખલાઓ આ ચોપાનીઓમાં આપવામાં આવીઆ છે; પણ આએ વેલાએ, હાલ થોડા દાહાડાની વાત ઉપર બનેલો એક તાજો બનાવ અતરે પરગટ કરીએ છઈએ.

જેમ આગલ દેશી રાજાઓના વખતમાં આપણા દેસમાં ભીલ લોકો વસતા હતા, અને તેઓ ગામો

અને શેહેરો ઊપર હુમલા કરી તેમને લુંટતા હતા, તથા માણસોને પકડી લઈ જતા હતા, તેમ ઈટાલી દેશમાં પણ એવી જાતના ભીલં એટલે લુટારાઓ વસે છે, જેમને "બરીગેનડસ" કરી કહે છે. એ બસીગેડો જંગલમાં અને પાહાડોની ખીનમાં વસે છે, અને રાહદારીઓ ઊપર તથા છુટાં પડેલાં ગામડાંઓ ઊપર ચોરી લુટો ચલાવે છે. પણ તે સાથે એ ચોરીઆંઓનો બીજો પેસો એવો હોએછે કે, તેઓ રસતે ચાલતા મુસાફરોને પકડી લઈ જાએ છે, અને પછે તેને છોડવાને મોટું દામ માંગે છે. જો ચોકસ વખતમાં, તે પકડાઈ ગએલાં સખશના મીતરો કે સગાં વાહાલાં, તે લુટારાઓ માંગે તેટલી રકમ આપીને તેને છોડવી નહીં લઈ જાએતો વખતે તેને મારી નાખેછે, કે નહીતો તેનાપર જફા ગુજારે છે, તથા ભારે વહીતરૂં કરાવે છે.

મી૦ મોએન નામનો એક અંગરેજ, એ દેશમાં મુસાફરી કરતાં હાલ એ ચોરીઆઓને હાથ પકડાઇ ગએઓ છે, જેને છોડવી લેવાને તેની ભલી સ્ત્રીએ ઘણીક કોશેશ કરવા છતાં, તેની કોઈ રીતે દાદ ન લાગવાથી, અને તેની ફરીઆદ ઊપર ઈટાલીની સરકારે બરાબર ધેઆન ન આપવાથી, તે હીમતવાન સ્ત્રીએ, લનડન મધે પરગટ થતાં "ટાઈમસ" નામનાં, પુરથવી ઊપર એક સઊથી મોટાં ઓભાવાલાં વરતમાન પતરમાં એક ચરચા પતર લખી મોકલીને છપાવીઊં છે, જેમાં તેણે ઈટાલીઅન સરકારની ગેરઈનસાફી માટે શકત ફરીઆદ કરી છે. અલબતે એ વરતમાન પતરનો (ટાઈમસનો) બોહોલો ફેલાવો હોવાથી, તે ફરીઆદ લગભગ આખાં ઈંગલંડનાં લોકોના જાણવામાં આવશે, તેમજ અંગરેજી સતાવાલાઓના જાણવામાં પણ આવશે. તેમાંથી પરીનામ એ નીપજશે કે, ચોમેરથી દોડ પોંહાંચી તેનો વાહાલો ભરથાર તે ભયંકર લુટારાઓનાં કેદખાનાંમાંથી છુટો થશે. કેમકે તે જાતનો અંગરેજ છે, અને બરીટીશ પરજા છે, તેથી બરીટીશ સરકાર તેનો છુટકારો કરવાને બંધાએલી છે. ખચીત જો એ સ્ત્રી પોતાની કલમ કસીને એટલું બધું કરતે નહીતો, તેના ભરથારનાં કેદખાનાંની વાત કોઈ જાણતે નહી, અને તે બીચારો તે કરપીણ લોકોનાં કેદખાનાંમાં રીબીને મરણ પામને તોપણ તેનો છુટકારો થતે નહી. શીખેલી, અનુભવી અને હીમતવાન સ્ત્રી કેટલું કરી શકે છે, અને સંકટની વેલાએ પોતાના ભરથારને, કે એજ પરમાણે પોતાના ભાઈબંધને, કે કોઈને, કેવી રીતે મદદ કરી શકે છે, તેનો એ સઊથી સરસ અને જીવતો દાખલો છે જે મા બાપો પોતાની છોકરીને પુરતી કેલવણી આપવાને નકાંમુ સમજે છે, તેઓ કેવી ગફલતી કરે છે, તેનો વીચાર આ ઊપરથી તેમને સેહેજમાં આવશે. આજ કાલ પારસીની છોકરીઓ ઈસકોલમાં જઇ બે ચાર ચોપડી શીખે છે, અને તેટલાંમાંજ તેને બધું શીખી રહેલી (!) સમજી મા બાપો ઊથાડી લઈ, જેમ ઢીંગલીને કપડું હોઢાડે તેમ સારીનો કટકા પેહેરાવી બઈરી કરી ઘેરમાં બેસાડે છે, તેથી તેઓ મોટપણે એવી હીમતવાન નીકલશે, એવી આસા રાખવી, એ જમીનમાં આંબાનું સુકું ડાંખલું દાટી તે ઊપર કેરી આવવાની આસા રાખવા સરખું છે. તે ચંચલ સ્ત્રીએ, નીચે પરમાણે ફરીઆદ લનડન ટાઈમસમાં લખી મોકલી છે—

ટાઈમસના અધીપતી જોગ.

સાહેબ—મારો ભરથાર આજ બે માસ થએ આ બરીગેનડસના હાથમાં કેદ પડેલો છે, અને તેને છોડવવાની મારી સઘલી આસા ગુમ થતી માલમ પડે છે. પરથમમાં મેં એવો વીચાર કરીઓ હતો કે, એ ચોરીઆઓને માટે હાલમાં જે ૬૦૦૦ માણસોનું લશકર (ઈટાલીઅન સરકારની તરફથી) રાખવામાં આવીઊં છે, તેઓ તેને છોડવી લાવશે, અગર ન હોતો તેમને નાણા આપીને છોડવી લવાશે, પણ એવડું મોટું લશકર છતાં તેઓ તેને છોડવી શકતા નથી અને તેના છુટકારાને માટે તે લુટારાઓના સરદાર ઊપર મારેથી એક પતર કે નાણાની રકમ મોકલી શકાતી નથી, કેમકે ઊપલાં લશકરના જેનરલના હોકમ વગર કોઈ માણસ તેમની તરફ જઈ શકે નહી અને તેમ કરવાને તે જેનરલને અરજ કરવા છતાં તે હોકમ આપતો નથી. એ પરમાણે આગલ જેઓ એ લુટારાઓને હાથ પકડાતા હતા, તેમના કરતાં મારા ભરથારની હાલત ઘણીજ ખરાબ થઈ છે, કેમકે આગલ તે પકડાએલા શખસોને તે લુટારાઓ સાથ કાગલ પતરનો વેહેવાર સતાવાલાઓ ચાલવા દેતા હતા. હું સારી પેઠે જાણું છું કે એવા ખુની લુટારાઓના કામ ઊપર સરકારે આંખ વીચામણા કરવાં, અને પકડાએલા માણસને તેના મીતરોથી નાણા

આપીને છોડવવા દેવો એ ઘણુંજ અનઘટતું અને ગેરઇનસાફી ભરેલું છે, તોપણ હાલમાં, જીઆરથી મારો ભરથાર તેમને હાથ પકડાએઓ છે તીઆરથી, દકશણ ઇટાલીની સરકાર તેમ કરે છે. જો એ પરમાણે એ સરકારથી તેમને એવું ઊતેજન નહી મલતું હતે તો બેશક તેઓ આજના જેટલા ફાવતે નહી, અને મારો ભરથાર તેમને હાથ કેદ પકડાતે નહી. જોકે એવા લુટારાઓની સામણે સરકારે આંખ વીચામણા કરવાં એ ઘણુંજ ગેરઇનસાફી ભરેલું છે, પણ તેવું છતાં બેખબર મુસાફરોને વગર ચેતાવવે મુસાફરી કરવા દેવી, અને તેમને ચોરીઆઓને હાથ પકડાએઆ જવા દેવા, એ તેના કરતાંને વધારે અનઘટતું અને ગેરઈનસાફી ભરેલું છે. જે રસતે હું અને મારો ભરથાર મુસાફરી કરતાં હતાં, તે રસતો ઈટાલીઅન સરકારનાં લશકરની નેઘેબાની હેઠે જાણી, તે ઊપર હમારી સલામતીનો પુર ભરોસો હમોએ રાખીઓ હતો, પણ જીઆરે તે લગાર અશકત હતું, અને તેથી સાલરનોના સતાવાલાઓ જાણતા હતા કે હાલમાં એ રસતો ધાસતી ભરેલો થઈ પડેલો છે, અને તે લુટારાઓ પીસટમના મેદાન ઊપર ઊતરી આવેલા છે, તે છતાં તેઓએ હમોને એવાં ભઓની કશી ચેતવણી આપી નહી તથા પાછલગી કશો બચાવ કરીઓ નહી. જો ઈટાલીઅન સરકાર એ લુટારાઓનો પુરતો અટકાવ કરવાને ચાહાતી હોએ તો તેઓએ તેમની નવી સખત ઓલવણ અમલમાં લાવવાની આગમચ મારા ભરથારનો છુટકારો થવા દેવો જોઈએ છે. આએ ઘણુંજ ઘણુંજ દીલગીરીપણું છે કે, એ લુટારાઓને હાથ આગલ પકડાએલા ઈટાલીઅનો કરતાં એવા એક અંગરેજ ઊપર વધારે જશ ગુજરેછે. અધીપતી સાહેબ, આ પતરને તમારાં બલવંત પતરમાં પરગટ કરશો તો મારી ઊપર મોટો ઊપકાર થશે. અને મારી પર આવી પડેલાં આવાં દુખની વાત મારા દેશી ભાઈબંધોના જાણવામાં આવશે.

હું છું શાહેબ,
તમારી નમનતાઈ ભરેલી સેવક,
એની રોએન.

સાલરનોની તા૦ ૧૨ મી જુલાઈ

આ લખાણ ઊપરથી, વાંચનારો જાંનુંશો જોશો કે, તે હીમતવાન બાઈએ. કેવી ચાલાકીથી ને સરચા પતર લખીઉં છે, અને તેમાં કેવી હીમતથી ઈટાલીઅન સરકારની બેદાદી તથા ગેરઈનસાફીની સખત ફરીઆદ કરી છે, અને પોતાના પીઆરા ભરથારનો છુટકારો ચાહીઓ છે. એ પરમાણે આપણી કહી સીઓ, પોતાપરનાં દુખની ફરીઆદ વરતમાન પતરોમાં કે ચોપાનીઆંઓમાં કરી જાણે છે? એવી રીતે કેટલીએકોને કરતાં આવડતું નથી, અને જેમને આવડે છે તેમને હીમત નથી. જો પારસી, હીંદુ વગેરે હરેક દેશી સ્રી, પોતાપરનાં હરેક દુખની ફરીઆદ લખી મોકલે તો તેને વાસ્તે આ ચોપાનીઉં સદા ખોલું છે. તેઓએ ખચીત જાણવું કે એવી રીતે જાહેરમાં ફરીઆદ કરવાથી તેમનાં હરેક દુખનો જેવો જલદીથી નીવેડો આવશે, તેવો બીજા કોઈ ઊપાએથી આવવાનો નથી.

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૩૬ મો.

પીઆરી બેન,

છેલો પતર લખીઆ પછે, મેં સરજસપની સાથે, થોડા દાહાડા સેંટ લુઈસ નામના ટાપુ ખાતે જવાને હું નીકલીઓ, જીઆ થોડાક દાહાડાની મુસાફરી કરી આવી પોહોંચીઆ. અહીં માનરે હમે થોડા દાહાડા રહી પાછા નીઊઈઆરક તરફ જનાર હતા, પણ તેવામાં મેં હવાજ નરાઈ સરખા બનાવથી, અને હું તે ...ને બદલે મેલીકો નામનાં નરાઈ જેવાં, ...

રો મીતર જેની સાથે હું તીઆં ગએઓ હતો, તેને મ
ળવાને આવીઆ. જોકે તેઓ જાતે ઈઊરોપીઅનો
હતાં, તોપણ તેમના ચેહેરા, તેમનો પોશાક, અને તેમ
ની ધપ કાંઈક નવાઈ જેવી લાગતી હતી. થોડોકવાર
એકાંત જગાએ તેઓએ મારા મીતર સાથ. કાંઈક ખા
નગી વાત કરવા બાદ તેઓ દીવાનખાનાંમાં, એક
મોટી ગોલ ટેબલ મેલેલી હતી તીઆં આવીને બેઠા. મા
રો મીતર પણ તેમની સાથે બેઠો. અને મને બેસવાને
પણ જણાવવાથી હું પણ તેમની સાથે બેઠો. બેસતાં
વારજં મારા મીતરે મને તેમની સાથ મુલાકાત કરાવી,
અને હું કોણ છું તે વીશે તેમને જણાવીઊં, જેથી
તેઓ ઘણા ખુશી થએઆ, અને સારી પેઠે મને શેકહે
નડ કીધી. તીઆર પછે તે તરણે શખસો કોણ હતા,
તેનો ખોલાસો, મારા મીતરે, મારી આગલ કરીઓ.
તે ઊપરથી જણાઈઊં કે, તેઓ પસચીમ અમેરીકાનાં
મોટા "રણના વેપારીઓ" હતા. વાહાલાં બેન, "ર
ણના વેપારી" તે શું તે કદાચ તમે સમજશો નહીં,
તેથી તે વીશેનો તમોને ખોલાસો કરવો જોઈએ છે. પ
સચીમ અમેરીકામાં મોટાં રણો અને જંગલો છે, જેને
કીનારે છુટાં છુટાં ઘણાક ગાંમો તથા શેહેરો વસે છે.
એ બાગને મેકસીકો દેશ કરી કેહે છે. એવાં ગાંમો
તથા શેહેરોમાં, ગાડાંઓ ભરી તેવા વેપારીઓ, મોટી મેહે
નતે ઊપલાં રણ અને જંગલો પસાર કરી, અંગત જો
ગ માલ લઈ વેચેછે, એટલે તેનો વેપાર કરેછે. તે ઊ
પરથી તેવા વેપારીઓને "રણના વેપારી" કહેછે. તે
તરણે વેપારીઓએ કેટલોકવાર બેસીને પોતાની મુસા
ફરીની તથા મેકસીકો શેહેરની તથા તેને લગતા બીજા
કસબાઓની કેટલીક વાતો કીધી, જેથી મારા પર તેની
એટલીતો અસર થઈ કે, જો બનેતો તેવી મુસાફરી કરી
એક વાર તેવાં શેહેરો પણ જોવાં. અલબતે તીઆંના
શેહેરો તથા કસબામાં મોટી ઇમારતો અને નવાઈ જે
વા બાંધકાંમો તથા વસતુઓ જોવાના ન હતાં, પણ તી
આંના ભઅંકર અને દબદબા ભરેલા જંગલી દેખાવો,
મોટાં રણો, મોટા પરવતો. જવાલામુખીઓ વગેરે ઘ
ણા જોવા લાએક હતાં. સુધરેલાં અને રોનકદારો શે
હેરો જોઈને તો હું ધરાએઓ હતો, જેથી કુદરતની બી
જી જાતની મહાભારત રચણા જોવાને મારૂં મન થઈ
ઊં. પેલા વેપારીઓ પોતાની મુસાફરીની અને તેમ
ને નડેલાં સંકટોની એકેકી એવી વાતો કરવા લાગા
કે, તે સાંભલી મારાં મનમાં મોટી બીહીક લાગવા છ
તાં, તેવી રચણા પણ જોવાને મારૂં ઘણુંજ મન થઈ
ઊં. વલી તે વેપારીઓએ વાત કરતાં જણાવીઊં કે,
તેમનો અને તેમના ભાઈબંધ વેપારીઓનો સઘલો મા
લ ભરાઈને તઈઆર થએઓછે; માટે તેઓ તરણ ચા
ર દાહાડામાં મેકસીકો તરફ ચીહાહા ખાતે કુચ કરી જ
શે. આએ શબદો સાંભલતાંજ મારા અંતકરણમાં લો
હીનો મોટો ઊછાલો થઈ આવીઓ, અને એકદમ મા
રી છાતી ધડકવા લાગી. આવી સરસ તક હાથથી જ
તી ન મેલવાનો થડાવ કરી, મેં એકદમ તેમની સાથે મુ
સાફરીએ નીકલવાનો વીચાર કીધો, અને તરત તે મા
રા મીતરને તથા તે વેપારીઓને જણાવી દીધો. એ
સાંભલી તેઓને હસવું આવીઊં, અને અચરત થએ
આ કે, તેમની આવી ભઅંકર વાતો સાંભલવા છતાં
મારૂં એકદમ કેમ મન થઈ આવીઊં. તે વેપારીઓ
એ તેમજ મારા મીતરે મને એ વીચાર ફેરવવાને ભ
લામણ કીધી, પણ તે સાંભલવાને મેં તદન ના
પાડીઊં. એ પરમાણે મારો તદન ઠરાવ જો
ઈ મારા મીતરે વધારે બોહોસ ન કરી, કેમકે તે જા
તે ઘણો હીમતવાન પુરૂષ હતો, તેથી તેના મનમાં એ
વી મુસાફરીની ધાસતી થોડી હોવાથી મને ઝાઝો અ
ટકાવ કરીઓ નહીં. તેમજ પેલા તરણે વેપારીઓ
એ પણ મને સાથે લઈ જવાની મોટી ખુશી બતાવી,
જેથી મને પણ ઘણો હરખ ઊપજીઓ, અને બીજે
દાહાડે મારી તઈઆરી કરવા મંડી ગએઓ. અલબ
તે મને કાંઈ વેચવાનો માલ મતા લેવાનું ન હતું, પણ
તે મુસાફરીને-ખરનો પોશાક, ઘોડો, અને પુરતાં હથી
આરો તઈઆર કરવાનાં હતાં. હથીઆરો એટલા
માટે કે, તે જંગલોમાં ગોધા વગેરે તરેહવાર જંગલી
જનાવરોનો ભએ ઘણો હોએ છે, તથા તીઆંનાં જંગ
લી ઈંડીઅનો વખતે માલ લુટવાને હથીઆરબંધી આ
વી તુટી પડે છે, તે વેલાએ તેમનો મોટો ઊપીઓગ પ
ડે છે. તે સઘલું એક દાહાડામાં તઈઆર કીધું, અને
તરીજે દાહાડે, મારા મીતરને છેલી સલામ કરી, પેલા
તરણ વેપારીઓની સાથે મારી મુસાફરીએ નીકલીઓ.

ઘેરથી નીકલીઆ તેવા, ગામને પાદરે એક
ખોલી જગામાં આવી પોહોંચીઆ, જીઆં બધો સં
ઘ એકઠો થઈને ઊભો હતો. તેમનો દેખાવ મોટો
દબદબા ભરેલો, અને અસરકારીક લાગતો હતો. મે

આઉરની પટરાણી.

દોન ઊપર લાંબી ને લાંબી એક શો ગાડાં, જે આપણા દેશનાં ગાડાંઓ કરતાં ઘણાં પોહોલાં અને લાંબાં હતાં, તેની એક હાર થઈને ઊભી હતી. એકેક ગાડાંને બેથી ચાર ઘોડા જોડેલા હતા, અને તે દરેકની ઊપર હાંકનારો બેઠેલા હતા. તેમજ સઘલા વેપારીઓ, તેમેજ્ નોકરો વગેરે લગભગ પચાશ માણસ ઘોડેશવાર થઈ હથીઆરબંધ ઊભેલા હતા. કેટલાકો અમેરીકન ઘોડાઓ ઊપર બેઠેલા હતા, અને કેટલાએકો, તે તરફનાં જંગલમાં થતા મસતાંગ જાતના ઘોડાઓ ઊપર, અને કેટલાએકો ખચરો ઊપર પણ સવાર થએલા હતા. તેમના પોશાક બનાવટમાં લગભગ એકસરખા, પણ રંગમાં જુદા જુદા હતા. તેમજ હથીઆર પણ બધાઓ પાસે પગથી તે માથાં વેર ખોસેલાં હતાં. મેં પણ તેમનાજ જેવો પોશાક પેહેરીઓ હતો, અને તેમનીજ માફક હથીઆર બાંધીઆં હતાં; અને એક સપેનીશ ચાલાક ઘોડા ઊપર સવાર થએલો હતો. અલબતે મેં કેવો પોશાક પેહેરીઓ હતો તે જાણવાને તમારૂં મન થશે, તેથી તેની વીગત તમોને લખી જણાઊંછું, જે વાંચતાં, હું ધારૂંછું કે, તમોને ઘણુ નવાઈ જેવું લાગશે, મેં પેહેલે નીચે એક સફેદ શરટ પેહેરી, તેની ઊપર હરણનાં સાફ કીધેલાં ચાંમડાંનો ડગલો પેહેરીઓ હતો. તેનો રંગ જરા પીલાશપર હતો, અને તેની કીનારીએ સુંદર ભરત ભરેલું હતુ. પગમાં લાલ રંગનું પાટલુન, અને મોટાં તથા જબરાં બુટ પેહેરીઆં હતાં. તે બુટની એડીએ પીતલના, ઘોડાને મારવાના, જબરા કાંટા જડેલા હતા. ગલાએ બહુ રંગનો ગલપટો બાંધીઓ હતો, અને માથાંપર એક જાતની શોભઈતી અને મજબુત બનાવટની ટોપી પેહેરી હતી. એક મોટો અને જાડો બહુસ મારી પીઠ પછવાડે જીન ઊપર બાંધેલો હતો, જે રાતને સુવાને બીછાનાની જગાએ તેમજ સાથે ઓઢવાની જગાએ કાંમ લાગતો હતો. હથીઆરમાં— છ, છ, બારની બે રીવાલવરો મારી જીનના આગલા ભાગમાં ખોશેલી હતી, અને બીજી બે પાંચ, પાંચ, બારની મારી કમરમાં ખોશેલી હતી. તેની સાથે એક રાએફલની બંદુક હતી, જે ખાંધ ઊપર લટકાવી હતી. તે સઘલી પીસટોલો તથા બંદુક ભરીને તઈઆર રાખીં ખોશેલીઓ હતી, કે અગત વખતે માતરે તેનો ઘોડો દાબી ફોડી દેતાં વાર નહી લાગે. તે સીવાએ એક મોટી છરી જે લડાઇ કરવામાં તેગજ વાહાડવા કાપવામાં સઘલાં કામમાં વપરાતી હતી. એ સીવાએ થોડેક ખોરાક માએ એવી એક કોથલી, અને પાણીની છાગલ મારાં એક ખભાંએ ઓલવી હતી. એજ પરમાણે મારા બીજા સોબતીઓ પણ હથીઓરમાં અને પોશાકમાં ગોએઆ ડટાઈ રહેલા હતા. એ પરમાણે સઘલાઓ એકઠા મલી રહેઆ, કે ઠેકવેલે વખતે હમોએ સેનટ લુઈસને છેલી સલાંમ કરી અને આગલ જંગલનો રસતો લીધો.

વાહાલાં બેન, આ પનર હાલ તરતતો આટલાં માંજ બંધ કરૂંછું, અને મારી મુસાફરીનો હેવાલ જે તમોને ઘણો જાણવાલાએક થઈ પડશે, તે હું આવતા પતરમાં લખવાની આસા રાખી હાલ તરત તો રજા લઊં છું.

હું છઉં તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

આઉદની પદભરશટ રાણી.

પાશેના પાનાપર જે ચીત્ર આપીઊંછે, તે ગએઆ આંકમાં લખેલા આઊદના પદભરશટ રાજની રાણીનુંછે. એવી રાણીઓને અથવા મુસલમાનોની સ્રીઓની ઘર માહેલી અલાહેદી જગાને જનાનો કરી કહેછે. વાંચનાર આટલી વાતથીતો અજાણીઆ નહી હશે કે મુસલમાનો પોતાની સ્રીઓને ખુલે મોડે ફરવા દેતા નથી, એટલુંજ નહી પણ મોટે વાંધેની સ્રીઓ તથા રાણી સરખીઓથીતો કવચીત પણ બાહાર નીકલાતું નથી. તે બીચારીઓથી પોતાના ભરથાર, ભાઈ કે બાપ સીવાએ બીજા કોઈ સાથ વાત કરી શકાતી નથી અને દુનીઆં શું છે તેનો તેમને સપનામાં પણ વીચાર આવતો નથી. એક અંગરેજ સ્રી એક મુસલમાનના જનાનામાં એક વેલાએ મલવાને ગઈ હતી તીઆરે તે માંની સ્રી એક ફુલ જોઈ દલગીરીથી બોલી હતી કે, "અરે બોઘ, એ ફુલ તે કેવાં ઝાડ પર ઊગતું હશે, અને તે જગા તે કેવી રલીઆમણી હશે." એજ પરમાણે તે બાપડી સ્રીઓ આ દુનીઆંમાં વગર તકશીરે એક બંધીવાનની જીંદગી ભોગવેછે.

વાંચનાર આટલી વાતથી પણ અજાણીઆ ન

હી હશે કે, મુસલમાનોમાં એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરણવાની છુટ હોવાથી તેઓ પોતાની ગુંજાસ માફક થાએ છે તેટલી બઈરીઓ કરેછે. તેમાં રાજાઓ અને પાદશાહાઓતો નહી મનાએ એવી સેંકડોની સંખીઆ કરે છે. તે સઘલાંઓને એક મોટા મેહેલમાં જુદા જુદા ઓરડાઓમાં રાખે છે અને તેમની ઊપર એવાતો શક્ત ચોકી અને પેહેરા રાખવામાં આવે છે કે તેમાં રાજા સીવાએ એક ચલીઊં પણ દાખલ થઇ શકે નહી. તેમની ચાકરીમાં દાસીઓ અને ખોજાઓ હોએ છે જેઓ રાત દાહાડો પોતાની પાસે હથીઆર રાખે છે, તે રાણીઓની ખીદમત બજાવે છે તેમજ સંભાલ પણ કરે છે. જોકે તે સ્ત્રીઓને ખાવા પીવા સંબંધી, કે પેહેરવા ઓઢવા સંબંધી કશી પણ હાજત બાકી રેહેતી નથી, તોપણ છુટાપણુ, જે એક કીડી વરીકને પણ અતી વાહાલું હોએ છે, તે વીગર તે બાપડી ખુબસુરત અને જુવાન સ્ત્રીઓ રાત દીવસ ઝરે છે. જીઆરે તેઓ ઈઊરોપીઅન સ્ત્રીઓને જોએ છે, તથા તેમના છુટાંપણાની વાતો સાંભલે છે, તીઆરે તેમને ઘણુંજ અચરત લાગે છે અને પોતાની હાલત ઊપર ઘણીજ દલગીર થાએ છે.

એ રાણીઓનો સઘલો પોશાક ઘણુ કરીને કસબી હોએ છે. તેઓ પગમાં કસબી અથવા એવીજ બીજી ઊંચી જાતની સુરવાલ પેહેરે છે. તે સુરવાલ તેમની પગની ઘુંટી સુધી આવે છે, તેને બાંધવાને લેશમાં કસબી નાડું રાખે છે અને તેને બંને છેડે મોટાં કસબી ખુમતાંઓ ઝુલતાં રાખેછે. તેઓ આંગમાં પણ તરેહવાર ઊંચાં રંગીન રેસમી કે કસબી કપડાંની બંડી પેહેરે છે, અને ઊપર કસબી ડોપટો નાખે છે. તેઓ જરીઆન પણ તેમજ ઘણું અને કીમતી પેહેરે છે. પાસેનાં ચીત્ર ઊપરથી જણાશે કે, તેનાં કાંનમાં અને ગલામાં મોતીની ગોએઆ લુંગરો લાગેલી છે. તે મોતીઓની વચે હીરા અને માણેક ચકચકી રહેઆંછે. હાથમાં સુનાની અને હીરા તથા મોતીમાં જડેલી ચોંહાંચીઓ, અને સઘલાં આંગલાંમાં હીરા, માણેક, પાનાં વગેરેની વીંટીઓ પેહેરેલીઓ છે તેની પાસે એક જડાવદાર હુકો છે, જેની કમાણદાર નલી પોતાનાં મોડાંમાં લઈ તેનો ધુમાડો લે છે. એવી સ્ત્રીઓ જાને ઘણીજ ખુબસુરત અને મન લોભક હોએ છે પરીતી શું તે તેઓ સારી પેઠે સમજે છે, અને વાત ચીતમાં ઘણી ચંચલાઈ રાખે છે. એ રાણીની આગલ તેનું એક છોકરું બેઠેલું છે, જે શરીરે ઘણુ પુષ્ટ ઈઆને સુખીઆરું નજર આવે છે. તેમજ તેનાં મોડાં ઊપર ચંચલાઈની નીશાન ચલકી રહી છે. વાંચનાર બાનુંઓ, એ અને એવીજ બીજી રાણીઓને, તેમનાં આંગ માહેલું બેકીમતી જરીઆન અને ઊમદા પોશાક જોઈ કદાચ તેમને મારે એવો વીચાર કરશો કે, તેઓ કેવાં સુખમાં પડેલીઓ છે, તો તેમાં તેમની મોટી ભુલ છે. એ સ્ત્રીઓને સઘલી પરકારનું શુખ છે, પણ એક છુટાપણા વગર તેમને સઊથી દુખી જાણવાં. હમો નહીં ધારતા કે, પારસીની સ્ત્રીઓ, જેઓ આજે બીજી દેશી સ્ત્રીઓ કરતાં વધારે છુટાપણું ભોગવે છે, તેમાની કોઈ પણ, એવાં જરીઆન અને પોશાકમાં તેમનાં છુટાંપણાં કરતાં વધારે સુખ સમજશે.

નીતીની કીમત.

પરકરણ ૧ જું.

(ચાલણ અંક ૧૨૦ થી)

મેહેરજીભાઈ પોતાના ઢોલીઆપર જઈને સુતો ખરો, પણ તેની આખમાંથી ઉંઘ અને શરીરમાંથી નીરાત એ બંને ઉડી ગએઆં. તેનાં મનમાં સેહેતાનીઅતે જબરું ઘર કીધું, અને તે સેહેતાનોની મદદ માગવા તથા સલાહ લેવા લાગો. કુંવરબાઈને પોતાનાં મનની છુપી પણ લુંડી અને ભયંકર વાત કેમ કેહેવી, તેને કેમ સમજાવવી, તે સમજશે કે નહી, તેના મનમાં વાત ઉતરશે કે નહી, ઈતીઆદી વગેરેના તે તરેહવાર વીચારમાં ગરકાવ થઈને પડીઓ. તે મનમાં પોતાને અને પતજીભાઈને સરખાવવા લાગો, હાલત સરખાવવા લાગો, રૂપ સરખાવવા લાગો, અને દોલત સરખાવવા લાગો. સઘલાંમાં તેને ધનજીભાઈ ઉતરતો લાગો અને પોતાને સરસ સમજવા લાગો. તીઆરે વલી મનમા બોલવા લાગો કે, "શું તાહારે કુંવરબાઈ મારું કહીઉં નહી માનશે ? શું તે ધનજીભાઈ ઉપર આવી ખુબસુરત થઈને રાજી હોશે ! શું તે મારામાં અને તેનામાં તફાવત જોઈ મને પસંદ નહી કરશે ? હું એને એકથી હજાર રૂપીઆ આપવા કેહેથ, અને તે આપસ. એને વાસતે જે બી થશે તે કરશ. એક બારગી જીવબી ગએઓ તો તેની ફકર નથી." એવા એવા વીચાર કરતો તે જરા ઉંઘમાં પડીઓ, પણ વલી જરાવારમાં પાછો ચોકીને ઉઠીઓ અને મનમાં વીચાર કરવા લાગો કે "પણ એવું કરવું કેમ ? સહવાર પડતાંતો અહીંથી જવુછે, તીઆરે કુંવરબાઈ સાથે હું વાત કીઆરે કરીશ ને તેને કીઆરે સમજાવીશ ? ખરૈખર હું કેનો બેવકુફ છું કે બધો વીચાર કીધો અને એ

ખવીચારતો કીધોજ નહી, પણ ખરાર, ઝાગે હરીઓ કીઆગીઓ અને મારો લાલો ભગત કીઆ ગએઓ ? એક લીધુ જો તેઓ આપશે તો તેના જોરથી ધનજીભાઈ ઘેલો થઈ જશે, અને કુવરબાઈ પોતાની મેલે મારી આગલ ચાલી આવશે હા, હા, એનીતો મને તીઆરની ઈઆદજ નહી અરરર ! આએ વખતે હુ હરીઆને સાથે નહી લાવીઓ, નહી તો કોઈનુ કામ નહી હતુ, કશો વીચાર કરવાનો નહી હતો, પણ તોબી કઈ નહી, મને લાલા ભગતે જે પેલો મતર શીખવેલો છે, તે આજે અજમાવી જોઉ તેણે મારા ઘણા રૂપીઆ ખાધા છે, પણ જો આએ વેલાએ તે મતરથી કામ પાર પડીઉ તો જાણે બધા તે વલી સુકા કઈ નહી, તે પણ લીબુ મતરવાનોજ છે, અને જો એક મતરીને તેના હાથમા આપીઉ તો ખચીત તેનુ મન બધુ ફરી જશે હા, હા, એનીતો મને એઆદજ નહી બસ બસ, હવે જરા સુઈ જાઉ જો એનો તીઆરની ઈઆદ આવી હતેતો, આટલો વાર ખાલી બલાપો નહી કરતે, અને ફોકટનો ઉજાગરો કોણ કરતે" એમ બોલીને જેવો તે સુવા જાએ છે, અને આખમા જરા ઉઘ આવે છે, તેવામા વલી તે ભડકીને ઉઠીઓ, અને બોલવા લાગો, "પણ હુ શુ ઘેલો થઈ ગએઓ સહવારના પોહોરમા તો ઉઠીને જાવુ છે, તેનો શો ઉપાએ કરવો, તેનો વીચારતો વલી કીધોજ નહી બધુ તો ખરૂ લીબુ મતરીને આપવુ તો ખરૂં, પણ તે બધુ કરવુ કીઆરે ? પાછલી રાતના તો ગાટલી જોડવાની હવે, તેનુ કેમ કરવુ ? (કેટલોક વીચાર કરીને) હા, અમ કરૂ અમથો રહી પડીશ તો ધનજીને વખતે શક જશે, તો બધુ કામ બગડી જશે, વાસતે કઈ બાહાનુ કરવુ જોઈએ, તેથી એવુ કરવુ કે પેગ બલદીઓ ઘણોજ લગડાઈ પડે એટલે રહી પડવાનુ ઠીક થાએ, પણ તેને લગડતો કેમ કરવો ? ખરીમા છરી ભોકુ હું, નહી, તેતો લોહી નીકશે અને થા જણાઇ આવશે તીઆરે ખરીમા પથર ઘોસુ ? પણ તેતો જણાઈ આવશે, અને વખતે તે કાહાડી નાખીઓ કે નીકલી ગએઓ એટલે બલદીઓ ચાલતો થશે તીઆરે કરવુ કેમ ? (કેટનોકવાર વીચાર કરીને) હાઆઆ, હા ! હવે ઈઆદ આવી તે ઠીક પડશે એમજ કરવુ કે બલની ખરીમા એક લાબો કાટો ભોકીને બાહારથી ભાજી નાખવો એટને તે આગલ ચાલશેજ નહી, અને તે એકાએક માલમ પડશે પણ નહી વલી જીઆરે તેને ચાલતો કરવો પડશે, તીઆરે તે કાહાડી નાખીઓ એટલે તેમબી થશે ઠીક, ઠીક, એ ઠીક પડશે પણ એ બધુ કરવુ કીઆરે ? એવુ જાણતે તો તે રાતનુજ કરી મેલતે, પણ કઈ નહી, જેવો પેહેલો મરઘો બોલીઓ કે ઉઠીને તેમ કરૂ" એટલુ બોલીને તે નીરાત કરી શુઈ ગએઓ તેની આખમા જરા ઉઘ આવી, અને એક સપનો આવવાને શરૂ થએઓ જેમા જાણે કુવરબાઈ તેના ટોલીઆ આગલથી કચરો વાલતી હોએ એવુ તે જોએ છે અને વેહેલો વેહેલો ઉઠીને તેને બોલાવા જાએ છે પણ તેવામા તેના કાનમા મરઘાને વાસવાનો આવજ આવીઓ તેવોજ તે ભડકીને જાગી ઉઠીઓ અને ઉઠીને ટોલીઆ પર બેઠો થએઓ બેઠો થએઓ તીઆવેર તેના મનમા એમજ હતુ કે, કુંવરબાઈ તેના ટોલીઆ આગલનો કચરો વાલે છે, તેથી તે મોઢુ વીહીલુ મુકીને ટોલીઆની તરે, આણીગમ, પેલી ગમ જોવા લાગો, પણ તે તેને કેથે દેખાઈ નહી, પણ તેટલામા તે તેની હુશીઆરીમા આવીઓ, તેવુજ તેણે જાણીઉ કે એતો તેણે સપનો જોએઓ, પણ તીઆરે વલી તે વીચાર કરવા લાગો કે, તેણે જે મરઘો બોલવાનો સાદ સાભલીઓ તે પણ સપનામાજ કે ખરેખરો એના ગુચવારામા પડી તે વીચાર કરે છે, તેવામા તેવો બીજો સાદ સભલાએઓ, તીઆરે તેની ખાતરી થઈ કે તે સાદતો તેણે ખરેખરો સાભલીઓ તેથી તે વેહેલો વેહેલો ઉઠીઓ અને કોટમા જીઆ તેના બલદોને બાધલા હતા તીઆ ગએઓ તેના બંને બલદો બેસીને વગોલ કરતા હતા, તેમાથી જે તેનો ચેનો બલદ કમરીની ખાડી ઉપર જરા લગડાએઓ હતો, તેના પગની તેજ ખડીના વચોવચના નરમ ભાગમા એક જાડો અને લાબો કાટો, જે તે વાડમાથી ભાજી લાવીઓ હતો, તે ભોકી ઘાલીઓ બલદે જોરમા પગ ખેચી લીધો, પણ તેટલામા તો તે કાટો પોણો પેસી ગએઓ હતો અને માહેથી જરા લોહી નીકલવા લાગુ હતુ પણ તેવાના હતુ રહીને બલદનો થાપો ઠોકી આસતે રહીને તેનો પગ પાછો હાથમા લીધો, અને જાણે તે કાટો કાઢતો હોએ તેમ તે ભાગ પર જરા ધીમેથી આગળા ફેરવી એક જોર એવો કીધો કે બાહાર રહેલો કાટો ભાજી નાખીઓ એથી કરીને બલદને ઘણુ લાગીઉ, જેથી તે ભડકીને ઉઠીઓ તે જોઈને ચોકીને મેહેરજીભાઈ પણ ઉઠવા જાએ છે, તેવામા બલદની લાત તેના ગુડપુમા એવી લાગી કે કેટલોવાર પાછો બેસી જઈને તે દાબવા લાગો દાબતો દાબતો વીચાર કરવા લાગો કે એના પગમાથી લોહી નીકરે છે તે બધ કરવુ જોઈએ, પણ બલદતો ઉઠીને ઉભો થએઓ તીઆરે કરવુ કેમ ? એવામા બલદનો પગ પાસે પડેલા એક છાણના પોદરામા પડીઓ, જે જોઈ મેહેરજીભાઈ બોલીઓ "હવે ફકર નહી હવે મટોડું છાટવાની જરૂર નહી" પછે તીઆથી ઉઠીઓ અને ગુડણમા વાગુ હતુ તેથી જરા લગડતો ઘરમા જઈને ઓઠીને પાછો પોતાના ટોલીઆપર સુઈ ગએઓ અને જાણે ઉઘાઈ ગએલો હોએ તેમ મોઢુ ઢાકીને સુઈ રહેઓ

પરકરણ ૨ જુ.

સહવારનો પોરો ફાટતાજ ડીગત લીટીએ લાલ રગનો પોશાક પેહેરીઓ, અને આભરામ ઝાડોમા પકશીઓ શુદર સગેદ કાહાડવા લાગા ગાએ અને ભેસો ઉઠીને ઉભા થએઆ અને નાખનાથી ફુફારા મારવા લાગા પશચીમ તરફથી ઠડી લેહેકી નીકલી ધીમેથી ફુકવા લાગી, અને શામણેની ગલેરમાથી રાત વાસો પડેલ ગાડા, પાછી કુચ કરી ચાલીઆ જતા હતા, તેના બલદના ગલા બાહેલા ઘાટનો શુદર શાદ અને પઈડાનો ખડખડતો આવાજ સાથે મલી ગોએઆ રમતાને ગીત ગાવા લાગા ચદર એક ગમથી તરતનો આથો પડીઓ હતો તેવામા બીજો ચદર છાણથી લીપેલી કામડાની ભીતના ઓરડામા ઉગીઓ, એટલે કુવરબાઈ ટોલીઆપરથી ઉઠીને ઉભી થઈ, અને બારણુ ઉઘાડી ઓટલાપર જે હારી સુતો હતો તેને ઉઠાડીઓ ઝડપથી તેને કચરો વાલવાને અને કોટ સાફ કરવાને કહી

વીચારતો ફીધાન નહી; પણ ખરાર, મારો હરીઓ કીઆં ગીઓ અને મારો લાલો ભગત કીઆ ગએઓ ? એક લીબુ જો તેઓ આપશે તો તેના જોરથી ધનજીભાઈ ઘેલો થઈ જશે, અને કુંવરબાઈ પોતાંની મેલે મારી આગલ ચાલી આવશે. હા, હા, એનીતો મને તીઆરની ઈઆદ ન આવી. અરરર ! આએ વખતે હું હરીઆને સાથે નહી લ. તેનાં નહી તો કોઈનું કામ નહી હતું, કશો વીચ્યાર નીચે નો નહી હોત. પણ તોઆં ફંઈ નહી, મને જે પેલો મંતર શીખવેલો છે, તે આજે કા આવેલા કે, તેણે મારા ઘણા રૂપીઆ ખાધા છે, પણ રની ચીનધી ચીએ તે મંતરથી કામ પાર પડીઉં તો નહી. એવી ભયંકર કા. કંઈ નહી, તે પણ લી એક મતરીને તેના હાથ નીકે વારને અંતરે આવેલા એન બધું ફરી જશે. લ ચહડી ગઈઉં, અને થોડવા હી. બસ બસ, હુકેલ થઈ ગઈઉં. એ બનાવ જોતાં ની ઈઆદ આ તનાં માંણસો, જેમ જેને ગમે તેમ, પાણીમાં હી કુ ઓળવી મેલી પેલા ભયંકર ખડકપર ચહડવાની કો આવંકરવા લાગાં, પણ તેમાં ઘણાકો ટુટી પડી, પછ લાગો, ણ પામીઆં. પણ એમ કરતાં આખરે બી માં તો રતો વમ અને બીજા સતાવીશ જન, તે ખડકને મપવું તો પોંહાંચીઆ, અને તે વેલાએ રાતનો વખત થતો ગાલથી, તેઓ તેનેજ વલગી રહેઆ. એ વાંઆર કરી કેપટન પીઅરસ, જે કમનસીબ, એ વેલા ને વખતે ઈ બાંહાંની બે મોટી છોકરીઓને સાથે લેઈ આઓ ઘણો, તેમને પોતાની છાતીસે દાબી, લોહી ભ પણ તેને લી, તે પાંણીથી ભરાઈ ગએલાં વાંહાંણ નહી; તેતો રહેઆ, અને સહવાર પડવાની વાત જો રે ખરાંમાં ખતે તે કા. જેઓ પેલા ખડકને મથાલે પોંહોંચી ઠીઓ ચા તેમને પણ કેપટનની બંને છોકરીઓને ચાર કરીને ચટપટ લાગી, પણ સહવાર પડતાં કંઈબી ક પડશે. ટા લોક કરી તેમને તે ખડક ઊપર લાવવાને તેઓએ લશેન કરીઓ. પણ તોફાન જરાએ નરમ ન પડવા લી દર પલે મોટા ડુંગર જેવા મોજા તે વાંહાંણપર અથડાવા લાગા, અને દર પલે તે વાંહાંણ અને તેમાંની બે નીરદોશ અને નાજુક અબલાઓને તેમાં એકદમ ગરક જવાની ધાસતી પડતી. પણ અફશોસ ! આખરે તેમજ બનીઉં. મધીઅમ રાતને સુમારે, પેલા ખડકપર સહવારની વાટ જોતા બેઠેલાં માંણસોને વાંહાંણપરથી એક અતી કમકમાટ ભરેલી ચીચીઆરી સંભલાઈ, જેમાં પેલી બે અબલાઓનો છેલો આવાજ તેઓએ ઓલખીઓ, અને તેઓ આખરે મરણ પાંમે છે એવું જાંણી તેમનાં હાડેહાડ ધ્રુજવા લાગાં. પણ તે મોત તે ચીચીઆરી ઊઠી, કે પલવારમાં પાછી બંધ થઈ ગઈ, અને સઘલું ચુપ થઈ ગઈઉં. વાંહાંણનું ખોખું, જે એક કાલાં ધાબાં સરખું દેખાતું હતું, તે ગેપ થઈ ગઈઉં, અને તેની સાથે કેપટન પીઅરસ અને તેની બે વાહાલી અને ખુબસુરત છોકરીઓ પણ સમુદરને તલીએ જઈ હમેસગીમાં સુતાં. અફશોસ !

એ બનાવ જોઈ, જેઓ જીવતા ખડકને વલગી રહેલા હતા, તેઓ જોકે સઘલા પોતાનાં મોહોતને પોતાનાં મોડાં સાંમે જોતા હતા, તોપણ, એવો ભએ છતાં, તે બે જુવાન અબલાઓનાં મરણથી તેમની આંખમાં આંસું આવીઆં. પછે જેમ જેમ વખત જતો ગએઓ તેમ તેમ, તે બાપડાઓનાં શરીર છુંદાઈ માહેથી લોહી જતાં હતાં તેથી નબલા થવાથી, અને ઊપરથી પડતી કકડતી ઠંડીથી અકડી જવાથી, તદન અશક્ત થઈ જે ખડકને ચાંપી વલગી રહેલા હતા તે છોડતા ગએઆ, અને એક પછે એક અતી દએઆ ઊપજાવવા જોગ ચીચીઆરીઓ પાડતા નીચે પડી, અનીદાર ખડકોપર અફડાઈ ઝીકાઈ મરણ પાંમતા ગએઆ. એમ કરતાં તરણ કલાક ગએઆ પછે બામદાદનો વખત થએઆ, જે વેલાએ, જેઓ બાકી રહેલા હતા તેઓ પોતાની જગા જોઈ, દીસ પડતે જે બચવાની આંસા હતી તે છોડવા લાગા. તેઓએ જોઈઉં કે, તેઓ એક એવા ખડક ઊપરછે, કે જે ઊપરથી, બે વેંહેંત પોહોલી એક કોરપરથી ચાલી એક બાજુએ ફરી, એક તદન ઊભા અને ૨૦૦ ફીટ ઊંચા ખડકપર ચહડીઆ સીવાએ, તેમને કોઈબી રીતે બચવાને કશો ઊપાએ ન હતો. પણ હવે કરવું શું ? ઈઆતો તે એકવાર જીવ સટોસટની કોશેશ કરી તે ખડકને મથાલે પોંહોંચવું, કે નહીંતો તે જગામાં ભુખે મરી જવું. તેથી એ પરમાંણે બધી તરફથી મોહોતનો ઘેરો જોઈ, કેટલાએકોએ ઈઆહોમ જે બને તે ખરી, એમ વીચારીને ખડકપર ચહડવા માંડીઉં, પણ તેઓ બીહીકથી ધડોધડ નીચે પડી, ઝીકાઈ મરણ પામવા લાગા. એમ કરતાં આખેરે બે જન ઊપર જઈ પોંહોંચીઆ, અને તીઆં જે એક ગામડું વસેલું હતું તીઆંના લોકોને એ આફતની ખબર કરી. તે સાંભલતાંજ તે સઘલાં લોકો તે ખડકનાં મથાલાંપર આવીઆ, અને જેઓ નીચે બાકી રહેલા હતા તેમને માટે મોટાં દોરડાંઓ નીચે મેલીઆં. એ દોરડાં પકડી તેઓ ઊપર આવવાની

કોઊશ કરવા લાગા, પણ તેમાંથી કેટલાક ઘોડે ઘોડે ચહડી, ટુટી પડી મરણ પાંમીઆ, અને કેટલાકો સલામત ઊપર આવીઆ. તેમની તે ગામનાં લોકોએ ઘણી સારી બરદાસત કીધી, અને કેટલાક દીવસ પછે તેમને તેમના દેશ ભણી રવાના કીધા.

લડાઈથી નીપજતી ખરાબી.

માણસ જાતે, પોતાનાજ ભાઇબંધ માણસ જાત ઊપર લડાઈની બાબદમાં જેવું કરપીણપણું વાપરીઊં છે, તેવું બીજાં કોઈ કાંમમાં વાપરીઊં નથી, અને જેવી એબ, એ કામથી તેઓએ પોતાનાં નામને લગાડી છે, તેવી બીજા કોઇ કામથી લગાડી નથી. માણસ જાત જોકે ખોદાનું ઘડેલું છે, અને તેની સઘલી નીશાનો તે પોતાનાં દરેક કામમાં બતાવે છે, પણ લડાઈની વખતે જે તેઓ દેખાવ કરે છે, તે ઊપરથી તેઓ તેટલોવાર ખોદાના નહી પણ સેહેતાનના બનાવેલા લાગે છે. ઈંગલંડ, ફરાનસ અને અમેરીકા આજે દુનીઆંપર સઊથી સુધરેલાં થવાનો શકો રાખે છે, પણ જીઆંવેર તેમનામાં લડાઈનું જંગલીપણુ અને સેહેતાનીઅતપણુ કાએમ છે, તીઆંવેર તેઓએ એવી મગરૂબી નહી લેવી, પણ પોતાના હાથ તરફ જોઈ પોતાને મોડે કબુલ કરવું કે તેઓ જંગલી અને માણસખાઊ છે; તે એવાકે, આજે જેવા જંગલી અને માણસ ખાઊ લોકો પાસીફીકના ટાપુઓમાં વસે છે તેમનાં કરતાં સો ઘણા માઠા.

ફરાનસની અંદર, ૧૫ મી સદીમાં, જે વેલાએ, તીઆંનો ચારલસ પાદશાહ, પોતાના મગજની માઠી હાલતનાં સબબથી અશકત થઈ પડીઓ હતો, અને તે વામાં રાજનો અખતીઆર લેવાને ડીઊક આફ બરગનડી અને ડીઊક આફ આરલીઅનસ નામના ઊમરાવો માહોમાહે ભગઈ મરતા હતા, અને તે વેલાએ ઈંગલંડનો પાદશાહ ૫ મો હેનરી તે દેશ ઊપર ઊતરી પડી કેટલીક લડાઈઓ કરી તેનો કેટલોક ભાગ જીતીઓ હતો, અને આખરે પાદસાહ ચારલસની છોકરી કેથરાઈન સાથે પરણી ફરાનસનુ તાજ પોતાને માથે મેલીઊં હતું, તે વખતમાં રોએનના કસબામાં જે સેતમ ગુજરીઓ છે, તે અતી કમકમાટ ભરેલો અને જાણવા લાએક છે. સન ૧૪૧૫ ના જુન મહીનામાં, પાદશાહ હેનરીને, ઈંગલંડથી બીજી એક મોટી ફોજની મદદ મલવાથી, અને તે સાથે તોપ, દારૂગોલો વગરે લડાઈનો અસબાબ પણ પુષકલ આવી લાગવાથી, રોએનનો કસબો, જેમાં ફરેંચોની મોટી ફોજ હતી, અને તેઓએ કેટલાક માસનો તે કસબો મોટી બલતવારીથી જાલવી રાખેલો હતો, તે ઊપરઈ હુમલો કરી તેને પોતાને સવાધીન કરી લેવાનો ઠરાવ કીધો. તે ઠરાવ પરમાંણે તેણે તે કસબાની આસપાસ મજબુત ઘેરો નાંખી તેને બંધ કરી મેલીઓ, અને એવી આસા રાખી કે, જીઆરે તેમના ઊપર ભુખમરો ગુજરશે, તીઆરે તેઓ પોતાની મેરે તાબે થશે. એ પરમાંણે તે કસબાપર ઘેરો પડવાથી, અને તેમાનાં લોકોએ બનતાં શુધી હેનરીને તાબે ન થવાના મજબુત ઠરાવથી, જેમ કહડાએ તેમ દાહાડા કાહાડીઆ, પણ આખરે અકટોબર મહીનાંમાં તેઓ ઘણાજ બતંગ આવી ગએઆ. તેમની પાસે કંઈ ખાવાનું નહી રહીઊં, તીઆરે તેઓએ ઘોડા, કુતરાં, બીલાડાં, ઊંદર વગેરે, માણસ જાતને ન ખાવા જોગ જનાવરો પણ પકડીને ખાધાં; પણ તેઓ હેનરીની ફોજને તાબે ન થએઆં, અને હેનરીએ તે ઊપરનો ઘેરો કાહાડીઓ પણ નહીં. અલબતે આવી આફત ગરીબો ઊપર ઘણીજ જોરમાં ગુજરતી હતી, પણ મોટા અમીર ઊમરાવોને સેહેજ સાહાજ સારો ખોરાક મલતો હતો. તે ખોરાક રખેને ખપી જાએ, અથવા લુટાઈ જાએ, તેથી તેઓએ અંતે, તે કસબામાંથી, ૧૨૦૦૦ ગરીબ પુરૂશો, સ્ત્રીઓ અને બચાંઓને, જબરીથી ગામ બાહાર કાહાડી મેલીઆ, જેમાનાં ઘણાક બાહાર પાદસાહ હેનરીનાં લશકરની બીહીકે, તે કીલાની આસપાસની ખાઈમાં જઈને રહઆં, અને તીઆં દર રોજ સેંકડો જનાં મરણ પાંમવા લાગાં. એ ખાહીમાં તે બાપડાંઓ એવીતો ભયંકર હાલતમાં પડીઆં હતાં કે, જેને જોતાં પથર સરખી છાતીનાં માંણસની આંખમાં પણ આંસુ આવીઆ વગર રેહે નહીં. બાકી જેઓ ગામમાં રહઆં હતાં, તેઓ એવાંતો ભુખે મરતાં હતાં કે, કોઈ ઊમરાવને માટે ગોસ કે કાંઈ એવો બીજો ખોરાક જતો રસતામાંથી તેમની નજરે પડતો, તો સેંકડો લોકો, જેઓ ભુખમરાથી દેવાના અને બેદરકાર બની ગએઆ હતા, તેઓ તેને લુટી લેવાને ટુટી પડ

તો, જેમાંથી તેમને પાછા રાખવાને, તે ખોરાકની આથેના માણસ તેમને તદ્પેતડ મારી નાંખતા. તેઓ એટલાતો અંતપર આવીઆ હતા કે, તે ખોરાકને હાથમાંથી જતો મેલવા કરતાં માર ખાઇને તીઆંજ મરી જવાને વધારે પસંદ કરતા; અને તે પરમાંણે રોજ સેંકડો માણસ મારીઆં જતાં. જોકે એ પરમાંણે કેટલાક મોટેઓને ચોરી છુપીથી અંતવેર ખોરાક મલતો રહીઓ, પણ બીજાઓને આખા તરણ મહીના શુધીતો કંઈજ નહી મલીઉં. તેથી અંતે એવું બનીઉં કે, જાનેવારી મહીનાંની શરૂઆત શુધીમાં, એવા ભુખમરાથી બધાં મલીને ૫૦૦૦૦ માંણસ ટવલીને અને તરફડીને મરી ગએઆં. જીઆરે પેલા હુજતી અને કરપીણ ઊમરાવોએ એ પરમાંણે હજારો માંણસોને મરી ગએલાં જોએઆં, અને તેમની કોઇબી પરકારે કોઈની મદદ મલી નહીં, તીઆરે થાકીને તા૦ ૧૬ મી જાનેવારીને દીને તેઓ પાદશાહ હેનરીને શરન થએઆ, અને રોએનનો કસબો તેને સ્વાધીન કીધો.

એ પરમાંણે ભુખમરાથી અને લડાઈથી જીઆરે, બંને બાજુનાં મલી લાખો માંણસો મારીઆં ગએઆં, તીઆરે એક માણસની ઊમેદ બર આવી, કે તેને ફરાનસનું તાજ અને છોકરી એ બે મલીઆં" અફસોશછે માણસના એવા લોભ ઊપર.

—oo—

ચપટાં માથાંનાં ચીનુક જંગલીઓ.

ગએઆ આંકમાં સેમોન જાતના જંગલીઓની બચાંને ઊધારવા તથા તેનાં માંથાંને ચોકસ આકારનું કરવા વીશે કેટલોક ખોલાશો લખવામાં આવીઓ હતો, પણ તે સીવાએ એક બીજી જાતના જંગલીઓ પણ માથાંની કુદરતી વલાણ બદલી પોતાને મનગમતી રાખે છે, તે વીશે થોડેક ખોલાશો અહીં કરીએ છઈએ.

કોલમબીઆ નદી ઊપર એક જાતના જંગલીઓ વસે છે, જેઓ ચીનુક ટોલાના કેહેવાએ છે, પણ સાધારણ રીતે તેઓ "ચપટાં માંથાંના" ને નામે ઓલખાએ છે. સેમોન લોકોને જે જાતનાં માંથાં પસંદ પડે છે, તેનાં કરતાં એ જંગલીઓને તદન જુદીજ રીતનાં પસંદ પડે છે. એ લોકોને જેમ માથું ચપટ થાટનું તેમ વધારે ગમે છે, અને તેને વધારે શોભીતું તથા વધારે ચાલાક ગણે છે. તેઓ ગોલ માંથાંવાલા સઘલા જંગલીઓને ધીકારે છે એટલુંજ નહીં, પણ ગોરા લોકોને વટીક, એજ સબબથી ઘણુંજ ધીકારે છે. એ જંગલીઓ એવી જાતનાં માથાં કરવાને, પોતાનાં નાનાં બચાં ઊપર કેવી કીરીઆ કરે છે, તે ખરેખર ઘણીજ નવાઈ સરખી અને જાણવાજોગ છે. તે નીચે પરમાણે છે.

ચીનુક સ્રીને પેટે જેવું બચું અવતરીઉં, કે તેને ઊંચકીને, એક જાતનો સાંચો, જે તેનું માથું ચપટું કરવાને બનાવી રાખેલો હોએ છે, તે ઊપર તેને સુવાડે છે. તે સાંચો એવો હોએ છે કે, એક પાટીઆંનાં કટકાને એક છેડે એક પોહોલી ઠેસ કરે છે, અને બીજે છેડે, એક પાટીઆંનો કટકો, દોરીનાં મીજાગરાં કરીને જડે છે. પછે તે પાટીઆંની ઊપર ઘાસ કે સણલાનું ચાગડું પાંથરી તેની ઊપર પેલાં બચાંને ચતું સુવાડે છે, અને પેલી ઠેસ સાથે તેના પગને અઘડાવી માથાં ઊપર પેલો દોરીએ બાંધેલો પાટીઆંનો કટકો ઢાંકે છે. પછે તે પાટીઆંનાં કટકાને, આગલથી આંધરું પાડી એક દોરી પોએ છે, અને તે દોરી વટે ઢાંકણું ખેંચીને તેનો બીજો છેડો પગ આગલની ઠેસ સાથે બાંધી દે છે. તે દોરી લાંબીને લાંબી કપાલપરથી પગ સુધી જાએ છે.' એથી કરીને છોકરાંનાં માંથાં ઊપર પેલું પાટીઆંનું ઢાંકણું ચપટ ઢંકાઈ રહે છે, અને તેથી માથાંના તે ભાગને વધતાં અટકાવ થાએ છે. તે બચું આડું સરી નહીં જાએ, તેથી તેની છાનીપરથી, પેટપરથી, અને પગપરથી, આડા બંધ નાખીને, પાટીઆં સાથે જકડી લે છે. એવી હાલતમાં તે બચાંને તેઓ સાતથી આઠ મહીના લગી રાખે છે (!) કેમકે તેટલા વખત પછે તેનું માંથું દબાઇને બરોબર ચપટું થાએ છે. એટલા મહીના સુધી તે બચું ચતુને ચતું, હીલીઆકે ચીલીઆ વગર પડી રહે છે, તોપણ તેથી તેને કસું નુકશાન કે દુખ થતું નથી ! તેની માં તેને ધવાડતી વખતે પણ એમનું એમ પાટીઆં શુદ્ધાં ઊંચકીને ખોલાપર લે છે, અને ધવાડીને પાછું જમીનપર મેલી છાંડે છે. જીઆરે માં બાહાર જાએ છે, તીઆરે તે પાટીઆંને બંને છેડે દોરી પોએલી હોએ છે, તે દોરીએ ઓલવી, પીઠપર બચાંને એમનું એમ મારી જીઆં જવું હોએ તીઆં જાએ છે.

એથી કરીને થેડવેલી મુદત પછે તેનું માથું ટા લવાં ઊપરથી દબાઈને ચપટાં ઘાટનું, અને નવાઈ જેવા આકારનું થઈ જાએ છે, જે જોઈ તેની માં અ ને બાપ બંને ઘણાં મલકાએ છે ! જોકે એવી રીતી આથી તેમનું માથું દબાતાં, તેમનું ભેજું પણ દબા એ છે, અને તેથી તેનો પણ કુદરતી આકાર બદલાએ છે, તોપણ તેમની મનશકતીમાં કશો ફેર પડતો નથી, એ ખરેખર તાજુબી ભરેલું છે. મી૦ પાલકેન ના મનો નામીચો મુસાફર કહે છે કે, તેમનાં ભેજાંની ઘણી વાર તપાસ કરવામાં આવી છે, જેમાં તેઓ બીજા ગો લ ઈઆને કુદરતી આકારનાંજ માંથાં વાલા જંગલી ઓ કરતાં વધારે સારાં અને ચંચલ માલમ પડીઆંછે.

એ જંગલીઓની હાલત વીશે મી૦ પીલકેન એ વું કહેછે કે, તેઓ બે ફુટ ઊંડા અને વીશેક ફુટ ચોરસ ખાડા ખોદી, તેની આસપાસ વાડ ભરી, માહે વસેછે. સ્ત્રીઓ ઝાડની છાલનું કાંઈ ચોલી સરખું પેહેરે છે, અને પુરૂશતો તદન નાગાજ ફરે છે. એ લોકની ખાવાની એક રીત અતીઅંત કમકમાટ ભરેલી છે. જો કે તે આપણા સરખાંઓને ભારે કમકમાટ ભરેલી છે, તોપણ તેને તેઓ ઘણી પસંદ કરી, કોઈ કોઈવાર મો ટી ઊકમાઈથી ખાએ છે. તે એછે કે—તેઓ પોતા નાં રેહેવાનાં ખાડાનાં મોડાં આગલ એક નાનો ખા ડો ખોદે છે, અને તેમાં એક જાતનો અનાજ જે એક જાતનાં ઝાડ ઊપર થાએ છે, તે થોડોક નાખે છે. તે ની ઊપર પાતલું જેવું ઘાસ પાંથરે છે, અને ઊપરથી અરધા ફુટને આસરે મટોડાંનું એક પડ કરે છે. પ છે તે ખાડા ઊપર, આખાં ઘરનાં, બરોબર બોલીએ તો ખાડાનાં, રેહેનારાં રાત દાહાડો પીસાબ કરે છે, જે મેલા અનાજમાં પચે છે. એવી હાલતમાં તે અના જને ચાર પાંચ મહીના રાખી તેને બાહેર કાહાડેછે, અને પછે તેને મોટા સ્વાદથી અને મોટી હોંસથી ખા એ છે !! એને તેઓ એક સઘળેથી સરસ પકવાન સમ જે છે ! તેઓ માંથાંમાં કદી કાંસકી સરખું કંઇ ઘાલતા નથી, પણ તેમનામાં માંથું જોવાની ઘણી ચાલ હોએ છે. તેમાં નવાઈ જેવું એછે કે, માથું જોતાં જે જુ તે મના હાથમાં આવે, તેને આપણી પેઠે મારી નાખવા ને બદલે વાંદરાની પેઠે મોંમાં નાખી ખાઈ જાએ છે! મી૦ પાલકેન કહેછે કે, "એક દીવસ એક ઈનડીઅન ને મેં તેનું કારણ પુછીઊં, તીઆરે તેણે એવો જવા બ દીધો કે—તેઓ અમુને કરડે છે, તેથી અમે તેને ક રડીને ખાઈ જઈએ છઈએ !" એ જંગલીઓ બોલતી વખતે એવા કઢંગા ઊચાર કરે છે કે, જેને લખવા માં ગીએતો, તેને કીઆ અકશરમાં લખવા તેનો મોટો ગું ચવારો પડે; કેમકે તેઓ બોલતી વેલાએ જીભનો ઘણો જ નવાઈ સરખી રીતે ઊપીઓગ કરેછે; પણ તે સા થે તેમની બોલી એવી અધુરી છે કે, કેટલીક મનની વા તોનો ખોલાશો તેઓ કરી શકતા નથી. તેઓ જીઆ રે કોઈ ગોરા માણસને જોએ છે, તીઆરે તેઓ તેને પેહેલ વેહેલો આએ પરમાણે બોલાવે છે—"કલાક હો આહ ઈઆહ." એ વાકીઅ તેઓએ અંગરેજોના "ક લારક હાઊ આર ઈઊ," ઊપરથી લીધેલો હોએ એવું મી૦ કેન ધારે છે, કેમકે તે કહેછે કે, તેમની બોલીમાં એવી જાતનો વાકીઅ નથી.

લખવાનો હુનર અને કાગલ.

કાગલના સરખી અતી ઊપીઓગી વસતુઓ આજે દુનીઆંમાં થોડીજ છે. લખવા અને વાંચવા નો હુનર આજના વખતમાં, માણસ જાતને માણસા ઈના મુલકમાં લેઈ જનારૂં, અને તીઆં લેઈ જઈ તેને સુરૂપટીનો વઈભવ, અને કુદરતની કારીગીરી બતાવ નારૂં વાંહાણ થઇ પડીઊં છે, પણ તે વાંહાણને તરવા નો સમુદર કાગલ થઇઊં છે. ઘણા અસલના વારા માં લખવાનો હુનર પોતાની હસતીમાં આવીઓ બા દ, તે વખતનાં લોકો, લખવાતે માટે, કાગલને બદલે, ઝાડની છાલો, પાતરાં, ચાંમડાં, ધાતુનાં પતરાં અને પથરની લાદી વગેરે ઊપર લખતા તથા કોતરતા હ તા. પથર અને ધાતુ ઊપર અકશરો કોતરવાનાં ક રતાં ચાંમડાં તથા ઝાડનાં પાતરાં અથવા છાલપર લ ખવું વધારે સેહેલું પડતું હતું, તેથી તે જાતના લેખો પે હેલા કરતાં વધારે થએઆ હતા. આગલા વખતમાં રોમન લોકો પાટીઆંપર મીણ રેડી, તે ઊપર એક અ ણીદાર હથીઆર વતે અકશર પાડતા હતા. અસ લનાં હીંદુઓ તાડનાં પાતરાં ઊપર લખતા હતા, જેમા ના ઘણાક લેખો આજશુધી, ગુજરાતમાં આવેલાં પાટ ણ નામે નગરમાં, જઈન ધરમનાં એક પુસતકખાના માં જાલવી રાખવામાં આવેલા છે.

જોકે ચીથડાંમાંથી કાગલ બનાવવાનો પેહેલ વેહેલો વીચાર ઈસવી સનની દશમી સદીમાં સુઝીઓ, તીઆંશુધી ઊપર લખેલી વસતુઓ લખવાના કામમાં વપરાતી હતી; તોપણુ તવારીખ ઊપરથી માલમ પડે છે કે, કાગલ સરખી કાંઈ વસતુ, ઈસવી સનની શરૂઆતની અગાઊ, મીસર દેશમાં શોધી કાહાડવામાં આવી હતી. તે કાગલ, નાઈલ નદીના કેટલાક છાલકા ભાગ ઊપર એક જાતનો બરૂના સરખો રોપો, જેને "પેપીરસ" કરી કેહતા હતા, તેમાંથી બનાવવામાં આવતાં હતાં. એ શોધ મીસરી લોકોએજ કરી હતી, અને તે પાછલથી એવીતો ફીપીઆગી થઈ પડી હતી કે, તેનો મીસરમાં મોટો વેપાર ચાલવા લાગો હતો, અને ગરીક તથા રોમન લોકો તેની મોટી ખરીદી કરતા હતા. પણુ એ વેપાર કેટલાંક વરસવેર ચાલવાબાદ તદન બંધ પડી ગએઓ હતો, તેનું કારણ કેટલાકો એવું જણાવે છે કે, મીસરમાં "પેપીરસ" નો પાક ઓછો થઇ ગએઓ હતો; પણ કેટલાકો જણાવે છે, અને તે વધારે ખાતરી ભરેલું ગણાએ છે કે, મીસરના એક ટોલમી વંશના રાજાને, પરગામસના રાજા સાથે અદાવત હોવાથી, તે બીધે કે રખેને તે રાજાને તીઆં, એલેક જાનડરીઆ માંહેલું પુસતકખાનું, જે તે વખતે સઊથી મોટું ગણાતું હતું, તેના જેવું બીજું થાએ, તેથી તેણે "પેપીરસ" ને બાહાર દેશાવરો ખાતે મોકલવાને તદન બંધ કરી. જીઆરે એ વસતુની એ પરમાંણે બંધી થવાથી તેની તાણ પડવા લાગી, તીઆરે ઇસવી સનની ૨૦૦ વરસ અગાઊ, તેને બદલે જાનવરનાં ચાંમડાં વપરાવા લાગાં. તોપણ એ પેપીરસ કાગલ થોડાં ઘણાં છેક સાતમી સદી સુધી ઇઊરોપમાં વાપરવાસમાં રહેઆં, પણ આખરે ઈસવી સન ૬૫૦ માં, ખરીસટી ધરમગુરૂઓ, જેઓએ તે વખતમાં લખવા તથા વાંચવાનો હુનર પોતાના ટોલાનાજ હાથમાં સાંતી રાખેલો હતો, તેઓએ તેને તદન રદ કરી તેને બદલે તદન ચાંમડાંજ વાપરવા માંડીઆં એ પેપીરસનો રોપો સતર અઢાર ફીટશુધી ઊંચો થતો હતો, અને તેનાં મથાલાં ઊપર પાતરાં તથા ફુલની એક ઘણીજ સુંદર ચમરી આવતી હતી. એ રોપાની અંદરના ભાગમાં એક જાતની પાતલી છાલ થતી હતી, તેને કેટલીક ઇઊકતીથી સરખીને સરખી કાહાડી લેતા, અને તેનાં કાગલ કરવામાં આવતાં. એ જાતનાં કાગલના તાવોની લંબાઈ પણ ઘણી રાખવામાં આવતી હતી. બેલઝોની નામનો એક મુસાફર કહી ગએઓ છે કે, તેના હાથમાં પેપીરસનાં બનાવેલાં કાગલનો એક તાવ આવીઓ હતો, જેની લંબાઇ ૨૩ ફીટ અને પોહોલાઈ ૧૮ ઈચની હતી. ઇસવી સનની અગાઊ ૭૯ વરસ ઊપર, વીસુવીઅસ નામનાં જવાલા મુખી પરવતનાં ફાટવાથી જે હરકીઊલેનીઅમ અને પોમપીઆઈ એ બંને શેહેરો ગરક ગએઆં હતાં, જેમને હાલમાં ખોદી કાહાડવામાં આવે છે, તેમાંનાં પેહેલાં, એટલે હરકીઊલેનીઅમમાંથી એવી જાતનાં કાગલનો એક મોટો વીટો મલી આવીઓ છે. જોકે તે ઘણાક વરસ સુધી ડટાએલો રેહેવાથી તે કોએલા સરખો થઈ ગએલો છે, તોપણ તેને કેટલીક મેહેનતે છુટો પાડીઆથી, તે ઊપરનું લખેલું વાંચી શકાએ છે. એ પેપીરસનો રોપો, આખા ઇઊરોપમાં માતરે સીસીલી બેટમાં આવેલાં સાઈરાકીઊસ શેહેરની પડોસમાં આનાપસ નામની નદીમાંજ ઊગનો હતો.

એ પરમાણે એવી એવી વસતુઓથી કામ લીધા બાદ, ઈસવી સનની દશમી સદીમાં, રૂમાંથી કાગલ બનાવવાની ઈઊકતી શોધી કાહાડવામાં આવી; પણ તે કાગલ ઝાઝાં સફેદ તથા ટકાઊ ન હોવાથી તેમાં સુધારો કરતાં કરતાં આખેરે સનનાં ચીથડાંમાંથી તે બનાવવાની રીત કાહાડી, જે આજવેર કાએમ રહી, અને તેમાંથી ઘણાજ સરસ કાગલો બને છે, પણ એ રીત એ વખતે તદન નવીજ જનમ પાંમી હોએ એવું લાગતું નથી, કેમ કે લીવી, પલીની, વગેરે ગરંથ કરતાઓના ગરંથોમાં "સનની ચોપડી" એવું લખવામાં આવીઊં છે; એટલે કે આગલા વખતમાં, સનનું મજબુત કપડું બનાવી તેની ઊપર પણ લખવામાં આવતું હતું.

ચીનાઓ પણ ઘણા અસલના વારાથી કાગલ બનાવી જાણતા હતા, એવું તવારીખ ઊપરથી જણાએ છે. તેઓ પરથમમાં બાંબુમાંથી કાગલ બનાવતા હતા. ચીનાઓની એ રીત તારતાર લોકોના હાથમાં ગઈ પણ તેમના દેશમાં બાંબુની અછત હોવાથી અને રૂ સારો પાકવાથી તેઓ રૂમાંથી કાગલ બનાવવા લાગા. તારતાર લોકોના હાથમાંથી એ ઇઊકતી આરબ લોકોનાં હાથમાં ગઈ પણ તેઓએ રૂને બદલે સણ વાપરીઓ, અને તીઆંથી એ રીત ઈઊરો

પમાં દાખલ થઇ, પણ તે શી રીતે થઈ અથવા કેણે કીધી તેને માટે બે જાતનાં મત બાહેર પડેલાં છે. કેટલાકો કહેછે કે, ઇસવી સનની ૧૨ મી તથા તેરમી સદીમાં, જીઆરે ઇટાલીઅન લોકો, સીરીઆના લોકો સાથે વેપાર ચલાવતા હતા, તે વખતમાં એ રીત ઈઉરોપમાં આવી હતી, અને કેટલાકો કહેછે કે, આઠમી સદીની શરૂઆતમાં, જીઆરે અરબ લોકોએ સ્પેન દેશ પોતાને તાબે કરી લીધો હતો, તે વખતમાં તે દાખલ થઈ હતી. એ બેમાંથી ગમે તે મત ખરૂં હોએ, પણં આટલુંતો ચોકસ છે કે, સન તથા રૂમાંથી એ અતી ઉપીઓગી વસતુને બનાવવાની રીતને ઈઉરોપે જનમ આપીઓ ન હતો.

હલમાં આપણે જે તરેવાર જાતના કાગલો વાપરીએ છઈએ ને ઘણું કરીને ઈંગલંડથી આવે છે, પણ આખા ઇઉરોપમાં એ દેશ, કાગલ બનાવવાનાં કામમાં સરવેથી પાછલ બાહેર નીકલીઓ હતો. ઈંગલંડનાં લોકો છેક ચઉદમી સદીમાં લખવાને માટે કાગલ વાપરવા લાગા, અને સતરમી સદી સુધી તેઓ એ જીનસને ઈઉરોપનાં બીજાં દેશોથી મેલવતા હતા. તેમાં અગત કરીને ફરાનસ તેમને પુષ્કલ કાગલો પોહોતાં પાડતુ હતું. પણ ફરાનસ સાથ લડાઈ થવાથી, એ જીનસને ઈંગલંડમાં લાવતાં તેની ઉપર મોટી જગાત નાખવામાં આવી, જેથી ઈંગલંડમાં તેની ભારે તાન પડી ગઈ. એ મામલો જોઈને, અંગરેજોએ પોતાને હાથે બનાવવાનું, કામ આરંભીઉં, અને ફરે ચોમગરૂખી નહી લે તેને માટે ભારે મેહનત અને ઉલટથી એ જીનસ બનાવવા પછવાડે લાગા; તે એટલે શુધી કે, ૧૭૨૦ માં, જેટલાં તેમને જોઈતાં હતાં, તેનો બે તરતીઆંઉશ ભાગ પોતેજ બનાવવા લાગા, અને છેલે થોડાંક વરસમાં તેઓ બીજા દેશથી સવતંતર થએઆ. આજે તેઓ મોટો જથો પોતાને પુરો પાડીઆ બાદ આરસી દુનીઆંને એ જીનસ પોહોંતી પાડે છે.

થોડાંક વરસની વાત ઉપર, કાગલનો બોહોલો ફેલાવો જોઇ, એવી ધાસતી પડી હતી કે, જો જે વસતુઓમાંથી હાલ એ જીનસ બનાવવામાં આવે છે, તેને જ વલગી રેહેવામાં આવશેતો એકવાર તેનો મોટો દુકાલ પડી જશે. તેટલા માટે ઘણાક ચંચલ પુરૂષો બીજી બીજી જાતનાં ઝાડની છાલ. પાતરાં, ફલ વગેરે મધેથી કાગલ બનાવવાની ઈઉકતીઓ સોધવા લાગાં, અને તેમાં ઘણાઓ પાર પડીઆ. મી૦ શાફર નામના એક કાબેલ પુરૂશને એ બાબેનો એવોતો લખ લાગો હતો કે, તેના હાથમાં જેબી વસતુ આવતી, તેમાંથી કાગલ બની શકે કે નહીં તેની તે તપાસ કરવા મંડી જતો, અને તેમાં ઘણોખરો પાર પડતો હતો. એવી એવી કોશેશોથી આજે ઉપલી ધાસતી તદન મટી ગઇ છે, અને એવી ખાતરી થઇ છે કે, થોડીજ વનસપતી એવી હશે, જેમાંથી કાગલ બની નહીં શકે. વલી વપરાએલાં તથા જુનાં કાગલોને, ગમે એટલી વાર, પાછાં નરમ કરી નાખી, તેમાંનો રંગ તથા મેલ, એક જાતની રસાએણ કીરીઆથી કાહાડી નાખી, તેમાંથી પાછાં નવાં અને સોજાં કાગલ પણ થઇ શકે છે, જેથી એ માહા ઉપીઓગી, અને વીદીઆ હુનરના મુખીઅ સાંધનની વસતુનો કોઈ દાહાડે પણ દુકાલ પડે એવું લાગતું નથી. વલી હાલમાં, થોડાંક વરસ થએઆં, ઘાસનાં પેંડામાંથી કાગલ બનાવવાની ઈઉકતી શોધી કાહાડી છે, જેથી એના વેપારને તેમજ એના વાપરનારાઓને મોટો ફાએદો થએઆ છે. એ કાગલ ઘણી હલકી જાતનાં અને ઝાંખા રંગના હોવાથી તે ઘણા સસતાં મલે છે, અને તેથી વરતમાંન પતરો, પુસતકો વગેરે લખનારા તથા છાપનારાઓને હાથે લખવાને તથા તપાસને માટે છાપવાને, અને કાંઈક બીજાં બગાડવાનાં કાંમમાં વાપરવાંને ઘણું સેહેલું તથા કીફાએત ભરેલુ થઈ પડીઉં છે. એની આગાઉ, એવાં કાંમોને માટે પણ સોજાં કાગલો બગાડવામાં આવતાં હતાં, અને તેમ કરતાં મોટો ખરચ થતો હતો.

જેપાની લોકો હાલમાં એક જાતનાં સેંતુરનાં સરખાં ઝાડમાંથી કાગલ બનાવે છે. ટોનીકુઈનો લોકો રેશમગાંથી બનાવે છે. અને ચીનાઓ પણ બીજી વસતુનાં બનાવવા છતાં રેશમનાં બનાવે છે. હજુ શુધી ચીનની રાજધાની પીકીનમાં, એક વરતમાન પતર નીકલે છે, જે ઘણુંજ પુરાણુ અને દુનીઆં પર પેહેલું ગણાએ છે, ને એક નોરાં, અને સાફ કુમાસનાં રેશમી કપડાં ઉપર છપાઇને નીકલે છે. ઇરાનીઓ રેશમ અને રૂ એ બંનેને સાથે મેલવી તેમાંથી કાગલ બનાવે છે, અને તેને તઈઆર કરવા પછે ખુબ ઘુંટી ચલકતાં અને સુમારાં કરે છે. આપણાં દેશમાં પણ કેટલેક ઠેકાણે કાગલ બનાવવામાં આવે છે, પણ

તે ઘણા સાફ અને સરસ જાતનાં હોતાં નથી. અમદાવાદમાં, જુનાં કાગલોને પાણીમાં પલાલી, તેમાંથી ફરીને નવાં કાગલ બનાવે છે, અને તેમને ઘુટીને સુમારાં કરે છે તથા તેને ટકાઊ કરવાને તેમાં સાણ વાપરે છે, પણ તે કશી રીતે સારાં કાગલમાં ગણાતાં નથી. એ કાગલો ઘણુ કરીને વેપારીઓનાં ખાતાંવહીના ચોપડાઓમાં વાપરવામાં આવે છે. આપણા દેશના લોકો પણ ચ ચલાઈ પકડી, અને બાપદાદા કરતા આવી આ તેજ કરવુ, એવો બેવકુફાઈ ભરેલો વીચાર છોડી, એ કાંમમાં શુધારો કરેતો તેઓ પણ ઘણા સરસ કાગલ બનાવી શકે, અને પોતાના દેશને પારકાં દેશનાં ઊશીઆલામાથી મોકલો કરે. આપણા લોકો, કાગલ તથા વસતર જેવી માહા ઊપીઓગી વસતુઓને મારે ઈંગલંડ વગેરે ઈઊરોપનાં દેશો ઊપર આધાર રાખી આલસાઈમાં પડી રહ્યા છે, એ ઘણુંજ દલગીરી ભરેલું છે.

દરીઆઈ ઘોડો.

એ જનાવર ઘણુ કરીને ગેનડાને મલતું આવે છે, પણ તેની માફક એના નાખપર શીંગડું હોતું નથી અને તેનું માથું જરા મોટુ હોએ છે એ જનાવર જાતે ચોપગું છે, તોપણ તે ઘણુ કરીને પાણીમાં વસે છે, તેથી એને દરીઆઈ ઘોડાને નામે ઓલખવામાં આવે છે. એ જનાવરો નાઈલ નદીમાં અને આફરીકાના બીજાં સરોવરોમાં ઘણા મલી આવે છે. એ જનાવર સતર ફીટ લાંબુ, અને સાત ફીટ ઊંચું હોએ છે. એના શરીરનો ઘેરાવો લગભગ તેની લંબાઈના જેટલોજ, એટલે સોલ ફીટ શુધીનો હોએ છે. એનાં માથાંની લંબાઈ લગભગ ચાર ફીટ, અને ઘેરાવો નવ ફીટનો હોએ છે. એનાં મોઢાંની શાડ બે ફીટની હોએ છે, અને તેમાં આગલા ચાર દાંત એક એક ફુટની લંબાઈનાં હોએ છે. એનાં સરીરનો રગ ઝાંખો હોએ છે, અને તેના ઊપર આછા આછા બાલ હોએ છે. કાન ટુંકા અને અણીઆલા, અને માહે ઝીણા વાલ હોએછે.

એ જનાવર પાંણીમાં તેમજ જમીનપર, બને ઠેકાણે વસે છે, પણ ઘણુખરૂં પાંણીમાં રેહે છે. તે સરોવરને તલીએ, જેમ જમીનપર સેહેલાઈથી ચાલે, તેમ ચાલે છે, અને અરધા કલાક શુધી દમ લેવાને ઊપર આવીઆ વગર અંદર રહી શકે છે. પાંણીમાં તે માછલીઓનો ભખશ કરે છે. જીઆંવેર તેને પાણીમાંથી પુરતો ખોરાક મલે છે તીઆંવેર તે જમીનપર જતું નથી, પણ જીઆરે તે થઈ ચુકે છે તીઆરે સુકી જમીનપર આવી શેરડી તથા અનાજનાં ખેતરોમાં ભરાઈ મોટી ખરાબી કરે છે. એ જનાવર જાતે ઘણુ વીકરાલ હોવાથી તેને શામણે જઈ હાંકો કે મારી કહડાતું નથી, તેથી ખેતરમાં ખેડુતો મોટું બલતું કરી, જોરમાં ઢોલ વજાડે છે, અને મોડેથી ચીચીઆરીઓ પાડે છે, જેથી તે બીહીને નાહાસી જાએ છે. એના મારગમાં જો કોઈ જનાવર આવીઊં હોએતો તેને પણ તે મારી નાખે છે, પણ તેની ચાલ ઘણી ધીમી હોવાથી, તેના સપાટામાંથી છટકી જવાને પુરતી તક મલે છે. જમીન કરતાં પાંણીમાં એ ઘણું બલવંત રેહેછે, અને જો એને છેડીશે કે જખમી કરીઊં હોએતો તે મછવા ઊપર અને તેમાનાં માણસો ઊપર પણ ઘણો શકત હુમલો કરે છે, જેને બચાવવો ઘણો મુશકેલ પડે છે.

એ જનાવર એક નર ને એક માદાનુ જોડું બનીને નથી રેહેતુ, પણ એક નરની સાથે ઘણીક માદાઓ રહે છે. તે માદાનાં આખાં ટોલાંનો ધણી તથા સરદાર તે હોએ છે, અને તેમાં કોઈ બીજો આવેતો તેની શાથે શકત લડાઇ કરે છે. એની માદા જમીન ઊપર બચાં જણે છે, જે કોઈજવાર એક કરતાં વધારે હોએ છે. માદાનાં બે આંચલ હોએ છે, જેવડે તેનાં બચાંને તે ધવડાવે છે એ જનાવર ઘણી સેહેલાઈથી પાલી શકાએ છે, પણ તેને મારે તેને બચપણથી પકડવું જોઈએ, કેમકે તે મોટપણે એકાએક હાથમાં આવતું નથી. આફરીકન લોકોને એનું માસ ઘણુ ભાવે છે, તેથી તેઓ એને, હાથીની માફક, ખાડ ખોદી, માહે પડી જવા દઈ, પછે પકડે છે.

કાંડનો લુશીર

અને તીઆંનાં રેહેવાસીઓ.

જમીનની જે અણી લાંબી થઇને સમુદરમાં ગએલી છે, તેને લુશીરં કરીને કહે છે. એવાં લુશરોનાં તરેહવાર નાંમ હોએ છે, તે ઊપરથી તેઓ એક બીજામાંથી ઓલખાઈ આવે છે. કાંડનો લુશીર અમેરીકાના એક કીનારાપર આવેલો છે, જીઆંનાં સઘલા રેહેવાસીઓનો, કેપટન, સેલરં, માછી વગરે દરીઆનોજ ધંધો હોએ છે. તેટલા માટે તીઆં જે જોવ તે દરીઆનેજ મલતી વસતુઓનાં આકારનું દેખાશે, અને ચોમેર દરીઆની અને દરીઆનીજ વાત મલશે તથા દેખાશે. રેવરંડ કીમબાલ લખે છે કે, ધુમાડીઆંના ઊપલા ભાગ ઊપર જે મોડું રાખવામાં આવે છે, તે પણ મગરના કે એવાજ બીજાં દરીઆઇ જાનવરંના આકારનું હોએ છે. તેમનાં બચાં ચાલવા નહીં શીખે નેટલાંમાં તેમના હાથમાં રમકડાં દાખલ નાની બોટો આપે છે, જે લઇને તેઓ ઘરમાં જીઆં પાણી જોએછે તેમાં મેલે છે, અને તરાવે છે. એ પરમાંણે એ જગાની સ્રીઓ પોતાનાં બચાંઓને, જે વડે ને રોટલી કમાઈ ખાવી છે, તે તેમને બચપણથીજ શીખવતાં આવે છે. એ હોડીની રમતથી બચાં ઊપર એટલી બધી અસેર થાએ છે કે, તેઓ તે ચીજને સઊથી સાધારણ અને પોતાનું રાત દાહાડનું, અને જનમથી પુઠે લાગેલું હથીઆર સમજે છે, જેથી તેઓ તેનો ધંધો કરવાને મોટપણે જરાએ બીહીતા નથી. હરેક છોકરાની ઊમર દશ કે બાર વરસની થઇ, કે તે કોઈ પણ વાંહાંણપર ચાકરી રહી સમુદરની ભંઅંકર મુસાફરીએ ગએલોજ છે. જેના કુટુંબમાં જે જાતનો ધંધો ચાલતો હોએ, તે જાતનાં વાંહાંણપર તેમનાં બચાં ઘણુ કરીને પોતાની નોકરી લીએછે. જેમકે કેટલાકો માતરે મગર પકડવાનોજ ધંધો કરે છે, કેટલાકો વેપારીનાં વાંહાંણોપર એક દેશથી બીજે દેશ મુસાફરી કરે છે, કેટલાક દરીઆઈ લશકરમાં સામેલ થાએ છે, અને કેટલાકો માછલી મારવાનું કાંમ કરે છે; તેથી જેના કુટુંબમાં મગર મારવા જવાની મુસાફરી ચાલતી હોએ તેના છોકરાઓ તેજ કાંમમાં રેહેતા જાએ છે, જેના કુટુંબમા માછલી મારવાનું કાંમ ચાલતું હોએ તેનાં છોકરાં માછીનાંજ કામપર લાગે છે, અને એ પરમાંણે સઊ સઊ પોતાનાં કુટુંબમાં ચાલતો ધંધો પકડે છે. એ સઘલાં કાંમમાંથી જેઓ મગર પકડવાનાં કાંમપર જાએ છે, તેઓને પોતાનું ઘર છોડી નીકલી પાછું આવતાં તરણ ચાર કે તેથીં પણ વધારે વરસ ગુજરી જાએ છે. જોકે એ કાંમમાં, એ પરમાંણે, ઘણાં વરસ દરીઆમાં ભટકવું પડે છે, અને સાથે જોખમ પણ ઘણું ખેંચવું પડેછે, તોપણ તેમાં જવાને ઘણા જણા રાજી હોએ છે, કેમ કે તેમાંથી સારી કમાઈ થાએ છે; અને તે કાંમ કરનારા દરેકને એજ ઊમેદ હોએ છે કે, સારી પેઠે કમાઈ કરી એક વાંહાંણનાં ધણી થવું. એવી મોટી અને ઘણી દુરની આસાથી, એક છોકરો ચઊદ વરસનો થએઓ કે હર કોઈ વાંહાંણપર ચાકરી લઈ દુર દરીઆમાં નીકલી જાએ છે, તે, જો સલાંમત રહ્યોતો, તરણ ચાર વરશે પાછો આવી, પોતાનાં માબાપને મલે છે. વલી પાછો થોડાક દાહાડામાં જાએ છે, તે પાછો લાંબી મુદતે આવે છે, પણ ચો વેલાએ આવીને એમનો એમ પાછો જતો નથી. અલબતે એ વેલાએ તેની પુરતી ઊમર પણ થએલી હોએ છે, અને વલી સાથે થોડાક પઈસા પણ કમાએલો હોએ છે, તેથી તે પોતાના ભવનો એક મનગમનો મીતર શોધી કાહાડી, એટલે એક સારી છોકરી શોધી કાહાડી તેની સાથ લગન કરે છે. લગન કરીને ભાએગે એક કે બે મહીના તે પોતાની મનમોહન સ્રી સાથ સુખમાં રેહેવા બાદ, તેને અને પોતાને બંનેને રડાવી, અને દીલગીરીમાં નાખી પાછો પોતાને ધંધે ચાલીઓ જાએ છે. પણ તેમ કરવાની આગમચ પોતાની સ્રીને રેહેવાનું જુદુ ઘર અને તેનાં પોષણની જોગવાઈ કરી આપે છે, જે ઊપર તે બીચારી જુવાન સ્રી પોતાનાં દાહાડા ગુજારી રાત દીવસ પોતાના દરીઆ ડોહોવતા વાહાલાને ઈઆદ કરતી, તથા તેને જલદીથી પાછો આવી મલવાની રાહા જોતી રહે છે. અલબતે આ પરમાંણે વરસોનાં વરસોવેર એક બીજાને એક બીજાથી દુર રેહેનાં, બંનેને ઘણું લાગે છે, તોપણ તેમનાં મનમાં એક મોટી ચકચકતી આસા હોએ છે, તેથી તેમનાં વીજોગના દુખમાં મોટો ઘટાડો થાએ છે. તે આસાં તેઓ એટલીજ રાખે છે કે, થોડાં વરસ ફકત મેહેનત કરી તથા ફકત કપટ વેઠી એટલા પઇસા પેદા કરવા કે,

પછે જીંદગીના છેડા સુધી બેસીને ખાવા કામ લાગે. અલબતે માણસ આશાતો ઘણીબી રાખે છે, પણ જીઆરે તે બર આવેછે તીઆરેજ તે ખરૂં સુખી થએલું કેહેવાએ છે; તેમ એ બાપડાં ગરીબ લોકો એવી મોટી આશા રાખી રાત દીવસ દુખ અને સંકટ લોગવે છે, પછે તેમાંથી કોઈના ઊપર ખોદા મેહેરબાંન થાએ છે તો તેની ઊમેદ બર આવી જાએ છે, ને નહીં તો કોઈ બીચારો તેવી આશામાં ને આશામાં બુટો થઈ એક દીવસે આંખ વીચી અનંત સુખની ભુમી ઊપર ચાલી જાએ છે.

- એ પરમાંણે એ ગાંમનાં સઘલાં લોકોનો દરીઆનો અને ઘણા દીવસ બાહાર રેહેવાનો ધંધો હોવાથી તેમનાં દરેક ગાંમડોમાં, જીઆં દોહાડશો કે બશો પુરૂપો વસતા હોએ, તેમાં ભાએગે પચાશ પણ ગાંમમાં અને ઘરમાં રહેલા નજર આવે, તેમાં ઊનાલામાં તો આખાં ગામમાંથી પાંચ પુરૂપો પણ મલી નહીં આવે, કેમકે જેઓ માછલી પકડવાનો ધંધો કરેછે તેઓ પણ જીઆંવેર કકડનો શીઆલો ચાલતો હોએ તીઆંવેર થોડા દાહાડા ઘરમાં રહા પછે માછલી પકડવાને એટલા દુર જાએ છે કે, આખો ઊનાલો પુરો થતાં પણ તેઓથી પાછું ફરી શકાતું નથી. એવા વખતમાં જે ઘરમાં અને જે ગાંમમાં જોવ તીઆં સીજ સ્રીઓ દેખાશે. ગોએઆ જાંણે તે ગાંમમાં બધી સ્રીઓ શીવાએ બીજું કાંઈ વસતું ન હોએ ! એવા વખતમાં જેબી થોડાઘણા પુરૂપો ગાંમમાં હોએ, તેઓ ઘણે વરસે આવવાથી કશો પણ કાંમ ધંધો ન કરતાં મોજ મજાહમાં અને આશાએસમાં દાહાડા ગુજારે છે. એથી કરી તે ગાંમોમાં કશો પણ કાંમ ધંધા સંબંધી ધોધાટ જણાતો નથી.

જોકે એ ભુશીર ઊપર વસનારા લોકો એવા ગરીબ છે, તોપણ તેઓ ઘણાજ મેહેનતુ, બાહાદુર અને સ્વદેશાભીમાની હોએ છે. તેઓ ઠંડી અને ગરમી, સુખ અને દુખ એ સઘલું ખમવાને એવા રીઢા થઈ રહેલા હોએ છે કે, વરસના સઘલા દાહાડાઓમાં તેઓ ઘણા ઊપીઓગી થઈ પડે છે. તેનો સબબ એછે કે એ જગાની માતાઓ પોતાનાં બચાંને નાનપણથીજ તેવાં કરે છે. એ ભુશીરના ઘણાક રેહેવાશીઓ, દરીઆઇ લશકરમાં રહી આગલ ચાલતાં મોહોટી બાહદુરીથી મોટી પદવીઓએ પોંહાંચી ઘણા જખણાઈ ગએઆ છે. તીઆંનાં લોકો જે માછલી પકડી લાવે છે, તેમાં મોટો ભાગ હેરીંગ જાતની માછલી, જેનો ઈઊરોપમાં મોટો ખપ થાએ છે, તેનો લાવે છે. જીઆરે પુરૂપો એ પરમાંણેનાં કાંમોમાં રોકાએ છે, તીઆરે તેમની સ્રીઓ છેક આલસુ પડી રેહેતી નથી. તેઓ પોતાનાં ઘરને લગતાં કાંમકાજ સીવાએ, પોતાનાં ઘરની આસપાસની જમીનમાં કેટલીક જાતની વનસપતી ઊગાડે છે, અને તે પોતાના વાપરવામાં લે છે.

પરચુટણ.

જાણવાજોગ બાબદો.

ફ્રાનસની અંદર કોઇએ એક એવું ઇઅંતર શોધી કાહાડીઉં છેકે, તેની મારફતે જમીનની માહે ધાતુ અથવા પાણીના જહરા હોએ તે માલમ પડી આવે છે.

નવી રીતે ફોટોગરાફ—હાલમા એવી ઇઉકતી શોધી કાહાડવામા આવી છે કે, તેની મારફતે લાકડાંની ઉપર ફોટોગરાફ લેવાઈ શકાએ છે. વધી તે ફોટોગરાફને બીજાં લાકડાં ઉપર પણ લેવાઈ શકાએ છે. એથી કરીને ઘર સીનગાર સાજનની શોભામાં ઘણો વધારો થઇ પડશે એવું ધારવામા આવે છે.

ખાધાનો ખરચ—પારીસ શેહેરમાં બધાં લોકોના ખાધા ખરચ ગણતાં એવું માલમ પડીઉં છે કે, તેમને દરરોજ એક વેરના ખાના ઉપર દારૂ શુધા ૮00000 રૂપીઆનો ખરચ થાએ છે.

બારન મેઅર ડી રોથશ ચાઈલડ નામના એક તવંગર ઇઆહુદીએ પોતાના ચાકરોના ઉપીઓગને સારૂં મેનટમોર આગલ એક દેવલ બંધાવીઉં છે. પઇસાને કરતે શું !

ઈઉઅર અને કંપની મોટી નમંનતાઇથી તેઓની લાઇબરેરી ઉપર લોકોનું ધેઆન ખેંચવા માંગે છે કે જાંહાં ૭0000) ચોપડીનો શંગરહ કરીઆમાં આવીઓછે !

જે શેહેરને બંદર લાગું હોએ તાંહાંની કુમારી સ્રીઓને આએ બીના જાણવી જોઇએ છે કે ખેવરો હંમેશ વલગી રેહે એવી ચીજોથી ભરેલા રેહેય જેવાકે તાર, દાબર પણ તેથી એમ નહી સમજવું કે તેઓ પોતાના વચન ઇઆ બોલને વલગી રેહેય તેથી છાંટાની બાહારમાં જો પરણવાની કબુલાત આપેતો તે માતર તેટલાજ વખતની સમજવી.

સ્કાટલંડમાં એક ઓરત પોતાના ધરમ ઉપર એવીતો ચુસટ હતી કે એક રવીવારે પોતાથી દેવલમાં હાજર નહીં

થવાએઉં સમબ કે પોતે ઘણી આજારી પડી હતી, તારે તે દીવશે તેણીએ પોતાના નામનો કારડ દેવલમાં મોકલીઓ હતો!

જારે એકુબી કામ કરવાને આપણ રાંજી હોઈએ તારે વખત ઇચ્છા ભરતીને વાસતે ખોટી થતા નો કેમકે તેઓ કંઈ આપણે વાસતે ખોટી થતા નથી.

જે શખસો દીલના મોજીલા હોએ છે તેઓ વારેઘડીએ લડાઇને લાએકના થઈ પરેચ કેમકે સપારટન લોકો હંમેશ જારે લડાઇમાં જતા તારે પોતા સાથે એકકી વાંસલી રાખતા.

અજાએબ જેવી શોધ—ઉતર અમેરીકાના સુપીરીઅર નામના શરોવરની તરફ એક લોખંડનો પાહાડ હાથ લાગો છે!

નીઉઈઓરક સ્ટેટમાં લેડીઓને પેહેરવાની ટોપીઓ બનાવવા ઉપર રોજ બાર હજાર કારીગરો ખપે છે કે જેઓ દર વરસે ૮૦૦૦૦૦૦ હેંશી લાખ ટોપીઓ બીજે દેશ મોકલેછે—પોશાક ઉપર કેટલો ખરચ કરીઆમાં આવે છે તેનો આએ એક નમુનો છે.

ડેનમારક દેશની રાજધાની "કોપેન હેગન" મા એક વખતે મોટું પાદશાહી ખાણું થએઉં હતું અને તે વખતે ચારસો વરસનો જુનો દારૂ મીજલશીઓને પાએઓ હતો! પણ તે દારૂ એટલોતો ખરાબ થઈ ગીઓ હતો કે તેને સવાદદાર કરવાને ખાંડનો મોરો જથો વાપરીઆમાં આવીઓ હતો

અમેરીકાની લડાઇઆમો નામીચો જેનેરલ લી પોતાની સાથે જહા જતો તાંહાં એક મોટું મરઘીખાનું રાખતો અને તે ઉપરથી ધારવાને બની આવે છે કે તેને તાજાં ઇડાંનો ઘણોજ શોખ હશે અને તે રોલાંમા એક મરઘો હતો તે જારથી લડાઈ શરૂ થઇ તારનો હતો અને તેની ઉપર એટલોતો પીઆર રાખતો કે તેને જરાવાર પણ વીલો મુકતો ન હતો. બીજો એક જેનરલ નામે બીઉરીગારડ પોતાની સાથે જાંહાં જતો તાહાં એક દુધારી ગાએ રાખતો, કેમકે તે પોતે એટલોતો નબળો હતો કે દુધ અને રોટલી વગર તેને બીજો ખોરાક પચતોજ ન હતો!

સભા મલવાના ઘર—પાસીફીક માહાસાગરમાં સાંડવીચ નામે એક બેટ છે. તીઆંના રેહેવાસીઓએ તીઆં સભા મલવાના ૧૦૦ ઘરો બાધેલાં છે, જેમા એકતો તદન પરવાલાંના ખડકના કકડાથી બાધેલુ છે, જે સેંકડો વરસવેર ટકશે એવું માનવામાં આવેછે.

બાફથી ચાલતી આમનીબસ—નેનાસ અને નાએઓરાના કસબાઓ વચે એક બાફના સાંચાથી આમની બસ રોકે છે. તેનું એનજીન પાટા વગર ખાલી જમીન પર ચાલે છે, એટલુંજ નહી પણ ગમે એવી ખાડા ટેકડાની જગા હોએ. તીઆં પણ તે ચાલે છે. તે ઘણીજ સેહેલાઈથી ચલાવી તથા ઉભું રાખી શકાએ છે, તેમજ જીઆં ગમે તીઆં ફેરવી શકાએ છે. મુંબઈમાં એવી આમનીબસો કીઆરે થશે?

ચીથડાંનો ખપ—ઈંગલંડમાં સઘલા કાગલ બનાવનારાઓ વચે બધા મલીને ૧૧૨૦૦૦૦ મણ ચીથડાંનો ખપ એક વરસમાં થએઓ હતો.

સમશીઆ.

(દોહરા.)

(૧) આઠ કટકે નર નીપજે,
તેમાં બે સી નર ચાર;
નપુસકમાં બે છે,
તે મેં તજીઓ છે રાય.

(૨) શુંદર સરોવર જલે ભરયું,
જેમાં નવ બુડે કાંપ,
તેને પી કોઈ નવ શકે,
તે તજ્યું મેં રાય.

(૩) સોલ સાહેલી સુરંગે રમે,
બોલા બે કુંવાર;
તે તજ્યું મેં આજથી,
જે વાહલા અપરમપાર.

(૪) ચતુર નર ચીતે ધરે,
દુર મેલાવો હોય
વીજોગના સંજોગીઓ,
અમ પાડવજો તેહ.

ખોલાસો.

(૧) કામ.

એક રમુજી વારતા.

એક દાહાડે અકબર પાદશાહે બીરબલ વજીરને પુછીઉં કે, પેલાંનો જવાબ શું? વજીરે જવાબ દીધો, જેહાંપનાહ સો શીઆના એક મતજ હોએ. પાદશાહે કહીઉં, ખોટી વાત: મગજે મગજ જુદી જુદી અકલ ઇચ્છાને મત હોએ. વજીરે કહીઉં, આપ ચાહેતો સાબેત કરી આપું. પાદશાહે હોકમ આપીઓ. વજીરે પાદશાહને અરજ કીધી કે, તારી દરબારના સો અકલમંદોને તું ફરમાવ, કે આ શામણે ખાલી હોજ છે, તેમાં કાલે સહવારના, બામદાદ વખત કોઈ નહી જોએ તેમ દરેક જને એકેકો દુધનો ઘડો નાખી જવો. પાદશાહે તેમ હોકમ કરીઓ. સહવાર પડતાં પાદશાહ અ

ને બીરબલ તીઆં ગએઆ અને જોએછેતો તે હોજ દુધને બદલે પાણીથી ભરાઇ રહીો. પાદશાહે પુછીઉં એ શું ? વ જીરે કહીઉં, તે બધાઓને એકઠા કરીને પુછી જો. પાત્શાહે દરબાર ભરી પેલા સોએ જનને પોતાની હુજુરમાં બોલાવી આ, અને તેમને મજબુત ધાસતી આપીને પુછીઉં કે, જે હોએ તે તેઓએ સાચે સાચું કહી દેવું, કે મેં તનોને બ ધાને દુધનાં ધડા નાખવા કહેઆ હતા, તેને બદલે હોજમાં બધું પાણી કીઆંથી આવીઉં. દરેક જને માફ માંગીને સાચું કહીઉં કે, તેણે એવો વીચાર કીધો, જીઆં નવાણું ધડા દુધનાં પડશે, તેમાં એક ધડો પાંણીનો સું જણાશે. એવો વીચાર દરેક જને કીધો, અને દરેક જન, બીજા બધા દુધ નાખી જશે, એવી ધારણાથી પાંણી નાખી આવીઆ. એ ઉપરથી પાદશાહાની ખાતરી થઈ, અને વજીરને સરો પાવ આપીઓ !

શીકશારૂપી થાકીઅ.

એક બઈરી મારૂએ એક દાહાડે પોતાની બઈરીને કહીઉં કે, તું અને હું મલીને આપણે એકજ છઈએ. બઈરીએ પુછીઉં કે કેમ ? જવાબ દીધો કે જીઆરે હું તુને માર મારૂંછું તીઆરે અરધો તુને વાગે છે, અને અરધો મને વાગે છે, તેથી જાણે અરધી તું અને અરધો હું મલી આપણે એકજ છઈએ !

એક નાની છોકરીએ એક દીવસે ખુશીમાં આવીને પોતાની ડાહી માએને પુછીઉં કે, માએજી, તમે મને કેવો વર અપાવશો, માએ જવાબ દીધો, માએ, જેવી તું થશે તેવો તુને વર મલશે.

એક દાહાડે એક સીકશકે પોતાનાં વરગના નીશાલીઆઓને સવાલ કીધો કે, મગરમછ એટલું બધું પાણી પોતાનાં પેટમાં ભરીને તે શું કરતું હશે ? સધલા છોકરા વીચાર કરે છે તેવામાં એક વીઆજખોરાનો છોકરો હતો તે ઝડપથી બોલી ઉઠીઓ, સાહેબ, તે થોડું વેઆજે મેલતુ હશે !

રતનબાઈ, હવે ધારા પસાર થએઆ, હવેતો સાસરે જવું પડવાનું જો ? રતનબાઈ બોલી, ધારા બાંધાઆય મારે ખાસડે ! જવાબ—જાઓ જાઓ, અમથાં સુહુજમા રેહેશોતો નકામું ફજીઅત થશો.

પકવાન વંગેરે બનાવટ.

મુરબાનું પુડીંગ—ચાર આંઉસ પાંઉની પોપડી લઈ તેમાં છ આંઉસ ધી, ચાર આઉસ બુરા ખાંડ, બે ચારવેલાં ઈંડા અને પા પૈંટ દુધ એ સધલાને સારીપેઠે મેલવીને અરધો કલાક શુધી એકગમ મેલી રાખવું. પછે ફરીને તેને દશ મીનીટવેર મેલવવું અને પછે તંદુરની અંદર એક પડ તેનું અને એક પડ, હરેક જાતનાં મુરબાનું, એ પરમાંણે કેટલાક પડ કરીને તેને દોહોડથી પોણાબે કલાક શુધી ધીમી ભઠીમાં મેલવું, પછે સંભાલીને તંદુરમાંથી કાહાડી, રકાબીમાં બેલી કામમાં લેવું.

બીજી રીતે—ઉપર લખીઆ પરમાંણે પાંઉની પોપડી, ધી, ખાંડ, ઈંડાં, દુધ એ સધલું મેલવી, તેમાં હરેક જાતનો મુરબો પણ મેલવી નાખવો, અને પછે તેને તંદુરમાં નાખી, તેને ચપટ બંધ કરી. ઉકલતાં પાણીમાં મેલવું. તે પાણી તદુરનાં માથાંપર નહી આવે, અને બરોબર ઉકલવું રેહે તેની સંભાલ રાખવી.

આનરએબલ એ. કે. ફાર્બસ સાહેબનો પરજીઓ.

ફરી હવે ફાર્બસ જેવો રે, અમલદાર ક્યાં મળે એવો—ટેક.

ઈસ્વી અટારસે વીશમે વર્ષે,
જન્મ્યો વિલાયત દેશ;
ઉતમ અંગ્રેજી અભ્યાસ કરિને,
વિદ્વાન બનિયો વિશેષ; ફરી હવે૦ ૧.
અલેક્સાન્ડર કિનલાક એવું,
નિર્મળ જેનૂ નામ;
સરદારિ કુળમાં સરસ ગણાયો,
તાલિમ પામ્યો તમામ; ફરી હવે૦ ૨.
ત્રેવિશ વર્ષનિ ઉમરે તેતો,
આવ્યો મુંબઈનોઆર;
જડજ કલેક્ટર પૂલેટિકાલનો,
પામ્યો ઉતમ અધિકાર; ફરી હવે૦ ૩.
ગુજરાતમાં ઘણા વર્ષ ગુજાર્યાં,
કીધા સારાં સારા કામ;
રૈયત લોક સંભારતા રહેશે,
નહિ કદિ ભૂલે નામ; ફરી હવે૦ ૪.
સૂરત ને અમદાવાદ થાપી,
પુસ્તકશાળા વિશાળ;
ગુજરાતમાહિ સોસાઈટી થાપી,
સાદરામાહિ નિશાલ; ફરી હવે૦ ૫.
આંધળા લૂલાને આપતો એતો,
દિન દિને પ્રતે દાન;
કવિ પડિત જનનૂ પણ કરતો,
સારિ રિતે સનમાન; ફરી હવે૦ ૬.
શુરા પુરાનું શુરાપણું દેખી,
દેતો સારો સિરપાવ;
કારિગરી કરિ લાવે કારીગર,
બાળતા રાખતો ભાવ; ફરી હવે ૭.
એવા એવા ગુણવંતોને એ થકી,
અંતર વધતી ઉમેદ;
તેઓતણા ગુણજાણ જવા થકી,
ખબ પામ્યા સઉ ખેદ; ફરી હવે૦ ૮.

વિદ્યાવંત ને પરો વિવેકી,
સર્વ કળાનો સુજાણ;
સદર અદાલતનો થઈ સુબો,
પામ્યો વિશેષ વખાણ; ફરી હવે૦ ૯.
મુંબઈમાંહિ સોસાઈટિ મોટી,
એણે કરી ઉતપંન;
ગુણવંતી ગુજરાતી ભાષાનૂ,
માન વધારવા મન; ફરી હવે૦ ૧૦.
ગરિબ તવંગર સરખાજ ગણતો,
સઉ સાથે કરતો સ્નેહ;
ગોરા કાળા પણ સરખાજ ગણતો,
અભિમાન ધરતો ન એહ, ફરી હવે૦ ૧૧.
દેશી રાજાઓના ઉપર દિલથી,
રાખતો †ઘણી રેહેમ;
હક સાચવનાર ને હિતકારી,
કદિયે વિસરશે કેમ, ફરી હવે૦ ૧૨.
જીવન પ્રાણ જેવો તે જવાથી,
નર થયા કઈક નિરાશ;
મેળાપિ ને ફરિથી મળવાની,
અંતર રહિ ગઈ આશ, ફરી હવે૦ ૧૩.
દુર્ગુણ તો જેમ જરિયે ન દીઠો,
સદગુણનૂજ સુપાત્ર,
ઇશ્વરે એના અંત કરણમાં,
મેલેલા સદગુણ માત્ર, ફરી હવે૦ ૧૪.
સ્નેહનો સાગર શીળો સ્વભાવે,
મુખમાં ભરેલી મિઠાશ;
પરઉપકારી કામમાં પોતે,
કાંઈ ન રાખી કચાશ; ફરી હવે૦ ૧૫.
ડહાપણદાર ને દિલનો દયાળુ,
અદલ એનો ઇનસાફ,
આ દેશનૂ શુભ એ ઇછનારો,
ઉમદો અને અશરાફ, ફરી હવે૦ ૧૬.
આળસ તો એના અંગમાં ન હોતી,
કરતો અધિક ઉદ્યોગ,
મનનો ઘણું કર્યું તેથી મગજમાં,
રાજસી ઉપજ્યો રોગ, ફરી હવે૦ ૧૭.
પંદર દિવસનિ પીડા પામીને,
દીધો તેણે તજિ દેહ;
નામ જેનૂ નથિ નાશ થવાનૂ,
અજર અમર છે એહ; ફરી હવે૦ ૧૮.
સાલ પાસઠે આગસ્ટની આખર,
પૂનામાં પામ્યો મરણ,
દોસ્ત ઘણા દિલગીર થયા,
ઝરે આંખે આંસૂનાં ઝરણ; ફરી હવે૦ ૧૯.

કાવ્ય શુણી કરશે કવિયોનો,
કોણ હવે સતકાર;
ચારણ ભાટના ચોપડા જોઈ,
શોધિ લેશે કોણ સાર; ફરી હવે૦ ૨૦.
મુલક મુલકમાં મુસાફરી કરતાં,
કીધો હશે જ્યાં મુકામ,
સારો સારો કહિ સંભારતા હશે,
ત્યાંના મનુષ્ય તમામ; ફરી હવે૦ ૨૧.
ઓ પ્રભુ આપતો એવાજ આપજે;
શાણા રૂડા સરદાર;
એજ અમારી અરજ અંતરમાં,
ધારજે જગદાધાર; ફરી હવે૦ ૨૨.
જુજને ગમ્યું તે ખરૂં પ્રભુ તેમાં,
નથી અમારો ઉપાય;
અતિ હિતકારી જવાથી અમારૂં,
અંતર અતિ અકળાય; ફરી હવે૦ ૨૩.
બહુ ઉપયોગીને બોલાવી લીધો,
ધણિયે પોતાને ધામ;
લેખ એના ઇતિહાસનો લખવા,
રાખિયો દલપતરામ; ફરી હવે૦ ૨૪.

પોંહોંચ.

શેરનાં સ્વપનાની ગરબીઓ... કવી દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ, દફતર આશકારા પરેસની તરફથી હમોને મળીછ છે, તેની પોહોંચ માન સાથે કબુલ રાખીએ છે મુંબઇમા શેરનાં સટાથી નીપજેલી ખરાબીનો કેટલોક ચીતાર એ કવીતામા આપવામાં આવેલો છે એ ગરબીઓ નીઅમસર અને રસીલી બનાવવામા આવી છે. તે બધી મળીને આઠ, આઠ રાગમા છે, જેથી ગાનારાઓને તેમજ સાભળનારાઓને કંટાળાથી મોકલા કરશે એ ચોપાનીઆના દીબાચામા જણાવે છે કે, એવી જાતની કવીતાને માટે તા૦ ૩૦ મી જુલાઇના રાસત ગોફતારમા રૂ૫૦ નુ ઇનામ આપવાને જણાવવામા આવીછ હતું, તે પરમાં છે એ બાબેની તરણ કવીતાઓ આવી હતી, જેમાથી મનજુર પસંદ પડવાથી બાહાલ રાખી છાપવામા આવી છે, અને તેને માટે નુ કબુલેલુ રૂ૫૦ નુ ઇનામ ગુજરાતનાં કવી દલપતરામ ડાહ્યાભાઇને આપવામાં આવીછ છે. એ ચોપાનીઆની છપાઇ ઘણીજ સુદર અને સરાઇ ભરેલી છે

બારથોલડ, એવે નામની એક અગરેજી વારતાનાં ગુજરાતી તરજુમાની ચોપડી, બનાવનાર મી૦ રણછોડભાઇ ઉદએરામની તરફથી હમોને મળી છે, તેની પોહોંચ માન સાથ કબુલ કરીએ છે અગતજોગ અગરેજી વારતાઓનો ગુજરાતીમાં તરજુમો થતો જોવાને હમો ઘણા ખુશી છઇએ એ ચોપડી અમદાવાદ મધે ઇડીનાઇટેડ પરીંટીંગ કપનીના પરેસમા છપાએલી છે, અને તેની છપાઇ વખત પરમાણે સારી છે.

---

† વિચાર.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. સપટેમબર ૧૮૯૫ આંક ૯ મો.

વઘનમાં લગન.

એક વારતા.

પરકરણ ૭ મું.

જરનદાબની અંદર એક જુવાંન અને ખુબસુરત ગરહસથ વસતો હતો, જે જેહાનઆરા ઉપર ઘણોજ મોહીત થઇ પહેલો હતો, અને તેનો પીઆર મેલવવાને તરેહવાર કોશેશ કરતો હતો, પણ તે મગરૂબ સ્ત્રી, સાસાનની માફક તેને પણ જરાએ કોઠું આપતી ન હતી, જેથી તે રાત દાહાડો મોટા બલાપામા અને ગમમાં પડીઓ રેહેતો હતો. હવે જીઆરે એ ગરહસથને એવી ખબર મલી કે જેહાનઆરા સાદાબ (અરનવાજ) ની ઉપર ફીદા થઇ ગઇ છે, અને તેને તેની ઉપર પીઆર કરવાને તથા પરણવાને લગભગ કાલાવાલા કરે છે, એ સાંભલી તેની છાતીમાં બાણ વાગી આવીઉં, અને અદેખાઇની આગમાં તેનું આખું શરીર જલવા લાગું. એ ખબર સાંભલતાંજ તેને એવો તો જુસો થઇ આવીઓ કે, તરત તેણે પોતાની તલવારને હાથમાં લીધી, અને એકદમ સાદાબની સાથે લડાઇ કરવાને નીકલી પડીઓ. તે જેવો જહનુન ભરીઓ ધસારા બંધ ચાલતો આવે છે, તેવામાંજ અરનવાજ તેને સામે થઇ ગઇ, જેને જોતાંજ તે એકદમ બુમ પાડી પોતાની તલવારને ઉઠાવી, અરનવાજને તેની સાથે લડાઇ કરવાને જણાવીઉં. અલબતે અરનવાજ મરદનો પોશાક લઇ ફરતી હતી, અને તેની કમરે પણ તલવાર બાંધેલી હતી, પણ તેનાં સ્ત્રીનાં દીલે મરદનો પોશાક લીધો ન હતો, જેથી તે જોરમાં ધડકવા લાગું, અને અરનવાજનાં પગ ધ્રુજવા લાગા. પણ સામનાં હરીફને એકદમ તલવાર ખેંચી આંગપર આવતો જોઇ તેણે તેની આગલ પોતાનાં ભરમનો ખોલાશો કરી દેવાનો પોતાનાં મનમા ઠડાવ કીધો, પણ તે અમલમાં લાવવા જાએ છે, તેટલામાં તીઆં, એક બીજો ગરહસથ આવી લાગો, જે આવતાં વારજ પોતાની તલવાર ખેંચી, અરનવાજને એકગમ ખીસાડી નાખી, તેની જગાએ આવીને ઉભો, અને બોલીઓ, "સબુર કર ! જો એણે તારો કંઈ ગુનાહ કરીઓ હોએ તો તે હું મારા સરપર લંઉછું, અને એને બદલે હું તારી સાથે આ તલવારની લડાઇ લડુછું. પેલો સખશ, એકાએક પોતાની સાંમણે આવો જબરો હરીફ આવી ઉભેલો જોઇને તે લગાર અચરતીમાં પડીઓ, અને તે દુર કરી જેવો તેની શાંમણે ભીડવાને જાએ છે, અને જેવો તેનો હુમલો તપાસવાને પેલો અજાણીઓ ગરહસથ તઇઆર થાએ છે, તેવામા કેટલાક સરકારી માણસો તીઆં આવી લાગીઆં, અને પેલા અરનવાજનાં મદદગારને એકદમ પકડી લીધો.

અલબતે, એની પછી શું બનીઉં તેનું બએઆન કરવાની આગમચ, અરનવાજને મદદ કરનાર ગરહસથ કોણ હતો, અને તેને સરકારનાં માંણસોએ શાને માટે પકડી લીધો, તે વીશે કેટલોક ખોલાસો કરવો ઘટે છે. જે વેલાએ અરનવાજનું વાહાણ ભાગું, અને તે તેમજ તેનો ભાઇ અને બીજા સરવે પાણીમા પડીઆં, તે વેલાએ, પાછલથી પેલા નાખોદાએ અરનવાજને જણાવીઆ પરમાંણે, તેનો ભાઇ એક મોટાં પાટીઆંને વલગી ગએઓ હતો, અને તેની મદદથી તે કેટલાક દીવસવેર સમુદરમાં તરતો સલાંમત રહેઓ હતો એવામાં તેની પાસે એક વાંહાંણ આવી લાગીઉં હતું, જેનાં નાખોદાએ તેને તરત ઉંચકી લીધો હતો અને મોટા પીઆરથી તેને પોતાનાં વાહાણમાં રાખીઓ હતો. પોડાક દાહાડા પછે તે નાખોદાનો પીઆર તેનાપર એટલોતો વધી ગએઓ, કે તેનાથી તે પલભાર પણ વેગલો થતો ન હતો. એવા પીઆરમાં કેટલાક દાહાડા ગુજરવા પછે, એક દીવસે ખુશરૂહે જરનદાબનું શેહેર જોવાની પોતાની મરજી જણાવી, જેથી જોકે તે નાખોદાને તે શેહેરમા જવું ઘણુંજ ધાસતી ભરેલું, અને તેનાં જીવ સટોસટ હતું, તોપણ તેનો ખુશરૂહ ઉપર એટલોતો પીઆર હતો કે, તે સઘલું છતાં તે તે શેહેરનું બંદર કરી તીઆં ઉતરીઓ. નાખોદાને એ શેહેરમાં ઉતરવાને ધાસતી ભરેલું એટલા માટે હતું કે, એક વેલાએ દરીઆની લડાઇમા, તેણે શાહાજાદા સાસાનના એક ભતરીજાને ઘણોજ શકત જખમી કરીઓ હતો. તેથી જે દાહાડેથી તે જરનદાબમાં જાએ, અને જો સતાવાલાઓને હાથ સપડાએતો, બેશક તેને મારીઆ જવા સીવાએ બીજું કશું ન હતું, એવું તે સારી પેઠે જાંણતો હતો. તે બંને જનોએ કીનારે આવી એક ધરમસાલામાં ઉતારો

લીધો, અને તે નાખોદાએ ખુશરૂહના હાથમાં એક પઈસાની કોઠલી આપી, અને તેને જણાવીઉં કે તેણે ગાંમમાં ફરવા જવું, અને તીઆં જે તેને ગમે તે તે પઈસામાંથી ખરીદ કરવું. તેની સાથે તે નાખોદા ગામમાં નહીં ગએઓ, હેનો સબબ ઉપર જણાવીઓ તેજ છે. હવે એ પરમાંણે ખુશરૂહ તે નાખોદા આગલથી ગએઓ, પણ ઠેડવેલા વખત ઉપરાંત ઘણો ક વખત જવા છતાં તે પાછો ન ફરવાથી, તે નાખોદાને તેને માટે ધાસતી પેદા થઈ કે, કદામને તે અજાણીઆં શેહેરમાં કંઈ સંકટમાં ફસી પડીઓ હોએ, તેથી ગમે તે થાએ પણ તેની શોધ કરવાને તેતી પાછલ નીકલીઓ. આગલ જણાવીઉં છે કે, અરનવાજ અને તેનો ભાઈ એ બંને એકજ સરખા ચેહેરાનાં અને એકજ સરખાં કદનાં હતાં, અને વંલી જો બંને મરદનો પોશાક લેતો તેઓ એક બીજાથી ઓલખાવાં મુશકેલ પડે એવાં હતાં; તે પરમાણે અરનવાજ મરદના પોશાકમાં તેના ભાઈના સરખીજ જણાતી હતી, જેને પેલા ઝનુની ગરહસથનાં ઘેરામાં જોઈ, તે નાખોદા તેને પોતાનો ખુશરૂહ સમજી, જાણે તેનો બચાવ કરતો હોએ તેમ પોતાની તલવાર ખેંચી તેની શામણે ઉભો, અને તેવામા આગલ લખેલાં કારણને માટે તેને સરકારનાં માંણસો, જેમને તે નાખોદાને ગામમાં આવવાની અનગીતી ખબર પડી હતી, તેઓ તેને શોધતા તીઆ આવી લાગીઆં, અને તેને ઝટ પકડી બંદીખાંને લઈ ગએઆં.

હવે, એ પરમાણે પેલા નાખોદાને સરકારી માણસોએ એકાએક પકડી લેવાથી, અરનવાજ ઘણીજ ઘભરાટમાં પડી, અને જે તે તેનો ઉપકાર માનવા જતી હતી, તે એવો મામલો જોઈ ચુપ ઉભી રહી ટગર ટગર તેનું મોડું જોવા લાગી. જીઆરે તેને નાખોદાએ વીહીલે મોડે તેને તેની તરફ જોતી જોઇ, તીઆરે તે (તેને ખુશરૂહ સમજી) બોલીઓ, "તું ગભરાઈ ગએઓ છે, પણ કાંઈ ફીકર નાં કર; હાલ તરત તું મને પેલી નાણાની કોકલી પાછી આપ, કેમ કે તેની મને ઘણીજ જરૂર પડશે. એ પરમાંણે તે પાછી માગતાં મને ઘણીજ દલગીરી પેદા થાએ છે, પણ હાલમા કસો મારો રહીઓ નથી. તું જાંણે છે, કે તારે લીધેને મારી ઉપર આટલું બધું આવી પડીઉં છે." એ બોલો સાંભલતાંજ અરનવાજ ઘણીજ અચરતીમાં પડી, અને ગાભરી પડીને બોલી, "સાહેબ, હું તમુને મુદલ ઓલખતો નથી, અને તમે મને પઈસાની કોથલી મુદલ આપી નથી. તે છતાંને તમોને પઈસાની જરૂર હોએતો, તમે જે હાલમાં મારી ઉપર આટલો બધો ઉપકાર કરીઓ છે, તેના બદલામાં, હાલ જે મારી પાસે થોડા ઘણા છે તે બેલાસક તમે લેઓ." અલબતે, અહીં અરનવાજને ખુશરૂહ જાણી પેલો નાખોદા એ સઘલું બોલતો હતો, અને અરનવાજ તેને મુદલ પીછાનતી ન હતી. તેથી અરનવાજને એ પરમાંણે પઈસાની કોઠલીથી, અને વલી વધારે અચરતી ભરેલું એ કે, તેને મુદલે પીછાનવાથી મુનકેર જતી જોઈ તે નાંખોદા ભારી અચરતીમાં પડીઓ, અને ખુશરૂહની એવી બેવફાઈ ઉપર ભારે ગુસે થઈ ગએઓ. તે એટલોતો તપી ગએઓ કે, ગુસા ભરેલી નજરે અરનવાજની શામે જોઈ, જુસાથી બોલીઓ, આ બેવફા જુવાન છોકરો, આ નીમખહરામ છોકરો, "જેને મેં દરીઆના લુખા મોજાનાં મોડાંમાંથી બચાવીઓ; જેને મેં મારાં વાહાલાં ફરજંદની માફક પીઆરથી અને લાડથી રાખીઓ; અને એજ કમબખતને લીધે આ શેહેરમાં આવી આવી બલાની જાલમાં ફસી પડીઓ, તે હવે, મારા આવા વખતમાં, મારા પઈસા નહી આપતોતો નહીં, મને કશો કામ લાગી શકતોતો નહી, પણ ઉપરથી કહે છે કે, હું તમને ઓલખતો પણ નથી! અરે ખોદા, માણુસની બેવફાઈ અને નીમખહરામીનો અંત કીઆં લાગશે." પણ એવાં તેના બરાડવા ઉપર પેલા સરકારી માણુસોએ મુદલ ધીઆંન આપીઉં નહી, અને તેને એકદમ-આગલ ચાલવાને જણાવીઉં. તે બીચારો નાસીપાસ અને લાઈલાજ થઈને આગલ ચાલવા લાગો, પણ તે ચાલતાં ચાલતાં એકવાર ફરીને અરનવાજ તરફ જોઈ બોલીઓ, "ઓ ખુશરૂહ, ઓ નીમખહરામ ખુશરૂહ, તું મને હમણાં ઓલખવાને પણ ના પાડે છે! ઓ બેવફા છોકરા, ઓ બેરહમની છોકરા, તું જરાતો મારો ઉપકાર ઈઆદ કર;" પણ એ બોલો પુરા નહી થાએ તેટલામાં પેલા માંણસો તેને ઘસડીને આગલ ચલાવી લઈ ગએઆ.

જોકે આ સઘલો બનાવ અરનવાજ ઘણી અચરતીથી જોતી હતી, અને મનમાં ભારે અચંબો પામી વીચાર કરતી હતી કે, એ શું થાએ છે, તેવામાં તે નાખોદાને મોડેથી, તેને ખુશરૂહ કેહેતાં સાંભલી, એકદમ તેની છાતી ધડકી આવી, અને ચોંકીને વીચારવા લાગી કે, એ ગરહસથે મને ખુશરૂહને નામે બોલાવીઓ, તેથી કદાચ મારો ભાઈ, જેમ પેલા નાખોદાએ મને કહીઉં હતું કે તે વાંહાણ ભાગતી વખતે એક લાકડાનાં કકડાને વલગી રહેઓ હવો, તે આજે સલાંમતતો નહી હોએ, અને તે એજ ગરહસથની સાથેતો નહી હોએ! ઓ! મારા પીઆરા ભાઈ. એવી રીતે તેની આંખ આસાથી ચકચકી આવી, અને તેનો ભરમ જાણવાને તેનાં દીલમાં ઘણી બેચેની ઉતપન થઈ, પણ પેલો ગરહસથ પકડાઈ જવાથી, તે તેનો ખોલાશો કોણ પાસેથી મેલવે, અને પકા ખોલાશા વગર તે કેમ ખાતરી કરે કે, તે ખુશરૂહ તે તેનો ભાઈ હશે, તોપણ તે એટલું તો સારીપેઠે જાણતી હતી કે, તેનાં ભાઈની સુરત તેનાજ જેવી છે, અને તેણે જે મરદનો પોશાક લીધો છે તે સઘલી તેનાંજ જેવી દેખાવી જોઈએ, તેથી તેનાં મનમાં ઘણાક વીચારો ઉડવા લાગા, અને ઘડીમાં તેની આંખો ખુશાલીથી મલકવા લાગી, અને વલી ઘડીમાં દલગીરીથી ઝાંખી પડવા લાગી. પણ એવામાં અરનવાજને ઈઆદ આવીઉં કે, તે અહીં એખલી ઉભી છે, તેવામાં કદામને પેલો સખશ પાછો અહીં આવી લાગશે, અને તેની સાથે લડાઈ કરવાને માંગશે, તેથી ઝડપથી પોતાનાં પગ ઉઠાવી ઘેર તરફ ચાલી ગઈ.

એવામાં ખરેખરો ખુશરૂહ ફરતો ફરતો તે જગાએ આવી લાગો, જેને જોગ જોગે પેલો સખશ, જેણે અરનવાજની સાથે લડાઈ કરવાને માંગી હતી, તે શાંમણે મલીઓ, તે તેને જેહાનઆરનો પરીતમ, અરનવાજ, સમજી તે ધસારા બંધ તેનાં આંગપર આવી, પોતાની તલવારને જોશબંધ મેઆંનમાંથી બાહાર ખેંચી કાહાડી બોલીઓ, "ઠીકછે, સાહેબ, તમે ફરીથી મલીઆ એટલે ઘણુંજ સારૂં થઈઉં, કેમકે હું તમોનેજ શોધતો ફરતો હતો; સંભાલો હં

સે," એટલું કહી એકદમ ખુશરૂહનાં સરીર ઉપર તલવારનો જખમ મારીઓ, પણ આએ વેલાએ તેની સાંમણે કાંઈ ધુજતી અરનવાજ નહી પણ બાહાદુર ખુશરૂહ હતો, તેથી તેણે તરત તે જખમને છટકાવી નાખી, તરત પોતાની તલવાર ખેંચી એક જબરી જરબ તેની ઉપર ખેંચી કાહાડી. એ પરમાંણે તેઓ આમન શામન મારામારી કરે છે, તેવામાં તેની ગડબડથી જેહાનઆરા તેનાં મેહેલની બારીએ આવી, અને જોએછે તો તેનો વાહાલો સાદાબ અને તેનો એક નીરાસ થએલો આસક બંને જન શકત લડાઈ કરે છે; અને તે લડાઈનું કારણ પણ તરત સમજી ગઈ કે તે પેલા નાસીપાએસ થએલા આશકની અદેખાઈ વગર બીજું કંઈ નથી, તેથી તેણે તરત તે બંને જનને, તેમની ભએંકર લડાઈમાંથી છુટા કરાવીઆ, અને ખુશરૂહને સાદાબ જાણી પોતાના મેહેલમાં બોલાવી લીધો.

ખુશરૂહ જેવો તેના મેહેલમાં ગએઓ કે જેહાનઆરા તેને મોટા પીઆરથી પોતાનાં દીવાનખાનામાં લઈ ગઈ, અને તેઆં બેસારી પેલા કરપીણ સખશે જે તેને સતાવીઓ હતો તેને માટે પોતે ઘણી દલગીરી બતાવવા લાગી, અને તે સખશને ઘણાક કડણ શબદો વાપરવા લાગી, તથા તેની સાથે પુરતા ખોલાશાથી વાત કરવા લાગી. એ મામલો જોઈ ખુસરૂહ વીચારમાં પડી ગએઓ, અને અચરતીથી જોવા લાગો કે, એ કોણનો મેહેલ, એ કોણ સી, અને એને તથા મારે કીએ દાહાડેની પીછાન તથા મોહોબત, કે હાલમાં મારી સાથે આવા પીઆરથી ઇઆને જાણે મારી સાથે પુરતી પીછાન ધરાવતી હોએ તેવી ધપથી વાત કરે છે. ખુશરૂહ બેસીને એક ગમથી મનમાં એવો વીચાર કરતો હતો, અને બીજીગમથી, ઘણીજ નમનતાઈ અને પીઆરથી જેહાંનઆરા સાથ વાત કરતો જતો હતો. અલબતે, જીઆરે જેહાનઆરાની પાસેથી અરનવાજ છેલી ગઈ હતી, તીઆરે અંતવેર તે તેના મીજાજમાંજ હતી, અને તેની આગલ જેહાનઆરાએ પોતાના ખરા પીઆરનો સઘલો ખુલાશો કરી દેવા છતાં, તે મગરૂબ રહી, કોઈ પણ સી સાથ પરીત બાંધવાને ના કહી ચાલી ગઈ હતી, તેને આએ વેલાએ ખુશરૂહની વાત કરવાની ધપ જોઈ—આટલી બધી ઠેકાંણે આવી ગએલી, અને પોતાની સઘલી હઠ અને મગરૂબી છોડી દઈ તેનાપર આવો પીઆર કરતી જોઈ તે પણ ભારે અચરતીમાં પડી, અને એકગમ તેનો વીચાર તે મનમાં કરવા લાગી, અને બીજીગમ ભારે હરખ પાંમતી ખુશરૂહ સાથ, તરેહવાર વાત કરવા લાગી. જેહાનઆરાએ સાદાબને (ખુશરૂહને) એકાએક આવી રીતે ફરવાઈ ગએલો, અનચીતો તેના ઉપર આવો પીઆર કરતો જોઈ, મનમાં વીચારીઉં કે, વલી તે અહીંથી એમનો એમ પાછો જશેતો, મબાદા તેના વીચારમાં કાંઈ ફેર પડી જશે, અને તેનો મારી ઉપરનો પીઆર પાછો કમતી થઈ જશે, તેથી તે પાછો છટકી નહીં જાએ, માટે હમણાજ તેની સાથ લગન કરી લેવાં. વલી તેણે વીચારીઉં કે, હમણા એક ધરમગુરૂ પણ ઘરમાંજ છે, તેથી એ પરમાંણે લગન કરી દેતાં પણ કંઈ વીલમ લાગશે નહીં. એવો વીચાર કરી તેણે એકદમ ખુશરૂહ તરફ ધકધકની છાતીએ, અને પીઆર ભરેલી આંખે જોઈ, તેને પોતાના એ વીચારથી વાકેફ કીધો. એ બોલો સાંભલી ખુશરૂહ અચરતીમાં ગરકાવ થઈ ગએઓ, અને મનમાં વીચારવા લાગો કે, આ સીનું મગજ ઠેકાંણે છે કે નહીં; કેમકે એ બધી શું વાત કરે છે. પણ તે જોવા લાગો કે, તેની વાતચીત ઘણીજ ડાહાપણ ભરેલી છે, તે આ આખાં ઘરની ધણીઆંણી છે, અને પોતાનો કારોબાર ઘણી ચાલાકીથી ચલાવે છે, તેથી તેનાં મગજની ખાંમી વીશેનો શક તેનાં મનમાંથી એકદમ દુર થઈ ગએઓ. વલી તે વીચારવા લાગો કે, નહીંતો તે આ કાંઈ ઉંઘમાં પડીને સપનો જોએ છે, કે એ શું બનાવ બને છે. એ સી અનચીતો મારી ઉપર એટલો બધો શાનો પીઆર કરે છે, અને વલી અજાએબી ભરેલું એ છે કે, એકદમ હમણાને હમણા તે પરણવા પણ શાનું માગે છે. પણ તેણે જોઈઉ કે, જેમ જેહાનઆરા કંઈ દેવાની પણ નથી, તેમજ તે પોતે કાંઈ સપનો જોતો નથી, તેણે મનમાં એવો તોલ કીધો કે, એવો અનચીતો પીઆર કરવાનું અને એકદમ પરણવા માંગવાનું ગમે તે કારણ હોએ, તોપણ આ સી જાતે ઘણીજ ખુબશુરત, અકલવાલી, અને દોલતવાલી છે, તીઆશુધી તેને એકદમ હા કેહેવામાં કશી અડચણ દીસતી નથી, કેમકે તે કોઈબી રીતે મને ખરાબ કરવાને ચાહાતી હોએ એવું લાગતું નથી. તેને મને એવે બાંને, કે એવી રીતે પરણીને ખરાબ કરવામાં તેની મતલબ પણ શું હોએ, અને તેમાથી તેને ફાએદો પણ શું થાએ. એવો કેટલોક વીચાર કરી ખુશરૂહે તેની સાથ પરણવાને એકદમ હા કહી, જે સાંભલતાંજ, જેહાનઆરા, જે અતીઆર શુધી ડગડગાથી ફુલની કલી સરખી થઈ, બેસી ખુશરૂહનું મોડું જોએઆ કરતી હતી, તે એકદમ ફુલની માફક ખીલી ગઈ, તેનું હઈડું હરખથી ભરાઈ આવીઉં, અને તે લગનની તઈઆરી કરવાને હસતે મોડે ઉઠીને ઉભી થઈ. તેણે એક ધરમગુરૂ, જે તે વેલાએ તેના ઘરમાંજ હતો તેને તરત પોતાની પાસે બોલાવીઓ, અને તેને પોતાનો ઠરાવ જણાવીઓ. તે ધરમગુરૂએ તે મોટી ખુશીથી કરવાને કબુલ કીધું, જેથી થોડા વખતમાં અગતજોગ તઈઆરી કરી, દીવાનખાનાંની માહે અછો સીનગાર કરી પરણવા બેઠાં. ધરમગુરૂએ ધારા પરમાંણેની કીરીઆ કરી, તેમનાં લગન સારી આપીઆ, જેથી થોડા વખતમાં તેઓ બેનાં એક થઈ મોટા હરખથી ઉઠીને ઉભાં થએઆં. જેવાં તેઓ પરણીને ઉઠીઆં, કે થોડેકવારે, ખુશરૂહે પોતાની આવી ખુશાલીની ખબર, પેલા નાખોદાને કેવેપીબી શોધી કાહાડીને જલદીથી કેહેવાનો ઠરાવ કરી, તેણે જરાવાર બાહાર જઈ આવવાને જેહાનઆરા પાસે રજા માંગી, જે તેણે તેને, મોટા પીઆરથી જલદી પાછો આવવાને હસતે મોડે જણાવી આપી; તેથી ખુશરૂહ તેના વાહાલા વાલી નાખોદાને શોધવાને ગએઓ.

તંદોરસતીના બીગાડથી તથા શરીરપર લાગનીથી ઉતપન થતા સપના.

માણસ ઊંઘમાં પડીઆ પછે તેને ઘણી વખત તરેહેવાર સપનાઓ આવે છે. દીવસમાં આપણી શી

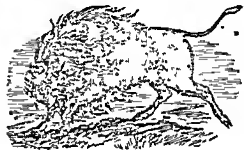
પર કાંઈ નવાઈ જેવો, પછે સારો ઈઆ માઠો બનાવ બનીઆથી તથા દુરના સગાં કે મીતરની સારી અથવા માઠી ખબર સાંભલવાથી કે તેમને ઈઆદ કરવાથી તથા હરેક બાબદની સારો દાહાડો ચીનતા કરવાથી, કે હરેક બાબદમાં મન લાગી રહીઆથી, તેને લગતા સપનાઓ રાતરે સુતા પછી આવે છે. કોઈવારતો એવી જુની વાત અથવા બનાવ સપનામાં આવે છે, કે જેને માટે લગાર અચરતી ઊતપન થાએ છે. જો આખા દાહાડામાં બે તરણ બાબદ આપણા પર બની હોએ અથવા બે તરણ બાબદનો વીચાર કીધો હોએ, તો ઘણુકરીને તે સઘલી બાબદો એકઠી સપનામાં આવે છે. જેમકે એક દીવસમાં આપણા ઊપર કાંઇ નવાઈ જેવો બનાવ પણ બનીઓ, તેની પાછલ કોઈ દુરના મીતરની વાત સાંભલી, અને તેની પાછલ કોઈ સાથે કાંઈ અગતનું કામકાજ કરીઊં, તો રાતના સપનામાં તે તરણે બાબદો એકઠીજ દેખાએ છે. જે તેના પર દીસના બનાવ બનીઆ હોએ તે જાણે તેના પર બને છે, તેનો મીતર તેની પાસે આવીને ઊભો છે, અને તેજ વખત તે જાણે પેલા માણસ સાથ પોતાનું કામ પણ બજાવે છે. કેટલીકવાર આગલ બની ગએલી વાતના તથા એવીજ બીજી બાબદના સપના તેને કશી પણ રીતે ઈઆદ કરીઆ વગર માતરે તંદોરસતીના બીગાડથીજ આવે છે. ભારી ખાંનું ખાધાથી, પેટમાં બદહજમા થવાથી, મગજમાં કાંઈ બીગાડ થવાથી કે એવાજ બીજા સબબોથી સપનાઓ ઊતપન થાએ છે, પણ તે કેટલીકવાર ઘણાજ બીક ભરીઆ હોએ છે. એવી જાતના સપનાને માટે ડાકટર ડનકન લખે છે કે, એક વેલાએ એડીનબરોની એક હાસપીટાલમાં એક અસતરી આવી હતી, જે રાતના ઊંઘમાં સપનો જોઈ તેમાં જે જોતી તે સઘલું મોટે સાદે બોલતી. તેમાં તે કંઇજ નહી પણ કેટલાક દરદીઓના નામ લેઈ તેમને શું દુખ હતું, તેથી તેમને શું શું થતું હતું અને તે ઊપર તેમને શું શું દવા આપવામાં આવતી હતી, તેજ સઘલું બોલી જતી હતી. અલબતે તેવાં નામના અને તેવાં દરદના દરદીઓ તે વેલાએ તે હાસપીટલમાં ન હોવાથી પરથમતો તે એવું સમજીઆ કે, એ બલતુંજ બકતી હશે પણ પાછલથી તપાસ કરતાં માલમ પડીઊં કે, બે વરસની વાત ઊપર તે સી એજ હાસપીટાલમાં આવી હતી, તે વેલા એ નામના અને એજ દરદના દરદીઓ તીઆં હતાં. એ સીને બે વરસે તીઆં પાછું આવવાથી આગલા વીચારો તેના મનમાં તાજા થએઆ હતા અને તેથી તેને તેવા સપના આવતા હતા. એજ તબીબ એક ગરહસથ વીશે એવું જણાવે છે કે, તેને એક વેલાએ એક મસતાન ઘોધાએ ઘેરીઓ હતો, અને તેથી તેને મારીઆ જવાની ઘણીજ ધાસતી પડી હતી, તેને પીસતાલીસ વરસ ગુજરી ગએઆ છતાં જીઆરેબી તે ભારી ખાંનું ખાતો, તથા કોઈબી બીજાં કારણથી તેના પેટમાં બદહજમી થતી કે તેને તેજ સપનો આવતો હતો અને તેમાં તે તે વખતની માફકજ બીહીતો હતો.

એ સીવાએ કેટલીકવાર કેટલાંક માણસોને ઊંઘમાં પડીઆ પછે શરીરની ઊપર અથવા અંદર કાંઈ લાગવાથી અથવા લાગનીની અસર થવાથી તેજ બાબદને મલતા સપના આવે છે. ડાકટર ગરેગરી નામનો એક વખણાએલો તબીબ જેને હમેશાં એવી રીતના સપનાઓ આવતા હતા તે પોતાને માટે લખે છે કે, એક દાહાડે તેના પગની આગલ ગરમ પાણીનું વાસણ હોવાથી અને તેને ઊંઘમાં પગ લાગવાથી તેને એવો સપનો આવીઓ કે જાણે તે એતના નામના બલતા પાહાડની ટોચ ઊપર, તેના ભઅંકર મોડાંની આસપાસ ફરેછે અને તેના પગને નીચેની જમીન ગરમ હોવાથી ઘણુંજ ઊંનું લાગેછે. એ તબીબ કહેછે કે, "મેં એતના પાહાડ કોઈ દાહાડે જોએઓ ન હતો, પણ વીસુવીઅસ નામનો બલતો પાહાડ ઘણાક વરસની વાત ઊપર જોએઓ હતો; પણ તેણે એ સપનાની અગાઊ કેટલાક દાહાડાની વાત ઊપર એક ચોપડીમાં એતના વીશે વાંચીઊં હતું તેથી તે તરતની ઈઆદદાસત મનમા તાજી હોવાથી સપનામાં વીસુવીઅસને બદલે તે આવીઓ હતો." એક વેલાએ એજ તબીબ કહેછે કે ઊંઘમાં તેના દીલપરથી બંહુશ નીકલી જવાંથી તેના શરીરને ઘણી ઠંડી લાગતી હતી, તેથી તેણે સપનામાં એવું જોઈઊં કે તે જાણે ઊતર માહાસાગર માહેલા હડસન આખાતમાં આવેલો છે અને તીઆં તેને ઘણીજ ટાહાડ લાગે છે, પછે તેને જાગતાં વારજ જણાઈઊં કે તેના દીલપર બંહુશ નથી તેથી તેને ઠંડી લાગતી હતી, અને થોડાક દાહાડાની વાત ઊપર એ લતા તરફ રેહનારા લોકોની તથા એવીજ બીજી બાબદ વીશે એક ચોપડીમાં વાંચીઊં હતું. એક વેલાએ ઊંઘમાં તેનો

દાંત ઘણોજ દુખતો હતો, તેથી તેણે એવો સપનો જોએઓ કે, જાણે એક ડાકટર તેનો જીવતો દાંત તોડી પાડેછે, અને તેથી તને ઘણુંજ દુખ થાએ છે. પણ એ સીવાએ એજ તબીબ એક જાતની સપના વીશે નવાઈ સરખી રીતે જણાવે છેકે, એકજ શપનો એકજ વેલાએ એક ગરહસથને અને તેની સ્રીને બંનેને આવીઓ હતો. તે એવી રીતે કે—જે વેલાએ એડીનબરગ ઊપર ફરેંચ લોકોને ચહડી આવવાની ધાસતી ચાલતી હતી, તે વેલા તે શેહેરના લગભગ સઘલા પુરૂશો હથીઆર બાંધી લડવાને નીકલીઆ હતા, તેમાં ઊપલો ગરહસથ પણ સામેલ હતો. તે વખતે એક દાહાડે ફરેંચોને જે વખત જાએ તેટલામાં શેહેરમાં આવી પોહોંચવાની વકી રાખવાથી શેહેરમાં દોડાદોડ ચાલી રહી હતી, અને કીલાપરથી તોપ પડતાંજ તથા તે સાથે શરેહારની સીગનલો ચહડતાંજ શતરૂઓ આવી લાગીઆ એવું જાણે સરવેએ તઈઆર રેહેવાનો ઠરાવ કરીઓ હતો અને સઘલો વખત ગભરાટમાં ગુજરતો હતો. એ બનાવને કેટલાંક વરસ ગુજરી ગએઆ પછે એક દાહાડે તે ગરહસથને પાંચ હજાર માણસનાં લશકરની કવાએદ લેતાં જોવામાં આવી, જે જોઈ તે ઘર ગએઆ બાદ ખાઇને, સુતા પછે. રાતનાં બે અને તરણ વાગતાને સુમારે તેને સપનો આવીઓ, જેમાં પેલો આગલાં વરસોપર જોએલો ફરેંચોનાં હુમલાનો વખત સઘલો દેખાવા લાગો, અને જેમ તે વેલાએ તે ગરહસથ હથીઆર બાંધી દોડાદોડ કરતો હતો તેજ પરમાંણે કરતો જણાએઓ. એ તેનો સપનો પુરો નહી થએઓ, તેટલામાં તેની સ્રીએ તેને જગાડીઓ, અને ઘણીજ બીહીતી બીહીતી બોલી કે; ફરેંચો ગામમાં આવી લાગા, અને તેમની સાથે લડાઈ કરતાં તેનો એક વાહાલો મીતર મારીઓ ગએઓ. એ સ્રીએ પણ જેવો તેણીનાં ભરથાર પેલા ગરહસથે સપનો જોએઓ હતો, તેવોજ આવીઓ હતો! સહવારનાં તપાસ કરતાં તે સ્રીને એવો સપનો આવવાનો સબબ એ જણાએઓ હતો કે, રાતરે માલપર કાંઈ વાસણ પડી જવાથી તેનો ગોરો ગોંઘાટ થએઓ હતો, જે તેણીનાં કાનમાં જવાથી, તેને એવો સપનો આવી ગએઓ હતો. ડાકટર રસલસ નામનો એક તબીબ પોતાને વાસતે લખે છે કે, એક વેલાએ તેનાં માથાપર બીલીસટર મારી તેનો છાગલો શેડીઆ પછે તે ઊપર જે પટી મારેલી હતી, તે રાતરે ઊંઘમાં સરી જવાથી તે જગામાં ઘણું દરદ થવા લાગું, જેથી તેને એવો સપનો આવીઓ કે, તે જાણે જંગલી લોકોનાં હાથમાં સપડાઈ ગએઓ છે, અને તે લોકો, તેમનાં દુશમેનને મારવાની રીત પરમાંણે તેનાં માથાપરનું ચામડું ઊખેડી કાહાડે છે; અને તેથી તેને ઘણુંજ દરદ થાએ છે. આખરે તે દરદ ન ખમાવાથી ગભરાઈને જાગી ઊઠીઓ, તીઆરે તેને માલમ પડીઊં કે બીલીસટરની જગાએની પટી નીકલી જવાથી તે છોલાઈ ગઈ હતી, અને તેમાં ઘણી અગન બલતી હતી.

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૩૭ મો.

પીઆરાં બેહેન,

ગએઆં પતરમાં મારી ભએંકર મુસાફરીઓની કલવાની કેમ શરૂઆત કીધી તે વીશેનો ખોલાશો કરીઓ હતો હાલ આ પતરમાં મને તે મોટાં જંગલમાં મુસાફરી કેવી રીતે કરવી પડીછે, તેનો થોડોક ખોલાશો કરૂં છું. ગએઆં પતરમાં લખીઆ પરમાણે હમો સઘલા તઈઆર થઈ એક જગાએ એકઠા થઈ આગલ ચાલવાનો રસતો લીધો. જેવા જંગલની માહે દાખલ થએઆ કે તેનો ઝાડ પાન અને ટેકાલવધર ડુંગરોથી ભરેલો દેખાવ ઘણોજ રલીઆમણો દેખાવા લાગો, પણ એવાં ઝાડ પાનની ઘટા થોડાજ રસતાવેર આવી, પછે મોટું ખોલું મેદન હમારી આગલ બોહોલા વીસતારથી પડેલું જોઈઊં. આખો દાહાડો ચાલીઆ પછે, સાંજની વખત થઈ કે એક ઘણીજ રલીઆમણી જગાએ રાતવાસો કરવાને થોભીઆ. ઘોડાઓને છોડી તેમને છુટા ચરવા મેલીઆ અને સઘલાં ગાડાંઓને ગોલ કુંડલાંના આકારમાં ગો

ઠવી, વચે હમારી બેસવાની તથા સુવાની જગા કરી. એવામાં હમારા મધેથી કેટલાકો ઘોડાને એડ મારીને જંગલમાં દોડીઆ, તે થોડાક વારમાં બે હરણનો શીકાર કરીને લાવીઆ, જેમને તરત વેતરી, ભુંજી તેની સાથે કેટલુંક ખાવાનું હમારી સાથે હતું તે લેઈને ખાઈને સુઈ ગએઆ. બામદાદનો વખત થએઓ કે ઊઠીને પાછુ ચાલવા માંડીઊં.

એ પરમાણે આઠ દાહાડા શુધી મુસાફરી કીધી, જે કરતાં હમોને કેટલાક ડુંગર ચહડવા પડીઆ તથા કેટલીક નદીઓ ઊતરવી પડી, અને તરેહવાર નવા નવા મનોરંજક દેખાવો નજરે પડતા ગએઆ. એમ કરતાં નવમે દાહાડે એક ચોકસ મેદાનમાં આવી લાગીઆ જેને "ઘોધાઓનું મેદાન" રાવીશં કરી મારા શોબતીઓ બોલવા લાગા અલબતે હું તો તેમની સાથે તદન નવોજ હતો, તેથી મને તેની મતલબ સમજ પડી નહી, જેથી મેં તેઓ મધેનાં એકને તેનો ખોલાશો પુછીઓ; જેણે મને એવું જણાવીઊં કે, આ જંગલમાં એક જાતનાં જંગલી ઘોધાઓ વસે છે, જેઓ ઘણા જબરા અને મસતાન હોએ છે, અને તેઓ હજારોનાં એકકાં ટોલાં થઇને ફરે છે. જો તે છુટો છવાએઆ નજર પડે છે તો તેનો ઘણીજ મેહનતે અને ઘણીક ધાસતીથી શીકાર કરાએ છે, કેમકે તેનું ગોસ આવા જંગલનાં મુસાફરોને, તથા જંગલી લોકોને ઘણું કાંમ લાગે છે. તે ઘોધાનુ એક ચીત્ર તમારી ઊપર મોકલીઊં છે. એમ કરતાં સાંજ પડી અને હમોએ એક પાણીના નાલાંના કાંઠા ઊપર ઊતારો કરીઓ. રોજની માફક ઘોડાઓને ચરવા મેલીઆ અને ગાડાંઓની ગોલ હાર કરી વચે હમો બેઠા અને શીકાર વગેરેનું ખાંનું લઈ સઘલા વાત કરવાને લાગા. એ વેલાએ પુર ચંદની પડતી હતી, જેથી જંગલનો દેખાવ ઘણોજ રલીઆમણો અને મનોરંજક લાગતો હતો. વાત કરતાં કરતાં કેટલાકો પોતાની ધાબલી પાંથરીને સુઈ ગએઆ, પણ હમો તરણ ચાર જનને, તે વેલાએ પડતી સરસ ચંદનીનો લાભ જતો મેલવાને ન ગમવાથી હમોએ ઘોડેસવાર થઈ જંગલમાં ફરવા નીકલવાનો ઠરાવ કીધો. હમુને જોઇને બીજાબી કેટલાએક જણ સાથે આવવા તઈઆર થએઆ, જેથી હમે બધા મલીને આઠ જણે હમારા ઘોડાઓ ઊપર જીન બાંધીઆં અને સવાર થઈ એકદમ કુદતા જંગલમાં નીકલીઆ. અલબતે હમો બધા સરખે સરખા હતા, જેથી હમોને ઘણીજ મજાહ પડી; અને એમ કરતાં કેટલાક ગાઊ આગલ નીકલી ગએઆ, અને છેલે એક ઘણીજ લીલોતરીદાર જગા જોઈ તે ઊપર આસાએસને માટે બેઠા. તીઆં બેસીને કેટલોકવાર તરેહવાર હસવાની વાતો કરી; અને પછે જેવા હમારા કાફલા તરફ જવાને ઊઠવા જઇએ છઈએ તેવામાંજ હમારામાનો એક જણ બોલીઓ કે, આપણે અહીં લગભગ આઠ માઈલવેર ચાલી આવીઆ છઈએ, અને પાછા જતાં બીજા તેટલા માઈલ ચાલવા પડશે, જેથી આપણા બીચારાં આખા દાહાડાના થાકેલાં જનાવરોને શોલ માઈલનો નકામો ફેરો પડશે. નકામો એટલા માટે કે જે જગાએ હાલ આપણે બેઠા છઈએ તે આપણો રસતોજ છે, અને સહવારે આપણને અહીં રહીનેજ જવું પડશે, માટે આપણે હાલમાંતો અહીંજ સુઈ રહીએ, પછે સહવારનાં બધાં ગાડાં અહીંજ આવશે તેની સાથે આપણે થઈ જઈશું. એ વાત બધાઓને ઠીક લાગી; અને રાત પણ અરધી ઊપર ગઈ હતી તેથી હમો હમારો ખંડુસ પાંથરી સુઈ ગએઆ, પણ સુતાની આગમચ હમારામાંથી એક જનને ચોકી કરવાને પાસેની એક ટેકડી ઊપર ઊભો રાખીઓ, કેમકે, આગલ જણાવીઆ પરમાણે તે જંગલમાં ઘોધાઓની વસતી હોવાથી, જો તેમનું એકાદું ટોલું તીઆં આવી ચહડે, અને તેની તેમને કેટલોકવાર આગમચથી ખબર નહી પડે તો, સઘલા તેમનાં પગતલે કચડાઈ મરણ પામે. હું પણ મારો ખંડુસ પાંથરીને સુતો, પણ મને તેનાં કરતાં થોડેક દુરની લીલોતરી, જે ઘણાજ નરમ ઘાસથી ભરેલી હતી, તે વધારે પસંદ લાગી, અને તીઆં જઈ સુવાનું મન થઇઊં, તેથી તીઆંથી ઊઠી તીઆં જઇને હું સુતો. સઘલાઓએ ઊંઘમાં પડવાની આગમચ પેલા ચોકી કરનારને મજબુત સાવચેત રેહવાને જણાવીઊં, અને પછે એક પછે એક ઊંઘાઈ ગએઆ. કેટલેક વારે મારી આંખમાં પણ ઊંઘ આવી, પણ તે હજુ પુરી આવી નહી તેટલાંમાં મારી જમીન જાણે ધુજતી હોએ એવું લાગ્યું, અને જાણે દુરથી મોટા ગગડતના જેવો અથવા જાણે સેંકડો રેલવેની ટરેનો એકકી દોડી જતી હોએ તેવો આવાજ સંભલાવા લાગો. પણ થાકથી કરીને મારી આંખમાં એવીતો ઊંઘ જોર કરતી હતી કે, હું જરા માર

માથું ઊંચકી, મારા મીતરોની તરફ જોઈ પાછો સુઇ ગએઓ. પણ જરાકજ વારમાં, જાણે મારી તલેની જમીન ફાટી જતી હોએ એવી ભઅંકર રીને ગગડતી જણાઈ, અને તેમાં મારા કાનમાં મારા મીતરોનો મોટો પોકાર પણ આવીઓ, જેથી હું જબકીને જાગી ઊઠીઓ, અને ઊભો થઈને જોઊ છું તો, પેલા ભઅંકર ઘોધાઓનું એક મોટું ટોલું છેક મારી નજદીક આવી લાગેલું. એ જોઈને હું ઘણોજ ધાભરો પડી ગએઓ અને મારી જીવવાની આસા મેલી; કેમકે તે ટોલું કાંઈ એટલું નાનુ ન હતું કે કોઈ બાજુપર નાહાસી જવાથી તેમાંથી બચી શકાએ. પુરવ અને પસચીમ, ઊતર અને દકશીણ, એ ચીઆરે દીસાએ, જીઆંવેર નજર પોહાંચે તીઆંવેર એ જનાવર સીવાએ બીજુ કશુંનજર પડતું ન હતું. એ હજારો હજાર જનાવરનું ટોલું જાણે જંગલમાં એક કાલો સમુદર થઈ ગએઓ હોએ એવું લાગતું હતું, અને તેમને ચાલતાં તેમના બરડા વાંકા ટીકા થવાથી જાણે તેમાં મોટા મોજા મારતા હોએ તેમ દેખાતું હતું પણ અફશોશ ! થોડીક મીનીટ ગઈ નહી તેટલામાંતો તે ટોલું છેક મારી નજદીક આવી પોહાંચીઊં, જેને જોતાંજ મારાં હાડ એકવાર કડકડ કાંપીઆં અને મેં મારાં જીગરથી એક સરદ હાએ મારી, મારી જીંદગીની સઘલી આસા છોડી. જેવું તે ટોલું નજદીક આવીઊં, કે તેમની આગલ એક ઘણાજ મોટાં કદનો અને ઘણોજ મસતાન ઘોધો, જે તે આખાં ટોલાંનો સરદાર હતો, તે ગુસાણંધ બખારતો પોતાની ઊભી પુછડી અને વાંકી ડોકી કરી મારાં આંગ ઊપર આવીઓ, અને એક એવાતો જોરથી મને માથું મારીઊં કે હું કેટલાક ફુટ હવામાં ઊંચે ઊડીઓ અને પછે પેલા ઘોધાઓના ટોલાં ઊપર, બરોબર બોલીએ તો તે ઘોધાઓના જીવતા સમુદરમાં, પડીઓ. મારા મીતરો જેઓ દોડીને એક ઊંચા ટેકડા ઊપર ચહડી ગએઆ હતા તેઓએ મને હવામાં ઊછલતો અને તે ઘોધાઓના ટોલાંમાં પાછો પડતો જોએઓ, જેથી તેઓ એ મારી જીંદગીથી તદન હાથ ધોએઆ, કેમકે તેઓ જાણતા હના કે હું તેમની લાખો ખડી તલે કચડાઈને રજેરજ થઈ જવો જોઈએ. પણ વાહાલાં બેહેન, ખોદાની મેહેરબાંનીથી જેવો હું નીચે પડીઓ તેવોજ જમીનપર પડવાને બદલે એક ઘોધાના બરડા ઊપર પડીઓ, જેની ઊપર લાંબાં બાલ હોવાથી હું તેને મજબુત પકડી તે ઘોધાના બરડા પર વલગી રહેઓ. મને એ પરમાણે વલગેલો જોઈ તે ઘોધો ઘણોજ બીહીવા અને અફડાતફડી કરવા લાગો, કેમ કે, તે જંગલમાં એક જાતનાં ફાડી ખાનારાં જનાવર થાએ છે, જેઓ એમજ કુદકો મારી એ ઘોધાઓના બરડાપર વલગી જાએ છે અને પછે તેને મારી નાખે છે; તેમ મને પણ તે એક એવું જનાવર સમજીઓ. આસપાસના ઘોધા પણ બીહીને ખીસતા થવા લાગા, અને મારા ઘોધાએ ટોલામાંથી બાહાર નાહાસવા માંડીઊં. એ વેલાએ તરતજ મારા મનમાં આવીઊં કે, જો એ ઘોધો એમજ દોડતો રેહેશે તો થોડા વખતમાં હું એ ભઅંકર ટોલાંથી ઘણોક દુર જઈ લાગસ, જેથી મારો મોહોતના ઘરમાંથી ખચીત બચાવ થશે. તેથી મારી કમરમાં જે છરી ખોશેલી હતી તે મેં આસતે રહીને ખેંચી કાહાડી, અને જેમ જેમ તેની અણીને ઘોધાની ગરદનમાં ભોકતો ગએઓ, તેમ તે ઊભી પુછડી કરીને દોડતો ગએઓ. એ પરમાંણે કેટલોક વાર દોડવા પછે એક ઘણીજ ઊંચી ટેકડી નજર પડી, જેથી હું ઝટ કુદીને તે ઘોધા ઊપરથી ઊતરી પડીઓ, અને જોરમાં દોડીને તેનાં મથાલાં પર જઈને બેઠો. થોડક વારમાં તે ઘોધાઓનું ટોલું તીઆં આવી લાગીઊં અને તે ટેકડી વચે આવવાથી બે ભાગ થઈ આજુ બાજુથી પસાર થવા લાગું. એ વેલાએ જીઆંવેર મારી નજર પોહાંચી તીઆંવેર મેં જોઈઊં, પણ એ જાનવરો સીવાએ બીજું કશું નજર નહી પડીઊં. હું જાણે કે મોટા હીલતા સમુદરની વચેના બેટ ઊપર હોઊ એવું લાગુ, અને તેમની ગતી જોતાં જાણે મારી ટેકડી ચાલી જતી હોએ એવું મને લાગીઊ. એમ કરતાં કેટલેક કલાકે તે સઘલું ટોલું પસાર થઈ ગઈઊં, તેવોજ હું તીઆંથી નીકલીઓ, અને મારા મીતરોને શોધવાને ગએઓ. થોડકવારમાં મેં તેમને જોએઆ, જેઓ મને ગરેલો જાણી ઘણાજ ગમખાર થઈ મારાં હાડકાં શોધતા હતા કે, ને કાંઈબી હાથમાં આવેતો તેમને તીઆંજ ભુંમીદાહ કરે, પણ એવાંમાં હું તેમની સનમુખ જઈ લાગાથી તેઓ કેટલોકવાર તો અચરતીમાં ગોએઆ બેશુધ થઈને મારી તરફ જોએઆજ કરવા લાગા, અને તે હુંજ છું કે તે મારો આતમાં (ભુત થઈને) એવા આકારમાં આવીને ઊભો છે, તેનો વીચાર કરવા લાગા, પ

ણ તરતજ તેમની અચરતી નરમ પડી ગઈ અને તેઓ મને મોટાં હેતથી ભેટીઆ, અને ઘણીજ અચરતીથી, હું સલાંમત કેમ રહેઓ, સે વીશે પુછ્વા લાગા. મેં તેમ ની આગલ સઘલો ખોલાશો કીધો, જેથી તેઓ ઘણાજ અજબ થએઆ, અને હસવા લાગા; પછે હમો તરત તીઆંથી નીકલીને હમારા કાફલામાં ગએઆ. વાહાલાં બેહેન, આ પત્ર હાલતો એટલાંમાંજ સમાપત કરૂં છું, એજઅરજ.

હું છઉં તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

સ્ત્રી દરપણ.

અરે ઊતરરે મુઆ ઊતરરે !

જરી—બપાઈજી હું મેજ સમારૂં ?

બપાઈ—ખીસતી રેહે, ખીસતી રેહે, તારા હાથ ધોવાના હોશે.

જરી—નહીરે બપાઈજી મારા હાથ તો સોજા છે, જોવની.

બપાઈ—અરે પેટ બરી, એ હાથ મેજને નહી લગરાએ. મારીજ નાખસ જો લગારેઆ તો. નહી તો જા, જઈને સોજાં પાણીએ હાથ ધોઈ આવ.

ગુલબાઈ—મરેરે મમાઈ, એ મેજતો હજુર હમણા બજારમાંથી આવીને હેલકરીની પાંટીમાંથી કાહારીને ખુમચામા મેલીચ. તારે બજારમાંથી ચોખા હાથ લગારેલી આવીચ કે ? ને હેલકરીની પાંટીનેબી ચોખાં પાણીએ ધોએલી હાશે કે ? (હસીને)

મમાઈ—જી ભરૂં તું તો જારે હાએ તારે એમ જ બોલજે. જા, જા, જરા કંઈ દીન ધરમ સમજ, ચરેલાઓની સુજે ચરી ના જા.

ગુલબાઈ—પણ શું મમાઈ, મેજવારા ઘાટીના અને હેલકરીના હાથ કરતાં તો આપરી જરીના ને આપરા હાથ સો ગણે સાફ છે. તેતો મુઆં બીજું તીજું તો નહી સંભાલે પણ વરી ઘરી ઘરીએ મોનામાં હાથ ઘાલે; તેના કરતાં તો જરીના હાથ સારા કેની !

મમાઈ—જોની માએ, તું બોલી તેતો ખરૂં. તે મુઆં ગમે તેવાં હાએ. પારસીના ઘરમાં આઈણી, તે બધુ ચોખું; પછી ગમે તે હાએ:

ગુલબાઈ—તારે વારૂં મમાઈજી વીચાર કરો, કે જાહારે પારસીનું ઘેર એવું ચોખું કે, તેમાં જેબી વગર ચોખું આવે તે ચોખું થઈ જાએ, અને તે ઘેરને એવું ચોખું રાખનારાં તો આપરે, તારે આપરેતો તેના કરતાં વધારે ચોખાં થએઆં; અને તારેતો આપરો હાથ લાગે એટલે ગમે તેવી અજીઠી મેજબી વગર ધોવે ચોખી થઈ જાએ; તારે વરી જરીના હાથ કાંએ ધોવારોચ ?

મમાઈ—જા; માએ જા; તું તો વરી ઈસકોલની લાહા લાવીને માથું ખાવા બેઠીચ, તે હું કામ મેલીને તુને કાંહાં જવાબ દેઆ કરૂં. જોની મુઓ અંધીઆરૂ પાછલી રાતનુ હજુ અસતમ ભણવા આવેચ તે, બારણે સાત વાગવા આએઆ તોબી મુઆનુ ઠેકાણુ નહી મલે. મરેરે દુખના દેતા, એબી મુઆ એવે વખતે અમસા જીવને કકલાવેચ.

રતન ડોસાં—અરે માંએ તમે લુબાન મુકીરે, એ મુઆ પહરતા. મુઆઓ આવીને કું કું કું કું કરી બે બોલ એમ, બે ગોલ એમ, કરી ગાબરાં મારી ચાલી જાએચ. એ કંઈ મુઆ આએ દાહારા બરાબર ભણી મરેચ કે ? મુઆરે એએએ. હજુ મુગાં મુગાં કસતી કરીને ચમટી ભરીને લુબાન મુકો કે તે કારગત લાગે. હવે ને આવી રહેઓ.

પીરોજબાઈ—અરે માએ હવે તે કામનુંબી શું ? તે વખત તો વીતી ગએઓ. પાછલી રાતનાં એ તો રૂવાન ખસબોઈ લેવાને ઊઠે, તેતો બીચારાં વાટ જોઈ જોઈને બેસાં હોશે. હવે મુઆ તે આવે તે શું કામનો. મરેરે, મેં હારમજદારને કહીકીતું જો, કે તમારીથી નહી બનેતો કોઇ તમારા જેવા મોબેદને મોકલજો હં, તારે મુઆ આવા કોઈ હેણને મોકલેઓ. આએ ઘંમાર જેવા દાહારા ને વાએ પાછલી રાતનુ અસતમ નહી ? તમે મરેરે પઈસાના ખાતા, મુઆઓ છતા પઇસા લઈને અમસી આઇ બાઇઓને એવું દુખ દે છે.

જીવણાઈ—(ગુલબાઈનાં મમાઈ) ચાલ માંએ ચાલ, નહીતો મુઆના નામપર ધુર નાખી, વેહેલી વેહેલી લુબાન મુકી લેશું. અમથો વખત જાએચ. રતનાઈ, લુબાનનો દાબરો કાંહાં છે ?

રતનઆઈ—પણ તમે કસતી કીધી કે !

જીવણાઈ—હારે કસતીતો હમણાજ કીધેલી છે. આએ શું પેલો રહેઓ દાબરો. જરાક મને આપો

તો; મારા હાથ ચોખા છે તે પાટીઆં પરથી પરાસે નહી.

રતનબાઈ—લેઓ, ને હવે વેગે હાથ ચલાવો દરાનનો વખત થઈ જાએચ.

જીવણબાઈ—(ચમટીમાં ઘણું સરખું લુબાન લઈ જરા જરા મુકતાં જઈ) મીઠું ચાપટ, બદામ, દરાખ ભરેલી કૈરવઈ, કનની ઘારી, ચણાની પુરી, ઘઉંની રોટલી, આખી દાગનું ઈડું, ઈંડાનો આખી દારનો પેરો, ભીંગની તરેલી માછલી, ભાંગનો તરેલો ઘરબ, તરેલો કવાબ અને દુધની ચાહે—મારા———જીની નઈએતે,———જીની નઈએતે,———બાઈની નઈએતે,———બાઈની નઈએતે,———બાઈની નઈએતે,———જીબાઈની નઈએતે, અશો ફરવરની નઈએતે, કુલ મુક્તાદની નઈએતે, સરોશ ઈજદની નઈએતે, તેતરીસે ફરેસતાઓની નઈએતે. ચાલો માએ પીરોજબાઈ, હવે બધું લુબાન બરી રેહને એટલું ઊંચકી લેઓ મરી જાંઉ, કંઈ બીજું સુજ પરે હવે.

જરી—એ ઘાટી, કાંહાં જાએચ.

જીવ—(ઘબરાઈને) ઓ માએ જોવતો, એ કોણ છે મુઓ.

રત—અરે ઊતરરે મુઆ, ઊતરરે, ઊતરરે, ખાલી ઊતર, તું મરી જાએ ઊપરનો આવતો.

ઘાટી—નશવાનજી શેઠ નશવા—

જીવ—અરર, હં, હં, હં, ઊતર, ઊતર, ઊતર, ઊતર, તુ મરે ઊતર, અરે મુઆ જલદી ઊતર, તું ભસતે જાએ ઊતર.

ઘાટી—(સામબો આવીને) અરે બાઇ હે ચીઠી, ચીઠી—

જીવ—અરે હં, હં, હં, દુર જા, દુર જા, તું મરેરે ચીઠીનો લાવનો, તું મરેરે કોઈ મુઆને ઊતારોરે.

ઘાટી—અરે બાઈ ઈતકી ઘાબરતેસ કાં, મી ચોર નાહી—હે પાહા મીં ચીઠી ગેઊન આલો હએ (ચીઠી આગલ આપવા જાએછે.)

જીવ—અરે ખીસ, ખીસ, ખીસ, તુ મરેરે અરે કોઇ મુઆને કાહારોરે.

પીરો—(હાથમાં પારલો ઊચકી) તું મરી જાએ એમનો એમ (આગલ આવીને) ઊતર ગેલા, ખાલી ઊતર, ભસને ગીઓ. અથાં ખાલી ઊતર, નહીતો મું આ તારાં માથાં ફેરી નાખેસ, ઊતર.

ઘાટી—અગે બાઈ અસે કાએ કરીતે? વા, મલા મારતેસ, કસાલા, કાએ તુજી ચોરી બીરી કેલી? કસાલા મારેંસ તું?

જીવ—અરે ફીટ હવે શું કરૂં.

ગુલ—મરેરે પણ તેને કોઇ આસતે રહીને કેહોની, તે મુઆને બધાજન ગભરાવી નાખેચ તે શું કરે (આગલ આવીને આસતેથી ઘાટીને કેહેછે) અરે એબાલા, અથાં ખાલી જા, આજ આમચા સણ હએ, તે આમચા ઘરમાચા કાંમ કરતે, તેઆસાઠી પહીલા ખાલી જા.

ઘાટી—બરે બાઈ બરે, તંવાં આસાસાંગાંને, તું મી સીવી દેને, મારાએલા એતે આની બોમ મારતે તે મી કાએ જાણુ બરા? બરા બાઈ મી ખાલી જાતુ. (ઘાટી તરત ઊતરી જાએ છે.)

રત—હત તું મરે એમનો એમ.

પીરો—અરે ચીઠીના મોકલતાં ને વાંચતાંબી મરેરે, મુઆ, સપરમો દાહારોબી આવો દાર કરેચ, ઓઓવારૂંરે એવાં ભારૂતને, મુઆં એવું હાએ તારે પોતાનુ આદમી કાંની હેઠે બેસારી મરતાં, મુઆં બીજાંને કાંએ દુખ દેચ.

જીવ—લે પીરોજબાઈ હમણા દરાન પાણીને વખત મુગાં રેહો, પછે એ મુઆંની તો ધુર કાહારૂચ.

ગુલ—આવાએ પીરોજબાઈ, અમથાં કોઈ બીચારાં બીજાંને કાંએ વારૂ ગાર દેઓચ, ને અમથો ઘરમાં કજીઓ કાંએ ઘાલોચ? તેઓએ કંઈ તેને એમ કહીઊતુ કે તું મારપર ચહરીનેજ આવજે? અમથો કોઈ સાથ લુંઠસ કરવો.

પીરો—પણ તારે હેઠે આવીને લઈ મરે કેની?

ગુલ—પણ વારૂ તે બીચારાં તીજે મારે, ને આપરે પેહલે મારે, તે બીચારાં શું જાંણે કે હમારા ઘેરમાં કોઇ ચીઠી લઇને આવે છે? જેને વાસતે જાંણતાં હોએચ તેને વાસતેનો તેઓ હેઠે આવેચ કેની? જાઓ જાઓ, એ કંઈ તમારી રીત નહીં; અમથાં કોઈ સારાં માણસને ગાલ દેવી તેમાં શું ફાએદો?

જીવ—લે માંએ ચાલો હવે માંડી વારો. જરા, તમે મેજ સમારવા બેસો, હું દરાન વણી નાખું. માંએ ગુલબાઈ, તુંબી જા હવે આગલા ઓરડામાંત માએ.

———

ઈઊરોપ અને તેની જાહોજલાલી.

ઈઊરોપ એ પ્રુરૂથવી ઊપરના પાંચ ખંડો મધેનો એક ખંડ છે. એ સરવેથી નાનો છે, અને તે એશીઆખંડના પશ્ચીમે આવેલો છે. અસલના વારામાં પસચીમ એસીઆ માહેલા કાકેજીઅન લોકો ને ઊપર જઈને વસીઆ હતા, અને તેમનાથી એ ખંડ ઊપર વસતી થઈ હતી. તેઓ ધીમે ધીમે ચોમેર વેરાઈ ગએઆ, અને જુદા જુદા જથા બાંધીને રહેઆ. તીઆર પછે તેઓએં શેહેરો બાંધીઆં, અને ધીમે ધીમે તેમાના કેટલાકો ઊપર સુધારાનાં કીરણો પડવા લાગાં. અંતે સઊમાં પેહેલુ, ઈઊનાન અથવા ગરીસ દેસ એશીઆખંડનો, તેમાં અકશર કરી ઈરાન દેશનો સુધારો લઈને પરકાશી નીકલીઊં. તેમનામાં વીદીઆ અને હુનરનો બોહોલો ફેલાવો થઈ ગએઓ, જેની ઈઆદગારી અને નીશાનો આજવેર રહી ગએઆં છે. ઈઊરોપના સઘલા સુધારાનુ મુલ એ દેશ ગણાએ છે. પણ એ દેશ, સીકંદરના અમલની સમાપતી પછે, પાછો પડીઓ, અને તેની પાછલ રોમ દીપી નીકલીઊં. એ દેશ આખા ઈઊરોપના શુધારાનું, અને વીદીઆ હુનરનું સથલ થએઆ બાદ, તેણે પોતાના હથીઆરનાં બલે કરી, સપેન, પોરચુગલ, ફરાનસ, બેલજીઅમ, સુવીતઝરલાનડ, હંગરી, અને ઈંગલંડનાં કીનારા તરફનો ભાગ તથા જરમનીનો કેટલોક ભાગ પોતાને સવાધીન કરી, પોતાનો શુધારો તેમને આપીઓ, અને તેથી તેઓ થોડાંઘણાં અજવાલામાં આવીઆં. રોમનોએ તેમને ખેતીવાડીનું કાંમ શીખવીઊં, અને ભટકતી હાલત મેલાવી શેહેરો બંધાવીઆં. તે સાથે તેમનામાં ખરીસતી મહજબનો પણ બોહોલો ફેલાવો કીધો, જેની અસર તેમનાપર ઘણી થવાથી તેમને કેટલીક પરકારે શુધરવાને બની આવીઊં. પણ એ સુધારો તેમનામાં ઝાઝો વખત ટકીઓ નહીં. ગરીસની માફક રોમની ચહડતી કલા ભાગી પડી, અને તે પછે ઊતર તરફના જંગલી લોકો ઊતરી આવીઆ, જેથી ઈઊરોપનાં બંધણમાં મોટો ફેરફાર થઈ ગએઓ; અને સઊ સઊ પોત પોતાના હકને માટે લડવા અને મરાવા પડીઆ. એ વખતમાં જરમની, ફરાનસ, સપેન, પોરચુગલ, ઈંગલંડ, સકાટલંડ, સુવીતઝરલંડ, ઈટાલી, હંગરી, બોહીમીઆ, પોલંડ, ડેનમારક, સુવીડન, નોરવે અને રશીઆ સવતંતર થઈ પોતાની મરજી પરમાણે રાજ કરવા લાગાં. ઈસવી શન પછી ૧૪૫૩ માં તરક લોકોએ કાનસટેનટીનોપલ હાથ કરીઆ પછે, તે પણ એક ઈઊરોપનું સવતંતર રાજ ગણાવા લાગું. આસટરીઆ, હાલંડ, પરસીઆ અને સારડીનીઆ, એઓ પણ પાછલથી સવતંતર થએઆં, અને રશીઆ, જે એક એશીઆનુ રાજ ગણાતું હતું, તે પેટલા પીટરના વખતથી ઈઊરોપનુ ગણાવા લાગું. એ પરમાણે, એ પછે પણ કેટલાક ફેરફારો થઈ, ઈઊરોપનાં દેશોનુ રાજીઅ બંધારણ નકી થઈઊં.

એ સઘલો વખત ઈઊરોપનો શુધારો અટકી પડીઓ હતો, પણ તેમાં તેઓ આગલની માફક પાછા ભટકતા થઈ ગએઆ ન હતા. તેઓ પોત પોતાના હકો સંભાલવા, અને તેને માટે મારામારીઓ કરવા પડીઆ હતા; તથા ઊતરના જંગલી લોકો સાથે ભેલાએઆ હતા, જેથી જે થોડી ઘણી વીદીઆ તથા હુંનર તેઓ રોમનોથી શીખીઆ હતા, તે પાછું ભુલી ગએઆ હતા પણ જીઆરે મુર લોકોએ સપેન દેશ ફતેહ કરીઊં, તીઆરે તેઓ પુરવ તરફની વીદીઆ તથા હુનરો તીઆં દાખલ કીધા, જેથી સપેનીઅરડો, એ બાબદમાં પાછલથી વખણાવા લાગા. જોકે જે વેલાએ સપેનીઅરડો ઊપર વીદીઆનો પરકાશ પડીઓ હતો, તે વેલાએ ઈઊરોપના બીજા દેશો જંગલીપણાનાં અંધારામાં પડીઆં હતાં, તોપણ એ ખંડ માહેલા હાલના સુધારાનો પાએઓ નાખનાર ઈટાલીઅનો ગણાએ છે. પરથમમાં એ દેશમાં એટલોતો વેપાર, વીદીઆ અને હુનર ફેલાએઆં કે, એકવાર તેણે આગલાં ગરીસ અને રોમની બરોબરી કરી; અને પાછલથી તેનો પડછએઓ બીજાં દેશોમાં પડીઓ. તેની પાછલ, છાપવાની કલા નીકલી, જેથી ઊપલા શુધારાને આગલ વધારવાને સવલ થઈ પડીઊં, અને તે ઝડપથી ચોમેર ફેલાવા લાગો. એમ કરતાં સોલમી સદી થઈ અને સપેન તથા ઈટલી, ગરીસ અને રોમની સોડમાં ગએઆં, ઈઆને પાછાં પડીઆં; અને તેમની પાછલ સતરમી સદીમાં ફરાનસ, ઈંગલંડ અને જરમની એઓ દીપી નીકલીઆં; જે તેમની દીપક આજવેર ટકી રહી છે, અને ઈઊરોપના સઘલા સુધારા મંડલનાં મધીઅ બીંદુમાં એ તરણ દેશો ગણાએ છે. પણ એમ ન ધારવું કે એ તરણે દેશો હવે એવી હાલતમાં કાએમ રેહેશે; કેમકે તેની

નીપાલની રાણી

સાબેતી આપણી નજરે આગલજ છે. જે હાલ ગરીસ, રોમ, સપેન તથા ઇટલીનો થએઓ, તેજ હાલ ઈંગલંડ, ફ્રાનસ અને જરમનીનો, મોડે ઈઆ વેહલે, થવો જોઈએ, અને વલી તેમને બદલે કોઈ બીજાં દેશો, જેઓ આજવેર દુનીઆંનાં ખુણામાં અંધારાંમાં પડીઆં છે, તેઓ તરી નીકલવાં જોઈએ. પણ વલી સાથે આટલુંબી, ધેઆનમાં રાખવું જોઈએ છે કે, એવો ફેરફાર કાંઈ સદા ઇઊરોપમાંજ થતો રેહેવાનો નથી, અને એજ ખંડ સદા સુધરેલો રેહેવાનો નથી. જેમ એક પછે એક દેશોની વારી આવે છે, તેમજ ખંડોની પણ આવે છે, પણ તેમની વારી દેશોના જેટલી ઝડપથી ફરતી નથી. દુનીઆંની શરૂઆત થએઆ પછે પરથમમાં એશીઆખંડ સુધારાની માતા થઈ, અને તેણે તે રૂપનાં અનેક બાલકોને જનમ આપીઓ. જે વેલાએ એ ખંડનાં ઈરાન વગેરે દેશોમાં વીદીઆ તથા હુનરો પુર જાહોજલાલી ભોગવતા હતા, અને વેપાર વેણજ પોતાનાં પુરાં બલથી ચાલતો હતો, અને લોકો અનાજ પાકવીને તેનાં તરેહવાર પકવાન કરીને ખાતા હતા, તથા કપડાં બનાવીને તેના તરેહવાર પોશાકો પેહેરતા હતા, તે વેલાએ ઈઊરોપખંડ એક વેરાન જંગલ હતું, તેના રેહેવાશીઓ હેવાન રૂપે આણીગમથી પેલીગમ ભટકી, ફલ ફલાદી ખાઈ, તથા જાનવરોનો સીકાર કરી દાહાડા કાહાડતા હતા. તે વેલાએ કોઇએ સપનામાં પણ એવો વીચાર ન કરીઓ હશે કે, ઈરાનીઓ, અરબો, જંગલી કેહેવાશે, અને ઇઊરોપીઅનો દુનીઆંપર મોટી હેરત ઊપજાવનાર વીદવાન કેહેવાશે. તેમજ એકુ દહાડે એ ખંડના શુધારાનો પણ અંત આવશે, એનાં ઇંગલંડ અને ફરાનસ દેશ પાછાં જંગલી નહીતો અરધ જંગલીઓનું રેહેઠાણ પણ થઈ પડશે, અને તેમની ઊપર કલ્ચ આફરીકાના સીદીઓ સાહબી ભોગવતા થશે, અને જે ઈઊરોપીઅનોથી આજવેર થઈ નથી, તે તેઓ કરીને દુનીઆંને હેરતમાં નાખશે. આફરીકાજ એટલા માટે ધારવામાં આવે છે કે, એક પછે એકની વારી આવતાં એશીઆખંડ તે સઘલું ભોગવી ચુકીછે અને ઈઊરોપ અને અમેરીકા હાલમાં ભોગવેછે, તેથી હવે વારી માતરે આફરીકાનીજ બાકી રહી છે, જે મોડે ઈઆ વેહલે પણ કોઇવાર તેનાપર જવીજ જોઈએ.

નેપાલની રાણી.

નેપાલનો મુલક હીંદુસથાનની ઊતરે આવેલો છે. એ ઘણો પાહાડી મુલક છે, અને એની પુરવે બુતાનનો દેશ, જેની સાથ હમણા અંગરેજોને લડાઇ ચાલે છે, તે આવેલો છે. એ દેશની રાજધાનીનું શેહેર ખટમંડુ કેહેવાએ છે. કેટલાંક વરસની વાત ઊપર, માજી ઈસટ ઈનડીઆ કમપનીની એક ફોજ એ દેશમાં દાખલ થઈ છેક ખટમંડુ શેહેરમાં પોંહોચી હતી, અને નેપાલી સરકાર સાથ કોલ કરારો કરીઆ હતા. એ દેશમાં દાખલ થતાં લશકરને એ દેશના ઘુરકા લોકો, જેઓ લડાઈમાં ઘણાજ બાહાદુર હોએ છે, તેમની સાથે શકત લડાઇઓ કરવી પડી હતી, અને તેનાં ડુંગરો પશાર કરતાં મહામહા કપટ વેઠવાં પડીઆં હતાં. તો પણ આખેરે બરીટીશ લશકર તેમની રાજધાનીમાં દાખલ થઈઊં, અને તીઆંની સરકાર પાસ એવા કોલ કરાર કરાવી લીધા કે, તેઓએ અંગરેજ સરકાર સાથ હમેશાં મીતરાચારીથી ચાલવું, અને સુલેહ સંપજ ભરેલી રીતે રેહેવું. જોકે અંગરેજો એટલા બધા ફાવીઆ ખરા, તોપણ ઘુરખાઓનાં બલની તેમની પુરતી ખાતરી થઈ હતી, અને તેમની તરફ માનથી જોવાને તેઓ શીખીઆ હતા. જે ઘુરકાઓએ એ લડાઈની વખતે અંગરેજો સાથ પુરતાં બલથી લડાઈ કરી હતી, અને તેમની સાથે શકત શતરૂતાઈ માંડી હતી, તેજ ઘુરખાઓએ, ૧૮૫૭ નાં બલવાની વખતમાં અંગરેજો સાથે એવીતો મીતરાઈ બતાવી હતી, અને એવીતો નીમકહલાલીથી ચાલીઆ હતા કે, તેમની ખુબી હમેશ વેર ગવાતી રેહેવાની.

જે વંસના રાજા હાલમાં નેપાલ ઊપર રાજ કરે છે, તેમની ઊતપતી માતરે એકસદીની ગણાએ છે. ૧૭૬૮ નાં વરસમાં, પરીથીનારગનસાહ નામના એક ઘુરખાએ, લારડ કલાઈડનું જોઈ, તે પરમાણે કેલવણી આપી એક ફોજ ઊભી કરી, અને તેમની મદદથી નેપાલ જીતી લીધું, અને તે ઊપર જે બનસીવંસનો રાજા રાજ કરતો હતો તેને ગાદી ઊપરથી ઊઠાડી મેલી, તે વંસનો અંત આણીઓ, અને પોતે તેનો રાજા થએઓ. તેની પછીના એક રાજાએ, કુલની અસતરી પરણવા માટે એક ઊંચા કુલની બરામણની અસતરીને, જબરીથી પકડી મંગાવી, અ

ને તેની સાથ લગન કરીઆં, પણ તેને સીતલાનો મર
જ થવાથી તે મરણ પામી. જીઆરે તે માંદી પડી
તીઆરે રાજાએ બનારસ ખાતેથી કેટલાક ફાએલ વ
ઈદોને બોલાવીઆ હતા, પણ તેમનાથી તે સાહજી ન
થતાં મરણ પામવાથી, તે રાજાએ તે વઈદોનાં નાખ
અને જમણા કાન કાપી નખાવીઆ હતા !

જે રાણીનું ચીતર પાસેનાં પાનાપર આપેલું
છે, તે નેપાલના હાલના રાજાની માએનું છે. હલ
ના રાજાનો બાપ પરથમ એક ગોરકપોરની છોકરી,
જે ઘણાં હલકાં કુલમાંથી જનમેલી હતી, તેની સાથ પ
રણીઓ હતો, પણ તે જાતે ઘણીજ ચાલાક તેમજ કા
વતરાંબાજ હોવાથી, અંતે વાંહાંજીઆપણાના આધાર
ઊપરથી રાજાએ તેની સાથ છુટા છેડા કરીઆ, અને
પાસેનાં ચીતરમાં જણાવેલી રાણી સાથ લગન કીધાં.
એ રાણી દેખાવે ઘણી ખુબશુરત અને ચાલાક જણા
એ છે. તે પણ બીજી રાણીઓની માફક હીરા અને
મોતી વગેરેનાં ઝવેરાતમાં ગુંથાઇ રહી છે, અને તેનો
પોશાક પણ ઘણોજ ઊમદા છે. તે શીઆલ સરીખાં
કપડાંનો ઘણો ઊપીઓગ કરે છે, કેમકે તે દેશ ઘણો
ઠંડો છે.

પારસી સ્ત્રીઓની શલામ.

પારસીની સ્ત્રીઓ, સઘલી દેશી સ્ત્રીઓમાં વ
ધારે શુધરેલીઓ, અને વધારે છુટાપણુ ભોગવતીઓ કે
હવાએ છે. તેઓ ગુજરાતી શીખે છે, અને અગરેજી શી
ખે છે. પગમાં મોજાં ને બુંટ પેહરે છે, અને દીલમાં પો
લકાનાં બનીઆંનો પેહરે છે. ગાડીનાં વીનીજનો ઊ
તારી ખુલાં બેસે છે, અને દીવાલી વગેરેના મોટા મેલા
જોવા જાએ છે. એ સઘલુંનો ઠીક છે, અને તેમાં ઠી
ક શુધારો જણાએ છે, પણ તે સઘલો એક વીના નકા
મો થઈ પડે છે. જેમ એક ચીતારો એક સુંદર ચી
તાર પાડી, તેનાં નાખનો વગ ખાલી રેહેવા દે, અ
ને તેથી જેવું તે ચીત્ર, પોતાની સઘલી ખુબી છતાં, ઘ
ણુજ બેડોલ દેખાએ, તેમ પારસીની સ્ત્રીઓ, પોતાના
સઘલા શુધારા છતાં, એક સલામ કરવાની રીત વગર
તદન બેડોલ લાગે છે. પારસીઓમાં, રસતામાં ઓલ
ખાણવાલા બે પુરૂપો શામે થએઆ હોએતો એક બી
જાને હાથ ઊંચકીને, "સાહેબ મેહેરબાન," બોલી સલા
મ કરે છે, પણ એક પુરૂપને એક સ્ત્રી મલીઆંતો, તે
ઓ પોતાની ગમે એવી પીછાન છતાં, જાણે તેઓ એ
ક બીજાથી તદન અજાણ્યા હોએ તેમ ચાલી જાએછે
એવી વેલાએ સલામ સરખી કશી પણ હીલચાલ, ‌ન
શુધારાની, પરીતની અને પીછાનની પેહેલી નીશાન
છે, તે કોઈબી રીતે સ્ત્રી પુરૂપને બતાવી શકતી નથી
અને પુરૂપ સ્ત્રીને બતાવી શકતો નથી. એ ખામ
પારસીઓની વગર ભણેલી અને અસુધરેલ સ્ત્રીઓમ
જ જોવામાં આવે છે એમ નથી, પણ જેઓ ભણેલ
ઓ અને શુધરેલીઓ કેહવાએ છે, અને જેઓ ઊ
ર લખીઆ પરમાણે શુધારાને પોશાક ફરે છે, તેઓ
માં પણ જોવામાં આવે છે. એ ખરેખર ઘણુંજ દ
ગીરી ભરેલું છે. સલામ એ એક માનની અને
ની નીશાની છે, જે કોઇબી સ્ત્રી પુરૂપ એક બી
આપેતો તેમાં કશું નુકશાની ભરેલું નથી. તેમાં
બી રીતે સ્ત્રીની નીતીને કે લાજને હરકત ન
થી, અને જો સ્ત્રીઓ તેમ કરેતો હમારી ધા
રમાંણે તેમને કોઈ અટકાવવાનું નથી.
લોકોની સ્ત્રીઓ, જેઓ આજે દેશી સ્ત્રીઓ કરે
લીક વાતે શુધરેલીઓ કેહવાએ છે, તેઓ પુરૂપો
લામ કરે છે, અને પુરૂપો તેમને સલામ કરે છે
રૂપ સ્ત્રીને ટોપી ઊતારીને સલામ કરે છે, અને સ
તાની જાતી ગંભીરાઈથી, ડોકું નમાવીને સલામ
છે. તેમજ પારસી પુરૂપો, અલબતે રસતામાં પા
ઊતારી શકેજ નહીં, અને તેમ કરેતો તે મુદલ છા
પણ નહી, પણ જો તેઓ પુરૂપનીજ માફક પોતાનો
થ ઊંચકીને સલામ કરે, અને તેના ઊતરમાં સ્ત્રી
તાનું ડોકું નમાવીને સલામ કરે, તો તે કોઈબી
તે અનઘટતું કેહવાએ નહીં. એ રસમની ખાંમી
ઘણીવાર એવું બને છે કે, કોઈ ઓલખીતી સ્ત્રીઓ
પાસેથી પુરૂપને મુગે મોડે, ઘણુ થાએતો માતરે નજ
નજર જોઈ, ચાલી જવું પડે છે; તેમજ પેલી સ્ત્રી
પણ માતરે નજરે જોઈ મુગું ઊભું, કે ચાલી જવું
ડે છે, તેથી ઘણીવાર તેઓને એક બીજાને માટે
ટાઈ અને મગરૂબીનો વીચાર આવે છે. પણ એ
ચારથી એક બીજાની ઊપર ગુસે થવાને બદલે બં
પોતાના મનમાં બબડીઆ કરે છે, અને પરીનાએ
બંનેનાં મનમાં, એક બીજા વચેની પરીતી તથા
છાંન વીશે શક પડી જાએ છે, અને તેમાંથી આખે

ટુક મુદતમાં, જો એક બીજાને મુલાકાત થઈ ન હોએ તો, મીતરાઈનો ગાંઠ ઢીલો થઈ જાએ છે, ઈઆ છુટી જાએ છે.

વખતે કેટલીક સ્ત્રીઓ, પુરૂષને જોઈને ડાલી, કે જમણીગમ ડોકું હલાવે છે, પણ તેથી ઘણુ કરીને ઊમરે પોહોંચેલી સ્ત્રીઓ કરે છે, અને વલી જીઆરે તે એખલીજ હોએ તીઆરેજ કરે છે, બાકી જુવાન સ્ત્રીઓતો કોઈબી વેલાએ તેટલું પણ કરતીઓ નથી. પણ તેમની એટલીબી રીત ઘણીજ કઢંગી છે. ડાલી અથવા જમણીગમ ડોકું હીલવવું કોઈબી રીતે સારૂં દીસતું નથી. ડોકું હીલવવાની સારી અને સુધરેલી રીત એજ છે કે, તેને ગરદનમાંથી વાલી, શામણું છા તરફ વાંકુ કરવું. એવી રીતે સલામ સઘલી સ્ત્રીએ, પોત પોતામાં તથા પુરૂષોમાં કરવી જોઈએ છે. ...ટલીક હમારી પીછાનવાલી બાઈઓ, જેઓ પોતે ...ી અને શુધરેલીઓ ગણાવાં માગેછે, તેમને, તપા...તર, હમોએ કેટલીકવાર સલામ કરી જોઈ હ...ુ તેનો કશો ઊતર તેમની તરફથી મલીઓ ન ...કોઈને તે જોઈ હસવું આવીઊં હતું, અને ...ર અચરતીથી, પીછાન છતાં, જોએઆ કીધું હતું. ...બાઈએતો હમોને મોડેમોડું કહીઊં હતું કે, જો ...ો તમે ઘેરમાં આવો તીઆરે સલામ કરજો, પ...રસતામાં ના કરતા, કેમકે તેમાં ઘણુ નઠારૂં લાગે ...એથી કરી હમોને એટલીજ દલગીરી ઊપજી હ...ે કે, જે બીચારીઓ શુધરેલી થવા માગે છે, તેઓ સુધારાની પેહેલી નીશાણીને ધીકારે છે, અને રસતામાં ...કારી લાગતી સમજે છે. હમોને અચરતી લાગે છે કે, કે...ટલાક સુધારાવાલાઓમાં ખપતા ભરથારો, જેઓ પોતાની ...ીઓને બુટ, સટાકીંગસ વગેરે પેહેરાવીને ઊંઘાડી ગાડી...ં લઈને સાથે ફરે છે; તેઓએ પોતાની સ્ત્રીઓને આજ...ર સાદી સલામ કરવાને શીખવીઊં નથી. એ ગફ...લતથી કરીને તેમનો સઘલો શુધારો હસવા સરીખો થ... પડીઓછે, કેમકે, જો કોઈ યુરોપખંડનો શુધરેલો ...રૂષ અથવા સ્ત્રી એવું જાણેતો તે તેમને હસેઆ વગ...રેહેજ નહીં.

યુરોપીઅન સ્ત્રીઓ પીછાનવાલા પુરૂષોને સ...મ કરે છે એટલુંજ નહીં, પણ એકઠાં થએઆં હોએ ...શેકહેનડ પણ કરે છે, પણ હમો પારસી સ્ત્રીઓને ...તરે સલામ કરવા શીખવાનેજ સુચના કરીએ છઈએ. હમો આસા રાખીએ છઈએ કે, આ હમારી સેહેલથી પાર પડે એવી સુચના, ખાલી ન જતાં, શુધરેલી બાનુઓ તથા તેવા સજનો પરથમમાં ધેઆન ઊપર લઈ તે પરમાણે અમલ કરશે, અને પોતે કરી બીજાંને સમજાવશે અથવા શીખવશે. જેઓ શુધારાની ખુબીને સારી પેઠે સમજનારા છે, તેઓ સલામ સરખી મહા અગતની નીશાનીની ખુબી નહીં સમજતા હોએ એવું લાગતું નથી; તેથી તેઓએ ગફલતી લાંબો વખત ચાલુ રાખશે એવું માની શકાતું નથી.

કમનશીબ વીદવાન ભરથારો.

અંગરેજોમાં જે મોટા નામીચા કવીઓ, ફીલસુફો અને વીદવાનો થઇ ગએઆ છે, તેમની જીંદગીનો હેવાલ વાંચતાં એક નવાઈ જેવો બનાવ એ નજરે પડે છે કે, તેઓ મધેના ઘણાખરાઓને સ્ત્રીનું સુખ મુદલ ન હતું! કેટલાકો પરણીઆ વગરજ જીંદગી ગુજારી મરણ પામીઆ છે, કેટલાક સંકટથી છુટા થએઆ છે, અને કેટલાકો કમનસીબે લગનની જાલમાં ફસી જઇ, હેરાન થઇ મારગ લાગીઆ છે. એવા વીદવાનો ઊપર, ગોએઆ સ્ત્રીનાં સુખને મારે જમાનોજ રૂઠીઓ હોએ એવું લાગે છે, અને તે ઊપરથી એક સ્ત્રીએ વીદવાન માણસને જનમ આપવો અથવા તેનો હાથ પકડવો, એ ગોએઆ એક દુખનુ મુલ થઇ પડેલુ લાગે છે. નામીચો કવી ડેનટ દેશનીકાલ થવાથી તેની વાહલી સ્ત્રીથી છુટો પડીઓ હતો, તે ફરીને કદી પાછો મલીઓ ન હતાં. ટેસો, પેટરારક અને એરીઓસટો નામના કવીઓ તદન સ્ત્રી વનાના હતા. મીલટન નામના નામીચા કવીને તરણ સ્ત્રી થઈ હતી, તેમાંથી માતરે એકથીજ તેને થોડું સુખ મલીઊં હતું. ડરાઈડન અને એડીસન નામના કવીઓ પઇસા અને ખેતાબને ખાતર એવી સ્ત્રીઓ સાથ પરણીઆ હતા કે, તેમને તેમનાથી કદી સુખ મલીઊં ન હતું. ઈઅંગ નામનો કવી પચાશ વરસનો થએઓ તીઆંવેર એખલો રહેઓ હતો, અને સુઈફ્ટ નામના કવીનાં લગન થવા છતાં તે કુમારા સરખો જ રહેઓ હતો. સટરન, ચરચીલ, બાએરણ, અને પ્રોલ

રીડજ, નામના કવીઓએ પરણીને છુટા છેડા કરી આ હતા, અને દુખી થએઆ હતા. હેરીક, કાઊલે, પોપ, થોમસન, પરાઅર, ગે, શેનસટોન, 'ગરે,' એકનસાઈડ, ગોલડસમીથ, કોલીનસ, અને એ વીગરે બીજા ઘણાક કવીઓ મુદલ પરણીઆજ ન હતા, અને સ્રીનું સુખ કેવું થાએં છે તે તેઓએ જોઈઊંજ ન હતું. જોનસન નામંનો નામીચો વીદવાન પોતાની સ્રીને ઘણીજ ચાહાનો હતો, પણ પરણીઆ પછે થોહુંકમાં તે મરણ પામી હતી. બેકન અને કોક નામના જાણીતા 'ફીલસુફોઓ સ્રીનું સુખ ઘણુંજ થોહુું ભોગવીઊં હતું. હોબસ, લોક, એનથમ, બટલર, સપીનોસા અને કેનટ નામના પરખીઆત વીદવાનો મુદલ પરણીઆજ ન હતા. હુકર નામનો નામીચો ધરમઆચારી એક ઘણીજ હઠીલી અને ખરાબ સવભાવની સ્રીને પરણીને દુખી થએઓ હતો. ચીલીંગવરથ, હેમોનડ, સેટન અને બારો નામના ધરમઆચારીઓ મુદલ પરણીઆ ન હતા.

એ પરમાંણે ઘણાજ બુધીમાન અને નામીચા, તથા આજવેર અમર રહી ગએલા ઇંગલંડના એવા મોટા માણસોએ સ્રીનું સુખ જોઇઊં ન હતું, એ ખરેખર તાજુબી ભરેલું તેમજ દએઆ ઊપજવા જોગ છે. આ દુનીઆંમાં જે મોટાં સુખો કહેવાએ છે તે ચાર છે—પઈસાનુ, દેહનું, બચાંનુ અને સ્રીનું. પણ એ ચીઆરો સુખનો આધાર માતરે સ્રી ઊપરજ રહેવાઉછે, કેમકે તે વીનાં છોકરાંનું અને દેહનું શુખ મલતું શુધારઃ અને જેને એ તરણ સુખ ન હોએ, તેને જો .ા થઈ પંડ. સુખ હોએ, એટલે જો પુશકલ પઈસો હોએ ાર પાડી, તેના સુખ કહેવાએ નહીં, અને તેને લાગે પણ તેથી જેવું તે ચીત્ર, ુજ બેહેલ દેખાએ તો, સઘલાં સુખમાં સ્રીનું સુખ ઊતમ લી, ઇઆ દુનીઆંમાં સઘલા દુખી.

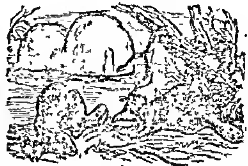
ગરમી થકી વસતુ ફુલતાં બનતા બનાવ.

વસતુઓ ઊપર ગરમીની ચાર જાતની અસર થાએ છે, તેમાંની એક ફુલવા સંબંધી છે. ઘણીક વસતુઓને ગરમી લાગતાં તે ફુલે છે, અને તેના કદમાં વધારો થાએ છે. હવાને ગરમી લાગતાં તે ફુલે છે, અને તેનું કદ વધેછે—એક ચાંમડાંનો ફુગ્ગો લઇ તેમાં થોડીક હવા ભરી તેને ગરમી આપીશું તો તે ફુગ્ગો સઘલો હવાથી ભરાઈ જશે, અથવા વધારે જોર થતાં ફાટી જશે. ગરમી લાગાથી હવાનાં રજકણો દુર ખસી જાએ છે તેથી તેનાં કદમાં વધારો થાએ છે, અને જીઆરે તે વધારાને માટે જગા થતી નથી તીઆરે જે તેને વચે નડતું હોએ તેને તે ભાંજી નાખે છે. ચાંપાના ગોટાને કાપા પાડીઆ વગર ચુલામાં ભુંજવા મેલીઆ હોએતો તે થોડેક વારે ફુટે છે અને તેમાંથી મોટો આવાજ નીકલે છે; સબબ કે તેની ચામડીની માહે જે હવા છે તેને ગરમી લાગાથી તે ફુલે છે, અને તેથી તે જોર કરી ઊપરની ચાંમડીને ફાડી નાખે છે. જો પરથમ તેનાપર કાપા પાડીઆ હોએતો તેમ બનતું નથી, કેમકે, તીઆરે તેમાંની હવા જેમ ફુલતી જાએ છે, તેમ તે કાપંને મારગે બાહાર નીકલતી જાએ છે. એજ પરમાણે કેટલાંક રસીલાં ફલોને ચુલામાં મેલતાં પણ થોડેવારે તેમાંથી મોટો આવાજ નીકલે છે, તેનું કારણ એછે કે, તે માહેલો રસ. ગરમીથી ઊકલી તેનો બાફ થાએ છે, અને તેને સમાવાની જગા મલતી નથી તીઆરે તે ઊપરની છાલને ફાડીને બાહેર નીકલે છેઃ એ વખતે આવાજ થવાનો સબબ એછે કે, તે બાફનાં જોરથી છાલનું સનેહ આકરશણ તુટે છે, અને તેનાં રજકણો છુટાં પડે છે, તેથી હવાને આંચકો લાગતાં આવાજ ઊતપન થાએ છે. લાકડુ સલગીઆ પછે તેમાંથી છટકલા ઊડે છે, અને સાથે આવાજ થાએ છે, તેનું કારણ પણ હવાનું ફુલવું છે. લાકડાંની અંદર ઘણાજ બારીક છેદ હોએ છે, જેમાં હવા ભરેલી હોએ છે; તેને ગરમી લાગતાં ફુલીને બાહાર નીકલી જાએ છે, તીઆરે પોતાની સાથે લાકડાંની બલતી કરચોને બાહાર ઊડાડી લાવે છે. એ બલતી કરચો લાકડાંથી છુટી થતી વખતે આવાજ કરે છે. કેટલીક જાતનાં લાકડાં ચુલામાં મેલતાં બીજાં કરતાં તેમાંથી વધારે છટકલા ઊડે છે, અને વધારે આવાજ થાએ છે, કે

મકે તેનાં છેદ બીજા કરતાં મોટાં હોએ છે, તેથી તેમાં ઘણી હવા ભરાઇ રહેલી હોએ છે, જે ફુલીને ઘણા જોરથી બાહાર આવે છે. લીલાં લાકડાંમાંથી એવા છટકલા ઊડતા નથી કે આવાંજ આવતો નથી, તેનું કારણ એકે તેનાં છેડાંમાં પાંણીનો ભાગ ભરેલો હોએ છે; જે ધીમે ધીમે ઊકલીને બાહાર ઊડી જાએ છે. પથરને ગરમી લાગતાં તે ફુટેછે, પણ ફુટીને, કે વખને ફુટવાની આગમચ તે જોરમાં ઊડે છે, અને ઊછલીને કેટલેક દુર જઈ પડે છે, તેનો સબબ એછે કે, તેની માહેની હવા ગરમીથી ફુલવાથી, તથા તેમાનાં અલોપાકાર પાણી (Water of crystallization) નો બાફ થવાથી તે બાહાર નીકલવાનું જોર કરેછે, પણ તેનું સનેહ આકરશણ ઘણું જોરાવર હોવાથી, એટલે તેનાં રજકણો ઘણા જોરથી એક બીજા સાથે વલગેલાં હોવાથી, તે એકાએક છુટાં પડતાં નથી, ઈઆને તે પથર જલદીથી ફાટતો નથી, તીઆરે અંદરના આંચકા સમેત તે ઊછલીને દુર જઈ પડે છે, અથવાતો તે આંચકા સમેત જોરમાં ફાટી તેના કકડા આસપાસ ઊડે છે.. બીર અથવા પોરટરની બાટલીને જો ગરમી આગલ મેલી હોએતો તેનો બુચ એકદમ ઊડી જાએ છે, કારણકે તે દારૂ માહેલી કારબોનીક એસીડ ગેઆસ ગરમ થઇને ફુલે છે, તેથી તે બુચને કાહડી નાખી બાહાર નીકલી જાએ છે. સઘલી જાતનાં દારૂમાં એ ગેઆસ ઓછી વતી હોએ છે, પણ ઊપલા દારૂમાં તે ઘણી હોએ છે. એ હવામાં કારબોન અને આકસીજનનો ભેલ હોએ છે.. એ દારૂ ટમખલરમાં નામતાં ઘણું ફીણ ચહડે છે, તે પણ એંજ ગેઆસથી છે; જેવો તેનો બુચ ઊંઘાડીઓ કે તેમાથી તે ગેઆસ બાહાર નીકલવા માંડે છે, તેવાંમાં ઊપરથી દારૂ પડવાથી તેનાં પરવાહી સાથ તે ભેલાઇ જઇ તેમાં પરપોટા ઊતપન કરે છે. જથાબંધ બારીક પરપોટા, તેનું નાંમ ફીણ. કેટલેકવારે ફીણ બેસી જાએ છે, એટલે એક પછે એક પરપોટા ફુટી જાએ છે, અને તેમાંથી હવા નીકલી જાએ છે, એટલે પછે કંઇ રેહતું નથી. પાણીને ચુલાપર મેલવા પછે થોડકવારમાં તે આવાજ કરવા મંડી જાએ છે, તેનું કારણ પણ હવા છે. પાણી માહેલી હવા ફુલીને જોરથી ઊછલતી અને અથડતી બાહેર નીકલે છે, તેથી એક જાતનો છણછણતો આવાજ થાએ છે. ગરમ થએલાં પાંણીનું કદ વધે છે, કેમકે ગરમી તેનાં રજકણોને ખસેડી દુર કરે છે. પાણીને પુરતી ગરમી લાગીઆ પછે તેમાં કકરા આવવા માંડે છે, અને ઊભાઈ જાએ છે, કેમકે તેની નીચેના ભાગને ગરમી લાગાથી તેનો બાફ થઈ ઊપર ચહડી આવે છે, તેની સાથે પાણી, પરપોટાના આકારમાં ઊંચકાવી આવે છે, તેમાં તે પરપોટા ફાટેછે તો તેમાંથી કલકલતો આવાજ નીકલે છે, અને ફાટતાં વાર લાગે છે કે અટકાવ થાએ છે તીઆરે તે છેક ઊંચકાઈને બાહાર આવે છે. જો કોઈ રીતે બાહાર નહીં નીકલાએ તો તે વાસણને ફાડી નાખે છે, જેથી આસપાસ મોટી ખરાબી થાએ છે.

ગરમીથી કરીને હવા સીવાએ બીજી ઘણીક વસતુઓ ફુલેછે. લોહોડું, તરાંબું વગેરેની ધાતુ તથાં પારો, કાચ, કોરી, ઇતીઆદી. ગાડીનાં પઈડાંપર વલું ચહડાવવાની આગમચ તેને ગરમ કરે છે તેથી તે ફુલીને મોટું થાએ છે અને પઈડાંપર સેહલાઈથી પોવાઈ જાએ છે, પણ પછે ઠંડુ પડતાં પાછું સંકડાઈ જઈ તેપર ચપટ થઈ બેસે છે. કાચનાં કે કોરીનાં વાસણમાં ઘણુ ગરમ પાણી કે ચાહ રેડીએ છઈએ તીઆરે તેઓ ફાટી જાએ છે, તેનું કારણ એકે, તેમને અંદરથી ગરમી લાગાથી, અંદરનું પડ ફુલે છે, અને બાહારનું તેમજ રહી જાએ છે જેથી એક બીજાથી ઊલસે જોર થઈ તે ઝટ ફાટી જાએ છે.

ખીસકોલી.

ખીસકોલી એ એક-જાતનું ચોપગું જનાવર છે. એને ખસેરી કરીને પણ કહે છે. એ જનાવર નાનુ સસલાં જેટલું હોએ છે. એને આખે સરીરે લાંબા, સુવાલા અને નરમ રાતાશપરના રંગના વાલ હોએ છે; પણ છાતી અને પેટ ઊપરના સફેદ હોએ છે. એની પુછડી ઘણાજ નરમ અને ચલકતા બાલથી ભ

રેલી હાએ છે, જેને તે ઊભી કરીને રાખે છે. એની બે આંખો ઘણી ઝાણી અને ચલકતી હાએ છે, જે ઘણીજ ચંચલાઈથી ચોમેર ફરતી રહે છે. એને ચાર પગ હાએ છે, પણ પાછલા બે પગપર તે બેસી આગલા બેને હાથને બદલે, ખોરાક ખાવાને કામે લગાડે છે.

ખીસકોલી એ ઘણુ શોભીતું, સાફ અને ચપલ જાનવર હોએ છે. તે કોઈ જાતના જાનવરનો ભક્ષ કરતું નથી, તેમજ તે કોઈને જરાએ દુખ દેતું નથી. તે માતરે ઝાડોનાં ફલ ખાઈને એકાંતપણે ઘણીજ નીરઅપંરાધી જીનદગી ગુજારે છે. એ બીજાં કેટલાંક જાનવરોની માફક ચોમાસાંની મોહોસમને માટે ઝાડના પોકલ ભાગમાં પુરતો ખોરાક ભરી રાખે છે. ઝાડેની ડાંખલી અને પાતરાંના મજબુત માંલા બાંધી તે ઊડાં જંગલમા ઘણાંજ ઊંચા ઝાડે ઊપર વસે છે. એ જીઆરે ઝાડપર દોડતું હાએ તીઆરે તેની આમથી તેમ કુદવાની ઝડપ અને ચપલાઈ જોઈ આપણુંને અજબ લાગે છે, તથા ઘણી ગમત મલે છે. તે એક ઝાડ ઊપરથી બીજાં ઝાડ ઊપર ચાલીસથી પચાશ ફીટના અંતર શુધી કુદી શકે છે. કાંઈ ભએની વખતે એથી પણ મોટા કુદકા મારે છે. એ જનાવરને પાલીઊં હાએ તો તે ઘણુ જલદીથી માણસ સાથે હલી જાએ છે; અને તેનાં હાથમાંથી ખાએ છે, તેનાં આંગપર ચોમેર દોડે છે, અને તેનાં ગજવાંમાં તથા એવીજ જગાએ કપડાંમાં ભરાએ છે તથા બાહાર નીકલે છે, જેથી ઘણી રમુજ મલે છે. એની માદા ઘર વાર થએઆ પછે, છ અથવાડીઆંમાં ચારથી પાંચ બચાં જણે છે.

એ જનાવર દુનીઆંના સઘલા ભાગ ઊપર મલી આવે છે. એની પુછડી એને ઘણી રીતે કામ લાગે છે. ગરમ દેશમાં સુરજનાં તપતાં કીરણમાં તે છાંએઆ આપે છે, અને ઠંડા દેશમાં શરીરને લાગતી ઠંડીનો અટકાવ કરે છે. અમેરીકાનાં જંગલોમાં એ જનાવરો જથાબંધ વસે છે, અને જીઆરે એક જગાએથી ખોરાક ખુટે છે તીઆરે તરણથી ચાર હજારનું મોટું ટોલું થઈ, લાંબી મુસાફરી કરી, બીજી જગાએ જાએ છે. મુસાફરી કરતાં વચે નદી નાલું, કે મોટું સરોવર આવે છે, તો તેઓ ઝાડેની છાલો ટાહાડી, તેને પાણીમાં નાખી તે ઊપર બેસે છે, અને સઢની જગાએ પોતાની પુછડીને ઊભી કરે છે, જેથી તેઓ થોડાવારમાં બીજે કીનારે પોહાંચે છે. હજારો હજાર ખીસકોલીઓ, પોતાની પુછડીઓ ઊભી કરી, પોતાના છાલનાં વાહાણપર બેસીને ઝડપથી તરી જતી જોઈ, જોનાર હેરતમંદ થાએ છે, તથા તેનો દેખાવ ઘણોજ રલીઆમણો લાગે છે. પણ એવામાં જો કોઈવાર જબરો પવન નીકલી આવે છે તે બીચારાં હજારો જાનવરો પાંણીમાં ડુબી મરે છે, કેમકે તેમનાથી પાંણીમાં તરી શકાતું નથી.

કીંગસટનની અમીરજાદી.

એક નવાઈ સરખી પરોણાગત.

કીંગસટનની અમીરજાદી જે વેલાએ હાએનો
થી રશીઆ જવાને ખુસકીની મુસાફરીએ આવાજ ની
તે વેલાએ તેને પોલંડને રસતે જતાં, તે જે હવા છે તેને
ડજીવીલ નામના શાંહાજાદા સાથે તેને તે જોર કરો ઊ
હોવાથી, અને તે શાહાજાદો તેનો ઘણો પરથમ તે
વાથી, તેને થોડાક દાહાડા તેણે પોતાને નથી, કે
મોટી જીઆફતો આપી હતી. જીઆરે જાએ છે,
દી બરજ નામની થેડવેલી જગાએ પેઠી જાએ છે;
સહીત આવી લાગી, તીઆરે તેને સાલામાં મેલતાં
વીલના એક અમલદારે મોટાં માનથી મ નીકલે છે, તેનું
ઊં કે, તેનો શાહાજાદો તેને આવતી કાલ ઊકલી તેનો
માંન સાથ લેવા આવશે, માટે આજની મલતી નથી
એજ જગાએ વાસો કરવો. અમીરજાદી નીકલે છે.
લ. કુરીઊં અને રાતોરાત તીઆંજ વાસો તે બાફનાં
બીજે દાહાડે શાહાજાદો તેને મલવાને અને તેનો
આવીઓ, જે વેલાએ તે પોતાની સાથે એક લાગતો
દબદબા ભરેલો તેમજ નવાઈ સરખો રીસાલો લેતો
આવીઓ. તે રીશાલામાં ચાલીશ ગાંડીઓ હતી, જે
માંના દરેકમાં છ છ ઘોડા જોડેલા હતા. તે દરેક ગાડીમાં તેની ભતરીજીઓ તથા તેગો વીગરે કેટલીક ઊંચા કુલની સીઓ બેઠેલી હતી. તે સીવાએ તેમાં છ શો ઘોડા એક હારબંધ ચાલતા હતા; તેની પાછલ એક હજાર કુતરા અને ઘણાંક રીંછ (?) ચાલતાં હતાં; અને તેની પાછલ એક મોટુ ઘોડસવાર લશકર ચાલતું હતું. આવી નવાઈ સરખી સવારી લઈને શાહાજાદો રાડજીવીલ કીંગસટનની અમીરજાદીને મલીઓ, અને

તેને તે જગાએથી દશ માઈલને અંતરે આવેલા એક
મોટાં હોટેલમાં, જીઆં તેને માટે તેને લાએકની સઘલી
તઈઆરીઓ આગમચથી કરાવી મેલેલી હતી; તીઆં
ભારી દબદબાથી લઇ ગએઓ: તીઆં લઈ જઈ
તેને તથા તેના રીસાલાને ઊતારીઆ બાદ, એક ઘણી
—ન ર્ં સરખી રીતે તેને ખાનું આપીઊં. પરથમમાં
પથરને જાદાએ જંગલની અંદર એક ગામડું ઊભું ક
ફુટવાની '. તેમાં બધાં મલીને ચાલીસ ઘણાંજ સુંદર
ટેટશીઠ દુર કદાર જુહુપડાં, ગોલ આકારમાં બંધાવીઆં,
હેની હવાં, એક અમીરજાદીને માટે, એક તેના રીસા
કાર પાટ અને એક ખાનાંને માટે એવાં તરણ ઘણાં
ક થવાથી મકાનો બનાવીઆં! રાતનો વખત થતે,
સનેહ આક રાડજીવીલ અમીરજાદીને મોટા દબદબા
રજફ્રેશ ઘણ બનાવી ઊભાં કરેલાં ગાંમડાંમાં લઈ ગ
વાથી, તે એકાએ તે મધેનાં ચાલીસ ઘરોનાં બારણાં
ર જલદીથી શટ્જાણે માહેનાં સઘલાં રેહેવાસીઓ સુ
સમેત તે ઊઠ્યાં એવું લાગતું હતું. પરથમમાં, એ
આંચકા. સમેત મા આગલ આતશબાજીનો સરનજામ
ડે.છે. બીર તે સલંગાવીને મોટી ધુમ મચાવી અ
આગલ મેલી સેત આપી; અને પછે ખાનાંના મકાન
છે, કારણકે તે ઊપર બેઠાં, જીઆં ભાત ભાતનાં પક
ગરમ થઇને ફું વગેરેનો ભારે રંગ ઊડી રહેઓ હતો.
હાર નીકલી એઆ બાદ શાહાજાદે તે અમીરજાદીને
આસ ઓછી બંધ ઘેરોનાં ગામડાંમાં ફરવાને લઈ ગ
ણી હાએ છે. જઈ પોંહોચતાંજ બંધ જુહુપડાંઓ એ
નનો ભેલ હેસ મોટી દુકાનોનાં રૂપમાં આવી ગએઆં,
ણું ફીણ ચ બંધ બારણાને બદલે તેમાં ભાંત ભાંતની
તેનો ઝુચ ઝુંઓ, જેવીકે સુંદર વીટીઓ, બાકસો, રમ
નીકલવા રે, સુંદર રચણામાં શોભી રેહેતાં જણા
નાંઆ. તેની માહેથી કેટલીક ઊમદા ચીજો શાહા
જાદાએ લઈને અમીરજાદીને ભેટ આપી, જે તેણીએ
મોટી ખુશીથી કબુલ રાખી. તે થએઆ બાદ રાડ
જીવીલ તેને એક બીજાં ઘણાંજ સુંદર અને સીનગાર
થી ભરેલાં મકાનમાં લઈ ગએઓ, અને તીઆં નાચ
શરૂ કરીઓ, જેમાં ઘણીક સ્ત્રીઓએ ભાગ લઈ તેને મો
ટી ખુશી અને ગમત ભરીઆં સેવટે પોંહોંચાડીઓ.
નાચ પુરો થએઓ કે સઘલાં જનને રાડજીવીલ તે મ
કાનમાંથી બાહેર લાવીઓ, અને જેવાં સઘલાં બાહાર
આવીઆં કે, તે મકાન એકદમ ચોમેરથી સલગી ઊઠી
બલવા લાગું! તે મકાનને બલતું જોઈ તીઆંની સ્ત્રી
ઓને મોટી ગમત મલી, અને તેની ખુશાલીમાં તે
બલતાંની આસપાસ તેઓ નાંચવા લાગીઓ. તેનું
બલતું હોલવાંઈઊં કે ગમતનો અંત આવીઓ, અને
કીંગસટનની અમીરજાદી તથા સઘલાં લોકો ઘણાંજ ખુ
શી ભરીઆં દીલથી આરામગાહાની જગાએ જઈ આ
રામ કીધો.

પણ કીંગસટનની અમીરજાદીની ગમત અને
મઘરતનો અંત કંઈ એટલાંમાંજ આવીઓ ન હતો;
બીજે દાહાડે, શાહાજાદા રાડજીવીલે, એક બીજાં મકા
ન ઊપર ખાનાની તઈઆરી કરાવી, અને તીઆં મો
ટી ધુમથી સંઘલાંઓ ખાનું લીધાબાદ રીંછનો શીકાર
રમવાની તઈઆરી થઈ. એ કારણને માટે આગમચ
થી કેટલાંક રીંછો જંગલમાંથી રાડજીવીલે પકડાવી મં
ગાવેલાં હતાં, તેમને મેદાનમાં કાહાડીઆં, અને તેમ
ની આસપાસ ઘોડેસવાર લશકરને હાથમાં બલતી મં
સાલો આપી ફરતું ઊભું રાખીઊં. પછે તેમની માહે
શીકારીઓ દાખલ થએઆ, અને જેવાં પેલાં રીંછ
પોતાની આસપાસ ચોમેર બલતાંનો ઘેરો જોઈ એમથી
તેમ ગભરાઇને દોડવા લાગાં, તેની પાછલ શીકારીઓ
પણ દોડવા લાગા, અને તેમને તડાતડ ગોલીઓ માં
રી જમીનદોસત કરવા લાગા. એ રમત પુરી થઈ,
કે સઊ સઊ પોતાને મકાને જઈને સુતાં.

એ પરમાંણે કીંગસટનની અમીરજાદીને શાહા
જાદા રાડજીવીલે પોતાને તીઆં ચઊદ દાહાડાવેર મે
હેમાન રાખી, જે સઘલા દાહાડા તેને રોજ જુદી જુદી
જગાએ ખાનું આપીઊં, અને રોજ નવી નવી ગમે
તોથી તેનું દીલ ખુશી કરીઊં. પંદરમે દાહાડે શાહા
જાદીએ તીઆંથી રૂખસુદ લીધી, અને રૂસીઆનો રસ
તો પકડીઓ. એટલા દાહાડામાં તે શાંહાજાદાને હજા
રો રૂપીઆનો ખરચ થએઓ હતો.

પારસી સ્ત્રીઓને બે સુખન.

પારસીઓનાં લગન તથા તલાક બાંબેનાં ધા
રા પસાર થએઆ છે, અને અમલમાં પણ આવી ચુ
કા છે! જીઆંરથી એ ધારાઓ અમલમાં આવીઆં
છે, તીઆરથી ચોમેર લોકો એવું બોલેછે કે, હવે બી
ચારી અબલા ઊપર પડતાં દુખોનો અંત આવશે. એ

ને તેમનાં બેરડ ભરથારોને સજા થવાને શરૂ થશે. અલબત્તે એ ખરૂં છે, અને એમ થશે ખરૂં, તોપણ ઊપલા લોકોનાં બોલોને હમો એકદમ મંલતાં આવતા નથી. ઘણાકોનું આજે એવું બોલવું છે કે, જાણે પારસીઓમાં સ્ત્રીઓ સઘલી ભલીજ અને દુખ વેઠનારીઓજ હોએ, અને પુરૂશો માતરે ખરાબ અને તેમને દુખ દેનારા હોએ; પણ જો તેવાં બોલનારને એ બાબેનો ઊઘાડો સવાલ કરીઓ હોએતો હમો હીમતથી કહીએ છે કે, તેઓ જરા વીચારમાં પડશે, અને પોતાની ભુલને તરત જોશે. જો એ સવાલ મરદોને તો શું, પણ સ્ત્રીઓનેબી હમો કરશું તો બેશક તેમનાંથી પણ એમ કેહેવાશે નહી કે, સ્ત્રીઓ સઘલીજ ભલી છે, અને પુરૂશો સઘલાજ ભુંડા છે. કેટલીક સ્ત્રીઓ એવીનો કલાંટ આવે છે, કે જેમનાં ભરથારો પોતાને અતીઅંત દુખી સમજે છે, એટલુંજ નહી, પણ કેટલાકો તેમને બસથી પોતાનું મોહોત માંગે છે. કેટલીકો એવી બેવફા થએલીઓ છે કે, પોતાનાં ભરથારોને મેલી ચાલી ગએલીઓ છે, અને કેટલીકો એવી કરપીણ થએલીઓ છે કે, તેઓએ પોતાનાં ભરથારનાં પરાણનો અંત ઝેર સરખી ભએંકર વસતુથી આણીઓ છે. કેટલીએકોએ સદાનો કંકાસ ઘરમાં ઘાલી સઘલો સંસાર ધુલ મેલવીઓ છે, અને કેટલીએકોએ પોતાની નીતી વેચી કુલને દાઘ લગાડીઓ છે. કેટલીએકોએ થંતર મંતર કરી પોતાનાં ધણીની દોલત ધુલ મેલવી છે, અને કેટલીએકોએ, માતરે ખાલી મોટાઈ અને ડોલ બતાવવાને પોતાનાં ભરથારોને ભીખારી બનાવીઆ છે. કેટલીએકોએ પોતાની નઠારી ચાલથી, અને પોતાનાં ધણી ઊપરનાં વધતા અખતીઆરથી તેને તેનાં વાહાલાં અને અશકત મા બાપો સાથ વીનોદ પડાવીઓ છે, અને તેમને મરતી વેલાએ નીરાસ અને તુટેલાં દીલનાં કરી ટવલતાં નખાવીઆં છે. એ વીગરે સ્ત્રીઓએ પણ પોતાની માંડી ચાલો ચલાવવાને આજવેરમાં કશું બાકી રાખેલું નથી, તેમ પુરૂશોએ પણ તેમની સાથ બેવફાઈ કરવામાં અને તેમને રંજાડવામાં કશું જોઈશિં નથી. એટલું બધું હોવા છતાં, જો ફકત મરદોનેજ તેવા ગણી સ્ત્રીઓને સદાની નીરદોશ ગણીએનો, તેમાં પુરૂશનાં હકમાં મોટી બેઈનસાફી ગુજારેલી કેહેવાએ, એટલુંજ નહી, પણ એવું કરવાથી તેવી સ્ત્રીઓને ઊતેજન આપેલું કેહેવાએ, જેની અસરથી તેઓ જે આએ દુનીઆમાં એક ફુલની ફરજ-બજાવવાને આવીઆં છે, તેને બદલે કાંટાનો ઓધો બજાવનારા થઈ પડે.

આજવેર પારસીની સ્ત્રીઓ પોતાનાં ભરથારો તલે ઘણી રીતે દબાએલીઓ હતી, જેમાંથી મજકુર ધારાએ તેમનો છુટકો કરીઓ છે. જે સ્ત્રીઓને દરેક બાબદમાં "મારૂં ધાન ભાગશે," એવો બોલ બોલવો પડતો હતો, તે હવે તેમનાં મોડામાંથી નાબુદ થશે, અને તેમની આજવેર ઘણીક બીકોમાં મોટો ઘટાડો થશે. કેટલાક બેસમજ ભરથારો તેમને સેહેજ વાતસર તજી મેલતા હતા, સેહેજ બાનાં સારૂ ઘરમાંથી કાહાડી મેલતા કે માર મારતા હતા, તેનો હવે અંત આવશે. એ સઘલું જોઈ, હમો પારસી સ્ત્રીઓને એ ભલામણ કરીએ છે કે, તેથી તેઓએ કઈબી રીતે છકકાઈ જવું નહી, અને તેનો લાભ લઈને પોતે બેરડ ચાલ પકડવી નહી, અને હોએ તેમાં વધારો કરવો નહી. આજે ઘણી જગાએ સ્ત્રીઓનાં એવા શબદો કાને પડે છે કે, "હવે મુઆ જોશું, શું કરેચ; હવે જોશું, એ પેટ બરી કેટલો દોર કરેચ," ઈતીઆદી. પણ એવી રીતે છકકાઈને બોલનારી સ્ત્રીઓને હમો, તેમનાં અને તેમનાં ભરથારનાં સુખને ખાતર જણાવીએ છઈએ કે, તેમનાંપર જો કોઈ જાતનું ભરથારનું, કે સાસુ તથા નણદનું ખરેખરૂં દુખ પડતું હોએતો તેને માટે એ પરમાણે નીરભએ થઈને ખુશીથી બોલવું લગાર છાજતું છે, તોપણ તે એવા શબદોમાં તેમને બોલવું ઘટતું નથી. એથી કરીને તેમનાં મગજમાં માઠી અસર ઊતપન થશે, અને તેથી, તેમની હાલની હાલત પરમાણે થોડી સમજથી, તેમાંથી માઠાં પરીણામો નીપજશે. જે કોઈ ખરેખર દુખી એ કાએદાથી પોતાને સુખી થએલી સમજતી હોએ, તેની ફરજ એ છે કે, તેણે મુગે મોડે ખોદાનો પાડ માનવો, અને તેની બંદગી કરી તેને મેલેલું સુખ સદા કાએમ રેહે, અને તેને દુખનાં દેનારાઓને હવે રૂડી બુધી સુઝે, એવું તેની પાસે માગી, તેમનાં સાથ મલીભલીને નમનતાઈથી ચાલવું. પારસી સ્ત્રીઓ પોતેજ એક કેહેવાત બોલે છે કે, "જાત નમાવી પાંશિં પડે, અને કમજાત નમાવી સર ચહડે;" તેમ જીઆરે હવે તેમને મનાવવામાં આવીશિં છે, એટલે તેમની ઊપર પડતા કેટલીક જાતના જુલમોનું નીવારણ કરવામાં આવીશિં છે, તીઆરે તેઓએ માથે ચહડી જઈ કમ

જાતમાં ખપવાને બદલે નમનતાઈ પકડીને સ્ત્રીજાતનાં કેહેવાંનું. જે સ્ત્રીઓ, ઊપર લખીઆ પરમાંણે ઘણીજ કલાંટ, કજીઆખોર અને સરવે પાંતીએ દુખકારક છે, તેઓએ એમ ન સમજવુ કે, તેમને માથે કંઈજ સજા નથી. એવી સ્ત્રીઓને માટે, ફજેતી સાથે કેવી શકત સજાઓ એ ધારામાં ઘડવામાં આવેલી છે, તે તેમને તે વાંચવાથી માલમ પડીશેં હશે. જે કેટલાક ભરથારો, તેમને જરા જરામાં દુખ દેવા નીકલતા હતા તેમ હવે નહી બનશે, તેમજ જે તેઓ (સ્ત્રીઓ) નહીં ઘટે એવી તકશીરો કરશે, તેમને પણ કદી જતીઓ મેલવામાં આવશે નહી. જે સ્ત્રી પોતાના ધણીને ઘેરમાં ઘણુ દુખ દેસે, અથવા તેની મીલકતને કે શરીરને કોઈ રીતે મોટુ નુકશાન કરશે, કે કરવાનો ઇંથતન કરશે, તો તેને માટે તેના ધણીએ તેને કાહાડી મેલવાથી તેને ધારે અટકાવી શકશે નહીં. જે અસતરી અનીતીનાં કાંમો કરશે, તેને ઈનસાફની દરબારમાં, સાબેત થતે, ફરશવા થવું પડશે, અને ફજીએતી સાથે પોતાના ભરથારથી પોતાનો સંબંધ છોડી, એટલે છુટાછેડા કરી, રખડતું થવું પડશે. જે અસતરી પોતાના ભરથારને જીવતો મેલી એકદમ બીજા સાથ પરણી જશે, તેને સાત વરસ દેશનીકાલની સજા કરવામાં આવશે, એટલે સાત વરસ શુધી તેમને મુંબઈથી સેંકરો ગાઊને છેટે આવેલાં એક ઊજડ અને ભયંકર બેટ ઊપર સેંકડો ખુની અને ચોર બંધવાઓની સંઘમાં મજુરી કરતાં રાખવામાં આવશે. એવી જાતની તરેહવાર સજાઓ જેમ તેવી ગુનેગાર અસતરીઓને થશે, તેમજ તેવા ગુનેગાર પુરૂશોને પણ થશે, માટે જે સ્ત્રીઓ, હવે પોતાને તદન છુટી અને બેઅખતીઆર થએલી સમજતીઓ હોએ, તેઓએ તે પોતાની ભયંકર ચુક જોઈ એકદમ તેથી પાછાં ફરવું, અને સઘલા દુરગુણી વીચારો તજી દુનીઆંમાં શુખી થઇ, અને બીજાંને કરી નીરભએપણે અને હસતે મોડે તે સાહેબની દરઘામાં જવું.

ધરંમપર મુશતાક કોણછે?

ઊપલા શવાલનો જવાબ આપતાં લગાર શખત થવાની ફરજ પડી છે, તોએ પણ તે ઊપર કરોધ ન કરતાં સવભાવીક રીતે ગૌર કરવાનો હમારી પારશી બેહનપણીઓને અરજ કરીએચ.

આએ શેહરતો શું પણ કદાચ આખી દુનીઆમાં વશતો 'દરએક ટોલો પોતાનાં ધરમ ઊપર કેટલો મુશતાક છે' તેની તપાસ કરતાં જરતોશતી શરખા નાનીચા ટોલાએ અને ચાકશર તેમની અબલાઓએ ફકત કાંઈજ નહી પણ માંઠો દેખાવ કરેઓછે.

ખરીસતી—મુશલમીન—ઈહાદીઓ અને હીંદુઓ પોતાનાં દેવલ—દેહરાં તથા ઘેરમાં પોત પોતાનાં એકીન મુજબ ધરમ પાલે છે. એ શંનથી કોમ માંહેલી એકબી કોમ ઈઆ એવોનાં પંથ માહેલું એકબી મનુશ પોતાનાં પંથથી પલાતો ધરમ બેશક બેગુમાંન જાણેઆ છતાં એક બીજાનાં ધરમની કીરીઆ માંનત કરે છે, હેચો શખુન તેમની ઊપર લેઈ જવાને, કોઈ શકતીવાન નથી.

બાઈઓ, કોઈબી ખીરસતી કોઈબી મુશલમીન, કોઈબી હીઆડીઓ અને કોઈબી હીંદુ પોતાપર હર તહરાંનો હાદેશો અથવા હેવાજ કાંઈ શબબ આવી પડવે તેનો નીવેડો લાવવા, અશ્તંન ઈઅઝત પહાડાવાનો ઈઆ તમારા આતશબેહરાંમ શાહેબમાં સુખડની મારી ચહડાવાનો કવચીતબી ખેઆલ કરેચ? જો તમો હા કેવા માંગતા હોવેતો તે શરીઆંમ ખોટું છે એટલુંજ નહી પણ તેવો અમશથો ખીઆલબી કરવો અતીશે નઠારૂં છે.

ઊપલાં શંનથોથી ઊલટું પારશી ટોલો સરવે ગનેઆતનો ધરમ અને તે માંહેલી ઘણીએક કીરીઆ પાલે છે અને કરે છે એટલુંજ નહી, પણ તેમની શતા પંથે તેમાં ઘણોજ ભએ ભરેલો ભાગ લીધો છે. ઘણાખરાં કુટંબોના દાશીઓ પોતાનાં ઘેર માંહેલું માંણસ લગાર વધું માંદુ પડતાંજ, 'કોઈ બાઇને છોકરાંની બખશેશ થતાં વાર લાગાથી, કોઇને તીઆં ઘણેજ વરશે બાલક અવતરેઆથી તથા હેવાજ બીજા શબબો બનતાંજ, નેચો રખડતા બહરાંમણોએ હીંદુ ધરમનાં કાંનુનથી શીતારાની વરતણુક, જે તપકા ઈઆ જનંમપતરી નામનાં લાંબાં શરીખાં તીપનાંમાં તથા તેમની ઢગ પોથીમાં લખી કાહેલી હોએ છે, તે ઊપરથી ઊપલી શરવે હરખતોનો ઈલાજ, અને ખુશાલીની માંનત કરવા જોશી (કેટલાએક જરથોશતી ધરંમનાં ઊપાથીઆ એ નીચ ધંનધો કરે છે) ને તીઆં નીકલી પરે છે. તેની શા

બેતીમાં ઘણીખરી બાઈઓએ ગરે ઓલવેલાં, જુજે મરદો અને છોકરાવોની બાજુએ બાંધેલાં તાવીજો, રશતે રશતે કુંદારાંમાં મેલેલા ઊતારો, ભુલેશવરમાં આવતા બકરાવો, માંમાંઅરજાંનીમાં આવતાં જોહોરા પરણાંઓ; મેહેમની દરગામાં ચહડતી મીઠાઈઓ, અને મોતમાવરીનાં દેવલમાં જલતી મીનબતીઓ આપણે જોઈએચ.

બાઈઓ આટલાંમાંજ તંમારાં મંનનુ દાંમાંદોલપણું અટકતુ નથી; તંમો હીંદુ લોકોનાં માંનવા મુજબ ભુત, દાકંન, ખવીશ, જીંન, અને લેંશાશુરની હશતીને કબુલ કરો છો, એથીબી વધુ તંમો પાખ મુકતાદનાં દીવ્રશમાં તથા તેને નાંમે; હીંદુની છતી અને ગનપતીનાં જેવાજ માંચરા તંમારા ઘેરમાં ઊભા કરો છો.

બેહુનો ઊપર વરણેલી તંમારી માંઠી ચાલથી દીનદુશમેનો તંમારા પવીતર ધરંમ ઊપરજ કેવા શખત હેમલા કરે છે, તંમારા શીરપર પાપનો કેટલો બોજ થાએ છે અને છેહલુ તંમારા ચેલાનો બાહેરનો દેખાવ નીરમલ હોવા છતાં ઘેરમાંહલો દેખાવ કેટલો બમો ગદલો છે તે ઊપર ગોર કરવાને, તંમારાંજ મંનની મદદ લેવા કરતાં; શુધરેલા ભરથાર, બાપ અને, ભાઇઓની મશલતુ મુજબ ચાલવાની તંમને મજબુત શીશંરશ કરીએચ.

આ શંનધા ખોલાશાથી માહીત થતાંજ, શાધારંન શમજના એક જુવાંનથી તે બુજરોગોથી વાંકા વરેલા એક જાઇરને મોહાડે હમાએ મધારે નાંખેલા શવાલનો જવાબ એજ મલવાનો કે-"જરથોશતી અને અકશર તેમની સ્રીઓ શીવાએ દરએક મજહબવાલો પોત પોતીકા ધરંમ ઊપર મુશતાક છે."

હવી બદનાંમીમાંથી મોકલાં થવાને ઇશવર આપણને રૂડી બુધી બખશે. ચાલો આપણે તેની પરારથનાં કરીએ. (લખાઈઆવેલું.)

પરચુટણ.

જાણવાજોગ બાબદો.

આજ લગી આપણ એવું સમજએ છઈએ કે એક જ કદના રંગનાં અને ઘાટ ઘરબના બે શખશો મલવા કઠણ છે પણ હાલમાં કાલેશ ચેહેરમાં એક કુલવંતી સ્રીને તાંહાં જોડવા છોકરાઓ અવતરીઆછે અને તેઓને એક જ રખો પોશાગ આપી તેઓનુ નામ દેવલમાં જઈ જીઓરજ અને જાકશ રાખીઉં પણ એક બીજામાંથી તેઓને ઓલખવા શારૂ તાંહાંજ એકને ગલે બહુ કીંતનો કડકો બાંધીઓ હતો. હવે ચેક ચેકાણી ઘરમાં આવે તેની અગાઉ ચાકરડીએ બેવકુફાઈથી પેલાને ગલેની કીટ છોડી નાખી તેથી જારે ચેક ચેકાણી ઘર આવીઆં તારે જીઓરજ કીઓ અને જાકશન કીઓ તે ઓલખાઈ સકાતા નથી !!

કેહેવતછે કે જાંહાં આફતો આવેચ તાંહાં એક પછી એક વધતી જાએછે. પેરી ગોકશ ચેહેરમાં એક માતબર રાજ અધીકારી નામે મી૦ ડોશેલ પોતાની દીકરીના લગન એક બીજા માતબર સાથે કરવાની ગોઠવણમાં હતો તેવામાં તેના જમાઈને એકાએક કોઈ જેહેરી શાંપે દંખીઓ તે દંખનો ઉપાએ કરવામાં વર રાજાનો બાપ ગુતાએલો હતો તેવામાં એકાએક તેને લકવો થઈ આવીઆથી તરત મરણ પાંમીઓ. હવે તેની ખબર પેલા રાજ અધીકારીને કરવામાં કોઈએ એવી ભુલ કીધી કે પેલી કનીઆ એવું સમજી કે તેનો હવે પછીનો થનારો દુખ શુખનો ભાગીઓ મરણ પાંમીઓચ તેથી તેનાં ગમમાં પેલી કનીઆ તરણ દીવશમાં મરણ પાંમી!

એક મરાકેરો લખેછે કે હાલ એક વીદવાને એવું પારણું શોધી કાહાડીઉં છે કે તેને પોતાની મેલે હીય આવેચ અને તે સાથે તેમાં શુતેલાં બચાંને પોતાની મેલે પંખો પાએ છે અને વલી માંખોને પણ ઉરાડે છે !!

શું કોરતારની આએ થોડી ખુબી છે કે એક માછર ઉડતી વખતે પોતાની પાંખો એક ચેકંડમાં કઈ થોકડો વખતઃ હલાવે છે?

એક અમેરીકન લખનાર કેહેચ કે "નમનતાઈ ઓરતોને ઘણી ચોભેછે પણ મરદોને નુકસાન કરેચ" કદાચ ખરૂબી હોએ. એક જણ કેહેછે કે "મુરદાંની પેટી બનાવનારને જે માંગે તે આપવું જોઈએચ કેમકે રેહેવાનુ છેલુ મકાન તે તેજ છે અને શુધારો જે કમાઈ કરાયે તે પણ છેલીજ છે."

લાકડાંનુ ટકાઉપણું—લાકડાંને ઘણી લાંબી મુદત શુધી સડી નતા બચાવી તેમને ઘણાજ ટકાઉ કરવાને હાલમાં એક જાતનો ઉપાએ શોધી કાહાડવામાં આવીઓ છે, તે ઉપાએ જીઆરે ઝાડને કાપે છે તીઆરે તેની આગમગથી કરી મેલે છે, જેથી તે કપાતાં વાર જ તેનુ લાકડું ઘણુંજ સખત થઈ જાએ છે.

ઇંડાંનો બચાવ—બરનુરૂ નામનો વીદવાન એક ફરેંચ પતરમાં એવું જણાવે છે કે, જો તરણ ભાગ સાલીડનુ તેલ ગરમ કરી તેમાં એક ભાગ મીણ નાખી તેને ઈંડાંની ઉપર ચોપડીઉં હોએતો, તે ઈંડું લાંબી મુદત વેર કોહી ન

તું નથી. તે કહેછે કે, તેણે એવી રીતે રાખેલું ઈંડું બે વરસે ખાધું છે જે જેવુંને તેવુંજ હતું.

મોટો હથોડો—ઈંગલંડનાં લોહોડાનાં કારખાનાઆમાં ઘણાંક મોટા હથોડા હોએ છે, પણ હાલમાં જેવો બોલટન નાં લોહોડાનાં કારખાનામાં એક બનાવીઆમાં આવીઓ છે, તેનાં જેવો બીજો આનવેર કેયે નથી. તેનો એક ફટ કો ૭૫ ટનનાં વજનનો લાગે છે, અને તેની નીચે જે તે ને લાએકની એક એરણ મેલવામાં આવેલી છે, તેનું વજ ન ૨૦૦ ટણનું છે. એ એરણને ઓતવાને માટે લોહોડું તાવવાની ભઠી ૭ ફુટ પોહોલી અને ૨૪ ફુટ ઉંચી હતી, અને તેની માંહેથી નલની મારફતે લોહોડાના રસને ઓત કામની જગાએ પોહોંચાડવામાં આવીઓ હતો, જે કામ પુરૂં કરતાં ૧૦ કલાક લાગા હતા.

રેલવેમાં ગોઠવણ—બેલસીની રેલવેમાં, પાસીનજર અને ગારડ તથા એનજીન ડરાઈવર વચે સંજોગો રાખવાને એક ઘણીજ સેહેલી અને સસતી ઈઉકતી કરવામાં આવી છે. તે એવી કે, દરેક ગાડીનાં ટાપની નીચેથી એક હાથો કરવામાં આવીઓછે, અને તેની સાથે ગાડીનાં ટાપ ઉપર દીવસે એક ગોલ પાટીઉં, તથા રાતરે એક દીવાનું ફાનસ જડવામાં આવે છે, જે ગાડીની અંદર બેઠેલાં માણસે પેલો હાથો દાબતાં ઉંચકાઈને ઉંચાં થાએ, જેથી તે ગારડની તે મજ ડરાઈવરની નજરે પડેછે. હમેશાં ડરાઈવર બધી ગાડી ઓ તરફ પોતાની પીઠ ફેરવીને ઉભો રેહે છે, તેથી તેને ઉપ લી સીગનેલ જોવાને હરકત નહી પડે માટે તેની સામણે એક મોકુ જોવાનો કામ જડવામાં આવીઓ છે, જેમાં તે ની પાછલની સઘલી ગાડી વગેરેનો ઓલો પડવાથી તેને તે દેખાએ છે.

ઘેરની સંખીઆ—અમેરીકા મધેના માતરે એક રી ચમંદ શેહેરમાં હાલ ૬૦૦૦૦ નવી ઘેરો બાંધવામાં આવી છે! એ સઘલું લડાઈનું પરીણામ.

પોંહોંચખાનાં અને પીઠાં—પોરટસમાઉથ નામના આખાં શેહેરની વસતી ૧૦૦૦૦૦ માણસની છે, તેમાં બધાં મલીને ૨૦૭ પોંહોંચખાનાં, અને ૫૪૫ પીઠાં છે!

તુરકસતાનનાં વરતમાન પતર—ઈઊરોપમાં આવેલાં તુરકસતાન દેશની રાજધાની કાનસટાનટીનોપલ શેહેરમાં બધાં મલીને ૩૩ વરતમાન પતરો નીકલે છે, તેમાં ૮ તુરકી ભા ષામાં, ૩ ફરેંચ ભાષામાં, ૧ ઈંગરેજી ભાષામાં, ૫ ગરીક ભાષામાં, ૯ અરમીનીઅન ભાષામા, ૪ બલગરેઅન ભા ષામાં, ૧ હીબરૂ ભાષામાં, ૧ અરબીમાં, ૧ ફારસીમાં, અને ૧ જરમન ભાષામાં.

હાથીની જીંદગી—અમેરીકા મધે એક સખસ એક જબરો હાથી લઈને લોકોને દેખાડવવાને ફરતો હતો, તે હા લમાં મરણ પાંમીઓછે. તે લગભગ ૧૨ ફુટ ઉંચો હતો. તેનું વજન ૧૫૦૦૦ રતલનું હતું અને તેની ઉંમર ૬૬ વ રસની હતી. તે દર રોજ ૩૦૦ રતલ ઘાસ, અને ૩ બુશે લ બાજરી ખાતો હતો, તથા ૪૬ ગેઆલણ પાંણી પીતો હ તો. તેણે દર વરસે ૩૦૦૦ માઈલને હીસાબે ૩૬ વરસમો ૧૦૮૦૦૦ માઈલની મુસાફરી કીધી હતી.

લડાઈથી ખરાબી—અમેરીકામાં જે છેલી લડાઈ થઈ, તેમાં માતરે દકરાણ વાલાઓની તરફનાં બધાં મલીને ૩૫૦૦૦૦ માણસો મારીઆં ગએઆં હતાં; અને હાલમાં માતરે ૨૫૦૦૦૦ માણસો, લડાઈ કરવાને લાએક સલામત રહેઆં છે.

સુંનાનો પાક—અમેરીકામાં આવેલાં સેન ફ્રાનસી સકો નામના શેહેર ખાતેના બરીટીશ એલચીએ પોતાના રીપોરટમાં જણાવીઉં છે કે, તે તરફ આવેલી કેલીફોરનીઆં નામની જગાની સુનાની ખાણમાંથી ૧૮૬૪ નાં વરસમાં ૯૦૯૦૨૧૦૦ રૂપીઆની કીમતનું સુનું સરકારને હીસાબે નીકલીઉં હતું. તે સીવાએ ખાનગી લોકોએ કાહાડેલું તે જુદું!

સસતી આમનીબસ—ફલારનસ શેહેરમાં હાલ ચો મેર અને જીઆં જોઈએ તીઆં આમનીબસો ફરતી કરવા માં આવીછે, જેનું ભાડું આખાં શેહેરમાં જીઆં ગમે તી આં જવાતું, માણસ દીઠ એક પેની એટલે બે ફદીઆં લે વામાં આવે છે!

કુતરાંનો ભએ—ઈંગલંડ દેશમાં દનપરદન કુતરાં વીશે ભએ વધતો જાએ છે. તીઆંની એક હાસપીટાલનાં રીપોરટ ઉપરથી જણાએ છે કે, ૨૩ વરસમાં ૨૦૦૦ કુતરા નાં કરડેલાં માણસો તેમાં લાવી નાખવામાં આવીઆં હતાં.

બીરનો ખપ—ઈંગલંડ દેશની અંદર બીર જા તના દારૂનો ઘણોજ મોટો ખપ માલમ પડે છે. ગણતરી ઉપરથી એવું માલમ પડીઉં છે કે, આખાં ઈંગલંડમાં ૫૯ ૨૬ બીર વેચવાનાં ૪૧૫૨૨ પીઠાં છે.

પકવાન વગેરે બનાવટ.

ફલનું પુડીંગ—એક નાનું ડીસ લઈ, તેમાં ઉપર વેરે જાએ તેમ પાંઉની બારીક કાતરી કરીને ભરવી. પછે તેની ઉપર પુરતું ગરમ દુધ નાખવું. પછે થોડીક દાલી અથવા રાતી દરાખને ગરમ પાંણીમા ઉકાલવી, અને તેમાં તેને અ રધે ભાગે બુરા ખાંડ નાખી, તે બરોબર ઉકલી રેહે ને પેલાં પાંઉ ઉપર, ગરમ ગરમ રેડી દેવું, પછે જોઈએતો તેની ઉપર બીજી રકાબી દાબી માંહેથી પરવાહી નીચવી કાહાડવું, અ ને માંહે જરાક લીબુનો રસ નાખવો. મરજી પડેતો ઉપરથી કસટર કરીને રેડવું, પછે કામમાં લેવું.

લેમોનેડ—એક રતલ બુરા ખાંડ, એક આંઉસ ટાર ટરીક એસીડ, અને તરણ લીબુની બારીક કાપેલી છાલ, એ

સઘલાને એક વાસણમાં ભરી ઉપરથી એક ગેઆલણ ગરમ પાંણી રેડવું, અને ઉપરથી ખુબ ડોહોવવું. ઠંડુ પડે એ ફરીથી ડોહોવવું, પછે ગાલીને પીવામાં લેવું.

સમશીઆ.

(દોહરા.)

(૧) પુરૂષને પાંચ પપા વાહાલા હોએ છે તે કીઆ?
(૨) સીને પાંચ કકા વાહાલા હોએ છે તે કીઆ?
(૩) સીમાં પાંચ કકાપરનાં કુરગુણ કીઆ?
(૪) મોહ કોણે તજીઓ?
(૫) ફીકર કોણે તજી?

ખોલાસો.

(૧) હોલીઓ—(૨) આરસી—(૩) પાસા—(૪) કાગલ.

સુખ દુખ ન આણવા વિષે.

(રાગ વેગાવળ.)

સુખ દુઃખ મનમાં ન લાવિયે, ઘટ સાથે રે ઘડિયાં;
ટાળ્યાં તે કોઈનાં નવ ટળે, રઘુનાથનાં જડિયા, ટેક.

નળ રાજા સરખો નર નહીં, જેની દમયંતી રાણી;
અરધે વસ્તરે વનમાં ભમ્યાં, ન મળે અન્નને પાંણી, સુખ૦

પાંચ પાંડવ સરખા બંધવા, જેની દરૂપદી રાણી;
બાર વરષ વન ભોગવ્યાં, નયણે નિંદ્રા ન આણી, સુખ૦

સીતા સરખી સતી નહી, જેના રામજી સ્વામી,
રાવણ તેને હરી ગયો, સતી મહા દુખ પામી, સુખ૦

રાવણ સરિખો રાજીઓ, મંદોદરી રાણી;
દશ મસ્તક છેદાઈ ગયાં, બધી લંકા લુટાણી, સુખ૦

હરિચંદ રાય સતવાદિઓ, તારાલોચની રાણી;
તેને વિપતિ બહુ પડી, ભર્યાં નિચ ઘેર પાણી; સુખ૦

શિવજી સરીખા સતા નહીં, જેની પાર્વતી રાણી;
ભોળવાયા ભીલડી થકી, તપમાં ખામી ગણાણી; સુખ૦

સર્વ દેવને જ્યારે ભિડ પડી, સમર્યા અંતરજામી;
ભાવટ ભાગી ભૂધરે, મેહેતા નરસઈને સ્વામી; સુખ દુઃખ૦

શિખામણ વિષે.

(રાગ મેવાડો)

સમજણ વિના રે સુખ નહીં તુજને રે,
વસ્તુ ગતિ કેમ કરો ઓળખાય;
આપમાં દિસેછે રે આપણો આતમા રે,
તેણે કાંઈ જીવપણું નવ જાય; સમજણ૦

રવિ રવિ કરતાં રે રજની નહિ મટે રે,
અંધારૂ તો ઉગ્યા પુંઠે જાય;
રૂદે રવિ ઉગે રે નિજ ગુરૂ જ્ઞાનનો રે,
થનાર જે હોય તે સહેજે થાય; સમજણ૦

જળ જળ કરતાં રે તૃષ્ણા નવ ટળે રે,
ભોજન કહેતાં ન ભાગે ભૂખ,
પ્રેમ રસ પીતાં રે તૃષ્ણા તુરત ટળેરે,
એમ મહા જ્ઞાનિયો બોલે છે મૂખ; સમજણ૦

પારસ મણિ વિના રે જે પથરા મળે રે,
તેણે કાંઈ કાચન તે નવ થાયે;
સમજણ વિના રે જે સાધન કરે રે,
તેણે કાંઈ જીવ પણું નવ જાય; સમજણ૦

દશ મણ અગ્નિ રે લખિયે કાગળે રે
એ લેઈ રૂમાં જો અલપાય;
એની ઉષ્ણતાયે રે રૂ નથી દાઝતું રે,
રતિ એક સાચે પ્રલયજ થાય; સમજણ૦

જીવપણું મટે રે અનહદ ચિંતવે રે,
એતો વાણી રહિત છે રે વિચાર;
જેજે નર સમજ્યા રે તે તેતો ત્યાં સમ્યા રે,
કહે અખો ઉતર્યા પેલે પાર; સમજણ૦

શરીરરૂપી અંગરખા વીષે.

(રાગ કાફી.)

અંગરખું એક તારૂં રે, બનાવ્યું બહુ જુગતિ કરી;
શિવનારો દરજી ડાહ્યોરે, કિધીછે મહા કારીગરી. ટેક.

કારીગરી માંહિ કેવીરે કીધી તેનો, કહેતાં નાવે પાર;
બારીક કામ બહુ કીધું ઝિણું તેના, ઉપર તાણ્યા છે તાર;
ટાંકો તો નજરે નાવેરે, દેખીને સર્વે સુરત ધરી; અંગરખું૦

ભાત્ય બનાવી દોરી ચાલિરે નાંખી તેમાં, બખિયા મુક્યાં બહુ સાર
વાધું વળેલે અકડ નથિ એતો તેમાં, તાણા નથી એકે તાર
સાર સિવ્યું સંચેરે, આવ્યુછે અંગે બરાબરી; અંગરખું૦

કમરપટો કોહોને કળી, પુંઠેથિ પાનિ પ્રમાણ;
તેમાં કોલિયડી ક્યાંઈ નથી વલિ, શિવનારો મતુરસુજાણ;
પ્રમાણ કેવું કીધુંરે, બેસતું છે બરાબરી, અંગરખું૦

અંગરખું બહુ રંગી બનાવ્યું, પૂરણ પ્રેમ પ્રકાશ;
ઓપ દેખીને દરજીની કેવી, શિવતાં કર્યા નવ માસ;
દાસ રણછોડનેરે, પહેરાવ્યું પ્રભુ ખરાખરી; અંગરખું૦

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. | અક્ટોબર ૧૮૬૫ | આંક ૧૦ મો.

વધનમાં લગન.

એક વારતા.

પ્રકરણ ૮ મું.

આખરે સાસાને જોઈઉં કે, હઠીલી અને મગરૂબ જે હાનઆરા, સાદાબ (અરનવાજ) ની આટલી માલાકી અને ક્રોધેશાથીબી કશી રીતે ઠેકાણે આવતી નથી, તેથી તેણે એકવાર પોતે જઈને તેને મલવાનો થડાવ કીધો. તેણે અરનવાજને પોતાની સાથે લીધી, અને સાથે કેટલાક ખાશ નોકરોને લઈને જેહાંનઆરાના મેહેલ તરફ ચાલીઓ.

સાસાન જેવો જેહાનઆરાના મેહેલ આગલ આવી પોંહોંચીઓ, તેવાજ પેલા અમલદારો પેલા નાખોદાને પકડી લાવતા દેખાએઆ. તેને દુરથી જોતાંજ અરનવાજે સાસાનને કહીઉં, હા, સાહેબ, જે સખશે મને મદદ કરી હતી, અને પેલા સખશના ખુની હુમલામાંથી મારો બચાવ કરીઓ હતો, તે સખશ એજ છે." એ સાંભલી સાસાન બોલીઓ, "એ સખશનો ચેહેરો મને ઓલખીતો લાગે છે. મને એઆદછે કે, એ સખસ એકવાર એક મોટાં લડાઈનાં બારકસનો નાખોદા હતો, અને તેણે આપણી સાથ શકત લડાઈ કરી હતી, પણ એને પકડી શા માટે લાવે છે?" સાસાન એમ બોલેછે, તેટલાંમાંતો પેલા અમલદારો તેની નજદીક આવીને ઉભા, અને નાખોદાને તેની આગલ કરીને બોલીઆ, "સાહેબ આએ પેલો શેહેમરદ, જેણે આપણી સાથ શકત (દરીઆની) લડાઈ કીધી હતી, અને તમારા ભતરીજાને મારી નાખીઓ હતો; તે આજે આવી શરમ ભરેલી અને પરેસાન હાલતમાં આએ મોહોલામાં થઈને તમારી હજુર આવીઓ છે. એ એક બીજા સખશ સાથ લડાઈ કરવા જતો હતો, તેવામાં હમોએ એને પકડીઓછે, અને તું નામદાર શાહાજાદાની હજુરમાં લાવીઆછે." એ સાંભલી અરનવાજ બોલી, સાહેબ એજ સખશ, જેણે મને મદદ કરી હતી, અને પોતાની તલવાર ખેંચીને મારી બોરફુએ આવીને ઉભો હતો. પણ જીઆરે તેને આએ અમલદારોએ પકડીઓ, તીઆરે તે બે ચાર બોલ એવા બોલીઓ હતો કે, જેથી મને ભારી ગુંચવારો પેદા થએઓછે." પણ અરનવાજના એ બોલો ઉપર લક્શ ન આપતાં સાસાન તે નાખોદાની તરફ ફરીને બોલીઓ, "ઓ પરખીઆત લુટારા, અને દરીઆઈ ચોર, તુને એ શું શુહુજ પડીઉં, અને તુને એટલી બધી હીમત કાંહાંથી આવી, કે જેમની સાથે તું એક ખુનખાર લડાઈ લડીઓ હતો, તેમના દેશમાં આવી તેમને હાથ સપડાઈ ગએઓ?" એ સાંભલી તે નાખોદા બોલીઓ, "નામદાર સાસાન, તું મેહેરબાંની કરી મને એવા બોલ ના વાપર. જોકે હું આએ જગાએ ખોલી રીતે કબુલ કરૂંછું કે, હું તારો એક શતરૂ હતો, તોપણ હું કંઈ દરીઆઈ ચોર કે લુટારો ન હતો. હું ગોએચા જાદુઈના જોરથી આએ તારા શેહેરમાં ખેંચાઈ આવીઓછું, જે જાદુઈ કરનાર આ બેવકુફ છોકરો, જે તારી સોડમા ઉભો છે તે છે માતરે તેના પીઆરનેજ માટે, અને તેની મરજી રાખવાનેજ માટે જાણી જોઈને હું આ શેહેરમાં આવીઓ છું. એ બેવકુફ છોકરાને મેં ભર દરીઆના ડુંગર સરખા મોજામાંથી કાહાડી, મોતનાં ઘરમાંથી ઉંચકી મારાં વાંહાંણપર લીધો હતો, અને આજ તરણ મહીના થએઆ હું એને મારાં પેટના ફરજંદના કરતાં વધારે પીઆરથી પાલુંછું; અને માતરે એનીજ હોંસને ખાતર હું આજેજ સહવારે આએ શેહેરમાં આવીઓ, અને એના હાથમાં એક પઈસાની કોથલી આપી શેહેર જોવા અને મનગમે તે ખરીદવાને મોકલીઓ. એનેજ બાહેર ઘણો વખત લાગવાથી હું શોધવાને આવીઓ, પણ એણે પોતાની બેવકુફાઈથી કોઈ જબરા પુરૂશનું વેર ખેંચી લેવાથી તે તેની સાથ લડાઈ કરવાને ઉભો હતો જેમાં હું તરત વચે પડીઓ, અને તેમ કરતાં હું તારા અમલદારોને હાથ પકડાઈ ગએઓ. એ વેલાએ એ નીમખહરામ છોકરાએ મને મારી કોથલી, જેની મને એવી વેલાએ ઘણી જરૂર હતી, તે પાછી આપવાને ના પાડીતો પાડી પણ તે પોલી બેવકુફાઈ કરી મારી પીછાન પણ મુનકેર ગએઓ." એ બોલો સાંભલી અરનવાજ ફરીને ઘણીજ અચરતીમાં પડી, અને ગભરાઈને બોલી, "એ સખશ હજુ એમનું એમ શું બોલે છે, અને એને કોણ ઓલખેછે તથા કોણે એની પઈસાની કોથલી લીધી છે? હુંતો કાંઈ જાણતોખી નથી." પણ તેવામાં સાસાન નાખોદા તરફ ફરીને બોલીઓ, તારી વાત મને વદન ખોટી લાગે છે. તું કહે છે કે, તું આએ છોકરાની સાથ આજે સહવારેજ આએ શેહેરમાં આવીઓ અને એ છોકરોતો આજે તરણ માસ થએઆં મારી સાથે છે, અ

ફરેદુન—અરે પેલા શાહાજાદાનાં નોકરે, પેલો સાદાબ કેહેવાએ છે તેણે. તેનેતો હું આજવેર ઘણો બીકણો છોકરો જાણતો હતો, પણ તેનો કેવો સેકસતે હારેમને નજર આવીઓ!

સાસાન—શું મારા નોકરે, સાદાબે તમુને મારીઆ?

ફ૦—હા સાહેબ, તમારા સાદાબે—આએ રહેઓ તે ખંધો તમારી સોડમાં ઉભો છે." નાપાક, તેં મારૂં "આ શું નાહેકને મારે ફોડી નાખીઉં છે.

સાદાબ—(ગભરાઈને બોલીઓ) અરે ખોદા! તમે મને શાને મારે ગલે પડોછ? મેં તમુને કંઈ કરીઉં નથી. મેં તમોને મારીઆબી નથી, ને છેડીઆબી નથી, અને મને શું કેહોછ!

ફ૦—તેંજ, તેંજ, ઓ લુચા, પોસાગીર, તેંજ મને મારીઓ છે, બીજા કોઈએ મારીઓ નથી.

એ પરમાંણે તકરાર થાએ છે, તેવામાં ખુશરૂહ તીઆં આવી પોંહોંચીઓ, અને આવતાં વાર જેહાનઆરાને કેહેવા લાગો. "વાહાલી જેહાનઆરા, હું ઘણો દલગીર છું, કે મેં તમારા એક સગાને શક્ત માર મારીઓ છે, પણ મેં તેને અમથો નથી મારીઓ—તેણે મારી સાથ એવી ચાલ ચલાવી છે કે, એને ઠેકાંણે જો મારો માએ જણીઓ ભાઈ હતે, તો તેને પણ કદી છોડતે નહી. પણ એ તમારો સગો થાએ છે, તેથી તમોને કદાચ મનમાં લાગશે, તેથી હું તમારી પાસે માફ માંગુછું.

ખુશરૂહને તીઆં ઉભેલો તથા એ પરમાણે બોલતો જોઈ, સઘલા અચરતીમાં ગરકાવ થઈ ગએઆ, કેમકે તેમની નજર આગલ એક મોજીજો બનતો હતો, અને સઘલાનો પોતાની આંખ ઉપરનો વીસવાસ ઉડી ગએઓ હતો. ખુશરૂહ અને અરનવાજ એ બંને ચેહેરામાં, રૂપમાં અને કદમાં એવાતો એક બીજાને મલતા દેખાવા લાગા કે, તે બેમાંથી ખરો ખુશરૂહ અથવા ખરી અરનવાજ કોણ તે ઓલખવું મુશકેલ થઈ પડીઉં. સઘલા અચરતીથી ભર થઈ બંનેનાં મોડાં જોવા લાગા, અને સાસાન પોખરે આવાજે બોલીઓ, "આ શું! એકજ ચેહેરો, એકજ આવાજ, એકજ કદ, અને બેમાણસ"! સાસાન એમ અચરતીથી બોલે છે, તેવામાં ખુશરૂહની નજર, તેનું રકશણ કરનાર નાખોદા, જે સાહાજાદાનો બંધવો થઈને દુર ઉભેલો હતો તેની ઉપર પડી, જેને જોતાંજ તે હરખ પાંમીને બોલીઓ, 'ઓ મારા પીઆર શેહેમરદ, જીઆરથી તું મારીથી દુર થએઓ છે, તીઆરથી તારી જુદાઈનાં સબબે મારૂં દીલ મલી ગઈઉં છે."

શેહેમરદ—શું, ખુશરૂહ, તું છે?

ખુશરૂહ—શું તારે તમો કાંઈ શક રાખો છો કે હું ખુશરૂહ નથી.

શેહેમરદ—અરે! પણ તીઆરે આ તારા બે ભાગ કેમ થઈ ગએઆ? એક નારંગીની બે ચીર કરી હોએ, તે પણ એવી એક બીજાને બરોબર મલતી નહી દેખાએ! તીઆરે બેમાંથી ખુશરૂહ કોણ?

જેહાનઆરા—ખરેખર આ એક ભારે અચરતી છે!

એવામાં ખુશરૂહ અરનવાજનાં મોડાં તરફ જોઈ બોલીઓ, "હું આ શું જોઉંછું? દુનીઆમાં મારો ભાઈતો મુદલ છેજ નહી, અને આ મારા સરખો બીજો છોકરો તે કોણ હશે! ખચીત મારો ભાઈતો નહી પણ એક બેન હતી, જેને, અફસોસ! દરીઆનાં ભુખા મોજા ગલી ગએઆ છે. પણ ભાઈ તું મને કેહે કે, તું મારો કોણ સગો થાએ છે? તું કીઆ દેશનો રેહેનારો છે, તારૂં નામ શું છે, અને તારાં મા બાપ કોણ છે?

અરનવાજ—હું સેનાહ શેહેરનો રેહેવાસી છું, અને મારા બાપનું નામ જમશેદ હતું. મારો એક ખુશરૂહ કરીને ભાઈ પણ હતો, જે આજ કેટલુંક થઈઉં, સમુદરનાં તલીઆમાં પોતાની ઘોરમાં વાસો કરીને પડીઓ છે. પણ જો ભુત અને જીન ખરેખર મુએલાં માણસોનાં આકારમાં આવતા હોએતો, ખચીત તમે તેનાં ભુત છો, અને હમોને બીહીવાડવાને આવીઆ છો.

ખુશરૂહ—ખરેખર હું ભુત છું! ભાઈ, અગરજો તમે સ્રી હોવતો, ખચીત હું આએ મારી આંખ માંહેલા આંસુ આ તમારા ગાલ ઉપર રેડું. શું તમે, મારી બેન અરનવાજ, જે આજ કેટલુંક થઈઉં સમુદરમાં બુડી મરણ પામી છે, તેતો નથી?

અરનવાજ—મારા બાપનાં કપાલ ઉપર એક લાંછણ હતી, અને જીઆરે તે મરણ પાંમીઓ તીઆરે મારી ઉમર માતરે તેર વરસની હતી

ખુશરૂહ—હા, જોવ, મારા કપાલ ઉપર પણ એક લાંછણ છે, અને હું જાણુંછું કે, જીઆરે મારો બાપ મરણ પાંમીઓ તીઆરે મારી પીઆરી બેન અરનવાજની ઉમર તેર વરસનીજ હતી.

ખુશરૂહને મોહેથી એવા બોલો સાંભલતાંજ અરનવાજે ખાતરી કરી લીધી કે, તે તેનો ભાઈ સીવાએ બીજો કોઈજ નથી, તેથી તેણે તરત પોતાનો સઘલો ભરમ ખોલી દીધો, અને ઘણુંજ હરખથી આંસુ ભરી આંખે ખુશરૂહને ભેટી પડી. ખુશરૂહ પણ પોતાની અતીઅંત વાહાલી બેનને એકવાર પાછી અચાંનક જોઈને ઘણોજ હરખમાં આવી ગએઓ, અને ઘણુંજ પીઆરથી તેને ભેટીઓ. એ મામલો જોતાંજ જેહાનઆરાએ પોતાની ચુક ભારે અચરતીથી જોઈ, અને અરનવાજે (સાદાબે) જે તેની સાથ અંત શુધી પરણવાને અખાડા કરીઆ હતા, અને તેથી તે તેને ઘણોજ મગરૂબ, હઠીલો સમજતી હતી, તેનો સઘલો ખોલાશો થઈ ગએઓ. તેમજ સાસાન શાહાજાદો જે અરનવાજ ઉપર ઘણોજ ખફા થઈ ગએઓ હતો, અને તે જે તેની આગલ નીરઅપરાધીપણું બતાવતી હતી તે તે નહી માનતો હતો, તે હવે તેણે માનીઉં, અને સાદાબને એક નીમખહરામ, અને જુઠા નોકરને બદલે એક તેને ખરેજ ચાહાનારી અતી ખુબસુરત સ્રી માની; અને જે તે વારેવાર તેને કેહેતી હતી કે તે તેને તેનાં ખરાં જીગરથી ચાહે છે, તે તેનાં વગર આ પુરૂથવીપર બીજા કોઈનેજ ચાહતી નથી, ઈતીઆદી; જે તેણે પરથમમાં પોતાનાં છુપા તીરનાં બાણો જે ફેંકીઆ હતા, અને તે સઘલા આજવેર રદ ગએઆ હતા; તે સઘલાની મતલબ હવે તે સમજી ગએઓ: પણ આ નવાઈ સરખા ખોલાસાથી કોઈ દલગીર કે નાસીપાસ થઈઉં નહી. જેહાનઆરા ખુશરૂહ સાથે ભુલમાં પરણી ખરી, પણ તેનામાં અને અરનવાજમાં કાંઈ એવો

તફાવત ન હતો કે, જેથી તેનો આગલો પીઆર એક ર તીભાર પણ કમતી થાએ. તેમજ સાસાનને અરનવાજની છોકરા રૂપે, દરેક ચાલ ચલણ એવીતો તેને પસંદ હતી, અને તેનાં ઉપર તેનો કુદરતીજ એવોતો પીઆર દોડતો હ તો કે, જ્યારે તે તેને સ્ત્રી માલમ પડે, અને તેની સાથ પરણવાને માંગેતો તે કવચીત પણ ના પાડી શકે નહી. એથી કરીને જેહાનઆરાએ મોટી ખુશીથી ખુશરૂહને, પો તાનાં હકદાર ભરથાર તરીકે હાથ પકડીઓ, અને સાસાને મોટી ખુશી અને અથાગ પીઆરથી અરનવાજ સાથ લ ગન કરી તેને પોતાની મોહોરદાર બનાવી. એ પરમાંણે ખુશરૂહ અને અરનવાજ ઉપર પડેલાં વઘનમાં તેમનાં લ ગન થએઆં, અને વલી તે એવાં સરસ કે તેમની સઘલી મુરાદ બર આવતાં માહાભારત સુખમાં પડીઆં. ખોદા સરવેની એ પરમાંણે મુરાદ બર લાવે, અને સરવેને એ પરમાંણે ખુશી કરે, એવી હમારી છેલી દુવા છે

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૩૮ મો.

પીઆરાં બેહેન,

તમોને છેલો પતર મેં શાનટાશી ખાતેથી લખીઓ હતો, અને તેમાં મારી ભએ ભરેલી મુસાફરીનું કેટલુંક વરણન કરીઉં હતું જે વાંચી તમોને ભારે અજાએબી લાગી હશે, પણ અજાએબ થવાની આગમચ, વાહાલાં બેન, હું ખચીત ધારૂંછુ કે, મારો જીવ અરોસટનો બચાવ વાંચી તમારી આંખમાં થોડાંક આંસુ આવીઆં હશે, અને પછે ઈશવરનો પાડ માનીઓ હશે. પણ બેન એમાં તમારે જરાંએ અચરત થવું નહી, કેમકે મુસાફરી સદા એવીજ ભએ ભરેલી હોએ છે, અને સંકટ તેમાં ડગલે ડગલે નડે છે. પણ બેન, હાલમાં આ એ પતર વાંચતાં તમોને બીજી અજાએબી એ લાગશે કે, એ મેં ઉપલી જગાએથી નહી પણ પાછા નીઉઈઆરક શેહેરમાંથી લખીઉં છે હું ધારૂં છું કે તેથી જેમ તમોને અચરતી ઉપજશે, તેમ ખુશાલી પણ ઉપજશે, કેમકે હું એકવાર પાછો સહીસલાંમત એક મોટાં અને સુખ ભરેલાં શેહેરમાં આવીઓ છું મને એક અનચીતીઆ સબબથી એકદમ નીઉઈઆરક ખાતે આવવું પડીઉં છે, જે તમોને આગલ વાંચવામાં આવશે. પણ હાલમાં મારી બાકી રહેલી મુસાફરી તથા શાનટાશી મધે થોડા દહાડા રેહેવાથી નજરે પડેલી તથા સાંભલેલી બાબદોની થોડીક હકીકત તમારી ઉપર લખવાની રજા લઉં છું.

જેવી મારા મીતરોની, મારી સલાંમતીથી, અચરતી અને ખુશાલી નરમ પડી, કે હમોએ એકદમ હમારા ઘોડાઓ ઉપર જીન બાંધીઆં, જીઆં સઘલો કાફલો પડેલો હતો તીઆંનો એકદમ રસતો લીધો. થોડાકવારમાં સહવાર પડી, અને સઘલાઓએ પોતપોતાનાં ગાડાં જોડી તથા ઘોડાઓપર સવાર થઈ આગલ રસતો લીધો. થોડેક રસતે ચાલીઆં પછે હમો કેટલાક જનાવરો શીકાર કરવાની મરજી કીધી પણ, એક તેવું જનાવર નજરે ન પડવાથી, ચોમેર નજર રાખતાં આગલ ચાલીઆ જતા હતા; તેવામાં એક નાની નદી આવી જે ઉતરીને તેની કોરપરના કોરપર કેટલોક વખત સુધી ચાલીઆ. એવામાં બે તરણ હરણો નદીની બીજી બાજુએ ચરતાં મારી નજરે પડીઆં, જેમને જોતાંજ મેં મારો ઘોડો ડપટાવીઓ, અને ધીમે રહી એક અજાણે ઓવારેથી ઉતરી બીજી બાજુના કીનારા પર ગએઓ. તીઆં એક જાતની ગીચ ઝાડી ઉગેલી હતી, જેની ઓથમાં ભરાઈને મેં બંદુક મારવાનો વીચાર કીધો, પણ તપાસી જોતાં માલમ પડીઉં કે, તે હરણો તેની બંદુકની હદની બાહેર હતાં, જેથી તેઓ ચરતાં ચરતાં નજદીક આવે, તેવી આસાથી મને કેટલોક વાર તીઆં થોભવું પડીઉં, હું મારી નજર તે હરણો ઉપર થંભ રાખીને રેતીમાં ઉભો રહેઓ, અને તેમની હીલચાલ બારીકીથી જોવા લાગો, કે રખેને તેઓ નજદીક આવવાને બદલે દુર જતાં જાએ. પણ નહી, તેઓ શુંદર લીલાં ઘાસ ઉપર રમતાં ને કુદતાં મારી ગોલીનીજ ભેટ લેવાને આવતાં દેખાવા લાગીઆં. એમ કરતાં કેટલેક વારે તેમને પુરતાં નજદીક જોઈ મેં મારી ઘાતકી બંદુક તેમનાપર છોડી, જેથી એક તરત જમીન દોસત થઉંઉં. તેવામાં બીજી નદી માહલી ગોલી ફેંકી અને બીજું બીચારૂં લોહી ગગડતું થઈને જમીનપર પડીઉં. એ જોઈને મને હજાર ખુશાલી ઉપજી, અને મેં ઝટ તીઆં જઈ તેમને મારા ઘોડાપર નાખી મારા મીતરોને જલદીથી જઈ મલવાનો એરાદો કીધો. પણ પીઆરાં બેન, તમે વાંચીને જબરાશો ના! હું જેવો ચાલવા ગએઓ તેવોજ મેં કમરમાંથી એક આંચકો ખાધો, અને જોઉંછું તો મારા પગ તે રેતીમાં ટચાઈ ગએલા, અને એવાતો મજબુત બેઠેલા કે, જરાએ હીલે પણ નહી. મેં તેમને ખેંચી કાહાડ

વાને ઘણીખી કોશેશ કીધી, પણ મારૂં કશું ન વલતાં, મારી કમબખતી મને એકદમ નજર પડી આવી. જેમ જેમ વખત જતા ગએઓ, તેમતેમ મારા પગ અંદર વધારે ગરતા ગએઆ, અને વધારે મજબુત બેસતા ગએઆ. એ જોઈ મારાં દીલમાં એક શકત દેસત પડી અને આખાં શરીરમાં ગણગણાત થઈ, અને મારી જીંદગીથી મેં હાથ ધોએઆ ! કેમકે મને માલમ પડીઊં કે જે રેતીમાં મારા પગ ડરાએઆ છે, તે એક જાતની એવી રેતી (Quick sand) છે, કે જેમાં આખું માણસ ને માણસ થોડા વખતમાં ગલી જાએ, અને તેમાં ગુંગલાઈ અથવા ડટાઈ મરણ પામે. એ વીચાર આવતાં જ મારી આંખમાં તમર આવીઆં, અને મને આપણ સઘલાં પોતાનાં ઈઆદ આવવા લાગાં. મારી હુલરાઈને માટે મેં ઘણો પસતાવો કીધો, પણ અફશોશ ! તે હવે કશા કામનો ન હતો. આખરે હું લગભગ કમર શુધી રેતીમાં ગલીઓ, જેથી થોડા વખતમાં મોત આવતું જોઇ, મારાં દીલથી એક સરદ હાએ મારી, અને પછે પુરાં ધેઆંનથી ખોદાની બંદગી કરી તેને આધીન થએઓ. પણ વાહાલાં બેન, તે કીરતાર સરવેનો નેઘેબાન છે, અને સરવેનાં દુખનો ટાલનાર છે. જે માણસ ખરાં મનથી તેની ભકતી કરે, તેની અરજ તે કીરતારની બખશેશની કદાચજ બાહાર જાએ. જેવો હું બંદગી કરીને ફરેગ થએઓ, કે એકાએક મને મારો ઘોડો ઈઆદ આવીઓ, અને તે ઈઆદ આવતાંજ એકદમ મારા મનમાં વીચાર ઊતપન થએઓ કે, જો આએ વેલાએ એ મુંગું જાનવર મને ઈઆરી દે, અને મારી પાસે આવીને મને ઘસડી કાહાડે તો બેશક આ મોતના ઘરમાંથી મારો છુટક થાએ. એકદમ ખોદાનુ નામ લઈ હીમત ધરી મેં મારા ઘોડાને, જે નામે હું તેને હાંક મારતો હતો તે નામે તેને જોરથી બુમ પાડીને બોલાવીઓ, જે સાંભલતાંજ તે ભલું જાનવર ફું શરા મારતું, પોતાનો બંધ તોડી મારી પાસે આવીને ઊભું. તેણે આવતાં વારજ, જાણે તે મારૂં સંકટ અને મારી મતલબ એકદમ સમજી ગએઓ હોએ તેમ, તરત તેની જુલતી લગામવાલું મોઢું મારી આગલ કરીઊં, જેથી મેં તરત લગામને હાથમાં મજબુત પકડી લીધી; અને પછે તે ઘોડો જોર કરી આગલ ચાલવા લાગો. સંતોષ અને સુકર ખોદાના ! પીઆરાં બેન, મારા પગ રેતીમાંથી ધીમે ધીમે બાહેર નીકલીઆ, અને તેમ થતાં હું તરતજ મારો પચાણ રકશક ઘોડો લઈ તીઆંથી નીકલી ચાલીઓ, કેમકે જો તે જગામાં જરાવાર એકગમ સથીર ઊભું રેહેવાએ તો, પગ પાછા ગલી જાએ. હું પેલા હરણ અને સરવેને નાખી દઈ એકદમ મારા ભલા ઘોડાપર સવાર થઈ આગલ ચાલીઓ, અને મારા મીતરોની સંઘમાં જઈ મલીઓ. તેમને આ મારી બીજી જીવ સટોસટની આફતની વાત કહી, જેથી તેઓએ, અચરત તેમજ ખુશી થઇ મારૂં નામ "રણનો પેહેલવાન" કરી આપીઊં. તીઆર પછે આગલ ચાલતાં, કેટલાક દાહાડામાં હમો સાનટા ફી ખાતે જઈ પોંહોંચીઆ અને એક સારાં મકાનમાં ઊતારો લીધો.

સાનટા ફી એ એક નાનુ શેહેર અથવા એક કસબો છે, પણ તે આ મોટાં રણની કોરપર આવવાથી તેમાં વેપાર સારો ચાલે છે. તીઆં અંગરેજ, ફરેંચ, સપેનીઆરડ વગેરે ઘણાક ઈઊરોપખંડના લોકો તથા અમેરીકનો વસેછે. તીઆંની ઈમારતો કે રસતા કંઈ ઘણા મોટા નથી, તેમજ ગલીચી અને ગરીબી પણ ઘણી છે. એ શેહેર મુકી આગલ જતાં ઘણાક નાના નાના કસબાઓ અથવા ગાંમડાંઓ આવે છે, જીઆં ઊપર જણાવેલી કીસમના લોકો તરેહવાર જાતનો ઊદીઓગ કરી પોતાનુ ગુજરાણ ચલાવી પડી રેહે છે. પીઆરાં બેન, એ લતા તરફ કેટલાક, તીઆંના અસલ વતની જંગલીઓ નજરે પડે છે, જેમને ઈંડીઅન કરી કહે છે; તેમને માટે મેં તીઆં ઘણીજ અજબ જેવી અને કમકમાટ ભરેલી બીના સાંભલી છે. એ જંગલીઓ એવા કસબાઓથી ઘણાક ગાઊને છેટે જંગલોમાં વસે છે, અને તેઓ વારેવાર ટોલાંબંધ થઈ એકાદ કશબા ઊપર ઊતરી પડે છે, અને તીઆંથી માલ મતા, ઢોર અને માણસ વગેરેને ઊંચકી જાએ છે તેઓમાં બે ટોલાંછે, તેમાંથી એક "નાવાજો" અને બીજા "આપાચી" ને નામે ઓલખાએ છે. એ બેમાં "નાવાજો" ઈંડીઅનો ઘણા ઘાતકી અને માણસ માંઊસ હારી કેહવાએ છે, તેઓ જે માંણસોને પકડી લઈ જાએ છે, તેમાંથી કોઈને ખાઈ જાએ છે, કોઈને કાંઇ કામપર રાખે છે, અને સ્રીઓને પોતાની ઓરત કરી રાખે છે. તેમના ડરથી સાનટા ફીની સરકાર એવીતો કંટાલી ગએલી છે, કે તેઓએ એવો હાકમ કાહાડેલો છે કે, જે કોઈ, એ ઈંડીઅનોને મારી તેમનાં માથાંની ટા

લાવપર તેમને લઈ ચહડીઆં જતાં હતાં. તેમની સા
થે એક ભોમીઓ હતો, તે ખોરાક લઈ તેમની પાછલ
આવતો હતો, અને એ પરમાંણે તેઓ નીકોલોસી નાં
મની એક ઊતારાની જગાએ આવી પોહાચીઆ, જી
આં થોડેવાર આરાએસ લઈ રાતના દશ વાંગતે પા
છું ઊપર ચહડવાનુ શરૂં કીધું. કાલી અંધારી રાત
ના વખતમાં, સાથે બે ભોમીઆઓની મદદ લઈ, ઘ
ણા બીકટ રસતા ઊપર ચાલતાં, આખરે એટલા ઊં
ચા આવીઆ કે, તીઆં ચોમેર બરફ પડેલો નજર આ
વીઓ, એ જગાએ આવી પોંહાંચતાંજ આકાશમાં
કાલાં વાદલ ચહડી આવેલાં નજર આવીઆં, અને તે
થી તોફાનની બીહીકે, ઝડપથી ચાલતાં એક મકાન કર
વાની જગાએ જઇ પોંહાંચીઆ. એ જગાએ બેસીને
પેટ ભરીને નાસતો લીધો, અને આગલ ચાલવા
ને શરૂ કીધું. અહીથી તે પાહાડનાં જવાલા મુખપર
પોંહાંચવાનો બે કલાકનો રસતો હતો. થોડાક ચાલી
આ એવાંમાં, આખેરે કાલાં વાદલાંમાંથી શુરજની રો
શણીનો પરકાશ નીકલીઓ, અને તેની મારફતે તેમની
આસપાસ એવી બીઆબાન બીહામણી જગા માલમ
પડી કે જેવી તેઓએ કોઈ કાલે જોએલી ન હતી. જે
મ જેમ આગલ ચાલતા ગએઆ, તેમ તેમ વખતે આ
ઈસનાં પાધર મેદાનો, અને વખતે રાખથી ભરાએલી
બોહાલા વીસતારની જગાઓ આવવા લાગી, અને
ચાલતાં પચાસવારની ઊચાઈએ શું છે તે જોવાની હી
મત ચાલતી ન હતી. એમ કરતાં આગલ ચાલતા
ગએઆ, અને એક પછે રાખ તથા પીઘલેલા પથરના
રસનાં મોટાં મેદાનો મેલતા ગએઆ. એમ કરતાં
જવાલામુખની એટલે નજદીક આવીઆ કે, પગ તલે
નરદમ ગંધકની જમીન આવી ? અને તે ગરમ લાગ
વા લાગી, તથા જગે જગેથી ધુમાડા નીકલતા દેખાએ
આ. પાહાડનું ખુદ જવાલામુખ, જે જોવાને ખાતર
તેઓએ પોતાના જીવપર એટલી બધી કષ્ટી ખેંચી હ
તી, તે તેમના માથાપર દેખાવા લાગું, જેની આસપા
સ કોઈવાર એવાં વાદલાં વીટલાતાં હતાં કે તેને તદન
ઢાંકી નાંખતાં હતાં, અને કોઈવાર તે તદન ખોલું દેખા
તું હતું. એમ કરતાં થોડાક આગલ ચાલીઆ, એવા
માં તેમના ભોમીઆએ બુમ મારીને તેમને જણાવીઊં
કે, જોવ હવે આ જવાલામુખ આવીઊં. એ બોલ સાં
ભલતાંજ તેઓ ઘણા ઊલટમાં આવીને ચાલીઆ, તે

થોડીક મીનીટમાં તે ભએંકર કુદરતની ભઠીની કોરપર
જઈને ઊભા. તેની માહે ડોકાવીને જોઇઊંતો ખરે
ખર તેનો દેખાવ ભારી ભએંકર હતો. તેની માહે
થી થોડે થોડે ધુમાડો બાહેર નીકલતો હતો, અને મા
હે ચોમેર રાખના ઢગલા જણાતા હતા. તે મુસાફ
રોએ તેની માહે ઊતરવાની મરજી કીધી, અને તે
બાબે તેમના સંચલ ભોમીઆની સલાહ પુછી, જેણે
તેમ કરવાની હા કહી, કેમકે તેને ખાતરી હતી કે એ
ટલાંમાં કાંઈ બનાવ બની તેમાંથી એકદમ અગની
બાહાર નીકલનાર નથી. તે પરમાંણે પરથમમાં તે
અંદર ઊતરીઓ, અને તેની પાછલ તે મુસાફરો ઊ
તરીઆ, પણ માહેથી ગંધકનો ધુમાડો એટલોતો ની
કલતો હતો કે, તેમની નજર આગલ રાતના સરખું અં
ધારૂં થઇ ગઇઊં, અને તેમનાં ફેફસાં ગોએઆ ફા
ટી જવા લાગાં. કેટલીક જગાએ ગરમ ગંધક મા
લમ પડી અને કેટલીક જગાએ ગરમ આતસ સરખી
રાખ પડેલી જણાઇ. જરાક આગલ ચાલતાં, તેમાં
મોટા આવાજ સંભલાવા લાગા, અને ગરમી એટલી
લાગવા લાગી, તથા પગ તલેની જમીન એવી ધુજ
તી જણાવા લાગી કે તરત તે ભએંકર ભોએરામાંથી
બાહેર નીકલી આવીઆ, પણ તેમ કરતાં તેમને ભારે
અડચણ નડી. જેટલોવાર તેઓ અંદર રહેઆ તેટ
લોવાર તેઓ આએ દુનીઆંને ભુલી ગએઆ, અને
ગોએઆ કોઈ મોટા હપતખાનમાં આવી પડીઆ હોએ
એવું લાગવા લાગું. બાહાર નીકલીઆ પછે તે જવા
લામુખની આસપાસ ફરીઆ, અને તેમ કરતાં તેમ
ની કેટલીક એવી ઊંડી અને આઈસથી ભરેલી ખીનો
દેખાઈ કે જેનો દેખાવ જોતાંજ તેમનાં તનમાં કંપારી
છુટટી હતી. આકાસમાં એક ઊપર એક વાદલાંચહડી
આવતાં હતાં, અને ઝપાટાબંધ દોડતાં જતાં હતાં.
કોઈવાર તેઓ તે જવાલા મુખની આગલ રહીને જ
તાં, અને કોઈવાર તેના માંથાપર રહીને પસાર થતાં
હતાં. જે જગા ઊપર આવીને તેઓ ઊભા હતા, તે
જગામાં ગંધક અને રાખ શીવાએ બીજુ કઈ નહી હ
તું, અને તે જવાલામુખમાં તે બાજુથી જે ઝપાટાબં
ધ ધુમાડો નીકલનો હતો તે જોઇ, તથા તેમ થતાં તેમાં
થી જે તરેહવાર આવાજો નીકલતા હતા તેનો આવા
જ સાંભલી ભારે તાજુબ થતા હતા. એ જગામાંથી
નીકલતા ગંધકના બાફ તથા ધુમાડામાં સુરજનાં તડ

કાંનો રંગ પણ એવો બદલાઈ ગએઓ હતો; અને આ સપાસ પણ સઘલે એવો દેખાવ લાગતો હતો કે, તેઓ જાણે ખરેખર પેલી દુનીઆંની કેહવાતી ભએંકર જ ગામાંજ આવીને ઊભા છે, એવું તેમને લાગતું હતું. ચો મેર, જીઆંવેર નજર પોંહાંચે તીઆંવેર, ઊજડ અને વેરાન દેખાતું હતું.. જીઆં જોઈએ તીઆં, આગ અ ને રાખ સીવાએ' એક ઝાડનુ પાતરૂં કે એકે મનુશ જા તનો આલો દેખાતો ન હતો.. એ વેલાએ તેમનાં મ નમાં એ વીચાર આવીઓ કે, આજે એ આફત વર સાવનારો પાહાડ ચુપ થઇને પડેલો છે, તેવા વખતમાં તેનો દેખાવ આવો ભએભીત કરનારો છે, તીઆરે જી આરે તે ફાટીઓ હશે, અથવા તેનું બલવાનુ કામ પુ ર જોરમાં ચાલતુ હશે, તીઆરે તેનો દેખાવ કેવો થએ ઓ હશે ! ખરેખર એવા દેખાવનો માતરે દાલો આકા ર લાવવાનેબી માણસનું મગજ અશકતીવાન છે. જી આરે તેઓએ તેની આસપાસ નજર કીધી, તીઆરે તેમને તેથી થોડી તાજુબીનો દેખાવ દેખાએઓ નહી. એક તરફથી તે જવાલામુખીનાં પેટમાંથી નીકલેલા લા વાથી તેની આસપાસ બનેલા અનેક નાના મોટા પા હાડો, કાલા અને બીહામણા રંગના ઊભેલા હતા; અ ને નીચે જોતાં સેંકડો ગાઊ સુધી જમીન અને સમુ દર નજર આવતાં. ટુકાંમાં કહીએતો તેઓ ગોએઆ જાણે કોઇ નવીજ દુનીઆમાં આવીઆ હોએ, તેમ ભારે તાજુબી પામી તીઆંથી પાછા ફરીઆ.

પારસી સ્ત્રીઓનો શુધારો.

હરેક દેશની અથવા હરેક ટોલાની સ્ત્રીઓ શુ ધરેલીઓ હોએતો, આખો દેશ અને આખો ટોલો શુધ રેલો થાએ અને કેહવાએ, એવું ઘણાક પારસીઓ માને છે, અને તેમ થવાથી એક માહાભારત ફાએદો થાએ એવું તેઓ જાણે છે; તે માટે તેઓ પોતાની સ્ત્રીઓને શુધારવાની ઘણીક કોશેશ કરે છે. કેટલાએકો દર વાત માં અને દર કામમાં સ્ત્રી શુધારા વીશે બોલવા મંડી જાએ છે, અને ભારે ઈનતેજારીથી, કે વખતે એક હએ મારી બોલે છે કે, "અપાણી સ્ત્રીઓ કીએ દાહાડે શુધ રશે." અલબતે એ તેમની ઈનતેજારી થોડી નથી, અને જો એવીજ ઈનતેજારી સદા જીભ વડેજ બતાવીઆ કીધી હોએ તો, આવતા જમાનામાં પારસી સ્ત્રીઓ શુ ધરી સંસારમાં અતીઅંત શુખ આપનારીઓ થાએ ખ રી' પારસીની સ્ત્રીઓ હજુ જોઈએ તેવી શુધરેલ થઈ ઓ નથી એમ જેઓ બોલે છે તે ખરૂં બોલે છે, પ્રણ તે માં વાંક કોણનો છે, તેનો વીચાર કોણના મગજમાં ઊત પન થાએછે? આજ કાલ જે શબદો કાંને પડેછે, તે ઊપ રથીતો સ્ત્રીઓનોજ વાંક માલમ પડેછે, કેમકે જીઆં જો ઈએ તીઆં એમજ બોલાએછે કે, "આપણી સ્ત્રીઓ હ જુ શુધરતીઓ નથી." પણ એવું બોલનારાઓ કદાચ જાણતા હશે ખરા, કે શુધારો કેમ થાએ છે, અને સ્ત્રી ઓ કીઆરે અને કેમ શુધરેછે. કોઈબી જાતનો શુધારો પોતાની મેલે થતો નથી, કે ફકત મોડે બોલીઆથી થતો નથી; તેમજ જે હોકમ કરનારાછે તેનાં કરતાં હોકમ માન નારાઓથી પેહેલો શુધારો થતો નથી: તીઆરે હવે જો વું જોઈએ છે કે, જે પારસીઓ પોતાની સ્ત્રીઓને શુધા રવાને એટલી બધી ઈનતેજારી બતાવેછે, તેઓએ તેને માટે શું શું ઊપાઓ કરીઆ છે.' આખી મુંબઈને ખુણે ખુણે ખોલો, તો માતરે એકજ ઊપાએ કરેલો નજર આવશે, જે મુરદાલ થઈ અલાસીઆંની માફક જમીન પર ધીમે રહી અલાંટીઆં ખાતો હશે. પારસીઓએ સ ઊમાં પેહેલી એક છોકરીઓની નીશાલો કાહાડીછે, અ ને તે સીવાએ બીજું જોઈએતો કંઈએ નજર આવતું નથી. અલબતે કેલવણી એ શુધારાનું મુખીઅ મુલ છે, એ હમો કબુલ કરીએ છે, પણ તીઆં છોકરીઓ આ ગલ ચાલતાં મોટપણે જેવી આપણે ધારીએ છઇએ એ વી થાએ, એવી શું કેલવણી લીએ છે, એ પેહેલું વીચા રવાનું છે. ખરોખર જોતાંતો આજ કાલ જે છોકરીઓ ની ઈસકોલો છે, તેમાં છોકરીઓ અગીઆરમે કે ઘણુંતો બારમે વરસે એટલી માહાભારત કેલવણી લઈને ઊઠી જાએ છે કે, તેઓ ગુજરાતી મુલાઅકશરો સઘલા બરોબર કાગલ પર લખતાં, અને લખેલા હોએ તેને ફકત ઊકલાવતાં શીખે છે ! એ સીવાએ કોઈબી જાતની કેલવણી તીઆં તેમને મલતી નથી. તીઆરે હવે બી જો 'કીઓ ઊપાએ પારસીઓએ કરેલો છે, જેની ઊપ ર આપણે આપણી સ્ત્રીઓને શુધરેલીઓ થવાની આ સા બાંધીએ ? બરોબર જોતાં કંઈજ નથી, અને બરો બર બોલતાં પારસીઓએ આજવેર તેવો કંઈજ ઊપા એ કરીઓ નથી. કેલવણી; જે સરવે શુધારાનું મુલ છે, તેને બચગીથી મોટી કરવાની આજે કોઈ કોશેશ કર

વું નથી, અને ઘણાક મા.બાપો પોતાની છોકરીઓને હાલમાં જેટલી કેળવણી, જો તેને કેલવણી કહીએતો, મલી શકે છે તેટલીબી આપી શકતા નથી. છોકરીઓની ઈસકોલો માતરે ઓઠાં અને છોકરીઓના પરેવારતા વખતનો ઉપીઓગ કરવાનાં ખાલી ખોખાંછે. અલબતે આજે આપણે છાતી ઠોકીને બોલીએ છઈએ કે, આપણામાં લગભગ બે હજાર છોકરીઓ નીશાલોમાં લખવા વાંચવા શીખેછે, પણ એ ભપકો કેટલો પોકલ છે તેનો થોડાજ વીચાર કરે છે. બે હજાર છોકરીઓના સઘલાં મા બાપોમાંથી એવાં કેટલાંને શોધી કાહાડીએ, કે જેઓ ખરેખર કેલવણી આપવાનીજ મતલબથી, સઘલી ઈનતેજારી સાથે પોતાની છોકરીઓને ઈસકોલોમાં મોકલે છે. હમો બીહીતા બીહીતા કહી શકીએ છે કે, તેવા બાએગેજ સો નીકલશે. બાકી બીજા સઘલા, જીઆરે પોતાના ઘરમાં તે છોકરીનો કંઈજ ઉપીઓગ નથી, અને જીઆરે નાહાનામાં નાહાનું કામ પણ પુરૂં થઈ રેહેછે, તીઆરે "બે ઘડી બે બોલ કે બે ટાંકા" શીખવાને મોકલે છે. જીઆરે એવુંજ છે, તીઆરે પારસીઓ તે ઉપરથી પોતાની સ્રીઓને શુધરેલીઓ થએલી જોવાને કેટલી આશા રાખે છે? જેબી તેઓ રાખતા હોએ, તે સઘલી ફોકટ છે.

એ મુકીને આગલ જઈએ, અને એ સીવાએ બીજી બાબદ ઉપર ધેઆન આપીએ. આજે પારસી પુરૂશો શુધારામાં ઘણાજ આગલ પડેલા ગણાએ છે, અને શુધારાની નીશાનો સાથે રસતે રસતે ફરતા સેંકડો નજર આવેછે. તેઓ સદા એવું બતાવેછે કે તેઓ શુધરેલા છે, અને શુધારાને ઘણાજ ચાહનાર છે. એવા સેંકડો જનમાંથી કેટલાઓએ પોતાની સ્રીઓને શુધારી છે, અને શુધારવાની છુટ આપી છે, એ સવાલ ઘણો અગતનો છે. કેટલા પારસીઓએ પોતાની સ્રીઓને ઘટટી કેલવણી અને ઘટટું છુટાપણું આપીઉં છે? કેટલા પારસીઓ પોતાની સ્રીઓને જીઆં જાએ તીઆં સાથે લઈ જઈ જગતની રચનાથી અનુભવી કરે છે? કેટલા પારસીઓએ પોતાની સ્રીઓને પીછાન વાલા પુરૂશોને સલામ કે શેકહેનડ કરવાને શીખવીઉંછે, અથવા બરોબર બોલીએનો તેવું કરવાની છુટ આપી છે? હમોએ જએઆ આંકમાંજ લખીઉં છે કે, આજે કેટલાક પુરૂશો શુધરેલા કેહેવાડવાનો અને શુધારો કરનારાઓનો શકો રાખી પોતાની સ્રીઓને બુટ, સટકીંગસ અને પોલકાના બદીઆંન પેહેરાવી ઉઘાડી ગાડીમાં લઇને ફરેછે, તેમને ફકત પુતલાંની માફક પોતાની સોડમાં બેસાડી રાખે છે, અને જીઆરે કોઈબી તેમની પીછાનવાલા તેમની પાસે રહીને ચાલી જાએ છે, અથવા તેમની સોડમાં બેઠેલા તેમના ભરથારનો કે વખતે બનેનો પીછાનવાલો કોઈ પુરૂશ આવી તેના (ભરથારની) સાથે વાત કરવા ઉભો રેહે છે, તીઆરે પેલી શુધરેલી સ્રી જંગલી રોજની માફક મુંગે મોડે, વખતે આગલ વેર સોડ તાણી બેસી રેહેછે, અને બંને જન મનમાં ઈછે છે કે એ પીડા કીઆરે અહીંથી જાએ! જીઆરે પારસીઓ એટલુંબી આજવેર કરી શકીઆ નથી, તીઆરે તેઓ સ્રીઓમાં શુધારો થએલો જોવાને કીઆ આધાર ઉપરથી આસા રાખે છે તે સમજ પડતી નથી. એવી જાતના બીકણ પુરૂશો કરતાં ઘણીક સ્રીઓની હમો વખાણ કરીએ છઈએ, કે જેમને જો તેમના ભરથારો, બાપ, કે ભાઈઓ તરફથી ઘટટી છુટ અને ઉતેજન મલેતો, તેઓ શુધરેલીઓ થવાને જરાએ વીલમ લગાડે નહી. આજે એવી ઘણી સ્રીઓ મલી આવશે, જેઓ સઘલી પરકારનું ઘટટું છુટાપણું લેવાને અને તે પરમાણે દાહાપણથી ચાલવાને ઈનતેજારી રાખેછે, પણ તેમાં કોઈના ભરથાર, કોઈના બાપ અને કોઈના ભાઈ એવા ડોલ-ઘાલુ અશુધરેલ નીકલી આવે છે, કે જેઓ માતરે મોહોડેથીજ શુધારાની વાતો બોલી તેમને તેવી બાબદમાં દર ડગલે જબરો અટકાવ કરે છે. તેનો સબબ એટલોજ છે કે, તેઓ જાતે શુધરેલા નથી, અને શુધારાની ખુબીને તેઓ મુદલ પીછાનતા નથી, માટે જીઆંવેર પરથમમાં તેઓ પુરા શુધરે નહી તીઆંવેર સ્રીઓ કદી શુધરી શકવાની નથી. માટે જેઓ સ્રી શુધારાના ખરા સાથીઓ છે, અને જેઓ તેને માટે પોતાનું તન, મન અને ધન અરપણ કરવાને તઈઆર છે, તેમને હમો એટલીજ ભલામણ કરીએ છે કે, પરથમમાં પુરૂશો શુધરે, અને શુધારાની ખુબી પીછાનવા શીખે એવા તેઓએ ઉપાએઓ લેવા. આજ કાલ આપણી સ્રીઓ જેવી પુરૂશને તાબે પડેલીઓ છે, તેવી રીતે જોતાં જીઆરે તેઓ (પુરૂશો) શુધરશે તીઆરે તેઓ સ્રીઓને શુધારશે, અને સ્રીઓ શુધરી પોતાના બચાંઓને શુધારશે, એટલે પારસીનો આખો ટોલો શુધરેલો થઈ જશે.

ગરમીથી ઉતપન થતો બાફ.

વાદલાં.

પાંણીને જીઆરે પુરતી ગરમી લાગે છે, તીઆરે તેનો બાફ થઇ જાએ છે. એ બાફ હવા કરતાંને હલકો હોવાથી, ઈઆને એનાં રજકણો ગોલ પરપોટા સરખાં (Vesicles) હવા કરતાંને હલકાં હોવાથી, તે ઊપર ઊડી જાએ છે, અને પછે તેનો એકઠો જમાવ થઈ, હવામાં પવનના આંચકાથી તરતો ફરે છે, તેને વાદલ કરી કહેછે. મહાશાગર, દરીઆ, તલાવ, કુવા, ઈતીઆદી વગેરેનાં પાંણીને સુરજની ગરમી લાગાથી તેનો બાફ થઈ ઊપર જાએ છે, અને તે વાદલાંનો આકાર પકડે છે. જમીનપર ઢોલાએલું પાંણી તથા લીનાં કપડાં સુકાઈ જાએ છે, એટલે તેમાનાં પાણીનો બાફ થઈ ઊપર જતો રહેછે. એ પરમાંણે દરેક જગાએથી પરવાહી વસતુ સુકાઈ જાએ છે, એટલે સુરજની ગરમીથી તેનો બાફ થઈ ઊપર જતો રહે છે.

એ વાદલાંની માહે પુશકલ ગરમી, છુપા આકારમાં સમાએલી હોએ છે, જેથી તે ઘણાક દાહાડાવેર પોતાનો તેવો આકાર જાલવી રાખે છે, પણ જીઆરે તેને ઠંડો પવન લાગે છે, તીઆરે તેમાંની છુપી ગરમી તેમાં સોસાઇ જાએ છે, તીઆરે તરત તેનું પાછું પાણી થઈ જાએ છે, અને તે પાણી હવા કરતાં ભારી હોવાથી જમીન ઊપર તુટી પડે છે; તેને આપણે વરસાદ કહીએ છઈએ. અહીં વાંચનારનાં મનમાં; તે જગત કરતાંનાં અદભુત ડાહાપણનાં એક નવાઈ જેવા નમુનાનો વીચાર ઊતપન થશે. તે એક, જે પાણી એક વરસે જમીનપર વરસે છે, તથા જે પાણી આપણે એક વરસમાં તરેહવાર રીતે વાપરીને, સારી ઈઆ નરસી હાલતમાં, આખેરે જમીનપર ઢોલીએ છઈએ, તે સઘલું આકાશમાં જઈ, પોતાની સઘલી ગલીચીથી સાફ થઈ પાછું બીજે વરસે નવાં રૂપમાં આપણને મલે છે. એ પરમાંણે જીઆરથી આ જગતની ઊતપંતી થઈ છે, તીઆરથી તે આજ શુધી આપણે એકનું એકજ પાણી વાપરીએ છઈએ, અને અનંત વખત શુધી તેનું તેજ વાપરવામાં આવવાંનું, એ વીચાર કાંઈ માણશ જાતને ઓછી અચરતીમાં નાખનાર નથી, અને તેથી તેની પાપી જબાન ઊપર તે અચલ શકતીના સાહેબની વખાણના ઓછા શબદ આવનાર, નથી.

કેટલીકવાર જમીનપર ધુમસ વરસે છે, તે અને વાદલાં એ એકજ વસતુ છે. તે બંને પાણીના બાફથી જ બનેલાં છે. જીઆરે કોઈવાર એવું બને છે કે, છેક સાંજ પડતાં અથવા સહવાર પડતાં જમીનની સપાટી નીચલી હવા કરતાં ગરમ હોએ છે, તીઆરે જમીનપરથી નીકલતો બાફ ઊપર જઈ શકતો નથી, તેથી તે પાછો જમીનપરજ પડે છે, તેને આપણ ધુમસ કહીએ છઇએ. જીઆરે જમીનની સપાટીનાં કરતાં નીચલી હવા ગરમ હોએ છે, તીઆરે જમીનપરનો બાફ ઊપર ઊડી જાએ છે, અને તેનાં વાદલાં બને છે.

સઘલાં વાદલાંઓ એક સરખાં હોતાં નથી. કેટલાંક ઘણાં જાડાં હોએ છે, કેટલાંક ઘણાં ઊંચાં હોએ છે, અને તેમનાં રંગમાં ફેરફાર હોએ છે. વાદલાંનાં બંધારણનો આધાર પવનપર રેહે છે. જમીનપરથી પાણીનો બાફ થઇને ઊપર જાએ છે, પણ તે પોતાની મેલે વાદલના આકારમાં આવતો નથી. તે હવામાં અનદીઠ રૂપે ભેલાઈ રેહે છે, પણ જીઆરે તેને જરાક ઠંડો પવન લાગે છે, તીઆરે તે તેના આંચકાથી એકઠો થઈ જાએ છે, તીઆરે વાદલ બને છે. પણ જો એ વાદલાંને પાછો ગરમ પવન લાગેછે તો, તે પાછાં છુટાં થઇ જાએ છે, ઈઆને બાફ છુટો પડી પાછો હવામાં ભેલાઇ જાએ છે, અને વાદલનો આકાર જતો રેહે છે. તેટલા માટે જે દેશમાં પવન વારેવાર બદલાતો રેહે છે, (જેમકે ગરેટ બરીટનમાં) તીઆં વારેવાર આકાશમાં વાદલાં થએલાં નજર આવે છે, અને જે દેશમાં તેમ થતું નથી, (જેવાકે મીસર દેશ) તીઆં આકાશ ઘણુ કરીને ખોલુંજ દેખાતું રહે છે. એક જગાએ બંધાએલો વાદલ પવનના જોરથી પણ બીજી જગાએ ખેંચાઇ આવે છે. વાદલાં જમીનથી ઘણુ કરીને એકથી બે માઈલ ઊંચાં હોએ છે, પણ તેમાં જે ભારી હોએ છે તે તે કરતાં નીચાં હોએ છે. જે વાદલાં ઘણાંજ વીજલીથી ભરેલાં હોએ છે, તેતો જમીનથી માતરે છશો કે શાતશો વારને અંતરે ઊંચાં રેહે છે, અને તેઓ કેટલીકવારતો એટલાં નીચે આવે છે કે, તેની એક કોર જમીનને વલીક લાગે છે. જીઆરે આપણે કોઈ ઊંચાં પાહાડ ઊપર હોઇએ છઈએ, તીઆરે ઘણીવાર વાદલાં આપણા દીલશે અથડીને જાએ છે, અથવા આપણી

નીચે નજર આવે છે. જેમ એ વાદલાંઓની ઊંચાઈમાં ફેર છે, તેમ કદમાં પણ છે. કેટલાક વીસ ને પચીશ માઇલ ચોરસ અને એક કે બે માઈલ જાડાં હોએ છે, અને કેટલાંક ઊતરતાં ઊતરતાં છેક કેટલાક વારનાં લાંબાં, પોહોલાં તથા જાડાં હોયે છે. તેમજ તેના આકાર પણ તરેહવાર હોએ છે, જે તરણ કારણથી બને છે—એકતો તેનો પોતાની મેળે એક ચોકસ જાતનો આકાર થાએ છે; બીજું જીઆરે તેને ગરમ પવન લાગે છે તીઆરે તેનાં કદમાં વધારો થઇ જઇ, તથાં જીઆરે ઠંડો પવન લાગે છે, તીઆરે તેનાં કદમાં ઘટાડો થઈ જઈ તેનો આકાર બદલાઈ જાએ છે; અને તરીજું જીઆરે એક વીજલીથી ભરેલું અને બીજું તે વગરનું એવાં બે વાદલો એક બીજાની સામાં આવે છે, તીઆરે તેઓ એક બીજાની તરફ જોરથી ખેંચાઈને અથડાએ છે, જેથી તેમના આકારમાં ફેર પડી જાએ છે. જે વાદલાંઓમાં વીજલી ઘણી હોએ છે, તે વાદલાંનો આકાર ઘણો વીચીતર દેખાએ છે. વાદલાંનો રંગ, જીઆરે સુરજ દીગંત લીટીની ઊપર હોએ છે તીઆરે, સફેદ તથા ભુરો હોએ છે; પણ સુરજની ઊગતી તથા આથમતી વખતે તેનો રંગ લાલ, નારંગીઓ, પીલો વગેરે દેખાએછે. એ રંગનો ફેરફાર સુરજનાં કીરણથી થાએ છે. સુરજનાં કીરણમાં લાલ, બલુ અને પીલો એવા તરણ મુલ રંગો હોએ છે, અને તે તરણે રંગનાં કીરણો વાતાવરણમાંથી પસાર થતાં જુદા પડે છે. જેમાંથી બલુ સઊથી પેહલો નીચે આવે છે, પછે પીલો આવે છે, અને સઊથી છેલે લાલ આવે છે, જેથી તે વાદલાં એવા રંગોનાં દેખાએછે. પણ તેમાં જેમ સાંજે તેમજ સહવારે લાલ રંગ વધારે ટકી રહે છે, તથા દેખાએ છે, તેનો સબબ એ કે એ રંગ બીજા બે કરતાં થોહોજ પરાવતન (Refrangible) પામનારો હોવાથી તે નજરમાં જલદી આવે છે, અને વધારેવાર રહે છે. જો કે પવન હોએ છે તીઆરે વાદલાં આપણને ચાલી જતાં નજર આવે છે, પણ વખતે તેમ ન હોવા છતાં પણ તે કોઇવાર આપણને ઝડપથી ચાલી જતાં નજર પડે છે, તે વીજલીથી બને છે. પણ એથી કરીને ગતીમાં આવેલાં વાદલાં આમણ સામણ ઘેડે છે, અને એક બીજામાં પોતાની વીજલી ફેંકે છે. કેટલાંક વાદલાં સાકાદાર અથવા બાલનાં ગુંછલાં સરખાં દેખાએ છે. તેને અંગરેજીમાં અથવા લેટીનમાં "સરસ" ઇઆને બાલનુ ગુછલું કરી કહે છે. એ વાદલાં, જમીનપરનો બીનાસ, ગરમ હવાની સાથે ઊપર જઇ ચોકસ જગાએ ઠરી રેહવાથી બને છે. એ વાદલાં સવચ્છ અને ખોલી હવાની નીશાણી બતાવે છે. કેટલાંક વાદલાં ઢગલાના, અથવા ઊપર ચંહડતા ધુમાડાના આકારમાં, અથવા જાણે પાહાડની ઊપર પાહાડ ઊગેલા હોયે તેવા આકારમાં દેખાયે છે, જેને અંગરેજીમાં અથવા લેટીનમાં "કમીઊલસ" ઇઆને ઢગલો, કેહે છે. એ વાદલાં જીઆરે ઊનના સરીખા આકારના, અને પવનની શામે દોડતાં દેખાએ છે, તીઆરે એમ જણાએ છે કે થોડો વરસાદ વરસશે; પણ જીઆરે તેઓ પવનની સાથે ચાલતાં દેખાએ છે, તીઆરે હવા ખોલી છે, એવું સમજાએ છે. કેટલાંક વાદલાં ધુમસના ઢગલા સરખાં હોએ છે, અને તે ઊનાલામાં સાંજની વખતે, બીની જમીનની છેક નજદીકમાં માલમ પડે છે, તેમને "સટરેટસ," ઈઆને નીચે પડેલાં, કહે છે. એ વાદલાં બધાં કરતાં ઘણાં [illegible]ચે હોએ છે. કેટલાંક વાદલાં આકાશમાં ઘણાજ [illegible] અને મોટા કીલા, પાહાડ, ઊઠ, હાથી વગેરે [illegible] વીચીતર આકારનાં દેખાએ છે, તેમને "[illegible]રેટસ" કરી કહે છે. એ વાદલાં ઘણાં [illegible] ને ભએ ભરેલાં હોએ છે. જીઆરે [illegible] મોહોટાં [illegible] વાદલાં દેખાએ છે, તીઆરે જો ખોલું [illegible] આવશે, અથવા વરસાદ હોએ તો હવે એટલોજ [illegible] એવું સમજાએ છે. જે વાદલાં વરસ[illegible]ની [illegible] મને "નીમબસ" કરી કહે છે. એ વાદ[illegible]ર પરથ[illegible] રથમ ભુરા રંગથી ઊતરતી ઊતરતી છેલી શુધરી [illegible] હોએ છે. વાદલાંમાંથી જેમ વરસાદ વરસે[illegible] [illegible]લી તે બીજુ કામ એ કરે છે કે, જમીનપર[illegible] [illegible] ને ઊપર નીકલી જતાં અટકાવે છે. તેટલાજ મોટે[illegible] ઘણીકવાર આકાશમાં વાદલનો ઘેરો હોવાથી આપણને ઘણી ગરમી પડે છે. જેમ એ નીચેની ગરમીને ઊપર જતાં અટકાવે છે, તેમજ તે ઊપરથી આવતી સુરજની ગરમીને પણ અટકાવે છે.

દુનીઆમાં સુખી બઈરી કોણ કેહવાએ ?

એ શવાલનો જવાબ આપનારી બાંનુઓને નીચે વળેલી બીનાં ખુબ ધેઆંન દઇને વાંચવાની ભલાંમણ કરી

એ છઇએ. આએ દુનીઆમાં હરેક જાતની બઈરીઓ છે, કેટલીએક શારી છે, કેટલીએક માઠી છે, કેટલીએક મેહેનતુ છે, કેટલીએક આલશુ છે, કેટલીએક શારા શવભાવની છે, કેટલીએક મીજાજી છે, કેટલીએક સુખી છે, કેટલીએક દુખી છે, દુનીઆમાં ઓરત જાતને શુખી થવાને માટે દોલતનીજ કંઇ જરૂર નથી, સુખ કંઇ કોઇથી દુર નથી, રોશની અને હવાની મીશાલે શુખ શશતું, મફત, અને સેહેલથી મલી શકેછે. જો બાંનુઓ પોત પોતાને શારૂં શદાનું સુખ ઇછતીઓ હોએતો તેઓએ આએ કેટલીએક નીચે લખેલી વાતોને શારીપડે વાંચીને મજબુત રીતે પોતાનાં મનમાં વશાવી તે ઉપર અમલ કરવો જોઇએ; તે શીવાએ બીજી વાતોમાં ગમે એટલો પઇશો હશે અથવા મીલકતો હશે અથવા પોતાનાં ધણીનો પેઆર હશે તોએપણ તેઓ આએ દુનીઆમાં ખરી શુખ ભોગવનાર કદી પણ કેહેવાશે નહી.

આએ દુનીઆમાં માંણુશજાતની જીંદગીને હરેક હાલતમાં શુખ અથવા દુખ વધારવાનાં જરૂરીઆત શાધનો રહેલાંછે, કોઇ પણ ઓરત જાતને સુખી થવામાં ઘણીએક વાતની જરૂર છે, તેહેમાં શઉથી પેહેલો દરજો ધીરા અને ખુશ મીજાજનોછે; બીજો પોતાનાં ભરથારની મરજી મુજબની તાબેદારી અને તેહેનાં ઉપર તથા બીજા કુટંબનાં લોકો ઉપર પેઆર અથવા મમતાનો છે; અને તરીજો હરેક વાતમાં ચોક્ક્ર તથા શબુરીનો, અને, દવેશ તથા અદેખાઇ નહી કરવાનો છે, એટલી ચીજો શીવાએ બીજું ગમે તે રીતનું તે શુખ ભોગવશે પણ દુનીઆમાં લોકો તેને ખરૂં શુખ કહી કંઇ તેની વખાંણ કરવાનાં નથી, તેમજ ઉપર કહેલા શદગુણો શીવાએ બીજાં સુખમાંથી જીંદગી શુધીનો લાભ તેને મલવાનો નથી તથા તે શુખ ઘણા દીવશ શુધી તેની પાશે ટકી શકવાનું નથી પણ તેથી ઉલટું પેલા શદગુણોનું શુખ હમેશાં તેની જીંદગી સુધી નીભશે અને કોઇવાર પણ તેને પડતી હાલતમાં આડે આવશે.

મીજાજને પોતાની લગાંમમાં કેમ રાખવો તથા તેમાં રાખવાથી કેહેવા ફાએદા નીપજેછે એ વાત જે બાંનુઓ ખરી શુખીછે તેઓજ શારીપડે જાંણી શકે છે. શવભાવ શારો નહી હોએતો ઘરમાં, શલાહ અને શુખ વશી શકેજ નહી, શારા, અને ઠંડા મીજાજનો ફીરશતો જે બઈરીનાં દીલમાં હમેશાં રેહે છે તે બઈરી દુનીઆમા શદા શુખી રેહે છે અને ગરંમ તથા જાહેલ મીજાજનો હેરેમન જેહેનાં દીલમાં રેહે છે તે બઈરી દુનીઆમાં શદાની શુખ ભોગવનાર કેહેવાશેજ નહી. ગરંમ અને આકલા શવભાવવાલાં માંણુશનાં દીલમાં ચીનતા હમેંશાં રેહેછે જેથી તેની ચતુરાઇ તથા શરીરમાં નાતવાંની થતી જાએછે અને હર કોઇ જાતના દુખો તેહેને ભીતરથી લાગુ રેહે છે. બઈરીને શારૂં શારાંમો શારૂં જરીઆંન, હીરા, માંણેક, અને મોતી કરતાં પણ વધારે મુલદાર, શોભા આપનાર અને શઉથી શરશ પુંજી નરંમ અને ખુશ મીજાજ છે.

દુનીઆમાં શારા શવભાવથી લોકો શુખી થાએછે તથા શનતોશી મન શદા પેહોંચે,હેવું ધન છે, અને એ ધંન ઇશવરે જે બઈરીને બખશેલું છે તે બઈરી ખરેખરી શુખી છે. એ ઉપરથી કેહેવત કહીછે, કે "શનતોશી જીવડો શદા સુખી." જે સુખી બઈરી છે તે જેમ ખુશ મીજાજી હોએ છે તેમજ તે પોતાનો શવભાવ ઠેકાંણે રાખવાને હમેશાં કોશેશો કરે છે અને કંઇ પણ તેહેવી હલકી અથવા નજીવી વાતોથી તેના દીલ ઉપર કંઇ માઠી અશંર થઇ શકતી નથી. અને કંઇ પણ ગુશશા ભરેલી વાત તેનાં અગાડી કોઇ કપટ અથવા કીમાર્થી બોલે છે તો તેનાં ઉપર પોતાનો મીજાજ ગરમ કરી નાખવાને બદલે તે વાતને હશી કાટે છે અને પાછલથી શાંખાં માણશને પોતાનાં અમીરી શવભાવથી શીખાંમણ આપે છે જેથી કરી તે પોતાનાં માનમાં વધારો કરી શકે છે. જે બઈરી પોતાના શારા શવભાવથી પોતાના શગાં વાહાલાઓનો પેઆર મેલવી લીએ છે અને તેઓથી બહુ મલીને ચાલે છે તેહેનાં જેવી પણ બીજી શુખી બઈરી કોઈ કેહેવાતી નથી, કોઇ પણ વાતમાં ખુબી મેલવવી હોએતો તેને શારૂં કોશીશ કરવી પડે છે. કોશીશ વીનાં કંઇ પણ કાંમની વશતુ બની આવતી નથી. માણશને ઇશવરે તરેહ તરેહની શક્તી આપેલી છે, પણ જાંહાંશુધી કોશીશ કરીને તે શક્તીને માંણુશ શુધારીને બરાબર ખપમા લાવે નહી તાંહાંશુધી તે શખતી પોતાનું કાંમ બરાબર બજાવી શકે નહી. જેમકે માંણશને ખુદરતે ગાએણ શખતી આપેલી છે પણ તેને જાંહાંશુધી તે કોઈ શારા ઉશતાદથી તાલીમ લઇને સુધારે નહી તાંહાંશુધી તે શારૂં ગાઈ શકે નહી. તેજ મીશાલે શવભાવની પણ વાત છે કે જે માંણુશ અશલથી અથવા પાછલથી પોતાનો શવભાવ શારો રાખવાને જો દીલ ઉપર લઇ કોશેશ કરશેતો તે મુજબ કરવાને તેની શકતીથી કંઇ દુર નથી. જાંહાંશુધી મીજાજને પોતાના અખતેઆરમાં રાખવાની મેહેનત કરે નહી તાંહાં શુધી મીજાજ અખતેઆરમાં રહી શકે નહી. કેટલાંએકોનો હેવો વીચાર હોએ છે કે માણુશ જાતની શઘલી આદતો કદાચ શુધરી શકે છે પણ તેનો ખુદરતી શવભાવ ફેરવાઇ શકતો નથી. એ કેહેવું આપણે જો બરોબર વીચારીએતો જરા ભુલ ભરેલું લાગશે. માંણુશ પોતાની મતલબની વાતમાં ચાહે છે તો હર કંઇ ચીજ ગમે તેવી મુશકેલ હોએ તેહને પોતાની બનતી કોશેશથી શેહેલી કરી શકે છે, તેમજ જોએપણ એક પોતાની તેવીજ રીતની મતલબ શંમજીને તેહેને સુધારવાની વારેઘડીએ કોશેશ કરેતો શેહેજ દીવશમાં તેનો લાભ લઇ શકે. કોઈબી વખતે કંઇ તેહેવી, નજીવી અથવા ભારે ગુશશા ભરેલી વાતોમાં તમારૂં માથું તપી જાએ તેવારે ગુશશો કરી ઉઠવાનાં કરતાંને ઘણી બેહેતર રીત એછેકે તુરત ખાંમોશી પકડીને, ઉપલી વાતોનો વીચાર કરવો અને તમારા તપેલા મીજાજને દબાવી દેવો. અને તે મુજબ આદત પાડવાને આએ એક શીખાંમણ હમેશાં તમારા ધેઆન ઉપર રાખવી: તે એકે, "જેવારે તમારા દીલમાં, કંઇ વાતથી ગુશશો ઉતપંત થાએ તેવારે તમે કંઇ પણ બોલવાની આગમજ તમારા મનમાં ૧૦ આંક શુધી ગણજો, અને જો ઘણોજ ગુશશો ઉતપંત થાએતો બોલવાની આગમજ ૧૦૦ શુધી ગણજો." એ પરમાંણે હવે વીચારો કે તમારા મનમાં ગુશશો આવેઆ પછી તે જણાવવા અથવા તે વખતે કંઇ પણ બોલવાની આગમજ આટલો વખત ચુપકીદાં રેહેશોતો તેટલાંમાં તમારા દીલ ઉપરનો જુશશો કેટલો નરંમ પડી જશે ? અને ઓર પશતાવાને ઠેકાણે તમારાં દીલમાં કંઇ શારા વીચારો આવશે, જેથી તે વખતે હવે

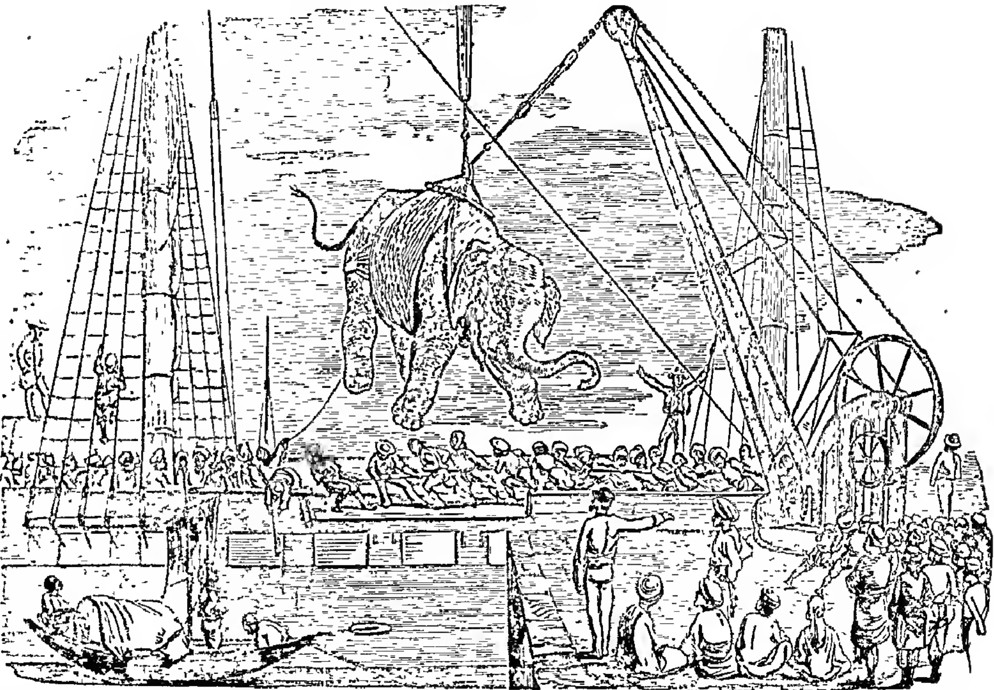
બીલકુલ નરંમ મીજાજ કરી દેવાનું તમુને સુજશે. એ મુજબ વારેઘડીએ કરતાં તમુને ટેવ પડી જશે અને પાછલથી તમારા શવભાવમાં રફતે રફતે શુધારો થશે. પછી કોઈની પણ શાથે મીજાજ કરી બીગાડ કરવાની તમારી મરજી થશે નહી તેમજ કોઈબી વખતે તમારા મીજાજને બદનાંમી પણ મલશે નહી. એ વાતનો દાખલો આમ્હે નીચલી એક વારતા ઉપરથી મલશે.

"એક મરદ તથા તેની બઈરી બંધે ઘણાં ગેરંમ મીજાજનાં હતાં અને તેથી તેઓમાં દર રોજ કંકાશ થતા જેથી એક બીજાંને ઘણું દુખ વેઠવું પડતું અને ઘણું કરીને એક દાહાડો પણ તેઓમાં કજીઆ વગર નહી જતો હતો. એક દાહાડે હેવો ટંનટો થએઓ કે પેલી બઈરીએ પોતાના ધણીના હાથનો ઘણો માર ખાધો, તેવારે ધણી નાચાર થઈને તે બઈરી પોતાની પડોશમાંની એક અકલમંદ ડોશીની શલાહ લેવાને ગઈ અને તેહેને પોતાનાં શઘલાં દુખની વાત જણાવી અને શેવટે બોલી કે "મારેથી હવે એ દુખ ખમાતું નથી વાશતે જો મારા ઘરમાથી એ દર રોજની લડાઈ દુર થાએ હેવો ઉપાએ તમો મને નહી બતાવશોતો મારે હવે પીઅરમાં રહીને એ ધણીને શદાકાલ તજી દેવાની જરૂર પડસે" ડોશી ઘણી બુધીવાન હતી અને તે બંધે માટી બઈએરની ખોહને તથા તેઓના કજીઆના મુલ કારણોને શારીપડે જાણતી હતી, તેણે પેલી બઈરીને દીલાશો આપીને કહેઉં કે "હુના ઉપાએ અને શારીપડે આવડે છે. હું તમુને કેહું તે મુજબ કરો, આમ્હે પાંણીનો કુંજો છે તે લેઈને પેલા કુવા ઉપર જાઓ અને તેમાંથી એ કુજામાં બે વારનું પાણી ભરીને ટોલી નાખો અને તીજીવારે ભરીને મારી પાશે લાવો." પેલી બઈરી તે મુજબ પાંણી ભરીને લાવી તવારે પેલી ડોશીએ તે પાંણીમા કંઈ ભુકી નાંખીને મનતર જેવું બબડી પાછી પેલી બઈરીને તે કુંજો આપીને કહેઉં કે "જારે તમારો ધણી તમારા ઉપર કંઈ ગુશશામા આવે તેવારે તુરત કંઈ પણ બોલીઆ શીવાએ આમ્હે કુજામાંથી થોડું પાણી તમારા મોહોડામાં લઈ તરણ મીનીટ શુધી રેહેવા દેજો, તેવારપછી કંઈ મીઠી વાતો બોલજો જેથી તમુને તમારો ધણી છેડશે અથવા કંઈ ગુશશો કરશે નહી અને તે તમુને વશ થશે."

એ મુજબ પેલી બઈરીએ થોડા દીવશ શુધી કરેઉં અને તેથી પેલા ધણીનો ગુશશો પણ દીનપર દીન નરમ પડતા ગએઓ, પછી તે બઈરી ઘણે દીવશે પાછી પેલી ડોશીની પાશે ગેઈ અને તેહેનો ઘણોએક ઉપકાર માંનીને કહેઉં કે, "માંછ તમારા મંતરેલાં પાંણીથી મારા ધણીમાં કંઈ અચરત શરખો ગુણ નજર આવે છે, તે ઘણો સુધરી ગએઓ છે અને હજુર કોઈ કોઈવાર ચેહેજ ચીડકણો થાએ છે ખરો પણ પેહેલાંનાં જેટલું નહી, વાશતે મારી ઉપર મેરબાંની કરીને બીજીવાર આમ્હે કુજામાં પેલાં વશીકરણ થાને પાંણી મેલી આપો." તેવારે ડોશી બોલી કે "માહરે કુજામાં પાણું વશીકરણ કરવાની કશી જરૂર નથી હું તમુને શું કહુંછું તે તમે શારીપડે ધીઆંનમાં રાખીને તે મુજબ કરજો કેમ કે તે કંઈ ઘણું મુશકેલ નથી. તે એકે કે જાહારે તમારો ધણી તમારા ઉપર કરોધ ચડાવે તેઆરે તુરત તમો, જાંણે મોડામાં પાંણી લીધું હોએ તેમ મુગાંજ રેહેજો અને તેનાં દીલમાંનો કોપ ઓટેઆ પછી ધીમે રહીને મીઠી વાત કરજો જેથી તમારા ઉપર તે ઘણો કરોધ ચઢાવશે નહી અને તમુને વશ થશે. પેલા પાંણીનો એટલોજ ગુણ હતો કે તે થોડોવાર તમારા મોડામાં રાખેઆથી તમારે ચુપ રેહેવું પડેઉં અને તેથી કરી ધણીને વધારે ગુશશો આવે તેવું કંઈ તમારેથી બોલાએઉં નહી, એજ મીશાલે શરવે જાણાએ હરેક વાતમાં ગુશશાની વખતે ચુપકીદી પકડવાથી અથવા ઠંડે મીજાજે મીઠા શુખનો બોલવાથી ટંટો કદીની થતો નથી અને એટલીજ મારી તદબીર શીવાએ તે પાંણીમાં મેં કશું જાદુ કે મંતર કરેઉજ નથી." તેવાર પછી હમેશાં તે બઈરી પેલી ડોશીની શલાહા મુજબ ચાલી અને આગલા દીવશો કરતાને તેનાં ધણીનો પેઆર તેનાં ઉપર વધતો ગએઓ અને પાછલથી તે બંધે જણાએ ઘણાં સુખમાં દીવશ કાડેઆ."

એજ વાતનો એક દાખલો લઇ તે મુજબ આપણે ટેવ પાડશુંતો તે કંઈ મુશકેલ પડશે નહી. જો તમારી શાથે વાલાં માંણશનો મીજાજ કંઈ તમારી શાથે વાત કરતાંમાં ગરંમ થઈ જાએતો તેને પણ તમારેથી જેમ બને તેમ તદબીર કરી તુરત પેહેલાં નરંમ પાડવો જોઈએ કે જેથી કંઈ પણ તેનું શેવટ સારૂં નીપજશે, અને તેમાં તમારી વધારે ખુબી જણાશે પણ જો તેથી ઉલટાં ચાલાં શાથેવાલાના ગરંમ અને જાહેલ મીજાજની બરોબરી કરશોતો તેહેમાં ખશુશ બીગાડો થઈ પડશે અને આખરે તેનું ફલ ખરાબ નીપજશે અને તેવા માણસોને દુનીઆમાં કોઈ સુખી કેહેશે નહી. ઘણીવાર આપણા જોવામાં તથા શાંભલવામાં આવેલુંછે કે સારા અને ઠનડા મીજાજથી માણસોના કાંમ ઘણા ચેહેલથી અને ખુશી ભરેલી રીતે પાર પડેલાંછે, અને તેથી ઉલટું ગરંમ અને જાહેલ મીજાજ રાખવાથી માણસોના કાંમ શદા અથડતાં રહેલાંછે.

તમોએ ડાપણ અને શુખને ખાતર તમારા મીજાજને ખરા કાએદાશર રાખવો જોઈએ એટલુંજ નહી પણ કોઈ કોઈ વાર કંઈ બોલવામાં તથા વાતો કરવામાં પણ ઘણો શંભાલ રાખવો જોઈએ. તમારે કોઈબી માણસોમાં કંઈ પણ બોલવાની આગમજ સારીપડે મનમાં વીચાર કરવા જોઈએ. પેહેલું, એમ વીચારવું કે તમો પોતે શાંને વીશે વાત બોલવા ધારોછે; બીજું, તે કેહેવા માણસો આગાડી બોલશો, તરીજું, તે કેહેવી રીતથી બોલશો; ચોથું, તે કેહેને વખતે બોલશો; પાંચમું, તે જે કંઈ બોલવાના છેઓ તે ખરૂંછે કે ખોટુંનું છતું, તે ડાહાપણ ભરેલુંછે કે મુરખાઈ ભરેલું અને શાતમું, તેથી શરવેને ગમતું થશે કે અનગમતું એ વીગરે બીજા શરવે વીચારો તમારા બોલો બાહેર પાડે આની આગમજથી કરવા જોઈએ કેમકે કેહેવત છે કે, "મુરખ માણસનું અંતકરણ તે તેની જીભને ઠેકાંણે હોએ છે પણ ડાહેઆ માણસની જીભ તેના અંતકરણની સાથે રેહે છે" એટલે જે ડાહેઆં માણસો જે કંઈ બોલેછે તેને અગાડીથી સારીપડે અંતકરણ સાથે વીચારીને બોલેછે અને મુરખ માણસો વગર વીચારે એકદંમ ગમે તે બોલી દીએ છે જેથી કરી તે નાખવી જેવી લુલીની લપકે કોઈવાર મોટી મુશીબતમાં ફશી પડેછે. એજ મીશાલે થેઆંણી વાંચનારીઓએ બીજું પણ ઈઆદ રાખવું કે કોઈવાર મુરખાઈ તથા

વાહાણમાથી હાથીને ઉતારવાની રીત.

ગુશશા ભરેલા બોલનું તો થોડી મુશ્કેલીથીબી નીવારણ થઈ શકેછે પણ મુરખાઈ તથા ગુશા ભરેલાં લખાંણનું નીવારણ કોઈવાર ઘણી મુશકેલીએ પણ થઈ શકતું નથી માટે તે મુજમ કરવામાં ઘણીજ શાહુચેતીની જરૂરછે, અને તેને સારૂં આએ એક, બીજી શીખાંમણ તમારે અખતેઆર કરવી જોઈએ કે જેવારે તમો કોઈના ઉપર કંઈ ગરંમ મીજાજની વખતે ચીઠી અથવા કાગલ કંઈ પણ લખો અને તેહેમાં ઘણા કડવા બોલો વાપરો તેવારે તે લખવાની આગમજ ઘણોવાર શુધી વીચાર કરતા જએો. બીજું તેને લખી રેહેવા બાદ અથવા તે શખસના ઉપર મોકલવાની આગમજ ૨૪ કલાક શુધી તમારા પાસે રેહેવા દેઓ અને પછી તેના ઉપર પાછો વીચાર કરીને તે શખસ ઉપર મોકલજો કેમકે તેટલોવાર થોભવાથી તે લખાણ તમારી પાસે રેહેશે તેટલામાંજ તમારા ખરાબ વીચારનો તમુને પસતાવો આવશે અને પછી કંઈ સારી વાત શુજ પડશે.

શેઆણી બાનુંઓને ઈઆદ છે કે તમોએ કહેઆ શવાલનો જવાબ આપવાનો છે અને તેનો જવાબ એજછે કે જે બઈરી દુનીઆંમાં સઘલી મુરખાઈ અને વેહેમ ભરેલી બાબતોને મેલી દેઈ આગલ જણાવેઆ મુજબની સઘલી ડાપણ ભરેલી વાતોને અખતેઆર કરેછે તેજ બઈરી દુનીઆંમાં હમેશાં શુખી કેહેવાએછે.

(લખાઈ આવેલું.)

વાહાણમાંથી હાથીને ઉતારવાની રીત.

હાથી સરખું મહા કદાવર પરાણી પણ માણસનાં બુધીબલની આગલ એક મગતરાં સરખુ અશકત થઈ પડે છે. જેમ હાથીને જંગલમાંથી પકડવો મુસકેલ છે, તેમજ તેને પકડીને વાહાણ વગેરેમાં ચહડાવી એક જગાએથી લાવી બીજી જગાએ ઊતારવો પણ મહા કઠણ છે. પાસેનાં પાંનાંપર જે ચીતર આપેલું છે, તે ૧૮૫૮ નાં વરસમાં, કલકતાની ગોદીમાં, વાહાણ બાલગરેવીઆ અને ટુબલકેન ઊપરથી હાથીઓ ઊતારતી વેલાનું છે. એ વાંહાંણોમાં હાથીઓને બરહમ દેશ તરફ આવેલાં મોલમેન નાંમનાં શેહેર તરફથી લાવવામાં આવીઆ હતા. પેહેલાં વાંહાંણમાં વીશ ભરવામાં આવીઆ હતા, અને બીજાંની અંદર પચાસ હતા. અલબતે એવાં જબરાં પરાણીઓની પચાસવેરની સંખીઆ રાખવાને તે વાંહાંણનું કદ ઘણું મોટું જોઈએ, અને બાલગરેવીઆ વાંહાંણ તેવુંજ હતું: જેમ તબેલામાં ઘોડાના થાનો કરીને ઘોડાઓને બાંધે છે, તેમજ એમાં પણ થાનો કરી, આસપાસ મજબુત લાકડાંઓ બાંધી તેમાં એ રાખશી કદનાં પરાણીઓને રાખવામાં આવીઆં હતાં. દરેક હાથી દીઠ એક તેનો માવત, તેની સંભાલ રાખવાને અને એક તેનો નોકર તેની આગલ ચાકરી કરવાને હતા. એ વાંહાંણો કલકતામાં આવી પોંહોચીઆ પછે, જે દીને તે માહેલા જીવતા ડુંગરો ખાલી કરવાના હતા, તે દાહાડે તેનો તમાશો જોવાને, સરકારી ગોદી, જીઆં તેમને ઊતારવામાં આવીઆ હતા, તીઆં લોકોની ભારે ઠઠ મલી હતી; જેમાં, તે વખતનો, અને હીંદુસતાંનમાં અચલ કીરતી પાંમી ગએલો ગવરનર જેનરલ લારડ કેનીંગ, તેની નામદાર બાંનું, અને તે વીગરે ઘણાક લસકરી તથા સનદી અમલદારો પણ હતા. જે પરમાંણે વાંહાંણમાંથી ઘોડાઓને કીનારે ઊતારવામાં આવે છે; તેમજ એ જનાવરોને પણ ઊતારવામાં આવે છે, તે પાસેનાં પાંનાપર આપેલાં ચીતરમાં એક હાથીને હવામાં અધર ટંગાતો જોતાં સારીપેઠે સમજાશે. પરથમમાં તે હાથીઓ મધેથી દરેકને વાંહાંણનાં ઊપલાં તુતકનાં શલકાં આગલ લાવતા હતા, અને પછે, એક મજબુત કંનતાંનની ઝોલી, જેની બંને કોરે મજબુત દોરડાં સીવી તેમને બંને છેડે મોટા લોઢાંના હુકો જડેલા હતા, તે તેના પેટપરથી નાખી, બંને છેડા પીઠપર લાવી, તેમાં ઈઆરીનું દોરડું ભેરવી, ઘણાંક માણસો દોરડાં વતે તેને ઊપર ખેંચી લેતા હતા. જે વેલા એ રાખશી જનાવર હવામાં ઊંચું ટંગાતું હતું, તે વેલાએ તેનો દેખાવ ખરેજ નવાઈ જેવો, અને ભારે દબદબા ભરેલો લાગતો હતો. તે તેના પગ તથા સુંઢને સથીર રાખતો, અને પોતાની ટીણી આંખને બાહેર ખેંચી કાહાડી પોતાની આસપાસ શું બને છે, તે જોતા રેહતો. જેવો વાંહાંણની કોરથી ઊંચો ચહડતો, કે તેને ખેંચવાની ઈઆરીને બોરદુ એ ફેરવીને, વાહાણથી કેટલાક વારને છેટે, ઈઆરીની લંબાઈ પરમાંણે, પાંણીમાં મેલી દેતા, જીઆંથી તે ચાલીને કીનારે જતો. એ પરમાંણે પેહેલાં વાંહાંણ ટુબલકેન મધેના સઘલા હાથીઓ ઊતારીઆ, પણ બાલગરેવીઆમાંથી ઊતારતાં એ રીતમાં ફેરફાર કરવો પડીઓ. ઊપલા હાથીઓને જે પાંણીમાં ઊતારી મેલતા, તેઓને ઘણે દાહાડે પુરતું પાંણી મલી આવીઆથી, ખુશીમાં આવી જઈ તેમાં પોતાની શુંઢ વડે નાહાવા અને એવીજ બીજી મસતી કરવા મંડી જતા, અને જલદીથી કીનારે જતા ન હતા, તેથી વ

ખત ઘણોક નકામો જતો રેહતો હતો. તેટલા માટે બાલગરેવીઆ મધેથી ઊતારતી વખતે એક મોટી બોટને બોરદુમાં, અને તેમાં એકએક હાથીને ઇઆરીએ કરી ઊતારવામાં આવીઆ, અને તે એકેકને લાવીને કીનારે મેલી જતી. એ પરમાંણે કરવાથી આગલ કરતાં વધારે ઝડપથી સઘલા હાથીઓને કીનારે ઊતારવામાં આવીઆ. નવાઈ જેવું એછે કે, આવાં જબરાં પરાણીઓની એક મોટી સંખીઆ અથાક મેહેનતે, કીનારે ઊતારતાં કશો અકસમાત બનીઓ ન હતો. જોકે ઊતારંતી વખતે તેમ ન થઈઊં, તોપણ તેમને મોલમેનનાં બંદરમાં ચહડાવતી વેલાએ તેઓ મધેથી બે પાંણીમાં પડી ગએઆ હતા, અને બુડી મરણ પાંમીઆ હતા. એ સઘલા હાથીઓને સરકારની તરફથી, લશકરી અસબાબને ઊઠાવી એક જગાએથી બીજી જગાએ ઝડપ અને સેહેલાઈથી લઈ જવાને માટે મંગાવીઆમાં આવીઆ હતા; તેથી જેવા તે સઘલા કીનારે ઊતરી રહેઆ કે, તેમને તરત બરાખપોર, જીઆં તેમને માટે જગા તઈઆર કરવામાં આવેલી હતી, અને જીઆં તેમના કેટલાક શોબતીઓ પણ વસતા હતા, તીઆં લઈ જવામાં આવીઆ. દરેક હાથીનું વજન લગભગ તરણ ટન એટલે ૨૪૦ મણ ગણવામાં આવીઊં હતું. જોકે એ પરાણીઓ આવાં કદાવર અને બલવંત હતાં, તોપણ તેઓએ એવી વેલાએ જે શાંતપણુ બતાવીઊં હતું, તે ખરેખર નવાઈ જેવું અને વખાણવા જોગ હતું.

ગાયન, તેની ઉતપંતી અને ખુબી.

ગાયન, એ જગતમાં માણસ જાત ઊપર તે કીરતારથી ઊતરેલી એક મોટી બખશેશ છે; અને તેની ઊતપંતી માણસની શરૂઆતની સાથે તાલુકો ધરાવનારી માલમ પડી છે. ખરીસટીઓ ગાયનની ઊતપંતી આદમના દીકરા કેનના વખતથી ગણે છે, અને હીંદુઓ તેને બરહમાના વખતની ગણે છે; પણ જો બરોબર બોલીએતો એ વખતથી ગાયન માણસ જાતના મોડાંમાં આવીઊંછે, મગર તેની ઊતપંતી તો જગતની ઊતપંતી સાથેજ થએલી છે. લુકરેશીઅસ અને એવાજ બીજા પુરાણા લખનારાઓ ખોલી રીતે બતાવી જાએછે કે, માણસ જે ગાયન શીખીઊં છે તે પવનના આવાજ ઊપરથી, ઝરા અને ધોતના વેહતા સાદ ઊપરથી, આકાશમાં થતા ગંગડાટ ઊપરથી, પંખીઓના ગાયન ઊપરથી, અને એ વીગેરે અનેક તરેહની કુદરતની રચણા ઊપરથી શીખીઊં છે. એ સઘલા આવાજો તેના બરાબર વખતે એવાતો રલીઆમણા અને મનોરંજક લાગે છે કે, જેની આગલ હજુ માણસનું ગાયન ફીકું લાગે છે. બુલબુલ પકશી, જે આજવેર કવેસરોની કલમોમાં અમર રહી ગઈઊં છે, તેના ગાયનની કીઆં માણસે, અથવા માણસના કીઆં ગાયને બરોબરી કરી છે ? એવી જાતનું કુદરતી ગાયન સાંભલી વાલટન નામનો નામીચો અને પુચણો કવી એવોતો મગન થઈ ગએઓ હતો કે, તેનાં મોડાંમાંથી તે વેલાએ એકદમ એવા શબદો નીકલીઆ હતા કે "ઓ ખોદા! તે આકાશમાના ફરેસતાઓને માટે આ કેવું શુંદર ગાયન બનાવીઊં છે; અને આ માણસોને કેવુ કદેર સરખું આપીઊં છે." નામીચો કવી ગોલડસમીથ, એ કુદરતી ગાએનથી ઘણોજ ખુશી થઈ લખી ગએઓ છે કે, "જીઆરે સમી સાંજનો વખત થાએછે, અને લોકોની ગડબડ કમ થાએ છે, તીઆરે શામણી ડુંગરીઓ ઊપરથી કેવાં મધુર (કુદરતી) ગાયનનો આવાજ આવેછે." એવી જાતના ગાયનો ઊપરથી માણસ ગાયન શીખીઊં, અને જેમ જેમ તે સુધરતું ગઈઊં તેમ તેમ તેમાં સુધારો કરતું ગઈઊં. એવા સુધારામાં ભાગ લેનાર આગલના વખતના ફીનીશીઅનસ, ઈજીપશીઅંનસ, એસીરીઅનસ અને હીબરૂ વગેરે ટોલાના લોકો ગણાએછે. જોકે એ ટોલાઓ ગમે ઈઊરોપીઅન લોકો હીંદુઓનું નામ જણાવતા નથી, તોપણ તેઓ કોઈબી રીતે તેમનાથી પાછલ ગણાતા નથી. હીંદુસથાન દેશમાં અસલના વારાથી જેવો ઊમદા હુનર પોશાતો આવીઓ છે તેવો બીજા થોડાજ દેશોમાં હશે.

ગાયન, જગતમાં સઘલી વસતુને માટે ઊતપંત થએલું લાગે છે. તે માણસને માટે છે, તે પશુ, પકશી અને જંતુઓને માટે છે, તે ઝાડ, પાહાડ અને પાણીને માટે હોએ એવું પણ માલમ પડે છે. જીઆરે એમજ છે, તીઆરે જે માણસ અથવા જે ટોલો કુદરતની એક એવી ઊમદા બખશેશથી બેનસીબ રહે, એ ખરેજ તેમના કમ ભાએગ જાણવાં. ગાયનની અસર માણસતો

શું પણ બીજાં પરાણીઓ ઊપર પણ અજાએબ રીતની થાએ છે. જે માણસને ગાયનનો શોક નથી હોતો, અથવા જેના ઊપર ગાયનની અસર નથી થતી, તેને ઘણો ઘાતકી અને શકત દીલનો માણસ ગણવામાં આવે છે. દુનીઆંમાં દરેક વરગના મોટા માણસો, જેવા કે પાદશાહાઓ, કવીઓ, ફીલસુફો, અને ધરમગુરૂઓ, એ સરવે એક આવાજે ગાયનને વખાણી ગએઆ છે, અને ગોએઆ તેની આગલ નમન કરીઊં છે. એપીમીનોનદાસ સરખો બાહાદુર ગાયનની ઊપર એટલોતો મોહીત રેહેતો કે, તેટલોવાર તે ગમે એવી શકત લડાઈની વાત કે ભએ વીસરી જતો હતો. સોકરેટીસ સરખો નામીચો ફીલસુફ ગાયનની ખુબી જોઈ એટલોતો અજબ થએઓ હતો કે, તે ખુબીને કેમ વરણવી તેથી તે અશક્ત થઈ ગએઓ હતો, અને પોતે પોતાને તે બાબદમાં તદન અંધારાંમાં પડેલો સમજીઓ હતો. એરીસટોટલ સરખો ઊંડા મગજનો ફીલસુફ કહી ગએઓછે કે, "ગાયમ એ કુદરતની એક ઊમદા બખશેશ, અને માણસ જાતની એક માહાભારત શોધ છે. જેમ ફીલસુફી માણસને નેકી શીખવે છે, તેમ ગાયન માણસને મોજ આપેછે, અને એ બંનેના મેલાપથી માણસને ખરૂં સુખ મલે છે." કુઈનટીલીઅન કહી ગંએઓ છે કે, "ગાયન એ એક હુનર છે કે જે માણસમાં ઘણાક સદગુણો પેદા કરે છે, માટે તેને દરેક માણસે શીખવું જોઈએ." પલેટો કહેછે કે ગાયન માણસને માણસાઈપણું શીખવે છે. અસલના વારાના આરકીડીઅનસ લોકોને માટે એવું કેહવાએ છે કે, તેઓ ગાયનના ભારે શોકી હતા, તેથી તેઓ એવાતો દએઆલુ અને ખુલાં દીલના થએઆ હતા કે તેમની ચોમેર વખાણ ચાલતી હતી. તેમજ સીનથીઅન લોકો જેઓ ઘણાજ ઘાટકીપણાને માટે ધીકાર પામી ગએઆ છે, તેઓને માટે એવું માલમ પડીઊં હતું કે તેમને ગાયનનો મુદલ શોક ન હતો, અને તેથી તેઓ તેને ધીકારતા હતા એ પરમાંણે અસલના વારાના મોટાં માંણસો મેલી હલના વારામાં જોઈશું તો તેમાં પણ થોડા નહી મલશે. પોપ ગરેગરીને માટે એવું કેહવાએ છે કે, તે ગાયનને ભારે ઊતમ ગણી સદા તેની વખાણ કરતો. આઠમો હેનરી પાદશાહ ગાયન સાંભલી વખતે એવાતો શોકમાં આવી જતો કે તે તેને પોતાની માશુક કરી કેહતો હતો. તેણે એ શોખના મારીઆએ કેટલીક શુંદર કવીતાઓ કરી હતી, અને પોતાના મરણ પછે પોતાની ઘોર ઊપર રણશીંગડાં વજડાવવાનો હોકમ કરીઓ હતો. એજ પાદશાહાના ચેનસેલર સર થોમસ મુરે પોતાની સ્ત્રીને ગાયનમાં ખુબ ખબરદાર કરી હતી, તે એટલીજ મતલબથી કે, તે આ દુનીઆંની ઠાલી માએઆ અને દમામને ભુલી જાએ.

ગાયનની અસર માણસ જાતના દીલ ઊપર અજાએબ રીતની થાએંછે. ચોકસ બોલોના ઝુમખાને ગાયનનું રૂપ આપતાં; વખતે ખુશીથી જીગરને તે ફુલવી શકી નાખેછે, અને વખતે ગમીથી તેના તણાઈને ટુકડા થઈ જાએ છે. હીચકારો હોએ છે તે હીમતવાન બની હાથમાં શમશેહેર પકડે છે, અને મરવા પડેલો તે ઊઠી મારવાને તઈઆર થાએ છે. કેટલાક નામીચાં ગાયન જોડનારાઓએ એવાં ગાયનો જોડેલાં છે, જેમની ખુબીનું વરણન કોઈ માણસ પુરેપુરૂં કરી શકીઊં નથી: કેટલાંક ગાયનોએ પરજાના દીલ ઊપર દલગીરીની એટલીતો અસર કરી છે કે; તેમને સરકારની તરફથી કે થેબી ગાતાં અટકાવામાં આવીઆં છે. આલહામાંની લડાઈની ફતેહ બાબદ એક મુર કવીએ એવું ગાયન જોડીઊં હતું કે, તેને જાહેરમાં ગાવાને સરકારની તરફથી એકદમ બંધી કરવામાં આવી હતી; કેમકે જીઆરે તે લોકો સાંભલતા તીઆરે તેમની આંખમાંથી નવધાર આંસુઓ ચાલતાં, અને તેમના દીલ એવાંતો ગમખાર થઈ જતાં કે ગોએઆ તે આફતકારી બનાવ તેમની નજર આગલજ બનતો હતો. એજ પરમાણે સુવીસ લોકોનું ઘરના સુખ બાબેનું એક એવું ગાયન છે, કે તે જો કોઇબી દેશમાં અથવા શેહેરમાં સુઈસ સોલજરના શાંભલવામાં આવેતો તે એકદમ એવોતો પોતાને ઘેર જવાને બાહાવરો બનીજાએ કે, આખેરે તેને તેમજ કરવું પડે. એક જુવાન હાઈલેનડર ઊપર ગાયનની એવી અસર થતી હતી કે, તે તે સાંભલતાં વારજ બચાંની માફક રડવા મંડી જતો હતો. જો તે ઊંઘમાં પડેલો હોએ અને તેના કાન આગલ આસતેથી કાંઈ ગાયન કરીઊં હોએતો, તે તીઆંથી જરાએ હીલીઆ વગર દસકાં ભરી રડવા મંડી જતો હતો. એક શખસ પેહેલવેહેલો ફરાનસમાં આવી પેહેલોજ એક આપેરા જોવાને ગએઓ હતો. જીઆં તે બધું તો જોઈને હસીઆં કીધાં; પણ જીઆરે ગાયન ચાલીઊં તીઆરે તેના ઊપર તેની એવીતો અસર થઈ કે, કેટલોકવાર સંઘર્લા

તમાશગીરોનું ધેઆન તેના ઊપરજ ખેંચાએલું રહીઊં. એક વખણાએલો કવી એવું કહેતો હતો કે, ગાયનથી જો તે ચાહેતો આખી પરજાને ઊસકેરી શકે, અને તેમની પાસે બને એટલું ભયંકર કામ કરાવી શકે. ગાયનની કેટલાંક મગજ વગેરેના દરદો ઊપર એવી અસર થાએ છે કે, તેઓ કોઈબી દવાથી ન જતાં, તેથી એકદમ નાબુદ થાએ છે; જેથી ઘણાક વઈદો તેવા દરદીઓને ગાયનનું ઓસડ આપે છે. સીઊદાસ નામનો એક પુરાણો લખનાર લખી જાએ છે કે, ટરપેનડરસ નામના સરદારે ગાયનથી કરીને લેસીડીમોનના આખા ટોલાને પોતાના તાબામાં રાખીઓ હતો. પીથાગોરસને માટે એવું કહેવાએ છે કે, એક વેલાએ તેને એવી ખબર પડી કે, કેટલાક ઝનુની જુવાનીઆઓ એક ઘર ઊપર હુમલો કરી ભારે નોશાન કરવાને આવીઆ છે, તીઆરે તેણે તેમની આગલ એક એવું ગાયન કરીઊં કે, તેઓ સઘલા ચુપ થઈ પોતાને મારગે પાછા ચાલી ગએઆ. ગાયનથી કરીને લશકર લડાઈમાં પુર શુરથી દોડે છે, અને મહસત વાઘની મીસાલે ઊછાલા મારે છે. ગાયન વગર લશકર હીચકારૂં અને બેદીલ બની જાએ છે, એવું આજવેર માની આજવેર તેની સાથ ગાયન તથા વજંતર રાખવામાં આવે છે.

એ પરમાણે ગાયનની ખુબીઓ અનેક છે, પણ તે સઘલાંનું પુરેપુરૂં વરણન કરતાં અતરે ભારે લંબાણ થવાથી તે એટલાંમાંજ પુરી કરી, દલગીરી સાથ જોઈએ છે કે એવા ઊમદા હુનરમાં પારસીઓનો ટોલો આજ છેક પછાટ પડેલો છે.

સાહુડી અથવા સીસોલીઉ.

સાહુડી એ એક જાતનું ચોપગું જનાવર છે. એને સીસોલીઊં કરીને પણ કહે છે. એ જનાવર આપણા દેશમાં ગુજરાત તરફ તથા દક્ષણમાં ઘણા થાએ છે; તેમજ યુરોપ, આફ્રીકા અને અમેરીકામાંબી થાએ છે. એની લંબાઈ ઘણું કરીને, બે ફીટ અને પોહોલાઈ પંદર ઈંચની હોએ છે. એનાં માથાં ઊપર એક નાની ટોપ હોએ છે, અને તેને બે માણસનાં સરીખા કાન તથા મોડાંપર મુછ સરખા બાલ હોએ છે. તેને ચાર પગ હોએ છે, તેમાનાં બે આગલા ને ચાર અને પાછલા બેને પાંચ આંગલાં હોએ છે. એ જનાવરનાં દીલ ઊપર એક જાતનાં કાંટા સરખાં પીછાં થાએ છે, જેને સીસોલીઆં કરી કહે છે. એ સીસોલીઆં બારથી પંદર ઈંચ સુધી લાંબાં, અને વચમાંથી જાડાં હોએ છે; પણ ઊપલો છેડો ઘણોજ અણીદાર હોએ છે. તેની ઊપર કાલા અને સફેદ ગોલ પટા પડેલા હોએ છે. એવાં સીસોલીઆં તેને આખે દીલે હોએ છે, જે ભએની વખતે, તે પોતાનાં બચાવને માટે ઊભાં કરી એક ભઅંકર દેખાવનું થઈ ઊભું રહે છે. ઘણાકો એવું માનેછે કે, એ જનાવરમાં એવી શકતી હોએ છે કે, જીઆરે તેની ઊપર કોઇ હુમલો કરે છે, તીઆરે તે પોતાનાં એ અણીદાર પીછાં શતરૂનાં આંગ ઊપર ફેંકે છે, જે તેને તીરની મીસાલે ભોંકાઈ જાએ છે; પણ એ વાત તદન ખોટી છે. એ પીછાં તેનાં શરીરમાં મજબુત બેઠેલાં હોએ છે, તે કોઈબી વખને તેમાંથી નીકલી સકતાં નથી. પણ ભએને અથવા બચાવને વખતે તે સઘલાં ઊભાં થાએ છે, અને તેવા વખતમાં વખતે તે જનાવર શતરૂનાં આંગ ઊપર ઝપાટો મારે છે તો તેથી તેનું બદન જખમી થાએ છે: પણ એ જનાવર જાતે એવું રાંક છે કે, કદી કોઈ ઊપર પોતાની મેલે તો હુમલો કરતુંજ નથી, પણ જો તેની ઊપર થએઓ હોએતો, તે કરનાર ઊપર સાંમણો કરવાને બદલે, પોતાનો બચાવ કરવાનીજ કોશેશ કરે છે. એ જનાવર ઘણું કરીને ઝાડનાં ફલ, મુલીઆં, પાતરાં વગેરે ખાઈને જીવે છે; પણ કેટલાક કહે છે કે તે કોઈ કોઈવાર સાપ તથા એવાંજ બીજાં પેટે ચાલનારાં પરાણીઓનો ભક્ષ કરે છે. એ ઝાડ વગેરે ઊપર ઘણી સેહેલાઈ અને ઝડપથી ચહડી શકે છે, અને કોઇ ભએને વખતે તે ઘણું કરીને ઊંચાં ઝાડો ઊપર ચહડી જાએ છે, તે ભએ વીતી જવા પછે નીચે આવે છે. એ જમીનમાં ખાડો કોતરી માંહે વસે છે. એની માદા સાત મહીના વેર ઘરવાર રહી બચાંને જનમ આપે છે. તે એક વેલા એ એકજ બચાંને જનમ આપે છે. એ વખત જેઠ તથા અષાઢ મહીનામાં આવે છે, જે વખતે તેમનાં નએ એવાતો ઘાતકી થઈ જાએ છે કે, તેમને છેડી શકતા નથી. એ જનાવરનાં આવરદા વીશે એવું જણા

એલું છે કે તે બારથી પંદર વરસવેર જીવે છે. એનાં પીછાં—સીસોલીઆં—બારણે જે ઓલી વાલાઓ, જેમને "નાક કાનનાં વઈદ" કરી કહે છે, તેઓ ઘણાં લાવે છે. એ સીસોલીઆમાં સટીલપેન ખોસી લખવામાં તથા બીજી ઘણીક સોભાની વસતુઓ બનાવવાનાં કામમાં આવે છે.

એ જનાવરો અમેરીકાનાં જંગલમાં પણ પુશકલ થાએ છે, જીઆં મારટન નામનું એક વરૂનાં સરખું એક જનાવર થાએ છે, તે તેનો મોટો શતરૂ ગણાએ છે. એ જનાવર માતરે સીસોલીઆંને મારી શકે છે, અને તે માતરે તેનાથીજ ડરતું રહે છે; બાકી બીજાં કોઈ જનાવર, તેને તેનાં કાટાંદાર પીછાંની બીકે મારી શકતું નથી. મારટન સીસોલીઆંને કેમ મારે છે, તે વીશે એક લખનાર એવું જણાવે છે કે—એક વેલાએ તેણે એક મારટનને એક ઝાડની ઊપર ઘણીજ આતુરતાથી એમથી તેમ દોડતું જોઈઊં, જેની પરથમ સમજ પડી નહી, પણ તેવામાં તેની નજરે એક સીસોલીઊં આવીઊં, જેથી તેની મતલબ પાંમી ગએઓ, અને તે તમાશો જોવાને એકગમ એક ઝાડની પછવાડે છુપાઇને ઊભો. પેલાં સીસોલીઆંની નજર જેવી તે મારટન ઊપર પડી કે તે ભએભીત થઈ ગઈઊં, અને એકદમ ઝાડપરથી કુદકો મારીને જમીનપર પડીઊં; અને પડતાં વારજ પોતાની ગરદન તથા માથું કાચબાની મીસાલે પેટમાં ખોસી દઈ, આસપાસ બધાં પોતાંનાં અણીવાલાં પીછાં ઊભાં કરી એક ગોલાનાં આકારનું થઇને સથીર પડીઊં. એમ કરવાનો સબબ એકે, તેનાં આખાં શરીરમાં માતરે ગરદનનો અને પેટનોજ ભાગ એવો હોએ છે કે, તેમાં મારટનનાં દાંત તથા પંજા પેસી શકે છે. તેની પુછડીને તેનાંથી માથાંની માફક સાંતી શકાતી નથી, અને તેની ઊપર મોટાં સીસોલીઆં હોતાં નથી, તેથી તેને તે એવી વખતે એવા તે જોરથી હીલવીઆ કરે છે કે, તે તેવી હાલતમાં મારટનનાં મોહડાંમાં આવી શકતી નથી. મારટન સીસોલીઆંને એ પરમાંણે પડેલું જોઈ ફુંશરા મારતું તથા દાંત કકડાવતું તેની આસપાસ ફરવા લાગું, અને ચોમેરથી તરાપ મારવાનો લાગ જોવા લાગું પણ કોઈ જગો તેને તેનાં કાંટા વગરની એવી નહી લાગતી હતી કે જીઆં તે ઝડપ મારે. અંતે થાકીને તે તેની પુછડી તરફ આવીઊં, અને તીઆં વાંકું મુહું કરીને ચુપ ઊભું રહીઊં. તેની મતલબ એકે, થોડેક વારે તે સીસોલીઊં એવું જાણે કે તે જતું રહીઊં હશે, તેથી તે પોતાની પુછડીને હીલવતી નરમ કરેતો ને ઝટ તેને તીઆંથી પકડી લે. અંતે તેમજ થઈઊં, કેમકે એવી વેલાએ સીસોલીઆંથી આસપાસ જોવાઈ શકાતું નથી, તેથી મારટનને જતું રહેલું જાણી પોતાની પુછડીને જરા જરા હીલતી નરમ પાડી, ને આખરે ઊભી રાખી. એ લાગ આવતાંજ મારટને ઝડપથી તેને પોતાનાં મોહડામાં પકડી લીધી, અને ઘસડતું એક ઝાડ તરફ લઇ ચાલીઊં. એ વેલાએ બીચારૂં સીસોલીઊં, દએઆ ઊપજાવવા જોગ રીતે ઘસડાતું ચાલીઊં. મારટન તેને એક ઝાડની ડાલી ઊપર ઘસડી લઈ ગઇઊં, અને ઈઊકતી થકી એક એવો આંચકો મારીઓ કે તેને ફેરવીને ચતું કરી નાખીઊં. ચતું થતાંજ તેનાં પેટનો નરમ ભાગ ઊપર આવીઓ, જેમાં મારટને પોતાનાં દાંત પેસાડી દઈ બાપડાં સીસોલીઆંને ઠાર કરી નાખીઊં.

મુએલાં માણસ જીવતાં થાએ !!!

ઈઊરોપ ખંડના લોકોએ આજવેર જે માહાભારત શોધો કીધી છે, તે ઊપરથી ઘણાંકો એવું કહે છે કે, તેઓએ એક મુએલાં માણસને જીવતો કરવાનો ઊપાએ કાહાડીઓ નથી, એજ તેઓએ બાકી રાખીઓ છે. અલબતે એવું બોલતાં આજવેર કોઇ એવોતો વીચાર રાખતું નહી હશે કે, તેમાં પણ તેઓ, અથવા કોઈબી માણસ જાત કોઇબી દાહાડે ફતેહ પામશે; પણ હાલમાં એવોબી ઊપાએ કરવામાં આવે છે અને તેમાં પણ કોઈવાર ફતેહ પામવાની આસા રાખવામાં આવે છે, એવું જીઆરે હમો કહીશું તીઆરે બેશક વાંચનારને ભારે તાજુબી ઊતપન થશે, એટલુંજ નહી, પણ કદાચ હમારી લખતી વખતની શુધ ઊપર પણ શક લાવશે; પણ તેમ કરવાની આગમચ એટલું ખચીત જાણવું કે, જો ઈશવરની મરજી તેવી હશે તો કોઈવાર તેવુંબી બનશે તેમાં કંઈજ શક નથી. જોકે એ શોધની આસલ બાફના સાંચાની કે એવીજ બીજી શોધો, જે આજે દુનીઆં પર મોટી માહાભારત ગણાએ છે, અને તેઓ વડે દુનીઆંનો પોણો કારોબાર સેહેલાઈ અને

સફાઈ ઊપર આવી ગએઆ છે, તેવી શોધો કશી બીસાદમાં નથી, તો પણ જીઆરે તે ન હતાં, તીઆરે તેને માટે બોલનાર દીવાના થડતા હતા, અને તેજ માતરે સેહેજ રમત કે તપાસમાંથી હસતીમાં આવીઆ હતા, જેની હાલની હાલતની કોઈને રવીબાર આસાબી નહી હતી, તો પછે એકવાર એવોબી હુનર પરથમ રમત કે તપાસમાંથી જનમ પામી લે તેમાં નવાઈ કેટલી રહે. માણસનું મગજ જોકે માતરે આર આંગલના કદનું છે, તો પણ તેના બલનો વીસતાર કેટલો છે અને તેમાં હજુ બીજું શું શું, જે હજુ આપણા જોવામાં આવાઊં નથી, તે ભરેલું છે, તે આજવેર કોઈથી કેહેવાઈ શકાતું નથી. મુએલાં માણસને પાછું જીવતું કરવું એ વાત જોકે ભારે અચરતી અને વીચાર ઊતપન કરનારી છે, તો પણ તે વગર આધારની ગપના પેટમાંથી નીકલેલી નથી. આજ ઈંગલંડની અંદર ડાકટર રીચરડસન નામનો એક તબીબ રહેછે, જે મુએલાં માણસ અથવા હરેક પરાણીને મુવાબાદ જીવતું કરવાની ઈઊકતી શોધવા પાછલ આજ કેટલુંક થઈઊં લાગો છે. તે માણસના શરીરને એક બતીની જોતની મીશાલે ગણે છે, અને હેવું કેહેછે કે, જેમ એક જોત બુજાઈ ગઈ તેને પાછી સલગાવીએ અને તેલ પુરીએતો તે બેશક પાછી બલે, તેમજ માણસના શરીરમાંથી જે ગએઆથી તે મુરત બને છે, તે તેમાં પાછું લાવવાથી તે પણ પાછું જીવતું થવું જોઈએ. એવી ધારના એટલાંમાંજ નહી પાર પડેલી જાણે છે કે, જેને કાંઈ અવઇઅવને નુકસાન થઈઊં હોએ; કેમકે તે નવો કરી શકાતો નથી. ડાકટર રીચરડસન આજ કેટલીક મુદત થઇ એ બાબેની તપાસ બીજાં જાનવરો ઊપર કરે છે, અને તેમાં તે કેટલીક વેલાએ ફતેહ પામેલો જણાવે છે, તે કેહેછે કે, તેણે એક બીલાડીના બચાંને પાણીમાં ડુબાડી મારી નાખી બે કલાક વેર માહે રાખી મેલી, પછે તેને બાહેર કાહાડી પાછું જીવતું કરીઊં હતું, તે તીઆર પછે તેવીજ દશાને જીવતી હાલતમાં રહીઊં હતું !! એ તબીબે એ પરમાંણે મુએલાં પરાણીને જીવતાં કરવાને એવી ઈઊકતી કામે લગાડી છે કે, તેમની રગમાં બીજાં જાનવરનું તાજું અને ગરમ, લોહી રેડી, એકગમથી બાહેરથી તેનાં શરીરને ગરમી આપવી, અને બીજીગમથી હાથે કરીને દમ ચાલતો કરવો. એવી રીતે કરતાં કેટલાંક પરાણીઓનાં સનાઈઊ—ડાકટર રીચરડસન કહે છે કે—કેટલાંક વખતવેર ગતીમાં આવીઆ હતા, અને એક ઊપર સખેલું બીલાડીનું બચું જીવતું રહીઊં હતું.

એવી રીતે એ તબીબ આજતો અખતરા ઊપર અખતરા કરીઓ જાએ છે, અને તેનું મરીનાંમ કેવું નીપજે છે તે વીદવાન લોકો બેસીને જુએ છે, પછે જોઈએ કે માણસ કુદરતને કેટલે દરજજે હાથમાં લઈ શકે છે. કદાચને આજે આપણ અનાડીનાં સરખો પણ વીચાર કરીએ કે, જો એ કાંમથી ડાકટર રીચરડસન ફતેહ પાંમીઓ તો, તે આએ દુનીઆપર કોણ કેહેવાવો જોઈએ ? માણસ જાત કેટલું કરી શકે છે, તેની હદ કીઆં રહી ? આજ કાલ કોઈ એવી વાત બોલે છે તો તરત શાંમણો ધણી બોલે છે કે, “પછી બાકી શું રહીઊં,” તેમજ આપણબી બોલીએ કે તીઆરે બાકી શું રહીઊં ? ખરેખર તીઆરે તો આ દુનીઆં તદન બદલાઈ જાએ, અને તદન જુદોજ દેખાવ તથા નેહારોજ આકાર પકડે. જીઆરે સુલાં માંણસો એમ જાણે કે, આપણ મરી જશુંતો પાછાં તરત જીવતાં થશું, તો પછે આ દુનીઆં કેવો રંગ પકડે. તેનો વીચાર ખરેખર કોણ કરી શકસે !!

પરચુરણ.

જાણવાજોગ બાબદો.

બકરાંના બાલનો ઊપીઓગ—માથાના બાલની, દાહાડીની, મુછની ઈતીઆદીની જગાએ જે બોટા બાલ વપરાએ છે, તેઆં આજવેર ઘણું કરીને માણસના બાલ, જે ગરીબ સીઓ કાતરી આપીને વેચેછે, તેનાં બનાવવામાં આવેછે, પણ હાલમા એક શખસે તેને બદલે બકરાના બાલ વાપરવાની ઇઊકતી શોધી કાહાડી છે. જો તે બરોબર ચાલયેતો તેથી એવી કીસમના બાલની વસતુઓ ઘણી સસતી થઈ પડશે.

ઘોડાની નાલમાં સુધારો—અતીઆર શુધી ઘોડાઓંને પગે લોહાડાંની નાલો, ખીલા મારીને જડવામાં આવેછે, પણ વરસેલસ ખાતેના એક લોહારે એક જાતની એવી મેલવણી શોધી કાહાડી છે, જે ઘોડાના પગે ખીલા જડીઆ વગર તથા તેને કસીબી ઇજા પમાડીઆ વગર જડી શકાએ, અને તે લોહાડાંની માફક શકત રહી બરોબર ચાલે.

સણના કારખાંના—બેલફાસટ નામના શેહેરમાં તરીશ વાસની આગમચ એક સણનું કારખાંનું ન હતું, પણ

હાલમાં તીઆં એટલાં વધી ગએઆં છે કે તેમાં ૫૦૦૦૦ માણસ કામે લાગેછે.

મોટુ કરજ—અમેરીકાની સરકારને માથે ચાલતાં વરસના મે મહીનાની આખેરી શુધીમાં ૨૬૩૫૨૦૫૭૫૩ ડાલરનું હતું. તેને માથે એ સરકારને દર વરસે ૬૪૬૩૮૮૭૩ ડાલરનું વીઆજ આપવું પડેછે.

શેહેરમાં રેલવે—લંડન શેહેરની વસતી આજે ૩૦૦૦૦૦૦ માણુસની ગણાએ છે. તે સઘલાને શેહેરના એક ભાગ પરથી બીજા ભાગ પર આવવા જંવાને જે સેહેરમાં રેલવે બાધવામાં આવેલો છે, તેની કુલે લંબાઈ ૧૨૦ માંઇલની છે, અને તે બાંધવા પાછલ ૩૦૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆનો ખરચ લાગો હતો.

ચાહેનો ખપ—આખાં ગરેટ બરીટનમાં, ગએઆ જુન મહીનાની પેહેલી તારીખે ચાહ ઉપર લેતી કરેલી જગાતમાં ઘટાડો થવાથી બધી મલીને ૧૦૨૯૬૮૫૭ રતલ ચાહ બંદરમાંથી પસાર થઈ હતી તેની કુલે આએપત ૨૫૭૪૨૩૦ રૂપીઆની થઈ હતી.

રેલવેમાં મુસાફરી—ગણતરી ઉપરથી એવું માલમ પડીઉં છે કે, વીહીટસનની રેલવેની મારફતે ગએઆં વરસમાં કુલે ૩૭૦૮૪૩ માણુસોએ મુસાફરી કરી હતી.

હીંદુસથાનની આએપત—તા૦ ૩૦ મી એપરલે પુરાં થતા વરસમાં હીંદુસથાન ખાતેની કુલે આએપત ૪૪૨૭૯૪૬૭૦ રૂપીઆની થઈ હતી. તે મધેથી કુલે ખરચ બાદ કરતાં ૨૬૩૩૦૭૦ રૂપીઆ બાકી રહેઆ હતા.

રાજપુતર—હાલમાં આપણી માનવંતી મહારાણી વીકટોરીઆના છોકરા તથા છોકરીના મલી આઠ રોહીતર છે, તેમાં ૭ છોકરા અને ૨ છોકરી છે. કેવી ભાગ્એસાલી!

પુરાણી સીપાઈગીરી—ચાથામની બરાખમાં એક સોલજરનું કુટુંબ રેહેછે, જેની એક પછે એક ઓલાદ આજ ૧૬૫ વરસ થએઆં લશકરી ચાકરી કરતી આવીછે! તે પણ એવી રીતે કે વચે એકુનોબી ખાચો ન પડતા દરેક જને લશકરી પોશાક પેહેરી પોતાનો જનમ કાહાડીઓ હતો.

એક મોટું પોહોચખાનું—લાંગહામ પલેસ નામની જગામા હાલમા એક પોહોચખાનુ બાંધવામાં આવીઉં છે, જે આખી દુનીઆમાં સઉથી સરસ ગણાએ છે. તેમા બધા મલીને ૭૦૦ ઓરડાછે. તેની પાછલ ૩૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆનો ખરચ થએઓ હતો.

સીઓનો સોખ—ઇઉરોપ તથા અમેરીકા ખંડની સ્ત્રીઓમાં તરેહવાર પોશાક સંબંધી ઘણો શોક હોએ છે. હાલમાં જે તેઓ કરીનોલીન નામનુ અતી મોટું ગવન પેહેરે છે, તે જોકે ભારે કંટાલા ભરેલું એટલુંજ નહીં પણ મહા ઘાસતી ભરેલુંછે, અને તે તજી દેવાડવાને ઘણાક સમજુ પુરૂષો અતીઆર લગી કોશેશ કરે છે, તોપણ તે હઠીલી છોકરીઓ તે છોડતીઓ નથી. પણ હાલમા, કહે છે કે, નીઉઈઆરકની સ્ત્રીઓમાં, પોતાનાં કપડાં ઉપર પુશકલ બટન જડંવાનો શોક એટલોતો વધી ગએઓ છે કે, તેઓ પોતાના ભદ્દત માહેલા પોશાક ઉપર હારોહાર હાથી દાંત કે સીપનાં બટન લગાડે છે.

સ્ત્રીને ખેતાબં—મેડીમોએસેલી રોજા બોનહર નામની એક ફરેંચ ઉતમ કારીગર સ્ત્રીને, તેની ચંચલાઈને માટે, ફરાનસની સરકારે "લીજીઅન આફ આનર" નો ખીતાબ આપીઓ છે. જીઆરે એ સ્ત્રી હરેક રસતેથી જાએ છે, તીઆરે જીઆં લશકરી સીપાઈ પેહેરો ભરતો હોએ તે તેને ઉભો રહી, પોતાની બંદુક ઉંચી કરી, માન આપે છે. ફરાનસ દેશમાં એવી જાતની સ્ત્રીને આ સઉથી પેહેલોજ ખેતાબ મલેલો કેહેવાએ છે.

ગલીચો કેમ પખોડવો—ઈંગલંડ દેસના લોકો કોઈ દાહાડે છીંકવાનો અને હસવાનો સાંચો બી શોધી કાહાડશે, તેમાં નવાઈ લાગતી નથી. હાલમાં એક જને એવો બાફથી ચાલતો સાંચો શોધી કાહાડીઓછ કે, તેની મારફતે મોટા ગલીચાઓ પખોડાઈ સાફ થાએ છે!

આખી દુનીઆં એક—વીજલીના તારથી કરીને શેહેર પછે શેહેર અને દેસ પછે દેસ જોડાતાં હવે ખંડ પછે ખંડો જોડાવા લાગાછે. જેથી થોડા વખતમાં સઘલા ખંડો એકઠા જોડાઈ જઈ આખી દુનીઆં એક થઈ જંવાની! ઈઉરોપ ને એસીઆની વચે તાર નાખવામા આવેલોછે, તેમ ઈઉરોપ ને આફરીકાની વચે પણ નાખવામાં આવેલો છે; અને થોડા વખતમાં ઈઉરોપ ને અમેરીકા વચે પણ નાખવામાં આવશે, જીઆરે આખી દુનીઆં એક થઈ દરેક ખંડના માણુસો એક બીજા સાથે સંદેશા ચલાવી શકશે.

દારૂની દવા! પલીમાઉથ ખાતે રેહેનારા એક મી૦ ગેલ નામના શખસે, એક એવી ઈકતી શોધી કાહાડી છે કે, જેથી બંદુક, તોપ વગેરેમાં ભરવાનો દારૂ જોઈએ તે વખતે, તે નહી ફુટી શકે એવો કરી શકાએ, અને પાછો જોઈએ તીઆરે તેને તેની આગલી હાલતમાં લાવી શકાએ. કહેછે કે, તે ઈકતીથી એક દારૂગોલાતું ભરેલું આખું પીપ થોડા વખતમાં નહી ફુટે એવું તે કરી નાખે છે, અને પાછું પાંચ મીનીટમાં ફુટે એવું કરી મેલે છે. એ શોધ જો અમલમાં આવીતો એક મહાભારત ફાએદો થવાનો.

રૂશીઆ દેસમાં એક પારસણ!! પારસીની સ્ત્રીઓ, જેઓ સેજરને જોઈને ઘરમાં ભરાઈ જઈ બારણા ટાંકે, અને ધોરે દીવસે એક મોહોલામાંથી બીજાં મોહોલામાં જતાં બીહે, તેમની સંફ માહેલી એક સી રૂશીઆ સરખા હજારો કોશ અતી દુરના દેશમાં જાએ, એ ખરેખર તાજુબી ભરેલું અને વખાણવા જોગછે. અતરેની સમાલકાન કોરટના જડજ મી૦ માણેકજી ખરશેદજી હાલમાં ઈંગલંડ થઈને રૂ

શીઆ ગએઆ છે, તેમની સાથે તેમની એક છોકરી બાઈ શીરીનબાઈ પણ ગઈછે અને તેમની મુલાકાત તીઆંના મોટા દબદબાવાલા શાહાનશાહા તથા શાહાનશાહાજાદીએ લીધીછે. એ દેશમાં જો કોઈબી પારસણ ગઈ હોએતો તે પેહેલી એ નામીચી શીરીન છે. એથી કરીને પારસીઓના માનમાં મોટો વધારો થએઓ છે.

ફોટોગરાફીમાં સુધારો—ફોટોગરાફીના હુનરમાં, ઈઉરોપના લોકો દનપર દન સુધારો કરતા જાએ છે. હાલમાં એક મી૦ જોન પાઉનસી નામના-હારચેસટરના રેહેવાસીએ એવી શોધ કાહાડી છે કે, તેની મદદથી હરેક ફોટોગરાફ શાહીથી કરીને કાગલ પર છાપી શકાએ છે.

બીડીનો ખપ—એખલાં એક નીઉઈઆરક શેહેરમાં બીડી બનાવવાના કામ પાછલ ૧૦૦૦૦ માણસો લાગેલાં છે. એ બીડી નરી તમાકુનીજ બનાવેલી હોએ છે, જેને સીગાર કરી કહે છે.

એક મોઘું ઘર—ઈંગલંડની પારલામેનટને માટે એક નવું ઘર બાંધવામાં આવે છે, જેની ઉપર બધો મલીને ૩૦૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆનો ખરચ લાગશે.

પાંણીનો મોટો ખપ—ગણતરી ઉપરથી એવુ માલમ પડીઉં છે કે, માતરે એખલાં મેલબોરન શેહેરમાં ચોવીસ કલાકમાં બધુ મલીને ૯૭૫૦૦૦૦ ગેઆલણ પાંણી ખપે છે.

સસતી ગાએ—બીનોસ નામના શેહેરમાં આજે ગાએઓ એટલીતો સસતી થઈ ગઈઓ છે કે, દરેક હડી કે તરણ રૂપીએ વેચાએ છે, તોપણ તેમને ખરીદદાર પુરતા નીકલતા નથી !

એક મોટો તવંગર—દખણ અમેરીકામાં એક ડોન પેદરો કેનડેઓ નામનો મોટો તવંગર સખશ મરણ પામીઓ છે, તે પોતાની પાંછલ ૧૬૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆની દોલત મેલી ગએઓ છે, એને સરવે લોકો, સાવકારનો બાપ કરી કેહેતા હતા.

સમશીઆ.

(દોહરા.)

(૧) જે મધે ગંગા વસે,
 જટા બીરાજે સીસ;
નેત્ર ત્રણને કહે મુને,
 નહી ઉ માપતી ઈશ.

(૨) એક નરે નારા ગલો,
 સરવને શોભાવંત;
તે અધીપતી તમો અંગે અડી,
 કહો મીત વીચારી કંત.

(૩) એક પંખો ઉડે જીવ વીના,
 તે બેસે જેને ઠાર;
તે મૃત્યુ પામે દેખતાં,
 તે કહો મુજને ભુપાળ.

(૪) એક નર અકશર તરણનો,
 અણીઆળું અતી રૂપ;
પણ દુશમન જેથી ગાજીઓ,
 ભામણી કહે શુન ભુપ.

ક૦ શાં૦

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

(૧) પાન, પાઘ, પદમની, પરેમલ અને પોશાક. (૨) કંકુ, કાજલ, કચુંકી, કસુંબો અને કંપા. (૩) કુડ, કપટ, કુલકરાણ, કજાત અને કકલાટ.

ઊપદેશ વિશે.—પદ ૧.

દેહ મનુષ્ય ધરી, હરિ ના જાણ્યા તેણે સરવશ ખોયું;
મારા વાલાજી, મહામણી મુકીને પાથર ચિત પ્રોયું; ટેક.
તેં અમૃત ઢોળી વિષ પીધું, તે હાથે કામ કુડું કીધું;
તેં જિધા માતને દુઃખ દીધું, દેહ મનુષ્ય ધરી. ૧
તને જાળવિયો જઠરામાંહી, તારૂં રક્ષણ કર્યું પ્રભુયે ત્યાંહી;
તેને સંભાર્યો સુપને નાંહી, દેહ મનુષ્ય ધરી. ૨
તેં જગતપતી ને નવ જોયો, કલપવૃક્ષ તજી બાવળ બોયો;
તેં ઉત્તમ જન્મ એળે ખોયો, દેહ મનુષ્ય ધરી. ૩
એની દેહ અશુધ્ધ અશુધ્ધ વાણી, જેણે પ્રીત પ્રભુશું નવ આણી;
એ અધમ જાત પામર પ્રાણી, દેહ મનુષ્ય ધરી. ૪
એને કૃતઘની સરખા કહિયે, તેના સંગે તે સરખા થૈયે;
કહે પ્રીતમ એથિ અળગા રહિયે, દેહ મનુષ્ય ધરી. ૫

પદ ૨.

હરિ ભજન વિના, દુઃખ દરિયા સંસારનો પાર ન આવે;
જડબુધી જીવ, સંતવિના શુધ્ધ મારગ કોણ બતાવે; ટેક.
તેં અનેક વાર અવતાર ધર્યા, કૈ કર્મ તણા કોઠાર ભર્યા;
અઘ ઓઘતણા અંબાર કર્યા, હરિ ભજન વિના. ૧
ફર્યો ચાર ખાણ લખચોરાશી, થયો જળચર સ્થળચર ગર્ભવાસી,
માયા બંધનથકી ન શકયો નાશી, હરિ ભજન વિના. ૨
પામ્યો મનુષ્યા દેહમાં નહીં રે મણા, ધન ધામ પુત્ર પરિવાર ઘણા;
હવે ગાઈ લે ગુણ ગોવિંદ તણા, હરિ ભજન વિના. ૩
તું ઝાડ પહાડનું રૂપ થયો, તે શીત વૃષ્ટી તાપ સહ્યો;
તારાં કષ્ટનો પાર નવ જાય કહ્યો, હરિ ભજન વિના. ૪
દુખ જન્મ મરણ એવું જાણી, શું બેઠો છે આળસ આણી;
કહે પ્રીતમ ચેતી લે પ્રાણી, હરિ ભજન વિના. ૫

કા૦ દો૦

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. નવેમબર ૧૮૬૫ આંક ૧૧ મો.

જુલમી થાએ જબે,

અથવા

† પીઝારોના પરાક્રમ.

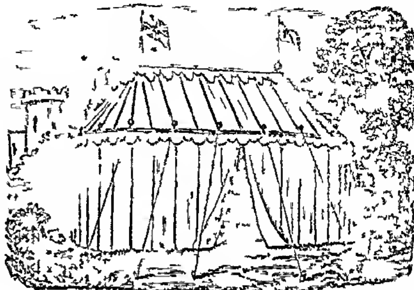
પરકરણ ૧ લું.

(સપાનીઅરડો)

સ્પેન દેશનો સરદાર પીઝારો જેનુ નામ,
અમેરીકામા હતુ અમર તેનુ. કામ
પીરૂ નામના દેશને કરવા જતા હાત,
હજારો જીનગીઓનો કીધોતો તેણે ઘાત
એલવાઈરા નામે હતી બાનુ તેની નેક,
હજારોમા મલે કદાચ તેવી એક
વાલવરટ નામે હતો સપેસાલાર તેનો સુરો,
પીઝારોના પરાક્રમથી વાકેફગાર પુરો
જાહેરમા પોતે ગણતોતો નમાવી નીચુ સર,
દીનમા તેને જાણતોતો ખસનતે એક ખર

(પીરૂવીઅનો)

એલાનઝો નામે હતો પીરૂ દેશનો સરદાર,
કોરા નામે હતી તેની બાનુ વફાદાર
રોલા નામે હતો એલાનઝોનો સાથી,
સુલેહમા ગેટુ પણ હીમતમા હાથી
આતાલીબા નામે હતો પીરૂ દેશનો શાહ,
સાતથી પીઝારોએ કીધોતો તેને થાહ
તમ્બુનો દેખાવ દાસેછે પેહલ,
કાગજના તખતા પર ચીતરેછે એન

પીરૂ દેશના કોસતા ઉપર એક તમ્બુ જે મધે બાનુ એલવાઈરા બેઠેલીછે

(તેવામા વાલવરટ અચીતો ધુસી તેણીને અચરત કરેછે)

એલવાઈરા—(ગુસ્સામા ઉઠીને) કમબખત! મારા થાકેલા અને બેચેન બદનને આરામએશ આપવાને હુ આ તમ્બુમા બેઠેલી છુ તેમા તુંને અચીતો આવતા આચકો નથી આવતો? આ વખત તારા સરદાર પીઝારોને ફરીઆદ કરૂતો તારો કેવો હાલ થાએ હે!

વાલવરટ—તુ જાણેછ હુ તો તેનો ખીદમતગાર છુ, તેને હુ માથાથી પગવેર પીછાણુછુ—તેના મન માહેલી સઘલી વાત મારા હઈડામા હુ રાખુછુ, માટેજ હુ તુને પુછવા માગુછુ કે પીઝારોમા એવો કીઓ ગુણછે—તેનામા એવુ કીઉ છુપુ તતરછે કે તુ સરખી મોટા કુલ અને માએઆલુ દીલની ઓરત તેના હાતમા સપડાઈ ગઈછે

એલવાઈરા—અરે જરા સભાલી બોલ, તારી જબાનો કાએદો તાણી ધર, તુ એક વીસવાસુ કારભારી થઈ તારા સરદારની પીઠ પાછલ એવુ બોલેછે?

વાલવરટ—મારો સગાગતો ખરો, પણ પુરો છે ચોર
દગનબાજ બેરેહેમ, ને દીનનો કોર
હીમતવાનતો ખરો, પણ દએઆનો નગુન
એની ગરદન ઉપર રહેછે નયો આદમીના ખુન
પઈસાના લોભમા પડે પાપી કરમ
પઈસાની લાલચમા ધીગારે ધરમ

† આ ખેલ નામીચા ગરંથકાર શેરીડનની પીઝારો નામની પરે ઉપરથી જોડવેલોછે દખણ અમેરીકા મધેનુ પીરૂ નામનુ દેશ તેની ઊતપતી તથા પરજાના ઊદાઓગ તથા હોનરને લીધે નામીસુ ગણાતુ હતુ, તે જીતી લેવાને સ્પેન દેશનો પીઝારો નામે એક પીકારો સરદાર ઇસવી સને ૧૫૩૦ મા એક મોટુ લશકર લઇ ગએઆ હતો આ બીના તવારીખના પાના ઉપર સાબેતી આપેછે

લગાઈ તેનો ચોખ, લુટ તેની ગમત,
જુલમ તેનો જોડીઓ, કતલ તેની રમત.

એવાં આદમી મારૂં તેં તજીૐ ઘરદાર!
તજીૐ તારૂ વતન, તજીઓ માબાપનો પ્યાર!

તારાં નામીચાં ખાનદાનને તેં મુકીૐ એક કોર!
આ વાલાએક માત આવી, હીઆ થઈછે કેમજોગ!

એલવાઈરા—વાલવરટ વા! જાતે તું બોહો થઈ બી જાની બેડખાપણ ઉપર નશીએત કરેછે! જે આદમીનું તું બેઆન કરેછે તેતો તારો શેઠ—તારો સરદાર—તારો વાલી—તારો સાહેબ પણ તું પોતે કેવો આદમીછે! પઈસા સરખી નીચ પદારથના લોભને લીધે તેના મોહ ઉપર મીઠું પરીસી પીઠ પાછલ તેનીજ નીંદા કરેછે અને તેની બદીનું બાંકુ ફુ કેછે તેથી તારે મોહડેજ તું પોતે ઠગારો ઠરેછે.

વાલવરટ—અરે પણ ભોલી બાનુ તું નથી જાણતી કે,

તેની ગેર મેગખાની ફરે તુંને પ તવારમા દાગ;
તેનો ફીટા તુને કાહાડે તતકાન તરીપાર.

હવે વાંચનાર બાનુઓ જેમ એક ઠગારો કરાડીઓ ૯ નવુંબ ઉદીઓગી માંખને પોતાના શુંદર દેખાવના ફાં ૩૦૦૦૦૦૦૦ની રૂપીઓનાં ખેરચંગી તેની ઉપર તરાપ મારી " ઘરમાં ફ

પાંણીનો મોટો ખપ—ગણુતરી ઉપરથી એવું નં. મ પડીઉં છે કે, માતરે એખલાં મેલબોરન શેહેરમાં ચોવીસ કલાકમાં બધુ મલીને ૯૭૫૦૦૦૦ ગેઆલણ પાંણી ખપે છે.

સસતી ગાએ—બીનોસ નામના શેહેરમાં આજે ગાઓ એટલીતો સસતી થઇ ગઇઓ છે કે, દરેક હુડી કે તરણ રૂપીએ વેચાએ છે, તોપણ તેમને ખરીદદાર પુરતા નીકલતા નથી!

એક મોટો તવંગર—દખણ અમેરીકામાં એક ડોન પેદરો કેનડેઓ નામનો મોટો તવંગર સખશ મરણ પામીઓ છે, તે પોતાની પાંછલ ૧૬૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆની દોલત મેલી ગએઓ છે, એને સરવે લોકો, સાવકારનો બાપ કરી કેહેતા હતા.

સમશીઆ.

(દોહરા.)

(૧) જે મધે ગંગા વસે,
  જટા બીરાજે સીસ;
નેત્ર ત્રણને કહે મુને,
  નહી ઉ આપતી ઈશ.

(૨) એક નરે નારા ગલો,
  સરવને શોભાવંત;
તે અંધીપતી તમો અંગે ખડી,
  કહો મીત વીચારી કંઠ.

તી કે પીઝારોની સંફવાલો અને તેનાજ હાત તલે ઉછરેલાં એલાનઝો નામે એક જુવાન સરદાર તેને છોડી દઈ તેના પીરૂવીઅન દુશમનો તરફ જતો રહેઓ હતો. પીઝારોના સઘલાં પરાકરમોથી તે ખુબ વાકેફ હતો માંટે દુશમનોને સલાહ આપેઆથી સપાનીઅરડોને તે ઘણો ભારી પડશે એવી પીઝારોની ખાતરી થઈ, માંટે નીચે પરમાંણે ઠેરાવ કીધો.

પીઝારો—હવે હું કીનો લેઉં! પેલા તુછકાર છોકરા એલાનઝોને દેખડાવી આપું—કે તે મારા કેટલાબધા આભારનાં કરજ તલેછે. માટે થએઉં તે થએઉં. કાલરોજ સહવારના પોહરમાં સઘલા પીરૂવીઅન સરદારો પોતાનાં દોલખી દેહડાંઓમાં બંદગી કરી લડાઈમાં ફતેહ ચાહવાને ભોગ આપવા આવનારછે, તેટલામાંજ તેઓ ઉપર અંચીતા તુટી પડી તેઓ સઘલાઓને એકદમ કતલ કરી નાંખવા. માટે વાલવરટ આ બીના ગુપચુપ રેહેવી જોઈએ, તું બારે સંભાલ રાખજે.

એલવાઈરા—અફસોસ! કમબખત પશુઓ—અફસોસ! નીરપરાધી જીવડાઓ! અરે શું તેઓને બંદગી કરતાંજ કતલ કરશો? જેઓ ભોગ આપવા આવસે તેઓનેજ ભોગ કરી નાંખશો! એટલુ બધું શું થએઉં?

પીઝારો—અલબત—એમજ થવું જોઈએ. (બાહરથી રણશીંગડાનો અવાજ સંભલાએઓ) વારૂં એલવાઈરા જરા તું બાહર જા.

એલવાઈરા—કેમ એટલું, શું છે? બાહાર હું થા માં
તને જાળ
તેને સંભા રો—મરદો—અંતરે મરદાનગીનાં, કામસર બે
તેં જગત માંટે તુંને બાહર જવું જોઈએ.
તેં ઉત્તમ
એની દેહ રા—મરદો! મરદો! રે મરદો કમજાત!
એ અધમ કીનો, કપટ, ને કતલ, એજ વાત!
એને કૃતા નેકી, બદી, પર, મરખી એક બાત!
કહે પ્રીતમ જુલમ, સીતમ, એજ દીન અને રાત!
  લોભ, લાલચની જાલ, તમ, માત!
  નાજુક નારો માતેખી ફુટફાત!

ઈરા અંતે બાહર ગેઈ નહી. પીઝારોએ ફરી
હરિ ભજ તેણીને રેહેવા દીધી. (મનમાં તે બોલેઓ)
જડબુધી ૧ દીવસ થએઆં એની ખ્યાલમાં મોટો ફેરફાર
તેં અનેક ", જેનું કારણ મને સમજણ પડતું નથી."
અંધ ઓઘ રનાં સરદારો તથા બીજા અમલદારો આવે
ફર્યો ચાર પોતાની ઈઉકતી સંભળાવેછે.
માયા બંધ રો—દાસતો, અને સુરા સાથીઓ! પીઝારોની
પામ્યો મનુ તથા રંજનો પુરો બદલો મલવાનો દીવસ ઘ
  આવેઓછે. કાલરોજ બડી બાંમદાદમાં આ
હવે ગાઈ લે લડાઈમાં ફતેહ ચાહવાને પોતાનાં દેહડાંમાં
તું ઝાડ પહાડ ગીઆ કરવા ભેગા થનારછે, માંટે તેઓ ઉપ
તારાં કષ્ટનો પરટી કતલ કરી નાંખશું તો આપણ ફતેહ
દુખ જન્મ મરણ કેમ શક નહી, અને ફતેહ જો મલીતો
કહે પ્રીતમ ચેતાં આપણે માંટે ખોલવાછે.

—(ઉતરમાં) અને એમ થએઉ તો પીઝારો
ાહ થશે!
નહી ભાઈ, એટલો જલદી નહી. લોભની

આગમજ વીચાર વધારે દોડવો જોઈએ. જંહસુધી પીઝારો સપેન દેશ ઉપર આધાર રાખે, તાંહાંસુધી તેનાથી સવતંતર બાદશાહ થવાએ નહીં. હાલતો રાજની લગામ આટીલીબાનાંજ હાતમાં રેહેશે, પણ પાછલથી કાંઈક શગાઈની ઈઉકતી કરશું તો તાજ આપણાંજ માથાં ઉપર પોતાની મેલે પડશે.

આ બીના સાંભલી એલવાઈરા બબરતી ઉઠી ગઈ. તેણીને પીઝારો પુછવા લાગો "કેમ આ મારી તદબીર તુંને કેવી લાગેછે ?"

એલવાઈરા—ઘણીજ નેક ! ઘણીજ વાજબી !!

(બબરીને)

અગર રાસતીનો રાહ, જે કરે અદા,
અમર કીરતીનાં કીરણ, તે પામે સદા.

પીઝારો—કેમ વલી તારો મીજાજ કેમ ગએઓછે ? તું શું બબરેછે !

એલવાઈરા—કંઈ નહી—અમસતી બઈરાંઓની સાધારણ બકબક—કાંટો—મીજાજ બીજું શું ! (રણસીંગડાંનો અવાજ સંભલાએઓ) જાઓ તમો બાહદુર સરદારો અને સુરા સીપાઈઓ તમારી કીરતી લુટવા તમારા સરદારની પછવાડે ધસડાઓ, તમારાં નાંમ તવારીખનાં કાલા પાનાં ઉપર કાએમ રેહેશે.

પરકરણ ૨ જું.

આ સપાનીશ સરદારો તથા સીપાઈઓ, જોકે જાતે ખરીસતી હતા તોબી ઘણાજ ચંડાલ તથા ખુની હતા. તેઓની રગોમાં તેઓનાં સુબાના ઘાતકીપણા સીવાએ દએઆનુ એક ટીપુબી હતું નહી. તેઓ મતલબીઆ હતા અને લડાઈમાંથી લુટ મેલવવી એ તેઓની મોટી નેમ હતી. તેઓ પોતાના સુબાના હુકમને તાબે હતા પણ તેઓની ખરી વફાદારી વા ઉપર સોંપેલી હતી. સઘલાઓ બાહર પડે આ બાદ બે સપાનીસ સીપાઈઓએ એક બુઢા પીરૂવીઅનને દુરથી એક જાહડનાં છાએઆ તલે બેઠેલો દીઠો. જાંણે તેઓ એક મોટા વાઘનો શીકાર કરતા હોએ તેમ તેનો શીકાર કરી પીઝારોની આગલ પકડી લાવેઆ. આ બુઢો કોઈ બરો મસકેરો અને તાંણુવાલો હતો. જોકે તેનુ શરીર બુઢાપાનાં બોજાથી નાતવાન થઈ ગએલું હતું તોબી પોતાનાં દેશ તથા દેશી ભાઈઓ વીશે ખરી પ્રીતી રાખતો હતો.

પીઝારો—બુઢા તું આ મુલકમાં કોણછે અને તારો સરદાર કોણછે ?

બુઢા—(તાંણુથી) અરે પેહેલે તુંજ મને કેહેની, આ લુટારા ઉઠાઉગીરો મરે સરદાર કોણછે ?

એક સીપાઈ—(ગુસામા) આ ખંજરનુ એની છાતીમાં મેઆન કરૂં ?

બુઢા—(ધીકારથી હસીને) હા ! હા ! વા ! તમારા લશકરમાં સઘલા તારાજ જેવા કીરી મકોડીના પેહેલવાન છે કે ? શું જબરી બાહુરી કરેછ ! એક ઘોરના કીનારા ઉપર ઉભેલા ગરીબ બુઢાને મારી નાખવામાં બાહુરી સમજેછ ! કદાચ મારા ગામના ઉંદરડાં મારે તોબી કાંઈક વધારે બાહુરી ગણાએ.

પીઝારો—પણ એ બેવકુબ બુઢા, તું આ દેશ વીશે શું જાંણેછ તે હમને કેહે.

બુઢો—ભાઈ હું તો હાલ એટલુંજ જાંણુંછું કે તું મને મારી નાખનાર છે.

પીઝારો—તેઆરે તારૂં મોહ સંભાલીએની. મોહડાંમાંથી આવું બોલતે નહીતો કદાચ તું બનશતે.

બુઢો—(ધીકારથી) અરે જા, હું મરવાની કાંહીં પરવા રાખુંછું. હતું શું અને ગએઉં શું. મારૂં તન તથા મન એક સુકાં જાહાડની મીસાલે થએલું છે, તેમાં વલી તારા જેવા ધીંડારાની રેહેમ શા માટે માંગું.

પીઝારો—(બુઢાને ઠંડો પાડીને) પણ જો મારી વાત સાંભલ—તારૂં જરા તાંણ નરંમ પાડ. હમો થોડાવારમાં તમારાં લશકર ઉપર હુમલો કરનાર છઈએ. હમે શાંભલીઉંછે કે અતરે કીધે એક છુપી સાંકડી ખીણછે, જે મધેથી તમારા કીલ્લા ઉપર શેહેલાઈથી ઉતરી પડાએ, માટે અગર તુ તે છુપો વાટ હમોને દેખાડી આપેતો તું જેટલી દોલત માગે તેટલી આપું.

બુઢો—હા ! હા ! હા !

પીઝારો—કેમ શું આ હમારી માગણીનો તું ધીકાર કરેછે ?

બુઢો—ધીકાર કરૂંછ તારો—ધીકાર તારી વાતનો,
ધીકાર તારી દોલતનો—ધીકાર તારી જાતનો.
મેં બાધ્યુ પુનનુ ગાખુછ હું ધન,
છે દોલતમન તેથી મારૂં તન અને મન.
વલી છાતી મારી રાખેછે છુપું એવું નંગ,
ન થાએ જેની કીમત—ન જાએ જેનો રંગ.

પીઝારો—હેં હેં ! એવું અમુલીક જવેર તારી પાસે કાંહાથી ? તે શું છે તે મને કેહે (લુટવાના વીચારથી).

બુઢો—મારૂં હઈડું—મારૂં અંતઃકરણ—હઈડાંના જેવું બીજું શુખ કાંહ છે ? તમો ગમે તેવા જરીના પોશાક પેહેરો, પણ અંદરખાનેથી તમારૂં હઈડું સડી ગએલું હશે એમાં શક નહી.

પીઝારો—(મસકેરીમાં) હું ધારૂંછ પીરૂવીઅન લોકો મધે તારા જેવો ધુતારો બીજો કોઈજ નહી હશે.

બુઢો—હુંબી ધારૂંછ સપાનીઅરડ લોકો મધે તારા જેવો લુટારો બીજો કોઈજ નહી હશે.

પીઝારો—એરડા બુઢા કેહ, તમારાં લશકરની શંખીઆ કેટલીછે, અને તમારી છાવણીનો કાંઓ ભાગ નબલોછે ?

બુઢો—લશકરની સંખીઆ ? પેલાં જાહડનાં પાતરાં ગણ. હમારી છાવણીનો કોઈબી ભાગ નબલો નથી પણ સઘલી તરફથી ઈનસાફ અને પ્રીતીનાં પુશટાથી મજબુત કીધેલોછે.

પીઝારો—તમો લોકોએ તમારી ઓરત તથા બચાંઓને કેહાં સંતાડેલાંછે ?

બુઢો—તેઓના ભરથાર તથા બાપની છાતીમાં છુપાવેલાંછે.

સાસરીઆંનું સંકટ કેમ ટલે ?

વાહાલાં બેહન,

તમારો કાગલ ઠાવો મલીઓ છે. તમારાં મરનાર માતાજીએ પોતાની છેલ્લી ઘડીએ જે વચન તમારી હજુર મને સંભલાવીઆ હતા તે હું કવચીત વીસરનાર નથી, અને તે વચનની રૂહેજ આ તમારાં કાગલનો જવાબ લખુંછું.

વાહાલાં બેહની હું અસલથીજ તમને બેહન કરી કેહતો આઓછ અને હાલબી તમુને બેહન તરીકે લેખુંછું. તમારાં સુખને વાસ્તે જેબી કાંઈ મેં કીધુંછે અને કરશ તે કરવામાં હું મારી ફરજ અદા કરૂંછ અને કરશ એવુંજ સમજુંછ. તમારાં માનાજીનો ઊપકાર હમારી ઊપર કાંઈ થોડો નથી.

પીઆરી બેહન તમારો કાગલ મેં ધીઆન દેઈ વાંચીઓ છે અને તે વાંચતાં મને ઘણોજ ખેદ થાઓ છે, કેમકે તમારા સંસારની દોરીએ એટલોતો વલ ખાધો છે કે તે જલદીથી તુટી જવાની ધાસતી લાગેછે. તમને સાસરીએ ગોઠવાએલાં જોઈ મને ઘણોજ સંતોશ ઊપજતો હતો, પણ તેજ સાસરીઆંમાં આવો કંકાસ ઊઠેલો જોઈ ખરેજ મારો જીવ બલેછે.

હવે બેહન તમોએ એ કંકાસનું વીસતારીને જે દાસતાન લખેલુંછે તે સંધું પેહલાંતો હું ખરૂંજ માનુંછ અને તે ખરૂંજ છે એવું વીચારી તે ઊપરથી બે સલાહના સખુનો જે માંગીઆ છે તે લખવાની રજા લેઊંછ.

પેહલાંતો તમો તમારાં મરનાર સાસુનો સોગ અને ગંમ કરોછ અને તેવનની ખુબી લખોછ તેમાં હું બોલેબોલ સાંમેલ થાઊંછ. તમારાં મરનાર સાથે હાલના સાવકાં સાસુનો મુકાબલો કરોછ, પણ બેહન મરનારતો તમારા ધણીના પોતીકાં માએ હતાં. પોતીકી માએનો પીઆર જેણુ તે બચાંઓને શકતી ખેંચી, પોતાનું લોહી પાઇ ગરભમાં રાખી ઊધારેલાં, તેવી માએ સાથે એક તરાહેત ઓરત જેહને તે બચાંઓ વીશે કાંઈજ દાહાજ નહી તેનો મુકાબલો કરવો વાજબી નથી. તારે હવે વાચારો કે, પોતીકી સાસુથી જેટલું સુખ મેલવવાની આશા તે સાવકાંથી કેમ પુરી પડે! હા બેહન હું કબુલ કરૂંછ કે તેઓ તમને મેણા તાંણા મારતાં હશે—તમારી ઊપર ખોટો જુલમ ગુજારતાં હશે—તમને તેથી રાત દહાડો જપ તથા ભુખ નહી હશે—અને સદા એવા અંદેસામાં તમો ગરક થાતાં હશો—પણ તેને વાસતે તમને એકજ ઊપાએછે તે એક સબુરી એખતીઆર કરવી. બેહન આપણામાં કેહની છે તેમ "જાલમ બેત ખરાબછે"—જુહાકની જાલમી શદા કાએમ રહી નથી. જુલમગારો કદી પણ સાબુત અથવા સલામત નથી, કેમકે જે જમીન ઊપર તેઓ ચાલેછે તે નીચેથી પોલી અને પોકલ થાતી જાએછે. જેબી ચીજ દુનીઆમાં એકદંમ ઘણીજ ચહડેછે તે જલદીથી જમીનદોસત થાએછે.

હવે તમારા ખાવંદ પેસતનજીની તમો ફરીઆદ લખોછો તેમાં હું બીલકુલ સાંમેલ થાઇ શકતો નથી, કેમકે તેની કેટલીક હાલતથી આગંલ હું તમારેથીજ વાકેબગાર થાએલો છેઊ અને તેના કારણો હું નીચે ટુકમાં જણાઊંછ, તે ઊપર વીલંબ લેઇ દરીઆફત કરજો.

પેહલુંતો એક બીચારા પેસતનજીના દીલમાંથી હજુરતો પોતાની મા મરવાનો ગંમ દરે થાઓ નથી, અને તે ગંમ તમારા વરને કાંઇ થોડો ના સમજતાં. બીચારો મુંગે મોહડેનોછે તે સંધું ગલીઆ કરે છે અને વલી ઊપરથી મીહનડામાં ખપવું પડેછે.

બીજું એક તે બલેલો જલેલોબી તમને દીલાશા આપે તેથી તમો ધરાતાં નથી, અને ઊલટો ઠપકો દેવોછો કે પેસતનજી તમારી ઊપરનો જુલમ તાલતા નથી.

તરીજું એક પેસતનજીની ગુંજાસ કાંઈ નહી, અને તેમાં તમો એરીન, વારા, સારી તથા એવીજ બીજી ચીજોની હર વખત ઊઘરાંણી ચલાવોછો, અને બીજી બાએડીઆને તેવોના ભરથારો કેવી મેજ જોક અને આપ લે કરે છે, અને તમારાજ નશીબે એવો ભરથાર મલીઓછે કરી તેના મોહડાં ઊપર બોલી તેના દુખની ચેહમાં ઓર પાંણીને બદલે તેલ રેડોછો એ શું! વાજબી છે?

ચોથું એક, એવી એવી રીતના રોજીનદા કંયલાથી તે બીચારો કંટાલી તમારી હજુરમાં ઊભો રેહતો નથી, અને જેમ બને તેમ તમારેથી દુર રેહછે તેથી તે, મોજ મજાહમાં પડીઓછે અને તમારી દરવાસ કરતો નથી કરી તેને તમો સતાવોછો. એ વગેરે બીજાં કેટલાંક કારણો છે તે હાલ નજીવાં સમજી મુકી દેઊછું.

બેહન જો તમારો વર તમને આગલ ચાહતો હતો, અને હાલ નથી ચાહતો, તો તે વાંક હું કેહુંછ કે તમારોજછે—કેમકે જો તેની તરફ તમો મમ

તા અને માએઆ ભરેલાં હોવ, તો તેનેથી તમુને ચાહેઆ વગર રેહવાએજ નહી. જો તમારામાં મમતાનો ગુણ હોએ, અને આપ મનલબને વાહાલી નહી ગણો, અને તમારા ખાવંદનુ સુખ વધારવા માટે તમો પોતે અડચણ વેહલા ભોગવોતો, પછે તે ખાવંદ તમારો થાઇને નહી રેહશે એ માંનવું વીચારથી દુરછે. જો તમને તે નહી ચાહતો હોએનો, તે તમારાં કંમનશીબને નાં લાગુ પાડતાં, પણ તમારોજ કાંઈ વાંકછે એવુ વીચારી તે સોહથી કાહાડી સુધારો નહી તાંહાંસુધી આરાંમમાં બેસતાંનાં.

બેહન તમો તમારા ભરથારને કંમસમજથી કેટલું દુખ કરોછો તેનો વીચાર કરો. તેની તબીએત તમારાજ બોલોમાં લખુનો લકરતી ચાલેછે અને ગંમ અને સોગમાંજ બલા બલીને (ખોદા ન કરેને) એનાં જીવને કાંઈ હાંની થાએનો પછે તમારો શો હાલ ! શું તમને તરણસો ચારસો રૂપીઆનું એરીન, વારા, ઝાંકરી અને તીલીની સારીઆ કાંમ આવવાનીછે ? નહી બેહન નહી લાંબો વીચાર રાખો—તમારૂં પાંઠરણ જોઈને પગ લંબાઓ અને ખરૂ સુખ જહવેરાત અને મોતીમાં નથી, પણ તમારા ભરથારને સુખી રાખવામાંછે એવું સત કરી માંનો.

ખરેજ બેહન હું દલગીર છેઉ કે એવી કમસમજ ઓરતો આજ ઘણી મલી આવશે જેઓથી ખાવંદોનું ખરૂ સુખ લુટાઈ જાએછે, જેવોને સુખ મેલવવાં સારૂ લાવે તેવોજ તે લુટે પછે બાકી સું ! રહેઉ.

જો તમો પેસતનજીનો પીઆર મેલવવા જીગરથી ચાહનાં હનેતો સારાં સારાં વસતરનો અભકડો છેડી દેઈ તેની ગુંજાસ ઊપર વીચાર કરતે. પણ તમે તેમ નથી કીધું. જો તેવનનાં દુખની તમને ખરેજ દાહાજ હનેતો તેની ગંમગીનીમાં તમો ભાગ લેતે, અને તેને ધરનો દીલાશો આપી ચાલુ હાલતમાં સબુરીથી રેહવા કેહતે, તેમ તમે નથી કીધું. પેસતનજીનાં દુખનેતો તમોએ સદાખરૂ વીસારીજ મુકીઉં; અને તમારાંજ દુખનું (જો દુખ કહીએનો) નીવારણ ઈછેઉ, તે કેમ બને !

બેહન મારાં ઊપલાં લખવાથી પેહલાંતો જરા તમને માઠું લાગસે ખરૂં, પણ તે સરવે તમારા ફાએદાને સર છે કે નહી, અને તે કીઆ દીલમાંથી નીકલેલુંછે તે ઊપર જેવારે વીચાર કરશો તારે તમોને આપોઆપ માલમ પડશે કે એ લખાંણ કેવા નીરમલ જહરામાંથી નીકલેલુંછે.

હવે બેહન તમને સાસરાંમાં હાલી વખતે કેમ ચાલવું તે વીશે નીચે લખી તે ઊપર તમારૂં ધીઆંન દોડાવા માંગુંછ.

જો પીઆર અને મોહબત મેલવવી હોએતો સવભાવીક રીતે ચાલજો; અને તમારાં કાંમકાજમાં સરવદા હેસાંનમંદ રેહજો. વલી આ કાએદો પણ ધીઆંનમાં રાખજો કે તમારા ભરથારનું સુખ સોધવામાં તમારૂં સુખ વધશે. તમારા ભરથારને સાથી સુખ મલશે એ જો જાંણવું હોએનો આ નીચલી નીતી ઊપર સદા અમલ કરજો.

પેહલું એક તમારા મીજાજને દાબતાં રેહજો. બીજું એક એકલપેટાપણાને અને આપ સવારથને હરી ઈઆને જીતી લેવા શીકજો. તીજું એક સાંભળાંને વાતચીતમાં ખીજવતાં નાં, અને તમે પોતે પણ ચીડકી સવભાવ રાખતાં નાં. ચોથું એક કોઈનાંબી મનને માઠું લાગે એવું બોલવાથી બનતાં સુધી પહરેજ રેહજો. પાંચમું અને છેલ્લુ એક જેઓને આપણે પીઆર અને મોહબતથી ચાહતાં હોઇએ તેઓનું સુખ વધારવાને હરપલ ખંતી રેહવું જોઇએ—અને સદા નમનતાઈ તથા ગરીબાઈ—ખાંમોશી તથા બરદાસત કરવાની રીત—જલદીથી માંફી બખશવી તથા વાંકો ભુલી જાવા—હરએક કાંમસર તતપર તથા તઈઆર અને હસતો મુખરો રાખતાં શીખવું જોઇએ.

વાહલી બેહન ઊપર લખેલા પાંચ કાએદા જો બરાબર ધીઆનમાં ઊતારી ચાલશોનો, ફરી કદી પણ તમને ફરીઆદ કરવાને કારણ રેહશેજ નહી એવી મારી પકી ખાતરીછે. જો ઊપલા ગુણો તમે પોતે મેલવશોતો તમારાં સાસરાંમાંનું સરવે અવર તલી જાશે, અને તમારા ભરથારનું મનમાંનતું સુખ ભોગવી શકશો.

હાલ લંબાંણ થાવાને લીધે ખતંમ કરૂંછ અને વલી કોઈ બીજી જોગવાઇએ તમારી શેવા બજાવીશ.

વાહાલાં બેહન,

હું છેઉં

તમોને સદા સુખી જોવાને ઈનતેજાર બાઈ.

—•—

આવાજ.

સવાલ—જરા મેહેરબાની કરીને સમજાવશો કે આપણ આવાજ સાંભલીએછ તે શી ચીજ છે ?

જવાબ—દરીઆના પાંણીમાં મોજા થાએછે તે તમે જોએલા છે; તેમજ હવામાં પણ મોજા થાએછે. તે મોજા આપણી નજરે પડતા નથી, પણ તે આપણા કાંન ઊપર આવીને વાગે છે તારે આવાજ માલમ પડેછે.

સ૦—પણ હવામાં મોજા કેમ પેદા થાએ છે ?

જ૦—એક દાખલો લેઓ, જો ખાંનાની ટેબલ ઊપરનો એક કાંટો લેઇને કાંણ આગલ પકડીએતો કાંઈ આવાજ નીકલતો નથી. જો તે હવામાં જોરથી હીલવીએ તોપણ આવાજ થતો નથી; પણ જો તેને એક ટેબલ ઊપર ઠોકીએ તો જલદીથી આવાજ નીકલશે. આવાજ નીકલતી વખતે કાંટાના દાંતા હીલતા માલમ પડશે અને આપણા હાથને પણ લાગશે. જેવા દાંતા હીલતા બંધ પડીઆ કે આવાજ પણ બંધ થઈ જશે. હવે કાંટો ઠોકીઆથી તરત આવાજ પેદા થાએછે, તેના જોરથી આસપાસની હવા દબાએછે. એ હવાના દબાનના ઝોંકથી તેની પાસેની હવા ઊપર દબાન આવે છે એમ કરતા સઘલી હવાને એક એક પછી ઝોંકો લાગીને દબાન થાએ છે, તેથી હવામાં જાંણે કે એક જાતના મોજા પેદા થાએ છે. હવાનું દબાન આસતે આસતે કમતી થાએ છે અને છેલે તદન નરમ પડી જાએ છે. જો આવાજ ઝીણો હોએતો આસપાસની થોડીજ હવા ઊપર અસર કરે છે અને નજદીકના આદમી તે સાંભલી સકે છે. જો આવાજ મોહોટો હોએ છે તો ઘણું દુર લગી હવાનું દબાન થાએ છે અને તેટલા માટે ઘણા દુર લગીના આદમીઓ તે આવાજ સાંભલી સકે છે.

સ૦—તારે શું આવાજ પેદા કરવાને માટે હવાની જરૂર છે ?

જ૦—હા, એક કાચના વાશનમાંથી ભુમખાની મદદથી હવા કાહાડી નાખો, અને પછી અંદર એક ઘાંટ વજાડો, જોકે ઘાંટની જીભ હીલતી માલમ પડશે પણ આવાજ કાંઈ પણ સંભલાશે નહી.

સ૦—વારૂં જારે ઘાંટ વાગતો હોએછ તવો જો આપણે તેને હાથ લગાડીએછ તો આવાજ બંધ કેમ થઈ જાએછ ?

જ૦—હાથ લગાડીઆથી ઘાંટની જીની કડીનુ હીલવું બંધ થાએછે, તેથી હવામાં ઝોક લાગતો નથી તેટલા માટે આવાજ પણ બંધ થાએછે.

સ૦—જારે બંદુક અથવા તોપ દુરથી ફોડેછે તારે પેહેલાં ચમકાટ અને પછી તેનો આવાજ માલમ પડેછે તેનુ કારણ શું ?

જ૦—તમારે ધેઆનમાં રાખવું કે હવામાં રોશની આવાજનાં કરતાં ઘણીજ જહદપથી પસાર થાઈ શકેછે. એવું માલમ પડીઊંછે કે રોશનીના કીરણ એક શેકંનડમાં ૧૯૨,૦૦૦ માઈલ રસતો કાપેછે પણ આવાજ એક શેકંનડમાં માતરે ૦ા માઈલ જાએ છે, તારે અલબતે પેહેલાં ચમકાટ ઈઆને રોશની માલમ પડેછે અને પછી કેટલીએક વારે આવાજ સંભલાએછે.

સ૦—વારૂ બે વાહાણ દુર હોએછે તારે વાત કરવાને માટે રંશીગડું કાંમે લગાડેછે તેનુ કારણ શું ! શું આવાજ એથી કરી વધારે દુર જાઈ સકેછે ?

જ૦—જારે આપણે ખોલી હવામાં બોલીએછે તારે આસપાસની સઘલી હવાને ઝોંક મલેછે અને આવાજ પંથરાઈ જાએછે, પણ જારે રંશીગડાં માહેથી બોલીએ તારે માતર તે નલી માહેલી હવાનેજ ઝોંક મલેછે, આસપાસની હવા તે ઝોંકને અલવલ પોહોચાડતી નથી અને થોડી હવાને જોરથી ઝોંક મલીઆથી મોજા દુર લગો જાઈ સકેછે અને તેટલા કારણને માટે દુર સુધી આવાજ મોકલવાને માટે રંશીગડું કાંમે લગાડેછે.

સ૦—જમીન ઊપરનાં કરતાં દરીઆમાં માંણસનો આવાજ ઘણો દુર લગી જાએછે તેનુ કારણ શું ?

જ૦—પાંણીનો સપાટો જમીનના કરતાં શુમારી હોઆથી આવાજને જલદીથી દુર લગો લેઈ જાઈ સકેછે, વલી જમીન ઊપર ઈમારતો, પાહાડો, છેતી આદી હોવાથી, હવાના ઝોંકને વારેઘડીએ અટકાવ થાએછે, તેમ દરીઆમાં ઝોંકને અલવલ થતી નથી.

સ૦—એમ કેહે છે કે ઊતર દરૂ તરફ માણસો એક માઈલને છેટે વાત કરે છે તે કેમ બની સકે ?

જ૦—ઊતર દરૂ તરફ હવા ઠંડી અને જાડી હોવાના સબબથી, આવાજને જલદીથી ઘણુંદુર લગી ઘસડી લેઈ જાએ છે અને વલી બરફની સાફ સપાટીને લીધે આવાજને જતાં અલવલ પોહોચતી નથી.

સ૦—એમ કેહે છે કે જંગલી લોકો જમીનઊ

પર માથું મુકીને દુરથી આવતાં માણસ અથવા જાણવરના પગલાંનો આવાજ સાંભળી સકેછે તે કેમ ?

જ૦—હવાના કરતાં પાંણીમાંથી આવાજ ઘણો દુરવેર જાએ છે અને પાંણીના કરતાં જમીન વધારે ખટ હોવાના સબબથી આવાજ વધારે જલદીથી ઘસડી લેઈ જાએછે. રેલવેના પાટા ઊપર કાન મુકીઆથી ઘણી દુરથી આવતી ગારીનો આવાજ એજ કારણને લીધે સંભલાઈ સકાએછે.

સ૦—કોઇ વખતે દેવલના ઘડીઆલનો આવાજ ઘણોજ પરગરો માલમ પડેછે તેનું કારણ શું?

જ૦—પવનેં જે તરફનો હોએ છે તે પરમાણે સાધનેં ઘસડી લેઈ જાએછે, વલી હવા જારે શુકી હોએછે તારે સાધ વધારે જલદીથી પસાર થાએછે.

સ૦—બેહેરાં માંણસ સાંભલતી વખતે કાન આગલ નલી મુકેછે તેનું કારણ શું?

જ૦—હવાના મોજા સઘલા નલીમાં આવીને એકઠા થાએછે તેથી આવાજ પરગરો સંભલાએછે.

સ૦—એક લાંબી લાકડીને એક છેડે તાંચણીથી ઘસીએતો બીજે છેડે પરગરો ઘસારો કેમ માલમ પડેછે?

જ૦—લાકડું આવાજને ઘણીજ જલદીથી અને સેહેલથી લેઈ જાઈ સકેછે. વલી લાકડાંની કણીમાં હીલચાલ વધારે જોરથી થાએ છે. એજ કારણને માટે કેટલાંએક વજનતરોમાં લાકડું વાપડવામાં આવે છે તેથી સાધ વધારે પરગરો માલમ પડેછે, જારે વજનતર વાગતું હોએ તારે જો એક બેહેરૂ આદમી લાકડાંને પોતાનો હાથ લગાડે તો તેને પોતાના મગજમાં આવાજ માલમ પડશે અને તેથી તેને ખુશી ઊપજશે.

સ૦—આપણે જોરથી બોલીએછ તારે દુરથી થોડીવાર રહીને આવાજ પાછો આવે છે તેનું કારણ શું?

જ૦—જો આવાજ જઈને હરેક ચીજ ઊપર (જેમકે ઘેર, પાહાડ, ઈતીઆદી) ભેકાએ છે તો પાછો તેજ આવાજ હવાના મોજાની મીસાલે બોલનારના કાન ઊપર આવીને પડેછે. આપણો આવાજ આપણી આસપાસની દેવાલ અને સીલીંગ ઊપર પડીને પાછો મારેછે, પણ બેવરો સાધ સંભલાતો નથી કાંએકે તે નજદીક હોઆના સબબથી બેઊ સાધમાં અંતર રેહેતો નથી. ઊંચી ઈમારતોમાં જેમકે આપણી ટાઊનહાલમાં બેવરો સાધ સંભલાએ છે પણ જે આવાજ નીકલીઓ તે ઊપર તરતજ તેવોજ આવાજ પાછો આવે છે તેથી બોલનારનું બરાબર બોલું સંભલાઈ સકાતું નથી. ખોલા મેદાનમાં જારે મોટેથી આવાજ કાહાડીએછ તારે તે થોડોવાર રહીને પાછો મારે છે કાંએકે જે ચીજ ઊપર જઈને પડેછે તે દુર હોઆથી આવાજને જતાં અને પાછો આવતાં વાર લાગે છે. કોઈ વખતે આવાજ આસપાસની ઘણી ચીજો ઊપર જઈને વાગાથી પુશકલ આવાજો પાછા કાંને પડે છે. ઈંગલંડ દેશમાં ગલાસટર નામના પરગણામાં ઊડસતાક નામની જગા આગલ એમ કેહે છે કે આવાજ પચાસ ગમથી પાછો વાગેછે.

સ૦—જારે તનેલ અથવા ભુગલાની હુંયેથી આવાજ કાહાડીએછ તારે તે મોટો કેમ માલમ પડેછે.

જ૦—કાંએકે આપણો આવાજ તરતજ પાછો વાગેછે અને જેમ રોશનીની પછવાડે ચલકતી ધાતુના પતરાં મુકીઆથી તે વધારે દીપી નીકલે છે, તેમજ બોલનારની પછવાડે અથવા ઊપર જાંણે કે પાછો આવાજ લાવનાર હોએતો, આવાજ વધારે જોર પકડેછે. ટાઊનહાલમાં જો બોલનારની પછવાડે અને ઊપર ગુંબજની મીસાલે પાટીઆં ગોઠવીઆં હોએતો આવાજ ગોટો અને પરગરો નીકલે.

સ્ત્રી દરપણ.

નાલીબાઈ શતાક.

બાહેરકોટ નાલીબાઇ નાંમની એક નીંદાખોર બાએડી રેહતી હતી. એને લોકોની તાતવાત કરવાનો અને બીજાંઓને હલકાં પાડવાનો એવોતો હબકો હતો કે, કોઈને વીશેની કાંઇ કેથે હલકું બોલાએ ચલાએ તે, ખરૂ હોએ તેમ ઊચકી લાએ. એ તેની સાંભલેલી વાતો આસપાસનાં પાડોસીઓ અને પોતાના સહી મીતામાં કરે નહી તાંહાંસુધી તેનો ધરવ પુરો પડે નહી. એવી ચાલને લીધે એને કેટલાંકોતો નાલીબાઇ સતાકને નાંમે ઓલખતાં હતાં. જો કોઈને જોવા અથવા કેથે બેસવા જાવાનુ હોએ અને કોઈ સાથે થાએકીતો સતાકબાઈ તઈઆરજ—કેમકે પછે તાંહાં લોકોની તાતવાત કરવાની તેમજ નવી સાંભલવાની તેને જોગવાઇ બને.

એક દાહાડે નાલીબાઈ, પોતાની શહીનાં સગાં સોહુમામાની સુનાબાઈને ખહી થએલી અને તાંહાં અવાર નવાર જવાનો માવેરો હતો, તેથી જોવા ગીઆં હતાં. તાંહાં બીજાં આડોસી પાડોસીનાં બઇરાંઓ જોવા આવીઆં હતાં. આવો, બેસોની, સાહ્જીમ તવાજે થાવા બાદ નાલીબાઈ પુછવા લાગાં "માંએ દવાદારૂ કોનની કરોછ" ઘરનાં ધણીઆની ગુલબાઇ બોલીઆં માએ દવાઈતો ફરતા ફરતાઓની કીધી, પેલા ઇસપીટાલવાલા મોહટા ડાકટરનીબી કીધી પણ કાંઈ ફેર પરતો નથી. જે આવેછ તે નેલ પાએછ માએ બીજો કાંઈ ઈલાજ કરતા નથી.

નાલીબાઈ—માએ એ દરદ પરોશી ખરાબ; જોવોની મારા પેસતનજીની વહુને એ નાંપાક થઓતો, તે બીચારી રીબી રીબીને મારગ લાગી—તેનેબી માંએ ફરતા ફરતાઓની દવાઈ કીધી પણ કાંઈ થાગ નહી લાગો. પણ માંએ પેલો વોહોરો હમણાં નીકલીઓછ તેની સશી તારીફ કરેછ, બે દારા જરા તેનો હાથ ધરોતો સારૂં; એમતો વરી આટલા મુઆઓની દવાઈથી સું ફેર પડીઓ તે વોહોરો કાંઈ પાખ આપેછ તેથી ઘણાઓને સારૂ થાએશીછ. પણ તેનો ભુક મરે બહુ ભારીછે.

ગુલબાઈ—(બીંચારી હવે દુબતી શેણને વલગે તેમ) હા માએ આટલા રૂપીઆની ધુર થાઈ, તે વલી એટલા પુરા; જાંહાં તાંહાંથી મારી છોકરીને ફેર પરવા સાથે દરકાર.

આવી રીતની વાતચીત સાંભલી બીચારી શુનાબાઈ ખહીનાં રોગથી ખવાઇ ગએલી, તેમાં વલી તેને ધાસતી પેઠી અને પોતાનુ દરદ સારૂ થાનાર નથી એવી રીતે દીલમાં આશા મુકવા લાગી. એ વખતે શુનાબાઇનો ભાઈ નાદરશા તેજ ઓરડામાં બેઠેલો હતો તેનેતો ચવરાઇ આવીશી કે વલી આ નાંપાકી કાંહાંથી આવી કે પેલી બીચારીનાં મનમાં ધાસતી પેદા થાઇ અને તેનું મોહડું ફગ જેવુ થાએશી.

તે દીવસે નાલીબાઇ સતાકનાં દીલમાં પોતાની વીધવા પરોસનની વાત હતી જે આગલ બીજે ઠેકાંણે કરી આવેલી તોબી તે હર બાંહાંને કાહાડવા જાએ પણ કાંઇને કાંઈ વચમાં અડચણ નરીઆ કરે. થોડેવારે જારે નાલીબાઇને જોગવાઈ મલી તેવીજ તે વાત કાહાડી અને સંધાં બઇરાંઓએ તે સાંભલવા ઊપર ધ્યાંન આપીશીં.

માએ પેલી મારી પરોસન હીરાં રંડાએલીછે તેને આપરેતો આજ સુધી ઘણું સારૂં માણસ જાણતાં હતાં, પણ માએ બારોબારથી સાંભલીએછતો જાંણે આપરૂં દીલબી કંમકમેછ. અતીઆર સુધીતો હુંબી મારી છોકરીને એને તાંહાં સીવવા સીખવા મોકલતી હતી ને જેણી સીવવા સાંધવાનું હોએ તે મોકલી આપીએ કે એ મસે ગરીબ બીચારીનું ભલું થાએ. એકતો માએ આપરાં બચાં નાદાંન પરીઆં ને એવાં નઠારી લત વાલાંની સંગતમાં બેસે તે આપરો જીવતો નહી માંને. તમારી છોકરીનેંબી મોકલવાનું બંધ કરો આસુને સારાં માણસને એ નહી પરવરે.

એં બાઈ આદમી, ઘેરમાં એખલી ને કોઈ કરતાં કોઈ ઘેરમો માંટીડો નહી અને તાંહાં પેલો સોરાબજી રોજ રોજ આવે, તે પછે બીજું શું લોકો વીચારે ! વલી એની છોકરીને તરેહવાર ઓઢાવે, પેહરાવે ને એના ગરીબ ઘેરમાં કોઈ વખતે ગીઆં હોઇએતો બધું સુશીઆની ને જાંણે આપરે તાંહાં નહી મલી આવે તે તાંહાં નજરે પડે. થોડાજ દાહાડાની વાત ઊપર હું એને તાંહાં ગેઈતી; તે એની પાસે ચીનાઈ બે તરણ જગજગ કરતી સારીઓ ને તેવીજ ફરમાસુ કોરો પડેલી ને સોરાબજી તાંહાં આવેલો તે હુંતો મનમાંજ સમજીને મુંગી બેઠી:

માએ આપરેતો એની દયા ખાતાંથાં કે બીચારી ઊપર તરેહવાર ગુજરી ગીશીં ને વરી છેલે વરંબી મરી ગીઆ ને બીચાંરી લાચાર બેચાર થાઇ પરીઓહામણીબી તેવીજ ને કોઈ વખતે જાઇએતો ભણતી ને બંદગી કરતી માલમ પડે, પણ જેદારથી આવો મામલો જોએઓ તેદારથી આપરેતો ચોકીઆં ને શીવવા વેતરવાનું કાંઈબી હોએ તે દરજીને તેરાવી કરાવીએછ.

બીજી જોવા આવનારી બઈરી—હા, માએ મેંબી એવુંજ સાંભલીશીંછે. સોરાબજીને ને તેને એટલું બધું શું, કે તાંહાં રોજ એક ફેરો મારીઆ વગર ચાલેજ નહી, એમતો બોજાબી વરોના દોસદારો હોએછે કેની—પણ આવું આપરે નહી દીઠેલું. એવાં મુઆંને હુંતો ઓસરીએબી ચહરાં શીં નહી.

એ વાતને વલી બીજાંઓએ ટેકો આપીઓ અને ઘણાં ખરાંનીતો જાંણે ખાતરી થાઈ હોએ તેમ ઊંકું હીલવવા લાગાં. એ વાત બંધ પડી એટલામાં.

નાદરશા બીચારો ઓરડામાં બેસી સંધુ સાંભલીઆ ક રતો હતો તેનુ ઊભાઇ આવીઊ અને તે કેટલીએ ક બીનાં જાંણતો હતો તે ઊપરથી બોલી ઊઠીઓ. નાંલીબાઈ, હીરાંબાઈને વાસતે તમો આટલું બધું બો લીઆં અને તેને ગુનેહગાર ઠેડવી તેમાંની એક બી જ તમોએ પોતે નજરે જોએલી માલમ પડતી નથી. તમો કેટલીએક બાબદ ઊપરથી શક નાખોછ તે બાબ દોનો કોઈબી બીજી રીતે ખોલાશો કરી શકો. પેહલાં તો જે બાબદ ઊપરથી કોઈબી માંણસને ગુનેહગાર ઠે ડવવો હોએ તે બાબદની બંધે બાજુ તપાસવી જોઈ એ અને તાંહાં શુધી તેને વીશે કાંઇબી માઠુ બોલવુ તે મોહ ગુનાહનુ કાંમ છે.

એ બાઈનાં ઘરમાં બીજો માંટીડો નહી એટલા વાસતે શોરાબજીબી તાંહાં નહી જાએ અને પોતાનાં મરનાર દોસતની બાએડીની ખબર અંતર નહી લી એ તો પછે એ બાઇનો હાલ શો! તે કરતાં શોરાબજી એક ભણેલો અને આબરૂદાર વેપારી કેહવાએછે. બીજુ એકે હીરાબાઈનાં મરનાર વરનો શોરાબજી ઊ પર હેવો ઊપકાર કાંએ નહી હોએ કે જેથી તે જનમ તેમાં ડુબેલો રેહે! અને તેનાં બદલામાં તેનાં બચાં છો કરાંની માવજત અને જતન કરે? હીરાંબાઈ પોતે સુ ફીઆની હોએતો પછે ગરીબ હોવા છતાં તે પોતાનું ઘે ર સુફીઆની કાંએ નહી રાખે? તમો ચીનાઇ સારી અને કેરોની વાત કરોછ તે લોકોની કાંએ નહી હોએ?

જોવો હું જાણુછ તેજો ખોલાશો સાંભલો. હી રાંબાઈનાં વરે, સોરાબજી એકવાર વચગાલે, વેપાર ધં ધામાં છેકજ બેસી ગીઆતા તારે, અહીંથી તહીંથી મે હનત કરી નાંણાંની મદદ કીધી હતી. તેમાં મરના રનાં પોતીકાંબી થોડાં નાંણાં હતાં. બંધે વચે દોસ તી અને ભાઇચારો એટલો હતો કે, ચીઠી પતરી કાંઈ એ કે એકને આપેલી નહી. હવે તારબાદ થોડુંએ મરના ર, વેપાર ધંધામાં, લાંબાં કરજમાં આવી ગીઆ અને શોરાબજીથી કાંઈ મદદ કરી શકાઈ નહી. તેટલાંમાં તો તે બીચારો આજારી પડીઓ ને મરવા સુતો તા રે એક દાંરે હીરાંને સોરાબજીની હજુરમાં બોલાવી કહેઊ કે, સોરાબજી મારો દોસતછે ને તુંને જોઈતી ક રતી મદદ કરશે, બાકી મારી પાસે કાંઇ રહેઊ નથી. હવે શોરાબજી મરનારનાં બચાં છોકરાંઓની પરવર સી કરે તેમાં નવાઈ શી? તમો પેલી ચીનાઇ સારી અને કેરોની વાત બોલીઆં તે આ મારાં માએ બે છ તેવનને પુછી જોવો કે તે હમારે તાંહાંની હતી નહી. એ બાપડીનો ગરીબરો સંસાર જોઈ જેમ લો કો દયા ખાંઈ શીવવા વેતરવાનું આપે તેમ હમારે ઘે રથીબી જાએછે. હવે સોરાબજીની બઈરીને આ લેન દેન વીશે ખબરછે અને તેથી પોતે પણ તે બાઈ આગ લ આવન જાવન રાખેછે—એટલુંજ નહી પણ જો કો ઈ દીવસ સોરાબજીથી જવાતું નથી તો ઊલટો તેને ઘોં ક ઘોક કરેછે. હવે જારે આ પાક દાંમાંનની વીધવા વીશે તમો આવી વાતો કરવા લાગાં તારેજ એ લેન દેનની ખાંનગી વાત મને જાહેર કરવાની ફરજ થા ઈ પડી.

ગરીબ બીચારી હીરાંબાઈ હજુરતો તે પોતા નાં પરશેવથી રોટલી પેદા કરેછ અને આલશુ રેહવા ચાહતી નથી, એટલામાં તેને વીશે હાવી અફવા ફેલાએ આથી તેનાં દુખમાં કેટલો વધારો, અને તે ગરીબનાં હ કમાં કેટલું નુકશાન? તેમજ શોરાબજીની આબરૂને કે ટલો ધોકો? વાસતે સદા કોઈનીબી અફવા તમારાં કાંન ઊપર આવેતો તેની બેઊ બાજુ તપાસીઆ વગર એક હરફબી તે વીશે બાહાર કાહાડતાં નાં.

નાંલીબાઈ સતાકને તેમજ પેલી બીજી બાઈને એથી ઘણુંજ ખસીઆનું લાગું અને શરમીનદાં થાઈ હોશેબા આપરેતો શાંભલેલી વાત બોલીઆં, કરી પો તાનો લુલો બંચાવ કરી રખસદ લીધી.

વાંચનારી બાંનુઓ, તમારાંમા નાંલીબાઇ સતાક જેવી કેટલી મલી આવવાની. હવે આ વાત ઊપ રથી તમો નીંદા અને તાતવાત તથા બંધે બાજુ ત પાસીઆ વગર હુલકાઈથી વીચાર આપવાને વાસતે સું વીચારશો? એવી રીતે તમારે પોતાથી કોઈવાર થાએ ઊંછ? ઇઆદ રાખજો કે એકવાર તમારે મોહડેથી એ વી વાત થાઈતો તેથી સાંચા માંણસની નાહેકમાં કેટ લી ખરાબી, અને કેટલું દુખ, અને તેનાં ગરીબ કુટંબ નું, કેવું ફનાસુકાંમ. વાસતે સદા આ બોલો તમારાં હઈ દામાં કોતરી રાખજો કે "હરેક બાબદની બંધે બા જુ તપાસીઆ વગર કાંઇબી માઠો વીચાર આપવો અ ને બોલવું, એ ગુનાહ ભરેલુંછે."

સમુદરની સ્તુતી.

સમુદરને શાદી નજરે જોવો કે શીલસુફની નજરે જોવો તોબી આપણા કીરતારની કીરતીની તે ગોએઆ એક આરસીછે. તે આરસીને જુદે જુદે વખતે જોસોતો તેમાંથી એટલીતો જુદી જુદી અજાએબી નજરે પડસે કે તેનો કાંઈબી અંત આવવાનો નહી. ઓ ઈસવર ! તારાં આએ બુલંદ પાંણી ચોવીસ કલાકનાં અરસામાં બેવાર ઓટેછે અને વધેછે તે કેમ ? દરીઆનાં દરામનાં મોજા ! કેવા તેઓનાં ઊછાલા ! કેવું જોર અને જહેપ ! કેવી એકની ઊપર એકની ધસતી હાર અપાર ! કોણ તેઓને હીલવનાર, અને કોણનો તેમને આધાર ! આંખોમાં ટાડક પડે તેવો, તે પાણીનો આકાસી રંગ, એકાએક બદલાઇને બનેછે સીહાઈ કરતાંબી સીહા કાલો; અથવાતો વાં[illegible] છાંએઆની અસરથી લીલો, પીલો, અને રાતો ફેરવાલો; તમો કહેસો કે સમુદરનાં એવા શું ઢંગ ! [illegible] આંણી મેરે લીલો, કંમપીલો, ને પેલી મેરે સુરંગ !

સમુદર તારાં પાંણી છે ખારાં તેનો સરવેએ જાણીઆં; પણ એટલા બધા ખાર તુંમાં કોણે આંણીઆ ? જોકે ગંગા અને જમુનાં અને સીંધું સરીખી સેંકડો નદી રાંણી, તુંમાં ખાલી કરેછે, પોતાનું મસક મીઠાં પાંણી, તોપણ તુંતો જાતે જોતાં ખારનું ભંડાર, કે જેઓનાં રસાએણી ગુણોછે અપાર.

જેઓએ તારી ઊંડાઈનું માપ કરવાની કીધી છે તજવીજ તેઓનું મતછે કે એકબારગી હીમાલીઆ જેવા પરવત, કે જેઓ ખરેખરાછે આકાસનાં ઠામ, તેઓબી તાહરા પાયલ પેટમાં કરી સકે મુકાંમ. વલી તુંમાંછે ખીણો, ખાઇઓ, અને ખડકો તમાંમ, જગોજગોએ ભાતભાતની માછલીનાં મુકાંમ.

કહુવો કે જીવજંતોની વશતી સુકી જમીન ઊપર વધારેછે કે સમુદરમાંછે ? એક ભીંગની ઘરબનાં બે પાટ, અને તે બે પાટમાં જેટલાં ઈડાં તેટલા ભીંગ ત એક ઘરબમાંથી પેદા થવા જોઇએ. હવે જો તેવાક રોડબંન કરોડ ભીંગ દરીઆમાં હોએતો તેઓનાં બચાં કચાં અને કુટુંબ પરીવારની વસતીનો સું અડસટો ધારીએ ! પણ વલી હઈઆંજ તે જગતનાં બાપનું દાહાપણ જોવો. જોવો કબીજી માંછલીઓ અગનીત બચાં જણેછે તોપણ મગરમછ એક વેત એકજ પેદા કરેછે, અગર તેમ ન હોતતો આપણનું સું થાત તે તમો પોતેજ વીચારી લેવો.

વલી શું આએ થોડીછે અજાએબીની વાત કે જોકે માછલી માછલીનીબી કરોડો નીઆત અને જાત—એક એકથી જુદીજ તેઓની રીત અને જુદી ભાત; તોપણ દરેક ટોલો પોત પોતાંનું રાજ, અને સંનસારનાં સઘલાં કાજ, પુરૂથવીની સરૂઆતથી તે આજ દંન તુલીક મેલસંપથી ચલાવેછે, અને લોભી લડાક ઈનસાંનને લજવાવેછે.

કાલાં પાંણીનાં સમુદર ! ઓ તારી પાટાલ પેટીઓમાં કેટલા કોહેનુર પડેલા હશે ! ઈનસાંનનો ખજાણો તારા દરવીઅ આગલ સું બીસાદ ધરાવે છે ! મોતીનોતો તું ચાહેતો વરસાદ વરસાવે, અને પરવાલાનાં ડુંગર ઊઠાવે.

વલી વેપાર અને રોજગારનો તું ધોરી રસતો છે, અને તારી બરકતથીજ આએ જીંદગીનો અસબાબ સસતોછે. ઊદીઓગનો હાથ અને ઐલમની આંખ; ડુંગર જેવી કીસતીઓને ગોએઆ આપેછે પાંખ. લાવેછે તેઓ દેસે દેસની ઊકમાઈ, તે વીસે નથી જો ઈતી આએ જગોએ ગુવાઈ.

સમુદર ! ઓ બોહોલા સમુદર ! તોફાંનનાં વખતમાં દીસેછે તું જુદોજ દેખાવ. જે પાંણીની સપાટી ઊપર એક વીખરાઅ ઘાસનું એક તનખુબી ન હીલે, તેજ પાંણી બીજીવાર લંગરની સાંકલને કાચાં સુતર સમાંન તોડે ! જેવારે વીજલીનાં ચમકાટ અને ગગરટનાં કેરાંકા—જેવારે મોજાઓ વાગે ગોઓઆ તોપનાં ધડાકા; તેવી વખતે ઈનસાંન કરે સું ઊપાઓ, કુદરતની સાંમણે કોણથી લડાએ ? તોપણ તેવે બારીક સમેજ મેલછે જે કીરતાર ઊપર ઈતબાર, તેનો બેરો તે સાહેબ ઊતારેછે પાર.

ઓરતોની મજલસ.

ભાશણ ૧ લુ.

ઓરતોને ગ્નાન મેલવવાની જરૂર— ઓરતોનો મરતબો.

પેઆરી બેહેનપણીઓ,

આજ દીને તમો બેહેનપણીઓને તમારા ધણીઓ સાથે ભેગા થએલાં જોઇને મને ઘણો આનંદ ઉપજેછે. એવો મેલાવરો કદાચજ બનેલો જોવામાં આવેછે. તમારાં બચાંની જતન કેમ કરવી, તથા તમારી પોતાની તંદરોસતી શી રીતે જાલવવી તેનુ ગનેઆન મેલવવાને તમોએ વારેઘડીએ મને એલતેમાસ કીધી હતી, તે આજ દીને બજા લાવવાને મારેથી બની આવીઉછે. તમારા માહેના કેટલાંક જણે પેહેલાં એ પરમાણે સાથે મલવાને ઘણી અડચણ લીધી હતી અને એવો પણ શક ઉઠાવીઓ હતો જે ઓરતોને ગનેઆન સા માટે જોઈએ ! પણ એ અડચણ દુર થએલી જોઇને હું ઘણો ખુશી થઓછું. ફરશુદને વખતે તમોએ સાથે ભેગાં થઇને પૈરબારના કુઠલાઓ, રાજાની કાહાણીઓ, મસકરી ઠઠા અને ગીબતો કરવાને બદલે ફાએદાકારક ગનેઆન મેલવવાની જે કોશેશ કીધીછે, તેટલા માટે હું તમુને ઘણીજ સાબાશી આપુછું.

પણ હું તમુને કેટલીએક બાબદોનુ ગનેઆન આપું તેની આગમજ મારી ફરજછે કે તમુને પુરતી ખાતરીથી સમજાઉ કે ઓરતોને ગનેઆન મેલવવાની અગતજછે. જારે તમારી એ વીશે પુરતી ખાતરી થાશે તારે જે બાબદ વીશે હું તમુને ગનેઆન આપશ તે ઉપર તમે વધારે ધેઆન આપશો, અને બીજી તરેહવાર બાબદો જાંણવાને ખંતી રેહેશો.

હવે જે બાબદ વીશે તમારી આગલ ખોલાસો કરવા ચાહુંછું તે તમારે પોતાનેજ લગતીછે. પેહેલાં આએ દુનીઆમાં તમારો મરતબો શુંછ તે વીશે તમુને સમજણ આપવા માંગુછું. તમારા માહેથી કેટલાક જણ પુછશે કે ઓરતોને વલી મરતબો સા મારે જોઇએ ? હું દલગીરીથી કેહુછું કે એવું બોલનારી ઓરતો આએ દુનીઆમાં પોતાની ફરજ શુંછે તેથી તદન અંજાણીછે. જો હું તમુને એ પરમાંણે કેહું કે દુનીઆની હાલત સુધારવાનો આધાર સઘલો તમારી ઉપરજ રેહેછે તો તે સાંભલીને તમો અચરત થાશો.

ફીલસુફો અસલથીજ કેહેતા આવેલાછે કે દુનીઆમાં જે જે મોહોટા અને કાબેલ શખસો થાઈ ગઓછે, જેઓએ મોહોટી શોધો કીધીછે, અને જેથી જંગલીપણાની અવસથામાંથી સુધરેલી અવસથા થાઇછે, તેઓની મોહોટાઈ અને કાબેલીઅત, તેઓની માતાઓ હુશીઆર અને ચંચલ હોવાથીજ બનીછે. શેહનશાહ નેપોલીઅન બોનાપારટ પોતે કહી ગઓછે જે "આગલ ચાલતાં બચુ કેવું નીવડશે તે તેની માએનાં હાથમાંજ વાતછે" વલી એમ પણ કહુંછે કે "દેશની હાલત સુધારવાની સઉથી સરસ રીત એછેજે માતાઓને ગ્નાની કરવાં". હવે જારે ફીલસુફો અને શેહનશાહો વટીક ઓરતોને આવો મરતબો આપેછે તારે તમુને પોતાને શા માટે પછાત રેહેવુ જોઇએ. શા મારે તમારા પોતાના વાજબી હકો અને મરતબો જાલવવાને માટે ઉપાઓ શોધતાં નથી.

આએ દુનીઆમાં જેટલું કાંમ અને જરૂર મરદની છે તેટલુંજ કાંમ અને જરૂરીઆત ઓરતની પણછે. ખોદાતાલાએ કેટલાએક કારણસર મરદને આંગમાં જોરાવર બનાવેલોછે. તેમજ તમો ઓરતોને કેટલાએક કારણસર રાંક બનાવીછે. એટલા ઉપરથી તમુને માલમ પડશે કે જારે મરદ બાહેર મેહેનત અને રંજ ખેંચીને પોતાનુ અને તમારૂ ગુજરાન પેદા કરવા જાએછે તારે તમો ઘેરમા રહીને સંસારી કારભાર ધીરજથી બજાવોછો.

દુનીઆની શરૂઆતથી તે આજ શુધી મરદ લોકો તમો ઓરતો ઉપર તરેહવાર જાતની હકુમત ચલાવતા આવેલાછે અને તમે જાતે રાંક અને નબલી હોવાથી તેઓએ પોતાના બલે કરી તમારી ઉપર તરેહવાર જુલમ ગુજારીએછે અને તમુને ગોલાંમગીરીની જુસડીમાં નાંખી મુકીઆંછો

જે વખતે ઈરાંન જમીન ઉપર આપણા પાદશાહો રાજ ચલાવતા હતા તે વખત કાઈ જંગલી હતો નહી. તારે ઓરતોને કઇબી જાતનો મરતબો મરદો આપતા હતા. તેઓને પોતાની શંફમાં લેતા હતા અને તેઓના વીચાર પણ લેવામાં આવતા હતા. તે વખતે ઓરતો એટલો મરતબો ધરાવતાં હતાં તેથી ઘણાં હુશીઆર અને ચંચલ હતાં. તેઓના ફરજંદોની જારે આપણે તવારીખ વાંચીએછે તારે માલમ પડેછે કે તેઓ ઘણાં જોરાવર, અકલમંદ, અને નેકીવાલાં હતાં.

જારે હીંદુસથાનમાં આપણ આવેઆ તારે મરદ અને ઓરત થોડાં જણ હતાં અને જંગલી હીંદુઓ સાથે વશીઆથી સઘલી તેઓની રસમ, રીતભાંત આપણા લોકોએ પકડી, તારથી ઓરતનો મરતબો ઘણે દરજે કમતી થઓ. જેમ હીંદુ લોકો પોતાની ઓરતોને ગુલામની મીસાલે હાલ પણ ગણેછે અને વાપડેછે તેમ આપણા મરદો દેખાદેખીથી ઓરતોને ગણવા લાગા. એવા જુલમાતમા તમે ઓરત લોકોએ આસરે બાહરસો વરસ કાહાડીઆં. ખરી વાતછે કે થોડાએક દાખલા શીવાએ હાલ ઓરત કાંઈ મરદનો ગોલામ સરખો નથી પણ હજીુર શુધી મરદ ઓરતને પોતાનો બરોબરીઓ ગણતો નથી જોકે ગોલામગીરીની મેહેનતમાંથી ઓરતો છુટીછે તોબી હજીુર શુધી મરદો ઓરતોને માતરે પોતાના શુખ અને ગમતને વાસતેજ બનાવી હોએ એવું સમજેછે અને તેથીજ તમારા વાજબી હકો આપવાને ના પાડેછે.

જરતોસતી ધરમ જેટલો મરતબો મરદને આપેછે તેટલોજ ઓરતને પણ આપેછે. જરતોસતી ધરમ મરદ અને ઓરતને બેઉ જેહાંનનુ સુખ અને દુખ સરખી રીતે બતલાવેછે તારે મરદ અને ઓરતની હાલત અને હકો આએ દુનીઆમાં શા માટે જુદા હોવા જોઈએ !

હાલમાં ઓરત જાત પોતે પોતાની હાલતથી ધરાએલી

રેહેછે કાએકે તેઓને વધારે સારી હાલતનાં ફલ કેવાં નીપજેછે તેનો પુરતો વીચાર નથી. કેટલીએક ઓરતો અનઘડપણાથી અને બેપરવાઈથી પોતાની જે હાલત હોએછે તે ઉપર સંતોસ રાખીને બેસેછે. વલી કેટલીએક ઓરતો વીચાર કરેઆ વગર મરદો તેઓ વીશે જે વીચાર રાખેછે તે માંથે મહડાવેછે. તેઓને પોતાની હલકી પદવી માલમ પડતી નથી અને ઘણી વખતે તેઓ ગોલામી હાલતને લાએકી અને ખુબી ગણેછે. હાલના વખતમાં તમારામાં એવાં પણ છે કે પોતાનો મરતબો શું જોઈએ તે થોડુંઘણું સમજી શકેછે અને કાંઈ પણ રીતે પોતાની હાલત સુધરે એવાં ખંતીછે. માંણસને પોતાનો મરતબો સમજવાને માટે કેલવણીની જરૂરજછે. હવે હાલ જે કેલવણી છોકરીઓને અપાએછે તેને કેલવણીનું નાંમ છાજતું નથી. લખવું, વાંચવું, જરા હીસાબ ગણવા, ભરવા શીખવું અને પંદર સોલ વરસની ઉમર થાઈ એટલે સઘલું પાછું વીસરી જવું એને કેલવણી કદી પણ કેહેવાએ નહી. છોકરાઓને એવી કેલવણી આપવામાં આવેછે કે તેથી તેઓના મન કઉઅત પકડેછે, વીચાર સકતી વધેછે, અને નીતીના કાએદા પરમાંણે ચાલવાને બની આવેછે. મા બાપો છોકરીઓને જુજ કેલવણી આપેઆથી ઉલટાં તેઓનાં મંન છાલકા અને બેઢંગાં કરેછે. તેઓ એટલુંજ સમજેછે કે પોતાની છોકરીઓનાં બદનને સોભાવતાં કરે. આપણા લોકોની જુવાન છોકરીઓમાં "હીસટીરીઆ" મરજ વધારે ફેલાએલોછે તેનુ મુલ કારણ એજછે કે માબાપો તેઓને મનની પુરતી કેલવણી આપતાં નથી અને સોભાઈતાં થાઈને ફરવું એટલુંજ શીખવે છે. હું કાંઈ એમ કેહેવા નથી માંગતો કે બદનને સોભાઈતું કરવું નહી પણ મારી મુલ મતલબ એછે કે તે સાથે મનની કેલવણી પણ આપવી જોઈએ.

વલી જે માએ સીખેલી અને ભણેલી નથી તેનુ બચું મોહોટું થાઆ પછી કદી પણ તેને માન નથી આપવાનું અને જે વખતે માએની સીખામણની જરૂરછે તે વખતે બચું ઉલટું તેની હકુમતને તુછ કરીને ગણેછે. માંએનાં હાથમાં બચું આપેલુંછે, તે એવા વીચારથી કે તેનુ મન સુધારે, તેને ખુબી આપે, તેનાંમાંથી ખરાબ ઈલતો કાહાડી નાંખે, તેને કેલવણી આપે, સારો મારગ બતલાવે અને સીખામણ દે. એટલા માટે તેને પોતાની અકલ અને અનમાએસ પુરતી હોવી જોઈએ. બચાંમાં શું શું સારા ગુણ છે તેને સમજવાને અને તેને વધારવાને સમજુ માંએ હમેસાં કોસેસ કરેછે, પણ અનઘડ માએ તે સારા ગુણ નહી સમજીઆથી તેને ગુમ થવા દેછે.

આ ઉપલા વીચારો ઉપરથી તમુને જલદીથી માલમ પડશે કે તમારી ઉપર મોહોટી ફરજ આવીને પડીછે. તમુને સારી રીતે ધેઆંનમાં રાખવું જે જેવી હાલત તમારા તન, મન, અને નીતીની હોએ તેવીજ હાલત તમારાં બચાંની થાવાની. તમારા હાથમાંજછે કે તમારાં બચાં જોરાવર અથવા નબલાં નીકલે, તમારાજ હાથમાંછે કે તમારૂં બચું હુશીઆર અથવા બુબક રેહે, તમારાજ હાથમાંછે કે તે બદ અથવા નેક નીકલે. જારે એવુંજ ખચીતછે કે તમારા બચાંનું અને આગલ ચાલતાં મરદોનુ તન, મન, અને નીતી તમારી ઉપર આધાર રાખેછે, જારે જોરાવર, હુશીઆર અને નેક બચું અને મરદ તમુનેજ જેબ આપેછે તારે તમુને સા માટે હરખ ઉપજવો નહી જોઈએ અને ઉંચે દરજજેની કેલવણી તમોને નહી છાજે એવું શા માટે વીચારવું જોઈએ.

તમારી મનસકતીમાં સુધારો અને વધારો કરવાની તમારી પોતાની અને તેમજ મરદોની પણ ફરજછે. દરરોજના વરતમાન પતરો વાંચવાં જોઈએ તેમાંથી દુનીઆમાં શું બનેછે તે માલમ પડશે અને તેમાંથી લહો મેલવી સકસો. ચોપાનીઆમાં વાંચવાં કે તે માહેથી દુનીઆમાં શું સુધારો થાએછે તે માલમ પડે અને તમારાં બચાંને તે શીખવવાને કામલાગે. હાલ મંડલીમાં તમે ભાશણ સાંભલવા આવેઓછો તેવીજ મંડલી કરીને ભાશણો સાંભલવાં કે તેથી જુદી જુદી બાબદોનું ગનાન મલે.

મનને કેલવવા ઉપરાંત તમારાં તંનની જાલવણી કરવાની વધારે જરૂરછે કેમકે જો તંન ઈઆને તમારો બાંધો મજબુત હશેતો તમારૂં મંન સેહલાઈથી હરએક જાતની કેલવણી ઉપર વલાણ લેઈ શકશે—પણ જો તમારો બાંધો નબલો હશેતો પછે તમારૂં મન જાહાજી ઈઆરી આપી શકશે નહી. તનની જાલવણી કેમ કરવી તે વીશે તમે તદન અંજાંણછો. તમુને તથા તમારાં બચાંને દુખ થાએછે અથવા તમો નબલાં અને દુબલાં રહી જાઓછો તેનું કારણ તમે સમજી શકતાં નથી. જો તનને તંદરોસત કેમ રાખવું એવી સમજણ તમુને બરાબર હોએતો કદાચજ તમે આજારી પડો. તમારાં બચાં તંદરોસત અને જોરાવર પેદા થાએ. ખરી દલગીરીછે કે તમારૂં તન સુધારવાને તમારા માંબાપોએ થોડીજ સમજણ રાખીછે. તમો બચપણમાંથીજ નબલાં હોઓછો. તમો જવાનીમાંથીજ, અંજાણપણાને અને કેટલાએક વેહેમ અને છીતને લીધે તમારાં બદનનો નાંશ કરોછો અને પાછલી જીંદગી દુખ અને દરદમાં ગુજારો છો. હાલના વખતમાં બીહીકની, ધ્રુજતી, ફીકા ચેહેરાની, કમર માહેથી વાંકી વલી ગએલી જુવાન છોકરીઓ આપણા લોકોમાં આવેછે તેનું કારણ શું? અલબતે અગનેઆનપણાથી અને વેહેમને લીધે તેઓનાં માંબાપોએ તેઓને એવાં કરી મેલીઆંછે.

એટલા માટે ઘણીજ જરૂરછે જે તંદરોસતી જાલવવાનાં કાએદા બરાબર સમજવા અને તે પરમાંણે ચાલવું જોઈએ. તંનદરોસતી જાલવવાનાં કેટલાક કાએદાઓ વીશે તમો જુદી છીત રાખોછો અને તેથી તમારાં તંન ઉપર નકાંમું દુખ લાવી નાંખોછો. કેટલીકવાર તમો પોતે છીતને ધીકારોછો પણ અણઘડ માંણસોનો ડર રાખી તે નઠારી છીતને તાબે થાઈ દુખી થાઓછો. એહેનો હવે તમોજ વીચારો કે એમ ચાલવામાં તમો તમારી ખરી ફરજ અદા કરોછો? નાં નહી ઉલટો ગુનાહ કરોછો, અને દુનીઆંને નુકશાન કરોછો.

હવે મારી ડાકટર તરીકેની ફરજ એછે જે તમારી તંદરોસતી કેમ જાલવવી તે વીસે તમુને ગનેઆન આપું. તમારા બચાંની જનમથીજ તંદરોસતી કેમ જાલવવી તે વીશે પેહેલાં હું સમજ આપવા માગુંછું. આસતે આસતે જેમ બચું મોહોટું થતું જાએ તેમ તેણે પોતે પોતાની તબીએત કેમ સંભાલવી તે વીશે હું પછી સમજાવશ.

૨૫.

આવતી મંડલીમાં બચું જણુમીઉ તેવી તરતજ શી બાવજત કરવી તે વીશે હું ભાશાણ કરવા ચાહુંછું.

આજ દીને મેં જે બાબદસર ભાશાણ કીધુંછે તે તમુને પસંદ પડશે અને તે પરમાણે તમે ચાલવાને તજવીજ કરશો એવી પુર આશા રાખીને હું ખતમ કરવાની રજા લેઉંછું.

રેલ.

રેલ એટલે શું અને તેથી કેહવી ખરાબીઓ થાએછે તે વીશે અલબત્તાં વાંચનારી બાઇઓમાંથી ઘણાં જણને ખબર હશે, તોપણ રેલ વીશે અતરે થોડો એક હેવાલ આપવાની રજા લેઈએ છે. જે ગાંમમાંથી-નદી પસાર થઈ જતી હોએ તે ગાંમમાં રેલ આવવાની વકી રાખવામાં આવે છે. જારે ગાંમમાં અથવા તેની આસપાસ વરસાદઘણો થાએ છે તારે નદીમાં હમેસ કરતાંને પાંણી ઘણા વધી પડે છે જેથી તે નદી ઊભાઈ જાએ છે અને તે માંહેલાં પાંણી ગાંમમાં ફેલાઇ જાએ છે અને તે વેલા જાહાડ પાંન, બાગ બગીચા અને લોકોના જાંન માલની અતીશે ખરાબી કરી નાખે છે. જારે વસતીવાલા મોહોલાઓ પાંણીથી ભરાઈ જાએ છે તારે તાંહાંના નાયલાં અથવા કાચી બાંધની ના ઘેરો ટુટી પડી ઘણાએક જીવડાઓનો નાશ કરી નેલેછે, અને-જેઓના ઘેર મજબુત બાંધણીના હોએ છે તેઓ તે ઘેરના ઊંચા ભાગ ઊપર ભરાઈ બેશે છે અને તે વેલા તેઓને ખાધા પીધાની તથા બીજી હાજતોની કેહવી વેહેલા પડે છે તેનો ખેઆલ આફત ખમનાર શેવાએ બીજાઓના મનમાં ખરેખર ઊતરી શકતો નથી. જારે આગ લાગે છે તારે લોકો એકબીજાને મદદ થાઈ તે બુજાવી નાખવાની તજવીજો કરે છે પણ આ કુદરતી આફતનો ઈલાજ કાંઈજ નહી થાઈ સકતો પણ તે ચહડેલાં પાંણી પોતાની મેલે ઊતરી જાએ તાંહાં શુધી હાત બાંધીને બેશી રેહેવું પડે છે. આ પાંણી મુંબઇની ટાપુની આસપાસ સમુદર આવેલો છે અને હંઇઆં એકે નદી પસાર થઇ જતી નથી માટે એ ટાપુ ઊપર કોઇબીવાર રેલના પાંણી ચહડી આવે હવું કાંઈજ નથી પણ સુરત, ભરૂચ વગેરેની જગો ઊપર કેટલીએકવાર રેલ ચહડી આવી છે અને સુરત શેહેરની ખરાબી કરવાનું રેલ એક મુખીઅ કારણ જાંણવામાં આવેઊંછે.

ઈસવી સને ૧૮૫૬ ના વરસમાં બેંગાલ પરાંતમાં ગેનજીસ નદીમાં પુર આવેઆથી રાજમાહાલની ટેકડી આંગલ ૧૨૦ માઈલની પોહોલાઈની જગો ગેએઆ સમુદર બની ગએઓ હતો. તેમજ પરનાની શાંમબી-બાજુએ ગંદક નદીથી તે સીલહેટ શુધી નજદીક ૪૦૦) માઈલની જમીન ઊપર પાંણી ફરી વલેઆં હતાં ગેનજીસ નદીની હવી રીતની હાલતને લીધે લાંમએ છીરે શુધી કાંઇ નહી, પણ નાલીએરી અને પાંણી શીવાએ કોઈબી વસતી માલુંમ પડી નહી હતી. કેટલીએક જગો ઊપર ૫૦) ફીટ પાંણી ઊંડાં ગએઆં હતાં જેથી આખાં ગાંમો પાંણીમાં ગરક ગએઆં હતાં અને ઘણાએક જીવડાઓની ખોવારી થાઈ અને મોટી કીમતની મીલકતોનો નાશ થાઈ ગએો હતો. કેટલાંએક અનાજનાં ખેતરો જે આગલા વરશાદથી ઘણી શારી હાલતમાં આવેલાં હતાં તે શરવે આ રેલથી પશપ્રઈ ગઆં હતાં. પણ શુકર તે કીરતારનાં કે તે હવી આફતની વેલા પણ પોતાના બંદાઓને કેહવી રીતની મદદ કરેછે ? કેટલીએક પડત જમીન જે ઊપર પુરૂથવીની ઊતપંતી પછે કોઇ દીવશેબી ખાતર નાંખવામાં આવેલું નહી તેહવી જમીન ઊપર આ રેલના જપાટાથી ઠેકાંણે ઠેકાંણેનુ ખાતર આવી પડેઆથી, રેલ ઊતરી જઆ પછે તુરત તેહવી જગો ઊપર પણ અનાજ વીગેરે વાવેઆથી ઘણો સારી રીતે ઊગી નીકલેઓ હતો. જો ખુદરત હવી રીતે પુરૂ ન પાડેતો પછે માણશોનો હવા હાદેશા પછે કેહેવો હાલ થાએ વારૂ, માટે આપણી ઊપર કોઈ રીતનું દુખ આવી પડેતો તે ધીરજથી શેહવું અને પરવરદેગારની ઊપર આધાર રાખીને બેશવું જેથી તે દાતાર તે દુખનો નીવેડો કોઇ અજાએબ રીતે લાવી મેલશે.

સરવે પરાંણીઓને પોતાના જાંનનો શંભાલ કરવો એ વીશેનુ ગનેઆંન પરમેશવરે તેમનાંમાં મેલેઊંછે અને કેટલીએક વેલા માણશ શેવાએ બીજા જીવ જતોને હવી જાતની અકલ બખશવામાં આવીછે કે જેથી કોઇ કુદરતી આફત આવી-પડે તેની થોડોક વખત આગમચથી તે જાંણી શકે છે. તેજ પરમાંણે જારે રેલ જેહવી આફત થાએછે તારે ચોપગાં અને પેટે ચાલનારાં જાંનવરો તથા મોહોટાં પખશીઓ

જેઓથી ઘણીવાર હવામાં ઊડાઈ શકાતું નથી તેહવાં
આ કોઈ ઊનચાં જાહાહોનો આશરો લેઈ બેશેછે. તે
હેવીજ રીતે, આ બેંગાલ પરાંતમાં થાએલી રેલની વે
લા એક જાહાડ ઊપર મોહોટા ગીદો, શરપો અને ચી
તા ચહડી બેઠે હતા જેમનુ ચીત્ર આ પાશેનાં પાંનાંમાં
તમારા જોવામાં આવશે.

જેહવી રેલ ગેનજીશ નદીમાંથી આવી હતી તે
ટલી મોહોટી નહી તોપણ એક રેલ પંજાબમાં આવી
હતી જેથી દેહેરા ગાજીખાંન નાંમનાં શેહેરનો નાશ થા
ઈ ગઓ હતો. એ તરફ શીઆલાની રૂતુમાં ઠં
ડી ઘણી પડવાને લીધે પાહાડો ઊપર બરફ બંધાઇ રે
હેછે અને જારે ગરમીની રૂતુ શહરૂ થાએછે તારે પાહા
ડ ઊપરનો બરફ પીગલીને તેનું પાંણી એકદમ ઊતરે
છે જે વેલા નીચેનાં ગાંમોમાં રેલ આવેછે. હવી રે
લ તાંહાં દર વરશ થાએ છે પણ ૧૮૫૬ નાં શાલમાં
તેથી મોહોટી રેલ આવી હતી અને તેનું કારણ એ
મ જાંણવામાં આવેઊછે કે એ વેલા પાહાડ ઊપરથી
પીગલેલુ પાંણી ઊતરેઆ શાથે વરશાદ પુશકલ થઆ
થી નદી પણ ઊભાઈ ગેઈ હતી—જેથી દેહેરા ગાજી
ખાંનમાં અતીશે ખરાબી થાઈ ગેઈ હતી. કહેછે
કે વરસાદના જોશથી એક મોટો બંદ ફુટી ગએ
ઓ હતો જેથીબી રેલના પાંણીમાં વધારો થાએ
ઓ હતો. આ રેલથી દેહેરા ગાંજીખાંનમાં પડે
લાં ઇંગરેજી લશકરની બરાખો પાએઆમાલ થાઈ ગે
ઈ હતી જેથી શોલજરોને ઘણી ઈજા પોહોંચી હતી.

હવી હવી રેલો દુનીઆંના બીજા ઘણા ભાગો
ઊપર આવી હતી પણ તે શરવેનો [illegible] હેવાલ આ ચોપા
નીઆંમાં અપાઇ શકાતો [illegible], માટે આટલાજ હેવાલ
ઊપરથી વાંચ[illegible]નારી બાઈઓના ધેઆનમાં આવશે કે
રેલ [illegible]છે અને તેથી લોકોને કેહવી ખરાબી થ
તી હશે.

જીંદગીના પ્રતીસબદ.

નીતીનો એક ધડો.

એક ખાલી પડેલા મોટા હાલમાં અથવા એક ટે
કડીની કઢણે અથવા ગોરામાં જાઈને આપણે જે સબ
દો મોટે આવાજે બોલીએ છઇએ અને તેજ સબદો પા
છા અઠડી આપણા કાંન ઊપર આવે છે તેને પ્રતીસ
બદ કેહે છે.

એક દીવસે એક બચું પાહાડની કઢણે નાખલું નાનું
વેહતું હતું તાંહાં રમતું રમતું એખલું ગએઊં. આગલ વ
ધતાં એખલું હોવાથી તેના દીલમાં ધાસતી પેદા થાઇ,
તે મટાડવાને વાસતે મોટે આવાજે બોલવા લાગું. તે
જ રીતે તેના કાંન ઊપર પ્રતીસબદો આવીઆ. તેણે
ફરી પોકાર મારીઓ અને કોઈ મશકરી કરતું હોએ
તેમ તે પોકાર પાછો સંભલાઓ તે ઊપરથી તે બચું ગો
સામાં આવી તેને ધુંડવા લાગું, પણ કોઇ હાથમાં નહી
આવવાથી ગોસામાં ને ગોસામાં ગાલ ગલોચ કરવા માં
ડી જે આબાદ તેના કાંન ઊપર પાછી આવી. આવો
મામલો જોઇ તે પોતાની મા પાસે દોડી ગએઊં અને
ફરીઆદ કરવા લાગું કે જંગલમાં એક છોકરાએ તેને
ઘણીક ગાલગલોચ કીધી અને તેને અપમાન આપીઊં.
માં તે બચાંનાં બેઊ હાથ હાથમાં જાલી બોલી, "બચાં
એગાલો તારા આવાજનાં પ્રતીસબદો હતા. જે કાંઈ
તું બોલીઓ તે ટેકડીની કઢણેથી તારી ઊપર પાછુ
આવીઊ. જો તેં સારા સબદો ઓચરીઆં હતેતો
સારાજ સબદો પાછા ફરને. એ ઊપરથી તારી જીં
દગીમાં તું એક ધડો લે. આ દુનીઆ તારી રીતભાં
તનો પ્રતીસબદ થાશે. તારા ભાઈબંધુઓ તરફ ગેર
મેરબાંની બતલાવ અને તેનાં બદલામાં તને તેજ મલશે.
પીઆર બતલાવ અને પીઆર મલશે. તારી તરફથી
પરકાશ આપ તો પછે તને કદી તેનાં બદલામાં અંધા
ર અથવા સીહા મલનાર નથી. તારા દીલમાં મેલ
અથવા કપટ રાખી ફર અને પછે બાગમાંનાં ફુલો પ
ણ તને મેલો અને ગંધાતો વાશ આપસે અને તેમાં
થી હજારો કદુવાઓ તારી ઊપર પડશે. ટુકમાં જેવુ
તું આપશે તેવુજ મલશે અને વાવશે તેવુ ચાખશે."

જેમ ઊપલાં બચાંએ પાહાડની કઢણે ચાલી પ્ર
તીસબદો સાંભલીઆ તેમજ આ જીંદગીની કઢણેથી બ
ચાં, ઓરત અને મરદ સરવેને ચાલી જાવુંછે તેથી ઊ
પલી વાતનો ધડો સરવે વાંચનારી બાઈઓએ તેમજ
સરવે કોઇએ પોતાના મનમાં ગોખી રાખવો જોઇએછે.

પીથાગરસ.

પેહલો ઈઊનાની ફીલસુફ.

વાંચનાર બાનુઓ તમારી સાંમને આ ચીત્ર કોણનું છે તે તમો જાંણો છો? પુરાતમ જમાંનામાં જેવારે પુરૂથવીના સઘલા ભાગો જંગલી હાલતમાં હતા તે વેલાએ ગરીસ એટલે ઈઊનાન દેશ સુધરાઈમાં આગલ વધેલું હતું. આ પેહલાં સુધરાઈવાલાં દેશ મધે પેહલો દાનાવ પંડીત પીથાગરસ નામે હતો, જેણે પેહલવેહલું ફીલસુફનું નામ ધારણ કીધું હતું, તેનું આ ચીત્ર છે. તમોએ વારંવાર ફીલસુફ સબદ બોલવા અથવા લખવામાં વાપરેઓ હશે, પણ તે સબદના ખરા અરથ અથવા ઊતપંતી વીશે વીચાર કરવા કદી બેઠાંછો? વીદીઆ અથવા હોનરના અભેઆશમાં આપણો વખત કાહાડવો, એ મનુશ જાતના સગલા ધંધા વેપાર મધે સરવેથી ઊમદા, ઊતમ અને ખરો સુખી ધંધો ગણાએ છે. એવા ધંધામાં ગુંદાએલા માણસને એક ફીલસુફનું નામ આપીઆમાં આવે છે, પણ આ લખેઆ ઊપરથી એમ નહી સમજવુ કે આ જાતની એક ફીલસુફની જીંદગી કાહડનાર ધણીએ હાત પગ ધોઇ, દુનીઆંનાં અથવા ઘર સંસારનાં કાંમકાજ ઊપર બીલકુલ ધેઆન આપેઆ વીનાં, સઘલો વખત અભેઆશમાંજ કાહડવો જોઈએ. દુનીઆનાં ઘણાંક ભાગો માહેલા કેટલાક મોટા મોટા ફીલશુફો વીદેઆ અથવા હુનરનાં શોધમાં ભારે અભેઆશ કરતાં છતાં પણ ખાંનગી અથવા ઘરસંસારનાં કારભાર ઊપર પુરતું ધેઆન આપતા હતા.. માંટે કોઈબી માંણસ સારૂ સારૂ ખાવા પીવાનાં અથવા પેહેરવા ઓઢવાનાં નીચ શોખનાં કરતાં જાંણીતા હોનર અથવા વીદેઆના શોખથી અભેઆસ કરી મનશકતી ભરપુર કરે, અને નવી સચાઇઓ શોધી કાહડવા પછવાડે મંડે, તેજ માણસ ફીલસુફનાં માનવંતા એલકાબને લાએકનો થાએછે. હવે આ ફીલસુફ શબદની ઊતપંતી કેમ થઇ તે જુઓ. પીથાગરસ એટલોતો વીદેઆભેંઆશી, પરમાંણીક અને નેક હતો કે તેનાં દેશીઓએ તેને "સોફીસટ" એટલે ખરો દાહપણવાલો એવું નામ આપીઊં હતું. આ નામ પીથાગરસને ગરૂરી ભરેલું લાગાથી તેણે નાપસંદ કીધું હતું; માટે તે પોતાને દાહેઓ નહી, પણ "ફીલાસોફર" એટલે દાહપણને ચાહનારો, એવું ગણવા લાગો હતો. એક વેલા એવું બનીઊં કે એક ઇઊનાની સેનશાહની દરબારમાં પીથાગરસ મુલાકાત લેવાને ગએઓ હતો. પીથાગરસની ચંચલાઈ તથા દાહપણ જોઈ સેનશાહ તેને પુછવા લાગો કે તું કેઈ બાબદમાં માહીતગારી ધરાવેછે અથવા તારો મુખીઅ ધંધો કીઓ છે. આ ઊપરથી પીથાગરસે જવાબ દીધો કે હું કંઈબી એક ચોકશ ધંધામાં માહીતગાર નથી, પણ હું માતર એક "ફીલાસોફર" છું. આ શબદ નવાઈ જેવો લાગાથી બાદશાહ પુછવા લાગો કે ફીલાસોફર એટલે શું, અને તે કીઆ ધંધા વાલાનું નામછે. પીથાગરસે જવાબ દીધો કે આપણાં શેહરો માહેલા ચોધાણો મધે જાહેર તમાશાઓ અથવા ખેલો થાએછે તે વેલાએ તરણ વરગનાં માંણસો ભેગાં થાએ છે—કેટલાંક હરીફાઈ અથવા બાહદુરી મેલવવાનાં શોખથી—કેટલાંક વેચી શાટી પઈશા મેલવવાના શોખથી અને કેટલાંક કીરતી અથવા બાહદુરીને જોવા અથવા વખાંણવાનાં શોખથી આવેછે. તેજ પરમાંણે આ દુનીઆંનાં ચોધાંણ મધે તરેવાર તમાશા અથવા કુદરતી ખેલો થાએછે, જેઓની ખુબીનો અભેઆશ અથવા વખાંણ કરનારા પણ આવેછે, અને એવા વરગનાં માંણસો મધે હું મને પણ ગણુંછું. એ પરમાંણે આ શબદ કેમ અને કોણથી ઊતપન થએલોછે તે તમો શમજેઆ હશો.

આ નાંમીચો ફીલસુફ સેમાસ નાંમનાં એક ઈઊનાની ટાપુ મધે જનમેઓ હતો. તેનાં જનમનાં

ચોકસ વખત વીશે તવારીખ લખનારાઓનાં જુદાં જુદાં મતછે, પણ કરાઈસટનાં જનમની અગાઊ આસરે ૫૦૦ વરશની વાત ઊપર તે થઈ ગએઓ હતો; જે બીનાં બનેઆને આજ નજદીક હડી હજાર વરશો થએલાં ગણાએછે. તેનાં માંબાપની નજર આગલ તેને મન અને તંનની કેલવણી મોટી સંભાલથી આપવામાં આવી હતી. કવીતા અને ગાએણમાં તેને નાંહની વએથી માહાતગાર કીધો હતો. જોઓતીશ સાહસતર તે પોતાનાં ખાંનગી અભેઆશથી શીખેઓ હતો. ઈઊનાંન દેશની રીત પરમાંણે શરીરની કસરત અને દાવપેજની તાલીમમાં પણ ચપલ થએઓ હતો અને જાહેર કુસતીની લડતમાં ફતે પાંમી ઈનાંમો મેલવતો હતો. તેની ૧૮ વરશની વએમાં "ઓલીમપીકગેમસ" નામનાં જાહેર તમાશામાં પેહલ વેહલું ઈનાંમ મેલવેઊં હતું, જેથી તે પેહલ વેહલો જાણીતો થવા માંડેઓ હતો. પણ પાછલથી તેનાં શરીરની ખુબસુરતી તથા મજબુતાઈ સાથ તેનું મન એટલુંતો ચાલાક સાબેત થએઊં હતું કે સરવેનાં મોહમાંથી પીથાગરસની હુશીઆરી નીકલતી હતી. એટલામાં તે મીશર દેશમાં ગએઓ, જેહાં તે ઘણાંક વરશો સુધી રહી તેહાનાં ધરમ ગુરૂઓનાં છુપાં તંતર, તેઓની પવીતર છુપી ભાશા, તેઆનાં ધરમ શાહસતરની કીરીઆ, તેઓની અસલી દંત કથા, ઈતીઆદી, વીશે પકી માહીતગારી મેલવી પાછો તે પોતાને વતન આવેઓ હતો. મીસર દેશનાં ધરમ ગુરૂઓ પાસેથી તેણે જે સઘલું ગનેઆન મેલવીઊં હતું તે મધે એક બાબદ વીશે તેનો વીશવાસ મજબુત બેઠે હતો. આ વીસવાસ પુંનર જંન્મ વીશે હતો. જેમ હીંદુ લોકો માંનેછે કે માંણસ જાતનો જીવ તરેવાર અવતાર લેતો આવેઓછે અને હવે પછી પણ લેશે તેજ પરમાંણે પીથાગરસ પણ માંનતો હતો. સરવે કોઈ જાણેછે કે આ બાબદ વીશે હીંદુ લોકોનો એટલોતો વીસવાસ બેશેછે કે તેઓ સરવ જાતનાં જનાવરો ઊપર રેહેમ બતાવેછે અને કીરી, મકોરી જેવાં નજીવાં જનાવરોનાં દર શોધી તેઓ મધે ખાંણ ભરાવેછે. આ બાબદ વીશે પીથાગરસનો પણ વીસવાસ એટલોતો મજબુત હતો કે તે વારંવાર જાહેરમાં જણાવતો હતો કે "હું પોતે આગલ તરણ ચાર અવતારમાં અવતરેઓ હતો અને તે અવતાર મને હજુર સારીપઠે ઈઆદ પણછે. પેહલાં હું મરકીઊરી નામનાં પેહલવાનનો ઈથાલીડીઝ નાંમનો છોકરો જનમેઓ હતો, અને "ટરોજન વાર" નામની લડાઈમાં પણ ગએઓ હતો—પછી હું હરમીટીઅસ નામનાં માણસનાં અવતારમાં જનમેઓ હતો—તેઆર બાદ હું એક માંછીમાર જનમેઓ હતો અને હાલ હું : પીથાગરસ છું." કેટલાક તવારીખ લખનાર કેહેછે કે પીથાગરસ હીંદુસથાંન મધે પણ આવેઓ હતો અને તેહાંથી પુનર જનમ વીશે બરાંહમણોએ તેને સમજણ આપી હતી. આ પુનર જનમની રીતથી તે પોતાનાં ચેલાઓને શીખવી માહીતગાર કરતો હતો. મીશર દેશ મધેથી પીથાગરસ પાછો આવેઆ પછી ઈઊનાંન દેશનાં જે શેહરમાં તેણે મુકાંમ કીધું હતું, તે મધેનાં રેહવાશીઓ, તેની ગાએઅણ, વઈદક, ગણીત, અને ખુદરતી વીદેઆની માહીતગારી ઊપર મોહ પડી શેંકડો જણ તેનાં હાથ તલે કેલવણી લેવા ભેગા થએઆ હતા. એ પરમાંણે પીથાગરસે પોતાનાં ચેલાઓની એક જુદી ટોલી અથવા પંથ ઊભી કીધી હતી, જે માંહેલા સરવે જણ બદીને ધીકારી નેકીની રાહે ચાલવા લાગા હતા. આ બુજરોગ ફીલસુફની તાલીમ લેવાને મરદોજ નહી, પણ ઓરતો પણ ભેગી મલતી હતી; અને તેઓ પણ ભલમણસાઈ, નેકી, અને કરકસર વીશે પીથાગરસનાં ધડા મેલવી તેની રીત પરમાંણે ચાલવા લાગી હતી. તેઓ કીમતી પોશાગ અને ઊંડા સંણગાર ઊપર પઈસાની મોટી રકમો ખરચવાની બેવકુશાઈ સારીપેઠે જાંણતી હતી. ખોદા, માંબાપ, ભરથાર તથા પાર પડોશી તરફ તેઓની કેહવી અને કેટલી ફરજોછે તે સારી રીતે સમજતી હતી. એવા જંગલી જમાનામાં ઓરત જાત પણ આ પરમાંણે દાહપણ ધરાવતી હતી, તેઆરે હાલનાં સુધરેલા જમાંનાંની સ્રીઓએ દાહપણનાં રસતામાં કેટલાં લાંબાં પગલાં ભરવાં જોઈએ, અને તેમાં કેટલાં ભરેલાં દીસેછે, એ બંને સરખાવતાં ખરેખર દએઆ ઊપજાવવા જોગ પરીણાંમ નીકલેછે.

ટુંકમાં કહીએતો મરદ, ઓરત, તથા બચાંઓને સમારગે ચલાવવાને આકાશ માંહેથી એક ફરેસતો નીચે ઊતરેઓ હોએ, તેમ પીથાગરસ ગણાતો હતો. જેમ તન અને મનની કેલવણીમાં તે ખંતી હતો, તેમજ ઈશવર ભકતીમાં પણ પુરો અને પેહલ હતો. તે

દર રોજ બડી બાંમદાદમાં ઊઠી પાહડનાં એક છુપા ગોફામાં જઈ બંદગી કરી આવતો હતો. પીથાગરસ ખરેખર એક ભગત હતો. તેનો ખોરાક ભાજી તરકારી તથા બીજી વનસપતી સીવાએ બીજો કાંઈ જ ન હતો. ગોસ અથવા કાંઈબી જીવજંતોના ખોરાકને તે ભારે ધીકારતો હતો અને તેજ પરમાંણે તેનાં ચેલાઓનેબી ખાવાને મનાં કરતો હતો.

"થીઆલોજી" અથવા ઈશવર ગનેઆન વીશે પણ પીથાગરસનાં વીચાર તે જમાંનાં સાથ સરખાવતાં ખરા અને વાજબી હતા. જગત માંહેલા સઘલા ગોલા ઈઆને દુનીઆ સરવસકતીવાન કીરતારનાં હાતથી એક પલવારમાં ગુચવન અને અંધારા ગાર માહેથી ઊતપન થએલાછે, એમ તે માંનતો હતો. વલી સુરીઅ મંડલ વીશે પણ તેનુ મત ખરું હતું. સુરજ વચમાંછે અને સઘલા ઘરેઓ તેની આસપાસ બેદાનાં આકારનાં રસતામાં ફરેછે, એમ કબુલ કરનારો પેહલ વેહલો ઘણો પીથાગરસ હતો. "જીઆંમેટરી" અથવા ઈઊકલીડનાં સીધાંતોને નાંમે જે હાલ લુમીતી વીદેઆ કેલવણી ખાતાંઓમાં શીખવવામાં આવેછે, તે મધેનુ એક નાંમીચું ૪૭ મું સીધાંત પીથાગરસે પોતે શોધી કાહાડેઊં હતું. † આ નાંમીચા ફીલસુફનાં મરણ વીશે પણ ચોકસ વખત જણાંએલો નથી પણ ઈઊનાની લોકો જેમ પોતાનાં ખોદા અથવા દેવોને આબરૂથી માનતા હતા તેમજ પીથાગરસનાં મરણ પછી એક દેવ તરીકે તેનાં નામને માન આપતા હતા. તેનાં જાતભાઈઓએ તેની ઈઆદદાસત કાએમ કરવાને એક મોટુ બાવલું ઊભું કીધું હતું.

એક સ્ત્રીનો જાણવાજોગ હેવાલ.

હમણાં વેલાતની ઘણીએક મંડલીઓમાં એક અજાએબ જેવી વારતા ચાલી રહીછે અને લશકરી સરદારોમાં અને રીજમીટોમાં એની ચકચાર ચાલેછે. એક લશકરી ડાકટર કે જે ઘણો વખણાએલો અમલદાર જણાતો હતો તેનાં મરણ પછી માલમ પડીઊંછે કે તે સ્ત્રી હતી. એ વાતની સચાઈ વીશે કંઈ શક નથી. એ બીનાનો હેવાલ આએરલંડનાં વરતમાન પતરમાં જાહેર થએઓછે.

પંદર કે વીશ વરસની વાત ઊપર આપણાં જે લશકરી અમલદારોએ કેપમાં છાવણી કરી હતી તેઓને ડાકટર બેરી નાંમનો સખસ ઈઆદ હશે. એ સખસ પોતાનાં ધંધામાં ઘણો વખણાએલો હતો તેમાં ઘણું કરીને અઘરાં વાઢ કાપનાં કાંમોમાં તેની ધીરજ, હોશીઆરી અને ચંચલાઈ જાણીતી હતી. એ ગરહસથ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૫ માં લશકરી ચાકરીમાં રહીઓ હતો અને ડાકટરની જુદી જુદી પદવીમાં અલબતાં તેને પસાર થવું પડીઊં હતું અને દુનીઆનાં જુદા જુદા ભાગમાં ચાકરી પણ કરવી પડી હતી. પોતાનાં ધંધામાં હોશીઆરીને લીધે એને કેપમાં સારો હોદો મલીઓ હતો. એ ચંચલ અને મીલનસાર હતો પણ જરા જરામાં તકરારમાં ઊતરી પડતો અને મીજાજ ખોઈ દેતો હતો. એ અતીશે સારો ફરતો હતો, એનું શરીર નબલું હતું. એનાં અવાજમાં ખામી હતી અને તે બચાંનાં અવાજને મલતો હતો. એવી ખાંમીઓ વીશે જો કોઈ પણ તેની મશકરી કરતું તો તે અતીશે ગુસે થતો હતો, અને એક શખસ એની પુઠે લાગી ઘણોજ ચીડવતો હતો. તેને પોતાની સાંમે બંદુકની મારામારીમાં બોલાવી તેનાં ફેફસામાં ગોલી મારી મારી નાખીઓ. ઈ૦ શ૦ ૧૮૪૦ માં ઈંસપીઅલનો ઊપરી બનાવી એની માલટે બદલી કરી હતી તાંહાં પણ પોતાની હોશીઆરીને વાસતે તેમજ પોતાનાં ગુસાવાલા મીજાજને વાસતે જાણીતો હતો. એનાં મતને કોઈ મલતું નહી પતુંતો એટલો તો ચીરડાઈ જતો હતો કે છેલે એનાં મીજાજ આગલ કોઈનું ચાલતું નહી હતું. માલટેથી એ કારફુ ગએઓ અને તાંહાં કેટલાક વરસ સુધી રહીઓ હતો તાંહાં પણ એનાં જાતી ગુણો જાણીતા હતા. જારે ઈંગરેજ શરકારે અયોનીયનનાં ટાપુઓ ગરીસ દેશને સવાધીન કીધાં તે વખતે ઈંગરેજી લશકરે એ ટાપુઓ છોડીઆં પણ ડાકટર બેરીએ લશકરી ચાકરી છોડી કોરફુમાજ પોતાનો જનમારો કાહાડવાને પસંદ કીધું.

---

† આ શોધથી તે એટલોતો ખુશી થએઓ હતો કે દેવલમાં જઈ તેણે એકસો ટોરાનો ભોગ આપેઓ હતો. વાંચનારાઓને આ બીના ઊપરથી ખરેખર કમકમાટ ઊપજેઆ વીના રેહેશે નહી, કારણ તેઓને આ ફીલસુફની રીત બેઊધી લાગશે, કે જે ધણી જનવરોનુ માશ ખાવાને ધીકારે તેજ ધણી આગલ રહી સજીઆજીવ પરાણીઓનો ઘાટ કરે એ કેવુ તાહજુબ. પણ તવારીખ લખનારાઓ આપણી ખાતરી કરી આપેછે કે આ ભોગ જે તેણે આપેઓ હતો તે ખાતર ખીણના જનાવરો બનાવી આપેઆ હતો.

બે તરણ મહીનાની વાતપર તાંહાં એ મરણ પાંમીઓ અને એ સ્ત્રી હતી એવું માલમ પડીઊં. એને ડાટવાની તઈઆરી કરતાં એ માલમ પડીઊં હશે, પણ કેટલાકનો એવો વીચારછે કે એ જારે ઘણો આજારી હતો તારે એવું કહી અથવા લખી ગએઓ હતો કે મારા મરણ પછી મારા શરીરની કંઈ પણ તપાસ કરી આ વગર મને ડાટવો. એથી એની બે ચાકરડી હતી તેઓને શક ગએઓ અને તેઓની ખાતરી થએઆથી આ વાત જાહેર પાડી.

એવા હેવાલ પરથી એ બીનાં એટલીતો જાણવાજોગ થઈ પડી કે એની તપાસ કરી એની સચાઈ નોધવાને ડાકટરોને બોલાવીઆ હતા. એથી જે પેલી ચાકરડીઓએ જણાવીઊં તે ખરૂં હતું એવું માલમ પડીઊં, એટલુંજ નહી પણ કોઈ વખતે એ સ્ત્રીએ છોકરાંને જનમ આપીઓ હતો એવું પણ સાબેત થઈઊં. આએ અજાએબ જેવી વાત વીશે હાલ તરત એટલુંજ જણાઈઊંછે. મરદનાં લેબાસમાં રહીને ઠગાઈ કરવાની મતલબ સું, તથા એ લેબાસ કેહારથી ધારણ કીધો તે વીશે કાંઈ ચોકસ માલમ પડતું નથી. પણ આટલુંતો ખરૂંછે કે એ સ્ત્રીએ ૪૦ વરસ સુધી અમલદાર તરીકે ઈંગરેજી લશકરમાં ચાકરી કીધી હતી. એક પીસટોલની લડાઈ મારી, એવીજ બીજી લડાઈઓમાં પડવાને તઈઆર હતી. ખરા ડાકટરનો ધંધો શીખી, તેમાં પસાર થઈ, સનદ મેલવી હતી અને વાઢ કાપનાં ડાકટરનાં ધંધામાં પોતાની ચંચલાઈ દેખાડી હતી. આ વાતનાં ખરાંપણા વીશે કાંઈજ શક રહેઓ નંથી પણ જો કોઈબી ધણી એવી બાબદની કાંહાની લખવા બેસતેતો તે એક સ્ત્રીને છેક આવી હાલતમાં દેખાડી નહી શકતે."

—••—

એક ગરીબને તાંહાં ધનનો ચરૂ.

ઈંગલંડનાં કેમબરીજ શાએર અને સફોક પરાંતોમાં એક ગરીબ શખસ ચોપડી વેચવાને આ દેશનાં મેમાનોની માફક ફેરી ફરતો હતો, તેને તાંહાં ખોદાએજીએ અજાએબ રીતે ધન દેઈઊંછે. આપણા લોકમાં બચાંને શમજાવાની તરેવાર વાતોમાં ગરીબ લોકને કેમ ધનનાં ચરૂનાં ચરૂ મલેછે તે કેહવામાં આવેછે. કોઈને ખોદાએજી સપનામાં આવી કહી જાએછે. કોઈને ખેતી ખોડતાં અથવા કુવો ખણતાં પઈસા મલેછે અને એવી એવી તરેહવાર રીતની જુદી જુદી ધપમાં વાતો કેહવામાં આવેછે. પણ હમે કોઈ એવી વાત નથી સાંભલી કે જેમાં વગર સપને, વગર મેહનતે, વગર આશાએ, અને વગર ધારવે ઘણીજ અચબુચ અને અજાએબ રીતે કોઈ શખસને પઈસો મલીઓ હોએ. એવું કેહવામાં આવેછે કે બનાવટની વારતા કરતાં ખરી બીનાં વધારે અજાએબ જેવી હોએ છે અને એવી કેહવત, ઊપર કહેલા ગરીબ ચોપડી વેચનારનાં દાખલાથી વધારે સાબેત થાએછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ માં સેરીનગાપટમની લડાઈમાં જારે ટીપુ સાહેબ હારીઆ ગએઆ તે વખતે ઈંગરેજી લશકરમાંથી એક "સોલજર" નો કંઈ પણ પતો નહી લાગતો હતો તેથી એવું ધારવામાં આવતું હતું કે એ બીજા સીપાઈઓની સાથે મારીઓ ગએઓ હશે. એજ વખતે એ "સોલજરે" ટીપુ સાહેબની એક રાંણીનો બંચાવ ઘણી બાહાદુરીથી કરી તેને તેનાં બાપને ઘેર લઈ નાહાસી ગએઓ હતો. તે રાણીનાં આવી રીતનાં બંચાવથી તેનો બાપ એ સોલજરનો ઘણો ઊપકારી થએઓ હતો, વાશ્તે એને પોતાનો ધરમ કબુલ કરવા કહીઊં અને તે કીધા બાદ તે પોતાની છોકરીના તેની સાથે નેકા કરવાને કબુલ થઓ. રાણીનું કુટુંબ પઈસાવાલું હોવાથી અને રાણી પર પોતાનો પીઆર હોવાથી એ સોલજરે મુસલમાંની ધરમ કબુલ રાખીઓ અને રાણીની સાથે પરણીઓ. એવી હાલતમા તેઓએ ખુસી ખુસાલી સાથે કેટલાંક વરસ કાહાડીઆં. ઈંગલંડમા એ સોલજરના સગાં વાહલાંએ ઘણીવાર એની પુછ પરછ કીધી પણ એનો પંતો કંઈ રીતે લાગો નહી તેથી તેઓએ એની આશા મુકી દીધી હતી.

પેહલે રાણીનો બાપ મરી ગઓ તેથી બધી તેની દોલત રાણીને મલી. તીઆર પછી રાણીનું મરણ થઈઊં તારે બધી દોલત એ સોલજરને મલી હતી. એ પણ થોડાંક વરસ જીવીને મરણ પામીઓ છે અને પોતાનો કોઈ વારસ નહી હોવાથી પોતાની બેહનના પુરૂશ વારસોને બધી દોલત મલે એવું "વીલ" કરી ગઓ છે. લંડનની એક વખાણાએલી વેપારીની પેહડીએ એખચ્ચ, વારેસની શોધ કરવાને જાહેર ખબર નાખી.

આથી ઊપર જણાવેલો ગરીબ ચોપડી વેચનાર એ વારસાનો દાવો કરે છે, અને એવું કેહવામાં આવે છે કે એનો દાવો સાબેત કરવાને એને હીંદુસથાનમાં આવવું પડસે. એક વેપારી એનો દાવો સાબેત કરવામાં જે ખરચ થાએ તે બધો આપવાને કબુલ થાએ છે, તે એવી બોલીથી કે જે કંઇ વારશો એ શખસને મલે તેનો પા હીસો તે વેપારીને આપે. હાલ તરત કંઈ ખાનગી કારણોને લીધે એ નશીબવાન શખસનું નામ જાહેર પડીઊં નથી તોપણ એ વાત ખરી છે એમાં કંઈ શક નથી.

પરચુટણ બાબદો.

આટો ગુંદવાનો સાંચો—કોઇ લેતુર નામના ફરેંચે આટો ગુંદવાને વાસતે નાંધલું બાફતું ઇંચ્યનતર સોધી કાહાડીઉંછે એથી કરી સેહલ વખતમા અને થોડી મેહનતે આટો ગુંદાઈ નીકલેછે. એ ઇંચ્યનતર કાંમે લગાડવાથી આટો ગુંદતી વખતે હાથનો મેલ તથા સરીરના પસીનાથી જે ગલીચી ઉપજતી હતી તે દુર થાઈ છે.

ઈંડાં ઘણું સુધી તાજાં રાખવાની રીત—બે ભાગ સાલીડના તેલમાં એક ભાગ મીન તાવવું અને તે દરએક ઈંડાંને હાથની આંગલી વતે સઘલી બાજુએ લગાડવું જેથી આસતે આસતે તે તેલ પીઇ જાશે અને અંદર પ્રયીન કોટલાંના સઘલાં ઝીનાં આંધરાં બંધ કરી નાખશે તેથી અંદરની સફેદી અને દાર કદી પણ બગડસે નહી. બે વરસ પછી એ ઈંડાં વાપરસો તોબી તાજાંજ માલમ પડશે.

રેસમી કપડું સાફ કરવાની રીત—પા રતલ નરમ સાબુ; એક ચમચી બરાંનડી અને એક પેંટ જીન દારૂ ખુબ સાથે ભેલવો પછી એક વાદલાં અથવા ફલાનીલના કટકાએ કરી કપડાંની બેઉ બાજુએ લગાડવું અને કરચલી વરવા નહી દેવી—પછે ઠંડા પાંણીમાં બે તરણ વાર તેને ખુબ ધોવું અને સુકવી જરા ભીનું રેહે તેવું કપડાંની અવરી બાજુથી અસતરી કરવી એટલે જેવી જોઇએ તેવી સફાઇ નીકલશે.

એક છાકટ ઉમરાવ કેમ સુધરીઓ—લારડ સરેર પોતાની ઓરતને ઘણીજ ચાહાતો હતો પણ જારે રાતે બાહેર ખાંના ઉપર દારૂ ઘણોજ પીઇને છાકટ થાઈ આવે તારે અનીતથી પોતાની બાએડી સાથે મરાતો અને કેટલીક વખત મારતો પણ હતો. એક દીવસે છાકટપણાંની જુંમમાં બીચારી બાએડીને એવીતો ઓહોડાં ઉપર મારી કે લોહી નીકલવા લાગું. એ બનાવ પછે લારડ સરેર જાંણે કાંઇ બનીઉં નહી હોએ તેમ મજાહથી ઉંઘાઈ ગીઓ. પેલી બાએડીને એથી એવીતો ચીડ ચહડી કે તેણે પોતાનો થાહ બંધ કરવાને કાંઇ પણ ઉપાએ લીધો નહી અને એક કોચ ઉપર પોતાના ધણીની નજદીક બેસી સારી રાત રડીઆ કીધી, અને સહવાર પડે તાંહાં શુધી લોહી નીકલવા દીધું. જારે સહવારના લારડ સરેર ઉઠીઓ તારે પોતાની બાએડીની આવી હાલત જોઈ ખુબ ગભરાઓ અને પુછીઉં કે એ શું બનાવ બનીઓછે. તેણીએ તેની આગલ માંડીને રરતી હાલતમાં સરવે વાત કહી જેથી પેલા લારડના દીલમાં એવોતો ચટકો લાગો અને તેની સનમુખ એટલોતો પસેમાન થાઓ કે લાગલા સોગણ લીધા કે "તારા હાથમાથી જેટલો દારૂ મને મલે તેથી એક ટીપું પણ મારે વધારે કદી પીવું નહી!" લારડ સરેર મરણ પાંમીઓ તાંહાં સુધી એ વચન પાલીઓ અને જે મંડલીમા તેની બાએડીથી જવાએ નહી તાંહાં પોતે કદી પણ ખાંનામાં સામેલ થાઓ નહી—અને જાંહાંબી તે જાતો તાંહાં પોતાની બાએડીને પાસે બેસાડતો હતો અને તે જેટલો દારૂ નામે એટલોજ પીતો હતો.

જે લોકો બોબરૂ બોલે તેઓ ઉપર સાવાસતે ભરૂશો નહી રખાએ ? કાંએકે તેઓ હમેશ પોતાના બોલો (વચન) તોડેછે !!!

એક સાગીરદે ખેલાડીને પુછીઉં જે "આપણા બચાવને મારે કેવી રીતે ઉલુ રેહેવું." જવાબ દીધો જે "મોહોડામાં જીભ હમેશાં અસરાફ રાખવી" એટલે કોઈ કજીઓ નહી કરે અને બચાવ પણ નહી કરવો પડે.

એક ઉમરે પુગેલો શખસ રેલવેની ગાડીમાં બેહેલો હતો તાંહાં બે ઓરતો બકબક અને એકએક સાથે વઢતી હતી. કોઇએ પુછીઉં જે "તમારૂં માથું દુખી નહી આવતું કે તમે તાંહાં બેશી રહોછો" જવાબ દીધો જે "નહી સાહેબ, કાંએકે આજ ૨૮ વરસ થયાં હું પરણેલોછું" !!!

હમણા ફરાનસના ચેરબુરગ બંદરમાં એક વાહાણને વીજલીથી ચલાવામાં આવીઉંછે તેથી લોકો હેરત પાંમી રહીઆંછે. એ વાહાણ બનાવનાર એક ફરેંચ ઇંજનેર છે અને તેણે પોતાની શોધ ફરેંચના દરીઆ વરધી પરધાનને જાહેર કરીછે. એજ વખતે દરીઆમાં પાંણીની નીચે વાહાણો ચલાવાના તરેવાર ઉપાએ થાએ છે. એક ઇટાલીઅન ઇંજનેરે પાંણીની તરે ફરનાર વાહાણનો એક નમુનો ફરેંચ સરકાર ઉપર મોકલીઓ છે અને તેની તપાસને વાસતે તે સરકારે એક "કમીટી" ઠેરવીછે.

દસ મહીનામાં પાંચ છોકરાંને જનમ આપનારી મા—જરમની દેશના એલબરફીલડ નામના શેહેરમાંના એક વરતમાન પતરમાં નીચે પરમાણે જાહેર ખબર છપાઇછે.

"આજ રોજે દીસનાં એક કલાકને સુમારે મારી વાહાલી ધણીઆંનીએ બે છોકરી તથા એક છોકરાને જનમ આપીઓછે. દશ મહીનાની વાત પર એણીએ જોરવાં છોકરાંને જનમ આપીઓ હતો. એક વરસની અંદર એ રીતે મારે તાંહાં પાંચ છોકરાં આવીઆંછે. એલબરફીલડની તારીખ ૧૧ મી આગસટ ૧૮૬૫

રમુજે ફુરસત.

૧ લું. મારો આંકાર બેઢોલ છે. નીચેથી લાંબો એ ને ઉપરથી ટુકો છે. મારો ધંધો નીસ છે. વરસાદના દીવસમાં કેટલાંકો મને માંથે ચહડાવેછે. જે કાંમને મારે મને બનાવેલી છે તે કાંમ મારેથી બનતું નથી. મારા ધણીને હું વારેઘડીએ એબ લગાડુંછ. મને હાલ જમાંણેના જુવાંનો કાહાડી મુકવાની ઘણી વેતરણ કરે છે પણ જાહેલ બાઈઓ મને છોડનાર નથી..

૨ જું. રસતામાં બે મરદોની પછવાડે બે ઓરતો ચાલતી હતીઓ તેઓને કોઈએ પુછીઉં કે આ બે મરદો ત મારા કોણ થાએ. તેઓએ જવાબ દીધો કે,

"એજ હમારા દીકરા
એજ હમારા માટી
વચમાં આવી આંટી
અને એવોનાં બાપ પણ હમારા માંટી." હવે તમે કેહો કે એ સગાઈ કેમ થાઈ !

૩ જું. હું એક ખાવાની ચીજ છું. હું મા વીનાં બાપને પેરે જનમી છું. મારૂં તથા મારા બાપનું નામ બે અખસરથી બનેછે. પણ હમારૂં બેઉનું નામ એકજ નથી. મારી ઉતપંતી આ દેશમાં તથા એની આસપાસના ટાપુઓમા છે. તોપણ મારી વખાણ દુનીઆના ચારે ભાગમાં થાએ છે. કુવીન વીકટોરીઆ પણ મને ભેટ દાખલ ઘણી ખુશીથી કબુલ રાખે છે. નાહનપણથી મોટી થાઉં તાંહાંસુધી મારામા સવાદ એકેકથી ઉલટા હોએ છે. તોપણ મારો ઉપીઓગ તમો મારી ઉમરની બધી વખતે કરો છો; એટલુંજ નહી પણ તમે ઘાટકી રીતે મારી છોકરીને પણ ખાઈ જાઓ છો. જો મારી છોકરીની કોઈ સંભાલ લઈ ઉછારેતો તે મારા બાપને જનમ આપે છે. તમે મને એવીતો સારી રીતે ઓલખો છો કે મારા ગુણ વીશે હું વધારે બોલવાની ગરજ જોતી નથી. પણ એટલામાંજ તમે મારૂ તથા મારા બાપનું તથા મારી છોકરીનુ નામ કહી દેશો એવી મારી ખાતરીછે.

એક વીસ ફુટ ઉંચી દેવાલછે, એક ગોકલ ગાએનો વીચારછે કે તેને મથાલે જાઈ બેસવું, હવે તે સવારથી સાંહાંજ પહેછે તાંહાંસુધી પાંચ ફુટ ઉંચે ચહડેછે પણ રાતરે પાછી ચાર ફુટ નીચે સરી પડેછે, હવે કેહો કે તેને મથાલે જાઈ પોંહાંચવાને કેટલા દાહાડા જોઈએ ?

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

(૧) નાલીએર. (૨) જમો. (૩) તીર. (૪) કટાર.

ધીરો ભકત.

રાગ કાફી—પદ ૩.

અંતે સંતને તેડાવે રે, હરિનું ભજન કરવા;
કરમાં માળા ઝાલી રે, મુરખ જ્યારે સુનો મરવા; ટેક.
નાનપણે ઘર ધંધામાં ધાયો, વૃદ્ધપણે હરિગુણ ગાય;
ઘર લાગ્યું ત્યારે કુવો ખોદાવે, એ અગ્નિ કેમ ઓલવાય;
છતી બાજી હાર્યો રે, પથ્થરને નાવે બેઠો તરવા; અંતે૦
અંત સમે છાપ તિલક બનાવે, ભુલી ગયો જ્યારે ભાન,
એરણની ચોરી સોયનું દાન એમ, કેમ આવે વૈમાન;
ગુરુ ગ્નાન નાખ્યું રે, બુદ્ધિ તારી ગઈ ચરવા; અંતે૦
જુવતિ નારિને જેવી પુત્રની આશા, એમ હરિ ભજે ફલ થાય;
વૃધ નારીને નહી પુત્રની આશા, એના એળે જનમ વહીજાય,
હરિને બેઠો ઠગવા રે, એંશી વર્ષે વર વરવા; અંતે૦
વિશ વર્ષે વિશ્વંભર મળે, ભક્તિ કરે ભય જાય;
હરિશું ધાયા તે બહુ કમાયા તેને, મળિયા નિરંજન રાય;
દાસ ધીરો કહેછે રે, મટયા ચોરાશી ફરવા; અંતે૦

ચેતવણી.

આ ચોપાનીઆંને માટે જેઓને કાઈબી લખી મોકલવાની મકસદ હોએતો જે તરીકા ઊપર એ ચાલેછે તે પરમાંણે અને સ્ત્રીઓને છાજતી બાબદો લખી મોકલવી, જે ખુશી સાથે લીધામાં આવશે અકસર કરીને કોઈબી સ્ત્રીને હાથે બરાબર લખાએલી બીના હશેતો તે મોહટા હરખથી લેવામા આવશે સદા લખતી વખતે સાફ અને છુટા હરફે લખવું અને જે પાનાંપર લખેલું હોએ તેની બીજી ઇઆને પછવાડેની બાજુ ઊપર લખવુ નહી, અને જેમ બને તેમ લંબાવી લખવાથી પહરેજ રેહવું. લાંબી બીનાઓ લેવામા આવશે નહી.

કોઈબી બાબદ એકવાર લખી મોકલવા પછે તે પરગટ કરવી ઇઆ નહી અને તેમાં કાંઇબી સુધારો અથવા વધારો કરવો તે હમારી ખુશી ઊપર રેહેશે અને તેનાં લખનારને કવચીતથી પાછી મોકલવામાં આવશે નહી. જો તે બાબદ કોઈબી ચોપડી ઇઆ ચોપાનીઆમાથી લીધી હોએતો તેની નીચે તે ચોપડીનું નાંમ ક મારી ખાતરીને સારૂં લખી જણાવવું.

કોઈબી સ્ત્રીને કાઈબી બાબદનો ખોલાસો ચાહવો હોએ ઇઆ સ્ત્રીઓના ફાએદા સરખી કાંઇબી બાબદ ઊપર લખી મોકલવા ચાહતા હોએતો તેઓએ સુખેથી નીચે લખેલાં હમારા સરનામે લખી મોકલવુ જે આ ચોપાનીઆમા લેવામાં આવશે અને તેનો ઘટતો ખોલાસો પણ કીધામા આવશે.

લખી મોકલેલી બાબદમાં કોઈબી બાઈ પોતાનુ ખરૂં નાંમ આપવા નહી ચાહતો તેણે સુખેથી બીજી કાંઇ નીશાન અથવા ટુંકો અખસર નીચે લખવો.

હમારૂં સરનામુ નીચે પરમાંણે કરવું.
સ્ત્રીબોધના અધીપતી જોગ—
મુકાંમ મુંબઈ,
દફતર આશકારા છાપાખાનાં મધે પોહોંચે.

હમારા લખનારાઓને ખબર.

"એક વીદીઆરથી"—તમારી બે બાબદો મલીછ તે ઊપર જોગવાઈએ ધીઆંન પોહોચાડશું તમોએ લખવાનો મોહાવરો ચાલુ રાખવો અને જેમ બને તેમ ટુકમાં લખતા રેહવું.

S. F. તથા ચા. હો તમારી બીનાં જોગવાઈએ પરગટ કરીશું. આજની હમારી ચેતવણી તમોએ ધ્યાંન દેઈ વાંચવી.

"ખાહાલણ બ"—"અતઈ બોલાબખાય"—S. S પોહતીછે.

"એક દુખીઆરી જરતોસતી બેન"—હમારા આ ચોપાનીઆમાં આવેલી "સાસરીઆનાં સંકટ કેમ ટલે" એ બીનાં તમોએ ધીઆન દેઇ વાંચવી અને આશા રાખીએછ કે એમાંથી તમોને ખુશાબર ચાર મલશે.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૯ મું. ડીશેમબર ૧૮૯૫ આંક ૧૨ મો.

જુલમી થાએ જબ,

અથવા

પીઝારોનાં પરાકરમ.

—•••—

પરકરણ ૪ થું.

દુખીઆરી બાનું બીચારી કોરા તેણીનાં ભરથારથી છુટી પડી એટલે સઘલા પીરૂવીઅન સરદારો, સીપાઈઓ તથા બાદશાહ પોતે લડાઈનાં મેદાનમાં દુશમનોની સાંમે થવાને બાહેર પડેઆ. થોડાવારમાં દુશમનોની એક તુકડી આડે મારગેથી અંચીતી આવી પીરૂવીઅનો ઉપર હુમલો કીધો જે મધે બાદશાહ આટીલીબાને એક જખમ લાગો હતો. લોહી ઘણું ગએઆથી તે બેચેન થવા લાગો માટે થોડાએક સીપાઈઓ તેને એક ટેકડી ઉપર આશાએશ આપવાને તથા તેનાં જખમની બરદાસત કરવાને મુકી આવેઆ. આ ઠેકાંણે લાંબો વખત ગએઓ નહી એટલામાં સપાનીઅરડો તેહાં આવી લાગા તથા બાદશાહને પકડી લઈ ગએઆ. આ પરમાંણે સપાનીઅરડોનો દાવ સારી રીતે ફાવેઆથી પીરૂવીઅન સરદાર રોલાની છાતીમાં ભારે જખમો લાગેઆ માટે, તેણે પોતાનાં લશકરને નાંમોશી લગાડી હીમતથી લડવાને એવીતો નશીએત કીધી કે તેઓ સરજીંદગીનાં દરીઆવમાં ડુબી જતા માલુમ પડેઆ, અને તેથી તેઓનાં દીલ દલગીરી અને ગુસ્સાથી ધપકવા લાગાં અમે અંતે તેઓને શુર છુટું માટે દુશમનોની સાથ બાથ લઈ પોતાનાં શાહને છોડવવાને રોલાની પછવાડે મેદાંન પડેઆ.

વાંચનાર બાનુઓ, તમો જાણોછો કે આ દુનીઆનાં ઘણાંખરા કારબારમાં વારંવાર બદી, ખંદાઈ, તથા જુલમ થોડોવાર ફતેહ મેલવેછે, પણ પેલો સદા અદલ નેઆએઆધીશ આ દુનીઆનાં દરમેઆનમાં એવો બેઉંધો બનાવ ધીકારી શેવટે નેકી, વફાદારી, તથા સચાઈને સાહે થઈ, ફતેહ પમાંડેછે. એજ પરમાંણે ખંધા સપાનીઅરડોએ જોકે પેહલ વેહલાં ફતેહમંદ થઈ પીરૂ દેશના શાહને બંદવા તરીકે પકડેઓ હતો તોબી પાછલથી પીરૂવીઅન લશકરમાં શુર છુટેઆથી દુશમનોની હરોલમાં પેશી બાદશાહને પાછો સહીસલાંમત ખેંચી લાવેઆ હતા. પીરૂની સઘલી વફાદાર રઈએત આ વાત સાંભલી ખુશાલીથી એટલીતો ભરાઈ ગઈ કે હરખથી તેઓનાં દીલ ધુનવા લાગાં હતાં. રોલાની બાહાદુરીનો ઉપકાર માંનવાને બાદશાહ તેને કેટલાંક કીમતી જવેરાતની બખ્શેસ કરેછે એટલામાં જડફથી એક હલકારો આવી લાગો જેણે એલાનઝો વીશેનાં માઠાં સમાચાર કહી સંભલાવેઆ.

હલકારો—સાહેબ, બાહાદુર એલાનઝો લડાઈમાં વીખડાઈ ગએલી ટુકડીને એકઠી કરવામાં ગુંથાએલો હતો તેવાંમાં દુશમનો અંચીતા તુટી પડી તેને પકડી લઈ ગએઆછે, અને હાલ તેની કેવી હાલત હશે અથવા તેનું પાછલથી શું થએઉં હશે તે સમજ પડતું નથી. માટે હવે એલાનઝોને પાછો જીવતો જોવાની આશા ઘણીજ થોડીછે.

આટીલીબા—અરે, શું તેઓનાં હાતમાં તે મારેઓ ગએઓ હશે કે?

અરે ફતેહ! તારી પડી કીમત હમને મોટી!
એલાનઝોના જીવતર વીનાં તુ હમને ઓછી!!

રોલા—અરે કોરા! આ બનાવ વીશે લાગશે તુને કેવું!
તારી દલગીરીનું રેહશે આ દીલપર સદા દેવું"

આટીલીબા—ભાઈ રોલા, આપણાં દેશનો બંચાવ જેવો થવો જોઈએ તેવો ખોદાની મદદથી થએલો દીશેછે, પણ તેમ કરતાં આપણ એક કીમતી ગોહેર ખોહી બેઠા છઈએ—એ ખોટ કાંઈ નાંની જેવી નથી. ફતેહતો આપણને મલી પણ તેને લગતી ખાશ ફરજો આપણને પેહલ વેહલાં બજાવવી જોઈએ, તે એકે જે દેશહીતકારી મરદ લડાઈનો ભોગ થએઓ તેની બાએડી અને બચાંનાં માંથાં ઉપર હાત ફેરવી તેઓને દીલાશો આપવા આપણને જવું જોઈએ.

બાદશાહ, રોલા, તથા બીજા સરદારો, શેહરની સઘલી ઓરત તથા બચાંને સલાંમત રેહવાની જગો તરફ આલેઆ. આ ઠેકાંણે કોરા પોતાના બાલકને રગાડતી મોટા અદેશામાં બેઠેલી હતી અને મનમાં કેહતી હતી કે—

અરે વખત બેચેન, વખત થીમા બેરેહેમ!
લઈ જા આ છાતીના, છુપા સરવ વેહેમ!
હવાઈ તારી પાંખપર, રમતો તારો કાપ!
પેગામ બરથારનું, ભવીશ લાવી આપ!
લડાઈમાં સરવેનું, થએઉં હશે શું!
મારા બચાનાં બાપ, હમણાં કેમ હશે તું!

એવામાં તેઓની ફોજ દુરથી આવતાં જોઇ કોરા એ કદમ ઉઠી આતુરતાથી તેઓની રાહ જોવા ઉભી અને કેહવા લાગી—

ચુપ થાઓ ખાઇઓ, ચુપ બેહેનો ચીતાતુર,
છે, ઉમેદ અને આશા, હવે થોડા કદમ દુર.
આંમા પેલા આવેછે, સુરા આપણા નર,
મુબારકબાદી આપી, તેડી લઇએ આપણું ઘર.

થોડાવારમાં સઘલું લશકર સરદારો તથા બાદશાહ સુધાં આવી પુગું. કોરા આતુરતાથી એલાનઝોને જોવા ડોકાં કરીઆ કરેછે પણ તે કાંઈ નજર પડતો નથી, એવું જોઈ તે રોલાને શોધી કાહડી પુછવાંની કોશેસ કરેછે (પણ રોલા તેણીથી ભરાતો ફરેછે કારણ એલાનઝોની ગેરહાજરી નોં જવાબ શો આપવો તે વીશે વીચારમાં પડેઓ હતો.) તેવામાં તેણીએ પુછીઉ ભાઈ એલાનઝો કાંહાંછે (રોલા અખાડા કરી ચાલી જાએછે.)

કોરા—(બાદશાહનાં પગપર માંથુ મુકી.)

પરજાના પીતા—બખતાવર બાપ,
બાવાદ મારો મને તું આપ.
કાંહ ખોહેઓછે મારો વાહાલો ભરથાર,
કાહ રહેઓછે મારો હઇડનો હાર.

બાદશાહ—હું દલગીર છું, એલાનઝો અતરે નથી.

કોરા—અરે! તે મારેઓ તો નથી ગએઓની.

બાદશાહ—નહી, ઇશવર આપણી વીનંતી સાંભલે આ વીના રેહેશે નહી.

કોરા—અરે, પણ તે જીવતોછે કે મરણ પાંમેઓ.

બાદશાહ—તે જીવતોછે—આ દીલમાં.

કોરા—દએઆની દોલત, સખાવતના શાહ,
કાં રીબાવી દેછે, આ દીલને તું ધાહ.
સોનાની કટારથી કરેછે કાં કતલ,
કર એકદમ તુ ઠાર, હું ગણુ અદલ.

બાદશાહ—કોરા તારાં મનમાંહેથી નાસીપાએસી કાહડી નાંખ—એકીન તારાં દીલમાં ધર. તારા ભરથારની હઇઆતીની થોડીબી જે આશા રહીછે. તે તોડી નાં નાંખ.

કોરા—થોડી આશા! અરે હવે વલી આશા કેઇ રહી (રોલા તરફ ફરીને) રોલા બોલ તું સચાઇનો સાથી છે તુને કંઇબી ખબર હોએ તે મને કેહે.

રોલા—લડાઇનાં ગુચવારામાંથી છુટા પડેઆ પછી એલાનઝો મને મલેઓજ નથી.

કોરા—મલેઓજ નથી! હો, આ કેહેવી વાત! અરે તમો મરદો કેવા ભેદ ભરેલા છો! કોઈ માંણસ બીચારો રીબી છેલો દમ લેતો હોએ તેને વીષે તમો કેહશો કે "સવરગનાં સલાંમત રસતા ઉપર સવારી કરવાની તે તઇઆરી કરે છે" અગર કોઇ બીચારો આશાનો ભરપુર દરીઓ ડોહવતાં વાંહાણ ભાગાથી ડુબી જાએતો તમો તેને મુએલો નહી કેહેશો પણ એમ બોલશો કે "તે પોતાની બાહદુરીથી થાકી જઈ સમુદરનાં બીલોરી બીછાંણાં ઉપર ઉંઘ કાહડેછે." એજ પરમાંણે તમો પણ મને ભેદથી સતાવોછો. કાં નહી બોલો શંખુનોમાં કેહતા કે—એલાનઝો મારેઓ ગએઓ.

રોલા—તેઆરે હું એમ કહી ખોટુ બોલું?

કોરા—ખોટું કે ખરૂં મારો સંદેહ કાહાડી નાંખ.

રોલા—એલાનઝો દુશમનોનાં હાતમાં બંદવો પકડાએઓછે.

કોરા—અરે વરૂ જેવો લોહીનો પેઆશો—જે આપણો દુશમન પીઝારો તેનાં હાતમાં પકડાએઓ! તો હવે તેની આશા ખોટી. ખરેખર તે મુવા જેવો નહીતો શું.

બાદશાહ—પણ બાઈ ઈશવરપર એકીન રાખ. આ સપાનીઅરડો પઈસાનાં ભારે લોભીછે—પઈસાનું મોહ જોઈ તેઓ કંઈ પણ કરે; માટે પીરૂ-દેશનાં પેટામાં જેટલી દોલત હશે તે એકવાર આપી એલાનઝોનું છુટાપણું ખરીદવાને હું કાંઇબી કસુર કરનાર નથી—એમ સત કરી જાણજે. આ કારણસર મારો હલકારો કાલ રોજે મોકલનાર છું.

કોરા—વારૂં હેતવંતા શાહ—તારો ઉપકાર હું કદી આ શબદમાં માનશ! પણ તારી પાસ હું હાલ એટલુંજ માંગી લેઉછું કે તારા હલકારાની સાથ મને પણ જવા દેએ.

બાદશાહ—કોરા તુજમાં કંઇ લાંબી સમજણ છે! તારી હુરમત તથા તારાં બચાંની સલાંમતી ખોહેઆ વીનાં રેહેશે નહી, કારણ તારાં જોબન તથા ખુબસુરતીને લીધે તેઓ ઉલટા એલાનઝો ઉપર વધારે જફા પાડેઆ વીનાં રેહેશે નહી માંટે થોભ ઉતાવલ ના કર, આ હલકારાનાં જઈ આવેઆ પછી આપણ વીચાર કરશું.

હવે બાદશાહ, રોલા, તથા બીજાઓ લડાઈમાં મલેલી ફતેહને વાસતે તથા એલાનઝોની સલાંમતી ઇછવાને દેવલમાં બંદગી કરવા ગએઆ.

પરકરણ ૫ મું.

કોરા તથા તેનું બચું.

ગએઆ આંકમાં તમોએ વાંચીઉં હશે કે એલાનઝો તથા રોલા પેહલ વેહલાં લડાઈમાં સામેલ થએઆ તેની આગમજ એલાનઝોએ રોલાને એક અગતનો હવાલો આપીઓ હતો—તેણે રોલા પાસ કબુલ કરાવીઉં હતું કે "અગર હું માઠાં બાએગે લડાઈમાં મારેઓ જાઉતો મારી ઓરત તથા બચાંને તું સાચવી લેજે—મારો વફાદાર કોરાનો ભરથાર તું થજે તથા મારાં પણ બચાંનો પીતા તથા વાલી પણ તુંજ રેહજે". આ વાત રોલાએ જાંહાંસુધી કબુલ કીધી નહી તેહાંસુધી તે હટ લઈ ઉભો રહેઓ હતો માટે રોલાએ નેક મતલબથી વચન આપેઓ હતો કે "કોરાની મરજી હશેતો હું તેમ કરવાને રાજી છું". હવે કમનશીબથી એલાનઝો દુશમનોનાં હાતમાં પકડાએઆથી કોરાને તેણીનાં ભરથારનાં છેલા સખુનો કેહવાને રોલા જાએછે.

(કોરા પોતાનાં બચાંને લેઈ ગંમમાં બેઠેલીછે.)

રોલા—કેમ કોરા તારી તથા બાલકની કેહવી ખબર! હું અતરે તુંને તારા એલાનઝોનાં કેટલાક છેલાં પણ ભારે અગતનાં સખુનો કેહવાને આવેલો છું.

કોરા—બાઈ રોલા હાલતો હમારી ખબર એટલીજ કે જેમ આ બાલક બાપ વીનાનું થઈ ગએઉછે તેમજ તે થોડાકવારમાં મા વીનાનું પણ થશે. પણ અરે—તું શું મારા ભરથારનાં છેલા શખુનો લાવેઓછે! (મનમાં) અરે

રખેને વલી દુખપર ડાંમ દેતા હોએ. હા ભાઈ—તાકીદ કરી મને તે કેહે.

રોલા—લડાઈમાં હમો સાંમેલ થએઆ તેની આગમજ તેણે મને હુજત કરી બે બાબદનો હવાલો આપેઓ હતો જે હું મારી ખાસ ફરેજ તરીકે ગણી એકીનથી બજાલાવશ—એકતો એકે તેની કજા રજાની વેલાએ તેનાં બચાંનાં માથાં ઉપર પીતા અથવા વાલી તરીકે હાત ધરવાને—અને બીજો એકે તેની વફાદાર ઓરતને સાચવી તેણીનો ભરથાર તરીકે રેહવાને મારી કબુલત લીધીછે. જેહાસુધી આ બાબદ વીશે મેં કબુલત આપવાની આનાંકાની કીધી તેહાંસુધી તે મને પકડી રહી લોખંડનાં થાંબાની માફક મજબુત ઉભો રહી એક ડગલું ખીસીઓ ન હતો.

કોરા—(સંતાપથી) હા! હા! હવે મને સમજણ પડી—તેનાં છેલા હવાલાથી શું શું કાલુ પોલું થએઉં હશે તે. હવે મને આબેહુબ નજર પડેછે. હો એલાનઝો! એવો હવાલો તેં બીજાને આપેઓ તેથીજ તારી ખરાબી તારે હાતેજ કીધીછે એમાં શક નહી.

રોલા—અરે કોરા! તું શું મને બદનામ કરવા માંગેછે? એક દોસત તરીકે મેં મારી ફરજ બજાવી તેમાં શું તું મને સંતાપેછે?

કોરા—અરે હા. મતલબસર તેં તેને દુશમનોનાં જુખંદામાં દોડાવેઓ હશે. તેણે મદદનો પોકાર કીધો હશે પણ તે વેલા તેં કાંન ઉપર ઢાંકણું દીધું હશે અને કોરાને મેલવવાનાં ઈરાદાથી તેં તેને ઠાર કરાવીઓ હશે.

રોલા—(કપાલ કુટી) અરે ઈશવર! દએઆ અને દોસતીનો શેવટ આ બદલો! અરે કીરતાર! મારી મતલબ નેક કે બદછે તે તું શીવાએ બીજું કોણ જાણેછ? કોરા આ વખત હું ઈછુછ કે આ તલવાર મારી છાતીમાં ભોકી દેઉં.

કોરા—નહી ભાઈ નહી શા માંટે. મોહબતની મુરાદથી જેવો ભરપુર થઈ આવેઓછે તેવોજ સલાંમત રેહે. મારા ભરથારનાં છેલા સખુનો તું મારી આગલ લાવેઓછે તેનો ઉપકાર માનુછ. પણ મારાબી છેલા સખુનો તું સાંભલી લેએ. આ બચું તુંને બાપ કરી કેહે, અને હું તુને ભરથાર કરી કેહેઉં તેની આગમજ આ દીલનુ રેહેઠાણ એલાનઝોની સાથ પુરૂથવીનાં પેટાં મધે થશે. હવે મારૂં બાલક લઈ જે લડાઈનાં મેદાનમાં ખુનરેજી ચાલી હતી તેહાં જઈ સરવે મુરડાંઓને તપાશી જોઉં; અગર એલાનઝોનુ શરીર મને હાત લાગશે અને તે મધે જીંદગાંણીની છેલી જાંહુખી ચીંગારી બાકી હશેતો તે કોરાનો અવાજ સાંભલી એકવાર પોતાની આંખો ઉંધાડશે અને હમને છેલા આસીરવાદ દેશે. પણ અગર તે તેહાં મારે હાત ન લાગેતો હું લાગલી સપાનીઅરડોની છાવણીમાં બેધડક જવશ; તેહાં હજારો તલવારો વચેથી હમને રસતો મલશે કારણ તેઓનાં દીલ સંગ જેહવાં હશે તોબી મારો અને બચાંનો દુખીઆરો દેખાવ જોઈ બરફની મીશાલે પીગલી જવા વીનાં રેહેશે નહી.

પરકરણ ૧ હું.

પીઝારોણી છાવણી.

હવે પીઝારોનાં લશકરને લડાઈમાં ફતેહ ન મલેઆ પીતે ભારે બેચેન થતો ગએઓ તેટલાંમાં બાનું એલવાઈરાએ આવીને ખબર કીધી કે એલાનઝોને પકડી લાવી બંદીખાનામાં નાંખેઓછે. આ વાત સાંભલી પીઝારોએ જાંણે સીકંદરની માફક આખી પુરૂથવી જીતી હોએ તેટલોકેહરખમાં આવી ગએઓ માટે એલવાઈરાએ તેને પુછીઉં તે તારો બંદવો થએઓછે હવે તુને એટલી ખુશાલી શાની ઉપજેછે.

પીઝારો—હા! હવે મારી મુરાદ બર આવી, હવે હું આ તુછકાર છોકરાને બતાવી આપું! હવે તેને ચાંમરની મીસાલે ચીરી નાંખુ.

એલવાઈરા—તે તારો બંદવોતો છેજ, અને હવે એથી વધારે તેને શું કરશે?

પીઝારો—હાત પગ કાપી, કાપું નાંખ કાન;
શીબાવી શીબાવી, એમ લેઉ તેનો જાન.

એલવાઈરા—(ગુસસામા) શરમ છે તારી ઉપર. એક મુએલાં માંણસને મારવું એમાં શું બાહદુરી! બેડી સાત બંધવો થઈ પકડાએલો માંણસ મુરડાંની માફક અશકત થાએછે તેને તું એવું દુખ દઈ મારેતો તારા જેવો હીચકારો મરદ દુનીઆમાં કોણ હશે! ખરી બાહદુરી જો તારે બતાવવી હોએતો તેને માફ કરી છોડી ઘર જતો મેલ—જે પોતાનાં કીનાને જીતે તે ખરો પેહલવાન જાંણવો—જે મોટું મન રાખે તેનેજ મોટો માંણસ ગણવો.

આ નશીઅત ઉપરથી પીઝારોનુ મજક ઘણુજ તાપી ગએઉ. પારકા માણસ વીશે એલવાઈરાએ જે રેહમ તથા તરફેણ બતાવી હતી તે પીઝારોથી સોખી શકાએઉં નહી. થોડાવારમાં એલાનઝોના મુશકાટાટ કરી પોતાની હજુરમાં બોલાવી મંગાવેઓ. એલાનઝોએતો પોતાની જીંદગીની આશા છોડી હતી. તેથી પીઝારોને રોકડો જવાબ આપવાને દરતો હતો નહી. પીઝારોએ તેને સખત ઠપકો તથા નામોશી આપી પાછો બંદીખાને મોકલેઓ અને હુકમ કીધો કે કાલ રોજે બડી બાંમદાદનાં એને ગરદન મારવો.

(એલાનઝો બંદીખાનાંમાં છેલી ભકતી કરી દુખીઆરાં દીલને છેલી આશા આપેછે.)

ગાઉછું છેલીવાર દીશ તારૂં દુખ;
જોઉછું છેલીવાર માહતાબ તારૂ મુખ;
નમુછુ છેલીવાર પુરૂથવી મારી માતા;
ભજુછું છેલીવાર ઈશવર મારા દાતા;
કાલે આવશે મોહત! તીર તંગ તાંણી;
જખમ જેનો જેહરી ન રૂજે જગત પરાંણી;
બદન મારૂં ખાકી ખાક સંગ મલે;
પરાંણ મારો પાકી આકાશ જઈ ફલે;
ઈશવર મારા કુટંબપર ધર તારો હાત;
મલશુ હમો કેઆમતમાં સરવ સંગાત;.

એલાનઝોએ આ પરમાંણે બાહદુરીથી મોહતને તાબે થવાને તઈઆરી કરી મુકી હતી; પણ ઈશવરની તેને રાખવાની મરજીતો પીઝારો જેવા હજારો ખુનીઓનું શું ચાલે. જે સવારમાં તેને ઠાર કરવાનો ઠેરાવ હતો તેની આગલી રાત

નાં એક ફરેસતાની માફક તેનો દોસત રોલા તેને છોડવવા ગએઓ. રોલાએ એક બુઢા દરવેશનો વેશ પેહરી એલાનઝોને બંદીખાનામાં મલવા જવાની કોશેસ કીધી પણ માંહાં ભાએગે તેહાં ચોકી કરનારો પોહોરેગીર ઘણો જબ્બર, ખરો અને પોતાનાં કાંમપર ચોકસ હતો તેથી રોલાને અંદર જવા દીધો નહી. રોલાએ તેની ભારે વીનંતી કીધી પણ તેણે સાંભલી નહી. અગર ઘણું થતુંતો તે મારડાઈને ભાલો બતાવતો હતો. રોલાએ જોએઉ કે બોલોથી કાંઈ વલતું નથી તેથી બીજી હીકમત કીધી. પોતાની સાથ તે કાંઈક જવેરાત લઈ આવેઓ હતો તે તેને આપવા કહેઉં પણ તે કાંઈ પીગલતો નથી. અંતે રોલાએ એક બીજી ઇઉક્તી કીધી.

રોલા—ભાઈ હું જરા જાંણવા માગુંછું કે તુંને કાંઈ બાએડી છોકરાંછે ?

સીપાઈ—હા, મારાં ચાર છોકરાંછે જેઓને હું મારે ગાંમ મુકી આવેલો છું.

રોલા—ઠીક ભાઈ, ખોદા તેઓને સલાંમત રાખે. પણ ભાઈ (પટાવીને) હવે જરા તું મારી બુઢાની વાત શાંભલ. તુંતો આ પારકા દેશમાં પેટને વાસતે નોકરી કરેછે, પણ ખોદા ન કરેને કદાચ કાંઈ તારી ઉપર આફત આવી પડે, તારો જાન મેજાન કરવાનો હુકમ મલેતો તારાં બચાં છોકરાઓની છેલી ભેટ ઇઆ છેલાં સખુનો મેલવેઆ વગર મરેતો તુને કેટલું દુખ ઉપજે વારૂં ?

સીપાઈ—ખરી વાત બુઢા એવાં દુખ વીશે મને વીચાર પણ થઈ શકતો નથી. ખોદા કદી કોઈને એમ ન કરે.

રોલા—તો ભાઈ અતરે કેદ થએલા એલાનઝોની એવીજ હાલતછે. સવારનાં પોહરમાંતો એને ગરદન મારવાનોછે માટે એની છેલી ભેટ લઈ એનાં છેલા સખુનો એની બાએડી તથા છોકરાંઓ ઉપર લઈ જવાને હું અતરે આવેલોછું માટે તું જરા મેહરબાની કરી એક પલવાર તેની મુલાકાત લેવા જવાની મને રજા આપેતો કેહવા તુને આશીરવાદ લાગે !

જે ધણીનાં સખત હઇડાં ઉપર પઈસા અથવા કાકલુદીથી અસર થઈ ન હતી તે ધણી આ વાતથી પીગલી ગએઓ અને રોલાને જવા દીધો. રોલા બંદીખાનાંમાં ગએઓ તે વેલા એલાનઝો ઉંઘાએલો હતો તેવામાં રોલાએ તેને હાક મારેઓ. (એલાનઝો સમજેઓ કે તઈઆરી કરવાને જલાદ હાક મારેછે.)

એલાનઝો—કેમ એટલા વારમાં વખત થએઓ ! હજુરતો મધરાત લાગેછે. ભલા માંણસ જરા બાંમદાદતો થવા દેએ.

રોલાએ તેને ખોલા અવાજે પોકારી ઉઠાડેઓ જે સાંભલી એલાનઝો ચોંકી ઉભો થએઓ અને પોતાનાં જાની દોસતને વલગી ખુબ કોટી કીધી અને રડવા લાગો. રોલાએ તેને ઉતાવલથી સમજાવેઓ કે આ મારો વેશ પેહરી અતરેથી જલદી તું જતો રેહે તારે બદલે હું અતરે રેહુંછું તારૂં મોહડું તું ઢાંકશે એટલે કોઈ તુને અટકાવશે નહી હું પાછો જતો હોય એમ જાણશે. એલાનઝોએ આ વાત કબુલ કરવાને નાં પાડી. રોલાએ ભારે હુજતથી તેને અંતે નશાડીઓ અને પોતે તેની જગોએ બેઠો. રાત ઘણી અંધારી હતી તેથી તે પસાર થઈ પોતાને ઘર જઈ પુગો અને આશા છોડીને બેહેલી બાએડીને અંચીતો મલેઓ. તેણીની ખુશાલીનું કીઆ શબદોમાં બેઆન થાએ !

રોલાને લાંબો વખત થએઓ નહી એટલામાં બાનું એલવાઈરા એલાનઝોને છેલી મુલાકાત આપવાની મતલબથી બંદીખાનામાં આવી અને જોએછેતો એલાનઝોને બદલે કોઈ બીજોજ શખશ નજર પડેઓ. આ ઉપરથી તેણીને ભારે અચરતી ઉતપન થઈ, અને પુછીઉં કે એલાનઝો કાંહાંછે ! રોલાએ ધીરજથી જવાબ દીધો કે "તેને મેં નસાડી દીધો; હાલ તે રસતામાં હશે, તેને બદલે હું આવેઓછું."

હવે વાંચનાર બાઈઓ તમો ધારશો કે એક જણ નાંશી જઈ બીજો પકડાએઓ તે એકનું એકજ થએઉ, પણ એમ નથી. પીઝારોનુ વેર એલાનઝો ઉપર ભારે હતું તેથી તે તેનેજ કતલ કરવા ચાહતો હતો માંટે રોલા ઉપર તે કાંઈ એટલું વેર લેનાર હતો નહી.

એલવાઈરાએ જોએઉ કે એલાનઝો નાંઠો એટલે ઘણુ જ નેક થએઉં—પીઝારોની બુરી મતલબ નીશફલ થશે એટલુંજ નહી પણ તે ઠાર થશે. તેણીએ રાતોરાત રોલાને ફુસલાવીને પીઝારોનાં તંબુમાં લઈ ગઈ અને ઉંઘમાંજ તેની ગરદન કાપી નખાવવાની વેતરણ કીધી કારણ પીઝારોનાં ઘાતકી કરમથી તે ભારે બીધી હતી. રોલાનાં હાતમાં એક વેહતું ખંજર આપીઉ અને પોતે દુર ભરાઈ ઉભી રહી. રોલા જોકે જાતે ઘણોજ બાહદુર હતો તોપણ ઘાતકી કરમ કરવાને તે ભારે દર રાખતો હતો, માંટે ખાખસુસ આંનાંકાંની કરી તેને જગાડવાનાં વીચારથી ઉભો થાઈ રહેઓ. અંતે પીઝારો જાગી ઉઠીઓ તેથી રોલાને નાગું ખંજર લઈ ઉભેલો જોઈ ભારે અચરત થએઓ. રોલાએ તેને સઘલી ખરી વાતથી વાકેફ કીધો અને કહેઉ કે "આ વખતે હું ચાહતેતો તુને ઉંઘમાં ઠાર કરી નાંખતે પણ મારૂં દીલ તારા જેવું ઘાતકી નથી. એક ઉંઘેલાં માણસને મારવું એ એક મુરદાંને મારેઆ બરોબરછે અને એનાં જેવું હીચકારાપણુ બીજું એકુ નથી." એલવાઈરા એવું ચાહતી હતી કે પીઝારોને ઠાર કરી નાંખેતો તેણીનો છુટકારો થાએ, માંટે રોલાને પેહલેથી ભારે ઉલટ આપી ઉસકેરીઓ હતો. પણ પીઝારો જાગી ઉઠીઓ અને તેને સલાંમત જોઈ એલવાઈરા ભારે નાશીપાએશ થઈ ગઈ તેથી હીંમતથી બાહર આવી રોલાને ઠપકો દેછે.

એલવાઈરા—કેમ અરે એવી સારી તક ખોઈ! એટલું કાંમ તુંજથી બનીઉ નહી! પીરૂવીઅન લોકોનાં જીવનો જમ હજુર જીવતો રાખેઓ; અફશોસ! રોલા તુને શું કહું હીચકારો કે ઠગારો.

પીઝારો—(ખુનપર આવી) ચોકીબાન ! જલદી આવ ! આ કમજાત ચેલીનાં મુશકા ટાટ કર.

એલવાઈરા—ગોઝીબાનથી તાગ કોણ કરેછે પરવા !
આચા છોડી તઈઆર, છુ પોતે હું મરવા.
મહીના પણ હાતમાથી છુટે એકાર એકવાર,
પણ હરાંમ તારા હાતથી ન બચે નર નાર.
ઓ આદમી રૂપી હેવાન ! મનુશ જાતના ઓ જમ!
થશે તારા જુલમ પગવારમા અંતંમ.
સીકંદર જેવા ચોહકડા ન રહેઆ દાબ કોઈ,
પડેઆ અંતે ખાકમા દોર દમામ ખોઈ.

અરે ઈશવરનો ઉતરે તું જુલમીપર કેહેર,
થજો દોજખ તારૂં ઠાર, પજો લશકર તારૂં જેર.
જોઈ તારાં કરતુક, ધીરજ રાખી આજવેર,
મગજ મારૂં ખીસી, આવેછ મુજને ફેર.
(એલવાઈરા બેહોશ થઈ પડી જાએછે.)

થોડાવારમાં પીઝારોએ તેણીને રોલાની આજીજી અને વીનંતી છતાં ફાસી દેવાની જગોએ મોકલાવીને મારી નાખી. તેણીએ છેલી ઘડી સુધા હીંમત બતાવી હતી અને એક આંસુબી પાડેઆ વીના પોતાનાં કીરતારને પોતાનો પરાણ હવાલે કીધો.

હવે પીઝારો તથા રોલા વાંતચીત કરેછે, એવામાં બે સપાનીશ સીપાઈઓ પોતાના સરદારને ખુશી કરવાને એક પીરૂવીઅન બચું ચોરી લાવેઆ હતા. આ બચું જોતાનેવાર તે એલાનઝોનુંછે એવું રોલાથી બોલાઈ ગઈઉં, તેથી તે પાછું તેની ઘભરાતી માતાને સવાધીન કરવાને રોલાએ માંગીઉં પણ પીઝારોએ આપવા ના કહેઉં. પીઝારોની મતલબ એ હતી કે એલાનઝો તેનાં હાતમાંથી નાંઠો તેથી આ નાંનો એલાનઝો પકડાએઆથી તેનું વેર જરા નરંમ પડે. રોલાએ પીઝારોને ઘણીબી રીતે સમજાવેઓ પણ કાંઈ વલીઉં નહી તેથી અંતે તલવાર ખેંચી કાહાડી બચાને છીણવી લઈ નાશી ગએઓ. પીઝારોએ તેની પછવાડે સીપાઈઓ દોડાવેઆ કે તેનાં જાનને નુકશાંન કીધા વીનાં જીવતો પકડી લાવવો. પણ તે પકડાએઓ નહી માટે એક શીપાઈએ તેને ગોલી મારી, જેનાં વેહતા જખમથી તે રસતામાં અધમુઓ થએઓ. તોબી બચાને સહી સલાંમત તેની માનાં હાથમાં આપી મરણ પાંમેઓ. તેણે મરતી વખત એટલુંંજ કહેઉં કે "એલાનઝો તારી અને કોરાની ખાતર મારો પરાંણ ખોઉંછું". અરે આ શબુનો તેઓનાં દીલમાં કેહવા લાગા હશે! અરે એવો ખરો મીતર કોણનો હશે! તેણે એલાનઝોની જીંદગી બંચાવી એટલુંંજ નહી પણ તેનાં બચાંને વાસતે પરાણ આપેઓ જેથી વેહમી કોરાની ખાતરી થઈ કે એલાનઝોની ગેર હાજરીને માટે રોલાને જે સખત ઠપકો આપેઓ હતો તે કેહવો ગેરવાજબી અને અવીચારનો હતો. હવે તે રોલાની લાએકી તથા નેકી ઉપર વીચાર કરવા લાગી અને ભારે પસતાવો કીધો. આ ઉપરથી ઓરત જાતની ખાશીઅતનો એક દાખલો મલેછે કે અવીચારપણે તેઓ બીજાં ઉપર તોહમત મુકવાને કાંઈ જોતાં નથી પણ પાછલથી ભુલ જોઈ પસતાવો કરેછે.

બાહધુર રોલાની લાસને ડફણાંવેઆ આગમજ પીરૂવીઅન લશકરને પીઝારોનાં લશકરની સાંથે છેલીવાર લડાઈ કરવી પડી હતી જેમાં ઈશવરની મેહેરબાંનીથી પીરૂવીઅનો ફતેહ પાંમેઆ અને પીઝારો મારેઓ ગએઓ. આ બનાવ જોઈ સઘલા સપાનીઅરડો પીરૂવીઅનોને તાબે થએઆ અને અંતે અકડાઈ જીકાઈને વાંહાણોમાં પાછા પોતાને દેશ ગએઆ. જુવો દોસતીનો દાખલો, જુલમીના ફેલ, સાર એવો સાચો, બોલેછે આ ખેલ. ભાઈબંધીનું ભલું, મોહબત અને પીઆર, ઈનસાનને દીધાંછે ઈશવરે ઈઆર!

——•——

ઓરતોની મજલસ.

ભાશાણ ૨ જું.

બચું જણમીઆ પછી તરત શી માવજત કરવી તે વીસે.

આજ દીને તમુને ફરીથી ભેગાં થએલાં જોઈને હું ઘણો ખુશી થઓછું. જારે તમે ગ્નાન મેલવવાને એટલી ઉલટ બતલાવોછો તારે મને તમુને ગ્નાન આપવાને માટે વધારે ઉતેજણ મલેછે. ગઓ ભાશણમાં મેં કબુલાત આપી હતી કે બચાંની તંદરોશતી કેમ જાલવવી અને તેને કેમ ઉછારવું તે વીસે હવે પછી હું ગ્નાન આપશ. આજના ભાંશાણમાં બચું જણમીઆ પછી તરત શો માવજત કરવી તે વીસે જણાવવા માગુંછું.

૧. પેહેલી બાબદ જાણવાની અગત એછે કે જેવું બચું જણમીઉં તેવું તેની આગલ એક હુશીઆર દાઈ રાખવાની જરૂરછે. તમુને ઈઆદ રાખવું કે ઘણી વખતે બચાંની જીંદગી દાઈની હુશીઆરી ઉપાજ આધાર રાખેછે. અનઘડ દાઈઓથી વારેઘડીએ બચાં કમોહોતથી મરેછે. ઘણાંખરાં બચાં જણમીઆં એટલે જોરથી રડવા મંડી જાએછે તેથી તેવોની છાતી ખોલી થાએછે, દમ લેઈ સકેછે, અને લોહીનું ફરવું બરાબર ચાલેછે. એવું બચું તંદરોશત અને જોરાવર નીકલશે અને જીવી સકશે એવી પુરતી આશા મલેછે. પણ કેટલાએક બચાં નબલાં હોઆથી જણમતી વખતે રડી સકતાં નથી તેથી દમ લેવાઈ સકાતો નથી અને જો બરાબર માવજત નહી કીધીતો બચું મરી જાએછે. એ વખતે હુશીઆર દાઈની અથવા હરકોઈ પણ ચાલાક ઓરતની ઘણી જરૂરછે.

૨. જો બચું રડે નહીતો તરત બચાંનાં નાંખ અને મોહોડાં માંહેથી આંગલી વતે બલગમ કાહાડવો અને પછી તેનાં મોહોડાં અને છાતી ઉપર ઘંડું પાંણી છાંટવું અને પવન ઘાલવો.

એ કીધાથી તરત જેમ બેસુધ માણસ પાંણી છાંટીઆથી હુશીઆર થાએછે તેમ બચું પણ દમ લેઈને રડવા મંડી જાએછે. જો એ કીધા પછી પણ બચું રડે નહીતો તરત ડાકટરને બોલાવવો. આપણા લોકો છાતીએ કોલોન વાટર ભરેછે અને નાંખમાં શુઘારેછે એ રીત નુકસાનકારકછે. ઘંડું પાંણી છાંટવાનો જેટલો ગુણછે તેટલો બીજી કસી ચીજમાં નથી.

હું દલગીરીથી આએ બાબદ કેહુંછું કે આપણી કેટલીએક ઓરતો બેવકુફીથી બચાંને જીવરાવવાની કાંઈ પણ કોશેશ કરતાં નથી અને બચાંનો જીવ ઘણો ઉંચો પણ ગણતાં નથી. તરતનું બચું મરેછે તે તેવોને મનસે કાંઈ મોહોટા જીવ જેવું નથી એ સઘલું વગર કેલવણીના સબબથી બનેછે.

૩. જેવું બચું જનમીઉં એટલે બચાંનો નારીઓ ડુટીથી ૩—૪ ઈંચ લાંબો રાખીને જાડા દોરાથી બાંધવો.

જો તપાશીને જોશોતો તમુને માલમ પડશે કે નારી

કાલી અને ધોલી નેસો વીટલાઈને બનેલોછે. એક છેહો બચાંની ડુટી આગલથી અંદર નેશો સાથે જોડાએલોછે અને બીજો છેહો ઓરની સાથે વલગેલોછે. હવે બચું ધરબમાં હોએછે તારે ઓર ધરબની એક બાજુએ મજબુતીથી વલગેલી હોએછે અને એવી જોડની હોવાથી માંએનું લોહી બચાંમાં ફરી વલેછે. જારે બચું જનમેછે અને દમ લેછે તારે માએનાં લોહીની તેને ગરજ પડતી નથી તેટલા માટે નારીઓ બાંધીને કાપવાની જરૂરછે. એ વખતે ઓર પણ ધરબમાંથી છુટી પડીને નીકલી જાએછે.

જારો દોરો ચોવરો પાંચવરો વણીને તઈઆર રાખવો જોઈએ. મેં ઘણી વખતે જોએલુંછે કે જારે દોરાની ગરજ પહોંચે તારે તે મેલવવાને માટે ઓરતો દોરાદોર ફરવા મંડી જાએછે અને જો હાજર હોએછે તો આપણા હાથમાં કાંઈ ચીંથરૂં અથવા જાડું વગર વણેલું શુંતર આપી દેછે પણ જે મતલબથી નારીઓ બાંધવામા આવેછે તે મતલબ એ ચીજોથી પુરી પડતી નથી. નારીઓ બાંધવાનું કારણ એ કે બચાંનું લોહી તે રસતે નીકલે નહી. હવે જો નારીઓ મજબુત બાંધેલી નહી હોએતો લોહી નીકલવાના ધાસતી રેહેછે અને એ બાબદ ધેઆનમાં નહી રાખેઆથી કેટલાં બચાં મરી પણ જાએછે, એટલા માટે જરૂરછે કે દોરો મજબુત હોવો જોઈએ.

વલી મેં કેટલીએક દાઈઓને જોએલીછે કે તેઓ જાંહાંસુધી ઓર બાહેર નીકલતી નથી તાંહાંસુધી નારીઆને બાંધતા નથી, પણ તેથી ઘણી નુકશાંની થાએછે. નારીઆને તરત બાંધવાની જરૂરછે.

૪. જો ઓર માએનાં પેટમાંજ રહી હોએતો નારીઆને એક ઈંચ દુરથી બીજો દોરાનો ગાંઠ મારવો જોઈએ અને પછી બેઉ ગાંઠની વચેથી કાપવો.

કેટલીએક વખતે ઓર નીકલતાં વખત ઘણો લાગેછે અને જો બીજો ગાંઠ મારીઆ વગર નારીઓ કાપી નાખીઓતો ઉઘાડા છેડા માંહેથી લોહી વેહેછે અને કેટલી વખતે ઓરત ધાસતીમાં આવી પડેછે તેથી જરૂરછે કે નારીઆને બે ગાંઠ મજબુતીથી મારવા. જો ઓર બચાંની સાથેજ નીકલીતો બીજો ગાંઠ મારવાની જરૂર નથી.

નારીઓ કાપવાને માટે આપણા લોકો કોણ જાણે કાંહાંથી બુઠી છરા લાવેછે. એવી બુઠી છરી વાપડીઆથી કાપતાં જોર કરવું પડેછે અને ધાસતી રાખવામાં આવેછે કે વખતસર નારીઓ ડુટી માંહેથી ટુટી પણ જાએ. સારા ભાએગથી એવો બનાવ હજુર સાંભલવામાં નથી આવીઓ પણ ચાલતું હથીઆર રાખવું સારૂંછે. છરીનાં કરતાં પણ કાતર વાપડવી સારીછે કાએકે તેથી કાંઈ પણ જોર કરવું પડતું નથી.

હવે બચું માએથી જુદું પડીઆ પછે સી માવજત કરવી તે જણાવાની રજા લેઊછું.

૫. જો ઠંડીની રૂતુ હોએતો તરત બચાંને ફલાનેલનાં કપડાંમાં વીટાલવું.

ઘરબસથાનમાં બચું માએની ગરમીમાં રેહેછે અને જારે જનમેછે તારે બચાંને ઠંડી હવા લાગાથી પીડા થાએછે તેટલા માટે ગરમ કપડામાં વીટાલવાની જરૂરછે.

૬. એ પછી બચાંને ૩—૪ મીનીટ લગી ફુંકાં પાંણીમાં બેસાડવું અને સઘલી ચીકણી લાહી જેવી વસતુ ધોઈ નાખવી.

બચાંને જનમવાનો વખત થેઓ એટલે જરૂરછે કે બે કુંડીમાં ઠંડું અને ગરમ પાંણી તઈઆર રાખવું. કેટલીએક વખતે બચાંને જારે બરાબર દંમ ચાલતો નથી તારે ગરમ પાંણીમાં બેસાડવાની જરૂર પડેછે અને જારે જરૂર પડે તારે દોરધાંમ કરવી જાહેલીઅતછે.

બચું જનમીઉં તેવું તેને ધોવાનું કારણ એછે કે તેનાં બદન ઉપરની સઘલી ચીકણી વસતુ ધોવાઈને બદન સાફ થાએ. જો બચાંને સાફ કરેઆ વગર રેહેવા દીધું હોએતો ચાંમડીને નુકસાંન થાએછે, ચીરા પડેછે, ફુલા ઉઠી આવેછે અને વાસ મારેછે. તેટલા માટે સારી રીતે સાફ કરવાની જરૂરછે. ચાંમડીને ઘણા જોરથી ઘસવી નહી તથ સાબુ અને તેલ પણ ચોપડવાની જરૂર નથી. એક મોહોટાં વાદલાંનાં કટકા વડે હલવેથી પુશકલ પાંણી લેઈને સાફ કરવું. જો એમ કીધાથી ચીકણી વસતુ કાહાડવાને અડચણ પડેતો મીઠું તેલ અથવા માખન લગાડીને ફલાનેલના કટકાથી થોડોવાર ચોલવું પછી વાદલું લેઈ સાબુ અને ફુકાં પાંણીથી ધોવું અને પછી ૩,૪ મીનીટ લગી ટબમાં બેસાડીને સઘલું સાફ કરવું, અને સંભાલ રાખવી કે આંગ સાફ કરતી વખતે બદન ઉપર થંડો પવન ફુંકે નહી.

પાંણી ૯૬ "દીગરી" ની ગરમીનું લેવું. એ જાણવાને માટે સઘલાં લોકોની ફરજછે કે પોતાના ઘરમાં એક ગરમી માપવાની સીસી રાખે, તેથી અતીશએ ફાએદા થાએછે અને વલી તે સસતી મલેછે.

૭. આંગ ધોતી વખતે ઈઆદ રાખવું કે તેજ પાંણીએ તથા તેજ વાદલાએ આંખ સાફ કરવી નહી

આંખ સાફ કરવાને માટે બીજું સોજું પાણી તથા નવું વાદલું લેવું. આંખ જેવા નાજુક ભાગને ધોવાને માટે ઘણી સંભાલ લેવાની જરૂરછે. તમુને ખબર હશે કે ઘણાં બચાઓને જણમીઆ પછી બીજે અથવા તરીજે દાહાડે આંખો શુજી આવેછે, પરૂ પેદા થાએછે અને કેટલીએક વખતે જો સંભાલ લીધી નહીતો આંખ તદન રદ થઈ જાએછે. એનુ મુલ કારણ તપાશશોતો માલમ પડશે કે જે પાંણીએ બદન ધોઈઉં તેજ પાંણી આંખો પણ ધોવાને કામે લગાડેલું હોએછે.

૮. બચાંનું આંગ ધોઈને સાફ કરી રહા પછી પાંણી માહેથી કાહાડીને તરત ગરમ અને નરમ કપડામાં વીટાલી લેવું.

એક મોહોટી નરમ ગોદરીની ઉપર ૨,૩ મોહોટા નરમ તુવાલો પાંથરીને બચાંને વીટાલી લેવું તેથી સઘલું પાંણી ચુસાઈને આંગ કોરડું થશે. આંગને તુવાલથી જોરમાં લુછવું નહી તેથી ચામરી ઘસાએછે.

૯. એ પછી જાંહાં ચામરી ઘસાઈ હોએ તાંહાંજ જરા શુકો "પાઉડર" છાંટવો જરૂરછે.

" પાઉડર " ઘણોજ બારીક આટાનો અથવા " માગનીસીઆ " નાં લકાનો બનેછે તે વાપડવો.

સઘલા બદન ઉપર "પાઉડર" છાંટવાની જરૂર નથી તેથી ચાંમડીનાં સઘલાં શુરાખો બંધ થઈને ઉલટી નુકશાની કરેછે: પણ ખરૂં હાથ અને પગનાં કાતરાઓમા અને ગરદન આગલ છાંટવાની જરૂર પડેછે.

૧૦. એટલી માવજત કીધા પછી નારીઆને એક જીનાં કપડામાં વીટાલીને તેનો છેડો ઉપર રાખવો.

નરમ મલમલનાં કપડાનો કટકો ૪ ઈંચ લાબો અને ૩ ઈંચ પોહોલો લેઈને નારીઆની આસપાસ વીટાલીને તે ઉપર એક દોરો વીંટાલવો. એ છેડો ઉંચો રાખવો જરૂરછે કે તેથી લોહી નીકલવાની ધાસતી થોડી રેહેછે. એ છેડો ઉપર રાખવાને માટે આપણા લોકો એક લાંબા શુતરનાં દોરા વતે બાંધીને બચ્ચાંનાં ગલામાં ઓરવી રાખેછે. એમ કરવાને બદલે નીચલી રીત વાપડવી.

૧૧. 'નારીઆનાં છેડાંને ઉપરે રાખીને' એક જીનો ફલાનેલનો ૭ ઈંચ પોહોલો કટકો બેવરો પેટની આસપાસ વીટાલવો એથી કરીને નારીઆનો છેડો પોતાની જગા ઉપર સલાંમત રેહેછે.

વલી પેટ ઉપર પાટો બાંધવાનાં બીજા ઘણા ગુણછે. ફલાનેલથી પેટની ગરમી રહી સકેછે અને ડુટીની જગા ઉપરથી ગોરો (ઈઆને આંતરડું) બાહેર નીકલવાની ધાસતી રેહેતી નથી. જે બચ્ચાંને આપણે મોહોટી ડુટી સાથે અથવા ડુટી આગલ ગોરા સાથે જોઈએછ તેનું મુલ કારણ એજ માલમ પડશે કે પેટ ઉપર પાટો નહી બાધવાથી એ બનીઉંછે. ગરમીની રૂતુમાં ફલાનેલનાં કટકાને બદલે મલમલનું કપડું વાપડવું. પાટો ઘણો જોરથી બાંધવો નહી કાંએકે પેટ ઉપર દબાન આવીઆથી બચાથી દમ લેવાઈ સકાનો નથી અને ઉલટું આંતરડું કોઈ પણ પેટની નબલી જગા ઉપરથી બાહેર નીકલી આવવાની ધાસતી રેહેછે.

૧૨. એ પછી બચ્ચાંને શીઆલ અથવા ફલાનેલની બનુસમાં વીટાલીને પાલણામાં સુવાડવું.

બચ્ચું નહવડાવીઆ ધોઆથી અને પાટો બાંધીઆથી થાકી જાએછે તેટલા માંટે તેને ઠાક આપવાની જરૂર છે. પોસાક પેહેરાવવાની, ધવાડવાની અથવા ગોર પાણો પાંવાની તજવીજ અને ગરબર કરવી નહી.

તરણ ચાર કલાક શુઈ રહા પછી જે બીજું કરવાનું હોએ તે કરવું.

આએ બચાંની માવજત વીશે જે મેં કહી સંભલાવી ઉં તે ઉપર તમુને ખુબ ધેઆંન આપવું જોઈએ કાંએકે તે ઉપર આગલ ચાલતાં તમારાં બચાંની તંદરોસતી આધાર રાખેછે.

પણ એ સીવાએ આપણા લોકો અંજાણ અને અનઘડપણાથી બીજી ખોટી રસમો પરમાણે ચાલેછે તેથી બચ્ચાંને ઉલટું નુકસાન થાએછે. એ રસમો જેમ જલદીથી દુર થાએ તેમ સારૂં.

૧. તમારાં બચાંનું માથું દાઈ પાસે કદી પણ દબાવવા દેશો નહી.

દાઈઓ માથું એટલા માટે દાબેછે કે તે કીધાથી તેનો આકાર બરાબર ગોલ અને દોલદાર રેહે પણ એ ઘણોજ ભુલ ભરેલો વીચારછે. તમે ખચીતથી જાણજો કે જે બચાંનું માથું દાબવામાં આવીઉં તેને ઘણુંકરી થોડી મુદતમાં ભેજાંનું દરદ ઉતપન થવાનું.

૨. બચાંનાં માથાંને કપડાથી બાંધવા દેશો નાં.

એ કીધેલું નકામુંછે અને કોઈ વખતે નુકસાન પણ થાએ, તેથી માથું ખોલું રાખવુંજ બેહેતરછે.

૩. બચાંનાં શકરામાં તથા ગલામાં અંદર લગી આંગલી ખોશવી તથા પીશાબની જગા ઉપર પંડકને માંટે ઘી ઈ લગાંડવું તથા ડુટીમાં અલપ દાબવો એ સઘલું તદન નકામુંછે. એમ કીધાથી કાંઈ પણ ફાએદો થતો નથી, એવી ખોટી નકામી રશમો દુર કરવી જરૂરછે, કેમકે એથી કેટલીએકવાર ફાએદાને બદલે પીડા થાએછે.

આજનું ભાશાંન અહીઆંજ ખતમ કરૂછ અને આવતામાં બચાંને દરરોજ નવાડવા ધોવાની માવજત વીશે ભાશાંણ કરી શંભલાવશ.

—///—

એક ડાહી માએ પોતાના બાલકને કીધેલી સીખાંમણ—ગીંદી તથા ઉંદરની વારતા.

એક સાંજે આંવાંબાઈ નામની એક ભલી સ્રી પોતાના ઓરડામા બેસીને ચીકન ભરતી હતી. આસરે સાડા ચારનો અંમલ થાએઓ કે તેવણનો છોકરો પીરોજસાહ નીસાલેથી આવીઓ, અને મેજ ઉપર ચોપડી મેલતાંવારજ પોતાની માએ આગલ નીચે લખી આ મુજબ ફરીઆદ કરવા લાગીઓ.

પીરોજસાહ—જોવોની આપરાં માસીના દોસુ એ મને તમાચો મારીઓ, મારો કાંન ચીંમટીઓ, અવે તેને હું શું કરૂ ? તમારો હોકમ હોએતો એક લાત મારીને ઘુંમરી ખવારૂં, પણ કોઈનેબી તેમ કરવાને તમે મને મના કીધીછે તેથી મેં લાત નહી મારી નહીતર એને દેખાડતે.

માએ—દીકરા તાહરો કાંઈ વાંક હશે.

પીરોજસાહ—વાંક કાંઈજ નહી, ઈસકોલેથી છુટીઆ પછે હું માસીજીના ઘેરપરથી થાઈને રસતેથી ચાલીઓ આવતો હતો તેવાંમાં માસીજી બારીએ હતાં તેવણની મારી ઉપર નજર પડી ને મને ઉપર બોલાવીઓ, અને હું ઉપર જાંઉછું તેવાંમાં દોસુ ઓટલા ઉપર ઊભો હતો તે મારા અંગ ઉપર ધસી આવીને મને તમાચો મારીને મારો કાંન ચીંમટીને ચાલી ગએઓ, જોવોની આએ કાંન કેવો લાલ લાલ થાએઓછે. હું પછે મુગો મુગો ઘેરે આવીઓ, માસીજી સોડે ગીઓજ નહી.

માએ—જો, એ વાત સઘલી ખરી હોએતો દોસ્તુનો તકસીરછે, પણ દીકરા તુંએ તેને પાછો મારીઓ નહી તેમાં ઘણું દાહાપણ ખરચીઊં છે. પેહલુંતો એક દોસ્તુ તાહરીથી નાહાનોછે, અને જે આપણાથી કમજોર હોએ તેને મારવું તે ઘણું કરીને હીચકારાપણુંછે, જેમફે એક સીંહીંને એક ઊંદરે ઈજા કીધી હતી તોપણ તેને તે ઊંદરને મારીઓ ન હતો પણ વલી બીજો હાથ ઊપરથી તે સીંહીં પોતે એક આફતમા આવી પડીઓ હતો તે વેલાએ પેલા ઊંદરે તેનો જાન બચાવીઓ હતો. બીજુ એંજે દોસ્તું નાહાનોછે માટે તેની બુધીપણ તાહરા કરતાં ઓછી છે, અને વલી તેને તારી સંગાથે આવી ચાલ ચલાવી તે ઊપરથીજ તે કબુધીઓ દીસેછે, તેની સાથે લડવામા તુને સોબા મલતે નહી, તોપણ તેની તકસીર વીશે તેની માને વાકેફ કરવાની જરૂર હતી અને એકેદમ ચીરડાઈને તું અતરે આવીઓ તેને ઠેકાણે મારી સોડે જાઈને તારી ઊપર નીપજેલી બીના તુંએ જાહેર કીધી હતેતો અલબતાં તેવણ તેને ઘટતી સીખામ કરતે.

પીરોજસાહ—માએ તે સીંહીં અને ઊંદરની વારતા મને કેહી સંભલાવશો ?

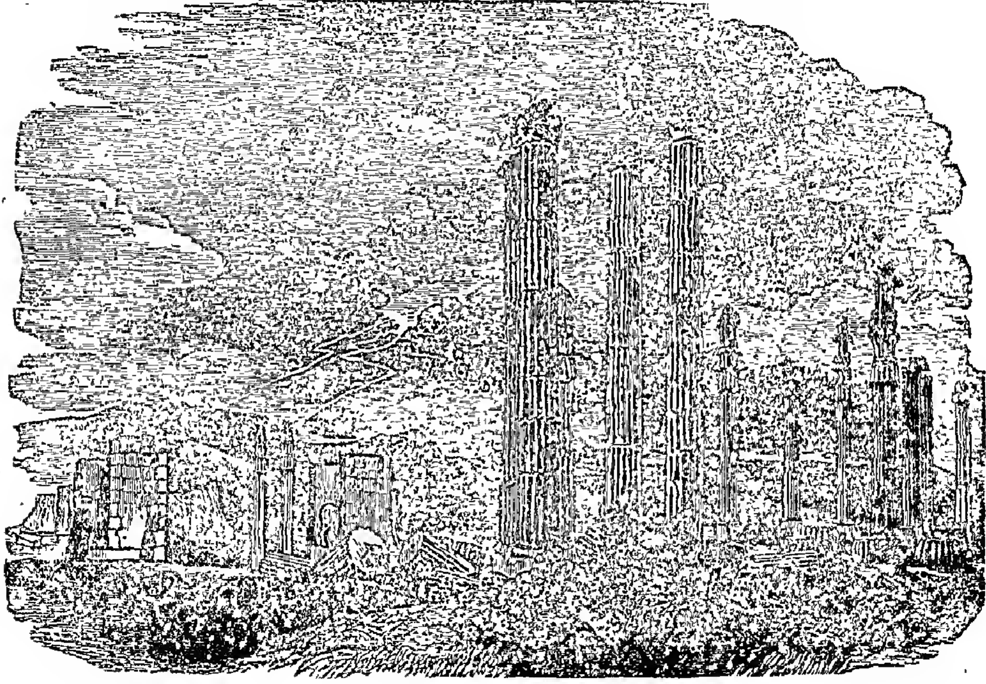
માએ—એક સીંહીં એક જાહાડના છાંએઆ તલે સુતેલો હતો. તેવાંમાં એક ઊંદર એકેદમ તેના સરીર ઊપર ચડીઓ કે જેથી તે સીંહીં પોતાની મીઠી નીંદમાથી જાગી ઊઠીઓ. સીંહીંએ પેલા ઊંદરને તુરત પંજામા જાહલી લીધો અને તેની મુરખાઈ વીશે તેને ઠપકો આપવા લાગો. ઊંદરે આજેજીથી માફ માગી. તે સાંભલીને સીંહીં કે જે નીચ ખાસીએતનું જનાવર નથી તેને આએ હલકાં પરાણીને મારવું પોતાના દરજાથી ઊતરતું ધારીને તેને છોડી દીધો. ઊંદર બીચારો તેના હકમા હજારો હજાર દુવા દેઈને ચાલતો થાએઓ.

થોડાક દીવસ ગુજરીઆ નહી તેટલાંમી સીંહીં જેવો દોડતો દોડતો આવતો હતો તેવોજ એક જાલ પાંથરેલી હતી તેમા સપડાએઓ, અને તેમાથી છુટો થાવાને જેમ વધારે અછાડ પછાડ કરવા લાગો તેમ વધારે ગુંચવાએઓ. તેના પોકાર અને સોહારથી તે જંગલ ગાજી રહયું, અને તે આવાજ સાંભલીને ઊંદર તેની આગલ દોડી ગએઓ. દુરથી જોએછે તો પેલોજ સીંહીં કે જેણે તેની જીંદગી બખસી હતી તે મુશકેલમા આવેલોછે તેથી પોતાની નીમખહલાલી બતાવીને પેલી જાલની દોરી કરડીને સીંહીં રાજને છુટો કીધો. દીકરા મારા ! આએ વાત ઊપરથી નસીએત એટલીજ નીકલેછે કે કોઈએ આપણને વગર વાકેબી ઈજા કીધી હોએ અને તેને સજા કરવાને ખોદાએ આપણને સકતી પણ આપી હોએ તે છતાંબી તેને માફ કીધામા આપણને વધારે હોરમતછે, અને તે માફી બખસેલી આપણને કોઈ દીવસે કાંમનીબીછે.

ઈસતખર અથવા તખતે જમશેદ.

આજ ૭ હજાર વરશના દરમેઆંનમાં ઈરાન દેશ દુનીઆંનાં સરવે દેશો ઉપર બુજરગી અને મોટાઈ ભોગવતો હતો અને તેમાં પારસીઓની પાદશાહત ભારે દમામ અને દબદબાથી ચાલતી હતી, તેવા વખતમાં તાંહાંનાં પાદશાહો ઈરાન અને તેહેની આસપાસના દેસોમાં ઘણાએક માહાભારત કારીગરીનાં કાંમો કરાવીને પાછલા જમાનાને વાસતે પોતાની ઈઆદદાસત મુકી ગએઆછે. તેહમાના કેટલાંએક કાંમો હેવાંછે કે તેવાં દુનીઆના કોઈબી ભાગ ઉપર હાલ સુધી જણાએઆં નથી. એ કાંમો માહેલાં કેટલાંએક અતી કારીગીરીના મેહેલો તથા અજાએબી ભરેલા ગોફાઓ અને ઘણાએક ચીતારો, કોતરકાંમો તથા બેહદ લેખોછે કે જે ઘણી લાંબી મુદત થાઈ તોપણ આએ જમાનાની મગરૂરી તોડવાને માટે આજ શુધી ઈરાનની શરજમીન ઉપર બુલંદ દેખાવ દીએછે. તે સંઘલાઓમાં ઈસતખર અથવા તખતે જમશેદ સરવેથી પુરાંનું અને સરવેથી સરસ બાંધકાંમછે. એ માહાભારત કામને શેંકડો મુસાફરો જોઈ આવીને તેનો ઘણોએક હેવાલ અને બેહદ તારીફ લખી ગએઆછે, તે ઉપરથી એક જાંણવાજોગ અને લાંબો એહવાલ "જગત પરેમી" નામનાં ચોપાંનીઆંમાં છપાએલો જોવામાં આવીઓછે, તે લાંબા હેવાલમાંથી થોડોએક ભાગ નીચે ઉતારી લીધોછે. એ તખતે જમશેદનાં સુનદર બાંધકાંમમાં પરખીઆત "ચેહેલ મીનાર" નો દેખાવ હાલમાં પડેલી હાલતમાં જેવો દીસેછે તેના દેખાવનુ એક ચીતર પાસેના પાનાં ઉપર આપીઉંછે.

"ઈરાનની સઘલી પુરાતમ બાંધણીમાં તથા ઉમદા ઈમારતોમાં તથા નકસીદાર ચીતારોની કારીગીરીમાં ઈસતખર અથવા તખતે જમશેદ પેહેલો દરજો ધરાવેછે. એ તખત અથવા પુરાતમ શેહેરના બાંધકામની કારીગીરી ઉમદા છે અને તેહેની સાથે આગલા અથવા હવેનાં જમાનાનું કોઈબી બાંધકામ બરોબરી કરી શકીઉં નથી, એટલુંજ નહી પણ તે આજ પ્રુથવીમાં સઉથી કદીમ ગણાએછે. એ તખતને ગરંથકારો ઈસતખર—ચેહેલ મીનાર—હજારસતુન—ખાનેદારા તથા પરસી પોલીસને નામે ઓલખી ગએઆછે અને આ છેલું જણાવેલું નામ ઈઉનાની ગરંથકારોનું આપેલુંછે; તેનો અરથ ઈરાન અથવા ઈરાનનાં લોકો

ઇસ્તખર અથવા તખતે જમશીદ.

તું શેહેર ફરીને થાએછે. એ મુકાંમ આજ ૪૦૦૦ થી ૫૦૦૦ વરશનું પુરાનુંછે; તે ભુલની ધાસતી વગર સુખેથી કેહેવાઇ સકાએછે. શેકંદર રૂમીએ જેવારે આજ આસરે ૨૧૯૩ વરશની વાતપર ઇરાનનો મુલક ફતેહ કીધો તેવારે પરસીપોલીસ અથવા ઇસતખર પોતાની પુર આબાદાંની પર હતું તેથી અલબત તેની ઘણાં વરશ આગમચ એ શેહેર ઉભુ થવું જોઇએ.

"ઇરાની અને તેઓ સાથે મલતા થાએલા કેટલાએક ઇઉરોપીઆંન ગ્રંથકારોનાં એતેફાકી કોલથી ઇસતખર પાદશાહ જમશેદનાં વખતમા બંધાઇઉં હતું અને તેઆર પછી દારાંની પાદશાહી સુધી એ શેહેર મજબુતીથી કાએમ રહેઉં હતું તથા તેમાં દરએક પાદશાહો વધારો કરતા આવીઆ હતા. દારાંની પાદશાહી તારાજ થાએઆ પછે સેકંદરનાં સરદારોએ ઇસતખર પોતાનાં અસતેકમાં રાખીઉં હતું, તેહાર પછી અરદેશર બાબકાને અસકાનીઆંન ટોલાનાં પાદશાહો પાસેથી એ શેહેર છીનવી લીધું અને તેહાર પછી આજ આશરે ૧૨૦૦ વરશની વાતપર સાસાની તોખમનાં છેલા પાદશાહ ઇઅજદજરદની પાદશાહી ઇરાનના મુલકપરથી આખર થાઇ તાંહા સુધી ઇસતખર જરતોસતીઓના હાથમાં હતું. ઇઅજદજરદ શેહેરીઆર વીસે કેટલાએક ગરંથકારો હેવું કેહેચ કે એ માઠા ભાએગનો પાદશાહ મરવમાં મારીઓ ગએઓ તેહાર પછી તેહને ઇસતખરના પાહાડ આગલ દોખમે ચડાવીઓ હતો. મુસલમાન લોકોનો ઇરાનમાં દોર વધીઆ પછી ઇસતખરના પાદશાહી મેહલને તેઓએ મસજીદ બનાવી હતી, તેહાર પછી ઇરાનમા ઘણીએક પાદશાહીઓ બદલાઇ ગઇ તેમાં ઇસતખરનો દમામ ઘટતો ગએઓ અને પછવાડેના મુસલેમાન પાદશાહોએ એ કદીમ જાગાને એક બંદીખાના દાખલ કામમાં લગાડી હતી પણ તે પછી આજ આસરે ૮૦૦ વરસંમાં એ જાગા તદંન ભાગી પડવા માંડી તે હવડે વેરાન હાલતમાં આવી પડીછે.

"પરસીપોલીસ અથવા ઇસતખર અથવા તખતે જમશેદ એ શેહેર મરદસતના મેદાનમાં આવેલુંછે અને તે હવડેના શીરાજં શેહેરથી ૩૫ માઇલની વેગલાઇએ છે. એ પુરાતમ શેહેર ઘણી મજબુત અને જોગવાઇની જગાપર બાંધેલુંછે અને તેની તરફ આવતાં સઘલી બાજુએ પાહાડો નરેછે પણ માતરે બે મારગો ખોલલા મુકેલા છે. એ મારગો એટલાતો સાંકડા છેકે તરણ ચેઆર કરતાં વધારે આદમીઓથી એકદંમ દાખલ થવાઇ સકાતું નથી તેથી એ જગો મોટી ચોકશાઇથી મુંટી કાડેલી જોવામાં આવેછે. જેવારે સેકંદરે ઇસતખર ઉપર હોમલો કીધો તેવારે ઇરાનીઓનું લશકર પાહાડનો મારગ સંભાલવાને મથાલાં ઉપર રાખીઆમાં આવીઉં હતું પણ માઠાં ભાગ્એગથી ઇઉનાનીઓ તેઓપર ફાવી નીકલીઆ અને તેવોની પાદશાહી પેહેલીવાર પડતી વખતે એ બેમુલા મારગોથી કશો બચાવ થઇ સકીઓ નહીં. ઇસતખરની બાજુ ઉપરથી નીતરાં અને લેહેજતદાર પાણીની એક નદી વેહેછે તેને "પુર" કરીને નામ આપીઆમાં આવીઉંછે અને એ નાંમ ઘણું પુરાતમ માલમ પડેછે. ઇસતખર તરફ જાતો રસતો ઘણો માહાભારત દેખાવનો માલમ પડેછે તેં વીશે એક ચંચલ મુસાફર લખેછે કે 'બાંમદાદની નીશાન માલમ પડી એટલે હમો તરત ઘોડાઓ ઉપર જીન નાખીને નીકલી પડીઆ, તે વેલાએ બામદાદંનાં સુરજની રજાલો તખને જમશેદનાં મીનારાઓ ઉપર પડતી હતી અને તે મીનારાં એક વેરાંન પાહાડની હેઠવાઇમાં આવીઆ હતા તેથી તેઓનો દેખાવ નવાઇ સરખો દીશતો હતો. મેં તાંહાં આગલા જમાનાંની સઘલી મગરૂરી જોઇ કે જે મગરૂરી એ જાગાથી વેગલા પડીઆનાં સબબથી આપણે ખોટી ધારતા હતા. નુહનાં વખત પછી પાંચમી સદીમાં જે દમદમામ ભરેલી શેહેનશાહી ચાલતી હતી તેહની મોતેબરીની આ મોહોટી શાખશીછે અને એ શાખશી બીજું હેવું બતાવેછે કે દુનીઆંની સઉથી સરસ કારીગીરીમાં આપણી (એટલેજે ઇઉરોપીઅન લોકોની) મગરૂરી ભરેલી સુધરાઇ ફોકટ ફુકરાછછે. તેઓના હુનરની આપણે ચોકસાઇ નહી કરતેતો આજ સુધરાઇમાં વધીઆના કરતાં આપણે ખરેખર પાછા હટતે. એ અગતનુ અને થઇ ગએલું શેહેર તદન ભાગી પડેલુંછે પણ તેહની બરોબરની મોતેબરીનું આ જમાનામાં બીજું શેહેર કાહાંછે?!'

"ઇસતખર અથવા તખતે જમશેદ જે કોઇ મુસાફરો જોઇ આવીઆછે તેઓમાથી સર પોરટર તથા સર ઉલીઅમ આઉસલી એ બંધે જણાનો લખેલો એહવાલ ઘણો પકો અને બીજાઓના કરતાં વધારે ચોકસાઇ ભરેલો જોવામાં આવેછે એટલા ઉપરથી એ પુરાંનાં અને વીદીઆવાંન લોકોને અભીઆસ આપનાર શેહેરની ઇમારતો તથા કારીગીરી મુંટી કાડતાં આ એહવાલ લખનારે એ બંધે ગરંથકારોને વધારે પસંદ કીધાછે અને હેઠલ જે કાંઇ બએઆન કરેઆમા આવીઉંછે તે એ બંધે ગરંથકારોની નજરે જોએલી હકીકતછે.

"તખતે જમશેદ એક પાહાડની હેઠવાઇમા આવીઉંછે તાંહાં દાખલ થતાં દેખાવ ઘણો બુલંદ દીશેછે અને તેહના ઓટલા અથવા તખતનો પાએઓ જમીનથી આસરે ૪૫ ફીટ ઉંચોછે. તે આસપાસથી સઘલો સંગેમરમરથી બાંધી લીધેલોછે અને તે ઉપર ચઢવાની બે માહાભારત સીહીડીઓ મુકેલીછે, તે દરએક સીહીડી પણ એજ પથરથી બાંધેલીછે તે આશરે ૨૨ ફીટ પોહોલીઓછે અને તે ચડવાની એટલીતો સેહેલીછે કે મુસાફરો પોતાનાં ઘોડાઓ સાથે સીહીડી ઉપરથી ઉપર જણાવેલા ઓટલા અથવા તખતનાં પાએઆ ઉપર જાઇ સકેછે. એ ઓટલો મુકી આગલ ચાલતાં બીજું એક ઉંચું તખત અથવા ઓટલો નજર આવેછે તેહને પણ સીહોડીઓ મુકેલીછે અને એજ પરમાંણે એક પછી બીજા ઉંચા પાંચ તબકા આવેછે ઇઆને એ તખત પાંચ તબકાનુ બાંધેલુછે અને જે પરમાંણે પેહેલો તબકો જમીનથી આસરે ૪૫ ફીટ ઉંચોછે તેજ પરમાણે ગણતાં પાંચ તબકાનો હીસાબ કાડીએતો છેલો તબકો જમીનથી મીનારા વગર આસરે ૨૨૫ ફીટ ઉચો માલમ પડશે. એ ઉપરથી "કુરટીઅસ" નામનો એક ગરંથકાર સચાઇથી લખેછે કે "પરસીપોલીસ ઉગમણ પરાંતની મોહોટાઇની એક તેજ ભરેલી નીસાંનછે અને હવહેના જમાનાનું કોઇબી શેહેર તેની બરોબરીનું સરખાઇ સકાતું નથી." એ તખતના પેહેલા તબકા ઉપર સીહીડીપરથી દા

ખલ થાતાં એક ચોક આવેછે અને તાંહાંથી આગલ જાતાં એક પછી એક ચેઆર દરવાજા આવેછે તે દરવાજા હવડે ભાગી પડીઆછે' પણ તેઓનું બાંધકામ ઘણું આહાલારત દેખાએછે અને તખ્તે જમશેદની બીજી સંઘલી ચીજોની માફક એ પણ ચલકતા સંગેમરમરથી બાંધેલાછે. એ દરવાજાઓની બાજુઓ ઉપર ગોએઆ ચોકીદારો દાખલ યોધાના મોહોટા ચીતારો કોતરી કાહાડેલાછે અને તેઓનો બાજુમાં મોટી પાંખો આપેલીછે. એ પુતલાંઓ તમામ કાલા પથરનાછે, તેઓના બાલ તથા બીજી નીસાંનો ઘણી બારીકીથી કોતરી કાહાડેલીછે અને તે યોધાઓ હવેહેના જમાનાના એ જાતનાં ચોપગાંઓ કરતાં વધારે કદનાછે. એ યોધાઓને પથરના પાંચ ફીટ ઉંચા એક ચીરા ઉપર ગોઠવેલાછે અને તેઓનાં ગલાંમાં ગોલાબનાં ફુલનાં હાર તથા બીજી ચીજોનો સંગાર આપેલોછે અને તેઓનાં માથાંપર ખીલારોકા હરફેથી તખતીઓ કોતરેલીછે."

"એ દરવાજા પસાર કીધા પછી અંદર જાતાં ચેઆર મીનારાનો એક ચોક આવેછે તેમાના બે મીનારા કાએમછે. એ મીનારા સુમારે ૪૫ ફીટ ઉંચાછે, તેઓના મથાલા ઉપર હવડે કાંઈ દીસતું નથી પણ સર પોરટરના ધારીઆ પરમાંણે તે ઉપર કાંઈ ધરમની નીશાનની ચીજ હોવી જોઈએ. એ ચોક પછી પથરમાં કોતરી કાહાડેલાં બાજુઓપર તરેહવાર પુતલાંઓ જોવામાં આવેછે, તેમાં ઘણાંએક જાંનવરોછે પણ તે સુરતીઓ કઢંગીછે ઈઆને વાઘ અથવા સીંહના બદનની સુરતીને ગીદની સીકલ આપીછે અને એજ પરમાંણે યોધાના બદનને વાઘનુ અને કોઈવાર આદમીનુ મોહોડું આપેલુંછે. હેવી બેસુમાર તખ્તીઓ હારબંદ તખ્તે જમશેદમાં જોવામાં આવેછે. એ નકસી મુકી આગલ ચાલતાં એક આહાલારત તખ્ત અથવા મેહેલની બેઠક નજર આવેછે, કે જેહેના ઉમદા મીનારાથી એ મુકામનુ ચેહેલ મીનાર કરીને હવડે નામ પડીઉંછ અને તખ્તે જમશેદના પાંચ તબકા માહેલો એ બીજો તબકોછે. સર પોરટર બોલેછે કે 'એ તબકા આગલ આવતાં તેહેની ઉમદા સીહીડી જે ૨૧૨ ફીટ લાંબીછે તેની કારીગીરી જોઈને આદમીની આંખ આનંદ પાંમેછે. એ સીહીડીનો આગલો ભાગ સંગેમરમરમાં કોતરી કાડેલાં પુતલાઓથી ભરાઈ ગએલોછે, તે જોઈને આપણી નજર અવમરી જાએછે. આગલા વખતનાં ઈરાંનીઓ જંગલના ફાડી ખાનારાં જાંનવરોનો ચેકાર કરવાને ઘણો ચોક રાખતા હતા તેની નીસાંન દાખલ આ જાગાપર તરેહવાર નકસાઓ કોતરેલાછે.' એ સીહીડીની બોરડમાંથી ઘણી વેગલાઈ સુધી હારબંધ સુરતીઓ કોતરેલીઓછે, તેમાં આદમીઓ ભાત ભાતની ચીજો પોતાના હાથોમાં પકડી લઈ જતા જોવામાં આવેછે તે ઉપરથી હેવું ધારીઆમાં આવેછે કે ઈરાની લોકોના આગલા કાએદા પરમાંણે નોરોજને દીને જુદાં જુદાં પરગણાઓના સરદારો પાદશાહની હજુર નજરો લઈ આવતા હતા, તે બતલાવવાને આ ચીતાર આપીઆમાં આવીઓછે.

"આગલ જાંહાં ચેઆલીસ મીનારાનો મેહેલ હતો તે જગા ઉપર જાઈ ઉભાં રેહેતાં, સર પોરટર બોલેછે કે—'જે દેખાવ આપણી નજર સામણે આવેછે તેવો આહાલારત, મોતેબરી ભરેલો, ચુપ અને પડી ભાગેલા દેખાવ કદી આપણાં જોવામાં આવે હેવું નથી! સેકંદરે જે તખ્તપર ફ્તેહ મેલવી અને જાંહાં તેણે પોતાના દમદમામનો ઝુનેરો ઉરાડીઓ ને, મીનારા તથા સુરતીઓ તથા ઈમારતોના તરેહેવાર કટકાઓથી પથરાઈ ગએલુંછે, કે જેહની કોતરી કાડેલી નકસી ઘણીજ તારીફ લાએક કારીગીરીનીછે અને તાંહાં ઘણાએક મીનારાઓ પડી ભાગેલાછે પણ એક મીનારો ઉભોછે તે આસરે ૬૦ ફીટ ઉંચોછે. એ તખ્તની સાંમલી બાજુપર પાદશાહ તથા તેની દરબારનાં આદમીઓને સુરજની રજાલથી બચાવ કરવાનો એક પરદો બનાવેલોછે, એ પરદો બીજા તબકાપરછે. ઉપર બે તબકા વીસે જણાવેલું છે તેમાં પેહેલા તબકામાં દાખલ થવાના દરવાજા તથા ચોક છે તથા બીજા તબકાપર ચેઆલીસ મીનારાનો મેહેલછે. તરીજા તબકાપર એક ઈમારત બાંધેલીછે અને વલી તેનીથી દુર ઉંચા ચોથા તબકાપર ભાગી પડેલી ઈમારતોનાં ઘણાએક મીનારાઓછે. એ ચેઆર તબકા મુકીઆ પછી બીજો ઘણો ઉંચો પણ આગલના કરતાં નાથલો પાંચમો તબકો નજર આવેછે, ને વાસે સર પોરટર હેવું ધારેછે કે પાદશાહને રેહેવાનો એ મુકાંમ હશે. તરીજા તબકાપર ચીતારના કેટલાએક ચીરા હાથ લાગાછે તે ઉપર પાદશાહ તથા તેની પછવાડે મજરીબરદાર તથા બે છતરબરદારોની સુરતીઓ માલમ પડેછે. એજ તખ્તની વચમાંથી એક ભોંએરૂંછે તે મારગે પાંણીના એક ચશમા તરફ જવાનો જમીનની હેઠલથી રસતોછે. એ સવાએ તરીજા તબકાપર ચેહેલમીનારના મેહેલ જેવી એક બીજી ઈમારતછે પણ તે તમે ભાગી પડેલી માલમ પડેછે, અને તેના દરવાજાઓની બાજુપર પણ આગલ જણાવીઆ માફક યોધાઓની ચોકીની સુરતીઓછે. એ ઈમારતનાં એક દરવાજામાંથી પસાર થાઈ આગલ ચાલતાં એક તખ્તી નજર આવેછે તે તખ્તીમાં એક પાદશાહની સુરતી કોતરી કાડેલીછે. એ પાદશાહ એક ઉંચી ખુરશી જેહવાં તખ્ત ઉપર બેઠેલોછે અને તેના માથા ઉપર ચંદરવો બાંધેલોછે. તેની આસપાસ નાજુક ઠાંમોછે અને તે ખુરશી ઝાલર તથા પરદા તથા બીજા નકસી કાંમથી સીનગારેલીછે અને તેની બાજુઓપર યોધા તથા શીંહઓની સુરતીઓ (અને એ સીવાએ બીજું ઘણુએક) છે. એજ ઈમારતોમાંથી બીજા કોતરી કાડેલા ચીતારોછે તેમાં આદમીઓ અને હેવાન અથવા દેવો વચેની લડાઈના નમુનાછે.

"એ તખ્તમાં બીજા તરેહવાર ચીતારો તથા સુરતીઓછે કે જેહેનું જો સંઘલું બએઆન કરવા માંડીએ તો એનો એક મોટું દફતર થાએ. માંડલીસો નામનો એક ઈઉરોપીઅન ઈસવી સન ૧૬૩૮ ના વરસમાં ઈસફાહાંનથી હીનદુસથાન ખાતે મુસાફરીને કીજે નીકલીઓ હતો તે મારગમાં પરસીપોલીસ અથવા તખ્તે જમશેદ જોઈ આવીઓ હતો તે ઘણી કાંઈએક રમુજ ભરેલો હેવાલ લખી ગએલો છે તેમાં એ લખનાર બોલેછે કે 'પરસીપોલીસમાં ચેહેલમીનાર નાંમનો એક મેહેલછે તેને ચેઆલીસ મીનારા ઉપરથી નામ આપવામાં આવીઉંછે; તે ઈરાની લોકોની મસજીદના થાંભા જેહવું લાગેછે પણ તાંહાં કાંઈ ચંગો અથવા આવાજ મારવાની જગા નથી. ખરેખર આ દુનીઆંમાં કદી બીજો થાઈ ગીઓ નહી હોએ તેવા કોઈ મેહેલની એ ભા

ગી પડેલી નીસાંનોછે; અને ઈરાનીઓ કેહેછેકે તેઓના આગલા પાદશાહ,જમશેદે એ જાગા બાંધી હતી અને કેટલાએક પાદશાહ દારાબનુ પણ નામ દીએછે. શીરાજના કેટલાએક બોજેરગ આદમીઓએ મહને કહીઉં કે કએખશરૂનો મેહેલ એજ જાગાપર હતો' એજ ગરંથકાર આગલ ચાલતાં બીજું હેવું જણાવેછે કે—ચેહેલમીનાર મેહેલના હવડાં (સને ૧૬૩૮ ના વરસમાં) ૧૯ થાંમો કાએમછે. તે થાંમોનો સંગેમરમર એટલોતો સફાઈદાર અને ઝલકતોછે કે તે મોડું જોવાની આરસીની માફક કાંમ આવી શકેછે. તાંહાં કોઠડીઓમાં તખ્તીઓપર કેટલાએક અજાંણી જાતનાં (ખીલારોકા) હરૂફોછે કે જે હીબરૂ, ઈઉનાની, અરબી અથવા હરકોઈ બીજી ભાશાને કસી રીતે મલતા આવતા નથી. તે હરૂફો હેવીનો રીતે કોતરેલાછે કે જે શખ્સ તે કાંમ ઉપર લાગો હશે તે કશી ગાફેલ કેહવાઈ સખાએ નહી અને તે વીસે કેટલાએકો હેવું ધારેછે કે તે છુપા તલેસંમના હરૂફોછે, તે વખત જાસે તેમ નજર આવસે. એ જાગાપર એટલાતો નકસાછે કે એક ચંચલ ચીતારાને તે ઉતારતાં ૭-મહીના જોઈએ. એ મુકામની પહોશના અંનઘડ લોકો પોતાના બાંધકાંમને ફીજે જે ઉમદા પથરો લઈ જાએછે તથા ભાંનફોડ કરેછે તે વીશે અફસોસછે કે કોઈ અટકાવ કરી સકતું નથી.'

"ઈરાનના હવડેના અંનઘડ લોકો એ કીમતી નીશાંનોની જાલવણી કરતા નથી તે વીશે માંડલીસોની ફેરીઆંદ ખરીછે કાંએકે તેની પછી જે મુશાફરો ફરી આવીઆછે તેઓ આગલાં દફતરો તપાસીને હેવોજ ઠપકો દીએછે. તો પણ આજ ચેઆર હજાર વરસ થાએઆ એ મુકાંમ પોતાની માહાભારત બાંધણીથી જબરજસતી સાથે કાએમ રહેઓછ તો બીજાં ઘણાંએક વરસ તે કાએમ રેહે હેમાં કસો સંશે નથી પણ તેની મોતેબરી પીછાંનવાની નીસાનો દર રોજ કમતી થતી જાએછે.

(ઈસતખર અથવા તખ્તે જમશેદ એક પાહાડની હેડવાઈમા આવેલુંછે તેની કારીગરીનું થોડુંએક દાસતાંન ઉપર બએઆન કરીઉંછે પણ એ મેહેલનાં મથાલાં ઉપરનાં પાહાડ ઉપર જે કેટલાએક ચીતારો તથા નકસો અને અજાએબ જેહવાં દખમાઓછે તેનુ બએઆન લંબાણ થવાને લીધે અતરે પડતું મુકવું પડીઉંછે.)

"તખ્તે જમશેદની ઈમારતો તમામ કારા સંગેમરમરની બાંધેલીછે તે માહેલા કેટલાએક પથરા એ તખ્તની આસપાસ નજદીક મલી આવતા નથી પણ ધારીઆમેલે કોઈ દુર દેશથી આવવા જોઈએ. એ દેશના રસતાઓ તથા મારગોમાં મોહોટા પાહાડો તથા નદીઓની હાલતપર નેઘાહ પોહોચાડતાં ઘણુ અચરત સરીખું લાગેછે કે તખ્તે જમશેદના બાંધકામને વાસતે હેવા મોહોટા પથરાઓ દુરના મુલકોમાંથી કેમ આવી પોહોચીઆ હશે ? કાએકે એ ઈમારતોમા સંગેમરમરના જે ચીરાઓ અથવા ઠામો લગાડીઆછે તે અતીસે મોહોટા કદનાછે, તેહનો એક દાખલો અતરે જણાવીએછે કે ચેઆલીસ મીનારાના મેહેલના જે નજદીક ૧॥ તારપુર ઉંચા મીનારાઓછે તેઓ વીશે તપાસ કરતાં હેવું માલુંમ પડીઉંછે કે તે દરએક મીનારો માતરે તરણ પથરનાં કટકાથી ઉભો કીધેલોછે અને તે દરએક કટકા હેરીતો કારીગરીથી વલગાવીઆછે કે નજદીકની ચોકસ તપાસ વગરે સાંધા માલંમ પડી આવતા નથી. એ ઉપરથી નેબોર નામનો એક જરમન લખનાર પોતાનો વીચાર આપી ગએઓછે કે, તે જમાનાના ઈરાંની 'ઈનજીનીઅરો' અસલ થતે હાલના વખતનાં ઈનજીનીઅરો કરતાં સરસ હોવા જોઈએ !

"ઈઉનાનમાં તથા મીસરમાં તથા સાંમનાં મુલકમાં તથા બીજાં ઠેકાંણાઓપર જાંહાં કદીમ ઈમારતો આવેલીછે તાંહાં આજસુધી બાંધકામમાં લાકડાં તથા ઈતરડીઓ મલી આવીઓછે પણ તખ્તે જમશેદમાં હેવું કાંઈ મલી આવીઉં નથી. તેનું સંઘળું બાંધકામ સંગેમરમરનુંછે અને જો કદાચ લાકડા કાંમમાં આવીઆં હોએ પણ આજ તેની કસી નીસાંન માલમ પડતી નથી. એ તખ્તના ચીતારની કોતરની હેવીતો ઉમદાછે કે જે નકસો ઈસતખર મધે સંગેમરમરપર બારીકીથી કોતરીઆછે તેહેવા મીનપર આજ બનાવવા મુશકેલ પડેછે.

"તખ્તે જમશેદનુ ઉપલું બેઆંન જેમ, બની શકે તેમ ટુકામા જણાવીઉછે પણ એ માહાભારત કારીગરીના અને દુનીઆંના કાબેલ મુસાફરોને હેરતમા નાખનાર મુકામની પુરતી હકીકત થોડાએક સફાઓમાં વાજબી રીતે દાખલ થાઈ સકતી નથી. જે જે મુસાફરો એ કદીમ જગા જોઈ આવીઆછે તેઓ જેવા અજાએબ તથા હેરતમંદ થાએઆછે તેવા તેઓના આફરીનના આવાજને હમોએ ટેકો આપીઓછે. સર આર કે પોરટર તથા સર ઉલીઅમ આઉસલીના ગરંથો માહેથી ઉપલા હેવાલનો જે મોહોટો ભાગ ચુંટી કાડીઓછે તેઓ માહેલો છેહેલો જણાવેલો ગરંથકાર ઈસતખર અથવા તખ્તે જમશેદનુ બેઆંન કરી રેહા પછી હેઠલ જણાવેલી રીતે બોલેછે—

"પાદશાહા જમશેદના તખ્તની મોહોટાઈ મેં ખોટી રીતે વધારી નથી. જુવાંન મુસાફરો પોતાનાં મગજમાં ઉછલતા વીચારો લઈને આવેછે તેઓ નહી પણ શેઆંનાં અને ઘણા વરસની માહીતગારીવાલા મુસાફરો જેવારે આ બોજેરગ જાગાની નજદીક આવેછે તેવારે તેઓનો જીવ ઉગમણુ પરાંતના કીસાઓની અસરથી ભરપુર થાએછે અને આ માહાભારત કાંમ જોઈને તેઓ હેવાતો અચરતીમાં પડેછે કે તેની તારીફ જણાવવાને તેઓને સબદો મલી આવતા નથી.'

"સર ટામસ હરબટ નાંમનો એક બીજો મુસાફર બોલેછે કે—'એ મેહેલની દેવાલે સમપુરણ હાલતમાં બોલી નહી સકાએ હેવી મોટાઈ અને એકકાપણ સક વગર બતલાવીઉંછે.' એજ લખનાર ઈસપેન દેસની તરફથી ઈરાનના શાહ અબાસની દરબાર ખાતે ઈસવી સને ૧૬૧૯ નાં વરસમાં સીનોર ફીગોરા નામનો એક દરહસથ એલચી દાખલ ગએઓ હતો તેના ઈસતખરની મોહોટાઈ વીશે બોલો ટાંકી બતાવેછે—એ એલચી પોતાના પાદશાહને હેવું લખેછે કે—"રોમમાં મેં જે કાંઈ જોઈઉંછે તે કરતાં આ મુકામ અતીઘણો માહાભારતછે. દુનીઆમાં આગલા જમાનાની મોટાઈની આ એક ખરેખરી નીસાંન રહી ગઈછે અને પ્રુરૂથવીમાં આપણે જે કાંઈ મોજેજા આજ દીને સાંભલીએ અથવા જોઈએ તેહના કરતાં એ તખ્તની મોતેબ

રી મોહોટીછે. તેહની બનાવટની ચીજો કીમતીછે અને તે કરતાં કારીગીરી વધારે કીમતીછે. કુદરત અને આદમીના હુનરે જીગરની અશરતી અને મોજને વાસતે આ મુકામ બનાવીઓછે.'

"ફાધર આંનજીલો બોલેછે કે—બોજીરગ રોમ તથ તે જમરોદની આગલ જમીનદોસત જેહવુંછે.'

"ટવનાટ નામનો એક ફરેંચ ગરંથ કરતા લખેછે કે—એઠીનથી ઈશાનમાં આ જાગા (એટલેકે ઈસતખર) આજ દીને મીસરની ઉમદા ઈમારતો કરતાં ઘણી ખુબસુરત અને ઉમદાછે.'

"શારડીન નામનો બીજો નાંમીચો ફરેંચમેન બેહદ તારીફથી લખી જાએછે. કે—'મેં આ દુનીઆંમાં હેવું મોહોટું અને માહાબારત કાંમ કાંઈબી જોઈઉં નથી.'

"સર આર કે પોરટર પોતાનો વીચાર આપેછે કે—"ખુબસુરતી અને મોતેબરી જોતાં મનની તેહેનત એ જાગાપરથી જલદીથી સંતોશ પાંમી પાછી હટતી નથી."

ખાઓ છોકરાં "ધુમ કટીલા."

આપણા દેશની માતાઓ છોકરાંઓને નાહનપણમા ધુમ કટીલાનો સવાદ સારો ચખાડેછે. એ સવાદ જોકે છોકરાંઓને મનગમતો નથી તોપણ તેની પછી મોહડું સમારવાને સારૂં સારૂં ખાવાનુ મલેછે તેથી તેઓ તેની જોગવાઈ સાંધતાંજ રેહેછે પણ તેના ફલ કેવાં નીપજેછે તે નીચેની વાત ઊપરથી જુઓ. નાહાનીબાઈ ૨૫) વરશની જુવાન સ્ત્રી હતી તેણીને ૬ છોકરાં હતાં—સઊથી મોટું છોકરૂં ૮ વરશની ઊમરનુ હતું. બીજાં છોકરાં એકેકથી ઊતરતી વએનાં હતાં. પોતાનો ધણી ગરીબ હાલતમા હતો તેથી નાહાનીબાઈને ઘરનું સઘલું કામ એખલે હાથે કરવું પડતું હતું અને સાથે લાગી છએ છોકરાંની જંજાલ ખમવી પડતી હતી. એ બીચારી નાહનપણમા પરણેલી અને તીઆરથીજ સાસરેનુ ગધેડાં વહીતરૂ કરતી આવેલી તેથી કેલવણી એટલે શું તે સમજતી નહી હતી. વાસતે એક પછી એક છોકરાં થતાં ગયાં, તેમ તેઓને કેમ ઊધારવાં તેનું એ બીચારીમાં કઈ ગનીઆન નહી હતું. તમે કોઈબી વખત તેણીના ઘર તરફ જતાં હોવતો કોઈ છોકરૂં તદન નાગું; કોઈ ધુરમાં ખરડાઈ ગએલું; કોઈના બાલ બાલાબીછની માફક વીખરાઈ ગએલા; કોઈ રડતું; કોઈ તોફાના બચાં સાથે મરાતું ચ.ને કોઈ "ધુમ કટીલા" ખાતું જોએઆ વીના રેહેજ નહી. નાહાનીબાઈ બચાંની જંજાલથી હવેરી બાહવરી, ગાલો દેતી કામ કરે; તેવામા કોઈવાર હાથમાથી રકાબી પડી ભાગીને કટકા થાએ, તેથી ચીરડાઈ જઈને રકાબીના કટકા ઊચકવા જાએ, તેવામા પાસે જો પાણીનું વાસણ હોએતો તેને આંચકો લાગાથી તે ઊધું વલે; પાણીની ઘરમાં રેલારેલ ચાલે તેથી ફફરી ચટકીને પાસે જો એકુ છોકરૂં ઊભું હોએતો તેને હેવોતો હાથનો "ધુમેલો" મારે કે જેથી બચું ચીચીઆરી પાડી ગોધીઆરૂ કરી મુકે, એવા ગોધીઆરાંથી સઊથી નાહાનું છોકરૂં જો સુતું હોએતો ભુમો મારતું રડતું ઊઠે, તેથી બીચારી નાહાનીબાઈ ઘભરાઈ જાએ અને પેહલાં નાહલાં છોકરાંને લેવું કે પાણીની રેલ સાફ કરવી તેની તેણીને કંઈ ગમજ પડે નહી, તેવામા વગર વીચારે એમથી તેમ ચાલવા જાએ તો પાસે શાખની તપીલી કઇ હોએતો તેને પગ લાગાથી તે અબરૂવલી તેમાનુ શાખ તથા બીજું કઈ ખાવાનું રાપેલું હોએ તે બધું વેરાઈ જાએ, હેવું થવાથી પેલી અણસમજુ પણ ગરીબડી નાહાનીબાઈ નાશોપાસ થઇ પરનાવતાં અદરાવતાંને તરેવારનદારા શબ્દો ઓચરી શેકેશેક રડવા મંડી જઈ ભોંઅપર ફસડાઈને બેશી પડે. એવામાં જો પોતાનો ધણી આવી લાગેતો પછી દેખાવ જોઈજ લેવો. એક બે ખરડાએલા લચરાએલાં છોકરાં આગલ, એક બે રડતાં પડતાં પછવાડે કરી બાવાજીનુ સરઘસ, ઘરમા પેસતાંનેવાર બાવાજીની નજરે પાણીની રેલ, રકાબીના કટકા, તપેલીમાનુ બાહેર પડેલું સાખ, ઘુચી જોરીમાં રડતી, બીજું છોકરૂં ઢોલીઆ તલે ભરાઈને ધુરમાં રમતું, અને સાએજી ભોંઅપર ફસડાઈને શેક મુકતાં, માલમ પડેછે.

એવીજ રચના એક દાહાડે નાહાનીબાઈના ઘરમાં બની રહી હતી અને મોહોટાજી જે તેણીના ધણી થાએ તે તરતજ સાંજની વખતે ઘરમાં પોતાના સરઘસ સાથે પેસતાં એ દેખાવ જોઇને મોહોટેથી ઘુમ પાડી ઊઠીઆ.

મોહોટાજી—આ ઘરમાં સું પેસતો! અરે આ એ ઘેર કે આંગણું? ઓ કમબખતની—

(બાવાજી બોલવાનુ પુરૂ કરી રહા નથી તેટલામાં એક પાસે છોકરૂ ઊભું હતું તે) બાવા જોવની આએ જમસુ મને ગાલ દેછે ને તમાચો મારેછે.

બાવા (ગુસે થઈને જારે તારા જમસુને ને તુનેબી સું કેહું એમ બોલી એ છોકરાંની પીઠપર એવોતો "ધુમ કટીલો" ચોડેછે કે તે મોટે મોટે રડતું એક ખુ

ણીમા ભરાએછે અને પોતાનુ રડવાનું પીજણ જા રીજ રાખેછે. એવું જોઈને બાવાજીએ જમસુને એ કબીની હાથનો સપાટો સજર લગાવીઓ જેથી તેણે એ વીતો કીકીઆરી પાડીને રડવાનુ શરૂં કીધું કે આખાં ઘરમાં મોટો ઘોંઘાટ થઈ રહેઓ અને જે બાકીના છોકરાં ગુમાં હતાં તેઓ પણ પોતાના ભાઇ બેન અને માએને રડતાં જોઈ પોતે પણ રડવા લાગાં. બા વાજીનો મીજાજ એકદમ ગીઓ અને ઘરમાં મોટું રમખાણ કરવા જાએછે એટલામાં આસપાસના ભા ડુત દોડી આવીઆં અને ઘરમાં મોટેથી તથા ઘણુ બોલનાર સ્ત્રી જે હમેશ એવી વખતે ડાહાપણ ખરચ વાને તઇઆર હતી તે આવીને તરતજ મદદ કરવા ને બદલે તરેહવાર બોલવા લાગી જેથી મોહોટાજી નો ગુશો ઘટવાને બદલે ઊલટો વધતો ગઓ.

નાહાનીબાઈ—બરીઊં મારૂં જીવતર ! હું ના હલેથીજ કાએની ઘસરાઇ ગેઇ કે આવો જુલમ નહી ખમતે. આ માએ આવો જુલમતો કોઈએ નહી જો એઓ હોસેજો માએ!

મોહોટાજી—(ઘણાજ ફફરી ચરકીને) આ અ બાગણી ? ઊઠ રાત ને દાહાડે તમારા હોજરાં ભરવા ના વીચારથી હું ઊગાઇ સુકાઈ જાઊછું ને વરી આએ બીજી તમારાં લોકની પીરા કેમ સેહવું !!

ટાવકાંબાઇ—ઓવારૂંરે આવું બઈરૂં દુનીઆ માં કોઈએ જોઈઊં ?? સુના જેવા મારીડાનું લોહી પાંણી બારીને રાખ કરેછે. તેવામાં બીજી પાસે બઈરી ઊભી હતી તે, ઊઠ બેન બુચીને લે ને ધવાર—સું કરીએ આપરાંને આપરે નહી વેઠીએતો કોણ વેઠે.

બાવાજી જરા નરમ પડીને બીજાં છોકરાં રડ તાં હતાં તેઓને પાસે લઇને કંઈ ખાઊનું પડીકું લાવીઆ હતા તેમાંથી જરા જરા બધાંને વેંહચી આપેછે તેથી તેઓનું પીજણ બંધ પડેછે. નાહાની બાઈ પોતાનાં નાહાનાં બાલકને લઇને ધવારેછે એથી જે મોટો ઘોંઘાટ થએઓ હનો તે નરમ પડીઓ. ટાવકાંબાઈ અને બીજી બાઇઓએ નાહાનીબાઈને શીખાંમણ દીધા પછી આસતે આસતે ચાલતી પકડી. આ બધી બાઇઓથી નાહાનીબાઇને ગુણને બદલે અ વગુણ થાએ તેવું થઈઊં હતું.

તેઓનું બોલવાનું એક તરફી અને ઘણી ઘણી આંની વચે વધારે ફાટ પડે તેવું હતું, અને બીચારી નાહાનીબાઈના ઘરમાં જે પાંણીની રેલ ચાલી રેહી હ તી તથા તપીલી ઊંધી વલી હતી તથા રકાબીનાં કટ કા પડીઆ હતા તે બધું પાછું ઠર ઠેકાંણે લાવવામાં કંઈ પણ મદદ કરીઆ વગર તેઓ ચાલતાં થએઆં તેથી બીચારી. નાહાનીબાઈ છોકરાંને ધવારીઊં ન હી ધવારીઊં મુકી દઈને પાછી કામમાં ગુંથાઈ. અ રધોક કલાક નહી થએઓ તેટલામાં બાવાજીએ ભો ણું માંગીઊં તેથી એક છોકરૂં દોડતું જઇને માને કેહ વા લાગું. નાહાનીબાઈ કામમાં હતી તેથી જવાબ દીધો નહી વાસતે પેલાં છોકરાએ દર ઘડીએ કહેઆ કીધું કે "માએ બાવા ભોણું માંગેછે,". માએ પેલાં છોકરાનાં ઘડી ઘડી બોલીઆ કીધાથી ખીજવાઈ ગઈ અને તેને એક સજર "ધુમ કટીલો" લીધો. પેલાં છોકરાંને પણ તેવું જોઈતું હતું, તેણે જાણીઊં કે હવે કંઈ ખાવાનું મલસે ખરૂં તેથી તે ઘણુંજ રડવા લાગું. એ વખતે બાવાએ જમસુને ભોણાને વાસતે ફરીથી મોકલી આ તેથી નાહાનીબાઈ બીચારીએ કંટાલી જઇને જે કંઈ ખાવાનું હતું તે કાહાડી બચાંઓતું તથા બાવા જીનું ભોણું કરી આપીઊં. પોતે ભુખીજ રહી, કાં એક કેટલુંક ખાવાનું તો રદ થઈઊં હતું. એવુ થએ આ પછી સુતાં તાંહાંસુધી કોઇને કોઈ છોકરૂં બાપને કે માએને હાથે ધુમ કટીલા ખાતુંજ રહીઊં. એવી રીતે છોકરાંઓ દરરોજ માર ખાધાથી હધ સુઆં થ ઈ સુતાં અને રાતનાં સુએ નહી તારે "ઘીના ઘડાની", "મકોરાની કોઠીની", "બાઊની" તથા એવીજ અ નેક પરકારની ખોટી ધાસતી આપવામાં આવતી.

એવી રીતના ધુમ કટીલા ખાધાથી તથા ધાસતી થી છોકરાંઓ વારેઘડીએ તાપથી તથા તરેવાર બી જા રોગથી હેરાન રેહતાં હતાં, અને તેઓમાંથી એક વરશની અંદર તરણ છોકરાં મરણ પાંમોઆં. એવો સીતમ ગુજરીઆથી અને દર રોજની જંજાલથી ના હાનીબાઈ પણ આજારી પડી અને પચીસ વરશની જુવાન સ્ત્રીને બદલે પોણોસો વરસની ડોસીના જેવી થઈ ગઈ. રવાનની પાછલ કીરીઆ કરવાના મોટા ખરચથી તથા નાહાનીબાઇને લીધે ડાકટરની "ફી" થી ગરીબ બાપડા ચોહોરજીની ટાલકી ઘસાઈ ગઈ. તેને કરજ કરવું પડીઊં. રાત દાહાડો તે ફીયડવાનો ત થા નાહાનીબાઈની ધાસતીથી તેને કાંમ કરવું સુજ પ ડે નહી અને આગલ જે સઊથી સરસ કામદાર ગણા

તો હતો તે બીચારો લથરી પડીઓ. એક વખત કંગાલીઅતે પોતાનું કાલું મોહડું ઘરમાં દેખડાવીઊં તો પછી તે ઘરનું સતીઆનાસ વાલીઆ વગર રેહેતું નથી. સગાં વાહલાં ભુલી જાએછે, દોસતો દુશમન થાએ છે, આડોસી પાડોસી અખાડા કરેછે,. અને જાંણે જંગલમાં એક તે એખલુંજ ઘર હોએ અને તે પણ દુખ ખમવાનેજ સરજીઊં હોએ તેવું થઈ પડેછે. એવી કંગાલ હાલતમાં નાહાનીબાઈ અને મોહોરાજીને પોતાનો જનુમારો કાહડવો પડીઓ. બાકીના છોકરાંઓ માર મારથી નાંતવાન હોંવાથી તથા બાપ પાસ પઇસો નહી હોવાથી કેલવણી લેવાને પામીઆં નહી અને હમેસની દરદેસરીમાં પડીઆં.

વાંચનારી બાનુઓ એવી હાલત તમે કોઈ ઘરની જોઇછે ? આપણા પારસી ટોલામા એવાં કેટલાંક ઘર મલી આવશે.

અણસમજુ ગરીબ હીંદુઓમા એવાં ઘણાં ઘરો દેખાએછે. પણ પારસીનો ટોલો સુધરેલો ગણાએ અને તે છતાં આવી કંગાલીઅત જોવામાં આવે એ કેવું સરમ ભરેલુંછે. જો સી જાત પોતાનાં છોકરાં તરફની ફરજ પુરતી રીતે સમજેતો એમાં કેટલો ઘટાહો થાએ ? હવે નાહાનીબાઇએ તથા મોટાજીએ છોકરાંઓને મારવાને બદલે તેઓને પીઆરથી ઊધારવાની કોસેસ કરીં હતે તો કેટલો ફાએદો થતે ? નાહાનીબાઈ તથા મોહોરાજી પોતાના બચાંને ચાહતાં હતાં એમાંતો કંઇજ શક નહી પણ છોકરાંઓનો ચાહ પોતાપર કેમ ખેંચી લેવો તેની સમજ તેઓને નહી હતી. તેઓ છોકરાંઓને સીધે મારગે ચલાવવાને મારની ધાસતી એ ખરો ઊપાએ સમજતાં હતાં. જાંહાંસુધી આપણામા એવો વીચાર જારી રેહશે તાંહાંસુધી માબાપ છોકરાંઓ તરફની ફરજ બજાવાને અશકત રેહેશે અને સુધરેલી કોમની નજરમા ઘણા નીચાં દેખાશે, એટલુંજ નહી પણ એવા વીચારથી ઊપર જણાવીઆ મુજબ તેઓને તેના ઘણાંજ કડવાં ફલ ચાખવાં પડશે. વાસતે વાંચનારી બાનુઓ, તમારી ફરજછે કે ખરા પીઆર તથા પાક મોહબતનો ફેલાવો કરવો જેથી લોકોના સુખમાં વધારો થશે અને તમને આ જીહાનમા નહીતો પેલી જીહાનમા તેનો અગણીત બદલો મલશે.

ફુલ ! કોમલ ફુલ !

માહાબલ ઈશવરની શકતી તેનાં કેટલાંક ભુલંદ કાંમો જોએઆ ઊપરથી આપણને અચરતીમાં નાંખેછે, તેમજ તેની અપાર મેહેરબાંની અને બારીક સંભાલ અને તેની અનંત બખશેશ સુંદર ફુલોમાં દીઠથી આપણો જીવ બાગબાગ, થાએછે. જેમ રેતીનાં બીઆબાંન જંગલમાં પાંણીની સોસથી બતંગ આવી ગએલા મુસાફરને એક નીરમલ જહરો તાજગી આપેછે—તેમ આ સુખ સુંદર ફુલ એક નીરાશ અને દુખથી કંટાલી ગએલા જીવને પાછુ તાજું કરેછે. મંગો પારક નામનાં નાંમીચા મુસાફર વીશે એવું કેહવાલુંછે કે જંગલની અંદર મુસાફરી કરતાં એકવાર ગરમી અને થાકથી તે છેક મરેતોલ જેવો બની લાંબો થાઈ સુઈ જવા મંાગતો હતો તેવામાં તેની નજર એક ફુલ ઊપર પડી, જે જોતાંજ ખોદાની અથરત સરખી સંભાલનો તેનાં દીલમાં વીચાર આવીઓ, જેથી તેણે તાબરતોબ હીમત ધરી પોતાની મુસાફરી જારી કીધી.

જો ફુલને તેને વીશે પોતાનેજ બોલવા દઈએતો તે કેહશે કે, સુરજે પોતાની ગરમીથી તેને કેમ ઊધારીઊં. વરસાદ અને ધીમાં દવે કેવું તેનું પોશણ કીધું—ચઈતર અને વઈશાખ માસનાં ફુકતા પવને તેનાં મુલીઆંને કેવાં મજબુત કીધાં, અને પછે આસતે રહીને તે બોલશે કે " જો ઈશવર ખેતરમાનાં ઘાંસ અને ફુલો જે આજેછે અને એક, કાલે અગનીમાં નખાશે, અને બીજું કરમાઈને ખરી જાશે, તેને આવાં સાફ અને સુંદર વસતર પેહરાવેછે તો પછે એ ! બેવીસવાશી અને નગુનાં માંણસ તું બોલ કે તે તને નહી સંભાલશે અને વસતર આપશે."

એ ફુલો ! જેમ હવાની લેહકી ઊપર લ

પંટ આપતી તમારી ખુશબોદાર સુધંધ આસમાંનની તરફ તે કીરતારની ખુબી ગાતી ચહડેછે—તેમ હમો માંણવીઓ તે કીરતારની અપરંમપાર બખશેશને મા ટે ખુબી અને વખાંણનાં આવાજની લપટ તમારી સા થે શું કાંમ નહી કાહાડીએ!

આ એક અચરજ સરીખી વાતછે કે ઘણાખરાં ફુલ અને મેવા આપનારાં જાહાડો ઊપર પેહેલાં મોહર થાએછે અને જે ચલકતી પાંખડીઓ દેખાએછે તે કાંઈ ફલ આપતી નથી કાંએક વસંત રતુના જોરે પ વનથી, અથવાતો ફલ પોતાનો આકાર પકડેછે એટ લાંમાં, તે સરવે કરમાઈને ખરી જાએછે. એ પર માંણે જેમ ચોમાસું પોતાનાં ફલ અને મેવા લાવી ઊપઓગી થાએછે તેમજ વસંત રતુ મોહર અને લીલાં પાતરાં જાહાડ ઊપર લાવી આપણી નજરને ઠંડી કરેછે.

રાજ દરબારી મોટા અને ખુશાલી ભરેલા બ નાવોની વખતે મોહોલાઓને અને ઘરોને સુધરેલા તે મજ બીજાં ઘણાંખરાં લોકો ફુલથી સીંગારેછે અને રા જા રાંણીને ગારીમાં તેવે પરસંગે પસાર થાતાં ફુલ થી વધાવેછે.

આગલા વખતમાં એવો રેવાજ ચાલુ હતો કે બાહાદુર સરદારો જેવો લડાઈ મારી આવતા, અને હી મતવાંન માંણસો બાદશાહી રમતનાં ચોગાંનમાં જીહીત મેલવતા તેઓને ફુલનાં હારો પેહરાવતા અને તેથીજ તેનાં બખ્તને સંગારતાં હતાં.

હાલ પણ લગણનાં તેમજ ખુશાલીનાં તેહવાર ઊપર ફુલનો સીંગાર કીધામાં આવેછે, બાએડીઓ અ ને છોકરીઓ કેટલાક તેહવાર ઊપર માંથે ફુલની વારી ભરાવેછે, અને મરદ મેજબાંનો પોતાનાં મેહમાંનોને ફુ લનાં તોરા આપી તેઓને ખુશાલીમાં સાંમેલ કરેછે. વલી ફુલ કાંઈ માતર ખેમખુશાલીમાંજ વપડાએછે એ મ નથી, પણ ગમીને વખતે પણ તેનો ઊપીઓગ કી ધામાં આવેછે. કેટલાંએક લોકો મુરદાંનાં બદન ઊપ ર ફુલ નાંખેછે, કેટલાંકો તેઓની ઘોર અને કબર ઊ પર મેલેછે અને વલી કેટલાંકો મરનારનાં દીવસની કી રીઆ મારગમાં ફુલને ઊપીઓગી કરેછે.

ફુલ, શાદી અને ગમીમાં વાપરવામાં આવેછે એટલુંજ નહી પણ દરદી અને નાતવાંન માંણસનાં બી છાનાંની આગલ તેની જરૂરછે. લાંબી મુદતનાં ખાટ લે પડેલા દરદીની આગલ તમે સુનાં જેવી સુધંધી વ સતુ ખાવાને લેઇ જાઓ પણ તે તેને ફીકી અને નાંખુ શ માલમ પડશે, પણ તાંજાં ફુલો તેની આગલ લેઈ જા ઈ મુકશોતો બે ઘડી તેના જીવને તાજગી અને મનને આરાસતગી મલશે. અરે! ફુલ તુંતો નજીવું અને નાં જુકછે અને તોબી દુનીઆની અંદર તારાં કાંમ વીશેશ અને મીઠાંછે, તારે હું આદમજાત આટલી બધી શકતી ધરાવનાર તેને દુનીઆમાં કેટલું ઊપઓગી થાવું જો ઈએ તેનો દકો આજથી તુને જોઈ લેઊં છું.

તવારીખમાં પણ ફુલની નોંધછે. એક મોટી લડાઇ ગોલાબનાં ફુલને નાંમે ઓલખાએછે. ઈંગલંડ ની અંદર બે મોટા ઊમરાવો એક મોટી જાહેર વાડી માં ફરતા હતા અને તાંહાં તેવો વચે કજીઓ થાએ ઓ. તેવામાં એકે પોતાની નીશાંની દાખલ રાતું ગો લાબનું ફુલ તોડીઊં અને બીજાએ સફેદ ગુલાબનું તો ડીઊં અને એ ઊપરથી ઇઆરક અને લાંકેસટરનાં વં શમાં જે લડાઈ ચાલી હતી તેને "ગોલાબની લડાઇ" ને નાંમે ઓલખેછે.

કોઇ કેહેશે કે ફુલ તે શું મોહટી ઊકમાઇછે. અ રે! માંણવી જા, ચોખંડ પુરથવીમાં ફરી બાદશાહો અને શેહનશાહનો કીમતી ખજાંનો તપાસ અને પછે કેહ કે તેઓનાં ખજાંનામાં ફુલ જેવી કાંઈ નાદર વસ તુછે. જા, તારા ઓલમાઓ અને હાકેમોને જાઇ કેહ કે જંગલમાંનું એક નજીવું ફુલ બનાવી તેની તેવી ઘટા—અને એક મેરથી ખુલો—બીજી મેરે ઘેહેરો રં ગ—તેની તરેહવાર ખુશબો અને તેનાં ભાગોની ના જુક બાંધણી કરી તેમાં સરવે એવા ગુણો મુકી આપ શો? જો એટલું તેઓથી નહી બનેતો પછે કેહવું કે ઓ આદમ જાતનાં ફરજંદ તાહારી શીસીઆરી અને દ માંમ છોરી દે અને તે ખાલેશ કીરતારની એક નજીવા માં નજીવી બખશેશ જોઈ શરમાઇ અને લજવાઈ જા—અને સમજ કે તેહની આગલ તારી કીમતી બખશેશો અને ખજાંનો કીશ ગીનતીમાંછે.

ફુલની બાંધણી તપાસતાં માલમ પડેછે કે ઇશ વરે તેની સંભાલ સારૂ કેવા કેવા ઊપાએ લીધાછે. તે ની દાંડી કેવી ટકાઊ—તેની કલીનાં પરદા કેવા એ ક નાંજુક બાલક ફુલનો સંભાલ કરેછે—તેનાં બારી ક પાતરાં એકમેકની ઊપર કેવી સોભાવંતી અને સા રી રીતે ગોઠવેલાં—તેની કલગીર ઊપર બીઈ બનાવ

નારી લુકી કેવી રીતે પંથરાએલી; તથા તેની હેટલનાં ભાગમાં બીઈ કેવી ભજણુતાઈથી બંધાએલું !

ફુલ વગર કોઈબી રૂત ખાલી નથી, સરવે રૂત પોતાનાં જુદાં જુદાં ફુલો લાવેછે, અને તેથી માંણસ જાત પોતાનાં સરવે ખુશી અને ખુરમીનાં વખતને રસીઆંમનો કરવાને ફુલનો સીંગાર વાપરેછે.

ફુલનાં ગુણોને આદમીનાં કેટલાએક ગુણો સાથે સરખાવામાં આવેછે અને ઈરાંન જમીન જેહાં અતીસઅ અને તરેહવાર ફુલો મૂલેછે તેહાંની ભાશામાં એ ઊપરથી રંગીન ઈબારત દાખેલ થાઈછે. બોલવા ચાલવામાં તેમજ લખવામાં તેહાં ફુલની એટલીતો મીસાલો વપડાએછે કે આખી ભાશા શીરીન અને મધુર થાઇ પડીછે.

આપણામાં પણ એવી કેટલીએક મીસાલોછે જેમકે—"ફુલ જેવું નેક", "ફુલ જેવું નીરદોશ", "ફુલ જેવું નાંજુક." બચું સુઇ જાએછે તો કેહેછે કે "ફુલનો ઢગ થાઈ ગએઊંછે". મરી જાએછે તો બોલેછે કે "ફુલની વારીમાં ગીઊંછે" ઈતીઆદી.

ફુલ કેટલાએક દેશની નીશાંન તરીકે બતલાવામાં આવેછે. જેમકે ઈંગલંડે ગુલાબને—ઈસકાટલંડે કાંટાનાં જાહાડને—અને ફરાંનસે ગુલછરીને પસંદ કીધુંછે.

ફુલ ઊપરથી એક નાંદર નસીએત મલેછે. જેમ જાહાડ એક નાંજુક કલીને પોખીને મોટી કરેછે તેજ જાહાડને તે કલી ખીલીને સોભા આપેછે—અને તેનાં પેદા કરનાર તરફ હર બામદાદનાં પોતાની મધુર લપટ મોકલેછે તેમજ જે માં બાપે આપણને ઊધારી મોટાં કીધાં તેઓનાં પાછલા વખતની સોભા આપણથી વધવી જોઇએ અને તેમજ જે માએઆલુ બાપે આપણને જનમ આપીઓ તેની કીરતી ગાઈ, તેની વખાંણનાં સબદો અને બંદગી હર સહવારનાં કરવી જોઇએ, નહીતર માંણવીનું નાંમ ફોકટ ધારણ કીધેલું કેહવાએ.

—///—

ગોવરૂં.

આએ રોગનું નાંમ સાંભલતાંજ આપણને કેટલો દર પેદા થાએછે. જોકે સહીઅડના રોગ જેટલું એ દરામણુ નથી તોપણ પુશકલ બચાં એ રોગથી દર વરસે મરણ પાંમેછે. ગએઆ નવેમબર મહીનાથી એ રોગ આપણી ટાપુમાં બચાંઓમાં પુશકલ ફેલાઓછે અને એથી પુશકલ મરણ પણ થઆંછે.

ગોવરાંનો રોગ દર માણસને તેની જીંદગીમાં એક વખત પણ થાએછે કોઈ વખતે એકજ બચાંને બે તરણ વાર આવી જાએછે પણ પાછલનું ગોવરૂં ઘણું હલકું હોએછે.

ગોવરાંનાં રોગની થોડીજ ધાસતી રાખવાનીછે પણ તેની સાથે જે ઠાંસો હંમેશાં પેદા થાએછે તે વારેઘડીએ બીકટ હોએછે અને તે ઠાંશાના મરજથીજ પુશકલ ગોવરાંના બચાં મરણ પામેછે. વલી જારે ગોવરૂં આવીને એકદમ ઊડી જાએછે તારે પણ ઘણી ધાસતી રાખવામાં આવેછે.

જારે એ રોગ એવો બીકટ અને દર ઊપજાવે એવોછે તારે તે રોગમાં બચાંની શી માવજત કરવી તે દરએક માએને જાંણવાની ફરજછે. આપણી ઓરતો એ રોગથી ઘણા નભરવસ રેહેછે અને બચાંની પુરતી માવજત કરતાં નથી અને જારે બચું ઘણું હેરાન થઈ પડેછે તારે બેસમજ અને વેહેમથી માણતાઓ કરવા મંદી જાએછે. તેઓ એ રોગમાં દવા આપવી અડચણ ભરેલી ગણેછે અને એ વેહેમને લીધેજ ઘણાં બચાં ભોગ થઈ પડેછે, જો પેહેલેથીજ દવાઓ બરાબર લાગુ પાડેતો ઘણાં બચાંઓનો જાંન બંચી સકે.

એ રોગ ઘણોખરો શેઆલાના દીવસ ઊપર ફેલાએછે.

જારે એ રોગ થવાનો હોએછે તારે બચાંને પેહલાં તાવ આવેછે, આંખ અને નાખ માંહેથી પાંણી ગલેછે, પુશકલ છીક આવેછે, આંખો લાલ થાએછે અને જરા સરકો ઠાંસો માલમ પડેછે. એવી હાલતમાં બચું તરણ દીવસ સુધી બેકરારીમાં રેહેછે અને ચોથે દીવસે આંગ ઊપર લાલ છાંટ માલમ પડેછે, પેહલાં મોહોડુ અને ગરદન ભરાઈ જાએછે, પછી છાતી અને હાથ અને છેલે પગ ઊપર માલમ પડેછે. જો એ છાંટને બરાબર તપાશીને જોશુતો માલમ પડશે કે તે અરધા ચાંદની મીશાલે ભરાએછે. એ છાંટ માહેથી કાંઈ રસી પેદા થતી નથી. જારે એવી નીશાનીઓ માલમ પડે તારે સમજવું કે ગોવરાંનો મરજછે. ગોવરાંની છાંટ આસરે ચાર દાહાડા લગી રેહેછે પછી સુકાવા માંડે

છે, અને પેહેલાં મોહોડાં અને છાતી ઊપર સુકાં છોલ તાં માલમ પડેછે.

એ રોગની સાથે હમેશાં થોડો ઇઆ વધારે હાં, સો રેહેછે. એ હાંસો વધીને કેટલીએક વખતે ફેફશાંનુ દરદ પેદા કરેછે અને તેથી બચું મરણ પામેછે.

એ રોગમાં બચાંની માવજત આએ નીચે કહેઆ પરમાંણે કરવી.

૧ લું—બચાંને ઘેરમાં, બીછાના ઊપરજ રાખવું, ઘણું ફરવા હરવા દેવું નહી.

૨ જું—ઓરડો જરા ગરમ રાખવો, આંગ ઊપર ઘંડો પવન ફુકવા દેવો નહી, તથા આંગને ઘણાં ગરમ કપડાંથી ઢાંકવું નહી પણ વલી ગરમી લાવવાને માટે સઘલાં બારણાં બારી બંધ રાખવાં નહી—ઓરડા માંહે ખોલી હવા આંવવા દેવી જરૂરછે.

૩ જું—સઘલો વખત છાતીને ફલાનેલનાં કપડાંથી ઢાંકી રાખવું જરૂરનુંછે.

૪ થું—પેહેલાં ૭—૮ દાહાડા બચાંને દુધ, આરારૂટની કાંજી, પાંણી, એવા હલકા ખોરાક ઊપર જ રાખવું. જારે ગોવરાંનું જોર નરમ પડવા આવે અને છોલતાં નીકલવા માંડે એટલે મુરગીનો સેરવો, "હાફબાઈલ" ઈંડાં, ભુંજેલું ગોશ, ઈતીઆદી આપવું.

૫ મું—પંદર દાહાડા લગી કદી પણ બચાંને ઘરની બાહેર ખોલી હવામાં લેઈ જવું નહી.

૬ ઠું—હાંસાને માટે ડાકટરની દવા કરવી જરૂરનીછે કાંએકે ઘણી વખતે હાંસો ખરાબ હોએછે અને દવા નહી અપાએ એવા વેહેમને લીધે બચું વારેઘડીએ ભોગ થઇ પડેછે. વલી એ હાંસો જલદીથી નીકલી પણ જતો નથી. એ સારો થવાને માંટે વખતસર એક બે મહીના પણ લાગેછે તેથી સબુરીથી દવા કરવી જોઇએ. ઘણી વખને હવા ફેરબદલ કરવાની જરૂરછે.

૭ મું—એકજ કુટુંબમાં જો એકથી વધારે બચાંને ગોવરૂ આવીઊ હોએતો તેવોને જુદાં રાખવાની જરૂરછે કાંએકે સઘલાને સાથે રાખીઆથી દરદનુ જોર વધેછે.

૮ મું—જાંહાંશુધી પેટ ઘણુ કબજ હોએ તાંહાં શુધી જોલાબ આપવો નહી. કહણુ જોલાબથી ઘણી વખને ગોવરૂ ઊડી જાએછે અને બચાંને ઊલટી ઇજા પોહોચેછે.

૯ મું—ઓરડો અંધારો રાખવો કે તેથી આંખને નુકશાન નહી થાએ. ઓરડા માહે ઘોઘાટ પણ નહી કરવો ઘોઘાટથી બચું ચોંકીને ઊઠેછે.

૧૦ મું—જો હાંશો ઘણો દુખ દે તો ગરમ પાણીનો બાફ આપવો. એ બાફથીવલી સુજેલી આંખને પણ ફાએદો થાશે.

૧૧ મું—જો આંખો ઘણી સુજે અને ગલેતો ગરમ દુધથી વારેઘડીએ ધોવી.

૧૨ મું—જો ચાંમરી સુકાતી વખતે ઘણી ખુજાવેતો અને સુકી માલમ પડેતો એક ભાગ સરકો અને તરણ ભાગ ગરમ પાણી મેલવીને એક વાદલાંથી લગાડવું.

૧૩ મું—જો ગોવરૂ ઊડી જાએતો બચાંને ગરમ પાંણીમાં બેશાડવું, હાથ પગે રાઈ મારવી અને ડાકટરને બોલાવવો. એ ઊપર કદી પણ ગરમ ચાહે દારૂ અથવા ગરમ દવાઓ આપવી નહી તેથી ગુણ થઆને બદલે ઊલટો અવગુણ થાએછે.

કમનશીબથી સહીઅડની માફક ગોવરાને આગલથી અટકાવવાનો ઊપાએ હજીર સુધી સોધી કાહાડીઓ નથી. ખોદા કરેને તે દાહાડો નજદીક આવે!

—•—

વંજાર.

જે દેશમાં રસતા સફાઈદાર નહી અને વચે પાહાડો અને નાલાંઓની અડચણ, તાંહાં વેપારનાં કાંમને ઘણી અરખત પડેછે. તેહેવીજ હાલતમાં આજ઼ગો વરશની વાત ઊપર હીંદુશથાંનનો મુલખ હતો. જે દેશમાં વેપાર થોડો તે દેશના હાકેમને આએપત પણ કમ થાએછે માટે વેપારને ઊતેજન આપવાને શારૂ આપણી ઇંગરેજ શરકારે પેહેલું કાંમ એ દેશમાં રસ

તાઓ બાંધવાને અને નાલાંઓ ઊપર પુલો બનાવવા ને શરૂઆત કીધી હતી અને એ કાંમ પછવાડે કરોરો રૂપીઆ ખરચીને શરવે ઠેકાંણે વેપારને મદદ કરી આ પી હતી અને હજુરબી જોગવાઈ મલને કરતી જાએ છે. જે જગો ઊપર માલની ગાડીઓ જાઈ નહી શકતી ને જગો ઊપરથી માલની આવજાવ કરવાને શારૂ વેપારીઓ વંજારને કાંમે લગાડેછે. વંજાર અથવા કાફલો એટલે શું એ વીશે થોડોએક હેવાલ આં જગોએ આંપવા માંગીએછે. વંજારને શારૂ બેલોને કાંમે લગાંડવાંમાં આંવેછે તે હેવી રીતે કે શેંકડો બલકે હજારો બેલોની પીઠ ઊપર માલ લાધીને એક ગેમથી બીજી ગેમ લેઇ જવામાં આવેછે. જે બેનો ઊપર માલ લાધેલો હોએછે તેમને "પોથી" કેહછે અને એ પોથીનાં ટોલાંને વંજાર કેહછે. ગુજરાત તથા દખણ તરફ હેવી વંજાર આપણાં જોવામાં આવેછે. આફરીકા ખંડમાં તથા આરબશથાંનનાં રેતીનાં મુલખોમાં તેમજ તુરકશથાંન અને ઇરાંન દેશોમાં વેપારને કીજે ઊંટો વાપડવામાં આવેછે. શુરીઅના તાપની નીચે રેતીનાં તપતાં મેદાંનો મધેથી બેલોની વંજાર જાઈ શકે નહી માંટે એ કાંમને શારૂ ઊંટોને વાપડેછે. પરમેશવરે આ ઊંટ જાંનવરને હેવી રીતે બનાવેલું છે કે તે રેતીનાં જંગલમાંથી પશાર થાંઈ શકેછે. વલી રેતીની જગો ઊપર જાહાડ પાંન કે પાંણી શેંકડો કોશ શુધી મલી શકતું નથી તેથી તે જાંનવર મોહોટી શબુરી શાથે ભુખેલું અને પેઆશુ પોતાને મારગે ચાલેલું જાએછે. ઊંટનાં ગલાંની અંદર ખુદરતથી એક જાતની કોઠલી બનેલી હોએછે તેથી જે જગો ઊપર પાંણી મલેછે તાંહાં પોતે ધરાએ તાંહાંશુધી પાંણી પીઇને બીજુ કેટલુએક પાંણી પેલી કોઠલીમાં ભરી મુકેછે જે તેને આગલ ચાલતાં પીઆશની વેલા કાંમે લાગેછે તે હેવી રીતે કે ઊંટ પેલી કોઠલી માંહેલું થોડુક પાંણી પોતાના મોહોમાં આનેછે અને તેથી પોતાનું શુકાઇ ગએલું મોહોડું ભીનવેછે. ઊંટમાં હાવી ખુબીને લીધે તે વેપારનાં કામને શારૂં ઘણું અગતનું થાઈ પડીલું છે અને જો એ જાંનવરની પેદાએશ નહી હનેતો આરબશથાંન વીગેરેના મુલખોમાં વેપાર થાઇ નહી શકતે. જેમ બેલોનાં ટોલાને વંજાર કેહવામાં આવેછે તેમ ઊંટોનાં ટોલાંને કાફલા કેહેછે. કાફલા કાંઈ વેપારને ખાતરજ કાંમે લગાડવામાં આવતા નથી. શરવે મહમદના ચેલાઓ ઇઆને મુશલમાંનો આરબશથાંનમાં મકે હજ કરવાને શારૂ જાએછે અને લાંમ્બી તથા બીકટ મુશાફરીને કીજે હજારો હાંજીઓ ઊંટ અને ઘોડાઓ ઊપર પોતાના ખાધ ખોરાક વીગરેની જીનશો લેઈને જાએ છે અને તેઓને મારગમાં અતીઘણું શોશવું પડેછે. રેતીનાં મેદાનોમાં કેટલાંએક દીવશ શુધી પાણી નહી મલી આવેઆથી અને આગલથી ભરો રાખેલું પાણી ખુટી જઆથી અને તે શાથે મરકીનો જોર વધી પડેઆથી અથવા મારગમાં લુટારાઓની ટોલીઓ સાંમે થઆથી કાફલા માહેલા લોકોની ઊપર અતીશે દુખ પડેછે. વલી કેટલીએક વેલા હેવું બી બનેછે કે તે રેતીના મેદાનમાં એકાએક તોફાંની પવન ફુકવાથી રેતીનાં વંટોલીઓ થઈ આવેછે અને તેથી તે કાફલાનો મોહોટો ભાગ રેતીની અંદર દટાઇ જાએછે. હાવી રીતની સકતી ખેંચતાં કાફલાઓ એક જગો ઊપરથી બીજી જગો ઊપર જાએછે. હેવાં એક કાફલાનું ચીતર આ બીનાને મથાલે આપવામાં આવેલું છે.

હીંદુશથાંનની વંજાર જેઓએ પોતાની નજરે જોઇછે તેઓને તે ઘણી રલીઆમની લાગેછે. પુના અથવા શુરત તરફ રશતાની મુશાફરી કરનારાઓને વારેવાર હેવી વંજાર મલેછે જે વેલા સરવે બલદીઆઓ ઊપર એકજ સરખો બોજો લાધીને તેમના ગલાંમાં ઘાંટરડી પેહરાવેલી હોએછે, જેથી તે બેલોને ચાલતાં જંગલ વચે લાંમબે છીટેથી ગણ ગણ કરતો આવાજ નીકલેછે અને તે બેલોની વચે વંજારાઓ પોતાના કુટંબ શંગાથે એક એક બેલ ઊપર બેઠેલાં માલુમ પડેછે. તેઓ પેલા બેલોની ઊપરજ પોતાના ઘેરબાર કરીને રેહછે તે એટલે શુધી કે બેલો પોતાને મારગે ચાલેઆ જાએછે અને વંજારાઓ વારાફરતી પોતાના બેશવાના બેલ ઊપર ઊંઘના જોંકા ખાએછે. જે ગાંમમાં ચારો પાંણી મલેછે તાંહાં આ વંજારને ઠીક પડેછે પણ ઉનાલાની રૂતુમાં કેટલેએક ઠેકાંણે ચારો ઇઆ પાણી મલતું નથી તાંહાં બેલો ઘણા હેરાંન થાએ છે અને મારગમાં ટપોટપ પડીને મરણ પાંમેછે. જેમ માણશોમાં મરકીનો ઊડતો મરજ થાએછે તેમ ઢોરોમાંબી થાએછે, તેહેવો મરજ જો પેલી વંજારમાં પેલાઓનો થોડાજ દીવશમાં આખી વંજાર પાએમાલ થાઈ જાએછે. હેવી મરકી બરેલી વંજાર જો એક ગાંમમાંથી પશાર થાઈ જાએછેનો તેનો ઊડનો રોગ, તે ગાંમ

ના ઢોરોને લાગેછે અને તેથી તે ગાંમનાં ઢોરો મરણ પામેછે. જેની શંભાલને કીજે વંજાર ગાંમમાંથી નહી પણ બારોબારથી પશાર થાઇ જાએછે.

ખરી દોસતીનો એક તારીફ લાએક નમુનો.

વાંચનારી બાનુઓ "દોસતી" આ શબ્દ તમો એ વારંમવાર શાંભલેઓ હશે, પણ તે વીશે નવરાસને વખતે પુરતો વીચાર કરવાને કોઈવાર બેઠાંછો ? બે બાઇઓ ભેગી મલી શેહર ઘેરની વાતો કીધામાં—કોઈ કોઈવાર અરસ પરસનું કાંમકાજે કીધામાં, એક બીજાં સાથે ખાવા પીવામાં અથવા મતલબ સર મધુર બોલવામાં કાંઈ ખરી દોસતી ગણાતી નથી. મનુશજાત ખુદરતથીજ દોસતી શોધતું જાનવર ગણાએછે, પણે ખરી દોસતીના પવીતર ગાંઠથી બંધાએલાં માણસો ઘણાંજ થોડાં મલી આવેછે અને તેવીજ ખરી મીતરાચારીના આ નીચે જણાવેલા દાખલા કરતાં એક વધારે નવાઈ જેવો દાખલો તમારા શાંભલેઆ અથવા વાંચેઆમાં કદાજ આવેઓ હશે.

સાઈરાકીઊસ નામના એક દેશમાં ડેમન અને પીથીઅસ નામના બે ખરા દોસતો રેહેતા હતા જેઓ માહેલા પેહલાને કાંઈએક રાજદવારી કારણસર તેહાંના હાકેમ ડાઓનીશીઅસે ફાંસી દેવાનો ઘાતકી હુકમ આપેઓ હતો. આ હુકમને ડેમન ખુસીથી તાબે થએઓ હતો પણ તેણે બાદશાહ પાસે એક થોડી બખશેસ માંગી લીધી હતી અને તે એ હતી કે તેને ફાંસી દેવાને ઠેડવેલો દીવસ આવે તેટલા વારમાં તેની બાએડી તથા છોકરાંઓની મુલાકાત કરવા જવા દેવાની રજા આપવી આ માણસ ઘણોજ પરમાંણીક અને મીતરાચારી હતો પણું તે વીશે બાદશાહને કાંઈજ ખબર હતી નહી તેથી તેણે તેના દોસત પીથીઅસને તેનો જાંમીન તથા તે પાછો આવે તેહાંસુધી તેને બદલે કેદી રાખીને જવા દીધો હતો. પાદશાહે પીથીઅસને સાફ કહી જણાવીઊં હતું કે અગર તારો મીતર ઠેડવેલા દીવસ ઊપર પાછો આવી ન પુગેતો તેને બદલે તુને પોતાને ફાંસીએ ચડાવી મુકવો પડશે. આ કરાર પીથીઅસે હીમતથી કબુલ કીધા બાદ ડેમનને છોડીઓ હતો. હવે શું બનીઊં તે જુઓ. મીતરાચારીની અસર કેહેવી હશે. તે વીશે વીચાર કરો. પેલો કંબખત ઠેડવેલો દીવસ નજદીક આંવતો ગીઓ પણ પેલો મીતર હજુર આવી પુગો નહી તોબી હીંમતવાન પીથીઅસ બીલકુલ બીધો નહી અથવા તેના મીતરની ઈમાંનદારી ઊપર જે રાખી શકે હંઈ ગેઓઓ નહી, પણ ઊલટું ખરાં દીલથી એમ ઈછવા લાગો કે—ખોદા કરેને તેના મીતરને આવતાં વાટમાં કાંઇ અડચણ પડે. ખોદા કરેને પવન પાંણીથી તેને વીલંમ લાગે કે જેથી તેનો વધારે કીમતી જાંન બનચે અને તેના બચાંને માંથે કાએમ રેહે એને હું તેને બદલે ફાંસીએ ચડું ! હવે માંતરે વચમાં એકજ દીવસનો અંતર રહેઓ અને ડેમન હજુર આવી પુગો નહી તેથી બાદશાહ પોતે બંદીખાનામાં પીથીઅસની મુલાકાત લેવા ગએઓ અને મીતરાચારીના શેકટના વેહેમ વીશે પીથીઅરસને નશીઅત દેવા લાગો કે તેં તારી અકલ કાંહાં વેચી, આપમતલબ આગંલ મીતરાચારી ઊભી રહી શકતી નથી. માંણશં જાત નેકી, પેઆર, મીતરાચારી, સખાવત ઈતીઆદી જે ગુણો બતાવા જાએછે તે માંતર બાહારના દેખાવ અને મતલબસર અને ઊપલા ગુણોની હસતી ખરેખરી આ પુરથવી ઊપર બીલકુલ છેજ નહી. તેં શું આ નાદાની કીધી કે તારી મુંડી તારા દોસતના વીસવાસ ઊપર ભરોશા રાખી સુલી વચે મુકી બેઠોછે. આ વેલા પીથીઅસને મનમાં ભારે કરોધ થએઓ તથા બાદશાહના ઊપલા સખુનો તેને તીરની મીસાલે દીલમાં લાગા પણ મીજાજ ઠેકાંણે રાખી હીંમતથી જવાબ દીધો કે, "માહારા મેહેરબાંન સાહેબ માહારો મીતર પોતાની ઈમાનદારીથી એક તશુ દુર જાએતો હું "આ જાતનાં દસ હજાર, કમોહોતનાં મેરણને હું નમી તાબે થાઊં ! તમો નાં સમજતા કે માહારો મીતર મને ઠગી બેવચન થઇ ભરાઈ બેશશે ! જેમ હું "માહારી જીવતી હઈઆતી ઊપર ભરોશા સખુછું તેમ તેની દેઆંનતદારી ઊપર આધાર રાખુછુ ! તેતો "હમણાં આવી પુગવાનોજ, પણ તેથી ઊલટું હું ઈશવર પાસ માંગુછુ કે આ સદા માએઆલુ બાપ કાંઇબી કરી વાટમાં ડેમનને અડચણ કરજે કે જેથી "માહારા કરતાં હજારો રીતે કીમતી જીવનો બંચાવ થાએ." એવા ભલા શબદોનો વજન જોઈ બાદશાહ પોતેબી દંગ થઈ ઊભો અને ઘંભીરાઇથી પીથીઅસ ઊપર જોવા લાગો. અંતે પેલો કંમબખતીનો